ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
1
DIMANCHE
1er AVRIL
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Թիւ 82

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.671 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 59e ANNÉE — No 15.671

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

Կարդալ Վարուժան, վերի ախտուսով, չի նշանակեր որոշ առիթով գիտաւորեալ ընթերցում՝ եզրակացնելու միտումով: Բանաստեղծութիւնը սիրողին համար զայն կարդալ որոշակի ոչինչ կը նշանակէ՝ բայց եթէ իր նախընտրութեան համար շատ սովորական, պարզ վերադարձ. ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս երաժշտասէրը երաժշտութիւն պիտի լսէր: Անձնական հարց մը: Աւելի տպաւորութիւն՝ տարիներու յաճախանքին, - չեմ ըսեր մտերմութեան՝ որ հանդիպումներու, նախընտրութիւններու, մօտեցումներու զինով կը սերտացնէ. կը սիրցնէ. կարելի է - եւ բնական - Վարուժանը չսիրել, բայց անկարելի է չտպաւորուիլ իր մեծութենէն, զինք չգերադասել՝ իբրեւ քերթողական անկախ ամբողջութիւն եւ ոչ թէ ենթակայական սերտ կապ, զգացական - զգայական առնչութիւն: Տպաւորութիւն՝ որ կը ջնջէ մասնակի տողեր, քերթուածներ, նոյնիսկ գիրքեր՝ կազմելով այդ ամէնուն գումարը. կամ դիմագիծը. այս պարագային՝ Վարուժա՛նը:

×

Մտածուած բանաստեղծութիւն մըն է իր. անկասկա՛ծ. ծրագրի վրայ գրուածի պէս հաւասարակշիռ: Ինչ որ բնազդական ըլլալու չափ անձնական է սակայն ու տողերու երկայնքին կը հեղու, կը մեծնայ՝ լեզուն է ու լեզուին յօրինած պատկերը, երեւակայութիւնն է ու արուեստին բերած ուժը՝ որ եթէ չհամակէ իսկ մեզ՝ կը բարձրացնէ սակայն. կ'ազնուացնէ: Կը տարուինք իր տեսիլքով՝ բայց չենք ըղձար, չենք տեսներ զինք՝ տեսանողը:

Աստուածներու հետ է գործը. իր սրինգը՝ Սօսեաց անտառէն. իր բաժակը՝ բարձրացած Անահիտի ծիծերն ի վեր. հողին՝ քրմական իր բոլոր կիրքերուն ու գործութեանը մէջ մերկ ու գեղեցիկ: Բայց ո՞ւր է մարմինը՝ որ տխրի ու տխրեցնէ, սիրտը՝ որ ցաւի ու ցաւցնէ, մարդը՝ որ խմէ եւ այլապէ՛ս գինովնայ, որ դառնացած՝ օր մը օրանց փշրէ բաժակը եւ սրբութին օրինակով տեղ մը բան մը արինի: Արուեստը զինք դարձուցած է մեծագոյնը գուցէ՝ բայց տխրելով մարդուն, ոչընչացնելով զայն: Այս առումով երբ կը մտածեմ իր ամէնէն յատկանշական քերթուածին, «Տրտունջք»ին... Quel gachis! պիտի ըսէր Ֆրանսացին:

×

Կ'երթամ աղբիւրը լոյսին.

անդէմ՝ բայց լուսնահար ուղեւոր, անկերպարան՝ բայց վեհագոյն դիմագիծ. ճի՛շդ հակառակը միւս Թեւի մեծագոյնին, ուր մարդը, այլ տեսակի խառնուածքը, ջնջելով արուեստի ու չափաւորութեան բոլոր օրէնքները՝ կը հաստատէ ինքզի՛նք միայն, ի՛ր եսը՝ որ կ'աճի, կը տարածուի, կը դառնայ ամէն մարդ.

Թողած Կարսում, գետի ափին, տունըս՝
շինուած մարմար քարով, ...
Եւ Կարինէ Քոթանեանին անգամ չասած
մնաս բարով - ...

խռովադէմ բայց համակրելի Չարենց որուն հետ մենք եւս բոլոր Կարինէները կը թողունք ու կը հեռանանք՝ ի հարկին իրեն պէս հաշիշ ծխելով:

Վարուժան - Չարենց. երկու իրերամերժ, հակոտնեայ ուժ ու նկարագիր: Երկու քերթող. երկու քերթողական: Տակաւին Մահարի կը զարմանայ որ Չարենց չէր սիրեր Վարուժանը: Հակառակը անբնական պիտի ըլլար:

Վարուժան - Չարենց. երկու բեւեռներ՝ հիմնաւորելու, ուղղելու համար մեր նոր գրականութիւնը:

×

Հորիզոնէն վար՝ քայքայուած ու
ցրուած՝
ոսկինագէս շառայլի փունջ մը կ'իյնայ՝
իրենց մօրկան կաթին կանչող ուլերուն
ժեռուտ ճամբէն գիւղակ դարձող հօտին
վրայ:
Բաժնուեցան իրարմէ արփ ու մշակ,
լո՛ւռ՝ ձեռքերնին ճակտին դրած
մէկմէկու.
ու՝ թիկնադարձ՝ արեւն ա՛լ տուն
կը դառնայ
լեռներէն վեր՝ ինչպէս մշակն իջաւ
գիւղ.

«Հացին երգը» կարդալէս ետք միշտ այս տողերն է որ կը վերյիշեմ, դուրսէն եկած այս թելադրութիւնը՝ զոր բնանկարը, մթնոլորտը կը պահանջէ. Մեծարենցի (դուք ըսէք՝ նաեւ ցեղի՛ն) շունչը (1), որ Վարուժանի բարձր գրականութեան քիչ մը բանաստեղծութիւն բերէ: Բերէ մշակին ու արեւուն զատորոշող, զանոնք իրենց խոկութեանը մէջ հաստատող գոյն, ներքին խլրտում. խորհուրդ: Ազուորը վերածէ գեղեցիկի: Սանձէ լեզուին ու երեւակայութեան հրախաղութիւնը, իր ուժգնութեանը մէջ տեղ մը կեցնէ զայն՝ որպէսզի նկարը ամբողջանայ՝ բայց չաւարտի. չարունակէ թելադրել: Մնացեալը բացատրութիւն է միայն. արձակին դերը: Վերցուցէ՞ք թելադրականը. - մեռա՛ւ քերթուածը:

Խօսքս ազգի մը քաղաքակրթութեան մասին չէ, - մեր լաւագոյն ներկայացուցիչներէն է Վարուժան. գրականութեան մասին չէ, - մեր օրերու մեծագոյնն է Վարուժան, բանաստեղծութեան ալ մասին չէ, - որուն բաղկացուցիչ բոլոր տարրերուն գումա՛րն է Վարուժան բացի կարեւորագոյնէն՝ զոր բանաստեղծութեան մէջ բանաստեղծակա՛նը կը կոչենք. այն՝ որ քերթուածը պիտի բռնէ. պահէ:

Այս իմաստով քերթուած մեր նոր գրականութեան մէջ հինգ հոգի գրած են միայն, - Դուրեան, Մեծարենց, Չարենց, Սարաֆեան, Կոստանդեան: Աւելցուցէք շատ շատ, մէկ երկու անուն եւս. օրինակ՝ Ահարոն. - քիչ անգամ՝ բայց տեղի՛ն: Բայց, ի սէր Աստուծոյ, զանց առէք միւս բոլոր շատախօսները՝ որոնցմով խճողած էք մեր դասագիրքերն ու գրական հայրենասիրական երեկոյթներն ու բեմերը: Հռչակեցէք Վարուժանին մեծութիւնը՝ որպէսզի ըսեն թէ այս ժողովուրդը գրական ճաշակը գոնէ չէ կորսնցուցած: Այսօր իսկ կը նախընտրեմ լսել իր մէջ մեր գրական - լեզուական փորձառութեան չափանիշ - նուագարանը՝ քան թէ «Անլռելի զանգակատան» մը միօրինակ, ձանձրացընող զօղանջը կամ Կիկոյի մը աժանկարպետ բառախաղերը: Կը կարդամ Վարուժան: Միւսները մէկ անգամ միայն կարդացած եմ. եւ վե՛րջ:

×

Երբեք չեմ հասկցած թէ Օշական ինչպէս Մալէզեան, Եղիշէ Դուրեան կ'որդեգրէ եւ «զարմանալի թաքուն, անխոստովան փառասիրութեամբ» թուղթին բերել կու տայ Սարաֆեանի «Անջրպետի մը գրաւումը», եւ «Մակընթացութիւնը»: Ինք որ չվախցաւ գրելու, եզրակացնելով Վարուժանի յատկացուած գլուխը, թէ «Դանիէլ Վարուժան մեծագոյն փառքերէն մէկն է մեր քնարերգութեան, եթէ ոչ մեծագոյնը», պիտի հասկնար, իրեն պէս մէկը անպայմա՛ն պէտք է հասկնար թէ Վարուժանի բանաստեղծութեան բնական շարունակութիւնը, զարգացումն էր Սարաֆեան՝ նոյն մակարդակով, շունչով ու մտահոգութիւններով. գուցէ նուազ բծախնդիր, նուազ մշակուած, նուազ արուեստագէտ՝ բայց շա՛տ աւելի ենթակայական, մարդկայնօրէ՛ն վաւերական:

Ինչի՞ վերագրել Օշականի այս մօտեցումը: Ի՞նք եւս կորսնցուցած էր գրական հոտառութիւնը (չեմ խօսիր չունեցած անաչառութեան մասին): Զարմանալի է մանաւանդ որ Վարուժանի յատկացուած իր բաժնին մէջ քանիցս քարեր կը գլտորէ Փարիզի տղոց, որոնք «Փարիզի գոփէններուն մէջ, իրենց վրայ կամար կապող թշուառութեան մէջէն կը դատեն զայն, Վարուժանը»: Մեր մէջ գուցէ Փարիզի տղաքը միայն լաւագոյնս սերտած էին Վարուժանի բերած փորձառութիւնը, դասը: Այլապէս՝ պիտի չդատէին զայն ու մնային հոն՝ ուր կեցան ու կեցած են տակաւին «նահատակ գրագէտներու» բոլոր կաչաղակները: Ալ ի՛նչ խօսք Հայաստանի մէջ Չարենցի եւ Սփիւռքի մէջ Թէքէեանի անհամար, անթիւ աղբահաւաքներուն մասին:

Խնդիրը, կարծեմ, ընդհանուր մակարդակի հարց է, մանաւանդ այսօր: Երբ Օշական իսկ, օրին, այդպէս կը դատէ՝ կը դատախազէ. կը վարժեցնէ: Ամէն ինչ կլլեցուցած են մեզի՝ նախակրթարանի մեր դրասեղաններէն սկսած: Այլեւս վարժուած ենք ամէն ինչ լսելու եւ բնաւ չենք զարմանար որ կուսակցական - խմբագիր-ուսուցիչներ բանավէճը իբրեւ տեսութիւն ծախեն կամ գրականութիւն ու հայ դատ շփոթող մարդիկ գրականութեան մասին գիրք գրեն եւ ուրիշներ կարդան՝ ի չգոյէ լաւագոյնին: Լաւ որ Վարուժան բանաստեղծ չէ՝ ի չգոյէ լաւագոյնին:

×

Կը յիշեմ Շահնուրի խօսքը, վիպական իր ծիրին մէջ չափազանցեալ՝ բայց եւ ճշմարի՛տ. - «Հայը ունի զմայլելի բանաստեղծներ, բայց ո՛չ գրականութիւն»: Մեր նոր գրականութիւնը գոնէ իբրեւ ճաշակ, արուեստ ու քաղաքակրթութեան մակարդակ պիտի սկսէր Վարուժանով, բայց հետեւորդ չունեցաւ: Շարժումի չվերածուեցաւ: Շարժում՝ որ գեղագիտական քերթողական վերանորոգումի, նոր ուղիի իսկ չյանգէր՝ պահէր սակայն մտաւորական արժանապատուութեան, մակարդակի՛ չափանիշը: Եղան մեծեր՝ բայց ըստ պատահականութեան, հոս ու հոն, կարծէք՝ իրարմէ պէխապար: Մտաւորական պարկեշտութեան բացակայութեան կողքին ոչ մէկ ընդհանուր մտահոգութիւն, ոչ մէկ արժէքի զատում: Ազգը վերածեցինք կուսակցութիւններու, կուսակցականները վերածեցինք տեսարաններու (2), հայրենասիրական ճառը վերածեցինք գրական չափանիշի՝ մեր զաւակներուն ձգելով իրաւ գնահատումը այն միւս մեծերուն՝ որոնց լեզուն, յաճախ, չեն խօսիր այլեւս: Լսած եմ թէ Վարուժանն է ըսած, բայց չեմ կրցած ստուգել. եթէ ինքն ալ չէ ըսած, բայց ի՛նչ լաւ է ըսուած՝ թէ «հայրենասիրութիւնը մեր գրականութեան մէջքը կոտրեց»:

×

Եթէ համաձայն ենք Վալերիին, թէ «բանաստեղծութեան պարտականութիւնն է ազգի մը լեզուով կատարեալ իրագործումներ կատարել», մեր պարագային յաջողագոյն օրինակը Վարուժանն է. անկասկա՛ծ:

×

Ինչ որ կը պակսի իր բանաստեղծութեան՝ լռութիւնն է գուցէ. եւ՝ որմէ ծայր տայ անվերջը, ստեղծուած՝ բայց չսպառած, չբաւարարուած պահանջը. ներքին շարժումը՝ որպէսզի բան մը յաւիտենապէս վերսկսի: Լռութիւնը ի՛ր, բայց նաեւ՝ մե՛ր, որ պէտք է յաջորդէր՝ ամբողջացնելու համար ընկալումը: Կարենալ կենալ՝ երբ տակաւին ըսելիք կայ. զսպել երեւակայութիւնը՝ երբ պատկերները կը տողանցեն. ոչ թէ խօսցնել՝ այլ խիտ ըլլալ: Իրապէս որ կարելի չէ ամէն ինչ պահանջել. նո՛յնիսկ Վարուժանէն:

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

---

(1) «Ցեղին շունչը» կը նշանակէ ընկալումի եւ արտայայտութեան հարազատ, ազգային երանգ՝ որ կը պակսի նոյնիսկ «Ցեղին սիրտը» այլապէս հրաշալի, հայրենաշունչ հատորին:

(2) Ըսողներ կան, եւ գրողներ, թէ դաշնակցական գրականութիւն կայ: Ի՜նչ անարգանք՝ շարքային դաշնակցական Վարուժանի քերթողականին հանդէպ:

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ՝ ԱՅՍՕՐ

Մեծարանք՝ անշուշտ, բայց երբեք ներբող:

Բանաստեղծ մը պատուելու արդարագոյն կերպը թերեւս կարդալ է վերստին անոր արտադրութիւնը, մինչ ծածկումի ենթակայ՝ իր բացակայութեամբ: Իսկ Դ. Վարուժանի ծննդեան հարիւրամեակին առիթով համապատասխանել մեծարանքի մը կարելի յղացքին՝ պիտի նշանակէր այդ խորհրդանիշ - անունին ետին դրուող հարցադրութիւնները բանալ, կազմակերպել ու քննել. պատասխանել անոնց շտապ ու շէն կոչին, որ կ'ուղղուի մեզի եթէ կարող ենք լսողութեան:

Այսօր մեզի համար՝ Վարուժանի գործը աւելի է քան անցեալէն մնացած հրաշալի գեղօր մը, անդրջրհեղեղեան խեփոր մը պահուած ցուցափեղկի տակ, կամ գրական փառասիրութեան մը մէկ եզակի սրբանքը: Հարցումներու խուրձ մըն է անիկա, որ սա էջերը գրող մարդիկը կը դնեն իրենց մտքին, երբ Վարուժան կը կարդան: Եւ հարցումները պէտք է հասցնել մինչեւ անկարելին, որպէսզի գործը ապրի այժմէականով:

Ի վերջոյ ի՞նչ է հողը, ի՞նչ է սերը որ մեծատարած կը փայլատակէ Հեթանոս երգեր կոչուած գրքին մէջ՝ աւելի հողեկան շրջանակ քան պարզ անուն: Բայց ի՞նչ են աստուածներն ու հեթանոսութիւնը, հայրենիքն ու քերթուածը: Ոչինչ՝ որ ըլլար բացայայտ, երբ ամէն ինչ կը թուի այնքան յայտնի, ծանօթ եւ անհեթեթ: Ի՞նչ բան կը շարժի այդ հարցումները ուղղող բառերուն մէջ, ուր կը դրուի սակայն Վարուժանի բանաստեղծական փորձառութիւնը:

Շատ քիչ բան գիտենք այս արտադրութիւնը բռնող ցանկութիւններու կազմածէն, յօդաւորումէն: Ընթերցողը կրնայ տակաւին սպասել ամբողջական երկերու յոյսին: Թերեւս անյայտ էջերու յայտնութիւնը - սեւագրութիւններ, նօթեր, անտիպ նամակներ, արխիւային ու զարգական այլ նիւթեր - կրնայ ընդլայնել այդ գործէն մեր ծանօթութիւններուն ծիրը, բայց ինքնին անբաւարար պիտի ըլլայ արդէ՛ն ծանօթի իմացումին: Որ միայն այլեւս «ստեղծական» մեկնաբանութեան հարց է: Կան անշուշտ հանգամանաւոր ուսումնասիրութիւններ (Յ. Օշական, Վ. Գաբրիէլեան, յիշելու համար յիշատակելիները), սակայն Վարուժանի բանաստեղծական ծրագիրը կը մնայ դեռ պեղելի, այսինքն՝ ապառնի: Որովհետեւ չէ սեւեռուած:

Միտք եւ Արուեստի թիւին էջերը ի հարկէ սահմանափակ են Վարուժանի արտադրութեան համապարփակ ուսումնասիրութիւններ բովանդակելու: Բայց եթէ գործին ընկալման խնդիրն է որ կը յարուցի հոս, պատճառը թերեւս աւանդութեան մը, աւելի ճիշդ՝ ժառանգութեան մը ստանձնումին տարօրէն երկդիմի, բայց նոյնքան ալ անհրաժեշտ փորձն է խնդրոյ առարկայ: Ի՞նչպէս Վարուժան որդեգրել - որ համարժէք է անով մտածելու - քողարկուող ենթահողի ալ հաստատումին: Ի՞նչպէս հասկնալ Արեւմտահայ գրականութիւնը: Անոր մահը:

Այն օրերուն երբ այնքան բռնութեամբ կը ձգտի իր պապերու հողին, երկրին մէջ Ֆիզիքապէս փորձարկելով այդ վայրին փնտռտուքը, բանաստեղծը կը բացականչէ, թէ՝ «Հայրենիքը զմեզ մեր անձէն խիստ հեռացուցած է»: Հաստատումը իր գրչին տակ այնքա՛ն ապշեցուցիչ եթէ ոչ անհասկնալի, բացայայտ կը դարձնէ այլեւս այն՝ որ «հողեւոր» ենթահողի ամէն իրագործում որոշ չափով կամ վերազանցապէս է՛ նաեւ իրազանցում:

«Երբ քերթողը կը ծնանի իր հետ կը ծնանի նաեւ աշխարհը իր գաղտնիքներով» կ'ըսէ ան: Հարկ է բանաստեղծը գտնել հոն ուր ան ծնաւ, ստեղծումին մէջ:

Գ. Պ.

ՆՈՐ-ՎԻՊԱՊԱՇՏ

ԿԱՄ

ԸՆԿԱԼՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Գրեց՝

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

Մեկնաբանութեան հարցը

Դ. Վարուժան «անխեղ» բանաստեղծներու շարքին չի պատկանիր: Իր առաջին քայլերէն իսկ, Մխիթարեաններուն մօտ, գտած է պաշտպաններ, եւ ի վերջոյ՝ եղած է միաբանութեան առաջին աշակերտը որ կրթաթոշակ մը ստացած ըլլայ իր ցուցաբերած գրագէտի շնորհներուն պատճառով՝ գրական ուսումի հետեւելու համար: Աւելի ուշ, 1909-ին հրատարակած իր գիրքը անմիջապէս հանրութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած է իր վրայ, եւ այդ ուշադրութիւնն ու սէրը չեն ձգած զինք այլեւս, իր կենդանութեանը եւ իր մահէն յետոյ: Ցեղին Սիրտը հատորին վկայութեամբ, Յ. Օշական զայն կը յայտարարէ «մեր օրերու քերթողութեան հզօրագոյն դէմքը» (1) :1913-ին, երբ լոյս կը տեսնէ Հեթանոս Երգեր, Պոլսէն մինչեւ Թիֆլիս՝ յօդուածներ կ'արձագանգեն անոր հրատարակութեան, զայն խարազանելով կամ գովաբանելով: Պոլսոյ մէջ՝ Սիրունիի կողմէ կազմակերպուած ասուլիսներէն մէկը կը նուիրուի իր գործի քննարկումին: 1914-ին, նոյն Սիրունիին հետ, կը հրատարակէ Նաւասարդ հանդէսը, որ կը մէկտեղէ տասնեակներով անուններ, այդտեղ հաւաքուած ի սէր Վարուժանի անձին, եւ ի յարգանս իր գաղափարներուն ու իր ստեղծած աշխարհին, որուն գեղարուեստական յատկանիշներուն կը համեմատին հանդէսին մէջ լոյս տեսած գրութիւնները: Այսպէս՝ Վարուժանի գործին ընկալումը սկսած է շատ կանուխէն, եւ անոր հետ սկսած է նաեւ ընկալումին հարցը: Պարզ բառով մը՝ իր գործին մեկնաբանութեան հարցը:

Ճիշդ է որ ժամանակակիցները չեն կրնար ընդհանուր առմամբ հեղինակի մը գործին հանդէպ խնկալէս մեկնաբանական դիրք մը որդեգրել, քանի որ կը պատկանին նոյն աշխարհին, եւ զերծ են հետեւաբար մեկնաբանական գլխաւոր պաշտօնէն, որ է՝ այդ աշխարհին հետ բանաստեղծական յարաբերութիւն մը հաստատելը: Բայց նոյնքան ճիշդ է որ ամէն ընկալում, նոյնիսկ ժամանակակիցներունը, իր հետը կը փոխադրէ մեկնաբանութիւն մը, այս անգամ՝ տարրական իմաստով մը, որովհետեւ տուեալ գործը կը դիտէ աշխարհահայեացքի մը ընդմէջէն: Ստեղծական մեկնաբանութեան մը առաջին պարտականութիւնն է ուրեմն քակել գործ մը պարուրող աշխարհահայեացքը, գտնելու համար ատկէ յետոյ գործին թաքուն կամ բացորոշ ծրագիրը, եթէ ունի:

Վարուժանի գործին թեմաները բառ երեւոյթին բացայայտ են: Ուժի եւ գեղեցկութեան պաշտամունքը, Հայոց աւետական դարերուն տրուած կարեւորութիւնը, կենսալից հոսանքներու զարթնումը, հեթանոսութիւնը. այս վերադիրներուն տակ կարելի է ամփոփել իր հանրածանօթ թեմաներէն մէկ քանին, եւ այս ձեւով ալ՝ լուծուած նկատել մեկնաբանութեան հարցը: Վարուժան արեւմտահայ գրագէտներուն մէջ՝ ամէնէն բախտաւորն է թերեւս, իր գործին ստացած ընդունելութեամբ, եւ իր նախասիրած «թեմա»ներուն ստացած ծաւալումով: Մնաց որ Յ. Օշականի բացառութեամբ, ո՛չ մէկը մինչեւ վերջերս կրցած էր մօտենալ Վարուժանի գործին, մեկնաբանական արարքին տալով ստեղծագործական տարողութիւն եւ հանգամանք: Կը հասկցուի յուսամ՝ որ հոս մեկնաբանական արարք կոչածս ո՛չ գիրքերուն եւ իրենց հեղինակներուն մասին զեկուցող գրական քննադատութիւնն է, ո՛չ գրականութեան պատմութիւնը, ո՛չ ալ լայն իմաստով իսկ՝ գրականագիտութիւնը: Այս մասին՝ ուրիշ առիթով:

Պիտի զբաղիմ ուրեմն Վարուժանի գործին ընկալմամբ: Ասոր սփիւռքեան թեւն ու ձեւը կը պարտինք գրականութեան պատմիչներուն, որոնք առանց բացառութեան քաղած են իրենց տեսանկիւնը եւ իրենց գիտելիքները Յ. Օշականէն: Այս վերջինը առաջին ու մեծագոյն վկան է անշուշտ Վարուժանի վերջին տարիներուն: Երկուքը ի վերջոյ իմացական եղբայրներ են, որոնք նաեւ կողք կողքի գտնուած են կարճ ատեն մը, Մեհեանի մէջ: Իմացական եղբայրներ՝ այն իմաստով որ շատ հաւանաբար խոր ազգականութիւն մը կայ իրենց գրական ծրագիրներուն միջեւ: Այն իմաստով նաեւ՝ որ Օշականը կատարած ու կատարելագործած է իր Համապատկերին մէջ մեհենականներու փորձածն ու փնտռածը, անշուշտ ի՛ր հասկցած ձեւով: Էջերը զորս Օշական Վարուժանին կը յատկացնէ այդ գործի 6րդ հատորին մէջ (2) բաղդատաբար կարճ են, եւ ամէն պարագայի՝ շատ բան չեն կրնար ըսել երկու գրողներու յարաբերութեանը վրայ: Բայց ատկէ զատ՝ Համապատկերը կը պարունակէ իր հազարաւոր էջերուն մէջ ցրուած անգնահատելի ակնարկներ, նկատողութիւններ, յուշեր, անդրադարձներ ու մտածումներ Մեհեանի սերունդին մասին, եւ այդ ձեռնարկին նշանակութեան մասին (3): Այս հանքը մինչեւ այսօր չէ օգտագործուած: Կոթողական շարունակութիւն՝ Մեհեանի մէջ սկսուածին, հանք՝ անձնական յուշերու եւ անդրադարձներու, Համապատկերը տեսաբանական գետնի մը վրայ ուսումնասիրուելիք գործ մըն է նաեւ, քանի որ գեղագիտական ստորոգութիւններ կ'առաջարկէ, որոնք Օշականի յատուկ են, եւ մեծապէս արժանի՝ քննարկումի, օրինակ՝ «արուեստագէտ սերունդ»ստորոգութիւնը, որ կը յատկանշէ դարագլուխէն ետք հասնողները եւ ասոնց իրրայատուկ (ըստ Օշականի՝ հասարակաց) «համոզումները»: Վարուժանին համբաւը արդարացի կամ ոչ, այդ «սերունդին բանաստեղծական կարողութեանց միջին ու վերջնական տիպարը ըլլալ»ն էր:

Հայաստանի մէջ, Վարուժանի գործին մեկնաբանական ընկալման պատկերը շատ տարբեր է :Չկայ հոն Օշականի նման ծանրակշիռ անձնաւորութիւն մը, գեղագիտական համոզումներուն եւ քննադատական աշխատասիրութիւններուն վրայ իր վերջնական կնիքը դնող: Ասոր փոխարէն լոյս տեսած են համալսարանական ոճով ու յղացումով ուսումնասիրութիւններ, որոնք քանի տարին անգամ մը՝ գիտելիքներու եւ մեկնաբանութիւններու ամփոփումը կը փորձեն կատարել: Ասոնցմէ ամէնէն նշանաւորը 1962ին լոյս տեսած Ռշտունիին գիրքն է, ուր առաջին անգամ ըլլալով անտիպ նիւթեր կ'օգտագործուէին, Վարուժանի նամականիէն: Նամականին լոյս տեսած է 1965ին, Երեւանի մէջ: Դժուար է գիտնալը, թէ ո՛ր չափով բոլոր տրամադրելի նիւթերը մուտք գործած են անոր մէջ: Բայց ինչ որ զանազան առիթներով մամուլին մէջ լոյս տեսած է, կամ հատորի ձեւով ըՍփիւռքի մէջ (4), կը գտնուի այսօր Հայաստանեան հրատարակութիւններուն մէջ (5):

Այսպէս Վարուժանի սկզբնական բախտը չէ լքած զինք նաեւ իր մահէն յետոյ: Ընդունուած, հրատարակուած եւ ուսումնասիրուա՛ծ գրագէտ մըն է: Բացառութիւն մը:

Վարուժան եւ Նոր Վիպապաշտութիւնը

Օշական եւ սփիւռքեան թեւը կ'ուզեմ առ այժմ մէկ քով ձգել, ու մնալ հայաստանեան թեւին վրայ: Քանի մը օրինակներով, կ'ուզեմ ըսել թէ ի՛նչ ձեւով կը կատարուի հոն ընկալումը Վարուժանի գործին:

1913ին, Թիֆլիսի Մշակ թերթին մէջ, Սուրխաթեան անունով քննադատ մը, Նոր լոյս տեսած Հեթանոս Երգեր հատորին շուրջ երկար գրախօսական մը կը հրատարակէր, որուն խորագիրն էր «Սեռական էկստազից մինչեւ լքումն ու յուսախաբութիւն» (6): Յօդուածին ընդհանուր ոգին «հակա-վարուժանեան» է, ու դրոյթը որ կը պաշտպանուի այն է որ Վարուժանի բանաստեղծութիւնը «անհատապաշտութեան» կարապի երգն է, ուր կը լուծին միաժամանակ անհատականութեան պաշտամունքը, եւ ասոր անմիջական հետեւանքը՝ յոռետեսութիւնը, ենթակայական ըմբոստութիւնը եւ յուսալքութիւնը: Ուրկէ պէտք է հետեւցնել նաեւ որ այս քննադատին համաձայն՝ բանաստեղծական խօսքին «արժէք»ը կը կայանայ անոր «հասարակական» յատկանիշներուն մէջ: «Էռոթիզմ», «սեռապաշտութիւն», «սեռական էկստազ» այդ տեսակէտէն եւ այդ բնութագրումէն բխող մակդիրներ են, որոնք յիշեալ յօդուածին մէջ կը խարազանեն Վարուժանի հեթանոսութիւնը: Բայց ինչ որ կը հետաքրքրէ զիս այս յօդուածին մէջ ուրիշ բան է. քննադատը բառ մը կը գործածէ Վարուժանի բանաստեղծութիւնը յատկանշելու համար. այդ բառը «նէոռոմանտիզմ»ն է: Երբեք պիտի չհանդիպէինք անշուշտ, եւ ի հարկէ՝ երբեք չենք հանդիպած, այդպիսի բնորոշման մը արեւմտահայ գրչի մը տակ: Ամէն պարագայի՝ երեւոյթը հետաքրքրական ու իմաստալից է այն չափով որ վաթսուն տարի ետք՝ 1974ին, Ստ. Թոփչեան, այսինքն՝ ներկայ Հայաստանի ամէնէն շնորհալի տեսաբանական մտքերէն մէկը, երկար ուսումնասիրութիւն մը կը հրատարակէր Վարուժանի եւ իր սերունդին մասին, «Հայկական նէոռոմանթիզմի էսթետիկայի ուրուագիծ» վերնագիրով (7):

1913ի յօդուածը եւ 1974ի ուսումնասիրութիւնը նոյն նշանակութիւնը չունին, ո՛չ ալ ապահովաբար՝ նոյն արժէքը: Զուգամիտութիւնը սակայն ուշագրաւ է: Ի՞նչ է նէոռոմանտիզմը: Ինչո՞ւ նէոռոմանտիկ մակդիրին կ'արժանանայ այդ սերունդը:

Յօդուածին համաձայն՝ նոր-վիպապաշտ է Վարուժանի բանաստեղծութիւնը, որովհետեւ «ասպետական դարերն է երգում, փառաբանում»: Նոր-վիպապաշտութիւնը կը կայանայ «ներկայի վրայ անցեալի տեսակէտից» նայելու յատկանիշին մէջ, «մի անցեալի որ նրա աչքում միստիքական նշանակութիւն է ըստանում: Հէնց դրա մէջ է Վարուժանի ռոմանտիզմը»: Վերադիրը գործածուած է իր ստորնական իմաստով, դատապարտելու համար կեցուածք մը, պատրանալից դիրքաւորում մը «ներկայ»ին հանդէպ: Հայաստանեան քննադատութիւնը շատ դուրս չելլեր այս սկզբնական սխեմայէն: Հոն իսկ ուր այդ քննադատութիւնը յարձակումին տեղ՝ ջատագովական յայտարարութիւններ կը շարէ, պէտքը կը զգայ խորքին մէջ չքմեղացնելու Վարուժանը այն մեղքերէն որ են այսօր ինչպէս երէկ՝ հեթանոսութիւնը կամ անցեալապաշտութիւնը: Չքմեղացումի ամէնէն ընթացիկ ռազմավարութիւնը պնդելն է, թէ անցեալի փառաբանումով ներկայի սըրբագրութեան է որ կը միտէր Վարուժան, ժողովուրդի կենսապայմաններու բարւոքումին: Չքմեղացումի ընթացքն ալ տեղ տեղ՝ կը փոխակերպուի խրծանքի, երբ իրապէ՛ս անպաշտպանելի է Վարուժանը, օրինակ՝ գրաբար բառերու իր ղանդուածեղ գործածութեանը մէջ, որ զարմանալի կերպով՝ իբրեւ փուշ կը մնայ քննադատներու բարեկամեցողութեանը տապանին: Քննադատութեան սկզբունք-առաջադրանքները այդտեղ յանկարծ կը խախտուին այլեւս: Ժողովուրդին համար գրողը ի վերջոյ՝ պէտք է հասկնալի՛ ըլլայ ժողովուրդին: Կը գտնէք որ միամտութիւննե՞ր են ասոնք: Կը հաւատացնեմ ձեզի, որ հո՛ս ինչպէս հո՛ն՝ Սփիւռքի ինչպէս Հայաստանի մէջ, այդ միամտութիւններէն շատ վեր չի բարձրանար վարուժանեան մեկնաբանութիւնը: Եթէ կը փափաքիք ունենալ հակադիր պատկեր մը, իբրեւ ոչ-միամտութեան նմոյշ, կարդացէ՛ք Օշականի նկատողութիւնները Վարուժանի ռոմանտիզմին եւ հռետորութեան մասին (8), երկու յղացքներ՝ որոնք գրեթէ կը նոյնանան այդտեղ իրարու: Վերլուծումներ անհրաժեշտ պիտի ըլլային հոս: Ստիպուած եմ անցնելու:

Ստ. Թոփչեանի գրութիւնը հիմա: Զի գործածեր ան անշուշտ «նէոռոմանտիկ» պիտակը իբրեւ ստորնացումի միջոց, իբրեւ աժան փաստարկ: Կ'ուսումնասիրէ ան սերունդի մը գեղագիտական դիրքաւորումները, ու կը փնտռէ գրական սեռերու եւ դպրոցներու ընդհանուր տեսաբանութեան մը ծրագրուած ծիրին ներս: Նոր-վիպապաշտութիւնը հոս գրական յղացումներուն եւ ասոնց պատմական հոլովոյթին մէջ իր յատուկ տեղը ունեցող հոսանք մը կամ ուղղութիւն մըն է, պատմականօրէն շրջափակուած ու սահմանեալ, եւ որուն գլխաւոր ներկայացուցիչներն են Հայոց մօտ՝ Սիամանթօ, Սեւակ, Վարուժան, Շանթ (որուն տեսաբանական գործերը Թոփչեանին կ'ընձեռեն իր կարեւոր յղոյթներէն մէկը), այսինքն՝ դարասկիզբի հայ գրականութեան պատմական թեւին «ամենացայտուն» դէմքերէն մէկ քանին: Ուսումնասիրութիւնը ունի ուրեմն յետնամաս մը, որ սեռերու եւ դպրոցներու պատմական զարգացումին երեւոյթն է մէկ կողմէ, եւ ասոր տեսաբանութիւնը միւս կողմէ: Այս պատմա-տեսաբանական յետնամասը աւելի ծրագրային է քան թէ ուրիշ բան, բայց ամէն պարագայի՝ անոր վրայ հիմնուելով է, որ Թոփչեան կրնայ խօսիլ «նէոռոմանտիզմի իւրայատկութիւններ»ուն մասին, նկատելով զայն իբրեւ ընդհանուր ստորոգութիւն մը, պատմական ժամանակաշրջանի մը մէջ իրագործուած: Ենթադրուած յետնամասը այսպէս աշխարհահայեացքներու տրամաբանական ու օրգանական զարգացում մըն է, որուն մէջ նէոռոմանտիզմը իր նախասահմանեալ տեղը ունի, թէեւ իր տեղն ու սահմանումը պէտք եղածին չափ մէջտեղ չեն հանուած մինչեւ այսօր (9), գեղագիտական գետնի վրայ: 1908էն 1914 երկարող շրջանի ցայտուն դէմքերու գրական յղացումներու ուսումնասիրութիւնը նպատակ ունի ուրեմն նախ՝ պարկեշտ ու հանգամանալից մօտեցումով մը, այդ յղացումներուն համակարգային բնոյթը պարզաբանել, բայց միեւնոյն ատեն՝ հաստատել այն իրողութիւնը, թէ այդ շրջանի յղացումները իրենց «հիմնական գիծերով համընկնում [են] արեւմտեան երկրներում ծաւալուող նէոռոմանտիկական շարժման բնորոշ սկզբունքներին» (10):

Նոր-վիպապաշտութիւնը Եւրոպայի մէջ: Անկեղծօրէն կ'ուզէի հասկնալ, թէ ո՞ր հեղինակներուն կ'ակնարկէ հոս Ստ. Թոփչեան: Որքան որ գիտենք մենք, նոր-վիպապաշտ հասկացութիւնը կը [illegible] կայանայ անցեալ դարու վերջաւորութեան, բանաստեղծութեան եւ մանաւանդ [illegible] տամայի մարզին մէջ իբրեւ հակազդեցութիւն բնապաշտ շարժումին, ինչ [illegible] գալի է ու պարզորոշ մանաւանդ Գերմանիոյ մէջ, ուր թատերական [illegible] խարհին մէջ ծայր տուած շարժումի [illegible] բացայայտօրէն այդ անունը կը կրէր: Բնապաշտութեան հակոտնեայ բեւեռին վրայ պէտք է փնտռել այս շարժումի գլխաւոր յատկանիշները. օրինակ՝ թատերական գործողութիւնը չճշդուած [illegible] եալի մը մէջ կը փոխադրուի, առասպելական հերոսներ կ'առնուին իբրեւ [illegible] ռանցք, խորհրդաւորը կը նախընտրուի հոգեբանական վերլուծումներուն մէջ, ժողովրդական լեզուին տեղ՝ բարձրաթռիչ ու նրբայղկ լեզու մը կը գործածուի: Ի վերջոյ՝ 1910էն առաջ գրուած Ռիլքէի արձակ գործերը այս ուղղութեան լաւագոյն նմոյշն են: Բայց վստահ չեմ [illegible] որ «նէոռոմանտիկ» անունը կրող եւ Գերմանիոյ մէջ ծաւալում գտած շարժումին կ'ակնարկէ Ստ. Թոփչեան: Այս շարժումին ներկայացուցիչները պատկանած են Ստեֆան Կէորկէի դպրոցին եւ աշխատակցած ատեն մը՝ անոր հրատարակած հանդէսին:

Կը կարծեմ որ պէտք է ուղղուիլ դէպի նոյն դպրոցին պատկանող եւ նոյն հանդէսին աշխատակցող ուրիշ խումբ մը, որոնց [illegible] հանդիպելու համար ձգտումներու մէկ տարբերակը կարելի է կարդալ Նաւասարդի եւ Մեհեանի աշխատակիցներուն գրչին տակ: Այս երկրորդ խումբին [illegible] կան բանաստեղծներու կողքին՝ [illegible] մտածողներ ու տեսաբաններ, որոնց ամէնէն ծանօթ անունն է Լուդուիգ Կլագես: Խումբը իր ներշնչումը կը գտնէր անմիջականօրէն Նիցշէի մտածողութեան մէջ, եւ ամէն պարագայի՝ արուեստը կը նկատէ իբրեւ «տիրապետութեան կամքի» մէկ արտայայտութիւնը, «տիեզերական ուժերու վերակենդանացումը փառաբանելով, հնադարեան Յունաստանը [illegible] լով կամ կայսերական Հռոմը, եւ վերջապէս «դիոնիսեան» ժամանակաշրջան [illegible] աւետելով :Աշխարհահայեացքներու [illegible] մութեան մը մէջ թերեւս իրենց տեղը [illegible] նեցող գաղափարները որոնք այդտեղ [illegible] գացուեցան, բաւական նման են [illegible] տաքին տեսանկիւնէ մը՝ վարուժանեան հեթանոսութեան եւ իր սերնդակիցներու [illegible] գոյնութեան մէջ տեղ գտած մէկ [illegible] կին: Հարցը այն է որ շատ պիտի [illegible]

նային այդ գերմանները, եթէ իրենց՝ «նէոռոմանտիկ» մակդիրը ուղղակի փակցընէր։ Եւ քանի որ այս շարժումին հիմնական գաղափարները ուղիղ ճամբով չէին կրնար հասած ըլլալ մինչեւ Դ. Վարուժան եւ իր սերունդը, մանրամասնուած աշխատանք մը անհրաժեշտ պիտի ըլլար նմանութիւնները եւ զուգահեռները բացայայտ դարձնելու համար։

Յստակ է սակայն, որ իմաստասիրութեան հակող բանաստեղծը կամ գեղագիտութեան պատմութիւնը հաստատ հիմերու վրայ կառուցողը ստիպուած է վերակազմելու գաղափարային համակարգ մը, որ կը համապատասխանէ «նոր - վիպապաշտ» յղացքին։ Հակառակ պարագային՝ այդ յղացքին կը մնայ միայն պատմական աղօտութիւնը, կամ ընթացիկ ըմբռնումը։ Այդպիսի վերակազմութեան մը փորձին է որ կը հանդիպինք Ստ. Թոփչեանի մօտ, եւ ատոր համակարգային բնոյթն է որ բացատալէս գոհացուցիչ կը դարձնէ զայն։ Գրական ու գեղագիտական ըմբռնումներու եւ երեւոյթներու բացատրութիւնը չէ ձգուած հեղինակներու կամայականութեան։ Ընդհակառակն, նոր - վիպապաշտական պատկերացումներու տիրապետութիւնն է, որ կու գայ մասնակի որոշումներն ու դրոյթները բացատրելու։ Ինչ որ վերլուծուած է այդ պատկերացումներէն եւ այդ սկզբունքներէն՝ կը սերի մեծ մասամբ Նիցչէէն. ո՛չ թէ որովհետեւ մեր գրողները Նիցչէէն քաղած են զանոնք, այլ որովհետեւ Նիցչէ՛ն խտացուցած ու բիւրեղացուցած է ժամանակաշրջանի մը պատկերացումները ուժեղագոյն կերպով։ Կ'երեւի թէ ամէն փորձ այսօր այդ պատկերացումները վերակազմելու՝ ստիպուած է Նիցչէի մտածողութեան վերադառնալու, եւ իր խորքով մասամբ ալ՝ Շոփենհաուըրի։ Վերակազմուած պատկերացումները կը դառնան նախ կեանքի եւ կամքի յղացքներուն շուրջ, յետոյ՝ հեթանոսութեան եւ դիոնիսականութեան մտածողութիւններուն կամ աշխարհահայեացքներուն շուրջ։ Դիոնիսականութեան պատկերացումը իբրեւ կենսալից ուժ եւ միեւնոյն ատեն իբրեւ կեանքի ողբերգականութիւն՝ տարածուած էր 1900էն ետք, բայց Նիցչէէն կու գայ ան ուղիղ ճամբով։ Ստ. Թոփչեանի մեծ արժանիքն է մասնաւորաբար կամքի եւ Դիոնիսականութեան յղացքը եւ մտածողութիւնը մէջտեղ հանած ըլլալը, եւ համակարգայնօրէն նկարագրած ըլլալը զանոնք, իբրեւ գաղափարային հիմերը հայկական «նէոռոմանտիզմ»ի գեղագիտութեան։

Հեթանոսութեան արդարացումը

Վարուժանի հեթանոսութեան մասին երկու բացատրութիւններ, կամ լաւ եւս՝ արդարացումներ կ'անցնին քննադատական գրականութենէն մէկ ծայրէն միւսը։ Մէկը այն է որ հեթանոսական գաղափարները հակազդեցութիւն մըն էին «շրջակայքի աղկաղ վիճակին» (11), ինչ որ կը համապատասխանէ ընթացիկ ըմբռնումով նոր - վիպապաշտութիւն պիտակումին։ Միւսին համաձայն՝ հեթանոսական ձգտումները ազատագրական պայքարին կը ստորեէին, եւ խորքին մէջ՝ անկէ կը բխէին։ Վարուժանի հզօր փարումը այդ պայքարին կասկած չի վերցներ անշուշտ։ Բայց ասո՛ր մէջ փնտռել հեթանոսութեան պատճառը, ասկէ հետեւցնել հեթանոսութիւնը, ընթացք մըն է որ յստակօրէն կը մասնաչէ նէոռոմանտիկական պիտակումին մէկ շրջուած եղանակը։ Երբ մեկնաբանական ուժերը անբաւարար են հեթանոսական «անցելապաշտութիւնը» մարսել կարենալու համար, երբ այդ շարժումը ինքն իր մէջ եւ ինքն իրմով չարդարանար, այն ատեն կը մնայ զայն ընդունելի փաստարկներէ հետեւեցնել։ Ուշատնին այսպէս հսկայական ճիգ մը կը թափէ իր գրքին մէջ, արդարացնելու համար հեթանոսական երակը Վարուժանի գործէն ներս, անոր տալով բազմազան ու բազմադիմի մեկնաբանութիւններ, որոնք քանի մը էջերու մէջ խճողուած (12), շատ զարմանալի տպաւորութիւն մը կը ձգեն ընթերցողին վրայ։ «Նէոռոմանտիզմ»ի ստորոգութիւնը չէ գործածուած հոս յատկանշելու համար Վարուժանի «գեղագիտական» ըմբռնումները, բայց չի դադրիր այսուհանդերձ գործօն ըլլալէ, վաղանապէս որոշադրելով արդարացումի կարօտը։ Հեթանոսութիւնը ի հարկէ կը հասկցուի փոխն ի փոխ իբրեւ կեանքին ուղղուած գովերգութիւն մը, իբրեւ հակազդեցութիւն մը ժամանակաշրջանի խեղճութեան եւ քաղաքական ճնշուածութեան, իբրեւ ապագայի փառքին ուղղուած երգ մը անցեալի փառքին ընդմէջէն, իբրեւ «ժողովրդավար հումանիզմի» մէկ արտայայտութիւնը, իբրեւ քրիստոնէական խաւարամտութեան դէմ պայքարելու միջոց մը, իբրեւ վերադարձ մը դէպի «բնութիւն» եւ «բնականութիւն», որոնցմէ հեռացեր է քրիստոնէութիւնը (13), դարձեալ իբրեւ հակազդեցութիւն մը դրամատիրական քաղաքին դէմ, իբրեւ կենսական երեւոյթներու բնական հանդամանքի հաստատումը, իբրեւ յառաջդիմութիւն «մարմնով առողջ, ուժեղ սերունդներին… գեղեցիկի, վսեմի գաղափարները» ներշնչելու, եւ վերջապէս՝ իբրեւ կոչ մը դէպի «ազատագրական հզօր պայքար»ը։ Այս խառն ի խուռն պատճառաբանութիւնները դիտմամբ քով քովի բերինք։ Իւրաքանչիւրը հաւանաբար ինքն իր մէջ՝ ճշմարտութիւն մը ունենալու է, բայց անոնց անկանոն բազմապատկումն իսկ անկասկած ցոյց կու տայ որ այդտեղ՝ չլուծուած ու չմտածուած հարց մը կայ։

Պէտք է նշմարել, որ այս ձեւով դիրուած բոլոր փաստարկումները արտա - գրական բնոյթ մը ունին։ Արտա - գրական ըլլալէ զատ, չեն յարգեր յարաբերութիւնը, զոր Վարուժանի գործին ընդմէջէն՝ բանաստեղծութիւնը բացակայ առարկաներուն հետ կը հաստատէ, կամ աւելի ճիշդ է ըսել առարկաներու բացակայութեան հետ։ Ինչ որ չի մտածուիր անշուշտ՝ գրականութեան էութիւնն է, գրականութիւնը իբրեւ ժառանգորդ, իբրեւ վերջին ժառանգորդը աշխարհի մը, ուր առարկաները կը բնակէին մարդոց մէջ, ինչ որ կը նշանակէ՝ մարդոց խօսքին մէջ։

Գրականութիւնը ի հարկէ կրնայ մասնակցիլ աշխարհահայեացքներու հաստատումին, կրնայ իր կարծիքը յայտնել իր ժամանակին մասին, երբեմն ալ թերեւս այն պատրանքը սնուցանելով որ պիտի ազդէ անոր վրայ, կրնայ քաղաքական պարունակութիւն մը ու քաղաքական քաղաքայն նպատակներ ալ ունենալ, կրնայ նոյնիսկ պատմական շրջանի մը գլխաւոր արտայայտիչը ըլլալ եւ իբրեւ այդ քննարկուիլ. մնաց որ այս բոլորը կանխակալ ու կանխամտածուած, այսինքն՝ չմտածուած, ստորոգութիւններ են, որոնք իրենցմէ դուրս կը ձգեն գրականութեան էութեան անդրադարձը։ Դուրս կը ձգեն նոյնպէս առարկաներու էութիւնը եւ անոնց բնակութիւնը մարդոց խօսքին մէջ։

Մէկը եւ միւսը սակայն գրուած են Վարուժանի գործին մէջ (15)։ ■

Ծանօթութիւններ. -

(1) Օշական ի՛նքը կը յիշեցնէ ասիկա, Վարուժանին յատկացուած իր մենագրութեան սկիզբը։ Տե՛ս *Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան*, հատոր Զ. էջ 184։

(2) էջ 184 - 244։

(3) Ամենացայտուն օրինակը կը գտնուի 9րդ հատորին մէջ, էջ 13 եւ յաջորդները։ Տե՛ս նաեւ էջ 151 եւ 189։

(4) Որոնց կարգին Սիրունիի յուշերը, հատորի ձեւով լոյս տեսած 1940ին, Պուքրէշ, *Դանիէլ Վարուժան* խորագիրով, եւ Դերենիկ Ճիզմեճեանի գիրքը՝ Դ. Վ., *Դպրոցական կեանքը*, *Անտիպ նամակները*, *Գրականութիւնը*, Գահիրէ, 1955։

(5) 1946ին հրատարակուած է *Երկեր* հատորը, 1955ին՝ *Բանաստեղծութիւններ*, 1965ին՝ *Նամականի*։

(6) *Մշակ*, Թիֆլիս, 1913, թիւ 151 - 152։

(7) Լոյս տեսած *Հայ էսթետիկական մտքի պատմութիւնից* հատորին մէջ, Երեւան, 1974, էջ 178 - 273։

(8) *Համապատկեր Զ*, էջ 210 - 219։

(9) Տե՛ս *Հայ էսթետիկական*…, էջ 180։

(10) Անդ։

(11) Սիրունին է բառը։

(12) Ուշատնի, *Դանիէլ Վարուժան*, Երեւան, 1962, էջ 202 - 206։

(13) Անդ, էջ 206, «ամբողջովին բնութեան հետ է կապուած… հին աստուածներու պաշտամունքը»։

(14) Դ. Ճիզմեճեան, Դ. Վ., էջ 97։

(15) Դ. Վ., *Հեթանոս Երգեր*, Պոլսոյ հրատ., էջ 113 - 116։

(15) Այս յօդուածին հարցերը, հարցումները եւ հարցադրումները փոխ առնուած են ընդհանուր աշխատասիրութենէ մը, որ պէտք է լոյս տեսնէ ԿԱՄ հանդէսի 3րդ թիւին մէջ, «Գրական կանգնումը» վերնագրով։

ՕՇԱԿԱՆ ԵՒ «ՀԱՅԻՆ ԵՐԳԸ»

Գրեց՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Համապատկերի 6րդ հատորին մէջ Օշական Վարուժանի Հացին Երգը-ին մասին իր վերապահութիւնները յայտնած է ու անցած։ Մենք սակայն չենք կրնար անցնիլ։ Երկու գիւղացիներէն ո՞ր մէկուն հաւատալու է - Վարուժանի՞ն որու բանաստեղծական խառնուածքին ճշմարտութիւնը հարազատ կը դարձնէ գիւղին ու գիւղացիի կեանքին իր պատկերացումը՝ որքան ալ այդ պատկերները քնարերգական երեւակայութեան մը արուեստական ցոլքով լուսաւորուած թուին մեզի։ Մենք Սփիւռքի մարդիկս չենք ճանչնար Հայ գիւղը եւ, ամէն պարագայի, բանաստեղծին տուած իրականութիւնը վաւերական է, մեզի համար։ Թէ Օշականի՞ն՝ որ արուեստը կը ստորադասէ ապրումին, ոճային չքեղանքը՝ իրականութեան իրաւութեան եւ անհատական երեւակայութիւնը՝ ընկերային առասպելին։ Եւ գիւղն ու գիւղացիին կեանքը կը ճանչնայ որեւէ մէկէն աւելի լաւ։

«Գիւղական հարազատութեան վրիպանքը»

Հարցումին պատասխանը կախում ունի իւրաքանչիւր ընթերցողի խառնուածքէն։ Ասով հանդերձ, անտեղի պիտի չըլլար 1980ական սերունդներուն ճաշակ մը տալ Օշականի չափանիշներէն՝ իրենց անմիջական բխումին մէջէն բռնուած։ Ստորեւ, ուրեմն, Օշականի դիտողութիւնները Հացին Երգը-ին մի քանի քերթուածներուն մասին, արձանագրուած իր ձեռքով, մատիտով, հատորին առաջին տպագրութեան էջերուն վրայ (*)։ Յայտնի չէ թէ Օշական ե՞րբ արձանագրած է այդ տողերը։

Տափան

Ա. Տուն. - Դիտողութիւն՝ գրականութիւն

Բ. Տուն. - Դիտողութիւն՝ Նոյն

Քերթուածի վերջաւորութեան. - Դիտողութիւն՝ Այս քերթուածը Մայրենի Լեզուներու մէջ տեղ ունենալիք կտոր մըն է։

Առաջին Ծիլեր

Ա. Տուն, առաջին երեք տողերը. - Դիտողութիւն՝ աւելորդ։

Քերթուածի վերջաւորութեան. - Դիտողութիւն՝ Ամբողջ այս բանաստեղծութիւնը կը խօսի աչքերուն։ Անիկա սիրտ չի գտներ եւ որովհետեւ դաշտի հարազատ տպաւորութիւններ կը պակսին՝ շինծու բան մը դուրս կու գայ։

Գարնան Անձրեւ

Քերթուածի վերջաւորութեան. - Դիտողութիւն՝ Նոյն դիտողութիւնը։ Հոս բառերով կը ստեղծուի պատկերը։ Քերթուածին tramer (*կեանքի գիծը - Վ. Օ.*) գոյութիւն չունի բանաստեղծին հոգիին մէջ։ Ատոր համար ստիպուած է դիմել պատկերներու թարմութեան եւ փրազի շրջնորհին։ Չես տեսներ այն խորունկ ու ներքին սարսուռը որ իրականութիւնը կը բերէ տեսնել կրցողին։ Առնէ դժուարութիւններն են մէկու մը որ դաշտերը կ'երթայ՝ ճիշդ պատկերներ փնտռելու համար։

Կակաչներ

Քերթուածի վերջաւորութեան. - Դիտողութիւն՝ Զմայլելի պատկերներ բերուած քով քովի բայց խորքը խոցելի է։ Դաշտերուն մէջ կակաչը աչքի հրդեհէ մը դուրս քիչ բան կը բերէ։ Անոր վրայ ամբողջ քերթուած մը բեռնալը յանդուգն է։ Եթէ ձեւական ալ ըլլար այս կէտը ինչ որ է։ Խորք կը դրուի հոն ուր թիթեռնիկներ միայն կը հանգչին։

Յաւելուածական դիտողութիւն՝ Իրեն հանդէպ խստապահանջ ըլլալու հարկը կը հպատակի մեծ օրէնքի մը որ բանաստեղծներէն բացարձակը կը պահանջէ ու համբաւին սուղ կը ծախէ իրենց։ Երբ արուեստագէտը շատ կ'արտադրէ, այս պահանջը աւելի խիստ կ'ըլլայ։ Հիւկոյին (*երեք բառ անընթեռնլի*) երբ անոնց ենթարկուած արժեզրկումը մասամբ կու գայ այդ պարագայէն։

Անդաստանը

Առաջին երկու տողերը։ Այս յանգը անտանելի է։

Քերթուածի վերջաւորութեան. - Դիտողութիւն՝ Մարդերը փոխանակ ապրելու հողին հետ, բնութիւն կը տեսնեն։ Բայց այս բնութիւնը մարդերուն տեսածը չէ, բանաստեղծինն է։

Հունձք

Քերթուածի վերջաւորութեան. - Դիտողութիւն՝ Միշտ նոյն եղանակը։

Հունձք կը ժողվեմ…

Քերթուածի վերջաւորութեան. - Դիտողութիւն՝ Ժողովրդական այս մոթիֆէն գործ հանելը դժուար է մանաւանդ շատ կազմակերպուած քերթողին համար։ Երբ ժողովուրդը արդէն քիչ կը հանդուրժէ գրականութիւն, քնարերգակները չեն կրնար պատկերն ու զարդը զոհել պարզութեան եւ զգացումին։

Հոս մանաւորապէս կրկին տողերով կրկին պատկերներ տալու ջանքը կ'երթայ գրեթէ անպարարութեան։

Ծարակում

Քերթուածի վերջաւորութեան. - Դիտողութիւն՝ Միշտ նոյն եղանակը։ Հոս աչքը իրաւ տեսնողի մը պատրանքը ունի իր ետեւէն։

Խաչբուռ

Բ. Տուն, վերջին երեք տողերը։ *Դիտողութիւն՝* Պէտք չունիմ։

Դ. եւ Ե. Տուներ։ *Դիտողութիւն՝* Hugo - Booz endormi.

Օշականի կարծիքը Վարուժանի քերթողութեան մասին բանաձեւուած է 1941-ի Ակօսներուն մէջ ու նաեւ Համապատկերի էջերուն։ Այսինքն՝ շատ հաւանաբար վերի դիտողութիւնները գրուելէն քսան տարի մը ետք, եւ ուշագրաւ է որ այդ կարծիքը չէ փոխուած ժամանակի ընթացքին։ Կը մասնաւորենք մեր ուշը Հացին Երգը-ին վրայ։ Եւ առաջին նկատողութիւնը այն է որ Համապատկերներու մէջի դատումը թէ բանաստեղծի այդ վերջին հատորին մէջ «գիւղական հարազատութեան մը վրիպանքը» կայ եւ թէ «մարդտարրը քիչ է հատորի մը մէջ ուր պիտի տար ամէնէն առաջ մարդերու հոգին» մեր առջեւ կը դնէ հիմնական հարցը - ի՞նչ կը մնայ այսօր հիներու հասկցած «մարդերու հոգիէն», «գիւղէն» ու «հողէն», որքանո՞վ Արեւմտահայ գրականութիւնը ապրող իրականութիւն մըն է մեր ընտրանիին համար, այսինքն հայութեան հարիւրին տասին համար։ Թանգարա՞ն պիտի առաջնորդենք զայն, այդ գրականութիւնը ու ծածկենք անոր գեղեցկութիւնները, յատկապէս Վարուժանի փառքը կազմող ուժի, առաքինութեան ու շռայլ շքեղութեան կառոյցները՝ դպրոցական յուշերու, կէս - կատար պատահական ընթերցումներէ եւ հանդէսներու մէջ եղած արտասանութիւններէ մնացած տպաւորութիւններու ստուերներով։ Թէ ո՛չ՝ անոր արուեստը պիտի փառնուի, մեզմէ անկախ՝ մեր ապրումներուն, մեր ըմբըռնումներուն եւ անոր ներկած աշխարհին թրթռուն գոյներուն, գիծերուն մէջ՝ պիտի ճանչնանք մեր անցեալի ոգեկան բարեխառնութիւնը ու պիտի հասնինք հինին իմաստութեան։ Այսինքն՝ ո՞ւր է Հացին Երգը-ին այժմէականութիւնը։ Ու անոր հետ՝ ամբողջ 150 տարուան գրական բերքի մը ներկայութիւնը, թարմութիւնը։

Օշականի համար նման հարց չի ծագիր - Վարուժանի արուեստը կը բիւրեղացնէ մեր ժողովուրդին գերագոյն արժանիք-

ներն ու նաեւ թերութիւններէն մէկ քանին: Այս իմաստով դժբախտ քերթողն ու իր հետ Արեւմտահայ գրականութիւնը ապրող մարմիններ ու հոգիներ են՝ որքան ատեն Հայերը հաղորդակցութեան մէջ են անցեալի հետ: Պատմութիւնը վերածուած է անվերջանալի ներկայի մը, որ կը յաւերժացնէ թէ՛ մեր փառքի առասպելը եւ թէ՛ ալ մեր տառապանքն ու իր յաճախանքը:

Կը, բաւէ՞: Արեւմտահայ գրականութեան հարիւր յիսուն տարին արդիւնքն ու նաեւ աւանդատուն է Թուրքին հետ մեր ժողովուրդին ունեցած ողբերգական փորձառութեան: Շատ անբաւարար կերպով անշուշտ՝ որովհետեւ ոչ միայն Թուրքը որպէս մարդ ու սատանայ հազիւ կ'երեւայ հոն՝ այլեւ որովհետեւ միայն 1900-էն անդին է, որ «գրականութիւն» բառը կը սկսի իմաստ ու լրջութիւն ունենալ Արեւմտահայերու փորձառութեան մէջ: Բայց հիմա որ Թուրքը չկայ մեր ջիղերու ցանցին մէջ ու մեծ - հայրիկները, գրեթէ բոլորն ալ յիշատակ են եւ հայութիւնը տակաւ կ'ուղղուի դէպի տափակ, հասարակ, «բնական» գոյութեան մը, ո՞ւր կը մնայ կապի մը շահեկանութիւնը, նոյնիսկ կարելիութիւնը: Միշտ զոհերու, հերոսներու, մարգարէներու եւ տրամատիկական ժէսթերու մէ՞ջ պիտի գտնենք մեր կեանքի ու արուեստի խորհրդանշանները: Իսկ հո՞ղը եւ իր միթիքը, գի՞ւղը, գիւղացի՞ն, հա՞ցը - մեր սերունդին համար ասոնք չե՞ն ինչ որ հեթանոս Հայաստան մը ու իր մշակոյթն էին Վարուժանի սերունդին: Կրնա՞յ Վարուժանի եւ Օշականի արուեստը տոկալ ու նշանակութիւն մը ճառագայթել 21րդ դարու նախօրեակի ասֆալթին ու քրուասաններուն մէջէն: Հարցումներ, հարցումներ՝ որոնք իր պոչը խածնել փորձող շան նման՝ կլոր կլոր կը դառնան, բայց տեղ մը չեն տանիր: Ու հարցը իր պարզագոյն կոտորակին վերածելով կ'ունենանք երկու հիմնական իրողութիւններ - լեզուն եւ արուեստը՝ որոնք միակն են որ որոշ իմաստի մը կ'առաջնորդեն մեր պրպտումը:

Անմարդկային տառապանքի մը պարագրկումը

Օշական բնազդական խորշանք մը ցոյց տուած է հռետորական ոճին հանդէպ իր ամբողջ քննադատական գործին մէջ, սակայն Վարուժանի պարագային կը թուի մէկդի դնել ատիկա եւ արդարացնել բանաստեղծին հաւանաբար մեծագոյն թերութիւնը, որ լեզուական վատնումն է, կուտակումը բառերու՝ որոնց գեղեցկութիւնն ու շքեղանքը սիրտ կ'առնէ, ի վերջոյ...: Օշականի համար Վարուժանի լեզուական չափազանցութիւնը արդիւնքն է անյոյս ճիգի մը անմարդկային ու հաւաքական տառապանքի մը չափերը, բովանդակութիւնը պարագրկելու եւ արտայայտելու: Թուրքին մեզ տուած ցաւը՝ վեր է լեզուի կարողութենէն ձեւաւորելու, իմաստաւորելու: Անկէ կը ծագի մեր գրականութեան աւանդական հռետորութիւնը, որ ըստ Օշականի մինչեւ Ոսկեդար կ'երթայ: «Հռետորութիւնը երեւոյթ մըն է որ բոլոր փոքր գրականութիւնները ունին իրենց հորիզոն. - ըսել կ'ուզեմ» կը շարունակէ Օշական «այն պատրանքը, որ տկար զանգուածներուն մէջ ինքզինքը կ'աճեցնէ, այդ տկարութեան իսկական կսկիծը հերքելու թաքուն, թերեւս անգիտակից դերով մը»:

Լեզուն ուրեմն՝ հռետորական իր անախորժ կերպարանքին տակ իսկ՝ որպէս պաշտպանութեան միջոց ու զէնք, ամբարտակ ու պատնէշ՝ վտանգին, մահուան դէմ: Գրագէտ մը ուրիշ ի՞նչ ունի արդէն: Եւ ամբողջ հայութիւնը ուրիշ ի՞նչ զէնք ունէր աշխարհի դէմ: Լեզուն նաեւ միջոց՝ առանձնութիւնը լեցնելու, հայուն առանձնութիւնը Թրքական դժոխքին մէջ: Ցեղին Սիրտը-էն մինչեւ Հացին Երգը՝ լեզուին ու բառերու հեղեղը՝ ետ հրելու համար թշնամի աշխարհ մը եւ իր ահարկու բարոյականը - ինչո՞ւ չէ: Լեզուն չէ՞ ի վերջոյ միակ ու վերջին աւանդը, որ 1980ական թուականներուն ալ կը գործածենք Սփիւռքի մէջ որպէս արիւն ու ժառանգականութեան օրէնք՝ մնալու համար մեր Պատմութեան ճշմարտութեան մէջ:

Լեզուին հետ՝ արուեստը: Հացին Երգը խոցելի է իր արուեստով ալ, ըստ Օշականի: Մարդ էակի բացակայութիւնը ընդհանկարէն տեղ - տեղ, ապրումի տարտամութիւնը եւ նկարագրական չափազանցուած յատկանիշներ՝ կը վնասեն գործին, բայց Օշական կը ջանայ շրջանցել այդ կէտերը: «Մեր հոգին կը շինենք տասէն տասնըհինգ» կ'ըսէ ան «եւ այդ տարիները Վարուժանի համար Պոլսոյ մէջ կը դետեղուին»:

Սակայն հարցը այդքան պարզ չէ: Որոշ անկիւնէ մը դիտուած, Վարուժանին տըւածը հարազատ պատկերն է իր ճանչցած գիւղին, որովհետեւ այն որ ինք գիւղ ու հաց կը կոչէ՝ շատ աւելի մտային յօրինում մըն է քան զգայարանքներու եւ ջիղերու ապրում, մեծ մասով երեւակայութեան, յիշողութեան, հաւանաբար ընթերցումներու եւ նոյնիսկ երազի կամ պարզ զուտ հնարողական ուժի արդիւնք: Դեռ կայ բառերու, նախադասութիւններու, պատկերներու խմբանկարներու բռնութիւնը՝ իր մտածելու եղանակին վրայ որուն ոճ անունն ալ կու տանք յաճախ: Եւ վերջապէս, գիւղն ու գիւղացին, հողն ու ագը՝ բոլորն ալ ձեւով մը պատրուակներ են բանաստեղծին՝ իր անձին գերագանց ապրումը ունենալու, ինքը եւ իր տարբերութիւնը զանգուածէն, զինքը մըտալլկող խոհերը, խուճապն ու անապահովութիւնը իմաստէ զուրկ տիեզերքի մը ափին մէջ, երազանքը իր ճակատագրին (Վարուժան թարգմանած է, բերկրանքը սրտին՝ Պոդլէրի «Ալպաթրոս» քերթուածը ու շատ հաւանաբար օր չէր անցներ որ մտովին չկրկնէր «ses ailes de géant l'empêchent de marcher» տողը՝ որ իրեն շրջուած գերակայութեան մը զգացումը կու տար...: «Գոնէ եթէ ուրիշ բանի չեմ գար, բանաստեղծութիւն ընենք. Նայինք ճակատագիրը մեզ ո՞ւր կ'առաջնորդէ:... ... Կը սպասեմ: Եւ սպասելով կ'ապրիմ, արդէն ամբողջ կեանքը այսպէս չէ՞» կը գրէ ան նամակներէն մէկուն մէջ, ուղղուած Դ. Ճիզմէճեանին, 1908-ին): Այս բոլորով որպէս մտքի պատրաստութիւն ու զարգացում, որպէս նկարագրի ուժ եւ ինքնատպութիւն, որպէս արուեստագէտի խառնուածքի վաւերականութիւն՝ Վարուժան բացառիկ տեղ մը կը գրաւէ իր սերունդին մէջ: Իսկ որպէս հայու սիրտ՝ ահա Վարուժանի տողերը նամակի մը մէջ - «Անպայման ամբողջ Հայաստանը պէտք է տեսնել: Կ'ուզեմ համբուրել բոլոր այն տեղերը ուր նահատակ մը ինկաւ կամ հերոս մը կռուեցաւ: Մենք այնքան մեծ ենք որքան որ հողէն կը խմենք մեր զգացումները: Ամէն ինչ հող է: Դէպի մեր պապերուն: Որ է՝ դէպի աստուածները»:

Մշակութային խորհրդանշաններ

Այս տողերը կ'արձագանգեն ամբողջ սերունդի մը տառապագին գիտակցութեան մէջ ու կը բանաձեւեն Արեւմտահայ գրականութեան հանգանակներէն ամէնէն սրտառուչը, բայց որուն հաւատարիմ շատ քիչեր կրցան մնալ: Այդ քիչերէն եղան Վարուժան եւ Օշական: Եւ հաւանաբար ո՛չ մէկ երկ այնքան հարազատ, ճոխ կերպով կը բիւրեղացնէ այդ գրականութեան մէջ հողին ցաւատանջ, գրեթէ միթիք ապրումը՝ որքան Հացին Երգը:

Վերադառնալով այս գրութեան սկզբնական հարցումին ուրեմն, ի՞նչ ձեւի տակ Հացին Երգը ու հողին հեթանոսական միթիքը դեռ կրնան ապրիլ հայ ժողովուրդի հոգեկան մտերմութեան մէջ ու շարունակել ներշնչել զայն: Յստակ է որ երեւակայութիւն ըսուածը անհրաժեշտ պատուհաս մըն է, երկսայրի սուր մը, հրաշալի կրկնապատկերներու աշխատանոց մը՝ գէթ այս պարագային: Կը մնայ մէկ յոյս - գտնել մեր այսօրուան աշխարհին ու հայ մշակոյթին մէջ երեւոյթ մը, ոգեկան ուժ մը՝ որ Հայ հոգեբանութեան եւ արուեստին հետ ունենայ այն յարաբերութիւնը, որ հողն ու գիւղը ունէին ութսուն տարի առաջուան մեր մտաւորականութեան ապրումներուն հետ: Կա՞յ նման իրականութիւն մը, Հայաստանէն ներս կամ դուրս: Շատ տարակուսելի է - 20րդ դարու սա երկրորդ կիսուն, երբ մեր ազգը կերպարանափոխման ճակատագրական հանգրուան մը կ'անցնի, շատ դժուար է գտնել մշակութային խորհրդանշաններ որոնք գոհացնէին արդի մտքին եւ զգայնութիւններուն ախորժակները: Ուրեմն՝ կը մնայ ստեղծել, այդ խորհրդանշանները - ատիկա արդէն ուրիշ հարց է:

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Փետր. 19, 1984, Ռէտնըր

(*) Հրտ. Նաւասարդ Միութեան, Տպ. Օ. Արզումանի, Կ. Պոլիս, 1921:

Ո՜Վ ԼԱԼԱԳԷ

(ՀԵԹԱՆՈՍ ԵՐԳԵՐ)

... Արդ յիշեցի՞ր դուն այն օրն, ո՛վ Լալագէ:
Ակօսներուն եւ կողերուդ ընդմէջէն,
Այն ծանր ամիսն յղութեանդ,
Կ'անցնէր ալիքն հողին յորդող ուժերուն:
Արեգակի արիւնին նուռն էր՝ ծոցիդ
Մէջ հասունցած: Բուներն ի վար ծառերուն
Կը ծորէին շիթ առ շիթ
Հոյզերը՝ նման արցունքի:
Քու համբուրուած մարմինիդ պէս ծանրակիր
Հողն էր թըրջուած, էր կպչուն
Քաղցուներով եւ մեղրով:
Անուշաբոյր իր բեռին տակ կը կքէր
Դեղձենին քե՛զ նըմանակ,
Քու ծիծերուդ նըմանակ
Ողկոյզներն այն լեցուն էին՝ ապագայ
Ծիծաղներով, ցընծութիւնով եւ կայթով:
Ու իրիկունն այն՝ կ'ուռէր կո՜ւրծքը հողին...
Հընձաններուն քովէն անցանք մենք դիւթուած
Խաղմուզին բարկ բուրումէն:
Գերուիներ, պարեգօտնին հանզըրնած
Մինչեւ իրենց պորտին տակ,
Կը կոխէին խաղողն առոք՝ թըրջելով
Մինչեւ իրենց պորտին տակն, ո՛վ Լալագէ:
Վայրածըփիկ մազերնուն ծայրը համակ
Կը ներկըւէր բոսորագեղ հոյզին մէջ,
Եւ քովն իրենց՝ հընաբոյր լայն կարասներ
Նուիրագործուած ամէն տարի, ծոցիդ պէս,
Լեցո՛ւն էին գինիներով - ծոցի՜դ պէս -
Լեցուն շողո՛վ, յաղթանակո՛վ, բերկրանքո՛վ,
Յաւերժակա՛ն կեանքերով:
Հետըդ անցանք ծիծաղներու, երգերու
Մէջէն առոյգ, զոր աշխատող հոգիներ
Կը պոռթկային տերեւներուն ներքեւէն.
Ու բուրումներն աշունին
Կը հանէին մինչեւ աստղերն արծարծուն.
Ու այգին, լի պըտուղներով բազմազան,
Կարծես կ'այրէր, կը ծաւալէր խունկ մ'անոյշ
Վա՛րը, մինչեւ Քաղաքին վրայ հեթանոս,
Քաղաքի՛ն վրայ, որ միշտ, տօնի խըրախի մէջ,
Կը սպառէր հողն ու աւիշները հողին:
Այն ատեն (թո՛յլ կու տա՞ս ինծ
Խոստովանիլ, Լալա՛գէ)
Ես ունեցայ ընդվըզումներ արիւնի:
Ու ցանկացայ արեգակին, հողին պէս
Ուռճացընել ինծ մերձեցող ամէ՛ն հունտ.
Ու - թո՛յլ տուր ինծ խոստովանիլ, Լալա՜գէ -
Երբ դուն անդին՝ կարկառուն նուռը ծառէն
Կը քաղէիր ու յետոյ
Կը խածնէիր լիպաքերան հեշտանքով
Անոր բոսոր մարգրիտներուն շարքն անոյշ՝
Ես աղին թուխ Եթովպուհին - որ ջլեբաց՝
Հընձանին մէջ կը ճըմլէր կուզն -
Համբուրեցի՜... բըռնած հրնդիկ ծամերէն
Պառկեցուցի ժըպտագին գլուխը կուրծքիս
Եւ հեշտաբո՜ւռըն շըրթներով, Լալա՛գէ,
Համբուրեցի՜...
...Բայց դուն ինչո՞ւ կ'արտասուես:
Այն հեռաւոր աշունին
Բուրումներուն մատնըչութեանը համար,
Ո՛վ աշնագեղ Լալագէ,
Արտասուել չա՜րժեր այսօր:

FÉCONDITÉ

O Lalaké évoque «les forces débordantes de la terre» («*հողին յորդող ուժերը*»). Le poète nous révèle combien ses sens sont perturbés, exacerbés par la conjonction des «odeurs de l'automne» («*բուրումներն աշունին*»), «les fruits de mille espèces» («*պըտուղներով բազմազան*»), «l'odeur du moût» («*խունկ մ'անոյշ*»).Les planètes, les êtres humains, les fruits sont interchangeables : tous les éléments de l'univers participent à la même fête. Les étoiles «frissonnent» («*արծարծուն*») comme des êtres doués de sensibilité. Le poète désire («comme le soleil et la terre», «*արեգակին, հողին պէս*») féconder tout ce qui l'approche : il est planète (soleil et terre), puissant comme un démiurge. Tout ce qui l'entoure est à prendre. Le féminin s'est insinué dans la nature entière (odeurs, fruits, ...).

La montée du désir s'amplifie au cours du poème comme une lente progression vers la libération de la jouissance finale. Brusquement, une symétrie mathématique, inéluctable s'installe. Pendant que Lalaké prend plaisir au fruit, est adsorbée par la consommation de «la grenade provocante» («*կարկառուն նուռը*»), le poète prend, de ses «lèvres avides» («*հեշտաբուռըն շըրթներով*»), l'Ethiopienne comme si l'étreinte entre eux était le corollaire de la morsure de Lalaké dans «les rangées rouges des doux rubis» («*բոսոր մարգրիտներուն շարքն անոյշ*»). L'acte furtif du poète, préparé par l'ensemble du théâtre des éléments naturels, est un coup d'épée dans la tranquillité, l'épanouissement de Lalaké qui porte son propre fruit en elle. Le poète n'est par responsable de l'acte : il s'agit de «la trahison des odeurs de cet automne lointain» («*այն հեռաւոր աշունին բուրումներուն մատնըչութեանը համար*»).

Lalaké satisfaite, calme, heureuse, pleine est dangereusement exposée à la trahison soudaine : l'amante reconnue se trouve dans une position vulnérable. Pour éviter le danger, il faudrait être constamment sur ses gardes et voir tout partout comme Dieu omniprésent. Si Lalaké avait été une femme guerrière, une Femme-Dieu, le poète n'aurait pas vu les charmes de l'Ethopienne. Mais une telle femme exclut la fécondité. Accepter d'être fertile, c'est recevoir la semence qui travaille dans son corps sans avoir prise sur la lente et inexorable maturation du fruit dans le ventre, c'est se remettre à la nature. Le poète trouve l'espace de la trahison à l'endroit de la reddition de Lalaké à la nature.

SETA KAPOYAN

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
3

MARDI
3 AVRIL
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.672 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.672

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

«ՁԵՐ ԿՈՂՔԻՆ ԵՆՔ»

ԸՍԱՒ ՇԷՅՍՈՆ
ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՀՈՒՆ...

Վերջացաւ: Վերջին Ֆրանսացի զինւորն ալ մեկնեցաւ եւ Լիբանան կը մնայ առանձին, այսինքն՝ Իսրայէլի եւ Սուրիոյ միջակայ «Հոգատարութեան» տակ: Գալով Մոսկուայի, աւելի ազատ ասպարէզ կը գտնէ, քանի որ Արեւմուտքէն յուսախաբ է, իրեն կը դառնայ: Լիբանանի Նախարարապետը, արդէն, հանդիպում մը ետք Պէյրութի խորհրդային դեսպանին հետ, յայտարարած է՝ «Նոր էջ մը կը դարձնենք եւ պէտք է նպաստաւորենք մեր բոլոր բարեկամութիւններէն, ամբողջ աշխարհի եւ արաբական աշխարհի մէջ: Իսրայէլեան գրաւումէն ետք, չփման մէջ էինք Միացեալ-Նահանգներուն հետ, որոնք մեծագոյն ազդեցութիւնն ունին Իսրայէլի վրայ: Հակառակ ասոր, Մ.-Նահանգներն իսկ յայտարարեցին որ ձախողեցան իրենց ճիգերուն մէջ, ապահովելու համար իսրայէլեան ուժերու քաշուիլը Լիբանանէն»: Ուրեմն, հասկցուած է Ուզզան, Լիբանան կրնայ չհագրգռուիլ աւելի սերտ կապերով Խորհ. Միութեան հետ:

Ֆրանսացիները մասնաւոր հանդիսաւորութիւն մը տուին իրենց մեկնումին եւ երկու նախարարներն ալ - Արտաքին եւ Պաշտպանութեան - Պէյրութ փութացին որպէսզի նահանջը՝ երգով ըլլայ, այսինքն հոգեշահ (աւանդական) խօսքերով, այնքան ծանօթ Հայերուն, մանաւանդ՝ Կիլիկիայէն ի վեր...:

Պէյրութի նաւահանգիստն է որ զինուորական արարողութիւնը տեղի ունեցաւ, ի ներկայութեան լիբանանեան զանազան հոսանքներու ներկայացուցիչներուն, բացի տիրողներէն: Զօր. Լաքազ 16 տողնոց «օրակարգ» կարդաց, ուր կ'ըսուէր.«Մեր առաքելութիւնը հասաւ իր վախճանին: Կ'ոգեկոչենք անոնք որոնք ինկան: Ձեր ներկայութեամբ, ձեր քաջութեամբ եւ ձեր զոհաբերութիւններով օժանդակեցիք՝ պաշտպանութեան, միասնականութեան եւ դերիշխանութեան երկրի մը, որ՝ Ֆրանսայի բարեկամ մըն է: Պատուով՝ վկայութիւնը բերիք Ֆրանսայի դերին այս շրջանին մէջ: Այդ դերն ու ներկայութիւնը կը մնան»:

Նախարար Շէյսոն ալ, քանի մը խօսք արտասանելով, շեշտած է Ֆրանսայի հաւատքը՝ միացեալ, անկախ եւ դերիշխան Լիբանանի մը եւ իր խօսքը վերջացուցած ըսելով՝ «Ձեր կողքին ենք»: Կրնայ ըլլալ որ քիչ մը հեգնական թուին այս խօսքերը, բայց հարկ է նաեւ ընդունիլ թէ բազմազգեան չորս ուժերուն վերջին մեկնողներն են Ֆրանսացիք, որոնք վերջին շաբաթներուն ալ կարեւոր գործ տեսան, ապահովելով անցքը Պէյրութի մէկ կողմէն միւսը եւ որոշ վստահութիւն ալ ներշնչելով բնակչութեան մը, որ կապուած է Ֆրանսացիին:

Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսացի քառասուն դիտեր կը մնան Պէյրութ, եւ անոնց թիւը կրնայ աւելնալ: Այս դիտերը բաղկացած են զանազան սպաներէ եւ ենթասպաներէ: Կախում ունին քաղաքազինուորական բարձր Կոմիտէէն, որ նախագահին շուրջ կը համախմբէ երեք գլխաւոր քաղաքագործերու (Ամալ, տիրգի, լիբանանեան ուժ) ներկայացուցիչները: Այս կոմիտէին է, որ «ճերմակ սաղաւարտաւորները» պէտք է յանձնեն իրենց տեղեկագրերը:

ՋԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՂՊԱՏԻ ճարտարարուեստին պատկանող տարրերը Ուրբաթէն ետք, աւելի **հանդարտ շաբաթավերջ** մը անցուցին, բայց կը թուի որ այդ հանդարտութիւնը **տեւակ մը հսկում է**, պատրաստելու համար վճռական օրեր, որոնց առաջինը՝ Չորեքշաբթի, Ապրիլ 4-ն է, որ ընդհանուր գործադուլի օրն է եւ կը զուգադիպի Նախագահ Միթերանի մամուլի ասուլիսին: Այս հարցը մեծ տագնապ մը ըստեղծած է ձախին ծոցը եւ եթէ համայնավարները բացէ ի բաց դէմ են կառավարութեան զտած դարմանին, ընկերվարականներու մէջ ալ հապը դիւրին չի կլլուիր, Մոզէլի մէջ հրաժարողներ ալ եղան: Աշխատաւորներու յուսախաբութիւնը բնական է, քանի երբ 1979-ին աջը նման քաղաքականութիւն կը վարէր, գոնէ՝ աջ էր եւ կրնային յուսալ որ ձախը տարբեր պիտի գործէ, ինչպէս անխոհեմութիւնն ալ ունեցած էր խոստանալու ընտրապայքարի ատեն: Դիւրին չէ, անշուշտ, համոզել այն բանուորը, որ 40-ի չհասած եւ ընտանիքի տէր գործազուրկ կը դառնայ, որ ձախն ալ, երբ ընդդիմադիրի դիրքէն կ'անցնի պատասխանատուի դիրքին, պարտի տարբեր գործել: Մնաց որ, ներկայ ընդդիմութիւնն ալ աւելի լաւ կ'ընէր, հաւանաբար, այս առիթը չօգտագործել քննադատելու համար կառավարութեան քաղաքականութիւնը, քանի որ առաջին յանցաւորն ինք է, որ չէր գիտցած նախատեսել, մինչ Ֆրանսական առածն է, որ կ'ըսէ.- Կառավարել՝ կը նշանակէ նախատեսել: Երկրորդ **մեծ օրը՝ Ապրիլ 13-ն է, երբ Փարիզի վրայ**:

ՌՈՒՄԱՆԱՑԻ դիւանագէտի մը դաշունահարուած մարմինը գտնուած է, Կիրակի առտու, Փարիզի ռումանական (ավըլնիւ Պուշէ) դեսպանատան պատուհանին առջեւ: Յստակ է, որ դիակը նետուած է դեսպանատան մէկ պատուհանէն, բայց ոստիկանութիւնը ոչ կրնայ մտնել, ոչ ալ որեւէ քննութիւն բանալ, քանի որեւէ դեսպանատուն «հողային անձեռնմխելիութիւն կը վայելէ: Ենթական՝ Նիքոլայէ Իոզիֆ, 52 տարեկան, համայնավար կուսակցութեան անդամատետրն ալ ունէր իր վրայ, բայց ամէն ինչ խորհրդաւոր կը մնայ եւ միայն հարցումներ կան՝ ո՞վ էր, արդեօ՞ք լրտես էր, արդեօ՞ք այլախոհ մը որ քաղաքական ապաստան պիտի ուզէր Ֆրանսայէն, եւայլն, եւայլն: Պատասխաններուն համար, հաւանաբար, հարկ է Չաուշեսքուի դիմել...: Ֆրանսացի գաղտնի ոստիկան մը բաւական յստակ բանաձեւ մը գործածած է արդէն «Ռումանացի մըն է, Ռումանիա մեռած»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը՝ Թուրկութ **Էօզալ յայտարարեց** թէ քաղաքային եւ զինուորական խառն յանձնախումբ մը պիտի ստեղծուի քննելու համար բանտարկեալներու պայմանները: Ասոր մաս պիտի կազմեն քանի մը ենթանախարարներ եւ բժիշկներ: Կը թուի որ այս կարգադրութիւնը ձեւով մը, Թուրք իշխանութիւններուն պատասխանն է կամաւոր ծոմի այն շարժումին, որ ծայր տուած է, ամիսներէ ի վեր, զանազան բանտերու **մէջ, իբրեւ բողոք** տիրող պայմաններուն եւ մանաւանդ՝ չարչարանքներուն:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Վայնպէրկէր Իզմիր հասած է, մասնակցելու համար Ատլանտեան Ուխտի հիւլէական ծրագիրներու ժողովին, որ կը գումարուի Չեշմէ (Իզմիրի մօտ) Ապրիլ 3-ին եւ 4-ին:

ԹԻԷՐՍԷՆ (Ձիարշաւի երրեակ), առաջին անգամ ըլլալով շահած է կին ժոքէ մը, Կիրակի օր եւ Ապրիլ 1-ի կատակ չէ: Օր. Տառի Պուէթպուլ Ապտոնկի ձիով, առաջին հասաւ Լոնշան, որոշ «յուսախաբութիւն» ալ պատճառելով ձիարշաւի նախատեսութիւններ ընող մասնագէտներուն, որոնք, մեծամասնութեամբ կը մերժէին իր ձին (7) նախընտրեալներու շարքին դնել, այն պատճառաբանութեամբ, որ ձին լաւ է, բայց հեծնողը՝ կին է...:

ԱՊՐԻԼ ՄԷԿՆ ալ, շատ մը ուրիշ բաներու կարգին, անցեալի իր համնուհոտը կորսնցուցած է, մանաւանդ՝ համով կատակները: **Հեռատեսիլի Ա. կայանը**, Կիրակի ցերեկ, փորձեց բաներ մը ընել, յայտարարելով թէ Փոմփիտու կեդրոնը Լոս-Անճըլըս կը փոխադրուի Ողիմպիականներուն, միացնելու համար մշակոյթ և մարզանք, թէ բանուորներ սկսած **են արդէն քակել**, 10 օրէն կը հասնի Քալիֆորնիա եւ կը վերադարձուի Հոկտեմբերին (Երա՛նի կատակ չըլլար, իսկապէս ճամբայ հանուէր, բայց միայն երթի տոմսով եւ Ամերիկացիներն ալ իրենց պահէին...): Ֆրանս-էնթէռի ձայնասփիւռի կայանն ալ ամբողջ օրը, փորձեց մխիթարել մարզասէր Ֆրանսացիները, որ Ֆրանս-Սկովտիա ռկպիի մրցումը (Ֆրանսա պարտուած էր) կրկին պիտի խաղցուի...:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ
ՅԱՒԱԿՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ

Վիլնիուսի հանդիպումին, Կիրակի օր, Կարի Կասպարով անակնկալի բերած է մասնագէտները, 10-րդ խաղին, հաւասար (ոչ-ոքի) արդիւնք մը առաջարկելով Սմիսլովի, որ ընդունած է: Կասպարով կը յաղթէ 3,5-ի դէմ 6,5 կէտով եւ այլեւս ապահով է, որ ինք պիտի մրցի աշխարհի ախոյեանի տիտղոսաւոր՝ Անատոլի Կարբովի հետ:

×

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 47-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Ապրիլ 1-ի մրցումներու արդիւնքներն են.-

Պախտակոր - Մետալիսթ	0 - 1
Սպարտակ (Մ) - Շախտեր	2 - 2
Զէնիթ - Տորպեդօ (Մ)	1 - 2
Ժալգիրիս - ԲԿՄԱ (Մ)	1 - 1
ԲՄԱ - Դինամօ (Մ)	1 - 0
Դինամօ (Կ) - Նեֆթչի	5 - 0
Չերնոմորեց - Արարատ	2 - 1

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Շաբաթավերջի խաղերու արդիւնքներն են.-

Շըմինօ տը լ'Ուէսթ - ԱՍԱ (Իսի) 4 - 1
Լ'էթրա - Հ.Մ.Ը.Մ. -
Լիոն - Տէսին 1 - 0
Թոնոն - Իւ - էս - Ժի - 0, Վալանս)
1 - 0
Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ - Լա Ֆոնթոնն
1 - 1

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 23 - 29)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԱՐԴԱՐԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԱՄՄԱՆԻ ՄԷՋ

Ամմանի խորհրդային մշակութային կեդրոնին մէջ կը բացուի «Հայաստանի յարդարական - կիրառական արուեստը» ցուցահանդէսը, ուր կը ներկայացուին ժողովրդական վարպետներու աշխատանքի արդիւնք՝ արծաթէ եղակի զարդեր, գորգեր, ժանեակներ, փայտափորագրութիւններ, որոնք վերցուած են ազգագրութեան թանգարանէն: Զուգահեռաբար կը ցուցադրուին նաեւ լուսանկարներ, որոնք կը ներկայացնեն Հայաստանի ընկերային - տնտեսական զարգացման նուաճումները: Ցուցահանդէսը պատրաստուած է արտասահմանի երկիրներու հետ բարեկամութեան եւ մշակութային կապի հայկական ընկերութիւնը:

×

ԵՂՎԱՐԴԻ ՋՐԱՄԲԱՐԸ

Եղվարդի ջրամբարը, որուն շինարարութիւնը սկսած է Արա լերան ստորոտը, կ'ոռոգէ Նայիրիի, Աշտարակի, Էջմիածնի, Թալինի եւ Բաղրամեանի շրջաններու հազարաւոր հեկտար հողերը: Ջրամբարը կը պարունակէ մօտ 230 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր, իսկ անոր տարածութիւնը կը գրաւէ 800 հեկտար: Ոռոգումի այդ բարդ համադրոյթին մէջ, բացի ջրամբարէն, կը մտնեն նաեւ ամբարտակը, ջրթող կառուցուածքը, ջրհան կայանները եւ այլ բաժիններ: Ջուրը կարելիութիւն կ'ընձայէ ընդարձակելու այգիներու եւ ցանքսի տարածութիւնը, ինչպէս նաեւ բանջարեղէնի եւ կերի մշակութային հողերը: Ջրամբարը շրջակայ գիւղերու եւ քաղաքներու բնակիչներու հանգիստի վայր կը դառնայ. ան կէ զատ կարելիութիւն կուտայ նաեւ Սեւանայ լիճէն 83 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր խնայելու: Եղվարդի Ջրամբարը մէկն է այն 16 արուեստական լիճերէն, որոնց կառուցումը Հայաստանի մէջ ծրագրուած է յառաջիկայ տարիներուն:

×

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԻ «ԱՂԱՒՆԻՆԵՐ» ՊԱՏՄՈՒԱԾՔԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Սերգէյ Իսրայէլեան սկսած է «Աղաւնիներ» ժապաւէնի նկարահանումները, Վահան Թոթովենցի նոյնանուն պատմուածքի հիման վրայ: Անցեալ տարի Էստոնիա տեղի ունեցած շարժանկարի 15-րդ համամիութենական փառատօնին պարգեւատրուած էր Ս. Իսրայէլեանի «Գիքորը» ժապաւէնը, Յովհ. Թումանեանի նոյնանուն պատմուածքի հիման վրայ պատրաստուած: Երեսնամեայ իր գործունէութեան ընթացքին Սերգէյ Իսրայէլեան նըկարահանած է Հայաստանի առաջնակարգ բեմադիրներու տասնեակ ժապաւէններ, որոնցմէ շատեր դնահատուած են Խորհ. Միութեան մէջ եւ անոր սահմաններէն դուրս: Ան արժանացած է Հայաստանի պետական մրցանակին:

ԱՐԱՐԱՏԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵԾ ՀԱՅՔԻ ՄԻԱՒՈՐՈՒՄԸ

Ա.

Պատմական գիտութիւնը երկու յենարան ունի՝ փաստ եւ տրամաբանութիւն: Առանց սրանց պատմական որեւէ աշխատութիւն չի կարող վստահելի լինել: Ծանօթ է, որ համաձայն հնագոյն վաւերագրերում եղած մի շարք փաստերի, Ն. Ք. 9 - 6-րդ դարերում Հայաստանը եւ նրանում ծաղկող Վանի Հայկական Թագաւորութիւնը սեմական ժողովուրդների մէջ կոչուել են Արարատ, Ուրարատ, Ուբարտու, Ուրաշտու անուններով: Դրանցից մենք դերադասում ենք Արարատը: Այդ անունը գործածել են նաեւ հայ պատմիչները, յատկապէս Մովսէս Խորենացին՝ այդպէս անուանելով իրենից շատ վաղ գոյութիւն ունեցած հնադարեան Հայաստանը:

Այս յօդուածով պիտի փորձենք պարզել, թէ որն է եղել Արարատի Հայոց տէրութեան ու նրա ղեկավարների քաղաքական ձգտումը եւ մաքառման նպատակը, որքա՞ն են դրանք համընկնում յետագայ դարերի Հայոց Թագաւորութիւնների՝ Երուանդունիների, Արտաշէսեանների, Արշակունիների, Բագրատունիների ձգտումներին: Դրա համար հնադարեան այլալեզու վաւերագրերի տուեալները պէտք է ջանանք համադրել Մովսէս Խորենացու հաղորդածի հետ:

ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԵՐԸ ԵՒ ԽՈՐԵՆԱՑՈՒ ՄԱՏԵԱՆԸ

Խորենացու «Հայոց պատմութեան» վերաբերմամբ երկու ծայրայեղ մօտեցում է եղել եւ այժմ էլ կայ: Դրանցից մէկը լիովին հակապատմական է, ուստի հակագիտական (Դաղբաշեան, Թումանով, Թոմսոն եւ ուրիշներ). ըստ այդմ, Խորենացու տուած բոլոր տեղեկութիւնները անվստահելի են համարւում: Այս տեսութիւնը հեշտութեամբ հերքւում է, եւ մի շարք պատմաբաններ արդէն իսկ հերքել են շատ փաստերով: Միւս ծայրայեղ մօտեցումը, որին երբեմն յանգում են Խորենացուն գիտականօրէն ճիշդ գնահատող որոշ պատմաբաններ, այն է՝ որ իբր Խորենացու «Հայոց պատմութեան» մէջ ժամանակագրական ոչ մի, անգամ ամենափոքր անճշդութիւն կամ պատմական իրողութիւններին թէկուզ փոքր չափով չհամապատասխանող բան չկայ: Բայց իրականում հին աշխարհի պատմիչների մէջ, այդ թւում Յոյն եւ Լատին չկայ, մէկը, որ սխալներ, այն էլ շատ լուրջ, թոյլ տուած չլինի. խօսքը վերաբերում է նաեւ հին աշխարհի այնպիսի խոշոր հեղինակների, ինչպիսիք են Հերոդոտոսը, Եւսեբիոսը, Ստրաբոնը, Պոլիբիոսը, Տակիտոսը, Պլուտարքոսը եւ ուրիշներ: Իրօք, անհնար էր այն ժամանակներում ամէն ինչ ստոյգ ու ճիշդ գրել, մանաւանդ, երբ խօսքը վերաբերում էր պատմիչի ապրած շրջանից հազար կամ երկու ու երեք հազար տարի առաջ կատարուած դէպքերին: Նոյնիսկ այժմ նորագոյն պատմութեան մասին գրելիս, հեղինակները յաճախ տարբեր անճշդութիւններ են թոյլ տալիս:

Խորենացին Հայոց պատմութիւնն սկսում է Ն. Ք. 4-րդ հազարամեակից, հասցնում մինչեւ իր օրերը, այսինքն՝ փորձում է ներկայացնել նաեւ իր ապրած օրերից աւելի քան հազար, ինչպէս եւ երկու, երեք հազար տարի առաջ կատարուած իրադարձութիւններ: Որքան էլ լաւ աղբիւրներ ունենար Խորենացին, անհնար էր, որ անճշդութիւններ չսպրդէին նրա գրածի մէջ:

Այսօր, հիմնականում վստահելով մեր հանճարեղ պատմահայր Մովսէս Խորենացուն, պարտաւոր ենք նրա «Հայոց պատմութիւնը» լրացնել, նաեւ հաստատել հին աշխարհից պահպանուած արձանագրութիւնների ու գրքերի առաւել վստահելի տուեալներով եւ այդպէս գծել պատմական ճշմարտութեան պատկերը:

Բայց կարեւոր է, որ Խորենացու հաղորդածի եւ հնադարեան արձանագրութիւնների ու մատեանների տուեալները բազմաթիւ դէպքերում համընկնում են:

Եբրայական աղբիւրների, մասնաւորապէս Աստուածաշնչի համապատասխան մասերի եւ Խորենացու պատմութեան մէջ շատ ընդհանրութիւններ կան, սկսած ջրհեղեղի պատմութիւնից, երկրի Արարատ, Թորգոմի տուն (Թորհիգամա) անուանումներից, մինչեւ Ասորեստանից հայրասպան եղբայրների Հայաստան փախչելը: Աքքադական եւ նորխուռիական սեպագիր արձանագրութիւնների եւ Խորենացու պատմութեան մէջ նոյնպէս շատ ընդհանրութիւններ կան, որոնց վրայ մինչեւ վերջերս բանասիրութիւնը հարկ եղած ուշադրութիւնը չի դարձրել: Օրինակ, յիշենք որ՝ ե՛ւ ըստ սեպագիր արձանագրութիւնների, եւ թէ՛ ըստ Խորենացու Հայկական պետականութեան մի կարեւոր կենտրոն ստեղծուել ու երկար ժամանակ մնացել է Վանայ լճի մօտ ու շրջակայքում (Վանի Պետութիւնը Տոսպ մայրաքաղաքով): Ապա՝ թէ՛ ըստ սեպագիր արձանագրութիւնների եւ թէ՛ ըստ Խորենացու, այդ շրջանից Արարատի թագաւորութեան տիրակալները սկսել են շարժուել դէպի հիւսիս, հիւսիս - արեւմուտք, արեւելք, հիւսիս - արեւելք եւ այլն:

Խորենացու եւ սեպագիր արձանագրութիւնների այլ ընդհանրութիւններ յայտնաբերելու համար անհրաժեշտ է յիշել լեզուական պատճէնները. Խորենացին գրելով հայերէն՝ գործածել է հայերէնում իր ժամանակ ընդունուած անձնանուններ եւ տեղանուններ, իսկ նորխուռիերէն եւ աքքադերէն արձանագրութիւններում նոյն վայրերը եւ անձինք կոչւում են այդ լեզուներում ընդունուած անուանումներով: Հին ժամանակ, ինչպէս գիտենք, անունները յաճախ թարգմանւում էին կամ անճանաչելիօրէն այլափոխւում՝ մի լեզուից միւսին անցնելիս: Պէտք է յիշել նաեւ, որ նախքան Հայոց մէջ իրանական ազդեցութիւնը եւ իրանեան անունների (Արտաշէս, Արտաւազդ, Արշակ, Աշխէն) գործածութիւնը հայկական անունների (Կարաննի, Հայկ, Արա, Երուանդ եւ այլն) հետ Հայերը գործածել են աքքադական, խուռիական եւ այլ անուններ (Շիուինի, Իշպուինի, Մինուա, Շաշիլու):

Անցեալ գրոյցում սաւեց միեւնոյն անձ - աստուածութեան Հալդ (ի) - Խալդ (ի) եւ Հայկ - Խայկ անունների մասին: Աքեմենեան Բեհիսթունի արձանագրութիւնում (Ն. Ք. 6-րդ դար) Հայերը համարւում են Հալդ աստծու զաւակներ, Խորենացին էլ Հայերին համարում է Հայկի զաւակներ: Հալդը Հայկի նորխուռիական անուանաձեւը պէտք է լինի: Հայկը (Հալդը) հայկական հին դիցարանում (նախքան իրանա - յունական դիցարանական տարրերի թափանցումը) եղել է երկնքի աստուածութիւն (նրա անունով կայ աստղերի համաստեղութիւն): Նորխուռիական արձանագրութիւնները այն ժամանակ են գրուել, երբ Հայերի ցեղապետ Հայկ - Հալդը արդէն աստուածացուած էր, իսկ Խորենացին պատմում է նրա վերադարձի մասին՝ Միջագետքից Արարատի երկիրը, նկարագրում նրա կռիւը Բաբելացիների դէմ, հայկական նոր պետականութեան հիմնադրումը Վանայ լճի մօտ: Այդ ժամանակ էլ Միջագետքի մշակոյթը զգալապէս թափանցել է Արարատի երկիրը: Աւելի ուշ Հայերը սկսել են գործածել Միջագետքում ստեղծուած սեպագրերը, նոյն Միջագետքի լեզուներից երկուսով՝ աքքադերէնով եւ խուռիերէնով:

Կարեւոր է յիշել, որ Խորենացին Ն. Ք. 4-րդ հազարամեակի երկրորդ կէսից բակրսած (յետջրհեղեղեան շրջանից) մինչեւ իր օրերը Հայկական լեռնաշխարհը համարել է հայ ժողովրդի երկիրը, նրա պատմութեան թատերաբեմը: Խորենացու մատեանում այդ ժամանակաընթացքը Հայկական լեռնաշխարհում որեւէ օտար ժողովրդի պատմութեամբ չի ընդմիջւում. ամէն մարդ կարող է կարդալ պատմահօր երկի սկզբի մասը եւ պարզ կը տեսնի, որ նրանում խօսւում է Հայոց պատմութեան մասին, թուարկւում են Հայաստանում իշխած միայն հայ տիրակալներ, եւ դա լիովին վերաբերում է նաեւ Ն. Ք. 9 - 6-րդ դարերին: Անհիմն է Խորենացու գրքում այդ դարերի համար Հայոց պատմութեան ինչ - որ ընդմիջում գտնելը, այդ ընդմիջման մէջ ինչ որ օտար պատմութիւն տեղադրելը: Խորենացին նման դատողութեան համար ամենաչնչին հիմքը չի տալիս:

Արդէն ասել ենք սեպագրերում յիշուող եւ Խորենացու մատեանում վկայուած Արարատի Հայոց թագաւորութեան տիրակալների ընդհանրութիւնների մասին: Ճիշդ է, կան ժամանակագրական անհամաձայնութիւններ, եւ այս հարցը յետագայ մանրամասն ուսումնասիրութեան կարօտ է, բայց չի կարելի նաեւ սեպագրերում յիշուող Արամի եւ Խորենացու նշած Արամի նոյնութիւնը չնկատել: Որոշ ուսումնասիրողներ գրել են Խորենացու յիշած Արամայիսի եւ սեպագրերի Արգիշտի Առաջինի նոյնութեան մասին՝ ելնելով նրանց գործունէութեան նմանութիւնից: Կարծում ենք, որ շատ աւելի հիմնաւոր է Արգիշտի (Արգիշտէ) Առաջինի եւ Արգիշտի Երկրորդի ընդհանրութիւնը համապատասխանաբար Արա Առաջինի եւ Արա Երկրորդի հետ: Ապա՝ եթէ ճիշդ է Նինուէի գրաւման եւ կործանման ընդունուած թուականը՝ Ն. Ք. 612 թ., ապա Խորենացու յիշած Պարոյր Հայոց թագաւորը պէտք է լինի սեպագրերում Երիմենա անունով նշուած թագաւորի Ռուսա (Հռուսա) Գ.-ի հայրը:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(Շար. 1)

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

ԻՐ 60-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Սփիւռքի դժուար պայմաններու մէջ երգչախումբ մը վաթսուն տարի կանգուն պահելը եւ իր առաքելութեան մէջ գայն յաջողութենէ յաջողութիւն կարենալ առաջնորդելը համազօր է հերոսութեան եւ արժանի՝ անսակարկ գնահատանքի: Այս իրողութեան լաւագոյն օրինակներէն մէկն է, միշտ Սփիւռքի մէջ, Փարիզի Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը, որուն յարատեւութիւնն ու յաջողութիւնը պէտք է վերագրել ո՛չ անպայման «երաժշտական մակարդակի մը նուաճումին», ինչպէս կը գրէր տպագրուած յայտագրին մէջ Լիզ Նազարեան, այլ խումբի ենթակառոյցին կազմակերպուած ըլլալու հանգամանքին, ինչպէս նաեւ խրաքանչիւր անդամի գիտակցութեան եւ զոհողութեան ոգիին: 60-ամեայ կենդանութեան վկայութիւնն էր Կիրակի, Մարտ 25-ի կէսօրէ ետք, Թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէ տեղի ունեցած համերգը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Համերգը երրեակ բնոյթ ունէր. նշում մըն էր երգչախումբի վաթսունամեակին, անոր ղեկավարին Կարպիս Ափրիկեանի վաստակին երեսունամեակին եւ այս առթիւ յարգանքի տուրք մը տաղանդաւոր երաժիշտ Գուրգէն Ալէմշահի (երգչախումբին նախկին ղեկավար), որուն գործերը լայն տեղ կը գրաւէին յայտագրին մէջ:

Ժամը 17.30-ին բեմ կը բարձրանային շուրջ հարիւր հոգինոց երգչախումբն ու քառասուն հոգինոց սէնֆոնիք նուագախումբը, պարզելով հոգեպարար տեսարան մը:

Յայտագրի առաջին բաժինին կը մեկնաբանուէր Ալէմշահի համանուագային մէջ

ՋՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Ո՞ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

6) Փրոֆ. Ռանըլտ Սիւնի, Ալեք Մանուկեան ամպիոնի պատմութեան դասախօսը Միչիկընի Համալսարանին մէջ. մասնագէտ՝ Ռուսիոյ եւ Անդրկովկասի պատմութեան:

Վարչական այս կազմը ժիրայր Լիպարիտեանն նշանակած է տնօրէն - վարիչ Ջօրեան Հիմնարկի: Անոր աշխատանքին կը սատարեն խումբ մը տողորուած երիտասարդներ - Օհան Պալեան, Լորա Եարդըմեան, Թաթուլ Պատալեան, Արամայիս Անտոնեան, Մարք Այանեան, Ալվարդ Պատալեան, Վահէ Ղահրաման, Տիգրան Մանուկեան, Քէննէթ Մարթին (հայ) եւ Մարալ Փոլատեան: Միասին անոնք իրագործեցին այն գովելի ձեռնարկը՝ որուն կը յատկացնեմ սոյն յօդուածաշարքը, - դասախօսական բայց մանաւանդ ասուլիսական հաւաքոյթ մը, որ տեւեց երկու օր, - երկու քօքթէյլներ, երկու ժամ տեւող երեք դասախօսութիւններ եւ 8 ժամ տեւող երկու խօսակցական նիստեր: Անոնց ընթացքին տեղի ունեցաւ անկեղծ, ոչ - կանխամտածուած, հռետորական պատգամները մերժող եւ ածան «լուծումները» կամ «պատասխանները» ժխտող խորհրդակցական հաւաք մը: Կը յուսամ, որ այս թղթակցութիւնը պիտի կարենայ ընթերցողին փոխանցել այն կիրքն ու ոգեւորութիւնը՝ զոր զգացինք մենք հոն, Ջօրեանի ստեղծած անկեղծ մթնոլորտին մէջ:

×

Լեւոն Չարխուտեան, բացման իր հակիրճ խօսքին մէջ պարզեց այն մօտեցումը, որ պէտք է բնորոշէ ֆոլլոփիւմը եւ Ջօրեան Հիմնարկի մտածելու կերպը, ընդհանրապէս: «Չենք ուզեր կանխորոշել մտածելակերպ մը կամ գործելակերպ մը», ըսաւ Չարխուտեան, «որ արգելք հանդիսանայ ճկունութեան, քննադատութեան, տիալեքթիքի: Եթէ կայ բան մը, որ անդրդուելիօրէն որոշած է Ջօրեանի ներկայ անձնակազմը, այդ սա է, - մէկ կողմէն գործել, իրագործելու համար ծրագիրներ, որոնք անյապաղ պէտք է կեանքի կոչուին: Միւս կողմէ չմոռնալ, որ միշտ կայ կղպուած միտքերու վտանգը: Կը նշմարենք, հայ թէ օտար հաստատութիւններու մօտ, որ այս կամ այն մտածելակերպը եւ վերլուծումը կը դառնան այս կամ այն հաստատութեան կրօնք եւ մենաշնորհ, կամ գոնէ այդպէ՛ս կը մտածեն իրենք, գաղափարները գինուորագրող այդ հաստատութիւնները: Սակայն մտածումի ձեւ մը կարելի չէ հաստատութեան մը վանդակին մէջ պահել: Միմիայն մէկ կազմակերպութեան ծառայելու կոչուած որեւէ մտածելակերպ չուտով խոցելի կը դառնայ, երբ կ'անջատուի տիալեքթիքէն: Ուժականութիւն ունեցող մտածումը ա՛յն է, որ կ'ենթարկուի քննադատութեան, ոչ միայն «ներսէն», կազմակերպութեան մը արդէն հաւատացեալ անդամներէն, այլ դուրսէն: Անշուշտ դուրսը կենալ ու միայն քննադատել կամ այպանել, իմաստ չունի: Ուրեմն մեր մօտեցումը, այսօր, սա է. - հրաւիրել սահմանափակ թիւով անձեր (35 հոգի - Խ. Թ.), որոնք արդէն ցուցաբերած են նուիրում մը հայ կեանքին, գործունէութեան մարզի մը մէջ, եւ որոնք ունին որոշ ծանօթութիւն մը՝ զանազան կազմակերպութիւններու գործելակերպին հետ: Հրաւիրած ենք նաեւ երիտասարդներ, որոնք արդէն սատարած են Ջօրեանի աշխատանքներուն, եւ որոնք կ'ուզեն գիտնալ, թէ ի՞նչ կը մտածեն ուրիշներ այդ աշխատանքի բնոյթին, դրած հարցումներուն եւ տուած պատասխաններուն մասին: Այլ խօսքով, եզրափակեց Չարխուտեան, «այս ֆոլլոփիւմը փորձ մըն է ձեզ հաւաքելու, կը յուսանք իբրեւ համակիր բայց ոչ իբրեւ կուրօրէն հաւատացեալ խորհրդատուներ: Կը յուսանք, որ հոս սկսող խօսակցութիւնը պիտի ունենայ ուժականութիւն (տայնամիք) մը որ պիտի զարգանայ ոչ միայն Ջօրեանէն ներս, այլ նաեւ անկէ դուրս, որովհետեւ առողջ մտածում, քննադատութիւն, խօսակցութիւն չեն կրնար որեւէ կազմակերպութեան մէջ արգելափակուիլ»: Ապա, ան խօսքը տուաւ փրոֆ. Կարպիս Քորթեանին:

(Շար. 3)

երկը՝ «Հէքեաթ», գրուած 1932-ին, երբ երաժիշտը 25 տարեկան էր: Կարճ մեղեդիի մը հիման վրայ կառուցուած այս ստեղծագործութիւնը իր խորքով, գոյներով եւ կշռոյթներու այլազանութեամբ ցայտուն կը դարձնէր հեղինակին տաղանդը՝ երաժշտական պարզ նախադասութեան մը շունչ տալու եւ զայն ծաղկեցնելու մարզին մէջ:

Երկրորդ գործը՝ «Աւարայր» (գրուած՝ 1934-ին), երաժշտական հարազատ զգեստաւորումն էր Վարդանանց հաւատամարտի դէպքին, նկարագրութիւնը՝ արշալոյսէն վերջալոյս տեւած ճակատամարտի մը, ուր Ալեմշահ՝ կարելիութեան սահմաններուն մէջ, հաւատարիմ մնացած է պատերազմող կողմերու ազգային - կրօնական երաժշտութեան դիմագիծերուն, արեւմտեան երաժշտական թեքնիքի բոլոր նրբութիւնները գործադրելով հանդերձ արեւելեան երանգի պահպանումին, յաջող կերպով ստեղծելով ռազմական մթնոլորտը, խիզախումները, Վարդանի մահը: Ձայնի և սէնֆոնիք նուագախումբի համար գրուած «Աւարայր»ը, ինչպէս իրաւամբ կ'ըսէր Ենովք Լաչինեան, «իր ծաւալով և որակով կարելի է մեր երաժշտութեան լաւագոյն գործերու շարքին դասել»: Մեներգներու բաժինը ստանձնած էին Ռընէ Մարթայեան եւ Սոնիա Նիկողոսեան:

Յայտագրի երկրորդ բաժնի սկիզբը ջութակահար Սեդրակ Գուլադարզեան եւ դաշնակահարուհի Իւէն Փամպուքճեան մեկնաբանեցին Ալեմշահէն գործ մը՝ «Լամէնթօ է տանս»: Երկուքն ալ խոստմնալից արուեստագէտներ, որոնք արդէն իսկ փայլուն դիրքերու վրայ են իրենց ասպարէզներուն մէջ:

Երգչուհի Սոնիա Նիկողոսեան (մեծծօ-սոփրանօ) ծանօթ անուն մըն է գաղութին մէջ, թէ օտար շրջանակներէ ներս: Տարիներ մաս կազմած Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբին, աքանչելի մեկնաբան Կոմիտասի, Կանաչեանի եւ Ալեմշահի մեներգներու, ան յաճախ հանդէս գալով հայկական բեմերու վրայ՝ իր տաք ձայնով, ջինջ հնչականութեամբ եւ հաղորդականութեամբ գիտցած է փոխանցել ունկնդրին մեր տոհմիկ երգերուն բովանդակ գեղեցկութիւնը: Այս անգամ երգչուհին կը մեկնաբանէր Ալեմշահէն երեք երգեր՝ Իմ եարը, Պճինկօ եւ Նազեր: Ալեմշահի մեղեդիները աժան շարադրանքներ չեն, այլ ընտիր բանաստեղծութիւններու հիման վրայ գրուած երգեր, որոնց մէջ կը փայլի արեւելեան ինքնատիպ երանգը. երանգ մը՝ որ կը ձուլուի հայկական բուն ժողովրդական երաժշտութեան մէջ:

Յայտագրի վերջընթեր բաժնին մեկնաբանուեցաւ Բ. Կանաչեանի «Նանոր»ը, երգչախումբի եւ նուագախումբի մասնակցութեամբ: Դէպի Մշոյ Ս. Կարապետ վանք կատարուած հայկական ուխտագնացութիւն մը ներկայացնող Կանաչեանի ծանօթ այս երկը, հիւսուած ժողովրդական գոյներով, կը բովանդակէ երգ ու տաղ, պար ու խաղ, սէր ու խնդութիւն: Կարպիս Ափրիկեան երկին կըցած է նաեւ նուագախմբային բաժին մը, որ աւելի կենդանի կը դարձնէ ու շնչող՝ «Նանոր»ը: Շուրջ 20 վայրկեան տեւող երկին մեկնաբանութիւնը՝ խմբերգային, մեներգային (Մկրտիչ Պօղոսեան եւ Սոնիա Նիկողոսեան) և համանուագային բաժիններով, բացառիկ յաջողութիւն մը գտաւ:

Հուսկ, ներկայացուեցաւ երաժիշտ - խմբավար Կարպիս Ափրիկեանի գործերէն փունջ մը՝ Լուսնակն անոյշ, Էս գըշէր, Ողբ եւ Հօյ նար, Նիննամ, որոնք ժողովրդական մեղեդիներու մշակումներ են՝ ճոխ երանգներով եւ կշռոյթներու տարբերակներով: Շատ յաջող էր Ողբը, զոր այնքա՛ն ապրումով մեկնաբանեց Սոնիա Նիկողոսեան: Վերջին խմբերգի մեկնաբանութեան մէջ յաջող էր նաեւ Թէրէզ Տէյիրմէնճեանի (ալթօ) մեներգը:

Յանուն երգչախումբի՝ Մկրտիչ Պօղոսեան, ուղերձով մը երախտագիտութիւն յայտնելէ ետք խմբավարին՝ անոր երեսնամեայ վաստակին համար, որպէս յիշատակի նուէր Կարպիս Ափրիկեանի յանձնեց Կոմիտասի քանդակուած արձանը, գործ՝ Դաւիթ Երեւանցիի:

Համերգը վերջացած էր:

Համառօտ եղանք մեր նկարագրականին մէջ, նկատի ունենալով այն՝ որ Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի 60-ամեակին առթիւ «Յառաջ» բացառիկ թիւ մը (Մարտ 24 / 25) նուիրելով անոր, լայնօրէն ներկայացուցած էր խումբին պատմականը, առաքելութիւնը, Ալեմշահի «Աւարայր»ը, երգչախումբի գործունէութեան ժամանակագրութիւնը, ղեկավարները եւ մանաւանդ վերջինը՝ Կարպիս Ափրիկեան, շեշտելով 1953-էն ի վեր անոր ունեցած դերը երգչախումբին նոր շունչ մը տալու մարզին մէջ:

Մեզի կը մնայ շնորհաւորել երգչախումբին տարեդարձը եւ մաղթել նորանոր նուաճումներ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ
ՅԱՋՈՐԴ ՖԻԼՄԸ՝ «ՖՐԱՆՍԻԱ, ՖՐԱՆՍԻԱ»

Ֆրանսական մետիաները, մանաւանդ գրաւոր մամուլը լայն տեղ կու տան, այս օրերուն, Աշոտ Մալաքեանի (Անրի Վերնէօյ) անոր նոր ֆիլմին Լէ Մորֆալուի հրապարակ ելլելուն առթիւ: Հինգշաբթի օր, «Քոթիտիէն տը Փարի»ի մէջ է, որ Անրի Վերնէօյ երկար եւ մանրամասն կ'արտայայտուէր շարժանկարի իր ըմբռնումին մասին եւ այն թշնամական վերաբերումին, որու առարկայ է պաշտօնակիցներու շրջանակին մէջ: Իր յայտարարութեանց վերջաւորութեան կը պատմէ թէ ինչպէս շարժանկարը զինքը պատուրած է, առաջին անգամ, երբ 14 տարեկանին տեսած է Ռուբէն Մամուլեանի «Քրիսթին Թագուհին», եւ որոշած ինք ալ այդ ասպարէզն ընտրել, ու օր մը՝ Հայրը շլացնել զայն մխիթարելու համար թէ ինչո՞ւ ճարտարագէտ չեղաւ: «Յաջորդ ֆիլմս, կ'ըսէ Վերնէօյլ, ուխտագնացութիւն մը պիտի ըլլայ անցեալին մէջ: Կեանքիս պատմութիւնը եւ Ֆրանսա մեր հասնիլը: «Ամերիկա, Ամերիկա»ն կար, իմս կրնամ՝ «Ֆրանսիա, Ֆրանսիա» մկրտել:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆ

Փարիզեան շրջանի հայկական երեք խումբերէն Իսի լէ Մուլինոյի Ա. Ս. Ա.ի խաղի յետաձգումով դաշտ կ'իջնէին միայն Ալֆորվիլի Իւ. Ժի. Ա.ն եւ Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս:

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս փառաւոր յաղթանակ մը տանելով (6 - 0) Պանեոլէի դէմ, շնորհիւ Թաշճեանի երեք (52-րդ, 65-րդ եւ 84-րդ վայրկեաններ), Գարդալեանի (32-րդ վայրկեան), Խսէնճեանի (44-րդ վայրկեան) եւ Թապալեանի (78րդ վայրկեան) նշանակած կոլերուն, ամրապնդեց իր դիրքը Սէն Սէն - Տընիի ախոյենութեան 3-րդ բաժանմունքի դասաւորման գլուխը:

Իսկ Ալֆորվիլի հայկական խումբը, հակառակ խմբապետ Աբրիկեանի նշանակած գեղեցիկ կոլին, անգամ մը եւս դաշտէն հեռացաւ հաւասարութեամբ (1 - 1) եւ վերջնապէս կորսնցուց իր վերջին յոյսերը՝ բաժանմունք մը բարձրանալու ուղղութեամբ: Ներկայիս Ալֆորվիլ կը գրաւէ Փարիզի «Պատուոյ Բաժանմունք»ի Տէ. խմբակի դասաւորման 6-րդ տեղը՝ Քոէսիի եւ Կանեւի հետ:

×

ՌՈՆ ԱԼՓԻ ՇՐՋԱՆ

Լիոն - Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Օպընայէն եւ Նորքափ Կրընոպլէն ետք, Թոնոնի դէմ՝ այս անգամ իր դաշտին վրայ, յաջորդական երրորդ իր պարտութիւնը արձանագրելով վտանգի մատնեց 4-րդ բաժանմունք բարձրանալու իր յոյսերը: 9-րդ վայրկեանին, հակագրոհի մը ընթացքին, կոլ մը ստացած Տէսինի հայկական խումբը՝ ամբողջ խաղի ընթացքին դաշտին տիրապետելով հանդերձ, չէ կրցած արդիւնաւորել բազմաթիւ առիթներ, մասնաւորաբար Փըթիի (15-րդ եւ 46-րդ վայրկեաններ), Տէլլիի (18-րդ եւ 54-րդ վայրկեաններ) եւ Ակոսթինոյի (52-րդ եւ 71-րդ վայրկեաններ) միջոցաւ, որոնց զրկած գնդակները կամ մրցակիցի բերդի ձողին զարկած են, կամ ալ ուղղուած բերդապահի գիրկը:

Այս շրջանի հայկական միւս խումբը՝ Վալանսի Իւ. Խս. Ժի. Օ. Ա., 1-ի դէմ 2 կէտով յաղթելով Օպընայի, ներկայիս կը գտնուի դասաւորման 4-րդ տեղը՝ Լ'էթռայի եւ Ժոժոյի հետ: Իսկ Հ. Մ. Ը. Մ. Տէսին անակնկալ իր պարտութենէն ետք կը գրաւէ դասաւորման 2-րդ տեղը՝ 35 կէտով, 1 կէտի տարբերութեամբ առաջինէն՝ Շամպէռիէն, խաղ մըն ալ աւելի ունենալով:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆ

Այս շրջանի հայկական երկու խումբերը բաւական լաւ արդիւնքներ ձեռք ձգեցին.

Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ Փէրթիւիի դաշտէն վերադարձած է հաւասարութեամբ (1-1), կարենալով պահել դասաւորման 11-րդ տեղը, իսկ Սէն Թ'Անթուան պարտութեան մատնելով (2 - 0) Լա Սիոթան, շնորհիւ Ալէն Դերձակեանի (53-րդ եւ 59-րդ վայրկեաններ) նշանակած երկու կոլերուն, օգտուելով նաեւ խմբակի առաջին՝ Մարթիկի Կափ կորսնցուցած մէկ կէտէն, հասած է իրեն: Այնպէս որ երկու խումբերն ալ այժմ ունին 45 կէտ, բայց Մարթիկ կոլերու առաւելութեամբ առաջին տեղը կը գրաւէ:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Ուսուցչաց Հիմնարկի բարերարներէն՝ Օր. Զարուհի Խմէրեան, խոր ծերութեան մէջ: Ողբացեալը թոռն էր ճարտարապետ Պալեաններու. ուսումը ստացած է ամերիկեան աղջկանց քոլէժը: Գնահատելով Ուսուցչաց Հիմնարկի կրթական նպատակները, ինքնաբուխ կերպով 1977-ին նուիրած է յարկաբաժին մը եւ խանութ մը, որոնց սեփականութիւնը արդէն իսկ փոխանցուած է Հիմնարկին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 20-ին, Գատըգիւղի Ս. Թագաւոր եկեղեցին:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ. Բ. Ը. Մ.ի «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնին մէջ, Մարտ 4-ին, տօնուած է Վարդանանցը: Բացումը կատարած է Յակոբ Մելքոնեան: Բանախօսած է Մկրտիչ Նալպանտեան անդրադառնալով Վարդանանց հայ ժողովուրդին թողուցած ժառանգութեան և Նուարսակի դաշնագրին: Ներկայացուած են Դերենիկ Դեմիրճեանի «Վարդանանք»էն զանազան հատուածներ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ԳԱՀԻՐԷԻ «Գալուստեան» ազգային վարժարանին մէջ, Փետր. 29-ին, տօնուած է Վարդանացը, աշակերտներու կազմակերպութեամբ: Բացումը կատարած է Բոպէռ Թաշճեան: Յայտագիրը բաղկացած է ուղերձէ, արտասանութենէ, խմբերգէ եւ Վարդանի ճառի ընթերցումէ: Բանախօսած է տեսուչը՝ Նշան Վարդեան:

ՔԼՕԶ ԱՆԷ

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

4

ԵՐԿԱԹԷ ՕՂԱԿԸ

Մառի, յուզումին անձնատուր, բազմոցին վրայ ինկաւ, գլուխը ձեռքերուն մէջ, եւ հանդարտիկ լացաւ:

Այդ միջոցին մեծ դրան երկու փեղկերը բացուեցան եւ երեւցաւ Ռոտոլֆը որ կը խօսէր միւս սենեակին մէջ գտնուած պատուիրակութեան.

- Շնորհակալ եմ, պարոններ, ցտեսութիւն.

Դուռը իր ետեւ ղոցուեցաւ:

Ռոտոլֆ ներս մտաւ ու տեսաւ Մառին որ բազմոցին վրայ երկարած կուլար տղու մը պէս: Անոր մօտեցաւ, գլուխը շոյեց ու հարցուց թէ ինչո՞ւ համար էին այս արցունքները:

Մառի, անմիջապէս մխիթարուած բայց դեռ յուզուած, քիչ մը առաջուան տեսարանը պատմեց անոր:

-Այնքան վախցած էի որ բառ մը չկրցի ըսել: Կը վախնայի, չեմ գիտեր ինչու: Իսկոյն հասկցայ, սակայն, որ անիկա չէր ուզեր մեզ իրարմէ բաժնել: Բայց, չեմ կրնար բացատրել թէ ինչ մեծ ու հեռաւոր բան մը կայ անոր մէջ, ու նաեւ խորհրդաւոր. կարծես թէ անիկա կը ճանչնայ այն բաները զոր մենք չենք գիտեր...: Շատ պարզ բառեր կը գործածէ, որոնք, սակայն, խորունկ իմաստ ունին...: Մի կարծեր թէ զիս վախցնել ուզեց: Ընդհակառակն, շատ բարի եղաւ ինծի հանդէպ, նոյն իսկ սիրալիր: Մըտքէդ կ'անցնէ՞ր. համբուրեց զիս...: Գուցէ մեզի սպառնացող մեծ վտանգներ կը տեսնէր ան, եւ տեղի կու տար գթութեան շարժումի մը: Ինք չըսաւ, բայց կ'երեւար իր շարժումներուն, ինծի ուղղած նայուածքներուն եւ իր լռութեան մէջ...: Երբ դուրս ելաւ, այնքան յուզուած էի որ առանց պատճառի, տղու մը պէս ըսկըսայ լալ ինչպէս կը տեսնես. յիմար եմ ես...: Բայց եւ այնպէս, Ռոտոլֆ, շարունակեց Մառի, թեւերը անոր վզին անցնելով, երջանիկ եմ: Միակ իրական դժբախտութիւն մը կայ, բաժանումը. բայց այսօր ինծի տուած մատանիդ կ'ապահովցնէ զիս:

×

5

ՇՇՈՒԿՆԵՐ

Արքունիքին եւ քաղաքին լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ, զրոյցներ կը սկսէին շրջիլ: «Սխալ է, կ'ըսէին ոմանք, որ գահաժառանգ իշխանը գեղխութեան մէջ միայն հաճոյք կը զգայ: Այս անգամ ճըշմարտապէս կը սիրէ...»: Ամէնէն չարամիտները կ'աւելցնէին թէ երբեւիցէ չէ որ կը սկսէր այս բանը եւ թէ Զախէրի հաճոյքի պտոյտները դիմակ մըն էին, ճշմարտութիւնը ժողովուրդէն ծածկելու համար: Կը սքանչանային իշխանին ճարտարութեան եւ վայելուչ կերպերուն վըրայ, որով ան հանրային կարծիքը կը փոխէր:

Ո՞վ կը սիրէր, սակայն: Այստեղ կարծիքները կը բաժնուէին: Ոմանք կը պընդէին թէ գեղեցիկ աղջիկ մը գրաւած էր սիրտը այս մարդուն որ մինչեւ հիմա ոչ մէկուն տուած էր զայն: Ուրիշներ գըլուխնին կը շարժէին: «Որո՞ւ պիտի հաւատայնէին թէ գահաժառանգ իշխանին պէս մարդ մը պիտի գոհանար պզտիկ ճերմակ սագով մը, որքան ալ գեղեցիկ ըլլար ան: Օփէրային մէջ փոխանակուած ակնարկներ, Փրաթէրի մէջ եղած խուսափուկ հանդիպում մը բաւական կրնայի՞ն ըլլալ միթէ այս յափրացած մարդուն համար: Գալով զայն ընտանեբար տեսնելուն, այդ մասին խնդիր չէր կրնար ըլլալ: Այն աղջիկը որուն անունը կը փըսփըսային, ոչ մէկ տեղ առանձին տեսնըւած էր, որովհետեւ ամէն տեղ ընկերացած կ'ըլլար իր մօր կամ կոմսուհի Լարիշին: (Այս անունին վրայ, երկու-երեք անձեր՝ որոնց համար՝ Վիէննայի ընկերութիւնը գաղտնիք չունէր, խուսափուկ ակնարկներ կը փոխանակէին, բայց բառ մը չէին ըսեր): Ուրեմն պէտք էր ընդունիլ թէ այս գեղեցիկ աղջիկն ալ, որուն հրապոյրը չէին ուրանար, գաղտնիքը ծածկելու համար առաջ քշուած միջնորմ մըն էր: Բայց անոր ետին ո՞վ էր պահուած...: Այստեղ էր որ ամենանուրբ հետախոյզները հետքերնին կը կորսնցնէին...

(Շար. 69)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Հայկ Պաշչեճեան, Տէր եւ Տիկին Արա Պաշչեճեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Միշէլ Պաշչեճեան եւ Օր. Քաթրին Պաշչեճեան եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՊԱՀՉԷՃԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Օհաննէսեան)

մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Յակոբ Պապիկեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօյաճեան, Պ. Յովսէփ Օհանեան կը նուիրեն 100-ական Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տիկին Վարդուհի Դարբինեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր սիրելի ամուսնոյն՝ Նշան Դարբինեանի մահուան 20-րդ տարելիցին եւ իր ծնողքին՝ Սաթենիկ եւ Ստեփան Տէր - Ղուկասեանի:

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ Կիրակի, Ապրիլ 15-ին իրենց յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին: Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, երեցներուն համար եւ ի գիտութեան անոնց յիշատակը յարգողներուն:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
888 - 92 - 51 կամ՝ 860 - 47 - 18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 5000 Ֆ. Պ. Կ. Սէմէրճեանէ (Նիս) Պելֆոնթէնի կայանի նորոգութեան համար:

×

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ողբացեալ՝ Բիւզանդ Թիրէքեանի թաղման առթիւ. - Թիրէքեան ընտանիք 250, Տէր եւ Տիկին Մարիթէ 100, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեան 100, Այրի Տիկին Փ. Արմաղանեան 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կօթիէ 50, Տիկին Թագուհի Մըսըրեան իր աղջկան Օր. Ազատուհի Մըսըրեանի յիշատակին 200 Ֆ.:

×

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Պ. Գրիգոր Պապիկեանէ իր կնոջ Գայեանէ Պապիկեանի մահուան տարելիցին առթիւ 100 Ֆ. (դպրոցին):

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Չորեքշաբթի երեկոները, ժամը՝ ճիշդ 6-ին, կը կատարուին Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները և կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ, ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի. -

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 4
Քարոզիչ՝ Ղեւոնդ Քհնյ. Սոմունճեան
Չորեքշաբթի, Ապրիլ 11
Քարոզիչ՝ Յովսէփ Սրկ. Պալըգեան

9 JOURS EN AUTRICHE

(LE TYROL - VIENNE)

VOYAGE ORGANISÉ
PAR LA
CROIX BLEUE - SECTION LYON
DU 15 AU 23 MAI

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner jusqu'au 15 Avril :

dans la journée	888 92 51
après 20h 30	854 22 93

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Հերմինէ Թիրէքեանի եւ զաւակներուն, ընկերուհի Լինա եւ Կարօ Կոնոյեանի, Այրի Տիկին Տիգրանուհի Սուլեանին եւ զաւակներուն ինչպէս նաեւ Թիրէքեան ընտանիքներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր, խնամիին եւ ազգականին՝ Բիւզանդ Թիրէքեանի մահուան առթիւ: Այս տխուր առիթով Կապոյտ Խաչը նուիրած է 200 Ֆ Հայ Բանտարկեալներու Ֆոնտին:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Արաքսի Փափազեանի եւ Պետրոս Փափազեանի իրենց մօր մահուան առթիւ, եւ կը նուիրէ 200 Ֆ. Ֆրանս - Առմենիին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐԱՀԵՏ Թիւ 8

Գրական - Գեղարուեստական
ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
(Ցիսնամեակի Ցաւելուած)

Գին՝ 20 Ֆ.:

Կարելի է ստանալ վարչութեան անդամներէն եւ Բալուեան գրատունէն, նաեւ՝ ուղղակի գրելով՝

SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
B. P. 98.09
75421 Paris CEDEX 09

Առաքման ծախքով՝ 25 Ֆ.:

ԿԵՍՕՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՄՆԵՐՈՎ ԵՒ ԱՊՈՒԽՏՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

- Տարեկան Մեծ Ճաշ -

Նախագահութեամբ հայրենակից՝
ՕՆՆԻԿ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆԻ

Ապրիլ 15, Կիրակի, ժամը 13-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Métro : Courcelles

Առաւօտեան հոգեհանգիստ՝ Փարիզի Հայոց Մայր եկեղեցին, ի յիշատակ մեր բիւրաւոր նահատակներուն:

×

Գեղարուեստական բաժին, սիրայօժար կը մասնակցին՝ Օր. Արաքսի Գմբէթեան՝ արտասանութիւն, Միհրան Էլմաեան՝ մեներգ, Գէորգ Ալեքսանեան՝ արտասանութիւն, Պէյրութցի Սիլվէն՝ մեներգ, Ռօզի եւ Վ. Նաւասարդեան: Ծանօթ թառիստ՝ Բիւզանդ Ֆընտըքլըեան:

Սիրով կը հրաւիրուին կեսարացի եւ այլ տեղացի անխտիր բոլոր հայրենակիցները: Ճաշագին՝ 100 Ֆ.:

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche.-

1.- Des animateurs spécialisés, agés minimum de 21 ans pour son camp itinérant d'adolescents de 14 et 15 ans pour Juillet et Août 1984.

2.- Des animateurs brevetés pour sa colonie de vacances de Bellefontaine pour Juillet et Août 1984.

s'adresser :
Croix Bleue
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 824. 46. 57

Pour obtenir le brevet d'animateurs s'adresser à : U. F. C. V.
15, rue de Coulmiers — 75014 Paris
Tél. : 539. 22. 23

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ

(1884 - 1915)

Ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ՝ կը կազմակերպէ դասախօսութիւն մը՝ Ապրիլ 8, Կիրակի, ժամը՝ 16-ին Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ.

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Կը նախագահէ՝
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ս. Ք. ՋԱՆԳՈՒ

Գեղարուեստական բաժին.

Կ'արտասանեն. -

Ագապի Տէր - Գրիգորեան
Անահիտ Թէրզեան
Անի Չաքրրեան
Արմենուհի Բալուեան

Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները եկեղեցւոյ համար. - Լիոնի Տիկնանց Միութիւն 2000, Պ. Յարութիւն Կորիւնեան 2000 Ֆ. Այրի Տիկին Մարի Ակօեան 1.000, Պ. Յակոբ Գրիգորեան, Պ. Տէփօեան, Պ. Յովակիմ Աքըլգեան 500-ական, Տիկին Ուզունեան 200, Տիկին Խաչատուրեան 50 Ֆ.:

Լիոնէն Փաւքալ Ղազարեան եւ Սերժ Պահատուրեան, Մարտ ամսոյն Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ Հայկազեան միօրեայ վարժարանի աշակերտութեան ճաշ մը հրամցուցին:

SARL **ARA** TRAITEUR

RAFFI ET ARA POHANYAN

ALIMENTATION
SPÉCIALITÉS DE PRODUITS ORIENTAUX ET EXOTIQUES

106, RUE MOUFFETARD
75005 PARIS
Métro : Censier-Daubenton

Tél. 337 90 69
ouvert tous les jours et dimanche matin
fermé le lundi

U. G. A. B.

Monsieur Napoléon BULLUKIAN
Président d'Honneur pour la France
de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
Monsieur Setrak SANDJIAN, Président
et les membres du Comité U.G.A.B. Rhône - Alpes
vous prient
de bien vouloir honorer de votre présence

le Dîner de Gala Dansant

qui aura lieu le Samedi 7 Avril à 20h 30
à «La Sangria» - Casino de Charbonnières
animé par l'orchestre «P a r o s» de Valence

Nombre de places limité
Pour tous renseignements s'adresser à :
U.G.A.B. - Secrétariat de l'Eglise Apostolique Arménienne
40, Rue d'Arménie, 69003 Lyon — Tél (7) 860 - 47 - 18

TRANSTOURS

VOUS PRESENTE SES VOYAGES ORGANISES

12 - 14 Jours à EREVAN

ALLER - RETOUR PAR AVION - SERVICE 1ère CLASSE

de PARIS

— Du 20 Avril au 5 Mai — 16 jours, dont 14 jours à EREVAN — **Prix: 6100 F**
— Du 7 au 21 Juillet — 16 jours, dont 5 à LENINGRAD et 10 à EREVAN — **Prix: 6840 F**
— Du 9 au 24 Août — 16 jours, dont 14 à EREVAN — **Prix: 6750 F**
— Du 7 au 22 Septembre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — **Prix: 6750 F**
— Du 5 au 20 Octobre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — **Prix: 5900 F**

de MARSEILLE

— Du 21 Avril au 4 Mai — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 5850 F**
— Du 11 au 24 Août — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 6400 F**
— Du 8 au 21 Septembre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 6400 F**
— Du 6 au 19 Octobre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 5700 F**

Et deux voyages : CROISIERES d'une semaine
et séjour d'une semaine à E R E V A N

1) Paris — Moscou — Erevan par avion — séjours d'une semaine à Erévan et retour à bord de LITVA. du 14 au 28 Juillet—Depuis **7710 F** + Taxe de port **250 F**
2) Aller : Marseille—Odessa (à bord de LITVA), séjour d'une semaine à EREVAN, retour par avion, Moscou Paris. Depuis **8010 F** + Taxes de port **250 F.**

TRANSTOURS — 25, rue d'Argenteuil - 75001 Paris — Tél. : **261 58 28**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
4
MERCREDI
4 AVRIL
1984

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 210 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 450 Ֆ. - Հատը՝ 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.673

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.673

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

«ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԸ»

ԱՅՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՁԱԽՈՂՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՏԱՆԻ

Կ'ԸՍԷ ՄԱՌՇԷ

ԲԱՅՑ... ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԿԸ ՄՆԱՆ

Անկասկած, ամէնէն ժողովրդական ֆիլմն իսկ հեռատեսիլի միւս երկու կայաններու վրայ, չի կրնար յաջողիլ «մարդ քաշել», երբ միւս կայանին՝ վրտէքն է՝ ժորժ Մառշէ: Եթէ գոյութիւն չունենար, պէտք էր ստեղծել, ինչպէս կ'ըսէ Ֆրանսացին, արդարեւ անփոխարինելի է եւ ինք ալ գիտէ:

Երկուշաբթի իրիկուն կը ներկայանար հեռատեսիլի Բ. կայանին «Ճշմարտութեան ժամը» յայտագրին: Պէտք է պատասխանէր երեք լրագրողներու եւ հեռատեսիլի հանդիսատեսներու: Լրագրողներու եւ իր միջեւ «խաղը» ծանօթ է: Անոնք ամէն ձեւով գինքը նեղը պիտի դնեն ու ինք - միշտ - մէջէն պիտի ելլէ:

Այս ելոյթէն ետք, ընդհանուր եւ հաւաքական տպաւորութիւնը մէկ է՝ Մառշէ ապարէգ կարդաց Նախագահ Միթերանի, բայց ի բաց եւ շատ վճռական ձեւով:

Սկիզբը, կը ծեծուէր գլխաւոր հարցը՝ պողպատի ճարտարարուեստին տագնապը եւ կառավարութեան որոշած քաղաքականութիւնը: Մառշէ դէմ է: Սխալ կը գտնէ նախատեսուած ծրագիրը: Ուրիշ քաղաքականութիւն մը պէտք է, այս մէկը միայն ձախողութեան կը տանի: Պէտք է չրջել քաղաքականութիւնը, ընել ճիշդ հակառակը: Բայց եւ այնպէս համայնավարները պիտի չքաշուին: Պիտի չմեկնին, որովհետեւ աջին գործին կուգայ: Ցարդ համայնավարներու դիրքը կ'որակուէր սապէս. մասնակցութիւն՝ առանց զօրավիգ ըլլալու, հիմա, անհրաժեշտ է այլ որակում մը փնտռել. - մասնակցութիւն՝ ներքին ընդդիմութեամբ կամ ներքին պայքարով: Ամէն պարագային մէջ, ինչ որ շատ պարզ է, այն է որ դրդապատճառը Միթերանի դաշտն է այլեւս: Մառշէ կը պահանջէ որ ճարտարարուեստի քաղաքականութիւնը անմիջապէս փոխուի, տրուած որոշումները ետ առնուին: Ի՞նչ պիտի ըլլայ Նախագահ Միթերանի պատասխանը Չորեքշաբթի օր, ժամուլի իր ասուլիսին ընթացքին, այս է բուն հարցը: Մառշէ (եւ համայնավարները) այնպիսի դիրքի մը մէջ դրին իրենք զիրենք Երկուշաբթի իրիկուն, որ տրամաբանօրէն Միթերան պէտք է զիրենք դուրս ընէ, եթէ չընէ - ինչ որ հաւանական է - հանրային կարծիքին պիտի փաստէ որ անոնցմէ կախում ունի եւ անոնց պէտք ունի, տակաւին: Այս առումով է, որ Մառշէի ելոյթը շատ յատկանշական էր եւ չվարանեցաւ հեռու ալ երթալու, այլ խօսքով, կարծես կ'ըսէր Միթերանի՝ «Նայինք հիմա՛ ի՞նչ պիտի ընես...»: Մառշէ, ուրեմն կը պահանջէ որ Միթերան փոխէ ճարտարարուեստական քաղաքականութիւնը, որ չի համապատասխաներ 1981-ին եղած առաջարկներուն եւ խոստումներուն: Հակառակ պարագային, կ'ըսէ համայնավար պարագլուխը, պէտք է պարկեշտութիւնն ունենայ խոստովանելու «Սխալած էինք թէ՛ հարցերու վերլուծման եւ թէ առաջարկուած լուծումներուն մէջ»:

Ամէն անգամ որ Մառշէ կը յայտնէ թէ համաձայն չէ, նոյն հարցումը կը կրկնուի՝ պիտի քաշուի՞ք: Ոչ, պիտի չքաշուին, այդ նուէրը պիտի չըլլայ աջին, յետոյ կ'ըսէ Մառշէ, պիտի մնանք՝ աշխատաւորներու շահուն համար, աւելին՝ Ֆրանսայի իսկ շահուն համար:

Խորքին մէջ, «Ճշմարտութեան ժամուն» առաջին վայրկեաններուն արդէն, Մառշէ ըսած էր իր «բոլոր ճշմարտութիւնները», անկէ ետք, մեծ նորութիւններ չկային: Ճիշդ է, գլըոցական ծրագրին ալ համամիտ չէ, ընտրական դրութեան համար՝ համեմատականը միակ ժողովրդավար ձեւը կը նկատէ, բայց հարկ է նաեւ նոր բաժանում մը ընել շրջաններու:

Կէտ մը կայ, սակայն, ուր Մառշէ ոչ մէկ առարկութիւն ունի տարուած քաղաքականութեան նկատմամբ եւ որքան ալ զարմանալի թուի, այդ կէտը արտաքին քաղաքականութիւնն է: Շատ արագօրէն, Մառշէ յայտնեց թէ ըսելիք չունի, ու իսկ շատ «ատլանտեանապաշտ» կը նըկատէ Նախագահը:

Ինչ կը վերաբերի իր կուսակցութեան անկումին դրդապատճառներուն, խուսափելով հանդերձ յստակ պատասխաններ տալէ, կը խորհի թէ ժամանակ չեն ունեցած - համայնավարները - ոչ ալ միջոցները լաւ բացատրելու ժողովուրդին այն հիմնական փոփոխութիւնները որոնք կան իրենց վերջին երեք համագումարներուն վերլուծումներուն մէջ: Խորհրդային ընկերվարութեան մօտելը վնասած է իրենց եւ լաւ չեն բացատրած թէ իրե՛նք ֆրանսական ընկերվարութիւն մը կ'ուզեն:

Հուսկ, հարցում մը Միթերանի Ամերիկա կատարած մէկ յայտարարութեան առթիւ: Նախագահը, ի պատասխան համայնավար իր նախարարներուն մասին եղած հարցումի մը, պատասխանած էր.- «Միւսներէն աւելի ապուշ չեն»: Գովե՞ստ է թէ քննադատութիւն, հարց կը տրուէր Մառշէի, որ կ'ըսէր թէ ըստ իրեն համայնավար նախարարներու խելքը միջինէն վեր է եւ նոյնիսկ միւսներէն աւելի բարձր: Ինչ որ տարօրինակ է սակայն, Միթերանի նախագահութիւնն է, որ շատ երկդիմի է եւ որովհետեւ Միթերան քաջ ֆրանսագէտ է եւ ոճի խաղերն ալ լաւ գիտէ գործածել, կարելի չէ ըսել թէ՝ պարապ գտնուած է, երբ այդ պատասխանը տուած է, որ շատ պրպտուելու պարագային կրնայ - ոչ թէ համայնավարներուն - այլ՝ ընկերվարական նախարարներուն համար գովեստ չըլլա՛լ...:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 23 - 29)

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻՆ ՆՈՐ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒՄՆԵՐԸ

Բիւրականի աստղադիտ, տքթ. Վահէ Ոսկանեանի նոր յայտնաբերումները յանգեցուցած են աստղերու վրայ տեղի ունեցող զանազան ֆիզիքական գործընթացներու աւելի խոր ըմբռնումին: Բազմաթիւ նիւթերու տարրալուծման շնորհիւ ան կարեւոր հետեւութիւն ըրած է այն մասին՝ որ աստղային բռնկումներու երեւոյթները տեղի կ'ունենան ամէնուրեք, եւ որ անոնք, ըստ էութեան, միատեսակ են սովորական եւ այսպէս կոչուած «բըռնկուն» աստղերու վրայ: Տոքթ. Ոսկանեանի եզրակացութիւնները, մասնագէտներու կարծիքով, կրնան կարեւոր նպաստ բերել աստեղային մարմիններու կեանքին մասին զանազան վարկածներու վերլուծումին:

×

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱԽՈՒՄԵԱՆԻ 90-ԱՄԵԱԿԸ

Հայաստանի Գրողներու Տունը տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած թարգմանիչ եւ թատերագիր Տիգրան Հախումեանի, անոր ծննդեան 90-ամեակին առթիւ: Թիֆլիս սկսած անոր հրապարակագրական - լրագրական գործունէութիւնը (1917 - 1920 թուականներուն խմբագրած է «Ժողովրդի Ձայն» եւ «Մշակ» թերթերը) լայն թափ ստացած է Երեւանի մէջ, ուր հրաւիրուած էր բազմաթիւ այլ հայ մտաւորականներու հետ: Տիգրան Հախումեան գրած է «Այգաբացին», «Խաւարի ճանկերում» (ըստ Պերճ Պռօշեանի «Հացի խնդիր», «Ցեցեր» վէպերու), «Հայրենիքի զաւակ» եւ 15 այլ թատերախաղեր, որոնք բեմադրուած են Երեւան, Թիֆլիս, Բաքու եւ այլուր: Ան թարգմանած է նաեւ ռուս եւ եւրոպացի դասական եւ արդի թատերագիրներէ չուրջ հարիւր գործեր: Մասնագիտութեամբ իրաւաբան, Տիգրան Հախումեան ունեցած է նաեւ մանկավարժական գործունէութիւն մը. դասախօսած է Երեւանի պետական համալսարանը, գեղարուեստա - թատերական եւ «Խաչատուր Աբովեան» մանկավարժական հիմնարկներու մէջ:

×

2800 ՏԱՐՈՒԱՆ ԴԱՄԲԱՐԱՆ ՄԸ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի աւտոագրեգատների գործարանի (կառքերու գերեզմա՞ն) տարածութեան մէջ խրամատ մը փորելու ատեն Վարդան Դաւթեան նկատած է խորացող մեծ անցք մը: Ստորերկրեայ կիսամութին մէջ կարելի եղած է նկատել պատերու ուրուագծեր, ամանեղէն, մետաղէ իրեր: Ժամանակ մը դադրեցնելով աշխատանքը, շինարարները դիմած են Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան Հիմնարկը: Գիտնականները պարզած են, որ գտնուածը ուրարտական ժամանակներու դամբարան մըն է եւ կը պատկանի Ն. Ք. 8-րդ դարուն: Մօտ 10 քառակուսի մեթրնոց դամբարանը ուղղանկիւն ձեւ ունի, պատերը շարուած են սքանչելի յղկուած տուֆով, յատակը պատած է տուֆէ սալերով: Երկու պատերու մէջ յայտնաբերուած են խորունկ որմնախորշեր՝ հանգուցեալին հետ դրուած առարկաներու համար: Միւս պատին մէջ կայ մեծ որմնախորշ մը, ուր դրուած է դիակը: Այս առթիւ Հիմնարկին փոխ - տնօրէնը՝ Գէորգ Տիրացեան, նշած է թէ Հայաստանի տարածութեան մէջ յայտնաբերուած ուրարտական առաջին տուփակերտ հնամեայ դամբարանն է այս, որ կը վկայէ ուրարտական մշակոյթի բարձր մակարդակին մասին, որուն ուղղակի ժառանգորդներն են Հայերը: Արդէն իսկ ձեռնարկուած է դամբարանի պահպանութեան աշխատանքներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՋԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ճիշդ կեդրոնը, երեք հրացանակիր ահաբեկիչներ, որոնք ձեռնառումբեր ալ ունէին, ոճրափորձ մը կատարած են, որու հետեւանքով 48 վիրաւոր կայ: Յարձակողներէն մէկը սպաննուած է առեւտրականի մը կողմէ, որ կրակ բացած է վրան, միւս երկու ահաբեկիչները ձերբակալուած են: Այս ինքնասպան - գործողութեան տէր եղած է նախ Պաղեստինի Ազատագրութեան Դեմոկրատ Ճակատը (Ֆ. Տ. Լ. Փ.), ապա՝ Աբու - Նիտալի ծայրայեղ շարժումը: Առաջինը, սկիզբը յայտնած է թէ երկու նախարար ալ պատանդ բռնուած են եւ Իսրայէլի Զբօսաշրջիկութեան Նախարարութիւնը յարձակման տակ է: Կը պահանջէր նաեւ պաղեստինցի բանտարկեալներու ազատ արձակումը: Իսրայէլեան հակադդեցութիւնը շատ բուռն պիտի ըլլայ, յայտարարած են Իսրայէլացիները: Պաղեստինի այս ճակատը ամէնէն մօտն է Խորհ. Միութեան: Ծնած է Հապաշի շարժումին մէկ հերձուածէն եւ Մարքս - Լենինեան ամէնէն ուղղափառ շարժումն է Պաղեստինցիներուն: Ֆրանսա դատապարտեց արարքը:

ՊԱՆԻ ՍԱՏՐ, Իրանի Հանրապետութեան նախկին նախագահը, Փարիզ ապաստանած եւ Մասուտ Ռաճավի, Մուճահէտիններու պարագլուխը, նաեւ Փարիզ ապաստանած, միացեալ զեկոյցով մը յայտարարեցին թէ վերջ կուտան քաղաքական իրենց համախմբումին:

ՓԱՐԻԶԻ 9-ՐԴ Թաղամասին մէջ - ռիւ տը լա Թուռ տ'Օվերնեը, Երկուշաբթի իրիկուն ոճրափորձ մը կատարուած է սինակոկիք եկեղեցւոյ մը դէմ: Նիւթական մեծ վնասներէն զատ, աղանդին պատկանող 25-ամեայ երիտասարդ մը վիրաւորուած է եւ դէմքը՝ այրած: Երեքշաբթի առտու, ոչ ոք տէր եղած էր արարքին, կ'ըսուէր միայն թէ այս աղանդաւորները քիչ մը շատ որսի ելած են թաղին երիտասարդներուն մօտ: Ինչպէս շատ մը ամերիկածին նման աղանդներ, ճամբայ կ'ելլեն պայքարելու համար չարին դէմ...:

ՔԱՆՆ - ԼԱ - ՊՈՔՔԱՅԻ մէջ է, այս անգամ, որ վեց զինեալ գողեր, բաց դէմքով 150 արկղ պարպած են դրամատան մը մէջ, հազիւ 15 վայրկեանէն: Նման գործողութիւններ օրէ օր կը բազմանան եւ պայքարելու միջոցներ ալ ոչ մէկ դեր կը խաղան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, ժամէ ժամ կացութիւնը կը վատթարանայ, եթէ դեռ վատթարացումի մասին կարելի է խօսիլ, երբ հարցը Լիբանանի կը վերաբերի:

ՓԻԷՐ ՄՕՌՈՒԱ Կապոնէն Զատ անցաւ: Ծանօթ է, որ Կապոնի հետ Ֆրանսայի կապերը շատ սերտ չէին վերջերս, Պոնկօ շատ դժգոհ ըլլալով Ֆրանսա լոյս տեսած հատորէ մը իր ընտանիքին վերաբերող (Աֆէռ Աֆրիքէն) եւ Մօռուա (քարիւղ կայ, իւրանիում կայ) կը ջանայ բարելաւել:

ՉԻԼԻԻ կառավարութիւնը փերսոնա նոն կռաթա (անըղձալի անձ) նկատեց Ֆրանսայի փոխ - հիւպատոսը՝ Տիկին Լը Կոան եւ խնդրեց Ֆրանսայէն, որ ետ կանչէ:

ԱՐԱՐԱՏԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵԾ ՀԱՅՔԻ ՄԻԱՒՈՐՈՒՄԸ

Բ.

ՄԵԾ ՀԱՅՔ

Երբ ուշադիր կարդում ենք հայ պատմագիրներին, հետեւում տարբեր ժամանակաշրջանների Հայոց պատմութեանը, փորձում որոշել նրանցում եղած զարգացումների տրամաբանութիւնը, նկատում ենք, որ երբ ստեղծուել է հայկական որեւէ կենտրոնական պետականութիւն, ապա նրա տիրակալները նախ ձգտել են երկիրը միաւորել՝ յաղթահարելով հայկական առանձին իշխանութիւնների, թագաւորութիւնների եւ դրսի ուժերի դիմադրութիւնը, այդ միաւորման հեռանկարային սահմաններն էլ նոյնն են եղել՝ Մեծ Հայքի տարածքը: Երբ Հայաստանում կենտրոնական պետութիւն չի եղել կամ առհասարակ Պետութիւն չի եղել, ապա հայ գործիչները ձգտել են հայկական Պետութիւնը վերականգնել՝ հեռանկարում ունենալով Մեծ Հայքի սահմանները: Արդ. ի՞նչ է այդ Մեծ Հայք կոչուածը (հարեւան լեզուներով՝ յունարէն, պահլաւերէն, լատիներէն եւայլն, այս տարածքը հնուց ի վեր նոյնպէս Մեծ Հայք է կոչուել՝ Արմենիա Մեգալէ, Բագուկ Արմենան, Արմենիա Մայոր եւայլն):

Պատմական աշխարհագրութեանը նուիրուած տեղեկանքներում, աշխատութիւններում նշւում է, որ պատմական Հայաստանի երկու գլխաւոր մասերը եղել են Մեծ եւ Փոքր Հայքերը: Մեծ Հայքը դիտուել է իբրեւ բուն Հայաստան, շուրջ 300 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածքով, որ ծաւալուած էր Քուռից դէպի հարաւ, Կասպից ծովից արեւմուտք, Եփրատից արեւելք, Միջագետքից հիւսիս:

Ճիշդ չի լինի այս տարածքը համարել ֆիզիքական աշխարհագրութեան տեսակէտից մի ինչ - որ ամփոփ ամբողջութիւն. աշխարհագրական այդպիսի ամփոփուածութիւն չի դիտւում եւ չի նըշւում այդ տարածքի համար: Եւ ոչ էլ կլիմայական կամ տնտեսական ամբողջութիւն է այն: Թէ՛ աշխարհագրական, թէ՛ կլիմայական եւ թէ՛ տնտեսական տեսակէտից այդ տարածքը հնագոյն դարերից սկսած խիստ խայտաբղէտ է եղել եւ ոչ ամբողջական: Ուրեմն ի՞նչն է պատճառ եղել Մեծ Հայք կոչուած տարածքը որպէս ամբողջութիւն լինելու եւ ըմբռնուելու համար, ի՞նչն է եղել պատմական տարբեր ժամանակաշրջաններում գոյութիւն ունեցող հայկական կենտրոնական Պետութիւնների տարածքային վերջնական ձգտման հիմնական նպատակը:

Պատմական բոլոր փաստերը եւ պատմութեան տրամաբանութիւնը ասում են, որ այդ տարածքի ամբողջութիւնը լեզուացեղային, այսինքն՝ էթնիկական բնոյթ է ունեցել. հնագոյն շրջանից դա եղել է Հայոց լեզուի, ուստի եւ՝ հայկական ցեղերի տարածման հիմնական շրջանը, Հայոց լեզուացեղային (էթնիկական) գլխաւոր տարածքը:

Հետաքրքրական է, որ Խորենացին նըկարագրելով, թէ ինչպէս է Վաղարշակ Թագաւորը մի Պետութեան մէջ վերամիաւորում Մեծ Հայքը, այդ միաւորման հիմքը համարում է երկրի միալեզու լինելը. Վաղարշակը սահմանները որոշել է ըստ Հայոց լեզուի տարածման՝ «զեզերբ հայկ. խօսիցս»: Հին յոյն պատմիչ - աշխարհագրագէտ Ստրաբոնը նոյնպէս Մեծ Հայքը բնութագրել է Հայոց լեզուի տարածման տեսակէտից որպէս մի երկիր, մի լեզու: Մեծ Հայքի նորագոյն քարտէզի հեղինակ ակադ. Ս. Երեմեանը այդ երկիրը համարում է պատմականօրէն հայ ժողովրդի հիմնական բնակավայրը:

Երբ ճիշդ ենք պատկերացնում պատմական Մեծ Հայքի ամբողջութեան զուտ լեզուական կամ լեզուացեղային բնոյթը, հասկանալի է դառնում, թէ ինչու տարբեր ժամանակաշրջաններում Հայոց տիրակալների, պետական գործիչների նպատակն է եղել նախ միաւորել յատկապէս այդ տարածքը որպէս միասնական Պետութիւն, իսկ պետականութիւն չեղած ժամանակաշրջանում էլ Հայոց տէրութեան վերականգնումը պատկերացրել են դարձեալ Մեծ Հայքի սահմաններում:

Մեծ Հայքում ստեղծուած Հայոց կենտրոնական պետութիւնները դարերի ընթացքում մե՛րթ մասնատուել են կամ քայքայուել, մե՛րթ նորից նոյն կամ գրեթէ նոյն սահմաններում վերականգնուել, բայց պատմականօրէն Հայոց պետական նպատակը մնացել է այդ ամբողջ տարածքում ազգային պետութեան ստեղծումը, ստեղծելուց յետոյ՝ պահպանումը: Երբեմն Մեծ Հայքի մէջ են մտծուել Փոքր Հայքի կամ հարեւան այլ վայրերի առանձին մասեր, բայց դրանք Մեծ Հայքի ամբողջութեան լրացումներ են եղել տարբեր ժամանակներում:

Երուանդունիների իշխանութիւնը Ն. Ք. 6-րդ դարի առաջին կէսին Մեծ Հայքի ամբողջ տարածքում էր, որ Աքեմենեան Պարսկաստանի հզօրացման ու նուաճողական քաղաքականութեան պատճառով ըդգալապէս ընկճուեց ու մասնատուեց: Ապա նոյն սահմաններում հայկական պետականութիւնը կարծես սկսում է վերականգնուել, երբ Ալեքսանդր Մակեդոնացու հարուածների տակ Աքեմենեան Պարսկաստանը պարտուեց, սակայն Սելեւկեանների իշխանութեան ժամանակաշրջում Մեծ Հայքը դարձեալ մասնատւում է: Ն. Ք. 189 թ., երբ Հայոց ինքնուրոյն պետականութիւնը վերականգնւում է, Արտաշէս Առաջինը ձգտում է վերամիաւորել նոյն տարածքը, որպէս մէկ Պետութիւն, որ եւ նրան հիմնականում յաջողւում է: Տիգրան Մեծի օրօք այդ տարածքը լիովին է վերամիաւորւում մէկ Պետութեան մէջ: Ապա՝ Տիգրանի արտաքին նուաճումների շնորհիւ գոյանում է Հայոց կայսրութիւն, որը փլուզւում է Հռոմի հարուածների ներքոյ, բայց Մեծ Հայքում Հայոց Պետութիւնը պահպանւում է: Երբ Ն. Ք. 66 թ. Արտաշատում կնքըւեց հայ - հռոմէական պայմանագիրը, Պոմպէոսը Տիգրան Մեծի նուաճած երկրները միացնելով Հռոմէական կայսրութեանը, Մեծ Հայքը ամբողջութեամբ (316 հազար քառ. քմ. տարածքով) ճանաչեց որպէս հայկ. անկախ Պետութիւն Տիգրանի իշխանութեան ներքոյ: Այնուհետեւ, Հայ Արշակունիների ժամանակ Հայոց տիրակալների պայքարը դարձեալ հայկական պետութիւնը Մեծ Հայքի տարածքում՝ նրա տասնհինգ աշխարհներում պահպանելու կամ վերականգնելու նպատակին էր ուղղուած: Մեր թուականութեան առաջին դարի առաջին կէսին այդ տարածքը պետականօրէն մասնատուած էր, մինչեւ որ 64 թ. Հռանդէայի պայմանագրով դարձեալ ճանաչուեց Մեծ Հայքի՝ իբրեւ Հայոց թագաւորութեան ամբողջութիւնը: Ապա, որոշ ժամանակ անց, նորից գալիս են մասնատուածութեան եւ միաւորման տարիներ, մինչեւ որ 293 թ. Տրդատ Գ. Մեծը հռչակուեց ամբողջ Մեծ Հայքի Թագաւոր: 298-ի Մծբինեան պայմանագրով նորից Մեծ Հայքի պետական եւ իրաւական ամբողջութիւնը հաստատուեց: 301 թ., երբ քրիստոնէութիւնը դարձաւ Հայոց պաշտօնական կրօն, այն այդպիսին ճանաչուեց դարձեալ Մեծ Հայքի ամբողջ տարածքում:

Արշակ Բ. Դ. դարում մաքառում էր մի կողմից Բիւզանդիայի եւ Պարսկաստանի, միւս կողմից հայկական կենտրոնախոյս, ջլատիչ իշխանութիւնների դէմ՝ դարձեալ եւ դարձեալ Մեծ Հայքի պետական ամբողջութիւնը պահպանելու համար: Բայց Մեծ Հայքի ճակատագրական տրոհումը սկսուել էր, եւ 387-ին այն ուարտուեց մի այնպիսի բաժան - բաժանով, որ այլեւս այդ ամբողջ տարածքում հնարաւոր չեղաւ վերականգնել հայկական պետականութիւնը: Այդ տարածքի տարբեր մասերը շրջակայ երկրամասերին միացուեցին, եւ նրա մի մասում մինչեւ 428-ը շարունակուեց Արշակունիների Պետութեան կիսանկախ կեանքը: Նոյն 387-ին Հայոց կաթողիկոս դարձած Սահակ Պարթեւի գործունէութիւնն ուղղուած էր մասնատուած Մեծ Հայքը որպէս հոգեւոր եւ լեզուամշակութային ամբողջութիւն պահպանելուն, քանի որ Արշակունիներն այն աստիճան էին թուլացել, որ նոյն տարածքում Հայոց պետական ամբողջութեան վերականգնումն անհնար էր դարձել: Սահակի հովանաւորութեամբ Մեսրոպ Մաշտոցի կողմից արուած Հայոց տառերի գիւտը, հայ դպրութեան սկզբնաւորումն ու Մաշտոցի շրջագայութիւնը ամբողջ Մեծ Հայքում եւ այդ տարածքում հայ եկեղեցական համայնքների ու հայկական դպրոցների ամուր ցանցի հիմնադրումը՝ նաեւ այդ տարածքի, նրա տասնհինգ աշխարհների հոգեւոր եւ լեզուամշակութային միասնութիւնը պահպանելուն էր ուղղուած:

Մարզպանական շրջանում նոյնպէս մենք տեսնում ենք Հայոց մէջ ուժեղ կամ թոյլ ձգտումներ ու մաքառումներ Մեծ Հայքի պետական վերականգման ուղղութեամբ, նոյնը նկատում ենք արաբական խալիֆաթի տիրապետութեան ժամանակաշրջանում, երբ հայկական ուժերը տարբեր բնոյթի դիմադրութիւն էին ցոյց տալիս: Բագրատունիների ուժեղացումը եւ ապա 885 թ. անկախութիւն ձեռք բերելուց յետոյ Մեծ Հայքը իբրեւ Հայոց պետականութեան տարածք ամբողջացնելու ձգտումն աւելի ակնյայտ է դառնում: Ճիշդ է, Բագրատունիները չկարողացան լիովին իրականացնել իրենց այդ ձգտումը, բայց այն նրանց ամբողջ քաղաքականութեան գլխաւոր նպատակն էր:

Հայ պատմիչների՝ Բիւզանդի, Խորենացու, Փարպեցու, Կաղանկատուացու, Դրասխանակերտցու եւ միւսների երկերը ուշադիր կարդալով՝ նկատում ենք, որ Մեծ Հայքի ամբողջ տարածքում հայկական Պետութեան պահպանումը կամ վերականգնումը նրանց տրամաբանութեան էլ դարերի ընթացքում Հայոց քաղաքական նպատակն է եղել:

Մեծ Հայքը որպէս բուն Հայաստան, Հայերի հիմնական բնակավայր մնաց, ճանաչուեց միջնադարեան թէ՛ հայ, թէ՛ այլազգի (Ասիացի ու Եւրոպացի) հեղինակների երկերում: Հայ գործիչները մտքում այն պահպանում էր որպէս հայկական կենտրոնական պետականութեան տարածքային հեռանկար:

Եւ այսպէս, հայ ժողովրդի պատմութեան ընթացքը ցոյց է տալիս, որ Մեծ Հայքի ամբողջութիւնը եղել է ոչ միայն այդ պատմութեան հիմնական թատերաբեմը, այլեւ Հայոց ձգտումն ու նպատակը: Եւ սա հայ ժողովրդի պատմութեան ներքին մի կարեւոր տրամաբանութիւնն է:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(Շար. 2)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՈՆԿՐԷՍԻՆ ՄԷՋ

Լոս Անճըլըսի մեր պաշտօնակից «Ասպարէզ»ի Մարտ 24-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբը Սերժ Սամոնեանցը նշանակած է Յանձնախումբի յատուկ ծրագիրներու վարիչ, Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութեան շուրջ այն 4 բանաձեւերուն համար, որոնք ներկայացուած են Գոնկրէսին: Սերժ Սամոնեանց կապեր պիտի հաստատէ Արեւմտեան Ամերիկայի հայկական գաղութի պատասխանատու մարմիններուն հետ, որպէսզի իրենց աջակցութիւնը բերեն այս աշխատանքներուն:

Յայժմ Ներկայացուցչական Տան 12[...]

ՋՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Ո՞ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Քորթեան ըսաւ, որ ինք դասախօսութիւն չէ որ պիտի տայ, այլ պիտի դնէ այն հարցերը, որոնք, ըստ իրեն, յուզած են գործօն մտաւորականութիւնը անցեալին եւ կը շարունակեն յուզել շատերը՝ ներկայիս: «Եթէ կ'ուզենք գիտնալ, թէ ի՞նչ են հիմնական հարցերն ու հարցումները», ըսաւ Քորթեան, «պէտք չէ մոռնենք որ Հայութեան հարցումները զուտ հայկական շրջանակի մը մէջ կը կազմուին ու կը բնորոշուին: Այն ծիրերը եւ գիտանկիւնները, որոնք կամայ թէ ակամայ կ'ազդեն հայ մտածող անձին ու մանաւանդ մտաւորականին վրայ, կազմուած են Եւրոպայի եւ ընդհանրապէս Արեւմտեան քաղաքակրթութեան պատմութեան ու շրջագիծին մէջ: Սակայն, խնդրական է մեր վիճակը այսօր, հոս, այս քոլոքիումին մէջ. մա՛նաւանդ ինծի համար տեսակ մը ախտանշան է այս հարցումը, թէ Ի՞ՆՉ ԵՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ՝ ԶՈՐՍ ՊԷՏՔ Է ՀԱՐՑՆԵԼ, որոնց պատասխանները պէտք է որոնել: Կը խոստովանիմ որ մտքիս մէկ մասը կը հաւատայ թէ՝ եթէ իսկապէս կա՛յ լուրջ հայ մըտաւորականութիւն մը, որ լրջօրէն կը հասկնայ իր տագնապը, Հայութեան եւ հայ մտաւորականութեան ընդհանուր տագնապը, ապա ան արդէ՛ն պէտք է հարցուցած ըլլար այն վաւերական ու կենսական հարցումները, որոնց փնտռտուքին նուիրուած է այս ժողովը: Սոկրատէն մինչեւ Սարթր, այդպէ՛ս եղած են վաւերական հարցումները. հրաւէրի չեն սպասած՝ հարցուելու համար»:

«Անտեղի չէ այստեղ աւելցնել, որ զանազան կազմակերպութիւններու ծառայող մտաւորականներ յաճախ եկած են հաստատելու մնասակար մօտեցում մը: Ըսած են, - պէտք է կազմել ցանկ մը մեզ յուզող բոլոր հարցերուն եւ հարցումներուն, որպէսզի կարենանք որոշել, թէ որո՞նք են առաջնահերթ, անմիջական հարցերը, որոնց վրայ հարկ սեւեռել է մեր մտաւոր եւ գործօն ուժերը: Չեմ հաւատար թէ վաւերական, լուրջ հարցերը նման կարգադրութեանց կամ հանրագիտարանային ծաւալով ցանկերու կը սպասեն կամ պէտք ունին: Առանց անոնց ալ կը պոռթկան, մէջտեղ կ'ելլեն: Կը յուսամ, որ այսօր նման ախտանշանական վիճակէ մը անդին պիտի անցնինք: Ո՛չ թէ պիտի որոշենք թէ ի՛նչ են մեր հանրութեան ընդհանուր հետաքրքրութիւնը գրաւող բոլոր հարցերը, այլ պիտի ներկայացընենք անո՛նք, որոնք արդէն գտած ենք մենք, իբրեւ մտածող անձեր: Արդ, ես իմ պարտականութիւնս կը նկատեմ համառօտ ձեւով ներկայացնել որոշ գիծեր՝ Արեւմուտքի մտաւորականութեան պատմութեան ու ներկայ վիճակի մասին. գիծեր, որոնք կրնան օգտակար ըլլալ հոս իբրեւ ֆոնբեֆուր, իբրեւ զանազան հարցադրումներուն յարմար ներածական»:

«Արեւմուտքի պատմութեան մէջ մտաւորական բառը նախնական իմաստ չունի, այսինքն՝ վարժապետ, հռետոր, ազգային գործիչ, երազող եւ ձախողած խըմբագիր ու գրագէտ չի նշանակեր: Այլ՝ բառը ունի աւանդութիւն մը, որ կը մեկնի Հին Յունաստանէն, կ'անցնի Հռոմէն ու Հրեայ - Քրիստոնէական աշխարհէն, ինչպէս նաեւ այս բոլորին մօտ - հոգեկան դրոշմը կրող Միջնադարէն: Արեւմուտքը մտքի ու մշակոյթի ամբողջութիւն մըն է, իր ներքին շարունակականութեամբ եւ իր պատմութեան գիտակցութեամբ, հիմնուած իր իսկ ներքին ուժականութեան վրայ ու մանաւանդ ազատութեան գաղափարին վրայ: Անշուշտ այս մշակոյթը եւ անոր մէջ հիմնուորուած մտածելու ազատութեան գաղափարը միշտ նոյն տեսակի ընդունելութիւն չէ գտած. մեծ տարբերութիւններ ու փոփոխութիւններ կան Սոկրատէն՝ Սոփեստներ, Միջնադարի վանական - մտաւորականներէն՝ Վոլթէր կամ Մոնթեսքիէօ կամ Տիտըրօ, կամ Ռուսօ, որոնք հիմնականօրէն հակա - կրօնական մտաւորականներ էին: Բայց 1700 - 1800 թուականներուն վերջնականօրէն հաստատուած են ազատութեան եւ տրամաբանութեան (ռասիոնալիթէ) երկու անխախտելի սկզբունքները, մտաւորականութեան մօտ:

(Շար. 1)

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

անդամներ իրենց հաւանութիւնը յայտնած են Ներկայացուցչական Տան Միացեալ Բանաձեւ Թիւ 247-ի վաւերացման համար: Ասիկա արդիւնքն է հայկական կազմակերպութիւններու եւ անհատներու հետեւողական աշխատանքին: Իսկ Ծերակոյտի Միացեալ Բանաձեւ Թիւ 87-ը ներկայիս արդէն ունի 20 ծերակուտականներու հաւանութիւնը:

Նկատի ունենալով որ Ներկայացուցչական Տան Միացեալ Բանաձեւ Թիւ 247-ը եւ Ծերակոյտի Միացեալ Բանաձեւ Թիւ 87-ը կը նշեն 1984 Ապրիլ 24-ը Ազգային Յիշատակումի Օր բոլոր ցեղասպանութեանց զոհերուն, մասնաւորաբար յիշատակելով հայ ժողովուրդի ցեղասպանութիւնը, 1915 - 23-ի ընթացքին, հետեւաբար, այս երկու բանաձեւերուն վաւերացման վերջին ժամկէտն է՝ 1984, Ապրիլ 24ը: Որպէսզի այս երկու բանաձեւերը վաւերացուին, Ներկայացուցչական Տան Միացեալ Բանաձեւ Թիւ 247 պէտք ունի 218 քուէներու, իսկ Ծերակոյտի Միացեալ Բանաձեւ Թիւ 87-ը՝ 51 քուէներու:

Մինչ, արդէն նշանակալից, յառաջդիմութիւն կատարուած է անցեալ շաբաթներու ընթացքին, սակայն այս երկու բանաձեւերու վաւերացման համար կարիքը կայ հաւանութեան յաւելեալ քուէներու:

Ներկայացուցչական Տան Բանաձեւ Թիւ 171-ը եւ Ծերակոյտի Բանաձեւ Թիւ 241-ը պիտի վերահաստատեն, թէ Միացեալ Նահանգներու քաղաքականութիւնը կ'ընդունի հայկական Ցեղասպանութիւնը իբրեւ պատմական իրողութիւն եւ նկատի կ'առնուի ամերիկեան քաղաքականութեան ծրագրման մէջ: Ներկայիս այս երկու բանաձեւերը յաջորդաբար ունին Ներկայացուցչական Տան 105 անդամներու եւ ծերակուտականներու 20 հաւանութիւն յայտնող քուէները:

Իբրեւ ծրագրի վարիչ, Սամոնեանց կապ պիտի հաստատէ արեւմտեան շրջանի գոնկրէսմէններու դրասենեակներուն հետ, համոզելու համար որ իրենց հաւանութեան քուէները յայտնեն այս բանաձեւերու վաւերացման համար: Աւելի կարեւորը՝ ան կապ պիտի հաստատէ տեղական հայկական կազմակերպութիւններու եւ անհատներու հետ, որպէսզի անոնք իրենց կարգին մղեն իրենց շրջանի ներկայացուցիչը ու Ծերակուտականը, որ իրենց հաւանութեան քուէները յայտնեն այս բանաձեւերուն վաւերացման համար:

Եութայի, Գոլորատոյի, Արիզոնայի, Թեքսասի, Օրէկոնի, Ուաշինկթընի, Նեվատայի, Օքլահոմայի եւ Միսիսիփիի գետին աւելի մեծ գործ պիտի կատարուի բոլոր նահանգներու հայկական գաղութներուն հետ Սամոնեանց կապ պիտի հաստատէ, պահանջելով բոլորին աջակցութիւնը: Ան անձնապէս պիտի այցելէ այս գաղութները, որպէսզի փոխանցէ վերոյիշեալ չորս բանաձեւերուն մանրամասնութիւնները եւ պարզէ զանազան միջոցներ, որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ ճնշում բանեցնել շրջանի համապատասխան ներկայացուցիչներուն եւ ծերակուտականներուն վրայ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍՕՔՕ

1983, Նոյ. 3, Հինգշաբթի, Թանժէ,

Իսկական Արշալուսան մը, Թանժէի Սօքօ կոչուած սա շուկան: Խառնարան մը: Խլացուցիչ պոռչտուքներու ու բացագանչութիւններու, գիրար հրմշտկող վաճառորդներու ու գնորդներու, խանութներէն կախուած կամ գետինը փռուած ապրանքներու խառնարան: Պէտք է ուշադրութիւն ընես որպէսզի չկորսնցնես երկու բան. նախ ուղղութիւնդ, յետոյ դրպանիդ դրամապանակը:

Նեղ փողոցները այնպէս մը գոցուած են վերէն կախուած պլուճիճներով, չապիկներով կամ լաթէք կօշիկներով, որ հազիւ անցք մը կը բանաս անոնց մէջէն: Մէկական մեթր քառակուսիէ բաղկացեալ փոքրիկ խանութներու առջեւ երիտասարդներ նստած են, բոլորն ալ արաբ, բայց պլու ճին կամ թաւիշէ տափատ հագած: Անոնք իշխաններն են այս շուկային ուր հրապարակ կը քշուի փախստական ամէն տեսակ ապրանք: Պատուաւոր երիտասարդներ են Թերեւս, իրենց ճակտին քրտինքով դրամ կը շահին հոն այդպէս իրենց խանութներուն առջեւ նստած: Յաճախորդ մը որ տեսնեն, չեն փակիր անոր, անպայման բան մը ծախելու համար լեզու չեն թափեր, իրենց գլուխն անգամ հազիւ կը վերցնեն եթէ կանգ առնես ու խանութին առջեւէն կախուած այս կամ այն ապրանքը քննես: Իսկ եթէ հարցում ուղղես, բացատրութիւն կու տան առանց շատ խանդավառութեան, որովհետեւ արդէն վստահ չեն որ պիտի գնես անպայման: Բայց կը բաւէ որ տեսնեն թէ ընտրութիւն ըրել սկսած ես, այն ատեն կը ցատքեն իրենց տեղէն, հաճոյակատար կը դառնան, սպասարկել կը սկըսին: Իրենց չունեցածը անմիջապէս դրացի խանութէ մը կը բերեն առանց նոյնիսկ իրարմէ արտօնութիւն ուզելու: Թերեւս ալ արդէն բոլորն ալ նոյն ընտանիքին հեռաւոր կամ մերձաւոր անդամներն են: Իրենց միակ յանցանքը այն է, որ վարժուած են սակարկութիւն ընելու: Ատոր համար ալ շատ բարձր գին մը տալով կը սկըսին գործի: Եթէ սխալելով սակարկութիւն չընես ու շուտով ընդունիս անոնց բանը, անհանգիստ պիտի ըլլան, յաւելեալ գեղչ մը պիտի ընեն ինքնիրեն: Մանաւանդ շատ քաղաքավար պիտի դառնան եթէ ըսես թէ պատահական զբօսաշրջիկ չես, Թանժէյաբնակ ես: Այն ատեն մէկ անդամէն իրենց անխարդախ գինը պիտի տան քեզի: Եւ երբ, ընտրած ապրանքդ քանի մը անգամ ինքն իր վրայ անխըղճօրէն ծալելով լրագրի հաստարակ թուղթի մը մէջ պիտի փաթթեն, մէկ խանութէն միւսը պիտի վերսկսին իրենց անվերջանալի շաղակրատութեան, որ ընդմիջուած էր քու այցելութեամբ:

Հրապարակին եզերքէն յանկարծ երիտասարդ մը պիտի մօտենայ ու պիտի հարցնէ. «Սպանացի՞ ես, պարոն»: Պատասխան պիտի չտաս, պիտի քալես առանց իրեն նայելու: Ան յամառօրէն քովէդ պիտի քալէ կրկնելով իր հարցումը: Վատահամբա՞ւ մը, քաւակահա՞տ մը, քեզ խաբել աշխատող պատեհապա՞շտ մը: Պիտի քալես առանց նայելու, մինչեւ որ ան վհատի ու օձիքդ թողու գլուխը շարժելով:

Պիտի շարունակես ճամբադ, կամ ճամբան է որ պիտի քաշէ տանի քեզ: Պիտի անցնիս հոսկէ հոնկէ կախուած ձայնասփիւռի, ձայներիզի գործիքներու կամ ելեկտրական կազմածներուն մէջէն: Արծաթ թելերով բանուած մետաքս կերպասներ, գլխու ծածկոցներ, չինական ասեղնագործ գոյնզգոյն քիմօնօներ կամ շապիկներ, սաւանի ու բարձի կազմածներ, ու այդ բոլորին անմիջապէս քով, ոտքերուդ տակ փռուած հազար տեսակ պտուղ, բանջարեղէն, նպարեղէն, զանազան համեմներ ու տակաւին ինչ որ կրնաս երեւակայել, որոնք այնպէս մը գետին նետուած են, որ մեծ ճիգ պիտի վատնես վրան չկոխելու համար: Թշուառ արտաքինով կիներ նստած են անոնց գլուխը, ոմանց՝ մեքսիքական սոմպրէրօ մը յիշեցնող լայնեզր գլխարկներով, ուրիշներ գիրենք վերէն վար ծածկող գունաւոր ճըլլապաններով: Անոնք լուռ չեն քիչ առաջուան երիտասարդներուն նման: Պիտի պոռչտան, իրենց ապրանքը պիտի գովեն, թեւէդ պիտի բռնեն, քեզի անպայման բան մը ծախել պիտի աշխատին: Եւ ինչե՛ր չկան որ առաջարկեն քեզի. բրինձ, չոր լուբիա, ասոնց քով փլասթիք սակառ ու տակառ, ասոնց քով պանիր ու չոր ձուկ, ասոնց քով Ճափոնէն կամ Ֆրանսայէն ներածուած գործիքներ, ձկնորսութեան արդի կարթ մը, կամ ելեկտրական ջաղացք: Յանկարծ ծովու կամ ձուկի հոտ մը պիտի տիրապետէ շուրջբոլորդ: Սօքոյի մեծ ձկնարանն է այդ, բերնէ բերան յաճախորդով ու պոռացող վաճառորդներով լեցուն: Պիտի չդիմանաս ու ներս պիտի մտնես, դիտելու համար անհաւատալիօրէն ճոխ ձկնեղէնները, ամէնէն հասարակէն սկսեալ մինչեւ ամէնէն ընտիրը: Հսկայ իշխանաձուկեր, քանի մը մարդու հասակով թրաձուկ, խեչափառ, կարիդոս, խեցգետին, ծովային տարօրինակ ու անծանօթ արտադրութիւններ, միսիպէս մեծ չերտեր, որոնք կը ջարդուին, կը կշռուին ու կը ծախուին ամէն վայրկեան: Իրական խառնարան մը, այս մէկն ալ:

Սօքօ: Քաղաքին սի՞րտը: Ոչ, քաղաքին ստամոքսը, հաւանաբար: Առաջին օրը պիտի նողկաս, երկրորդ օրը պիտի հետաքրքրուիս, երրորդ օրը պիտի վարժուիս, չորրորդ օրն ալ պիտի չուարիս թէ ո՞ր մէկը գնես, ո՞ր մէկը տուն տանիս: Նկարիչի հիացումով պիտի դիտես աքանչելի գոյները նարինջներու, նուռերու, պանաններու, անանասներու, ընկոյզի մեծութեամբ արմաւներու: Պիտի յիշես Կօկէնը կամ մեր Սարեանը:

Շուկային ծայրը, Հրապարակին վրայ կրկին պիտի տեսնես քեզ Սպանացիի նըմանցնող արաբ երիտասարդը: Մինչեւ գետին պիտի խոնարհի ժպտելով, «Երթաս բարով, բարեկամ» պիտի պոռայ յարգանքով: Ու պիտի խորհիս որ այդ երիտասարդը վատահամբաւ մը չէր իրականութեան մէջ, այլ միամիտ տղայի մը, որ ուզած էր պարզապէս բարեւել քեզ:

Ռ. Հ.

Լրատու — տեղեկատու

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
ՍԵԴԱ ՏԷԼ ԿՌԱՆՏԷ ԱՅՏԱՅԻ ԴԵՐՈՎ

Սեդա Բալուլեան - Քիւչիւքեան, արուեստի ասպարէզին մէջ՝ Սեդա Տէլ - Կըռանտէ, ի մօտոյ, կը ներկայանայ Փարիզի հասարակութեան Այտա-ի դերով, Պերսի:

Լիբանանահայ, ձայնը կատարելագործած Իտալիա, Սեդա Տէլ - Կռանտէ արդէն աւելի քան տասը տարի է, որ երկրէ երկիր մեծ համբաւ մը շահած է եւ դարձած փնտռուած ձայն մը, աշխարհի ամէնէն դժուարհաճ բեմերուն վրայ:

Իր բուն ասպարէզը սկսած է Ֆիրէնցէ 1971-ին, Քավալլերիա Ռուսթիքանայի մէջ, ապա շարունակած գեղարուեստական բեղուն գործունէութիւն մը, ոչ միայն Իտալիոյ զանազան քաղաքներու մէջ, այլեւ հիւսիսային եւ հարաւային Ամերիկա եւ եւրոպական զանազան երկիրներ:

1976-ին կը հրաւիրուէր Այտայի դերը երգելու Ֆիրէնցէ, 1976-ի ամրան նոյն դերով, արտակարգ յաջողութիւն մը կ'արձանագրէր Վերոնայի Առէններուն մէջ, բոլոր մրցանիշները կոտրելով, 11 անգամ յաջորդաբար երգելով Այտան:

1980-ին կ'արժանանար «Փալքօշէնիքօ տ'Օռօ» (ոսկի բեմ) մրցանակին, որ համաշխարհային համբաւ ունի: Այդ թուականէն ցայսօր, գլխաւոր դերերով շրջած է զանազան քաղաքներ. - Փալերմօ, Թուրինօ, Պոլոնեա, Փառմա, Փարիզ, Լիէժ: 1984-ի ծրագրին մէջ են Հռոմի օփերան, Փարիզ, Նիմ, Վերոնա, Գարագաս եւ այլն:

Ֆիկառօ - Մատամ մակագինը, երեք շաբաթ առաջ (Մարտ 17) «Ախոյեանուհի մը՝ Պեռսի», խորագրին տակ գրուատալից տողեր կը նուիրէր իրեն, շեշտելով թէ ինը տարի է, Սեդա Տէլ - Կռանտէ նախընտրուած Այտան է Վերոնայի փառատօնին: «Այտա մը, կը գրէ Ֆիկառօ, որու մասին, ծագումով հայ այս Վենետկուհին, Միլանօ ամուսնացած եւ Պրեշիա բնակող, կ'ըսէ. - «Կին մըն է, ինչպէս պէտք է ըլլանք բոլորս, որ ամէն բան կ'ընէ օգնելու համար իր հօրը, իր հայրենիքին եւ իր մարդուն»:

Պերսիի մէջ, հինգ անգամ պիտի երգէ Այտան, Ապրիլ 26-ին եւ 29-ին, Մայիս 8-ին, 10-ին եւ 13-ին:

ԽՆԴԱԼՈՎ ՄԵՌՆԻԼ...

Աւելի լաւ է այրի կնոջ մը երկրորդ ամուսինը ըլլալ, քան թէ առաջինը:

×

Կառափնարանին վրայ:
- Ցայտարարելիք բան մը ունի՞ք: -
- Ո՛չ, առայժմ:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

5

ՇՇՈՒԿՆԵՐ

Կ'ըսէին թէ ազգով գերման լեհ ազնըւական տիկին մըն էր, լրտեսուհի մը ապահովաբար, կամ եթէ այս բառը սարսափելի է, գործակալներէն մէկը սաղայելական վարչապետին՝ որ իշխանին ազատական գաղափարներէն դժգոհ՝ թաւշապատ ճամբաներով կ'ուզէր իր ցանցին մէջ առնել զայն...: Վերջապէս, ուրիշներու կարծիքով, երկնային գեղեցկութեամբ քաղքենի մանկամարդուհի մըն էր որ իշխանին խելքը առեր էր եւ թէ կայսրութիւնն ու թագը անոր համար առնարժէք բան մըն էին այս խանդոտ անձին տիրացման քով:

Ինչ որ ալ ըլլար, բոլորն ալ համաձայն էին որ այս անգամ անհաստատ, անդրաւելի իշխանը բռնուած էր: Գալով այն հետեւանքներուն որ այս բանը պիտի ունենար պետութեան, գահուն, հարստութեան, քաղաքական կուսակցութեանց, ընդդիմադրութեան եւ կառավարութեան, բանակին եւ նոյն ինքն իրեն համար, չէին կրնար նոյն իսկ կարեւորութիւնը որոշել, որովհետեւ այնքան խառնակ, անորոշ ու փոփոխական էին անոնք:

Եւ սակայն բազմաթիւ մարդիկ անունը կուտային պզտիկ պառոնուհի Մառի Վէցերայի գուշակելով որ այս բանը մեր երկու հօրաքրոջ եբեկերու ակնյը չհասնէր: Կոմս Հօյօս, որ իշխանին հանդէպ ճըշմարիտ բարեկամութիւն մը ունէր եւ արքունիքի բոլոր մեքենայութիւններէն հեռու կը կենար, խորհեցաւ որ օգտակար պիտի ըլլար իշխանին իմացնելը: Շատ զարմացաւ, սակայն, երբ իշխանը իրեն պարզապէս պատասխանեց.

- Շնորհակալ եմ Հօյօս, իրաւ է որ կը սիրեմ այդ աղջիկը: Բայց յոյս ունիմ որ պիտի հերքէք այն բոլոր շշուկները որոնց մէջ իմ անունս անորին կը խառնուի:

Գալով Մառիի, դիպուածով մը իմացաւ ամէն բան: Օփէրա կը մտնէր վարագոյրը բացուելէն առաջ, եւ մայրն ու քոյրը ետին ձգած, օթեակներու նրբանցքէն կ'առաջանար: Օթեակի մը կիսաբաց դրան մէջ Վէցերաներու բարեկամ երկու տիկիններ կը խօսէին: Մառի անոնց կողմը գնաց բարեւելու համար: Այս կիները, որ կռնակնին դարձուցած էին, այնքան ոգեւորութեամբ կը խօսէին որ աղջկան թեթեւ ոտնաձայնը չլսեցին: Մառի անոնց կը քսուէր արդէն: Իր ու դահաժառանգ իշխանին անունը լսեց...: Նոյն վայրկեանին, կիները գինքը տեսան եւ խեղճ ձայներնին կորեցին: Հակառակ իրենց ընկերութեան սովորութիւններուն, անոնք չկրցին իրենց շփոթութիւնը պահել: Մառի ինքն ալ քարացած էր: Պառոնուհի Վէցերայի ժամանումը վերջ տուաւ այս դէչ վիճակին որ բոպէ մը միայն տեւած էր, բայց բաւական էր:

Այս դէպքը եթէ ամիս մը առաջ պատահէր, շատ պիտի մտահոգէր Մառին: Այն իրիկունը գրեթէ անտարբեր թողուց զինքը: Կը զգար որ զօրաւոր բազուկներ զինքը ողջ կամ մեռած պիտի նետէին չէր գիտեր թէ ո՛ւր: Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի որ Վիէննայի մէջ կը խօսէին իր ու իշխանին յարաբերութեան վրայ: Դեռ ատեն կար մինչեւ որ ասիկա մօրը ականջը հասնէր, որովհետեւ այս բսի լուրերը յարատեւ չէին: Ժամանակ կար: Ինք արդէն երեք օրուան ծրագիրներ միայն կը շինէր: Ո՞վ կրնար ըսել թէ ամիսէ մը կամ շաբաթէ մը ուր պիտի ըլլար:

Ռօտոլֆ նորէն բացակայ էր, քանի մը թըթ ժամուան համար: Ան էր կարեւորը: Ի՞նչ լուր պիտի բերէր վերադարձին: Հըռոմէն հեռագիր պիտի առնէ՞ր: Իր կեանքը այս թելին ծայրէն կախուած կը թըրթռար:

Երբ իշխանը Դանուբի վրայ երկօրեայ որսորդութենէն վերադարձաւ, չգտաւ Պալին պատասխանը որուն այնքան կը սպասէր: Միւս կողմէ, Հօֆպուրկի մէջ լամծները զինքը ստիպեցին որ աւելի ըզգուշաւոր ըլլայ Մառիին հետ իր ժամադրութիւններուն մէջ: Զհամարձակեցաւ Մառին իր յարկարաժինը բերել տալ, կնոջմէն գայթակղութենէ մը վախնալով, որովհետեւ քանի մը երկիմաստ բառերով անիկա հասկցուցած էր թէ անտեղեակ չէր իր ներկայ կապերէն: Ուստի, իր բարեացակամ զարմուհիէն խնդրեց որ Մառին Փրաթէր բերէ: Ձմեռը, իրիկուան ժամը ինին, Փրաթէրը ժամադրութեան ապահով վայր մըն էր:

(Շար. 70)

Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Ջերկանեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թիրեաքեան, Պ. Ժորժ Գրիգորեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Մարի Թագւորեան եւ զաւակները՝ Թագւոր եւ Սեդա Թագւորեան եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, մօրաքրոջ եւ զարմուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՀԵՐՄԻՆԷ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Առաքելեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 31-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Ապրիլ 5, ժամը 16-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Արշալոյս Ճէնազեան, Տիկին Տիան Ֆոնթէն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ, մամուլով թէ նամակով մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՏՈՔԹ. ԵԴՈՒԱՐԴ ՃԷՆԱՁԵԱՆԻ

յանկարծական մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պերճ Մավեանի
դառնակսկիծ մահուան առթիւ

ԹՈՒՐՆԷՆ. - Զաքեան ընտանիքը փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Յակոբ Լէյլոգեանի յիշատակին, փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Աստղիկ Աչըգկէօզեան (Լէյլոգեան) 1000 Ֆ. կը նուիրէ Դըպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ»

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ գրախանութը ստացած է հանրագիտարաններու 3, 4, 5, 6, 7 եւ 8 թիւերը: Յաջորդ թիւերը եւս կարելի է ստանալ յաջորդաբար բաժանորդագրութեամբ:

Դիմել. -

EGLISE ARMENIENNE
339, av. du Prado — 13008 Marseille
Tél. : (91) 77 84 70

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ

(1884 - 1915)

Ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ՝ կը կազմակերպէ դասախօսութիւն մը՝ Ապրիլ 8, Կիրակի, ժամը՝ 16-ին Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ.

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Կը նախագահէ՝
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ս. Ք. ՁԱՆԳՈՒ

Գեղարուեստական բաժին.

Կ՚արտասանեն. -

Ագապի Տէր - Գրիգորեան
Անահիտ Թէրզեան
Անի Զաքըրեան
Արմենուհի Բալուեան

Մուտքը ազատ է:

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԾԱԽՈՒ Է

Փարիզէն 7 քմ., խաղաղ թաղի մը մէջ, առաջին յարկի վրայ, արեւոտ սենեակ մը եւ խոհանոց մը: Ջուր, ելեկտրականութիւն: Շատ լաւ վիճակի մէջ:

Վարձու է պարտէզ մը պտղատու ծառերով:

Հեռ. - 383 - 92 - 38

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն - Թ՚Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները. - Սիրվարդ Բարսեղեանի (ծնեալ՝ Պէշլեան) մահուան առթիւ՝ Ալեքսան Մեսճեան 500 Ֆ., Յակոբ Բարսեղեան 100 Ֆ.:

9 JOURS EN AUTRICHE

(LE TYROL - VIENNE)

VOYAGE ORGANISÉ
PAR LA
CROIX BLEUE - SECTION LYON

DU 15 AU 23 MAI

Pour tous renseignements et inscriptions
téléphoner jusqu'au 15 Avril :
dans la journée 888 92 51
après 20h 30 854 22 93

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ Կիրակի, Ապրիլ 15-ին իրենց յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին: Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, երեցներուն համար եւ ի գիտութեան անոնց յիշատակը յարգողներուն:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

888 - 92 - 51 կամ՝ 860 - 47 - 18

CHERCHE

JEUNE GARÇON DE CAFÉ

pour apprendre le métier, très sérieux, parlant couramment le français. Se présenter, lieu de travail Bois - Colombes chez Mr. Seferian.

Téléphoner : 780. 68. 91

sauf le mercredi

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ՄԸ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ, կրնան դիմել՝ Չորեքշաբթի օրը, ժամը՝ 20-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը, 12 - 14 rue Sénac - Paquet 13001 Մարսէյլ: Առաջին առթիւ թատերախումբը կը պատրաստուի ներկայացնել՝ Սողոմոն Թէհլիրեանի դատավարութիւնը:

U. G. A. B.

Monsieur Napoléon BULLUKIAN
Président d'Honneur pour la France
de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
Monsieur Setrak SANDJIAN, Président
et les membres du Comité U.G.A.B. Rhône - Alpes
vous prient
de bien vouloir honorer de votre présence

le Dîner de Gala Dansant

qui aura lieu le Samedi 7 Avril à 20h 30
à «La Sangria» - Casino de Charbonnières
animé par l'orchestre «P a r o s» de Valence
Nombre de places limité
Pour tous renseignements s'adresser à :
U.G.A.B. - Secrétariat de l'Eglise Apostolique Arménienne
40, Rue d'Arménie, 69003 Lyon — Tél (7) 860 - 47 - 18

Cabinet TERZIYAN

TOUTES ASSURANCES TOUTES COMPAGNIES

21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 282 01 41+

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

1984 թուականը՝ Կեսարիոյ եւ շրջակայից Հայրենակցական Միութեան 50-ամեակն է, եւ Նոր Կեսարիոյ հիմնադրութեան 15-ամեակը, նաեւ Ազգիւր Յուշարձանի բացման տարին է: Հետեւաբար Ֆրանսայէն, Ամերիկայէն, Լիբանանէն, Եգիպտոսէն եկած հայրենակիցներով հաւաքական լով այց մը կը կատարուի Հայաստան Նոր Կեսարիա՝ Սեպտեմբեր 7-էն Սեպտեմբեր 22, ներկայ գտնուելու Յուշարձանի բացման եւ այլ տօնախմբութիւններուն:

ԳԻՆՆ Է՝ 6750 ՖՐԱՆՔ

Կը խնդրուի արձանագրուելու համար դիմել՝ Միութեանս անդամներուն եւ կամ հեռաձայնել՝ 780 - 82 - 58 208 - 01 - ..., իսկ՝ դրամական առաքումներուն՝

878 - 79 - 93

Արամ Խաչատուրեանի:

22, rue Saint Lazare, 75009 Paris

PARIS - ATHENES - PARIS

VOL CHARTER ALLER / RETOUR A PARTIR DE

1600 Frs

Hôtel-Club SIAGAS BEACH

à 58 km. d'Athènes A PARTIR DE

2570 Frs

FORFAIT 8 JOURS—PARIS/PARIS—SEJOUR PENSION COMPLETE, VIN INCLUS

et toutes prestations en GRECE, locations de voiture, croisières, circuits etc...

Lic. 1539

A PARIS

Voyages Vacances au Soleil
5, place André Malraux, 75001 PARIS
tél. 296 - 37 - 70

Anita BERBERIAN - TACHDJIAN
Arpi BODURYAN

A ATHENES

Armik Travel
15, rue Voulis, ATHENES
tél. 323 - 03 - 16 / 323 - 03 - 49

Mayda BERBERIAN - BARAZIAN

Հ. Ա. Յ.
ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐ

Անտիյիի եւ Մոնմորանսիի

Երրորդ Տարիքի Անձերու Համար:
Հանգստաւէտ պայմաններու մէջ,
Ընտանեկան հարազատ մթնոլորտ,
Բժշկական տեւական հսկողութիւն եւ խնամք: Քաղաքներու ժխորէն եւ ապականած օդէն հեռու՝ բնութեան ծոցին մէջ, հաճելի եւ մաքուր միջավայր:

=——+——=

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

Maisons de Retraite

à Andilly et Montmorency
Pour les Personnes du Troisième-Age
Confort moderne, Ambiance familiale,
Surveillance et soins médicaux permanents,
Cadre paisible, dans la nature, loin de la pollution et des bruits de la ville.

S'adresser à l'A.A.A.S
Madame Mahdessian
77, Rue La Fayette — 75009 Paris
tél. 878 - 02 - 99

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Չորեքշաբթի երեկոները, ժամը ճիշդ 6-ին, կը կատարուին Հսկումի խորհրդական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի. -

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 4
Քարոզիչ՝ Ղեւոնդ Քհնյ. Սոմունճեան

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 11
Քարոզիչ՝ Յովսէփ Սրկ. Պալըգճեան

×

Այս Շաբաթ օր, Ապրիլ 7, տօն է Աւետման Ս. Աստուածածնի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին Պատարագ կը մատուցուի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Անարատ Յղութեան Քոյրերու վարժարանին 25-ամեակը՝ Մայիս 27-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
5
JEUDI
5 AVRIL
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83. RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.674 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.674

ԹԷՀՐԱՆԷՆ ԵՏՔ՝ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԿ. ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ
ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՌՄԲԱԿՈԾԵ՞Լ ՓԱՐԻԶԸ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերով հասած թերթերէն (Մարտ 29, 30, 31) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները. -

×

Ազգային Ժողովը Մարտ 28-ի նիստին ընթացքին կանգ առաւ Թեհրանի դէպքերուն վրայ: Արտաքին Նախարար Վահիտ Հալէֆօղլու բացատրութիւններ տուաւ Թեհրանի դէպքերուն մասին եւ ըսաւ որ ահաբեկիչները շատ կատարեալ ու մանրամասն ծրագիր մը պատրաստած էին:

Ելոյթ ունեցաւ Միլլիյէթճի Տէմոքրատիկ կուսակցութենէն Քեամրան Ինան, ան ըսաւ որ Թուրք Պետութիւնը դաւադրութեան մը հետ դէմ յանդիման կը գտնուի: Ինան աւելցուց որ Թուրքիա մինչեւ այսօր պէտք եղածէն աւելի աղնիւ ու նուրբ շարժած է այս խնդրին մէջ: Ինան յիշեցուց որ Ֆրանսա, Ֆրանսայի հայրենակիցները կեանքը պաշտպանելու համար ռմբակոծած էր Պէյրութը, «մենք ալ հիմա Փարիզը ռմբակոծելու իրաւունք ունինք» ըսաւ Քեամրան Ինան:

Հալքճը կուսակցութեան խմբակի անունով խօսք առաւ Փաշա Սարըօղլու, որ ըսաւ որ մինչեւ հիմա դժբախտաբար յարաբերութիւնները մնացած են միշտ դիւանագիտական մակարդակի վրայ: «Դժբախտութիւնը հոս է, ըսաւ ան, այս պատճառաւ ստիպուած ենք մէջտեղ դնել մեր ուժը»:

Նիստի վերջաւորութեան կարգ մը երեսփոխաններ ոտքի ելան ու սկսան պահանջել որ երեսփոխաններն ալ խօսին: Փոխ - Նախագահ Հալիտ Իպրահիմ Գարթալ պատասխանեց որ կանոնագիրը չարտօներ որ երեսփոխաններն ալ խօսին այս նիւթին շուրջ: Դիւանը կը ջանայ որ ուրիշ նիստ մը ապահովէ, այն ատեն կարելի պիտի ըլլայ երեսփոխաններուն խօսք առնելը:

×

Կիւլհանէ հիւանդանոցի դանկի վիրաբոյժ տոքթ. Շէֆիք Ինլիւ Թեհրան գնաց, վիրաբուժական գործողութիւններ ընելու համար դիւանագէտներուն: Ծրագրուած էր որ վիրաբուժական խմբակ մըն ալ ընկերանար իրեն, բայց այս որոշումը փոխուեցաւ, քանի որ լուր հասաւ որ դիւանագէտներուն առողջական վիճակը լաւ կ'ընթանար:

×

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՎԱՐԺԱՊԵՏ ԷՕԶԱԼ

Վարչապետ Թուրկութ Էօզալ Մարտ 30-ի, «Հիւրրիյէթ»ի երեք հարցումներուն պատասխանելով, իր կարծիքը կ'արտայայտէ նաեւ հայկական ահաբեկչութեան խնդրին մասին:

- Այս ահաբեկչութիւնը Թուրքիոյ դէմ սկսաւ որոշ թուականէ մը վերջ: Տեսակէտով մը, Հայերը իբրեւ գործիք գործածուած են, որովհետեւ կարելի չէ տարբեր ձեւով մեկնաբանել այն պարագան թէ 50 - 60 տարի ոչինչ կը պատահի, յետոյ ահաբեկչութիւնը կը սկսի: Պետութիւններ կան, որոնք շատ անտարբեր կը մնան այս խնդրին նկատմամբ: Կան ալ, որոնք լուրջ միջոցներու կը դիմեն: Օրինակի համար Իրանցիները լաւ շարժեցան: Բնական է կարգ մը երկիրներ այս խնդիրը ձեռք կ'առնեն իրենց ներքին քաղաքականութեան շահերուն զուգահեռ մերժեցումով: Մենք ալ, քանի զօրաւոր նանք, աչքէ կ'անցընենք մեր բարեկամներուն կեցուածքը: Իրականութեան մէջ այդ տեսակ երկիրներու դէմ ամէն մակարդակի վրայ պայքար մղելու է:

Երբ իրեն հարցում եղաւ թէ ի՞նչ կը խորհէր Ազգ. Ժողովին մէջ արտայայտուած այն փափաքին մասին, ըստ որու կը պահանջուէր որ խիստ միջոցներ ձեռք առնուին ահաբեկչութեան դէմ, վարչապետը ըսաւ.

- Այս տեսակ գործերու մէջ աճապարանքով ու զգացումով շարժիլը վնասակար է: Բարկութեամբ ոտքի ելլողը վնասով կը նստի (?): Պէտք է պաղարիւնով ու լաւ հաշուելով շարժիլ: Այս գործը ոչ թէ կարճ, այլ երկար պայմանաժամով կը լուծուի: Ահաբեկչութեան դէմ ծրագիր մը պէտք է մշակել եւ մաս առ մաս գործադրել զայն: Արդէն կարգ մը տեղեկութիւններ ունինք մեր ձեռքը: Գիտէինք որ պատրաստութիւններ կը տեսնէին քանի կը մօտենար Ապրիլ 24-ը: Անոնք միւս կողմէ կը սպասէին Թուրքիոյ ընտրութիւններուն արդիւնքին: Կարծեմ արդիւնքը յուսախաբութիւն պատճառեց իրենց:

×

«Կիւնայտըն» կը գրէ. -

Բացայայտուեցաւ այն պարագան, թէ հայկական ահաբեկչութեան ամէնէն արիւնախանձ կազմակերպութեան՝ ԱՍԱԼԱ-ի 7 հոգիէ բաղկացեալ գործադիր մարմնի Կեդրոնական Կոմիտէի եօթը անդամներուն բոլորն ալ «Յակոբ Յակոբեան» կեղծանունը կը գործածեն: Թուրք Ապահովութեան Ուժերը խորազնին քննութիւններէ ետք՝ ստուգեցին, որ բոլոր հայ ահաբեկիչները, ապահովութեան կազմակերպութիւնները շուարումի մատնելու համար, «Յակոբ Յակոբեան» կեղծանունով կը շրջին:

Ինչպէս ծանօթ է, «Յակոբ Յակոբեան» ԱՍԱԼԱ-ի նախկին պարագլուխին անունն էր: Ըսուեցաւ, թէ Յակոբ Յակոբեան, Պէյրութի ռմբակոծումներու ընթացքին մահացած է եւ սակայն անոր մահուան խորհուրդը լուծել կարելի չեղաւ:

ԱՍԱԼԱ-ի Կեդրոնական Կոմիտէի անդամները, որոնք Լիբիա, Յունաստան, Ֆրանսա և կարգ մը արեւմտեան երկիրներ կը ճամբորդեն, զիրենք հետապնդող ոստիկաններու շուարումի մատնելու համար, կը նախընտրեն նման կեղծանուններ գործածել:

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՇԻՐԱԶ ԳԻ՞Մ

Մեր ընթերցողներէն մէկն էր, անցեալ օր կը պատմէր հետեւեալը.

Իրիկունը տուն երթալէ առաջ բարեկամի մը այցելած էի: Տակաւին օրուան թերթը չէի տեսած: Բարեկամիս տան մէջ յանկարծ տեսայ «Մարմարա»ն: Մեքենաբար ձեռք մը նետեցի ու վերցուցի: Յանկարծ մեծ ցաւ մը զգացի սրտիս մէջ: Յովհաննէս Շիրազի մեծադիր պատկերը կար հոն ու տակն ալ մահուան բօթը:

- Ահ, ըսի անդիմադրելի պոռթկումով մը:

- Ի՞նչ եղաւ, հարցուցին մեր տան տէրերը անձկութեամբ ինծի նայելով:

- Յովհաննէս Շիրազը մեռեր է, ըսի մտածկոտ:

Լռութիւն մը տիրեց սենեակին մէջ, ու տունիններէն մէկը հարցուց.

- Յովհաննէս Շիրազ գի՞մ ...

Տան մէջ թերթ կար, բայց կարդացող կա՞ր:

Ի՞նչպէս բացատրէի թէ ով էր Յովհաննէս Շիրազ:

- Հիմա երկար կը տեւէ, ես ձեզի ուրիշ ատեն կը բացատրեմ, ըսի ու թերթը տեղը դրի:

Տան տէրերը հանգստացան:

Երբեք պիտի չկարենամ անոնց բացատրել թէ ո՞վ էր Յովհաննէս Շիրազ: Իրաւ ալ շատ երկար պիտի տեւէր ատիկա: Պէտք պիտի ըլլար որ ամբողջ այբուբեն մը ու լեզու մը սորվեցնէի աւելի առաջ: Իսկ ես համբերութիւն չունէի այդքան: Ոչ ալ սիրտ:

×

Ես աւելցնելիք բան չունիմ մեր ընթերցողին վերի ըսածներուն վրայ:
Ոչ ալ սիրտ, իրեն պէս:

ՌԱՁՄԻԿ

«Մարմարա»

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՁԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՆՇԱՅԻ մէջ, զինուորական պետական հարուածով մը, «Վերականգնումի ազգ. կոմիտէ» մը իշխանութիւնը ձեռք առաւ Սեքու Թուրէի մահէն ութ օր եւ յուղարկաւորութենէն երկու օր ետք: Պետական առաջին հարուածն է իր անկախութենէն ի վեր (1958): Ոչ մէկ արիւնահոսութիւն եղած է եւ արագօրէն բանտերու բնակիչները փոխուած են, այլ խօսքով ազատ արձակուած են բոլոր անոնք, զորս՝ Սեքու Թուրէ բանտ դրած էր եւ անոնց տեղը դրուած են բոլոր անոնք, որոնք դեռ 48 ժամ առաջ գովքը կը հիւսէին Թուրէ աստուածին: Ինչպէս միշտ, նման շարժումներ կ'ըլլան վերահաստատելու համար ժողովրդավարութիւնը (վերջը, յաճախ, իրականութիւնը տարբեր կ'ըլլայ) կը մնայ սպասել ու գիտել:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ սպայակոյտը, Ապրիլ 2-ին, հրապարակած է պաշտօնական տեղեկագիր մը՝ բանտերու մէջ մեռած արգելափակուածներու մասին, 1978 Դեկտեմբերէն ի վեր: Ըստ այս տեղեկագրին, 53 հոգի մեռած է թրքական բանտերուն մէջ: Ասոնց մէջ՝ երկուքը չարչարանքէ մեռած են եւ եօթը՝ կամաւոր ծոմի հետեւանքով: 14 ուրիշներ անձնասպան եղեր են, ըստ այս տեղեկագրին, իսկ մնացեալները մեռեր են հիւանդութենէ կամ, ցարդ անծանօթ պատճառներէ:

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼԻ նոր տեղեկագիրը ցոյց կուտայ որ չարչարանքը, իր բոլոր ձեւերով, կը կիրարկուի 98 երկիրներու մէջ: Ամէնէն յետին ձեւէն՝ փալախա (ոտքերու տակ դանակոծում) մինչեւ կատարելագործուածը՝ ելեկտրոնները: Անոր ենթակայ են ընկերային բոլոր դասակարգերը, որեւէ տարիքի եւ որեւէ արհեստի: Կը պատահի նաեւ, յաճախ, որ բժիշկ մը պարտաւորուի հսկել չարչարանքի տակ կատարուած հարցաքննութեանց ընթացքը, որպէսզի ապահովութիւն տայ թէ կը «դիմանան», եւ ձեռքէ չեն ելլեր մեռնելով կամ մարելով: Օրինակ, Զայիրի մէջ, տասը տարուան դատապարտուած մէկը, առանձնացուած է, կանոնաւոր կերպով ծեծի ենթակայ է: Իր ոճի՞րը, մեղադրեր է նախագահ Մօպութուն, որ չարչարել կուտայ, բանտարկուած իր մէկ ընկերը: 98 երկիրներու կարգին են նաեւ արեւմտեան կարգ մը Պետութիւններ, ինչպէ՛ս Իտալիա, Սպանիա եւ Մեծն - Բրիտանիա (այս վերջինը՝ հիւսիսային Իրլանտայի առթիւ):

ՊԵԼԺԻՈՅ մէջ, Երեքշաբթի օր, 24 ժամուան ընդհ. գործադուլի շարժում մը բաւական մեծ ծաւալ ստացաւ երկրին մէջ: Աշխատաւորներու (մտ ընկերվարականներու) սենտիքան կը բողոքէ Մարթէնսի աջ - կեդրոն կառավարութեան խստակեցութեան ծրագրին դէմ:

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ նահանգին մէջ, դեմոկրատներու սկզբնական ընտրապայքարին, զգալի առաւելութիւն մը արձանագրեց Մոնտէյլ ընդդէմ Հարթի, որ առաջին անգամ, կարգ մը շրջաններու մէջ տարած իր անակնկալ յաղթանակներով, շրջել տուած էր եղած նախատեսութիւնները: Հիմա, Մոնտէյլի վերջնական նշանակումը, իր կուսակցութեան համագումարէն (Յուլիս, Սան - Ֆրանսիսքօ) շատ աւելի հաւանական է, նոյնիսկ՝ ապահով ըստ ոմանց, քանի Նիւ - Եորք շատ կարեւոր բերդ մըն է, որ 252 պատուիրակ կը ղրկէ այդ համագումարին, որու կը մասնակցին 3933 պատուիրակ: Անոնց մէկ երրորդը կ'ընտրուի այս ընտրապայքարներով: Նիւ - Եորքէն առաջ, Մոնտէյլ գլուխն էր արդէն 703 «աթոռ»ով 434-ի դէմ՝ Հարթի:

ԱՐԱՖԱԹ ողջունեց Երուսաղէմի ռմբափորձը, որ, ըսաւ, «պաղեստինցի ժողովուրդին մէկ ուղերձն է, յիշեցնելու համար թէ երբեք պիտի չմոռնայ Սապրայի եւ Շաթիլայի ջարդը»:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ կացութիւնը միշտ նոյնն է եւ կարելի չէ ալ նախատեսութիւններ ընել: Կրցանք - անուղղակի - (ուղղակի կապ չկայ, օդակայանը փակ ըլլալով) ստանալ «Ազդակ»ի նոր թիւեր, Մարտ 24-էն 30, ինչ որ կը հաստատէ որ թերթը կանոնաւոր լոյս կը տեսնէ (4 էջ): Այդ թիւերէն իմացանք թէ ռմբակոծութեանց զոհերու մէջ է հայ մը՝ Լեւոն Պչաքճեան, 50 տարեկան:

ՆԱԽԱՐԱՐ ՊԱՏԷՆԹԷՌԻ համար, հաճելի անակնկալ մը եղաւ, Երեքշաբթի իրիկուն, երբ տօսիէ տը լ'Էքրանի ատեն, Անն - Մառի Լամօռի յայտնեց թէ 10-ի վրայ 9 հոգի իրեն կողմնակից է: Այս համեմատութիւնը այնքան անբնական եւ անտրամաբանական էր, որ ձայնասփիւռ իսկ բացատրութիւններ կը փնտռէր Չորեքշաբթի առտու, քանի որ բոլոր քննութիւնները, հեռաձայներն ու նամակները ճիշդ հակառակը կը փաստեն: Կը մնայ այն վարկածը, որ սկիզբէն Պատէնթէռի բարեկամները, գոնէ՝ կողմնակիցները հեռաձայնին վրայ թափած են, գիծը գրաւելով եւ ուրիշին կարգ չձգելով:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՒԱԿՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱԽԱՐՏԱԿԱՆ

11-րդ հանդիպումին, 26-րդ հարուածին Կասպարովի առաջարկով խաղը վերջ գտաւ ոչ - ոքի արդիւնքով:

Կասպարով 7 կէտով կը յաղթէ ընդդէմ Սմիսլովի, որ 4 կէտ ունի: 12-րդ խաղը նախատեսուած էր Հինգշաբթի օրուան համար:

ԱՐԱՐԱՏԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵԾ ՀԱՅՔԻ ՄԻԱՒՈՐՈՒՄԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ՄԵԾ ՀԱՅՔԻ՝ ՄԵԶ ՅԱՅՏՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Երբուանի՞ց է Մեծ Հայքը եղել հայերէնի տարածք ու Հայոց հիմնական բնակավայր, ե՞րբ է այն առաջին անգամ միաւորուել Հայոց մէկ Պետութեան մէջ:

Հնագարեան վաւերագրերը եւ Հայոց լեզուի փաստերը, ինչպէս այլ առիթնե - րով գրել ենք, վկայում են, որ արդէն Ն. Ք. 3-րդ հազարամեակում հայկական ցեղերը բնակւում էին այդ տարածքում: Աքքադացի Թագաւորներ Սարգոն Ա.ի եւ նրա Թոռ Նարամ - Սուէնի ժամանակա - շրջանում (Ն. Ք. 3-րդ հազարամեակի երկրորդ կէս), վերջինի Թողած արձա - նագրութիւնների համաձայն, Միջագետ - քից հիւսիս ընկած տարածքը՝ Մեծ Հայ- քի հարաւային շրջանները, հայաբնակ են եղել: Նոյնը վկայում են Հայոց լեզւում եղած շումերական եւ աքքադական անմի- ջական փոխառութիւնները. հայերէնը շումերերէնի հետ կարող էր շփուել Ն. Ք. 4-րդ եւ 3-րդ հազարամեակներում: Ապա՝ Ն. Ք. 2-րդ հազարամեակից պահ - պանուած խեթական արձանագրութիւն - ների վկայութեամբ, ինչպէս եւ հայերէ- նում խեթական անմիջական փոխառու - թիւնների փաստով գիտենք, որ խեթա - կան Պետութիւնից արեւելք ընկած տա - րածքը՝ Մեծ Հայքի արեւմտեան շրջան- ները, մասամբ Փոքր Հայքը, հայաբնակ էին եւ այնտեղ կար հայկական Պետու- թիւն: Կովկասեան լեզուների և հայերէնի հնագոյն շփումները եւ այլ փաստեր վը- կայում են Մեծ Հայքի հիւսիսային շըր- ջաններում Հայերի հնագոյն առկայու - թեան մասին: Իսկ թէ այդ ընթացքում, օրինակ, Ն. Ք. 2-րդ հազարամեակում, Մեծ Հայքի ամբողջ տարածքում արդեօք եղե՞լ է Հայոց միասնական պետականու- թիւն, այժմ հաստատ որեւէ բան ասել անհնար է, քանի որ չկան անհրաժեշտ վաւերագրեր:

Այդպիսի վաւերագրեր, եւ բաւական շատ, պահպանուել են Ն. Ք. 9-րդ եւ 6-րդ դարերի վերաբերեալ.դրանք աքքադական և Նորխուռիական սեպագիր արձանագ - րութիւններն են, երրայական աղբիւրնե- րը ինչպէս եւ աքեմենեան աղբիւրները՝ 4 լեզուներով (աքքադերէն, հին պարս - կերէն, էլամերէն, արամէերէն): Այդ ժամանակաշրջանի համար մենք աղբիւր ենք համարում նաեւ Խորենացու «Հայոց պատմութեան» սկզբի մասը:

Վերը տեսանք, որ սեպագիր արձանա- գրութիւնների եւ Խորենացու վկայու - թեամբ Վանայ լճի շրջանից Արարատի Թագաւորութեան տիրակալները Ն. Ք. 9-րդ դարից սկսած շարժուել են դէպի տարբեր կողմեր՝ իրենց Պետութեան մէջ միաւորելով մեծ ու փոքր անկախ երկ - րամասեր: Ն. Ք. 8-րդ դարում այդ միա- ւորումը հիմնականում աւարտուած էր. եւ ի՞նչ, միաւորուել էր այն տարածքը, որը յայտնի է Մեծ Հայք անունով: Նը - կատում է նաեւ, որ միաւորման նպա - տակը հէնց սկզբից այդ տարածքն է ե- ղել: Իսկ դա, ինչպէս արդէն գիտենք, միայն լեզուացեղային (էթնիկական) ամ- բողջութիւն էր՝ Հայոց լեզու տարած- ման հիմնական շրջանը: Ուրեմն այդ տա- րածքի սահմաններում ի՞նչը կարելի էր միաւորել. հայկական անջատ իշխանու - թիւններն ու Թագաւորութիւնները՝ մէկ հայկական Թագաւորութեան ներքոյ: Այդպէս Արարատի հայկական Պետու - թիւնը ձեռնարկում է Մեծ Հայքի միա - ւորմանը, եւ Ն.Ք. 8-րդ դարում այդ միաւորումը աւարտւում է. Հայոց Արա- րատի Պետութիւնը գրաւեցնում է ամբողջ Մեծ Հայքը: Արդեօ՞ք դա նախկինում եղած ու մասնատուած Պետութեան վե - րականգնում էր, թէ՞ առաջին անգամ էր մի Պետութեան մէջ միաւորւում Մեծ Հայքը, նոյնպէս դժուար է ասել:

Վանի տիրակալներն իրենց Պետութիւ- նը հէնց Վանի անունով էին կոչում՝ նուր- խուռիական ձեւով Բիաինա (ա), աւելի ուշ (Ե. եւ յետագայ դարեր) հայկական արտասանութեամբ՝ Վան, ուրեմն՝ Վանի երկիր ու Պետութիւն, մայրաքաղաքը՝ Տուշպ (ա), հայկական արտասանու - թեամբ՝ Տոսպ: Վան - Տոսպի Պետու - թիւնը, այդպիսով, նոյն Արարատն է կամ Արարատի Թագաւորութիւնը:

Վան - Տոսպի նախապէս համեմատա - բար ոչ մեծ Պետութիւնը հզօրանալով, մի կողմից առճակատում էր իր հարաւային հզօր հարեւանի՝ Ասորեստանի դէմ, միւս կողմից՝ քայլ առ քայլ հնազանդեցնում ու իր մէջ միաւորում Մեծ Հայքի տարած - քում սփռուած հայկական ցեղային եւ պե- տական անջատ միաւորումները: Ինչպէս Հայոց պատմութեան այլ ժամանակաշըր- ջաններում այս շրջանում եւս այդ միա - ւորումը կատարւում էր մերթ խաղաղու - թեամբ, մերթ էլ արիւնահեղ, աւերիչ պատերազմներով:

Մեծ Հայքի տարածքը Արարատեան Հայոց Պետութեան մէջ միաւորելը սկը- սել է Արամ Տիրակալը՝ Ն. Ք. 870ական, գուցէ եւ 880-ական Թուականներից, շա - րունակել են նրա յաջորդները՝ Սեդուր (Սարդուրի) Ա.ը, Իշպուինին, մանա - ւանդ Մինուան (Ն. Ք. 810 - 786 թթ.) վերջինիս փորագրել տուած շուրջ 100 արձանագրութիւն է պահպանուել, դրանք վկայում են Մինուայի կողմից Մեծ Հայ- քի անջատ իշխանութիւնների միաւորման տարածքի տարբեր մասերում շինարարա- կան աշխատանքներ ծաւալելու մասին:

Ստորեւ բերում ենք Հայոց Կարին քաղա- քի մօտ գտնուած մի արձանագրութիւնից հատուած՝ հայերէն Թարգմանութեամբ (բնականաբար, ինչպէս ամէն մի Թարգ- մանութեան մէջ, այստեղ էլ դնում ենք յատուկ անունների հայկական յայտնի համարժէքները). «Հայկ (Հալդի) աստ - ւածը արշաւի ելաւ իր զէնքով՝ Տայք (Դիաուեխի) հզօր աշխարհի դէմ: Հայկը հզօր է, Հայկ աստծու զէնքը հզօր է, Հայկ աստծու հզօրութեամբ ար - շաւի ելաւ Իշպուինիի որդի Մինուան, նրան առաջնորդում էր Հայկ աստուածը: Մինուան ասում է. ես նուաճեցի Տայք աշխարհը, կռւով ես նուաճեցի Շաշիլու Թագաւորանիստ քաղաքը: Երկիրը վա - ռեցի, ամրոցները քանդեցի...»:

Տայքը Մեծ Հայքի աշխարհներից մէկն է (հիւսս - արեւմտեան մասում, Կարի - նից հիւսիս): Մի այլ արձանագրութեան մէջ, որ գտնւում է Արեւմտեան Հայաս - տանում, Արածանի գետի ափին վեր խո- յացած մի ժայռի վրայ գրուած է. «Հայկ աստուածը արշաւի ելաւ իր զէնքերով. նա յաղթեց Շեբետերիա երկրին, յաղթեց Խողան (Խուզանա) քաղաքի երկրին, յաղ- թեց Ծոփք (Ծուպանի) քաղաքին: Հայկը հզօր է, Հայկ աստծու զէնքը հզօր է: Հայկ աստծու հզօրութեամբ Մինուան՝ Իշպուինիի որդին, արշաւի ելաւ, գրա- ւեց Շեբետերիա քաղաքի երկիրը, նա գրաւեց Խողան քաղաքի երկիրը, գրաւեց Ծոփք աշխարհը, հասաւ մինչեւ Հաթէ (Խաթէ)... Այս արձանագրութիւնը նա յանուն Հայկ աստծու հաստատեց: Շե - բետրիա քաղաքում նա Հայկ աստծուն մեհեան կառուցեց: Նա խնայեց Մալա - թիա (Մելիտէիախէ) քաղաքի Թագա - ւորին՝ պայմանով, որ հարկ վճարի: Հայկ աստծու մեծութեամբ Մինուան՝ Իշպուինիի որդին, հզօր Թագաւորը, մեծ Թագաւորը, Վանայ երկրի Թագաւորը, Տոսպ քաղաքի տիրակալը»:

Խողանը Մեծ Հայքի Ծոփաց աշխարհի գաւառներից է եւ բնակավայր, ինքը՝ Ծոփքը Մեծ Հայքի ամենա-արեւմտեան աշխարհներից է, Մալաթիան ընկած է Մեծ Հայքից մի փոքր արեւմուտք, Փոքր Հայքում: Ուրեմն, Մինուան Տոսպից շարժուելով դէպի արեւմուտք, հասել է մինչեւ Մեծ Հայքի ամենաարեւմտեան սահմանը եւ մի փոքր էլ առաջ անցել: Այլ արձանագրութիւններ պատմում են, թէ ինչպէս է Մինուան Արարատի Պետու- թեան մէջ միաւորել հայկական նաեւ այլ իշխանութիւններ, մասնաւորապէս Վանանդը (Կարսն իր շրջակայքով) եւ Աղձնիքը (Ալզին), որ Մեծ Հայքի հա - րաւային աշխարհներից է:

Վանի Արարատեան Հայոց Թագաւորու- թեան մէջ Մեծ Հայքի միաւորումը աւար- տում եւ ամրապնդում է Մինուայի որդի Արա (Արգիշտի) Ա.ը Ն. Ք. 786-764 թթ.: Նրա այդ գործունէութեան մասին ման - րամասն պատմուած է Վանում գտնուող Խորխոռեան ժայռի վրայ փորագրուած ըն- դարձակ սեպագիր ժամանակագրութեան մէջ,- ինչպէս եւ այլ արձանագրութիւն- ներում:

Յիշատակուած են նուաճուած կամ վե- րանուաճուած ու Արարատի Պետութեան մէջ հաստատուած շատ երկրամասերի ու բնակավայրերի անուններ, որոնց մի մասն այժմ անծանօթ են մնում. կամ նորխու- ռիական ձեւն է շատ այլափոխուած, եւ կամ այդ շրջանի մի շարք անուններ յե- տոյ փոխուել են, չեն պահպանուել: Բայց ամէն դէպքում կարեւոր է այն՝ որ բոլոր տեղանունները Մեծ Հայքի տարածքին են վերաբերում, այսինքն՝ Արա (Արգիշտի) Ա.ը այդ երկիրն է միաւորել ու ամրա- պնդել Արարատի Թագաւորութեան մէջ: Յիշուող ծանօթ անուններից են Դարոյն- քը (Տարիունի), որ գտնւում է Բագնում, Էրեւանը (Էրեբունի. ի դէպ, այս անունը Ե. դարում էլ արտասանում էր Էրեւան, որ եւ պահպանուել է տեղի բարբառում), Աբեղեանքը (Աբիլիանի), որ Վանանդից հարաւ ընկած գաւառ էր, Գառնին (Գառ- նիանի), դարձեալ՝ Տայքը (Դիաուեխի) եւ այլն՝ բոլորը Մեծ Հայքի մէջ մտնող վայրեր:

Արա (Արգիշտի) Ա.ը ոչ միայն Մեծ Հայքի նոր շրջաններ էր միացնում Արա- րատի հզօր Պետութեանը, այլեւ միաւոր- ւածներում յաղթահարում էր տեղական հայ առաջնորդների անջատողական մի- տումները: Օրինակ, նա այդ նպատակով բնակչութեան եւ տեղական զօրքերի տե- ղափոխութիւններ էր կատարում. Մեծ Հայքի մի գաւառի բնակչութիւնը տեղա- փոխում էր մի այլ գաւառ: Մի տեղ նա գրում է. «Հայկ աստծու հրամանով Արան (Արգիշտին)՝ Մինուայի որդին ասում է. Ես կառուցեցի Էրեւան քաղաքը, Վանայ երկրի հզօրութեան եւ հակառակորդ երկ- րամասին սաստելու համար: Երկիրը գա- տարկ էր, այնտեղ ոչինչ կառուցուած չէր: Այստեղ ես մի հզօր գործ կատարեցի՝ Հաթէ եւ Ծոփք երկրամասերից վեց հա- զար վեց հարիւր մարտիկներ այդտեղ բնակեցրի»: Այս կերպ Թագաւորը նուա- ճելի է հնազանդեցրել Հայոց Ծոփքը, եւ մարդաշատ է դարձրել Էրեւանն իր շըր- ջակայքով:

Երկրի միաւորմանը զուգընթաց Վանի տիրակալները միաւորուած երկրամասե- րում բազմաթիւ կառուցումներ են կա- տարել: Օրինակ, Արա - Արգիշտի Ա.ը 782 թ. իր կառուցած Էրեւան ամրոցից ոչ հեռու, Արաքսի հովտում Ն. Ք. 776 թ. կառուցել է իր անունը կրող մի վար- չական կենտրոն, որը յայտնի էր Արա- մայր, ապա՝ Արմաւիր անուններով եւ Վանից յետոյ դարձաւ Մեծ Հայք Պետու- թեան նոր մայրաքաղաքը: Արա - Արգիշ- տի Բ.ի որդի Ռուշա (Հռուշա) Բ.ը Էրե- ւանի մօտ, Հրազդանի (Իլդարունիայի) ձախ ափին կառուցեց մի ուրիշ քաղաք- ամրոց Թեշիբ (Թեյշեբա) աստուածու- թեան անունով (Կարմիր բլուր), այդ քաղաքի դիմաց ժայռը փորելով գետնա- փոր ջրանցք բացել տուեց. նրանով հը- րազդանի ջուրը գնում էր գետնի տակով խաղողի այգիները ջրելու:

Ռուշա Բ. առհասարակ մեծ շինարար է եղել, եւ նրա Թողած արձանագրու- թիւններն այսօր նրա շատ կառուցումնե- րի, գցած այգիների, փորած ջրանցքնե- րի մասին են պատմում: Ահա Էրեւանի մօտ Ռուշայի կառուցած Թեշիբ աստծու քաղաք - ամրոցի դիմաց նրա փորած ջը- րանցքին վերաբերող արձանագրութիւնից մի հատուած. «Հայկ աստծուն՝ իր տի-

---

ՋՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Ո՞ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

«Անշուշտ, վերջին երկու դարերու ըն- թացքին ստեղծուած ճարտարարուեստա- կան աշխարհը նեղ վիճակի մէջ կը դնէ ամէն մտաւորական, ներառեալ հայ մը- տաւորականը, ինչպէս նաեւ ամէն մտա- ծող մարդ, եւ ոչ միայն մտաւորականը: Որովհետեւ, ճարտարարուեստական - գի- տական արագընթաց համալիրը ամէն ինչ կը փոխէ ու մարդուն կ՚ըսէ՝ «անցեալը այլեւս կապուած չէ ներկային: Ձես կըր- նար անցեալին միջոցաւ ճանչնալ ինք - զինքդ»: Միաժամանակ, ոչ միայն կը սպառնայ մարդը խզել անցեալէն, այլ նաեւ կը սպառնայ ներկայի հոկայ գի - տական - տրամաբանական ուժով: Կ՚ըսէ, ինչպէս մատնանշած է Մաքս Վէպըր, «չկայ մութ անկիւն մը, նոյնիսկ մար - դուս հոգւոյն մէջ, որ կարելի չըլլայ լու- սաւորել նոր գիտութեանց լուսարձակին կամ մանրադիտակին տակ»: Ներկայի այս տիրապետութիւնը վտանգաւոր է, կը ըս- տեղծէ արգելափակուած վիճակ մը, ուր ամէն իբերայաջորդ վայրկեան «նոր» կրնայ թուիլ, սակայն միայն տնտեսա - կան աշխարհի նախընտրած իմաստով. այսինքն՝ ամէն վայրկեան արտադրելու եւ սպառելու առիթ մըն է միայն, ուրիշ ոչինչ: Ահա այս վիճակին մէջ է որ ար- դի օրերու մտաւորականը կուգայ, որեւէ մտածող մարդու մը նման, բայց թերեւս անկէ աւելի լաւ զինուած, թէ՛ անցեալին հետ հաշուեյարդար մը ընելու, թէ նոր ճշմարտութիւններ որոնելու: Հաշուեյար- դար անցեալին հետ ,չի նշանակեր անպայ- ման քանդել. միայն թէ կը պարտադրէ հարցաքննական ընթացք մը, փրոսէս մը, որուն գլխաւոր հարցը սա է, - անցեալը, կորիզ մը ունի՞, որ կրնայ ինքզինք պար- տադրել: Եւ քանի որ անդադար կը փոխ- ուի ներկան, անցեալը այլեւս չի՛ կրնար ունենալ մէկ կորիզ, մէկ իմաստ, մէկ մեկնաբանութիւն, մէկ վերլուծում: Չի կրնար ունենալ մէկ պատգամ, որ կը փա- կէ մտածումի ազատ ընթացքը, մտաւո - րականի ազատ փնտռտուքը. պատգամ, որկը պատկանի այս կամ այն հայկական հաստատութեան: Մտաւորականը կը զգայ իր եւ հաւաքականութեան վաւե - րական հարցերը, որոնք անդադար կը փոխուին ներկայի հոսանքին մէջ, եւ ու- րեմն ան ճիհիդիսթ է, սա իմաստով, - անցեալը, անոր այս կամ այն նախորոշ - ուած իմաստն ու պատգամը չի փառաբա- ներ, այլ կը հարցաքննէ ազատօրէն ու տրամաբանօրէն: Անխուսափելի է որ նը- ման հարցաքննութիւն թուի, այսպէս կոչուած, սրբութիւններու անտեսում կամ ոտնակոխում: Նպատակը անշուշտ այդ ըլլալ չէ, բայց կարելի չէ դադրեցը- նել մտաւորականին հարցաքննութիւնը: Ահա մի քանի հաստատումներ», եզրա - փակեց փրոֆ. Քորթեան, «որոնց նպա - տակն է հիմնաւորել հարցաքննութեան անխուսափելի ու կենսական ըլլալը Ա- րեւմուտքի մէջ ապրող մտաւորականին, ինչպէս նաեւ որեւէ տեղ մտածող մարդու համար»:

Խօսք տրուեցաւ Ջիւան Թապիպեանին: Պէյրութի Համազգայինի Նշան Փալան - ճեան Ճեմարանէն շրջանաւարտ, Փրինս- թընի Համալսարանին մէջ քաղաքական գիտութիւններու տեսութիւն ուսանած է ան: Ներկայիս հաստատուած է Գալի - ֆորնիա, ուր Իւ - էս - Սի Համալսա- րանի մէջ թէ՛ ուսուցիչ է քաղաքական գիտութեանց, թէ՛ ալ խորհրդատու (ֆոն- սալթընթ):

Ջիւան Թապիպեան՝ Քորթեանի նման, չեշտեց մտաւորականութեան դերն ու կարեւորութիւնը ... անցեալին: «Լուրջ մտածումի, լուրջ գրութեան դերը բո- լորովին օրինական չէ, կարծես նոյնիսկ վիճելի է մեր ներկայ իրականութեան մէջ», ըսաւ ան, «սակայն միշտ չէ որ այդպէս եղած է: Մինչեւ Եղեռն, եւ նոյնիսկ անկէ տասնամեակ մը յետոյ մտաւորական բառը որոշ յարգանք մը կը պարտադրէր: Ներկայիս՝ երբեմն չէզոք նկարագրութիւն մըն է, երբեմն ալ բացա- սական կշիռ ունի, երկու պատճառներով. - ոչ - մտաւորական Հայը փոքր սպառ- նալիք մը կը զգայ՝ երբ մտաւորակա- նին մասին կը մտածէ, եւ միաժամանակ վստահ չէ թէ որեւէ օգուտ կրնա՞յ ու- նենալ ան:

(Շար. 5)

բակալին է նուիրաբերում Արայի (Արգիշտի) որդի Ռուշան այս արժանաւորութիւնը: Հայկ աստծու հզօրութեամբ Ռուշան՝ Արայի որդին, ասում է. Քուարլինի հովտի հողը անմշակ էր, այնտեղ ոչինչ չկար: Հայկ աստուածը հրամայեց, ես խաղողի այս այգին տնկեցի, կարգադրեցի այստեղ բարեկարգել դաշտերը՝ ցանքերով, մրգատու այգիներով, ես այստեղ ձեռք զարկեցի քաղաքի բարեկարգմանը: Հրազդան (Իլդարունիա) գետից ես ջրանցք բերեցի՝ անունն է Ումենիշի: Ռուշայի այս հովտում, երբ մէկը ջրանցքից ջրի որեւէ բան, թող ուղարկի Հայկի համար, թող ոչխար զոհի Հայկին...»:

Արարատի Հայոց Պետութիւնը տարբեր ժամանակներում մերթ պատերազմի, մերթ խաղաղ դրացիական յարաբերութիւնների մէջ է եղել Ասորեստանի հետ: Արարատի դէմ արշաւել են Ասորեստանի մի քանի թագաւորներ: Յատկապէս ընդգալի էին Սալմանասար Գ.ի (Ն. Ք. Թ-րդ դար), Թիգլաթպալասար Գ.ի (Ն. Ք. Ը-րդ դար) եւ մանաւանդ Սարգոն Բ.ի (Ն. Ք. 714 Թ.) արշաւանքները դէպի Արարատի երկիր: Մի շարք ահեղ պատերազմներ են մղուել հայկական եւ ասորեստանեան զօրքերի միջեւ:

Արա (Արգիշտի) Ա.ը մի շարք կռիւներ է մղել Ասորեստանի դէմ: Նա գրում է. «Հայկ աստծու մեծութեամբ ես արշաւի ելայ, յետ շպրտեցի Ասորեստանին», «Արան՝ Մինուայի որդին, ասում է. Հայկը հզօր է, Հայկ աստծու զէնքը հզօր է, Հայկ աստծու մեծութեամբ ես արշաւի ուղարկեցի, յետ շպրտեցի Ասորեստանին իմ երկրից»: Իմ երկիր ասելով, թագաւորն այստեղ ակնյայտօրէն հասկանում է Մեծ Հայքի տարածքը:

Վանի միւս հզօր թագաւորը՝ Ռուշա Բ.ը, ջանացել է դիւանագիտօրէն բարիդրացիական յարաբերութիւններ պահպանել Ասորեստանի հետ, որ եւ նրան յաջողուել է: Այդ ժամանակ Արարատեան թագաւորութիւն Մեծ Հայքի ամբողջական սահմաններում էր (ընդ որում, արեւելքից հասել էր Կասպիականի ափերին), եւ Վանի տիրակալները ջանում էին պահպանել Մեծ Հայքի ամբողջութիւնը: Ապա՝ Ն. Ք. 590 Թ. Վան - Տոսպի Հայկեան (Հայդեան) թագաւորական տունը ընկնում է, եւ անմիջապէս սկըսւում է Հայոց Երուանդունիների գահակալութիւնը: Պատմաբան - հնագէտ Գ. Տիրացեանը, մանրամասն քննելով Արարատի թագաւորութեան սահմանները իր երկու աշխատութիւններում, ցոյց է տուել դրանց եւ Մեծ Հայքի սահմանների նոյնութիւնը (աննշան տարբերութիւնները դարերի ընթացքում Մեծ Հայքի սահմանների որոշ տատանումների կամ մեր ունեցած տեղեկութիւնների պակասի արդիւնք են): Այդ սահմանները պահպանւում են նաեւ Երուանդունիների թագաւորութեան սկզբնական շրջանում, մայրաքաղաքն էլ երկար ժամանակ նոյնն է մնում, միայն աւելի ուշ Երուանդունիները այն տեղափոխում են Արամայր՝ Արմաւիր (Արա Ա.ի կառուցածը), որ Մեծ Հայքի առաւել կենտրոնական մասում էր:

Եւ այսպէս, Մեծ Հայքի մեզ յայտնի առաջին թագաւորութիւնը հաստատուել է ոչ թէ Ն. Ք. 2-րդ դարում, Արտաշէս Ա.ի ժամանակ, ինչպէս ընդունուած է ասել ու գրել, այլ Ն. Ք. 8-րդ դարում, Արա - Արգիշտի Ա. Հայոց թագաւորի օրօք:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԵՆՔ ՊԱՏԱՀԱԿԱՆ ԱՆՑՈՐԴՆԵՐ ԵՆՔ

×

1983, Նոյեմբեր 20, Կիրակի, Մատրիտ,

Այս քաղաքին հոյակապ հրապարակները, հրապարակներուն կեդրոնը բարձրացող յուշարձաններն ու զանոնք շրջապատող աւազաններէն ժայթքող ջուրը, կամ մեծութիւնը՝ շէնքերուն, որոնք դուրս կը յորդին մարդու մը տեսողութեան սահմաններէն, կամ ընդարձակ պողոտաները որոնք քանոնով քաշուած ուղիղ գծի մը նման կ'երկարին ու վերջանալ չեն գիտեր, գլխու պտոյտ կը պատճառեն մարդուս: Տարիներ առաջ, երբ տակաւին Զօրավար Ֆրանքօ կը տիրէր այս երկրին, խելքի պտոյտ ունեցած էի քաղաքին մէկ ծայրէն միւս ծայրը երթալու ատեն: Նոյնը կը պատահի հիմա, առանց որ յստակօրէն ճանչնամ ամէն ինչ: Չեմ կարծեր որ այդ օրէն ասդին մեծ բան փոխուած ըլլայ քաղաքին նիւթական երեւոյթին մէջ: Քարերը, մարմարները, կրագիւները, աւազանները նոյնն են: Քանդակազարդ շէնքերու ճակատները նոյնն են: Անոնք աւարտած, վերջացած ու անփոփոխութեան դատապարտուած են ով գիտէ քանի տասնամեակներէ ի վեր: Ահաւոր մեծութիւն մը, վեհափառ բան մը կը ցոլանայ անոնցմէ: Հսկայ քաղաքին այս կամ այն ծայրը, ամէն քայլափոխին կրնաս կանգ առնել մեծութեան մը դիմաց ու խորասուզուիլ խորհուրդներու մէջ: Կարծես վրադ պիտի փլչի այդ մեծութիւնը: Կը զգաս ոչնչութիւնդ ու պատմութեան մէջ գրուած կարճատեւ ժամանակիդ անիմաստութիւնը: Կրնաս նաեւ յուսահատիլ, գլուխդ անդին դարձնել ու ինքզինքդ յանձնել ժամանակդ ու տարածութիւնդ բաժնող նմաններուդ յորձանքին, որ գետի մը նման կը հոսի այս բազմամարդ ու բազմազարդ քաղաքին փողոցներէն:

Կարծես մեծ բարեկամի մը հանդիպած ըլլայի, ուրախութեամբ կը նայիմ Սէրվանթէսի յուշարձանին: Ինչ մեղք որ դարձեալ կ'անձրեւէ ու թրջուած է Տոն Քիշոթի նիզակը, ուղղուած՝ հեռուէն բարձրացող Արքայական պալատին: Փարթամ ու անծայրածիր այդ պալատը, իր երկու հազար ութ սրահներով, հրաժարեր է պալատի իր պաշտօնէն ու դարձեր է թանգարան, գլայացունց տէքօռ մը կազմելով դիմացը կանգնած Ֆիլիփ Դ. թագաւորին: Յետոյ Ֆրանչիսկեաններու պարօք եկեղեցին: Ի՞նչ գեղեցկութիւն գեղեցկութեան վրայ...: Անցիր Թօլէտօ Դոնէն, պահ մը կանգ առ քաղաքին մայր հրապարակին վրայ, ամենահին հրապարակը, ուրկէ ներս կրնաս մտնել միայն քալելով: Շարունակէ ճամբադ, պահ մը նայէ Փորթա տէլ Սօլ հրապարակին, առեւտուրի ու գնումի շուկային, տես էլ Գորթէ Ինկլէզի գոյնզգոյն դրօշակներն ու կաղանդի լուսավառութիւնները: Յետոյ՝ Փրատօ թանգարանը: Անկախութեան Յուշարձանը: Ռէկոլէթոս Պողոտան, իր գեղեցիկ համայնապատկերով: Գոլոմպոսի հրապարակը: Մատրիտի շքեղագոյն պողոտան, Սէրրանօ: Անկախութեան հրապարակը: Ալքալա Դուռը:

Յանկարծ դիմացդ թող ցցուի Թօրօնեռու Արէնան, այն որ ցլամարտի մայր եկեղեցին կամ համալսարանը կը կոչուի: Անգամ մը նայէ անոր պատերուն, որոնց ետին, երբ եղանակը կը սկսի, ամէն օր տասնեակներով հուժկու ցուլեր կը ծակծըկուին, կը սպաննուին խելայեղ ծափողջոյններու մէջ: Փ ի ք ա ս ս օ հրապարակը: Ականջ տուր եւ լսէ թէ ինչպէս սրբութեան մը նման կ'արտասանուի այդ անունը, «Կուէրնիքա»ի յիշատակութեան հետ միասին: Նաեւ Խուան Միրոյինը, մեծ նկարիչին: Յետոյ անցիր Խորհրդարանին առջեւէն, այն շէնքին՝ որու ներսէն տեսարաններ կը դիտէի ամէն իրիկուն հեռատեսիլի լուրերու բաժնին մէջ: Անցիր Կօյա հրապարակը ու քալէ համանուն պողոտային վրայէն, որ կարծես երբեք վերջանալ պիտի չուզէ...:

Անձրեւը հոս ալ օձիքս չէ թողած, բայց ի՞նչ փոյթ: Ես անձրեւը կը սրբեմ աչքերուս առջեւէն ու ամէն ինչ կը տեսնեմ այնպէս ինչպէս վաղը պիտի յայտնուի զուարթ արեւի մը ջերմութեան մէջ: Բոլոր շէնքերուն պատշգամներէն կախուած գոյնզգոյն ծաղիկները անշուշտ պիտի վերցնեն իրենց գլուխը եւ իրենց ժպիտները պիտի տեղացնեն անցորդներու վրայ: Ի՞նչ փոյթ եթէ ես վաղը արդէն տեղս գրուած պիտի ըլլամ սաւառնակին մէջ: Մենք անցորդներ ենք, պատահական անցորդներ, որոնք իրենց հետ կը տանին այն ինչ որ տեսան քիչ մը գիտուածու, քիչ մըն ալ բախտով: Անցորդներ, որոնք գիտեն իրենց տեսածին վրայ աւելցնել իրենց չտեսածը ու բոլորը մէկ տեղաւորել իրենց յիշողութեան ծանր ճամպրուկներուն մէջ: Մենք պատահական անցորդներ ենք ու պիտի երթանք, բայց անոնք պիտի մնան հոն, ով գիտէ տակաւին որքան երկար ժամանակի մը համար: Ու եթէ բախտը մեզի ժպտի, տարիներ վերջ օր մը դարձեալ պիտի գանք թերեւս, ողջոյն մը տալու անոնց ու կրկին զարմանալու անոնց վեհափառութեան դիմաց...:

Ռ. Հ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
- ԷԼԻԶ ԳԱՎՈՒՔՃԵԱՆ - ԱՅՎԱԶԵԱՆ -
ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

Ֆրանսահայ Գրողներու տարեկան աւանդական հացկերոյթի օրը - 1984 Փետրուար 12, - 1983 տարուայ, - Էլիզ Գավուքճեան - Այվազեան - Գրական Մրցանակը - երեք հազար ֆրանք - յանձնուած է վաստակաւոր գրող՝ Կարօ Մեհեանին, իր - «Որպէս երազ անկրկնելի» - պատմուածքներու հատորին համար:

Իսկ ներկայ թուականէն սկսեալ - Էլիզ Գավուքճեան - Այվազեան - Գրական Մրցանակին կ'արժանանան ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ նաեւ՝ Սփիւռքի բոլոր հայ գրողները, վերջին երեք տարիներու իրենց լոյս տեսած ստեղծագործութիւններուն համար, - Արձակ կամ Բանաստեղծութիւն:

Հետեւաբար մրցանքի համար ներկայացուած գիրքերը, մինչեւ 1984 Օգոստոսի վերջը, պէտք է, երկուական օրինակ, մեր ձեռքը հասած ըլլան:

Տարեվերջին մրցանակի արժանացող երկը եւ հեղինակին անունը կը յայտարարուի մամուլով:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Սփիւռքի հայ մամուլէն կը խնդրուի արտատպել:

Թղթակցութեան հասցէ. -
Société des Gens de Lettres Arméniens de France
B .P. 98 - 09 75421 Paris Cedex 09
FRANCE

ԽՆԴԱԼՈՎ ՄԵՌՆԻԼ...

Մահագդ մը ընդունելէ ետք. -
- Ա՜, վերջապէս լուր մը ելաւ իմմէ: -

×

Լաւատեսի մը կտակին առաջին խօսքերը. -
- Եթէ պատահի, օր մը օրանց, մեռնիմ, ահաւասիկ վերջին փափաքներս...:

×

- Գերեզմանատան դիմա՞ցը կը բնակիք միշտ:
- Այո՛, տակաւին միւս կողմը չփոխադրուեցայ:

×

Մայրը՝ զաւկին. -
- Եթէ այդպէս շարունակես՝ կախաղանի վրայ պիտի վերջանաս: -
Հայրը՝ թէ,
- Այդքան ալ յոռետես մի ըլլար, կըրնայ ներման արժանանալ:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

5

ՇՇՈՒԿՆԵՐ

Պրաթֆիշի կառքին մէջ, Մառի անակընկալի եկաւ Ռոտոլֆը նուաղ զուարթ գտնելով ու տեսնելով որ ան շատ հանդարտ էր ու արտասովոր կերպով անտարբեր կը խօսէր ամէն բանի մասին: Ռոտոլֆ իր վերարկուին փէշին մէջ առաւ զայն: Մառի սարսռագին կծկուեցաւ անոր բազուկներուն մէջ: Ռոտոլֆ աշխարհի վրայ անոր կապուած էր միայն: Այն իրիկունը կեանքէն ուրիշ բան չէր ուզեր: Իր շուրջ բարձրացող շշուկները չէր լսեր ան. ոչ մէկ կարեւորութիւն կուտար իր կնոջ քողարկուած սպառնալիքներուն: Պալին պատասխանը դեռ կ'ուշանար. է՛, եթէ Պապը մերժէր իր օգնութիւնը, Պալէն ալ ձեռք կը քաշէր:

- Որքան ատեն որ վստահութիւն ունիմ վրադ, ըսաւ Մառին գորովանքով, ոչինչ կրնայ հարուածել զիս:

Կարելի է երեւակայել Մառի ուրախութիւնը այս բառին վրայ: Անիկա դըժոխքի չարչարանքներուն ալ պիտի դիմանար, իր սիրածին բերնէն այս բառերը լսելու համար:

Գիշերը կ'իջնէր: Հեռուէն թշնամի քաղաքին լոյսերը կը տեսնուէին: Ցուրտը սառոյցի խաւեր կը կազմէր կառքին ապակիներուն վրայ, մինչ անիւները կը թաւալէին կարճ ատենի մը համար օրօրելով երկու էակները որոնք ամէն բան մոռցած թաղուեր էին միասին ըլլալու գերագոյն երջանկութեան մէջ:

×

6

ԿԱՅՍՐ ԵՒ ՁԻՆՈՒՈՐ

Յունուար 26-ի Շաբաթ օրը երջանիկ օր մը պէտք է ըլլար, կը խորհէին անոնք: Երկու անգամ պիտի տեսնէին զիրար. առտուն ժամ մը գաղտնաբար՝ Հօֆպուրկի մէջ եւ, իրիկունը, այն պարահանդէսին մէջ զոր Գերմանիոյ դեսպանը կուտար: Մառի այդ օրը իր մուտքը կ'ընէր ընկերութեան մէջ: Ռոտոլֆ այնտեղ պիտի ըլլար, ինչպէս նաեւ իշխանուհին: Մառի ամէնէն կախարդիչ արդուզարդը պատրաստած էր: Մազերուն մէջ պիտի դնէր մօրը ադամանդազարդ մահիկը եւ մատն ալ՝ Ռոտոլֆի տուած առաջին մատանին: Մօրը ըսած էր թէ անիկա իրենց սիրելի բարեկամուհիին՝ կոմսուհի Լարիշի նուէրն էր իր առաջին անգամ ընկերութեան մէջ մտնելուն առթիւ:

Բայց ճակատագրի անիւը իրենց յուսացածէն տարբեր կերպով դարձաւ:

Առտուն, Մառի մտահոգ վիճակի մէջ գտաւ Ռոտոլֆը. եւ թէեւ անիկա ճիգ ըրաւ զայն պահելու բայց Մառի պէտք եղածին չափ կը ճանչնար զինքը նշմարելու համար: Հռոմէն լուր չէր առած: Անիկա կը բաւէ՞ր իր տխրութիւնը արդարացնելու համար: Մառի գործի անցաւ զայն փարատելու համար: Իր յաճախ յաջողած միջոցը գործադրելով, սկսաւ խօսիլ գեղեցիկ օրերու մասին զորս պիտի ունենային երբ Ռոտոլֆ, իր աստիճաններէն ու իրաւունքներէն հրաժարած, Աւստրիայէն հեռու ազատ կեանք մը պիտի անցնէր իրեն հետ:

Ոչ մէկ տեսակէտ այլեւս հրապոյր ունէր իշխանին աչքին: Եթէ Պապը համաձայնէր ամուսնալուծութեան, գահաժառանգ պիտի մնար, պարտականութիւններու, պատասխանատուութեանց եւ ձանձրոյթի ամբողջ շարքերով որ իր հետ կը բերէ այս բարձր եւ եղական դիրքը: Յոյս ունէր որ այն ատեն պիտի կարենար հօրը համաձայնութիւնը ստանալ Մառին հետ քաղքենի ամուսնութիւն մը կնքելու: Պիտի յաջողէ՞ր արդեօք: Մառի կը դողար այս գաղափարէն: «Հրապարակային երջանկութիւն չկայ», կ'ըսէր ան: Մարդոց աչքերէն հեռու ապրիլ. այս գաղափարը որքա՜ն անուշ կուգար երկուքին ալ:

Այն օրը Մառի յաճախ կրկնուած խօսակցութիւն մը վերսկսաւ.

- Գիտե՞ս, ըսաւ, կը վախնամ որ պարապ մնալով կը ձանձրանաս: Վարժըւած չես ատոր:

- Քսան տարուան հանդիստը բաւական չպիտի ըլլայ մէջս պտնուած յոգնութիւնը անցընելու: Ո՞ւր պիտի երթանք:

Ու ահա անոնք Անտալուզիայէն մեկնեցան Պիրէնեաններ, Ալժէրիայէն Նորմանտիա, Խաղաղականի կղզիներէն Սէյլան:

(Շար. 71)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկուհի Հիմինեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Հիմինեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց զաւկին, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ՍՈՒՐԷՆ ՊԷՔԱՐԵԱՆԻ

մահուան 10-րդ տարելիցին ինչպէս նաեւ իրենց ամուսնոյն հօր եւ մեծ - հօր՝

ՏՐԴԱՏ ՀԻՄԻՆԵԱՆԻ

եւ մօր ու մեծ - մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՃԷՆԱՋԵԱՆԻ

յիշատակին:

Կիրակի, Ապրիլ 8, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊԱՏԱՐԱԳ

ԵՒ 6-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Կիրակի, Ապրիլ 15-ին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի հիմնադրութեան 6-րդ տարեդարձի առթիւ, Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր արարողութիւն:

Կը նախագահէ, կը քարոզէ եւ կը պատարագէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը իր ամբողջական կազմով եւ ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի, կ'երգէ Կոմիտասեան անդրանիկ պատարագը՝ վերածուած քառաձայն երկսեռ խումբի համար Վարդան Սարգսեանի կողմէ:

Սկիզբ. Ժամերգութեան 8

Պատարագ՝ 10

Պատարագէն ետք եկեղեցւոյս Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ կը սարքուի սիրոյ սեղան, ի պատիւ հիւրերու, երգչախումբի անդամներու եւ Պ. Պ. Բարսեղ Մաշոյեանի, Գեղամ Շէխբերեանի, Օրիորդ՝ Մարի Սիմոնեանի եւ Փօլէթ Օթարի, որոնք ծառայած են Մայր եկեղեցւոյս աւելի քան՝ քսան տարիներ:

Սոյն ճաշին մասնակցիլ փափաքողները պէտք է ապահովեն իրենց տեղերը եկեղեցւոյս քարտուղարութեան մօտ: Հեռաձայնել՝

77 - 84 - 70

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի՝ Տօրիս Մավեանի իր ամուսնոյն՝ Պերճ Մավեանի կսկծալի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ իր զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Այս Շաբաթ օր, Ապրիլ 7, տօն է Աւետման Ս. Աստուածածնի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին Պատարագ կը մատուցուի:

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հինգ հոգինոց հայ ընտանիքի մը համար (երկու երախայով), վարձու յարկաբաժին մը կը փնտռուի 3 / 4 սենեակ, յարմարութիւններով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը (արուարձանի պարագային՝ նախընտրաբար՝ կառ. տու. Նորի կամ՝ կառ. տը լ'Էսթի գիծին վրայ):

Հեռաձայնել իրիկունները ժամը 19-էն ետք՝

254 - 90 - 80

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը կը փնտռէ խաչուհի մը: Մնայուն քարտուղարուհի, - հաշուապահուհի, հայերէն - ֆրանսերէն վճարովի աշխատելու համար կէս օր իր գրասենեակը:

La Croix Bleue des Arméniens de France Comité Central : recherche un membre qui assumerait la fonction de permanente - secrétaire-comptable bilingue à mi-temps rémunérée.

Tél. : 824 - 46 - 57
le jeudi de 16h à 22h.
ou écrire
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 Paris

U. G. A. B.

Monsieur Napoléon BULLUKIAN
Président d'Honneur pour la France
de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
Monsieur Setrak SANDJIAN, Président
et les membres du Comité U.G.A.B. Rhône - Alpes
vous prient
de bien vouloir honorer de votre présence

le Dîner de Gala Dansant

qui aura lieu le Samedi 7 Avril à 20h 30
à «La Sangria» - Casino de Charbonnières
animé par l'orchestre «P a r o s» de Valence
Nombre de places limité
Pour tous renseignements s'adresser à :
U.G.A.B. - Secrétariat de l'Eglise Apostolique Arménienne
40, Rue d'Arménie, 69003 Lyon — Tél (7) 860 - 47 - 18

A R M E N I E 1 9 8 4

DÉPARTS	RETOURS
14 AVRIL	27 AVRIL
20 AVRIL	28 AVRIL
20 AVRIL	03 MAI
05 MAI	18 MAI
31 MAI	10 JUIN
30 JUIN	13 JUILLET
14 JUILLET	27 JUILLET
04 AOUT	17 AOUT
18 AOUT	31 AOUT
01 SEPT.	14 SEPT.
15 SEPT.	28 SEPT.
06 OCT.	19 OCT.
26 DEC.	08 JAN.

Nos voyages comprennent des séjours simples, et des circuits.
POSSIBILITE DE VOYAGES INDIVIDUELS... CONSULTEZ NOUS!

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	WASTEELS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	87, La Canebière
75001 PARIS	69003 LYON	13001 MARSEILLE
Tél. (1) 261 - 51 - 13	Tél. (7) 860 - 13 - 66	Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ

(1884 - 1915)

Ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ՝ կը կազմակերպէ դասախօսութիւն մը՝ Ապրիլ 8, Կիրակի, ժամը՝ 16-ին Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ.

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Կը նախագահէ՝
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ս. Ք. ՋԱՆԳՕՒ

Գեղարուեստական բաժին.

Կ'արտասանեն. -

Ագապի Տէր - Գրիգորեան
Անահիտ Թէրզեան
Անի Զաքըրեան
Արմենուհի Բալուեան

Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ Կիրակի, Ապրիլ 15-ին իրենց յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին: Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, երեցներուն համար եւ ի գիտութեան անոնց յիշատակը յարգողներուն:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
888 - 92 - 51 կամ՝ 860 - 47 - 18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի Կրօնական ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Բալայեան ընտանիք իրենց մօր մահուան տարելիցին առթիւ 800 Ֆ., Այրի Տիկին Թագուհի Գարաճեան Տէսինի իր ողբացեալ բարեկամներու յիշատակին 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ալֆրէտ Պառաւեան իրենց մօր՝ Արաքսի Պառաւեանի մահուան քառասունքին առթիւ 200 Ֆ., Պ. Գր. Պապիկեան իր կնոջ մահուան 1-րդ տարելիցին առթիւ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վահէ Յակոբեան 300 Ֆ., Այրի Տիկին Թագէոսեան 100 Ֆ. փոխան ծաղիկի Ֆիլիփ Տէր - Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ, Պ. Կիւլպենկ Երէմեան Տիկին Արաքսի Պառաւեանի մահուան առթիւ 300 Ֆ.:

×

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Պ. Նշան Նազաշեանէ 500 Ֆ. իր կնոջ՝ Մառի Նազաշեանի մահուան 4-րդ տարելիցին առթիւ:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

VIENT DE PARAITRE

— SIMON AVDOYAN N° D-3179
Chants traditionnels de la région du Vaspouragan - document

RAPPEL . . . . RAPPEL . . . . RAPPEL . . . . RAPPEL . . . . RAPPEL . . .

— LIZ SARIAN	N° D-3170	Liz Sarian à Bobino
— LIZ SARIAN	N° D-3171	Chansons arméniennes
— LIZ SARIAN	N° D-3177	Chansons arméniennes
— NAREK DOURIAN	N° D-3178	Enchanté N. Dourian
— HAMLET MINASSIAN	N° D-40005	Musique populaire arménienne
— ARMINEH MARDIROSSIAN	N° D-40006	Chansons folkloriques arméniennes

—RUSSE - TZIGANE—

— ZINA ET GUEORGUI	N° D-3173	Folk Tzigane russe
— MICHA BAJANOFF	N° D-3180	Balalaïkas
— DJAN TATLAN	N° DEG 2002	Chansons russes

PRODUCTION et DISTRIBUTION EXCLUSIVE

DISQUES DOM

EN VENTE CHEZ TOUS LES DISQUAIRES

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
6
VENDREDI
6 AVRIL
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.675 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 59e ANNÉE — No 15.675

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ Գ. ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ՓՈԽՈՒԵՐ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԱԼ ԿԸ ՀԱՍԿՑՆԷ՝ ... ԿԸ ԲԱՒԷ

ԲԱՅՑ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄՏԱՀՈԳ Է

Եօթնամեայ իր շրջանին երրորդ ասուլիսն է, զոր կու տար նախագահ Միթերան եւ այս մէկը որոշ նորութիւններ ունէր, գոնէ՝ ձեւին մէջ: Ոտքի, բարձր գրակալի մը ետին, ամերիկեան ոճ մը կար, ինչպէս բոլորը նկատած են արդէն:

Դժուար էր իր գործը, անկասկա՛ծ: Երկուշաբթի իրիկուն «ընկեր» Մառշէ խիստ եւ յստակ ազդարարութիւն մը ըրած էր, բայց աւելի կարեւոր եւ լայնածաւալ էր ամբողջ գաւառի մը, Լոռէնի, բռնած դիրքը: Նոյն առաւօտուն, շրջանը ինքզինքը անջատած էր երկրին միւս մասէն: Ամբողջ շրջանը գործադուլի մէջ էր, հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները կտրուած էին, ցերեկին, բոլոր եկեղեցիները ժահազանգ կը հնչեցնէին: Ժամը 15-ին, երբ պիտի խօսէր Նախագահը, կը սկսէին ցոյցերը: Լսել իսկ չէին ուզեր: Ի յառաջագունէ վստահ՝ թէ խօսքերը բան չեն փոխեր: Նախագահ Միթերան, նախքան պատասխանելը լրագրողներու հարցումներուն, երկար նախաբանով մը, ծանրացաւ գլխաւոր հարցին վրայ՝ երկաթի, պողպատի ճարտարարուեստը: Խօսքը կ'ուղղէր ժողովուրդին, ինչպէս շեշտեց սկիզբէն: Կը պարզէ նախ պատկերը, քննելով հարցին երեք երեւոյթները. - ճարտարարուեստական, դրամական, ընկերային:

Առաջին կէտին մասին կ'ըսէ. - տարեկան արտադրութեան մեր կարողութիւնը 26 միլիոն թոն: Կառավարութիւնը զայն քիչ մը զեղչեց, շուրջ 25 միլիոն թոնի: Իրական արտադրութիւնը 17,5 միլիոն թոն էր, որ 18,5ի պիտի բարձրանայ այս տարի: Նիւթական գետնի վրայ, Նախագահը կը յիշէ թէ 1966-էն 1981, պողպատի ճարտարարուեստը կառավարական հինգ ծրագիր ունեցած է: Ֆրանքի ներկայ արժէքով աւելի քան 60 միլիառ յատկացուած է: 1981-էն 83, 17 միլիառ եւս: Ազգայնացած երկու մեծ հաստատութիւնները, որոնք յաջորդած են անհատական ձեռնարկներուն, որոնք կորուստի համար կը ստանային նախորդ միլիառները, տասը միլիառ կորսնցուցին, նոյնքան պիտի կորսնցնեն 1984-ին: Պետութիւնն է, այսինքն ազգային հաւաքականութիւնը որ բացը կը գոցէ: Բայց, եւրոպական հասարակապետութիւնը արգիլած է որեւէ նպաստ ճարտարարուեստին 1986-էն սկսեալ, ինչ որ կը նշանակէ թէ, նոյնիսկ եթէ Ֆրանսա դիմում ընէ եւ յաջողի, տարիով մը երկարաձգել, 1987-էն սկսեալ այլեւս որեւէ կարելիութիւն չկայ բացերը գոցելու եւ պողպատի ճարտարարուեստը կ'ընկղմի: Ընկերային ճակատի վրայ, տրուած ըլլալով որ այս ճարտարարուեստը կեդրոնացած է կարգ մը շրջաններու մէջ, այդ շրջանները քարուքանդ են: Ուրեմն հարկ էր միջոցներ ձեռք առնել: Նախագահ Միթերանի համար, փրկութեան մէկ ելք կայ միայն՝ արդիականացում: Կը շեշտէ գործազրկում չկայ, այլ երկու կարգադրութիւն. - կանխահասօրէն հանգստեան կոչուիլ եւ երկու տարուան փոխարկումի արձակուրդ, այլ խօսքով երկու տարուան ընթացքին ուրիշ արհեստի մը վարժուիլ, աշխատավարձք առնելով:

Ինչ որ յստակ է, նաեւ այն է, որ Նախագահը տպաւորուած է ամերիկեան ճարտարարուեստի սխեմէն եւ կ'ուզէ նոյն մեթոտները կիրարկել: Միթերան կը շարունակէ իր նախաբանը, ի վերջոյ հասնելու համար հարցումներուն: Ասոնք շատ ինքնատիպ չեն եւ երբեմն նոյնիսկ, յանկերգի բնոյթ կ'առնեն նոյն նիւթին շուրջ: Երբ հարցում ընողը գոհ չէ պատասխանէն, ուրիշ մը նոյնը կ'ըսէ այլ ձեւով եւ այս հարցումը ի հարկէ չի փոխուիր եւ սկսած է իսկապէս դդումի համ տալ: Երբ երկրի մը մէջ այնքան հրատապ հարցեր կան, ինչպէս տնտեսական տագնապը կամ գործազրկութիւնը, անդադար կրկնել՝ «ի՞նչ պիտի ընէք համայնավարներուն հետ, ի՞նչ կ'ըսէք Մառշէին» եւայլն, եւայլն, իսկապէս անհամ կը դառնայ: Հոս ալ Նախագահը կարճ պատասխան մը տուաւ, բայց շատ յստակ՝ ժամանակը եկած է ամէն ինչ յստակացնելու: «Հաւատարիմ եմ, կ'ըսէ Միթերան, խոր համոզումներուս, կ'ուզեմ համախմբել ժողովրդական ուժերը, որպէսզի անոնք քաշեն ամբողջ ազգը: Ազգ. վերանորոգում՝ բայց ո՛չ որեւէ գնով, ո՛չ հանրապետութեան վարկին մէջ նսեմացած կառավարութեան մը ճիգով»:

Հետաքրքրական էր այն պատասխանը, զոր ըրաւ երբ իրեն հարց կը տրուէր թէ սխալա՞ծ է (ծանօթ է, որ Մառշէ կը հրաւիրէր Նախագահը խոստովանելու թէ սխալած է, եթէ ի վիճակի չէ տէրը մնալու իր յանձնառութեանց): Նախագահը կը շեշտէ. - Եթէ նախատեսումի սխալ եղած է, 1975-էն 80ի 7րդ ծրագիրն է: 1975ի կառավարութիւնը, որ 33,3-էն 35,1 միլիոն թոն արտադրութիւն կը նախատեսէր: Նախատեսութեան սխալ նաեւ, 1977-ի նախարարապետինը՝ որ Ազգ. ժողովին առջեւ կը յայտարարէր թէ արտադրութեան այդ կարողութիւնը պիտի պահպանուի: 1978-ին, ինք ալ, ընդդիմադիր, 31 միլիոն ըսած է: Ուրեմն՝ 30էն 35 միլիոն թոն ըստ ծրագրին, 33՝ ըստ նախարարապետին, 33՝ ըստ ճարտարարուեստի նախարարին, 30՝ ըստ Սեքա-ին (Եւրոպական Հաւաքականութիւն ածուխի եւ պողպատի), 31՝ ըստ ընկերվարական կուսակցութեան Ա. քարտուղարին: Միթերան կ'ընդունի որ ինք ալ սխալ գործած է, բայց սխալը եղած է հաւաքական, հարկ է ըսել սակայն թէ քարիւղի երկրորդ ցնցումէն առաջ էր եւ տագնապը այնքան սուր չէր: Նորէն կու գայ, ուրիշ ձեւի տակ, համայնավարներու հետ առած յանձնառութիւններուն, որոնց վրայ ծանրացաւ Մառշէ: Նախագահը կ'ըսէ թէ ինք ալ մտիկ ըրած է, բայց կուսակցութենէ - կուսակցութիւն եղած համաձայնութիւնները զինքը - Հանրապետութեան Նախագահը - յանձնառու չեն դարձներ: Յետոյ, նոյնիսկ եթէ նկատի առնենք: Ի՞նչ կ'ըսէր այդ համաձայնութիւնը. - փոփոխութիւնը պիտի շարունակուի հանդրուան առ հանդրուան, ըստ թափի մը որ նկատի պիտի առնէ տագնապին վիճակը: Կը լսեմ: Կը դիտեմ: Ու կը նկատեմ որ նոր կացութիւն մը կը ստեղծուի: Քաղաքականութեան միայն երեւոյթն է:

Ֆրանսայի պարտքին մասին խօսելով, Նախագահը կը շեշտէ թէ 3 ամսուան արտածում կը ներկայացնէ (Նախագահը 3% ըսաւ, լափսուս մը, յետագային սրբագրուած Էլիզէի կողմէ) կը ներկայացնէ, իրար անցնելիք բան չկայ:

Չէր սպասուեր, որ փորձառու լրագրող մը, ինչպէս անգլիացի Չարլզ Հարկրով, Էլիզէի մամուլի ասուլիսներու երիցագոյնը իսկ նկատուած, շփոթէ Վարշաւան եւ Վենետիկը եւ մէջը մնայ հարցումի մը: Ի՞նչ ըսաւ Անգլիացին: Ամերիկայի մէջ յայտարարեցիք թէ պիտի տեսնուիք Չերնենկոյի հետ, մինչ փոքրիկ թելեկրաֆիսթ ըսած էիք Ժիսքարի համար, երբ Վարշաւա տեսնուած էր Բրեժնեւի հետ: Արդ, Միթերանի պատասխանը դիւրին է, քանի լրագրողը շփոթութեան մէջ է: Ժիսքար Վարշաւա գացած էր 1980, Մայիս 18-ին, Աֆղանիստանի գրաւումէն հազիւ հինգ ամիս ետք եւ մարդու բան չըսելով, մեծ խորհրդաւորութիւն մըն ալ տալով, խօսակցութեան նիւթին: Յետոյ, Յունիս 22-ին, Վենետիկի վեհաժողովին, մե՛ծ յայտնութիւն մը կ'ընէր Ժիսքար, այն թէ Բրեժնեւ լուր ղրկած է իրեն որ պիտի քաշուի Աֆղանիստանէն...: Տարի մը ետք, Միթերան կը մեղադրէր Ժիսքարը, որ պարապ տեղը հեռագրատարի պաշտօն կատարած էր Կրեմլինի հաշւոյն: Ինչ որ, առնուազն, տեղին դիտողութիւն մըն էր:

Խօսք եղաւ նաեւ Պասքերու մասին, ապահովութեան, Եւրոպայի, ազատ ձայնասփիւռներու ծանուցումի արտօնութեան, մամուլի ազատութեան, ընտրական օրէնքի եւլն., եւլն.: Բայց հարկ է քաղուելիքը քաղել այս ասուլիսէն:

Ճարտարարուեստի նախարարը՝ Ֆապիուս կը դառնայ արտակարգ իրաւասութիւններով գեր-նախարար մը: Ճարտարարուեստի ծրագիրը չի փոխուիր: Մառշէի կ'ըսէ, աւելի նուրբ ձեւով, կարճ կապէ՛: Իմաստուններու յանձնախումբ մը կազմուած է Լոռէն, կողմնակից է որ անոր հետ խորհրդակցարար աշխատանք տարուի: Պէտք է որ Թէժէվէ-ն մինչեւ Ֆրանքֆուրթ երթայ «Լոռէնէն անցնելով» (ակնարկ՝ ծանօթ երգին): Կը նկատուի որ բազմաթիւ անգամներ ձեռնարկ, ճարտարարուեստ, արդիականացում եւ այլ բառեր կրկնեց, բայց մէկ անգամ իսկ չգործածեց ընկերվարութիւն տարազը: Չխուսափեցաւ ֆրանսական զգացական բանաձեւերէ ինչպէս. - «ամէն մարդ սրտին մէջ Լոռէնն ունի»:

Նոյն իրիկուն, կը պարզուէր որ ձայնը չէ լսուած եւ Լոռէնցիին սրտին մէջ Միթերան չկայ: Ծանր միջադէպեր կը պատահէին, Լոնկուի, կրակի կը տրուէին շէնքեր: 15 վիրաւոր կար:

Համայնավարները, Իւմանիթէի մէջ, ցոյց կու տան թէ յուսախաբ են, բայց ձայնը շատ չի բարձրանար: Քոթիտիէն տը Փարի, ոգեկոչելով Մառշէի խօսքը Էլքապաշի, կը խորագրէր, Միթերանի բերանը դնելով՝ «Մառշէ՛, լռէ՛»: Հինգշաբթի առտու, գոնէ, Մառշէ լռած էր:

Պատասխանատու իր երկրին եւ ժողովուրդին ճակատագրին, Միթերանի խօսքերուն մէջ իսկ, կարելի չէր չնկատել թէ Նախագահը՝ մտահոգ է:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹԵՀՐԱՆԻ ԱՐԱՐՔԷՆ ԵՏՔ՝

ԱՍԱԼԱ-Ի ՆՈՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵ՞Ր

Հիւրրիյէթ-ի (Ապրիլ 4) Թեհրանի թղթակիցը՝ էնկին Պիլկինէր հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ իր թերթին.-

×

ԹԵՀՐԱՆ. - Հայկ. ահաբեկչական կազմակերպութիւնը ԱՍԱԼԱ սպառնացած օդը հանել Շիւհէտա հիւանդանոցը ուր խնամքի տակ կը գտնուի Թէհրանի Թրքական դեսպանատան զինուորական կցորդի օգնականը Իսմայիլ Բամուքճու: Հիւանդանոց հեռաձայնած է անծանօթ մը որ հայկ. շեշտով Փարսի խօսած ու ըսած է թէ եթէ չդադրեցնեն Բամուքճուի դարմանումը օդը պիտի հանեն հիւանդանոցը: Իսկ հիւանդանոցի պատասխանատուները յայտնած են թէ այս սպառնալիքը նպատակ ունի միմիայն խուճապ ստեղծելու եւ ըսած են. «Իրանի վարչաձեւին հետ լաւ յարաբերութիւններ ունեցող Հայեր կան որոնք այս հիւանդանոցը կը դարմանուին: Այս պատճառով հաւանական չէ որ ԱՍԱԼԱ օդը հանէ հիւանդանոց մը ուր իր ազգակիցները կը գտնուին»:

Այս միջոցին նոյն ժամերուն հիւանդանոց հեռաձայնող ուրիշ անձ մը փնտռած է գնդապետ Օսման Արասը ու մահուան սպառնալիք ըրած իրեն: Այս անձն ալ ինքզինքը ներկայացուցած է որպէս ԱՍԱԼԱ-ի անդամ մը: Այս հեռաձայններէն ետք թէ՛ հիւանդանոցին, եւ թէ դեսպանատան մէջ բազմացած են ապահովութեան միջոցառումները: Բամուքճուի քով տեւականօրէն պահակ կը սպասէ դեսպանատան անձնակազմէն ապահովութեան պաշտօնեայ մը:

Միւս կողմէ բժիշկներ ըսած են թէ Բամուքճուի առողջական վիճակը մտահոգիչ կը մնայ: Այս մասին տրուած այլ կարեւոր որոշում մըն ալ այն է որ Բամուքճու կարելի ամենակարճ ժամանակամիջոցին մէջ Թուրքիա փոխադրուի: Պատասխանատուներ ըսած են թէ այս որոշումը տուած են ԱՍԱԼԱ-ի սպառնալիքէն ետք:

ԷՕԶԱԼԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Շաբաթավերջին պիտի սկսին առօրեայ աշխատանքները Թրքական դեսպանատան մէջ, ուր ապահովութեան միջոցառումները աւելցած են: Դեսպանատան աշխատանքները պիտի վերսկսին մեծ թափով, վարչապետ Էօզալի Իրան այցելութեան պատճառով:

Այս այցելութեան թուականը տակաւին չէ ճշդուած, նաեւ անորոշ է այն պարագան որ վերջին դէպքերը ազդեցութիւն մը պիտի ունենա՞ն Էօզալի այցին: Բոլոր այն օտար ներկայացուցիչները որոնք հեռաձայնելով «անցած ըլլայ» կ'ըսեն պատահած դէպքին համար, այս մարզին մէջ չեն կրնար զսպել իրենց հետաքրքրութիւնը:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ՝

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐԸ

ՏԸՊՐԷ (1959) ԵՒ ԿԵՐՄԷՕՐ (1977) ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

1981-էն ի վեր «Դպրոցական պատերազմը» կամ «Դպրոցական խաղաղութիւնը» նայած կողմերուն, դարձած են օրակարգի հարցեր, քանի թեկնածու Միթերանի ծրագրի 90-րդ կէտը կ՚ըսէր «Ազգային կրթութիւնը պէտք է դառնայ մեծ, միացեալ եւ աշխարհական սպասարկութիւն մը»:

Չենք ուզեր անդրադառնալ 1981-էն ի վեր այս հրատապ հարցին առած համեմատութիւններուն վրայ մանաւանդ այս վերջին շաբաթները, որ դպրոցականէն աւելի քաղաքական է: «Յառաջ» իր օրուան լուրերուն մէջ հետեւեցաւ, Ֆրանսան երկուքի բաժնող, այս խնդրին զարգացումներուն:

Կ՚ուզենք պարզապէս ներկայացնել Տըպրէ եւ Կերմէօր օրէնքները, որ հիմքը կը կազմեն դպրոցական բանավէճին:

1959-ին, Տըպրէ օրէնքը հաստատեց կէս հանրային եւ կէս փրիվէ դպրոցներու նոր դասակարգ մը: Պայմանագրութեան տակ գտնուող հաստատութիւններուն մէջ եթէ ուսուցումը աշխարհական չէ, բառին բուն իմաստով, այլեւս յարանուանական ալ չի կրնար ըլլալ: Այս նոր հաստատութիւնները բաց են բոլոր աշակերտներուն առջեւ, առանց ծագումի, գաղափարի, դասակարգի, դաւանանքի խտրութեան: Պահելով հանդերձ իրենց իւրայատուկ նկարագիրը, ուսուցումը պէտք է տրուի յարգելով խղճի կատարեալ ազատութիւնը: Այս իսկ պատճառաւ, պայմանագրութեան տակ հաստատութիւնները փրիվէ նախաձեռնութիւններ ըլլալով հանդերձ կը ստանան պետական նպաստներ: Այլ խօսքով, կ՚արտայայտեն պետութեան աշխարհականութեան նոր յղացք մը, ուր գործակցութիւնը յարանուանական համայնքներու հետ անկարելի չէ: Այս նոր ըմբռնումը գաղափարներու հոլովոյթին արդիւնքը չէ: Այլ, պարզապէս թարգմանն է քաղաքական ուժերու համեմատութեան 1958 - 59-ին:

Տըպրէ օրէնքը, նախ նուրբ եւ ճարպիկ չափաւորում մըն է Հանրապետութեան մը սահմանադրական պահանջներուն, որ նոյնիսկ 1958-էն վերջ աշխարհական է եւ կը մնայ, եւ կոլիստ մեծամասնութիւնն է որ կ՚ուզէ նիւթապէս օգնել ազատ դպրոցներուն գոհացում տալու համար կաթողիկէ կարծիքին, որուն ընտրական աջակցութիւնը անհրաժեշտ է իրեն: Օրէնքին քաղաքական իրաւախոհութիւնը եւ օրէնսդրական նրբութիւնները կը փորձեն ամէն գնով դըւշանալ հոսանքներու բախումէն, որ 20-րդ դարու սկիզբէն կը յատկանշեն դպրոցական երկուութիւնը: Ազատ դպրոցները կ՚ընդունին դրամը եւ կանոնագրային հարկադրանքները որ առաջ կուգան պայմանագրութիւններէն, սակայն կ՚ուզեն մնալ կաթողիկէ: Եւ քանի տարի շարունակ պիտի յայտարարեն իրենց դիրքը, ջանալով հետեւիլ ռազմավարութեան մը որ վարպետօրէն պիտի օգտագործէ քաղաքական դէպքերու յեղաշրջումը հասնելու համար իրենց նպատակին: Մասնաւոր ուսուցման պաշտպանները յանուն ազատութեան հասկացողութեան մը, կ՚ըսեն՝ «արդի ընկերութեան մէջ, Պետութիւնը, հասարակաց շահերուն ի խնդիր, նպաստներ կուտայ մասնաւոր նախաձեռնութիւններուն, ինչպէս՝ մամուլը, մըշակութային - ընկերային - երիտասարդական եւ այլ միութիւններն ու հաստատութիւնները, սենտիքայական գործունէութիւնները եւայլն, ... ուստի հարկադրուած է նոյնը ընել կրթութեան համար»: Այս տրամաբանութեան ետեւ կան այլ մտածումներ: Կաթողիկէ եկեղեցին իրաւունքը կը պահանջէ դպրոցներ հիմնելու եւ ղեկավարելու համաձայն կրօնական սկզբունքներու, կանոններու եւ անոր համար ալ ստանալ հանրային դրամ նոյն համեմատութիւններով եւ նոյն իրաւունքով, քան հանրային դպրոցները: Այսպէս 19րդ դարու վերջաւորութեան ծնունդ առած մեծ կռիւները աշխարհական ընկերութեան եւ Պետութեան «լայիսիթէին» շուրջ մարած չեն: Այլ ստացած են ուրիշ ձեւ մը:

Եթէ առաջին տարիները որ յաջորդեցին Տըպրէ օրէնքին, կաթողիկէ եկեղեցին առանձին մղեց պայքարը, յետոյ իրեն ընկերացաւ հրեայ համայնքը: Հիւսիսային - Ափրիկէի Հրեաներուն զանգուածային գաղթը, քաղաքական ծանօթ դէպքերու հետեւանքով, ծնունդ տուաւ տասնեակ ու տասնեակ հրեայ դպրոցներու, որոնք կը բանին պայմանագրութիւններու տակ եւ կը ներկայացնեն այսօր շուրջ հարիւրէն վեցը յարանուանական ուսուցման: «Կաթողիկէներուն նման, պատասխանատուները կ՚ըսեն թէ կրօնական դպրոցները անհրաժեշտ են պահպանելու համար երիտասարդ սերունդներուն մօտ հրեայ ինքնութիւնը, ընկերութեան մը մէջ, ուր ընտանիքը առանձին չի կրնար փոխանցել հոգեւոր աւանդութիւնները:

Տըպրէ օրէնքի գործադրութեան առաջին քանի տարիներու ընթացքին, յարանուանական ուժերը կէտեր արձանագրեցին: Պայմանագրութեան տակ հաստատութիւնները եւ կղերական ազդեցութիւնը հող շահեցան, սակայն նոյն ատեն եւ զարմանալիօրէն, զուտ յարանուանական կրթութեան նկարագիրը աստիճանաբար նուազեցաւ: Պետութենէն ստացուած նիւթական միջոցներու եւ կառոյցներու խստապահանջ հսկումի փոխարէն, կրօնական իշխանութիւնները, յատկապէս կաթողիկէ եկեղեցին, ընդունեցան դպրոցներու յարանուանական նկարագրի որոշ փոխակերպում մը: Այլ խօսքով, 1960-էն սկսեալ, եկեղեցին կ՚ընդունի Տըպրէ օրէնքի հարկադրանքները, որպէսզի իր դպրոցները նպաստներ ստանան: Իր նպատակն է՝ հանրային ուսուցման զուգահեռ պահել դպրոցական դրութիւն մը համաձայն կրօնքէն ներշնչուած յղացքներու: Եկեղեցին, քանի տարի շարունակ, յամառ աշխատանքներով պիտի փորձէ նուազեցնել իր ենթակայութիւնը Պետութեան եւ պահպանել իր հովանաւորած կրթութեան մասնաւոր եւ կաթողիկէ նկարագիրը: Այս ջանքերը պիտի պսակուին յաջողութեամբ: Իշխանութեան գլուխը գտնուող մեծամասնութիւնը, մանաւանդ Զօր. Տը Կոլի մեկնումէն յետոյ, 1969-էն 1981, որեւէ պատճառ չունի մերժելու միջոցներ իրեն նեցուկ քաղաքացիներուն: Ալ աւելի, յենլով կրթութեան ընկերային պահանջին եւ դպրոցական կազմութեան որակի անհրաժեշտութեան պիտի աւելցնէ իր նպաստները, հետեւելով կեանքի ընդհանուր մակարդակի զարգացման: Այսպէս, յարանուանական ուսուցումը իր պատկերը պիտի արժեւորէ հանրային կարծիքին մօտ: Եւ ալ աւելի շեշտակի կերպով որովհետեւ հակառակ յաջորդական կրթութեան նախարարներուն՝ Ժ. Ֆոնթանէյէն, Ռ. Հայի եւ Ք. Պէօլաք, երկչոտ փորձերուն, օրուան քաղաքական իշխանութիւնը հակադրուած է հանրային ուսուցման ղեկը բռնող ուսուցչական եւ ծնողական կարեւոր սենտիքաներուն հետ:

Բան մը փոխել, բարելաւել, այո՛. բայց ո՛չ յաւելեալ ծախքերու մէջ մտնելով, որպէսզի առաւել ազդեցութիւն չստանայ ընկերային դասակարգ մը որուն արմատական ընդդիմութիւնը տիրապետող քաղաքական ուժերուն դէմ, ակներեւ է:

Նոյն ատեն, 1970 - 80 տարիներու ընթացքին Պետութեան նիւթական մասնակցութիւնը մասնաւոր հաստատութիւններու ծախքերուն զգալիօրէն կ՚աւելնայ: Այսպէս, պարզ պայմանագրութեան տակ հաստատութիւններուն Պետութիւնը կը ստանձնէ վճարումը ընկերային տուրքերուն եւ կ՚երաշխաւորէ ձեռնարկումը փոխառութիւններուն, մասնաւոր դպրոցներու շինութեան համար: 1974-ին, Պետութիւնը նպաստներ կը շնորհէ նախակրթարաններու ուսուցիչներուն կազմաւորման, 1977-ին կ՚աւելցնէ իր մասնակցութեան գումարը ցորեկօթիկ դպրոցներուն: 1978-ին, Պետութիւնը կ՚առնէ իր հաշւոյն պայմանագրութեան տակ եղող բոլոր ուսուցիչներուն սկզբնական եւ տեւական կազմութեան ծախքերը, նոյն պայմաններուն տակ քան հանրային ուսուցման մէջ: Արդ, ազատ դպրոցին պաշտպաններուն թեզը կը գտնէ իր գործադրութիւնը. «մասնաւոր ուսուցումը, հանրային ուսուցման նման, կ՚ապահովէ հանրային սպասարկութիւն, արդարութիւնը կը պահանջէ որ Պետութիւնը իր հաշւոյն առնէ ելմտական ծախքերը, նոյն համեմատութեամբ քան հանրային ուսուցումը»: Ս... կայն, պայմանագրութեան տակ մասնաւոր հաստատութիւնները կը պահեն ա... կարեւոր առաւելութիւն մը: Պետութեան նիւթական օգնութենէն զատ, կա... րելիութիւնն ունին ընտանիքներէն ուզ... նիւթական մասնակցութիւն մը եւ... 1971-ին, Տըպրէ օրէնքը կը կրէ կա... րեւոր բարեփոխում մը: Պարզ պայմանագրութեան եղանակին մէջ կը մտ... նաեւ նախնական ուսուցումը, այսինքն նախակրթարանները: Այսպէս, «դպրոցական ընդունուած կարիք»ի գաղափարը, որ նպաստներու շնորհումին միակ չափանիշն է, կը ստանայ շատ լայն մեկնաբանութիւն մը, ուղղակի կապուած հաստատութիւններու յատուկ նկարագրին հետ: Օրէնքը պարտք կը դնէ Պետութեան վրայ վճարել, առանց սահմանումի, հանրային սպասարկութենէն դուրս, այլ ուսուցման մը կապուած ընտանիքներէն եկած բոլոր պահանջները:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Մնացեալ յաջորդով)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԷ ԴՐԱՄ

Քիմիագէտ եւ ծանօթ դրամագէտ Զարեհ Պատկեան վերջին երկու տասնամեակներուն բազմաթիւ հին ու միջնադարեան դրամներ նուիրած է Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին: Այդ նուէրները 1979-ին առանձին ցուցահանդէսով մը ներկայացուած են պատմութեան թանգարանի հազարաւոր այցելուներուն: Վերջերս փրոֆ. Պատկեան (Նիւ - Եորքէն) Հայաստան այցելելով նուիրած է նաեւ Հայոց Լեւոն Ա. Թագաւորի (1198 - 1219) ոսկէ դրամը՝ հաւաստի վկայութիւն մը Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան վաղ շրջանի պատմութենէն:

Ընդհանուր առումով ոսկէ դրամները շատ հազուագիւտ են: Հայաստանի դրամական տնտեսութեան մէջ հին եւ միջնադարերուն տիրապետած են արծաթէ եւ պղնձէ դրամները: Բացառութեամբ բիւզանդական կայսրութեան, որ երկար ատեն ոսկէ դրամներու արտադրութեան առաւելութիւն ունեցած էր Ե. ԺԳ. դարերուն, դրացի տէրութիւնները (պարթեւական եւ սասանեան թագաւորութիւններ, արաբական խալիֆայութիւն, Իկոնիոյ սուլթանութիւն, Իրաքի եւ Իրանի սելճուքեան պետութիւններ եւ այլ իշխանութիւններ) ոսկէ դրամներ արտադրած են շատ քիչ քանակութեամբ:

Միջազգային ապրանքի փոխանակութեան մէջ ոսկէ դրամները սոսկ հաշուական միաւոր եղած են, այսինքն՝ հաշուած են ոսկիով, վճարած՝ արծաթով: Գլխաւոր միաւորը հանդիսացած է արծաթէ դրամը: Նման վիճակ բնորոշ եղած է նաեւ հին եւ միջնադարեան հայկական Պետութիւններուն: Արտաշէսեաններէն...

ՁՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Ո՞ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹէՕԼէՕԼԵԱՆ

Ինքզինքին «գործնական» որակող շատ մը անձերու՝ մտաւորականը կը թուի ըլլալ իր անձնական ուժականութիւնը վատնող անձ մը, իսկ անով հաւաքականօրէն մտահոգուիլ՝ կը թուի վատնել հաւաքականութեան ուժականութիւնը: Ինչո՞ւ հասած ենք այս վիճակին»:

«Մասամբ», ենթադրեց Թաղիփեան, «որովհետեւ կ՚ապրինք Միացեալ - Նահանգներուն մէջ, ուր հակա - մտաւորական աւանդութիւնները շատ աւելի զօրաւոր են, քան ուրիշ Արեւմտեան երկիրներու մէջ»: Մատնանշեց որ Ամերիկայի մէջ ընդհանուր է այն մտահոգութիւնը՝ թէ գործ եւ մտածում զուգընթաց չեն միշտ. կայ թաքուն վախը որ երկրորդը կրնայ ջլատել առաջինը իրագործելու համար պէտք եղած կամքը եւ ուժականութիւնը: Ուրեմն՝ կը մնայ վարանումը, որ վարակած է մանաւանդ համեմատաբար «նոր» ներգաղթող էթնիք հաւաքականութիւնները, ի միջի այլոց՝ Հայութիւնը: Մեզի համար մտաւորականութիւնը եւ մտքի կեանքը կը թուին անլուրջ բաներ, զուարճութիւն մը՝ որ կրնայ արգելք հանդիսանալ, ժամանակ եւ ուժ խլել անոնցմէ, որոնք զբաղած են նոր գաղութ - համայնքի մը համար կենսական ենթակառոյցի կառուցումով: Շատ պարզ, սակայն շատ հուժկու գաղափար մըն է որ կը գործէ, - «նախ՝ մեր անձնական ու հաւաքական տուն - տեղը կարգի դնենք, յետոյ կը մտածենք մտաւորականութիւնը յուզող հարցերու մասին»: Մեր գաղութին մէջ շատ մտահոգութիւն եւ շատ վախ կայ տակաւին՝ անկատար ու կենսական թուող գործերու հանդէպ: Կայ նաեւ պապակ մը՝ այս մտահոգութեանց զուգահեռ արարքի համար, գործի՛ համար, կամքի՛ համար: Մտաւոր կեանքը պերճանք մը կը թուի, պերճանք՝ որ կամայ թէ ակամայ կրնայ տկարացնել ու ջլատել ուրիշ ճիգեր: Կան ոմանք՝ որոնց համար մտածելը, խօկալը գրեթէ անպատասխանատու արարք կը թուին, կամ՝ զուտ ձեւականութիւն, եւ կամ՝ ինքնախաբէութիւն: Մտածումն ու տեսութիւնը մերժելու հակումը զօրաւոր է, ընդհանրապէս յանուն չմտածուած արարքին:

Նոյնիսկ երբ մտաւորական կեանքը կը նկատուի փափաքելի կամ կենսական, ան կը դիտուի նեղմիտ դիտանկիւնէ մը: Անոր կը տրուի պարտականութիւնը՝ մեր մօտաւոր անցեալի խոցին՝ «թրաումա - յ»ին վրայ սեւեռելու, եւ կամ՝ գաղութի յարատեւման ու ազգապահպանման միջոցներ ճարելու, կազմակերպչական աւելի ազդու միջոցներ գտնելու, եւայլն: Յաւելեալ նախօրօշուած են այս միջոցներու բնոյթն ու սահմանները, - եկեղեցի, դպրոց, կուսակցութիւն եւ անոնց հետ կապ ունեցող, սովորաբար անոնց ուղղակի կամ անուղղակի հակակշռին տակ եղող հարցեր: Ինչո՞ւ այսպէս: Պարզ է. նոյնիսկ մտաւորականութիւնը «յարգողները» անոր մասին կը մտածեն իբրեւ գործիք մը, ռըսուրս մը, աղբիւր մը, եւ քանի որ միջոցներով, գործիքներով, աղբիւրներով հարուստ ազգ մը չենք, չենք կրնար «վատնել» մեր մտաւորականները, անոնց արտօնելով որ մտածեն հանրութեան առջեւ, խօսքով ու գրչով, նոր գաղափարներու մասին, տեսութիւններու մասին, եւայլն: Ռըսուրս մը վատնում կը նկատուի այն ... ազատութիւնը, որ պիտի քաջալերէր հիմնական հարցումներ հարցնելու պատրաստ մտաւորականը: Ըստ նման «դուրգուրացող» մօտեցումի, հայ մտաւորականը պէտք է հարցնէ ազգային, ոչ - միջազգային, ոչ - ընդհանուր հարցումներ: Անշուշտ այս ազգայինի բաժանումը միջազգայինէն կեղծ տարբերութիւններու վրայ հիմնուած է, բայց այդ արգելք չէ՝ նման մտածելակերպի պատճառած վնասներուն»:

Բազմապիսի են այդ վնասները, եւ անոնց ցանկը կազմել չէր Թաղիփեանի նպատակը: Նշեց օրինակ մը. այսպէս՝ հայ ազգի մէջ ուսուցիչը յաճախ մտաւորական եղած է, եւ է՛: Հասած ենք ... մը, ուր այլեւս աւանդական է ակնկալել որ վարժապետ - մտաւորականը խօսի (անշուշտ իրեն արտօնուած հարցերու մասին, որոնք ազգային են, լուրջ են, եւայլն...), ու ժողովուրդը մտիկ ընէ: Նման դերեր վնասակար են թէ՛ մտաւորականին մտքին, թէ՛ հանրութեան որակին:

(Շար. 6)

Արշակունիներէն եւ Բագրատունիներէն ոսկէ դրամներ չեն հասած մեզի: Ցամե-նայն դէպս Մերձաւոր - Արեւելքի դրամագիտական նիւթերու մեծ մասին մէջ մեծ Հայք պատրաստուած հայկ. ոսկէ դրամներ մինչեւ այսօր չեն յայտնաբերուած: փաստօրէն հայկական դրամներու զանգուածային արտադրութիւնը միջին դարերուն կատարուած է Կիլիկիա, ուր հիմնուած ու զարգացած է Ռուբինեաններու եւ անոնց յաջորդած Հեթումեաններու թագաւորութիւնը: Կիլիկիոյ հայկական քաղաքներուն մէջ, մասնաւորաբար թագաւորանիստ Սիս մայրաքաղաքը դրոշմուած են եւ այնուհետեւ լայն տարածում ունեցած հայերէն գիրերով արծաթէ ու պղնձէ դրամները: Անոնք իրենց պատկերագրութեան տուեալներով հազուաւոր օրինակներով ծանօթ են մասնագիտական շրջանակներուն: Սակայն հայկական ոսկէ դրամներ Կիլիկիա եւս չատ քիչ արտադրուած են: Զարեհ Պոււկեանի քննութիւնները պարզած են, որ ներկայիս անոնցմէ ընդամէնը տասը օրինակ պահպանուած են, որոնցմէ ինը Արեւմտեան Եւրոպայի թանգարաններուն (Փարիզ, Նիս, Վիէննա, Վենետիկ) եւ միայն մէկը՝ Կ. Պոլսոյ հնագիտական թանգարանին մէջ: Հայկական յիշեալ տասը ոսկէ դրամներէն վեցը դրուագուած են Ռուբինեան հարստութեան հիմնադիր Լեւոն Ա. Թագաւորի գահակալութեան տարիներուն (1198 - 1219), իսկ մնացեալ չորսէն երկուքը կը վերաբերին Լեւոն Ա. - Հեթում Ա. (ԺԳ. դար) եւ երկուքն ալ Կոստանդին Ա. Թագաւորի գահակալութեան տարիներուն (1298 - 1299):

Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանը, ուր հաւաքուած են ու կը չարունակեն հաւաքուիլ հայ ժողովուրդի պատմութեան վկայութիւնները, մինչեւ 1983 Սեպտեմբեր 23 չունէր հայկական ծագումով ոչ մէկ ոսկէ դրամ: Ներկայիս, շնորհիւ Զարեհ Պոււկեանի ջանքերուն ունեցաւ Հայոց Լեւոն Ա. Թագաւորի պատկերով ու անոր անուան ու տիտղոսի հայերէն գրութեամբ ոսկէ դրամներէն օրինակ մը, դրուագուած՝ հաւանաբար, Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան վարչական կեդրոն՝ Սիս քաղաքը, ԺԳ. դարու սկիզբը: Մօտ հինգ (4,80) կրամ ծանրութեամբ մաքուր ոսկէ այդ դրամին վրայ, հակառակ որոշ մաշումի յստակ կերպով պահպանուած են հետեւեալ տուեալները.

Ա. կողմ՝ կեդրոնը, կէտագարդ շրջանակի մէջ պատկերացուած է Հայոց միապետը բազմած գահին, հանդիպահայեաց, արքայական նշաններով: Այդ պատկերի չուրջ հայերէն գրուած է. ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ:

Բ. կողմ՝ կեդրոնը, նոյնպէս կէտագարդ շրջանակի մէջ պատկերուած է Առիւծը՝ թագը գլխուն, առջեւի աջ ոտքի թաթով բռնած է քրիստոնէական հաւատքի խաչը (երկթեւ), որ կը տեսնուի ողնոց մէջքին վրայ: Դէպի ձախ քալող խաչակիր այդ առիւծի չուրջը հայերէն գրուած է. ԿԱՐՈՂՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ: Դրամին երկու կողմերու գրութիւնները առնուած են երկգաւիկ շրջանակներու մէջ:

Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան ոսկէ դրամներու շարքէն պատկերագրութեան այս տուեալներով (միապետի ու մէկ առիւծի պատկերով) դրամ, զոր այժմ Հայաստանի թանգարանը ունեցաւ, աշխարհի մէջ երեք հատ կան: Անոնցմէ երկուքը (նոյն կնիքներէ ելած) կը գտնուին Ֆրանսայի Ազգ. Մատենադարանի դրամագիտութեան բաժինը, իսկ երրորդը՝ Զարեհ Պոււկեանի մօտ: Ընդառաջելով Զ. Պոււկեանի խնդրանքին, յիշեալ Մատենադարանի դրամագիտութեան բաժնի տնօրէնութիւնը իր ունեցած Հայոց ոսկէ դրամի երկրորդ օրինակը յանձնած է հայ դրամագիտութեան երախտաւորին, որ իր կարգին զայն նուիրեց Հայաստանի թանգարանին: Զարեհ Պոււկեան հոգիով կապուած է թանգարաններու հետ եւ կը նպաստէ դրամագիտութեան զարգացման: Ան անդամ է եւրոպական եւ ամերիկեան գրեթէ բոլոր առաջնակարգ դրամագիտական խորհուրդներուն: Շատ մը թանգարաններ անոր կը պարտին իրենց ունեցած դրամագիտական նիւթերը:

Փրոֆ. Պոււկեանի շնորհիւ է, որ Հայաստանի մէջ ստեղծուած է Կիլիկիոյ հայկական դրամներու հարուստ հաւաքածոն: Ան նուիրած է ոչ միայն հայկական ծագում ունեցող դրամներ, այլեւ հռոմէական, պարթեւական եւ բիւզանդական դրամներու հարուստ հաւաքածոներ:

Հայաստան, որ բազմաթիւ թելերով կապուած էր իր մերձաւոր դրացիներու՝ պարթեւական Իրանի, հռոմէական եւ բիւզանդական կայսրութիւններու հետ, որոնց դրամները շրջանառութեան մէջ եղած են հայկական քաղաքներու մէջ, հարկ է որ ունենար նաեւ պարթեւական, հռոմէական ու բիւզանդական դրամներու հաւաքածոներ: Այդ նպատակով ալ Զարեհ Պոււկեան Հայաստանի պատմութեան թանգարանին նուիրեց (տարիներ առաջ) գրեթէ բոլոր պարթեւ գահակալներու, ինչպէս նաեւ բիւզանդական 25 կայսրերու պատկերներով դրամներ, որոնց կարգին՝ 70-է աւելի ոսկէ դրամներ՝ միայն բիւզանդական կայսրութեան կողմէ արտադրուած, Ա. - ԺԳ. դարերուն: Անոնք Հայոց պատմութեան հետ առնչուող կարեւոր նիւթեր են, որոնց ուսումնասիրութիւնները նոյնքան անհրաժեշտ են, որքան հայկական ծագում ունեցող դրամներունը:

Զարեհ Պոււկեան կիլիկեան հայկական դրամներէ կազմուած ամբողջական հաւաքածոյ մը նուիրած է նաեւ Էջմիածնի Մայր Աթոռին:

Այս բոլորով հանդերձ անոր նուիրած այս մէկ հատիկ հայկական ոսկեդրամը Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին համար եղաւ պատմական գոհար մը, դրամագիտութեան բաժինը հաւաքուած այլ գոհարներու չարքին: Նշենք որ հարիւր տարի առաջ այդ ոսկեդրամին տիրած էր ծանօթ բիւզանդագէտ Շլումպերժէ: Սակայն մինչեւ Զարեհ Պոււկեան ոչ մէկ մասնագէտ մանրակրկիտ քննութեամբ հանդէս եկած էր՝ փաստելու համար այդ դրամին վաւերականութիւնը: Հայ դրամագիտութեան երախտաւորներէն ոչ ոք (Լանկլուա, Սիպիլեան, Ալիշան, Գալէմքէրեան, Պասմաճեան եւայլն) կասկածած է հայկական ոսկէ դրամներու վաւերականութեան մասին: Սակայն աւելի ուշ, մեր դարու կէսին տարածուեցաւ այն միտքը, թէ բացի Կոստանդին Ա. Թագաւորի ոսկէ դրամներէն, հայկական միւս ոսկէ դրամները կեղծ են: Զարեհ Պոււկեան փարատեց այդ չփոթը եւ հիմնովին փաստեց անոնց իսկութիւնը: Ձեռքի տակ ունենալով հայկական դրամներու գրեթէ բոլոր մեծ հաւաքածոներու տուեալները (աւելի քան տասը հազար դրամներու նմանութիւններ), ան կնիքներու համեմատութեամբ պարզեց, որ ոսկեդրամները դրուագուած են արծաթէ դրամները հատող նոյն կնիքներով, որ անոնք ստեղծուած են ոչ թէ շրջանառութեան, այլ պարգեւատրութեան համար, որ տարբեր ժամանակներ չինուած դրամները հանդէս եկած են զանազան ծանրութեան չափերով եւ այլ փաստեր, որոնք ամբողջութեամբ հաստատուեցան դրամագիտութեան եւրոպական եւ ամերիկեան կեդրոններու կողմէ: Փրոֆ. Պոււկեանի քննութիւններու արդիւնքները, անոր գրլխաւոր աշխատութիւնները, մասնաւորաբար «Կիլիկեան Հայաստանի դրամները», ինչպէս նաեւ «Արտաշէսեան հարստութեան դրամները» խորագրերով գիրքերը, վերջին երկու տասնամեակներու ընթացքին արդէն երրորդ հրատարակութեան արժանացած են՝ անգլերէն եւ հայերէն: Ասիկա ինքնին աննախընթաց երեւոյթ է հայ դրամագիտութեան մէջ: Փրոֆ. Պոււկեան ջանացած է զարգացնել դրամագիտական միտքը Հայաստանի պատմութեան մութ հարցերը լուսաբանելու, ինչպէս նաեւ անոր թանգարանային արժէքները հարստացնելու գործին մէջ:

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՄՈՒՇԵՂԵԱՆ

Լրատու տեղեկատու

Սիրվարդ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ-ի

ԳՈՐԾԵՐԸ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 18, 19, 24 եւ 25-ին, Փարիզի Կաւօ սրահին մէջ կը ներկայացուի յայտագիր մը՝ «զուիցերական երաժշտութեան կին յօրինողներու»: Այս չորս նուագահանդէսներուն ալ կը նուագուին Սիրվարդ Գազանճեանի կարգ մը գործերը: Ապրիլ 18-ին, դաշնակի համար՝ «Հայրենիքիս»:

Ապրիլ 19-ին, լիտըրներ՝ «Սիրոյ եւ եղբայրութեան եօթը երգեր»:

Ապրիլ 24-ին, սենեկային երաժշտութիւն՝ Թրիօ Փասթորալ:

Ապրիլ 25-ին, նաեւ սենեկային երաժշտութիւն՝ «Քոյրերս», fուաթuոր ա fոռտ: Բոլոր նուագահանդէսները կը տրուին ժամը 20·30-ին:

ՆՈՐ ՍԱԼ ՄԸ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՄԵՐ ԱՇԽԱՐՀ

կամ՝

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Սալերու (տիսf) Տոմ ընկերութիւնը վերջերս հրապարակ հանած է, ինչ որ, նմանողութեամբ փաստանկարին, կրնանք թերեւս մկրտել սալանկար, այսինքն՝ տիսf - տոfիւմաճ մը: Ձեռնարկը խիստ գնահատելի է, այն ժամուն՝ երբ երկրէն եկած վերջին վկաներուն վերջին օրերը հասած են: Անոնք կամաց - կամաց կը մեկնին, Սփիւռքի հայութիւնը թողլով ձեռքը անոնց՝ որոնք Հողը չտեսան: Անոնց՝ որոնց կը պակսին հարազատութիւնը, աւանդութիւնը, մէկ խօսքով այն՝ ինչ որ կու տայ հայրենի հողը: Այդ առընչութեամբ է, որ այս սալը հետաքրքրական նախաձեռնութիւն մըն է:

«Վասպուրական մեր աշխարհէն» եկած 13 երգեր են, զորս կ՚երգէ Սիմոն Աւտոյեան, Վան ծնած, մարսէյլաբնակ, վերջին վկաներէն մէկը, սերունդի մը որ կարօտը սրտին, եկաւ հոս ու հոն, այսինքն՝ ըՍփիւռք, հետը բերած անփոխարինելին՝ երկրին համն ու հոտը: Երգիչ չէ Սիմոն Աւտոյեան, եւ այս պարագային մեծ առաւելութիւն մըն է՝ վասնզի ոչ մէկ յաւակնութիւն ունի, բայց անոր փոխարէն, ունի անհրաժեշտը՝ հարազատութիւնը:

Ընտրուած 13 երգերն են. -

Մոկաց Շուկէն, Քարւան եկաւ, Վանայ երգ, Ալ այլուխս, Նարոյ ջան, Հայրիկ, հայրիկ, Հօյ նար, Աղջի Հօոոմ, վարդն ի բացուէ, Տըլէ - եաման, Ախ մարալ ջան, Հէոիկօ նինօ, Ախ Թամար եւ Սիմոն Աւտոյեան զանոնք կը մեկնաբանէ ճշգրտութեամբ ու բնիկի չեշտով: Ինչպէս Ռուժէ Զրբաչեան կը բացատրէ սալին պահարանին վրայ «... Ս. Աւտոյեան մեզի կը փոխանցէ հաւատարմօրէն մեր նախնեաց երգերը: Իսկական կտակ մը՝ ուղղուած շարունակողի մեր ժողովուրդին մշակութային դիմագծութիւնը եւ ի մասնաւորի՝ վասպուրական գաւառի դիմագծութիւնը»:

Կը մնայ մեզի մաղթել որ այս փաստասալը լայն տարածում գտնէ, եւ Սիմոն Աւտոյեանէն իսկ փոխ առնելով, այլ առիթով մը գործածած իր մէկ հրաշալի տարազը՝ զայն գնեն ոչ միայն Վանեցիները՝ այլեւ Հայերը:

Ա. Մ.

ԽՆԴԱԼՈՎ ՄԵՌՆԻԼ...

Կեանքը մեռնելու հիւանդութիւնն է:

×

Արձանագրութիւն՝ գերեզմանաքարի մը վրայ. -

«Այնքան բարեկիրթ էր,
Որ չմեռած՝
Թողուց որ կինը
Իրմէ առաջ անցնի»:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

6

ԿԱՅՍՐ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐ

Մարի այսպէս վերջացուց ճամբորդութիւնը.

- Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի: Դրախտը այն տեղն է ուր քեզի հետ կ՚ըլլամ միշտ:

Ռուտոլֆ համբուրեց զայն:

- Քու բանտիդ մէջ կը փակեմ քեզ:

Մարի աւելի բացորոշ նիւթի մը անցաւ.

- Մոռցե՞ր ես որ երկար ատենէ ի վեր ձմեռնային անտառը ցոյց պիտի տաս ինծի: Ի՞նչ վստահութիւն կրնամ ունենալ մարդու մը վրայ որ իր խոստումները չի պահեր:

- Առաջիկայ Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի որսորդութեան պիտի երթամ Մայէրլինկ, Վիէննայի ընդարձակ անտառներուն մէջ: Այնտեղ որսորդական պզտիկ դղեակ մը ունիմ: Պիտի ուզէի այդ երկու օրերը քեզի հետ անցընել այնտեղ: Ներկայիս, սակայն, մե՛ղք որ անկարելի է:

- Որքա՜ն երջանիկ պիտի ըլլայի այնտեղ: Բայց նայէ, Ռուտոլֆ, եթէ գիս տանիս այնտեղ, ալ Վիէննա չպիտի վերադառնամ:

- Լաւ կ՚ըլլայ: Երբ պէտք ըլլայ որ ալ իրարմէ չբաժնուինք, հոն պիտի տանիմ քեզ:

Այդ միջոցին դրան վրայ լսուեցաւ բախում մը որով Լօշէք ինքզինքը կը ծանուցանէր: Իշխանին տրամադրութիւնը մէկ ակնթարթի մէջ փոխուեցաւ:

- Կը տեսնես ահա, բսաւ Մարիին, հանդարտ չեն ձգեր գիս: Բոլորն ալ դաշնակցեր են ինծի դէմ...: Ի՞նչ ըրած եմ իրենց: Օր մը գոնէ չե՞ն կրնար մոռնալ գիս...: Մտի՛ր, պոռաց Լօշէքի:

Ծեր սպասաւորը երեւցաւ.

- Ի՞նչ կայ նորէն որ գիս կը խանգարես:

Իշխանին ձայնին մէջ իր մտահոգութիւնը կը կարդացուէր:

- Տէր, Նորին Վեհափառութեան մէկ թիկնապահը կը խնդրէ խօսիլ Ձեր Բարձրութեան հետ:

Ռուտոլֆ Մարիին դարձաւ.

- Վայրկեան մը իմ սենեակս անցիր: Կարեւոր բան մը չէ անշուշտ, բայց պէտք է որ զինքը ընդունիմ:

Մարի աներեւութացաւ, Լօշէք ներս մտցուց սպան: Եկած էր իշխանին բսելու թէ կայսրը կը փափաքէր զինքը անյապաղ տեսնել իր աշխատութեան սենեակին մէջ:

Թիկնապահը դեռ խօսքը չաւարտած, Ռուտոլֆ հասկցած էր որ հայրը ամենալուրջ պատճառով մը կը կանչէր զինքը եւ թէ իրենց տեսակցութիւնը պիտի որոշէր իր կեանքը:

- Ձեզի կը հետեւիմ, բսաւ:

Սպան դուրս ելաւ: Ռուտոլֆ դուռը բացաւ Մարիին առջեւ: Աղջիկը տեսաւ որ անոր դէմքը այլափոխուած էր:

- Պէտք է հօրս մօտ երթամ. բաւական երկար կը խօսի միշտ: Չեմ կրնար քեզ քովս պահել, սիրելիս:

Մարի սարսափեցաւ:

- Իմ մասի՞ս պիտի խօսի քեզի:

- Չեմ կարծեր: Ո՛վ գիտէ ինչ տաղտկալի գործի մը համար կը կանչէ:

Մարի չէր համոզուեր:

- Կը վախնամ:

Ռուտոլֆ գրկեց զայն:

- Բանէ մը մի վախնար. սիրելիս: Գիտես արդէն որ ոչ ոք կրնայ մեզ իրարմէ զատել: Ամէնէն դէշ պարագային, Մայէրլինկ կ՚երթանք ալ բնա՛ւ չդառնալու համար...: Պիտի ջանամ կէս օրէ վերջ լուր մը ղրկել քեզի: Եթէ ոչ, այս իրիկուն դեսպանատան մէջ միջոց մը պիտի գտնեմ քեզի հասկցնելու մեր գործին վիճակը:

Տարփագին համբուրուեցան:

Քանի մը վայրկեան վերջ, Ռուտոլֆ կայսեր աշխատութեան սենեակը կը մտնէր: Պաղ երեւոյթով ընդարձակ սենեակ մըն էր, ուր ոչ մէկ կարասի երբեք իր տեղը փոխած էր: Աթոռներն ու թիկնաթոռները արձանացած զինուորներու պէս շարուած էին. ոչ մէկ թուղթ ինկած կ՚ըլլար սեղանի մը վրայ, ոչ մէկ գրիչ կամ մատիտ իրենց որոշ տեղէն տարբեր տեղ մը կ՚ըլլային: Սենեակը լուսաւորուած էր կանաչ վարագոյրներով երկու մեծ պատուհաններէ:

(Շար. 72)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Արփս Պալաճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկի «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն. - Պ. Յարութիւն Յարութիւնեան (Ֆիլատելֆիայէն) 250 Ֆ., Ֆրէտի եւ Ռոզ Շումախըր (Պելժիայէն) 50 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Խաչուհի մը իր ընկերուհիին՝ Տիկին՝ Հերմինէ Կարապետեանի մահուան առթիւ, 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Միացեալ - Նահանգներէն (Քալիֆոր - նիա) Տիկին Լիտիա Պօյաճեան կը փնտռէ իր մօրեղբօր՝ ողբացեալ Վարդեվառ Փանոսեանի երկու զաւակները՝ Վրէժ եւ Վարուժան, ծնած իր առաջին (հայ) կնոջ - մէն: Ինք յետագային ամուսնացած է Ֆրանսուհիի մը հետ, եւ կ'ապրէր Լիոնի ժենաս շրջանը: Զինքը գտած էր փնտռողին հայրը, Հալէպի որբանոցը եւ հետը Մարաշ բերած: Լիտիա Պօյաճեան անցեալին Իսրայէլ եղած է եւ 30 տարի աշխատած տեղւոյն ՀՕՄ-ի մասնաճիւղին մէջ:

Ջերմապէս կը խնդրուի ենթականերէն կամ զանոնք ճանչցողներէն, անյապաղ թղթակցութեան մէջ մտնել Տիկին Պօյաճըեանի հետ. -

Mrs. L. BOYAGIAN
1818 NO KINGSLEY // 11
LOS-ANGELES, Ca. 90027 USA

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 50, Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչ 100 Ֆ., եւ Տէր եւ Տիկին Մարինէ 50 Ֆ. Ովսաննա Կոնոյեանի յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Ակիւլառի մահուան առթիւ՝ Տիկին Ակիւլառ 500 Ֆ., Գայեանէ եւ Վարդգէս Ճառայեան ընտանիք 600 Ֆ., Մարք Սուքիասեան, Վահրամ Ճառայեան, Ուստիկ Սրապեան 100-ական Ֆ., Թամամ Յովհաննէսեանի թաղման առթիւ՝ Յովհաննէսեան ընտանիք 500 Ֆ., Փ. Տէր - Մարգարեան, Կ. Դարբինեան, Զ. Դաւիթեան, Ն. Մինասեան, Լեւոնեան ընտանիք 50-ական Ֆ., Զալկրճեան Հ. Գուլայեան, Յովհ. Սարգիսեան 30-ական Ֆ., Ա. Աճէմեան, Է. Փափազեան 20-ական Ֆ., Յակոբ Պապիկեանի թաղման առթիւ՝ Ռոպէր Պապիկեան եւ ընտանիքը 300 Ֆ., Լեւոն Պապիկեան 150, Արմենակ Զորիկեան 400, Ֆ. Կէօնճեան 200 Ֆ., Ե. Կէօնճեան, Ժիրայր եւ Ռոժէ Մարգարեան, բժիշկ Տապակ, Յովսէփ Օհանեան, Սիզան Փարթամեան, Գրիգոր Պօյաճեան, Գրիգոր եւ Պաղտասար Նաճառեան, բժիշկ Լ. Տրլանեան 100-ական, Իվէթ Յակոբեան, Զ. Պզտիկեան, Մարի Թերզեան, Հ. Մարկոսեան, Ինճէյեան, Տէր - Սահակեան, Աճառեան, Էնէզեան ընտանիք 50-ական Ֆ., Խորէն Մուրատեան 25 Ֆ., Եմէնէճեան ընտանիք, Տինօ 40-ական Ֆ.:

COLONIE de VACANCES de la Croix Bleue

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche

1 - des Moniteurs pour sa Colonie de Vacances de Bellefontaine (Jura)

2 - des Moniteurs et Monitrices pour son Camp d'Adolescents pour les mois de Juillet et Août

Date limite d'inscription : 16 AVRIL

Un séminaire est prévu pour les 21 - 22 - 23 Avril à la M. C. A. de Paris

17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 824. 46. 57

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը կը փնտռէ խաչուհի մը: Մնայուն քարտուղարուհի, - հաշուապահուհի, հայերէն - ֆրանսերէն վճարովի աշխատելու համար կէս օր իր գրասենեակը:

La Croix Bleue des Arméniens de France Comité Central : recherche un membre qui assumerait la fonction de permanente - secrétaire-comptable bilingue à mi-temps rémunérée.

Tél. : 824 - 46 - 57
le jeudi de 16h à 22h.
ou écrire
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՄԱՐՍԷՅԼ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ»

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ դրամանութը ստացած է հանրագիտարաններու 3, 4, 5, 6, 7 եւ 8 թիւերը: Յաջորդ թիւերը եւս կարելի է ստանալ յաջորդաբար բաժանորդագրութեամբ:

Դիմել. -

EGLISE ARMENIENNE
339, av. du Prado — 13008 Marseille
Tél. : (91) 77 84 70

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Չորեքշաբթի երեկոները, ժամը՝ ճիշդ 6-ին, կը կատարուին Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները և կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ, ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի. -

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 11
Քարոզիչ՝ Յովսէփ Սրկ. Պալըգեան

×

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահքի հետեւեալ Կիրակի օրերուն, պատարագէն առաջ, ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ապրիլ 8, Կիրակի:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ

(1884 - 1915)

Ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ՝ կը կազմակերպէ դասախօսութիւն մը՝ Ապրիլ 8, Կիրակի, ժամը՝ 16-ին Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ.

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Կը նախագահէ՝
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ս. Ք. ՋԱՆԳՈՒ

Գեղարուեստական բաժին.

Կ'արտասանեն. -

Ագաւնի Տէր - Գրիգորեան
Անահիտ Թէրզեան
Անի Զաքըրեան
Արմենուհի Բալուեան

Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ Կիրակի, Ապրիլ 15-ին իրենց յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին: Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, երեցներուն համար եւ ի գիտութեան անոնց յիշատակը յարգողներուն:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝ 888 - 92 - 51 կամ՝ 860 - 47 - 18

9 JOURS EN AUTRICHE

(LE TYROL - VIENNE)

VOYAGE ORGANISÉ PAR LA CROIX BLEUE - SECTION LYON

DU 15 AU 23 MAI

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner jusqu'au 15 Avril :
dans la journée 888 92 51
après 20h 30 854 22 93

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Բացում Ապրիլեան Նահատակներու ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ:

Կիրակի, Ապրիլ 29-ին:

Մանրամասնութիւններ շուտով:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԳՐԱՍԵՆԵԿԱՅԻՆ ՁԵՐ ՊԻՏՈՅՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԻ ՎԱՐԱՆԻՔ ԴԻՄԵԼ ՄԵԶԻ

110, rue Cambronne
75015 PARIS
TEL. : 567. 61. 12

semiral france

Sarkis et Evelyne ALTOUNIAN

- EQUIPEMENT ET FOURNITURES DE BUREAU
- MACHINES A ECRIRE ELECTRONIQUES
- PHOTOCOPIEURS
- MOBILIER ET CLASSEMENT
- CALCULATRICES DE POCHE ET DE BUREAU
- CAISSES ENREGISTREUSES
- FOURNITURES INFORMATIQUE ,ETC.

— — MEILLEURS PRIX — —

- ԳՐԱՄԵՔԵՆԱՆԵՐ, ՀԱՇՈՒԻՉ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ, ԱՐԿՂԵՐ, ՊԱՏՃԵՆԱՀԱՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ, ԵՒԱՅԼՆ...

SARL ARA TRAITEUR

RAFFI ET ARA POHANYAN

ALIMENTATION SPÉCIALITÉS DE PRODUITS ORIENTAUX ET EXOTIQUES

106, RUE MOUFFETARD 75005 PARIS
Métro : Censier-Daubenton

Tél. 337 90 69
ouvert tous les jours et dimanche matin fermé le lundi

TRANSTOURS

VOUS PRESENTE SES VOYAGES ORGANISES

12 - 14 Jours à EREVAN

ALLER - RETOUR PAR AVION - SERVICE 1ère CLASSE

de PARIS

— Du 20 Avril au 5 Mai — 16 jours, dont 14 jours à EREVAN Prix: 6100 F
— Du 7 au 21 Juillet — 16 jours, dont 5 à LENINGRAD et 10 à EREVAN Prix: 6840 F
— Du 9 au 24 Août — 16 jours, dont 14 à EREVAN Prix: 6750 F
— Du 7 au 22 Septembre — 16 jours, dont 14 à EREVAN Prix: 6750 F
— Du 5 au 20 Octobre — 16 jours, dont 14 à EREVAN Prix: 5900 F

de MARSEILLE

— Du 21 Avril au 4 Mai — 14 jours, dont 12 à EREVAN Prix: 5850 F
— Du 11 au 24 Août — 14 jours, dont 12 à EREVAN Prix: 6400 F
— Du 8 au 21 Septembre — 14 jours, dont 12 à EREVAN Prix: 6400 F
— Du 6 au 19 Octobre — 14 jours, dont 12 à EREVAN Prix: 5700 F

Et deux voyages : **CROISIERES d'une semaine**
et séjour d'une semaine à EREVAN

1) Paris — Moscou — Erevan par avion — séjours d'une semaine à Erévan et retour à bord de LITVA. du 14 au 28 Juillet—Depuis **7710 F** + Taxe de port **250 F**
2) Aller : Marseille—Odessa (à bord de LITVA), séjour d'une semaine à EREVAN, retour par avion, Moscou Paris. Depuis **8010 F** + Taxes de port **250 F.**

TRANSTOURS — 25, rue d'Argenteuil - 75001 Paris — Tél. : **261 58 28**

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
7-8
SAMEDI-DIMANCHE
7-8 AVRIL
1984

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.676 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 59e ANNÉE — No 15.676

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 23 - 29)

ԱՃՊԱՐԱՐ Յ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուա լոյս տեսնող «Տրուդ» («Աշխատանք») թերթը յօդուած մը հրատարակած է, նուիրուած աճպարար Յարութիւն Յակոբեանի: Հայ աճպարար - արուեստագէտին անունը ծանօթ է Խորհրդային Միութեան եւ արտասահմանի մէջ: Ան Հնդկաստանի, Փաքիստանի եւ Անգլիոյ «մոգ»երու ընկերութեանց պատուոյ անդամ է, ինչպէս նաեւ «մոգ»երու միջազգային ընկերութեան անդամ: Հանդէս եկած է աւելի քան 80 երկիրներու մէջ: Յօդուածագիրը՝ Գ. Կիրիլով, կը գրէ, թէ Յարութիւն Յակոբեան ունի բեմական հմայք, չափի զգացում, անբասիր ճաշակ: Ան իր իւրաքանչիւր ելոյթը կը կառուցանէ իբրեւ փոքր ներկայացում մը, որ ունի երկու մասնակցող՝ դերասանը եւ հանդիսականը: Նոյնիսկ ամէնէն թեթեւսոլիկները կը ...

Ան կը յաջողի զարմացնել, հիացնել, մտահոգել հանդիսատեսները, խաղալ անոնց հոգւոյն հետ, կարծես մղելով զիրենք բացայայտելու այս կամ այն աճպարարութեան գաղտնիքը, սակայն անոնք չեն յաջողիր գտնել զայն: Մասնաւորաբար կը զարմացնէ Յակոբեանի աճպարարութիւնը թաշկինակի խաղերու մէջ: Թաշկինակը կը գտնուի փաթթըւած թուղթի մը մէջ: Թաշկինակը կ'անհետանայ: Դարձեալ կը յայտնուի: Նորէն կ'անհետանայ: Պարզ ձեռնածութիւն է, բայց զայն կռահելը դիւրին չէ: Եւ այս ո՛չ միայն հանդիսականներուն համար, այլեւ զանազան երկիրներու փորձառու իր պաշտօնակիցներուն համար: Անուանի «կախարդներ»ը, որոնք կը հաւաքուին զանազան մրցումներու եւ փառատօներու առթիւ, չեն կրցած կռահել այդ ձեռնածութեան գաղտնիքը եւ աճպարարներու միջազգային քանի մը մրցումներու դատակազմերը լաւագոյնը համարած են Յարութիւն Յակոբեանը: Հայ աճպարարը յաղթական հանդիսացած է Բոլոնյայի (Սըր Լանքա) մրցումին, արժանացած է Ֆրանսայի Աճպարարներու Միութեան ոսկէ մետալին ու պատուոյ վկայական ստացած Փարիզ:

×

ՍԵՒԱԿ ԱՒԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Ուրծի լեռներու հիւսիս - արեւելեան թեւի անդնդախոր ձորերէն կ'անցնի Սեւակ աւանի ջրատարը: Ագուցողները ըսկըսած են խողովակներու շարքի զետեղումը եւ 500 մեթր յառաջացած: Ջրատարի երկայնքը 14 քիլոմեթր է, որուն հողա - ժայռային աշխատանքներու կարեւոր մասը պիտի կատարուի խողովակաշարքի զետեղման զուգընթաց, անընդհատ ճակատ բանալով ագուցողներուն: Ջրատարը կը սկսի բանիլ այս տարի եւ պտղաբոյծներու եւ խաղողագործներու աւանը՝ երկվայրկեանի մը մէջ 30 լիթր ջուր կը ստանայ լեռնային աղբիւրներէն:

Մինչ 2000 մեթր բարձրութեան վրայ գրաղած են ջրատարով, վարը՝ Ուրծի լեռան հարաւային ստորոտը, կառուցանողները կ'իրականացնեն աւանին շինարարութիւնը: Աւանին գլխաւոր յատակագիծը պատրաստած են «Հայգիւղպետնախագիծ» հիմնարկի ճարտարապետները: 14 փողոցներու մէջ կը կառուցուին 524 տուներ, 140 տեղնոց մանկապարտէզ, դպրոց, հանրային սնունդի կեդրոններ եւլն.: Իւրաքանչիւր շէնք կ'ունենայ իր բնակելի եւ տնտեսական հատուածները, հացատունը թոնիրով, ինչպէս նաեւ անասնանոց: Սեւակ աւանի կառուցման համար Պետութիւնը յատկացուցած է 30 միլիոն ռուբլի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՌԷՆԻ մէջ, Հինգշաբթի, Ուրբաթ մթնոլորտը աւելի հանդարտ էր եւ աշխատանքը վերսկսած, թէեւ Փարիզի վըրայ երթը, Ուրբաթ, Ապրիլ 13-ին չէ ջնջուած: Կառավարութիւնը, առաջին առթիւ, 500 միլիոն յատկացուց Լոռէնի, որ սակայն քիչ կը գտնուի տեղացիներուն կողմէ: Մոզէլի մէջ, համայնավար քաղաքապետ մը՝ Անրի Քլէն (հանքային՝ Օթանժ գիւղաքաղաքին) հրաժարականը տուաւ կուսակցութենէն, բողոքելու համար իր կուսակցութեան կառավարութեան մէջ մնալուն դէմ: Նախկին հանքագործ, 57 տարեկան, Քլէն կ'ըսէ թէ այլեւս չի կրնար իր ընկերներուն հետ տողանցել եւ ցոյցերուն մէջ պոռալ քաղաքականութեան մը դէմ, որու զօրավիգ է համայնավար կուսակցութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, ՍԷԺԷԹԷ-ի պարագըլուխն ալ՝ Քրազուքի իր պատկանած կուսակցութեան պէս պէմոլ-ի վրայ է, ինչպէս կը խորագրէր Մաթէն, Ուրբաթ առտու, այլ խօսքով կէս ձայն իջած է...:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՆՓԻՏՈՒԻ մահուան տասնամեակին առթիւ, կազմակերպուած ցուցահանդէսին բացումը կատարեց, Հինգշաբթի օր, Նախագահ՝ Ֆ. Միթերան: Փարիզի թաղապետարանը, ուր տեղի կ'ունենայ ցուցահանդէսը, ընդունուեցաւ Ժաք Շիրաքի եւ Տիկին Փոմփիտուի կողմէ:

ՕԼԷԿ ԱՆՏՈՆՈՎ, խորհրդային օդանաւային ուժի ռահվիրաներէն մէկը, մեռած է, առջի օր, 78 տարեկանին:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ օրերը կը համրէ, ըստ երեւոյթին, քանի վերջին ելոյթին մէջ շեշտը կը դնէր գլխաւորաբար այն ժամանակաշրջանին վրայ, որ կը մնայ մինչեւ ընտրութիւնները, կրկնելով՝ «Եօթը հարիւր օր մնաց, եօթը հարիւր օր մնաց»: Տարօրինակ ձեւով, նախկին նախագահը չի կրնար քօղարկել իր դառնութիւնը, իշխանութեան գլուխ հըլլալուն համար եւ այնպայման կ'ուզէ վերադառնալ: Կը մնայ որ ժողովուրդն ալ ուզէ, ինչ որ շատ հաւանական չէ, որքան ալ՝ «յուսախաբ ըլլայ ընկերվարութենէն»: Տարբեր լեզու կը գործածէ ՀՀՀ.-ի նախագահը՝ Ժ. Շիրաք, որ կ'ըսէ թէ իրաց ներկայ կացութեան մէջ «Ընդդիմութիւնը պէտք չէ աւելի բարդացնէ կառավարութեան գործը, որովհետեւ ինչ որ խնդրոյ առարկայ է, ֆրանսական մեծ գաւառի մը կեանքն իսկ է, իր բնակչութեան մէկ մեծ մասին ապագան»:

ԱՊՐԻԼ 11-ԻՆ էսանսը կը սղէ 6 սանթիմ լիթրը գերը եւ 8 սանթիմ սովորականը: Փարիզեան շրջանին մէջ, ուրեմն, գերվառելանիւթը պիտի արժէ 5 Ֆ. 08 եւ սովորականը՝ 4,77:

ՆԻՔՍԸՆ, անցեալ տարի, 38 ժամ հարցաքննուած է Ֆրէնք Կէնընի կողմէ, Սպիտակ Տան իր նախկին գործակիցներէն մէկը եւ հեռատեսիլի ՍԻՊԻՍԻ կայանը գնած է 500 հազար տոլարի, սփռումի իրաւունքները: Նիքսըն շատ բան կը պատմէ, գլխաւորաբար անշուշտ, Ուաթըրկէյթի մասին եւ կ'ըսէ, ի մէջ այլոց, թէ՝ կաշառութիւնը այնքան ձախաւեր ձեւով կատարուած է, որ կը թուի թէ ընողները կ'ուզէին բռնուիլ: Նիքսըն Բրեժնեւի սեւ կոմպլեքսային ախորժակին մասին ալ անհրաժեշտութիւնը տեսնելու պատմելու անհրաժեշտութիւնը տեսներ է, եւ փաստելու համար թէ խորհրդային թիւ մէկը շատ կնամէր մէկն էր, կը յիշէ որ օր մը ան խոստովաներ է իրեն թէ տիէքթաֆոն չի գործածեր, որովհետեւ կը նախընտրէ «գեղեցիկ աղջկան մը թելադրել», ինչ որ առնուազն ցոյց կուտայ թէ Բրեժնեւ ճաշակ ունէր: Ե-

թէ, ընդհակառակն աղուոր աղջիկէ՝ նախընտրէր տիքթաֆոնը, այն ատեն Նիքսըն կրնար հոգեբոյժ մը (փսիքանալիսթ) բերել Քէմփ Տէյվիտ, ուր տեղի ունեցեր է այդ մտերմիկ զրոյցը:

ԻՏԱԼԻԱ որոշեց ջնջել դրամական հակակշիռը, որ ի զօրու էր, տասը տարի է: Ասկէ ետք ուեւէ իտալացի, առանց արտօնութեան կրնայ 1 միլիոն 600 հազար լիրի տարադրամ (8000 Ֆ.) եւ 200 հազար լիռ երկրէն դուրս հանել, ամէն մէկ ճամբորդութեան: Հինգ միլիոն լիռէն անդին հանելու պարագային, մէկ տարուան մէջ, պէտք է փաստէ թէ իսկապէս զբօսաշրջիկութեան վերաբերող ծախքեր են: Այս որոշումով, Իտալիա կանոնաւոր վիճակի մէջ կ'ըլլայ այլեւս Հաւասարակապետութեան կարգադրութիւններուն հետ: Առաջին օգտըւողը պէտք է Ֆրանսան ըլլայ:

ԹՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ շատ «ինքնատիպ» հաշիւի մը հետեւանքով է միայն, որ տոսիէ տը լ'էքրան-ի ատեն, Երեքշաբթի իրիկուն: Սն - Մառի Լամոռի, յայտարարած է թէ 10-ի վրայ 9 կողմնակից կայ Նախարար Պատէնթէռի: Կը պարզուի որ 7500 հոգի հեռաձայնած է, նկատի առնըւած են 88 փիշ (ամէն մէկ հեռաձայնի հարցում կամ կարծիք փիշի վրայ կ'առնըւի), ասոնց մէջ 76 հատը կողմնակից եղած են նախարարին եւ միայն 12՝ թըշնամական եւ որովհետեւ Սն - Մառի Լամօռի նախատինքներու տեղատարափ մը կ'ակնկալէ եղեր, շուարեր է եւ սխալ արտայայտուեր, ինչպէս կը բացատրէ Ֆիկառօ-ի Արման Ժամօ: Իբրեւ արդարացում, կ'ըսուի թէ հեռաձայնողներու մեծ մասը միայն հարցում կ'ընէր, բայց կը հաստատուի նաեւ թէ շատեր, որոնց հարցումներն կամ կարծիքները կը «խանգարէին», ճամբու դրուած են, ըսելով թէ՝ նիւթին հետ կապ չունի, իրենց ըսածը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ 8-րդ թաղամասի ոստիկանատան դէմ ոճրափորձ մը կատարուած է Հինգշաբթիէն Ուրբաթ լուսնալիք գիշերը, նիւթական մեծ վնասներ պատճառելով: Ոճրափորձ մըն ալ եղած է Իսիլէ - Մուլինոյի աշխատանքի դրասենեակի մը դէմ:

ԵՐԷԿ — ԱՅՍՕՐ

«L'HISTOIRE COMME UNE IDIOTE, SE REPETE»

— Paul MORAND —

Խաղաղութեան պահակներու վերջին մնացորդի մեկնումէն ի վեր, պլղատոնեան քաղաքականութեան շրջանն է կրկին. ճիշդ այնպէս ինչպէս 1859-ի դէպքերէն ետք՝ երբ Լիբանան ճամբուած ֆրանսական զօրագունդ մը կը վերադառնար, առանց կատարելապէս յաջողելու իր առաքելութեան մէջ, մեծ Պետութիւններու՝ առակի կարգ անցած անհամաձայնութիւններուն, աւելի ճիշդ շահերու հակադրութեան պատճառով:

1859-ին լեռնային Լիբանանի քրիստոնեայ գիւղացիութիւնը կ'ապստամբի տիւրզի եւ մարոնի աւատապետներու եւ աղաներու դարաւոր կեղեքումներուն դէմ՝ ստրկութեան լուծը թօթափելու համար, եւ տեսակ մը գիւղացիական եւ ընկերային ազատագրութեան պայքար կը մղէ, բացարձակ տէր ու տիրակալ աւատապետներու տաժանելի բռնատիրութեան դէմ: Այդ առթիւ, մարոնի աւատապետները որոշ չափով տեղի կուտան, բայց ո՛չ տիւրզիները, որոնց համայնական միասնականութեան բնազդը կը գերիշխէ ընկերային ազատագրութեան գաղափարը, եւ կը կատարուի ճակատագրական խզումը, մարոնի եւ տիւրզի լեռնականներուն միջեւ, որոնք Օսմանեան կայսրութեան մէջ տեսակ մը կիսանկախութիւն իրաւունք կը վայելէին դարերէ ի վեր. ճիշդ ինչպէս զէյթունցի մեր լեռնականները:

1860-ի գարնան թշնամութիւնը ծայր կուտայ երկու համայնքներու միջեւ. տիւրզի զինեալ գունդեր կը յարձակին քրիստոնեայ համայնքներու վրայ Շուֆի մէջ, եւ Զահլէ քրիստոնեայ քաղաքը. մինչ Դամասկոսի մէջ Թուրքերը՝ ըստ իրենց բարի սովորութեան, գաղտնօրէն կը կազմակերպեն քաղաքին եւ շրջականերու քրիստոնեայ բնակչութեան կոտորածը՝ սիւննի մահմետականներու կողմէ: Այսպէս, այդ օրերուն 22 հազար քրիստոնեաներ կը նահատակուին եւ 75 հազար ուրիշներ տեղահան կ'ըլլան. աւելի քան՝ 360 գիւղեր կը քանդուին, ինչպէս նաեւ հարիւրաւոր եկեղեցիներ, վանքեր ու վարժարաններ՝ մեծ մասով՝ ֆրանսական:

Ջարդերու արձագանգը եւ օգնութեան կանչերը կ'ողողեն Եւրոպան, Նափոլէոն Գ. կաթողիկէ հանրային կարծիքին գոհացում տալու համար, եւ հակառակ Լոնտոնի ընդդիմութեան, 1860 Օգոստոսին 6000 հոգինոց զօրամաս մը կը ղրկէ Լիբանան, սակայն բանակը ճշգրիտ հրահանգներու չգոյութեան պատճառով, կը գոհանայ օգնելով տարաբախտ ժողովուրդին տունն ու տեղը վերականգնելու գործին, առանց որեւէ դրական այլ արդիւնքի, և կ'արժանանայ ողորմածութեան զինուորներ մակդիրին՝ ճիշդ 1983-ի խաղաղութեան զինուորներուն նման...: Արդ, կարելի չէ ըսել, թէ այս արշաւանքը բոլորովին անօգուտ էր, քանի՝ այդ առթիւ Թուրք բարենիշմ կառավարութիւնը կը ստիպուի ընդունիլ որ Լեռնային Լիբանանի խնամատարութիւնը վարէ քրիստոնեայ, բայց ոչ տեղացի կառավարիչ մը. դրութիւն մը որ կը տեւէ մինչեւ Ա. Աշխարհամարտ: Սա մեզի կը յիշեցնէ հայկական վեց նահանգներու օտար, բայց քրիստոնեայ կառավարիչներու պարագան՝ որ չիրականացաւ 1914-ի պատերազմին պատճառով. երեւի հայութեան ճակատագիրն էր այդ:

Ահա թէ ինչ կը գրէր 1860-ի դէպքերուն ներկայ եղող վկայ մը. - «Անփառունակ վախճան մը եղաւ ֆրանսական զօրքերու վերադարձը, որոնք անշարժութեան դատապարտուած, եւ կանչուեցան Նափոլէոն Գ.-ի հրահանգով, առանց իրենց տըրւած պաշտօնը կատարելու, պարզապէս հաճոյք պատճառելու համար «դաշնակից» Անգլիոյ, որ ճնշում կը բանեցնէր որպէսզի ֆրանսական զօրքը պարպէ Լիբանանը. կ'ամբաստանէր Ֆրանսան, կասկածի դնելով անոր անշահախնդրութիւնը եւ այս արշաւանքին մարդասիրական բընոյթը: Այս պարպումը նուաստացուցիչ եւ յուսահատական եղաւ անզօրութեան մատնուած բանակին համար, պարզ զինուորէն մինչեւ սպաները: Եւ ըսել թէ Եւրոպան՝ եւ մասնաւորաբար Ֆրանսան իր ներկայութեամբ, կարող էր այդ շրջանը վերջնապէս խաղաղեցնել, եթէ մեծ Պետութիւններու նախանձն ու անհամաձայնութիւնները չըլլային եւ նկատի առնուէր քրիստոնեաներու ապահովութիւնը եւ պարբերական կոտորածները Օսմանեան տիրապետութեան սահմաններէն ներս»: Իրապէս, երկու տարի վերջ 1862-ին, կը սկսէր Զէյթունի ապստամբութիւնը եւ մեծ Պետութիւններու նոյն խաղերը, այս անգամ Հայերու ճակատագրին հետ:

Արդ եթէ Պատմութիւնը չի կրկնուիր, սա դրուագ մըն է որ փաստօրէն կը հերքէ այդ համոզումը. որովհետեւ ճիշդ նոյն բանն է որ կը կրկնուի ներկայիս. կրկին նոյն կացութիւնը քրիստոնեայ եւ մահմետական տարրերուն միջեւ: Անդին, կրկին նոյն անհամաձայնութիւններն ու յետին միտքերը մեծ Պետութիւններու գործակցութեան մէջ, նոյն անորոշութիւնն ու պլղատոնեան հոգեբանութիւնը. բայց եւ նոյն կոտորածը տարաբախտ ժողովուրդներու գլխուն: Յաւիտենական զոհ՝ մեծերու խաղերուն:

Գ. Տ.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ՝

ՑԱՐԱՆՈՒԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐԸ

ՏԸԳՐԷ (1959) ԵՒ ԿԵՐՄԷՕՐ (1977) ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջ)

1977-ին, Կերմէօր օրէնքը աւելի իրաւասութիւններ կուտայ փրիվէ հաստատութիւններու տնօրէններուն, որոնց նշանակումը կ'ըլլայ ուղղակի փրիվէ իշխանութեանց կողմէ, առանց Ակադեմիէն անցնելու: Այսպէս, մասնաւոր դպրոցներու տեսչութեանց հեղինակութիւնը, առաւելաբար ուսուցիչներուն մօտ, կ'ամրապնդուի, հակառակ անոր որ ըստ պայմանագրութեան ուսուցիչները ուղղակի Պետութեան պաշտօնեաներն են:

Նոյն ատեն Կաթողիկէ եկեղեցին, որ իր դպրոցներուն մէջ կը համախմբէ նախակրթարաններու աշակերտներուն 95 առ հարիւրը եւ երկրորդականին մէջ 90 առ հարիւրը, կը զօրացնէ այս ընդարձակ ցանցին կազմակերպութիւնը, ինչպէս նաեւ իր հակակշիռը: Այս հակակշիռը կաթողիկէ դասակարգին, այսինքն եպիսկոպոսներուն եւ բարձրագոյն կրօնաւորներուն, ուղղակի ապահովուած չէ իր կողմէ, այլ զանազան խմբակներու միջոցաւ, որոնց վրայ եկեղեցին ունի ազդեցութիւն եւ հեղինակութիւն եւ որոնք միայն գաղափարական չեն: 1969-ին իսկ, Ֆրանսայի եկեղեցւոյ լիակատար ժողովը, այլ խօսքով գերագոյն իշխանութիւնը, կը յայտարարէ թէ կաթողիկէ ուսուցումը «պէտք է ունենայ եկեղեցւոյ մէջ իր յատուկ կազմակերպութիւնը աշխարհականներէ, բարձրագոյն կրօնաւորներէ, եպիսկոպոսներէ բաղկացած մարմնի մը պատասխանատուութեան տակ»: 1970-ին, կաթողիկէ ուսուցման կանոնագիրը կը բարեփոխուի: Այս կանոնագիրը կ'ըսէ թէ՝ կաթողիկէ կրնան յայտարարուիլ միայն այն հաստատութիւնները, որոնք, իրենց հաւատարմութենէն զատ եկեղեցւոյ հանդէպ, մաս կը կազմեն «կաթողիկէ ուսուցման կազմակերպութեան»: Ինչ որ կը նշանակէ թէ հաստատութիւնները պէտք է ընդունին եպիսկոպոսներու կողմէ՝ հաստատուած իշխանութիւններուն հեղինակութիւնը:

Տարիներու ընթացքին, այս կազմակերպութիւնը կ'ամրապնդէ իր դիրքերը: 1977-ին, կաթողիկէ ուսուցման թեմական մարմիններուն կը տրուի խնամակալութիւնը եւ հսկողութիւնը այս բոլոր հաստատութիւններուն: Առանց այս թեմական մարմիններու համաձայնութեան ոչ մէկ որոշում կը տրուի կամ նշանակումներ կը կատարուին: 1979-ին դպրոցներու մատակարարման կազմերու, որոնք մասնաւոր հաստատութիւններուն մէջ ունին բոլոր տնտեսական եւ օրէնսդրական իշխանութիւնները, կանոնագիրը կը բարեփոխուի: Ծնողքներուն տեղը եւ դերը կը սահմանափակուի: Ուսուցիչները կը հեռացուին դպրոցներու մատակարարութենէն: Մատակարարութիւնը կը յանձնուի առաւելաբար անձերու, որոնց յարումը կաթողիկէ ուսուցման եւ անոր գաղափարաբանութեան կասկած չի վերցներ: Թեմական մարմիններու ներկայացուցիչները գերակշիռ տեղ ունին: Եպիսկոպոսին ներկայացուցիչը մերժումի (վեթոյի) իրաւունք ունի: Արդ, իրական իշխանութիւնը թեմերու եպիսկոպոսներուն եւ իրենցմէ բխող մարմիններուն ձեռքն է:

Միաժամանակ, նախ պայմանագրութեան համաձայն Պետութենէն եկած գումարներով եւ ապա Կերմէօր օրէնքի գործադրութեամբ, կը բացուին սկզբնական եւ տեւական կազմութեան կեդրոններ կազմակերպութեան կրթական կարիքներուն համար, հսկողութեամբ կաթողիկէ ուսուցման ընդհանուր վարչութեան: Այս կազմութիւնը եթէ ամէն բանէ առաջ արուեստագիտական է, այսինքն մանկավարժական, կը պարունակէ նաեւ կրօնական բաժին մը: Ընդունուելու համար վերոյիշեալ կեդրոններուն մէջ, թեկնածուները (ուսուցիչները) յանձն պէտք է առնեն, յաճախ գրաւոր, յարգելու կաթողիկէ ուսուցման եղանակներն ու նպատակները: Այլ խօսքով, չկայ կաթողիկէ ուսուցում առանց իր ուսուցիչներու մասնայատուկ կազմութեան, համաձայն Աւետարանի ներշնչած արժէքներուն եկեղեցիէն ներս: Կաթողիկէ ուսուցումը կը մատակարէ իր պաշտօնէութիւնը:

Այս ամբողջ գործողութեան նպատակն է ամրապնդել հաստատութիւններուն յատուկ նկարագիրը: Տըպրէ օրէնքի կերտած այս յղացքը կը բնորոշէ հաստատութեան կրթական եղանակը, որուն ծրագիրները համաձայն պայմանագրութեան տրամադրութիւններուն նոյնն են քան հանրային ուսուցման մէջ, սակայն կը զատորոշուին ընդհանուրէն, քանի տարբեր է կրթական ոճը:

Սակայն, այս «յատուկ նկարագիրը» վերջին տարիներու ընթացքին կորսնցուց իր սկզբնական իմաստը: Ապա քրիստոնէական շարժումը, որ զարգացաւ երկրին մէջ, մուտք գործեց նաեւ այդ հաստատութիւններէն ներս: Առաջին հերթին «կոչում»ներու նուազումը, նուազեցուց նաեւ կրօնաւորներու թիւը դպրոցներու պաշտօնէութեան մէջ, ըլլայ կրթական, ըլլայ մատակարարման մարզէն ներս: Այսօր, նախակրթարաններու հարիւրէն երեսունը միայն եւ երկրորդական հաստատութիւններու հարիւրէն յիսուն հինգը հազիւ դեռ իրենց գլուխը կրօնաւորներ ունին: Այսպէս, աշխարհականներու կը վստահուին պատասխանատու պաշտօններ, մէջն ըլլալով թեմական մարմինները: Այս յեղաշրջումէն անդին, կաթողիկէ դպրոցները դէմ յանդիման կը գտնուին աշակերտներու եւ ընտանիքներու կրօնական համազումներու խոր փոփոխութիւններու հետ: Այն աստիճան որ, 1981-ին կատարուած հանրային կարծիքի քննութիւն մը, ցոյց կուտայ թէ ծնողքներէն հարիւրէն քսանը միայն կրօնական կրթութեան մը համար իրենց զաւակները կ'արձանագրեն մասնաւոր հաստատութիւններուն մէջ: Միւսները կը փնտռեն, ամէն բանէ առաջ, ուսումներու որակը, լրջութիւնը, կարգապահութիւնը, մթնոլորտը կամ ալ ընկերային միջավայր մը համաձայն իրենց նախընտրութիւններուն: Իսկ, ինչ կը վերաբերի աշակերտներուն, հաւատացեալներուն եւ կրօնական պարտաւորութիւնները կատարողներու թիւը հետզհետէ կը նուազի: «Լա Վի» շաբաթաթերթը, վերջերս կը յայտարարէր թէ կաթողիկէ ուսուցման աշակերտներուն կէսը անհաւատ է: Հաստատումը ինքնին խօսուն է:

Ուստի, հեռու, շատ հեռու ենք 20-րդ դարու սկիզբի դպրոցական եւ կրօնական կացութենէն: 1900-ին, Եկեղեցին եւ Պետութիւնը ունէին իրենց յատուկ «յաճախորդները», որոնք կուգային տարբեր ընկերային միջավայրէ, եւ որոնց վրայ «ունէին» իրաւունքներ եւ հետեւաբար կրթական պարտականութիւններ: Եկեղեցին իր «մկրտածներով» եւ Հանրապետութիւնը իր «քաղաքացիներով»: Եկեղեցին եւ Պետութիւնը, մէկը եւ միւսը կ'անդրադառնային ծնողքներուն իրաւունքները: Աստուծմէ կամ պատմութենէն կը ստանային մատակարարելու իրենց իրաւունքը:

1984-ին, Եկեղեցին եւ Պետութիւնը կ'առաջարկեն ծնողքներուն կրթական մրցակից երկու եղանակներ, որոնք կը տարբերին իրարմէ առաւելաբար իրենց պաշտօնավարութեամբ, կանոնագրային պարտաւորութիւններու եւ նիւթական միջոցներու տեսակէտէն: Եկեղեցւոյ եւ Պետութեան բաժանումէն աւելի քան 80 տարի յետոյ, մինչ երկու կողմերու յարաբերութիւնները, գրեթէ բոլոր մարզերուն մէջ, աւելի քան գոհացուցիչ են, ինչո՞ւ ուրեմն դպրոցական այս հարցը: Հարց մը որ, իշխանութեան գլուխը գտնուող որեւէ մեծամասնութեան համար, դժուար թղթածրար մըն է: Ամէն պարագայի ազդեցութեանց պայքարը չէ մարած, նոյնիսկ եթէ նպատակները մասամբ փոխուած են: Եկեղեցւոյ համար, կենսական հարցը որոշ ազդեցութիւն մը ունենալ է, կալուածէ մը ներս, ուր կը վայելէ սահմանադրական հեղինակութիւն մը: Չմոռնանք որ իր ներկայութիւնը արտայայտող կարգ մը մշակութային եւ ընկերային գործունէութիւններ հետզհետէ կը մաշին սնանկութեան: Այսօրուան աշխարհի փոթորկայոյզ հոսանքներու ընդմէջէն, երկու հազար տարի կեանք ունեցող հաստատութեան մը համար գօտեպնդիչ է հաստատել թէ իր կրթական առաքելութիւնը կը գնահատուի որոշ հանրային կարծիքի մը կողմէ, կամ առնուազն պաշտպաններ ունի: Ապաստանած իր «յատուկ նկարագրի» վրայ եւ շնորհիւ պայմանագրութիւններէն եկած դրամին, եկեղեցին չփոխ... պահէ բնակչութեան կարեւոր մասի... հետ, որ կը հեռանայ եկեղեցիէն: Մի... կողմէ, եթէ հանրապետական ժամանակակից Պետութիւնը կղերական արշաւ... ու սպառնալիքին տակ չէ, չի կրնար սակայն անտեսել հանրային կարծիքի մէ... հոսանքները, որոնք կը գոյացնեն եւ կը... քանդեն մեծամասնութիւնները: Կաթողիկէ ուսուցման գլխաւոր պաշտպաններ... եւ դերակատարները չէզոք չեն, ոչ ընկ... րային եւ ոչ ալ քաղաքական տեսակէ... տէն: Նոյնպէս ուսուցիչներու մեծամաս... նութիւնը ունի իր համոզումները, ընդ... րութիւնները եւ «հանրային ծառայու... թեան» իր առաքելութիւնը, հիմնուած... հաւասարութեան եւ ազատութեան սկզ... բունքներուն վրայ, կը տանի զայն աւ... դէպի ձախ, քան՝ աջ: Իր մեծամասնու... թիւնը կը գտնուի մէկ կամ միւս կողմէ... կառավարութիւն մը չի կրնար անտա... բեր, չէզոք մնալ դպրոցական այս եր... եղանակներու մրցակցութեան, շրջան... համար պայքարին առջեւ:

Այս պայքարը, ի վերջոյ, ուղղակի... հետաքրքրեր հանրութեան կարծիքը: Ան... կայն կ'օգտուի հետեւանքներէն: Հետ... ւանքներէն կարեւորագոյնը, կարելիու... թիւնն է որ ունի ազատօրէն ընտրելու ի... «եղանակը»: Որքան ատեն որ հանրայ... սպասարկութիւնը չպատշաճի ընկերու... թեան իսկական կարիքներուն, այնք... ատեն մրցակիցի մը ներկայութիւնը պի... տի քաջալերուի հանրութեան մեծամա... նութեան մը կողմէ: Նամանաւանդ ո... եկեղեցին ինք պատշաճած է, քանի ի... դպրոցներու կաթողիկէ նկարագիրը կը... ներկայացնէ ոչ որպէս յարանուանակա... հարկադրանք մը, այլ որպէս որակի մ... ապահովութիւնը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՏՈՀՄԻԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

×

×

Ծանօթ հայագէտ Հրաչեայ Աճառեա... ըսած է. «Ոչ մի բան այնքան հաւատարի... կերպով չի ներկայացնում մեր պատմա... կան կեանքի ելեւէջները ... եւ մեր ներ... քին ձգտումները, որքան յատուկ անուն... ները»: Հայ անձնանունները, խիկապէ... հանդիսանալով մեր ազգային արժէքնե... րու անբաժան մասը, մեծ խորհուրդ ու... նին իրենց մէջ, քանի ճիշդ կը ցոլացնե... մեր ժողովուրդի անցած պատմական եր... կար ճամբուն անցուդարձը, անոր բոլո... րորութիւններն ու յիշատակները...

Եղնիկ, Գառնիկ, Այծեմնիկ, Արծուի... Հեղնար, Վարուժան, Սօսէ ... Անուն...

ՋՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Ո՞ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Վնասակար են այս զանազան կեղծ բաժանումները, - չկան խրամատներ, որոնք բոլորովին կը զատեն իսկապէս լուրջ ազգային հարցերու մասին մտածելու կարելիութիւնը, միջազգային մակարդակի վրայ գտնուող հարցերու մասին մտածելու կարելիութենէն: Չկա՛ն վարժապետմտաւորականներ որոնք պէտք է բարբառեն, եւ կրաւորական հանրութիւն մը, որ բեմին միւս կողմէն միայն պէտք է ունկնդրէ: Տեսակ մը «մոքի» պնդերակութիւն» կը յառաջացնէ այս վիճակը: Անցեալին կային տնտեսական հասկնալի պատճառներ, որոնք այս իրականութիւնը ստեղծեցին: Հոս, Ամերիկայի մէջ, ներկայիս այդ պայմանները չա՛տ տկար են, սակայն անցեալին անոնց ստեղծած մտածելակերպը կը մնայ առողջ. մեզ առաջնորդող «հեղինակութիւններն» ալ, ժողովո՛ւրդն ալ կառչած կը մնան անոր, ու վնասը կը բազմապատկուի:

Կենսական է որ քննական ու քննադատական մտքի գործունէութիւնը օրինական դառնայ: Պէտք է վերանայ նաեւ այն վախը որ կը փափսայ մեր հեղինակաւոր կազմակերպութիւններու առաջնորդներուն, - «եթէ մտաւորականները ազատ ըլլան ամէն բանի մասին խօսելու, անցեալի ու ներկայի ամէն հարց սեղանի վրայ դնելու, կրկնակի վտանգ մը կը ստեղծեն: Մեր ժողովուրդի պարզմիտ հատուածները, ինչպէս նաեւ մեր թշնամիները՝ կը տեղեկանան քիչ մը աղտոտ իրականութիւններու, որ միայն կրնայ շփոթեցնել առաջինը եւ ուրախացնել միւսները: Ուրեմն, նախընտրելի են խաւարն ու տգիտութիւնը»: Մեր մէջ կա՛յ, փաստօրէն, այն հաւատքը որ տգիտութիւնը մեր ժողովուրդը կը պահէ միացած ու համարկուած: Կը հաւատանք որ մեր միաանականութեան խէժը եւ օտարէն հեռու մնալու դրդապատճառը այն տեսակի տգիտութիւնն է՝ որ կուգայ քննական - մտաւորական մտքի լռութենէն, այսինքն՝ կուգայ տեսակ մը ինքնապարտադրուած տգիտութենէն, քիչ մը ամէն մարզի մէջ, քաղաքականէն մինչեւ գրական: - Կը վախնանք նոյնիսկ ուղղակիօրէն մեր իրականութեան նայելէ ու սեւեռելէ, որովհետեւ չենք փափաքիր տեսնել թէ որքա՛ն չորցած ու ճաթռտած է հին խէժը: Կը նախընտրենք բնազանցական կոյր հաւատք մը այն հին առասպելներուն եւ միթոլոժիներուն հանդէպ, որոնք ըստ մեզի՝ մեզ միասին կը պահեն: Անշուշտ նման բաներ չքննել՝ կը նշանակէ կորսնցնել զանոնք բարելաւելու կամ փոխելու կարելիութիւնը:

«Արդ», ըսաւ Թապիպեան, «մի՛ կարծէք թէ ես կը հաւատամ որ որեւէ վտանգ չկայ քննական - մտաւորական մտքի չըղթայազերծման մէջ, լռութեան ու մութի փարատման մէջ: Կա՛յ, պէ՛տք է ըլլայ: Գիտէք, յաճախ կը լսուի որ հայ ազգը մեծ ընտանիք մըն է: Աթէ ընտանիքը առնենք իբրեւ օրինակ, նոյնը կը տեսնենք, - ամէն ընտանիք, մանաւանդ ամէն խնդիր ունեցող, պրկումի տակ ապրող ու անկէ խուսափիլ ուզող ընտանիք, ունի իր միջոցները՝ իր անդամները լռեցնելու համար: Քանի՛ անգամ լսած ենք, սեղանին շուրջ, հայ մայրը որ կ'ըսէ՝ «հաճելի բաներու մասին խօսեցէք»: Եւ այդ ըսել... կը լռեցնէ պոռթկումներ, որոնք սակայ... կրնան առաջնորդել անկեղծ խօսակցու... թեան. կրնան ըլլալ վտանգաւոր, բայ... նաեւ առողջ: Հայ դաշտերը, մանա... ւանդ մերը, ունին լռեցնելու միջոց մ... որ տարբերակն է հայ մօր միջոցին, ... երբ մտաւորականութեան քննադատու... թիւնը կամ ըմբոստութիւնը կամ նոյն... իսկ հանրային հաճոյքը կը սպառնա... շղթայազերծուիլ, երբեք չի պակսիր ան... մը որ ըսէ «տխուր բաներու մասին խօ... սինք», այսինքն՝ մէկը որ Եղեռնը մէջտե... կը հանէ: Վտանգաւոր ուղղութեամբ ը... թացող մտածում, վերլուծում, նոյնիս... ուրախ - համարձակ մօտեցում միշտ կ... զսպուի, Մեծ Ոճով: Մենք կը հաւա... տանք որ ջարդուած, պարտուած ժողո... վուրդ ըլլալը, մեր անցեալի ողբերգա... կան եղբերը՝ մեզ միասին պահող «խէժ»... են, տեսակ մը ապահով փորձառութիւ... մեր միաանականութիւնը երաշխաւորող... փորձառութիւն: Իսկ մտածող, հարցնող, հարցաքննող, ամէն ուղղութեամբ շար... ժող ազատ - համարձակ միտքը՝ փախա... բայի տուփը կը բանայ, այսինքն՝ կ... տանգն է որ կը սպառնայ»:

(Շար. 7)

ներ, որոնց արմատները կուգան կենդա - նիներու եւ բոյսերու պաշտամունքի հին ժամանակներէն :

Արեգ, Լոյս, Հրայր, Հրանոյշ, Հրար-փի, Արեւհատ, Արեւշատ, Արշալոյս ... կրակին լոյսին եւ արեւուն երկրպագող մեր նախնիներու հին հաւատքի նշխար-ներ :

Արամազդ, Անահիտ, Աստղիկ, Նանէ, Վահագն, Տիրան, Տրդատ, Միհրան, Միհրդատ, Մերուժան, Նար, Նարէ, Նարինէ ... Հայոց հեթանոսական դիցա-նուններ եւ անոնցմէ ծնած անձնանուն - ներ :

Թորգոմ, Հայկ, Արմենակ, Գեղամ, Ա-րամ, Արա, Շաւարշ, Պերճ, Պարոյր, Հրաչեայ ... Մեր նախահայրերու եւ մե-ծերու նուիրական անունները :

Արարատ, Մասիս, Սիս, Արաքս, Սի-փան, Վան, Սասուն, Տարօն, Վարագ, Անի ... Մեր սրբազան լեռներու եւ գե - տերու, հնամեայ քաղաքներու անուն-ները :

Մովսէս, Եղիշէ, Կորիւն, Ղեւոնդ, Ա-նանիա, Գրիգոր, Մխիթար ... Մեր հը-նամեայ պատմութիւնը անմահացողներու սրբութիւն դարձած անունները :

Եւ անուններու այս աստղաբոյլերու մէջ աւելի շողշողուն ու հզօր՝ Հայկ, Տիգրան, Մեսրոպ, Վարդան, Դաւիթ, Անդրանիկ ... Ամէն մէկ անուն՝ իմաս - տաւորուած մեր ժողովուրդի աքանչելի գանկի մը սխրանքով, մեր հնամեայ պատ-մութեան հերոսական դրուագով մը, սըր-բագործուած դարերու խորհուրդով, ա-մէն մէկ անուն՝ մեր յոյզերու եւ յոյսե-րու թարգման ու խորհրդանիշ...

...Նայած պատմական հանգամանքնե - րուն, ժամանակ առ ժամանակ Հայերը գործածած են նաեւ օտար անձնանուններ : Որքան ալ անհաւատալի ըլլայ՝ Խամուշ, Ամիրդովլաթ, Իկտիշ, Ղատամղուտլու, Ջանգիշ, Թուրանշի, Ջունդիկ եւ նման անբարեհունչ, անիմաստ հնչիւնախում - բեր յիշեցնող բազմաթիւ անուններ յիշա-տակուած են միջնադարու մեր ձեռագիր-ներուն մէջ, զորս կրած են Հայերը : Մին-չեւ դարասկիզբ Հայաստանի մէջ գոր - ծածական էին՝ Բալաբէկ, Ալիխան, Աղա-ջան, Ջաւահիր, Գիւլիզար, Ագիգգիւլ եւ նման անուններ, իսկ քանի մը տասնամ-եակ առաջ նոյնիսկ նորաձեւ ու գեղեցիկ համարուած են օտարամուտ Էմմա, Ռու-դոլֆ, Ջեմմա, Ֆերդինան, Ռեբեկա, Ռե-գինա եւ այլ անուններ : Սակայն ասոնք բոլորն ալ նոյն բախտին արժանացած են՝ դադրած են գործածութենէ, Հայերէնին բնորոշ շատ հետաքրքրական երեւոյթի մը՝ «ինքնայստակացման» շնորհիւ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս օտարամուտ բառերը պարբերաբար դուրս մղուած են մեր լեզուէն :

Որո՞նք են հայկական անձնանունները : Զանոնք պայմանականօրէն կարելի է ե-րեք խումբերու բաժնել.

Ա) Բուն հայկական անձնանուններ, զորս մեր ժողովուրդը կրած է անյիշելի ժամանակներէ՝ Հայկ, Հայկանոյշ, Պա - րոյր, Գեղամ, Գառնիկ, Եզնիկ, Տաճատ, Վրոյր եւայլն : Անոնք առաւելաբար կամ կը ստուգաբանուին հին Հայերէնով, կամ ալ ընդհանրապէս չեն ստուգաբանուիր :

Բ) Հին շրջանին, առաւելաբար կրօնքի ընդհանրութեան պատճառով մեր դրացի ժողովուրդներէն փոխ առնուած եւ շա - տոնց հայացած անձնանուններ : Անոնցմէ են՝ յունական ծագումով Գրիգոր (ար - թուն), Գէորգ (երկրագործ), Եւգինէ (բարեծնունդ), Արսէն (առնական) անձ-նանունները, եբրայական ծագումով Ան-նա (շնորհալի, ողորմած), Սամուէլ (Աստուած լսեց), Մանուէլ (Աստուած մեզ հետ), Թամար (արմաւենի), իրանա-կան ծագումով Բագրատ (Աստուածա-տուր), Արշամ (արջի ուժ ունեցող), Խոսրով (բարեհամբաւ), Խորէն (արեւիկ) եւ այլ անձնանուններ : Ի դէպ, փոխառ - եալ համարուող կարգ մը անձնանուններ հեռաւոր աղերսներ ունին Հայոց հնագոյն անուններու հետ : Օրինակ, եբրայական ծագումով Եսթեր անձնանունը, որ կը բխի ասորա - բաբելական Իշտար աստ - ուածուհիի անունէն, փաստօրէն մեր Աստ-ղիկ անձնանունին մէկ տարբերակն է, քանի որ Հայոց հեթանոսական Աստղիկ դիցուհին Իշտարի զուգահեռներէն մէկը եղած է : Նուարդ անձնանունը կը հա-մարուի պարսկական փոխառութիւն, «նոր վարդ» նշանակութեամբ, սակայն կայ նա-եւ այս անձնանունի եւ մեր հին առաս - պելի հերոսուհի Նուարդի անունին հետ ուղղակի կապ մը : Կարէն անձնանունը եւս կը համարուի պարսկական փոխառու - թիւն, սակայն հաւանական է նաեւ անոր եւ հայկական լեռնաշխարհի Հայասա երկրի արքաներէն մէկուն՝ Կարաննիսի կամ Կարաննիի անուան նոյնութիւնը :

Գ) Ուշ շրջանին հայերէնի բառապա - շարով եւ լեզուական օրէնքներով ստեղ - ծըւած անձնանուններ՝ Լուսվարդ, Ար - փինէ, Սիրարփի, Սերինէ, Հայարփի, Նարինէ, Արմինէ, Նայիրուհի եւայլն :

Ստորեւ կը ներկայացնենք մեր հին ու նոր, մոռցուած ու նոր ստեղծուած անձ-նանուններէ կազմուած փունջ մը, որով կրնան առաջնորդուիլ անոնք՝ որոնք կ՚ու-զեն ընտրել աւելի բարեհնչիւն հայկական անձնանուններ :

Մաղթենք որ դարերու խորերէն եկող Հայոց տոհմիկ անձնանունները յարատե-ւեն իւրաքանչիւր հայ ընտանիքի մէջ :

ԱՐԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Արգար, Անդոկ, Անդրանիկ, Անուշաւան, Աշոտ, Առաքել, Առնակ, Աստուր, Ասպու-րակ, Ասքանազ, Աւագ, Աւետիս, Աւե - տիք, Ատոմ, Արա, Արամ, Արամազդ, Ա-րամայիս, Արարատ, Արբակ, Արգամ, Արեգ, Արեւշատ, Արծրուն, Արման, Ար-մէն (ակ), Արշալոյս, Արշակ, Արշամ, Արշաւիր, Արսէն, Արտակ, Արտաշէս, Ար-տաշիր, Արտաւազդ, Արտաւան, Բաբգէն, Բագրատ, Բարսեղ, Գագիկ, Գալուստ, Գառնիկ, Գարեգին, Գեղամ, Գնէլ, Գոռ, Գրիգոր, Գուրգէն, Գէորգ, Դաւիթ, Դե-րենիկ, Եղիշէ, Երուանդ, Զաւէն, Զարեհ, Զօհրապ, Զօրայր, Թադէոս, Թաթուլ, Թորգոմ, Ժիրայր, Լեռնիկ, Լեւոն, Լո - րիկ, Խաժակ, Խաչատուր, Խաչերես, Խոսրով, Խորէն, Ծովակ, Կարէն, Կո-րիւն, Յակոբ, Համբարձում, Հայկ, Յա-րութիւն, Հմայեակ, Յովակ (իմ), Յով-հան (նէս), Յովսէփ, Հրահատ, Հրայր, Հրանդ, Հրաչ (եայ), Յուսիկ, Ղեւոնդ, Մամիկոն, Մանուէլ, Մանուկ, Մասիս, Մարգար, Մարտիրոս, Մեխակ, Մեսրոպ, Մերուժան, Միհր(ան), Միհրդատ, Մի - նաս, Միսաք, Մխիթար, Մկրտիչ, Մհեր, Մոմիկ, Մովսէս, Մուշեղ, Նայիրի, Նա-րեկ, Ներսէս, Նշան, Նորայր, Նուէր, Շահէն, Շանթ, Շաւարշ, Շիրակ, Ոսկան, Պարգեւ, Պարթեւ, Պարոյր, Պերճ, Ռազ-միկ, Ռուբէն, Սահակ, Սամսոն, Սա-մուէլ, Սանասար, Սանթուր, Սասուն, Սարգիս, Սեւակ, Սիս, Սիրակ, Սիփան, Սմբատ, Սօս, Սուրէն, Սեւան, Վազգէն, Վահագն, Վահան, Վահէ, Վահրամ, Վա-ղարշակ, Վաղինակ, Վան (ատուր), Վա-չագան, Վաչէ, Վասակ, Վասպուրակ, Վա-րագ, Վարազդատ, Վարդան, Վարդգէս, Վարդերես, Վարշամ, Վարոս, Վարու-ժան, Վիրապ, Վռամ, Վրէժ, Վրոյր, Տա-ճատ, Տարօն, Տիգրան, Տիրայր, Տիրան, Տրդատ, Ցոլակ, Փայլակ, Քաջայր :

ԻԳԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Ագատուհի, Ագնիւ, Ալմաստ, Ալվարդ, Աղաւնի, Այծեմնիկ, Անահիտ, Անթառամ, Անի, Աննա, Աննման, Անոյշ, Աշխէն, Ասպրամ, Աստղիկ, Արամուհի, Արաքս(ի), Արեգնազ, Արեւ(հատ), Արծուիկ, Արմանոյշ, Արմենուհի, Արմինէ, Արշա - լոյս, Արուս(եակ), Արփենիկ, Արփինէ, Գայեանէ, Գեղանոյշ, Գեղեցիկ, Գեղու-հի, Գոհար, Դալար, Եսթեր, Եւա, Եւ-գինէ, Երազիկ, Երանուհի, Զարինէ, Զարմանդուխտ, Զարուհի, Զեփիւռ, Զըմ-րուխտ, Զուարթ, Թագուհի, Թամար, Թուխծամ, Իսկուհի, Լալա, Լիլիթ, Լու-սաբեր, Լուսերես, Լուսինէ, Լուսնթագ, Լուսվարդ, Խանդութ, Խումար, Ծաղկա-նոյշ, Ծովինար, Կարինէ, Կաքաւ(իկ), Համեստ, Հայարփի, Հայկանոյշ, Հայ - կուհի, Յասմիկ, Հեղինէ, Հեղնար, Հի - րիկ, Հռիփսիմէ, Հրանոյշ, Հրաչուհի, Հրավարդ, Հրարփի, Հրենիկ, Մայրա - նոյշ, Մանան, Մանէ, Մանեակ, Մանու-շակ, Մարան, Մարգարիտ, Մարիամ, Մարինէ, Մարմար, Մարջան, Մաքրու - հի, Մեհրանոյշ, Մետաքսէ, Նազելի, Նա-զենի(կ), Նայիրուհի, Նանէ, Նարգիզ, Նարինէ, Նարէ, Նեկտար, Նոյեմզար, Նուարդ, Նունէ, Նունուֆար, Նուշիկ, Շահանէ, Շաղվարդ, Շամիրամ, Շաքէ, Շողակաթ, Շողեր, Շուշան (իկ), Ոսկե-հատ, Ոսկինար, Պայծառ, Պարգիկ, Պեր-ճուհի, Ռուզան, Սաթենիկ, Սահակա-նոյշ, Սերինէ, Սիրանոյշ, Սիրարփի, Սիրվարդ, Սոնա, Սօսէ, Սրբուհի, Սու-սամբար, Վանինէ, Վանուհի, Վարդա - նոյշ, Վարդիթեր, Վարդիշաղ, Վարդու - հի, Վարսենիկ, Վեհանոյշ, Վերջալոյս, Տաթեւիկ, Տիգրանուհի, Տիրուհի, Ցոլ-նէ, Փառանձեմ, Փիրուզ, Քնար(իկ), Ովսաննա :

ԱՐՏԱԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ԵՐԳԻ ՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Օ. Մ.ի Լոնտոնի մասնաճիւղի կազ-մակերպութեամբ, Մարտ 9-ին, Համըր-սմիթ Թաուն Հոլի մէջ տեղի ունեցաւ հայ երգի ու բանաստեղծութեան նուիր-ուած երեկոյթ մը : Ներկայ էին մեծ թիւով Հայեր :

Հ. Օ. Մ.-ի վարչութեան անդամուհինե-րէն Զապէլ Մալաս բացումը կատարելով նախ ողջունեց ներկայութիւնը Եղիշէ եպիսկ. Կիզիրեանի, ապա ներկայացուց արուեստագիտուհի Շաքէ Յովակիմեանի կեանքն ու գործունէութիւնը՝ Եգիպտոս թէ այլ գաղութներ, հայ երգի ու բանաս-տեղծութեան ծանօթացման ու տարած-ման մարզէն ներս :

Յայտագրի առաջին բաժնին հայկական տարազով բեմ բարձրանալով Շաքէ Յո-վակիմեան՝ իր մեղմ ու գրաւիչ ձայնով, մեկնաբանեց Կոմիտասէն, Գուսան Աշո-տէն, Խաչատուր Աւետիսեանէն եւ ժողո-վրրդական այլ երգեր : Մասնաւոր գնա-հատանքի արժանացան «Կենաց երգը», «Կիկօ»ն, «Երբ ալեկոծ ծովու վրայ»ն, «Զարթիր լաօ»ն, «Սասունցիներու պա - ր»ը :

Երկրորդ բաժնին Շաքէ Յովակիմեան արտասանեց բանաստեղծութիւններ Պա-րոյր Սեւակէն, Վահան Թէքէեանէն, Հա-մօ Սահեանէն, Մ. Զարիֆեանէն, Ալ. Կի-րակոսեանէն եւ Յովհաննէս Թումանեանի «Անոյշ»ը, մեծ տպաւորութիւն թողլով ներկաներուն վրայ :

Մ. Տ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆ

Իսիի Հայկական խումբը ծանր պարտու-թիւն մը (1 - 4) կրեց Շըմինօ տը լ'Ուէս-թէն, այս վերջինոյն դաշտին վրայ : Երթի մրցումին 1-ի դէմ 6 կէտով յաղթող հայ մարզիկները, այս անգամ շատ տկար խա-ղարկութիւն մը ցուցաբերեցին, հաւանա-բար մոքիվասիոնի պակասէն, փրկելով իրենց պատիւը խաղի աւարտին տասը վայրկեան մնացած՝ շնորհիւ Պալիկեանի նշանակած կոլին :

×

ՌՈՆ ԱԼՓԻ ՇՐՋԱՆ

Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ը Լ'էթռայի լա-ւագոյն մարզիկներէն Կիթէյի 38-րդ վայր-կեանին նշանակած կոլին չկարենալով պա-տասխանել, կրած է յաջորդական 4-րդ պարտութիւնը՝ հակառակորդներու դաշ-տին վրայ եւ իջած դասաւորման 3-րդ տե-ղը, ունենալով 2 կէտի տարբերութիւն՝ առաջին Շամպէրիէն :

Այս շրջանի հայկական միւս խումբը՝ Վալանսի Իւ. Խս. Ժի. Օ. Ա. եւս պարտը-ւած է (1 - 0) Թոնոնէն եւ ներկայիս դա-սաւորման 6-րդ տեղը կը գրաւէ :

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ չկարենալով ար-դիւնաւորել դաշտին վրայ իր ունեցած ընդհանուր առաւելութիւնը, պարտաւոր-ւած է դաշտէն հեռանալ հաւասարու-թեամբ (1 - 1), Լա Ֆոնթոնի հետ : Հ. Մ. Ը. Մ.ի կոլը նշանակած է Փորթալէս (63-րդ վայրկեանին), մեծ վարպետու-թեամբ : Խումբը միշտ կը գրաւէ դասա-ւորման 11-րդ տեղը :

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՋԵԱՆ

ԽՆԴԱԼՈՎ ՄԵՌՆԻԼ...

Կը հաւատամ անմահութեան, բայց կը վախնամ մեռնիլ՝ զայն չճանչցած :

×

Ալքոլը կամաց - կամաց կը սպաննէ :
Հո՛գս : Այնքան ալ չեմ աճապարեր :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

6

ԿԱՅՍՐ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐ

Երբ Ռոտոլֆ ներս մտաւ, պա - տուհաններէն գորշ երկինքի մը ձմեռնային տխուր լոյսը կը թափան-ցէր : Այն օրը շատ լուրջ պատճառներ ու-նէր հօրը հետ տեսակցութենէ մը խուսա-փելու եւ, որովհետեւ կը վախնար վե - րահաս պայքարին անհաւասարութե - նէն, պէշ նախազգացումներով պաշար - ւեցաւ :

Այս անհրապոյր սենեակին մէջ տեսաւ ռազմադաշտ մը ուր երկու հակառակորդ-ներ պիտի ճակատէին կռուի մը համար որ անոնցմէ մէկուն մահով պիտի վերջա-նար : Աւա՜ղ, այս արտակարգ կռուին մէջ իբր զոհ մը կանխորոշուած ըլլալով, իշ-խանը կը ցաւէր որ ջիղերը կը դաւաճա-նէին իրեն : Ի՞նչ զէնքեր պիտի գործածէր հայրը : Իրենց միջեւ երբեք այս տեսակ խնդիրներ չէին ծագած : Չէր կրնար երե-ւակայել թէ կայսրը ինչ ճամբաներով պի-տի մօտենար այս խնդրին : «Միայն թէ վարչագիտօրէն չարժէր» կը խորհէր :

Կայսրը իր գրասեղանին առջեւ նստած էր, գերմարաջախտի համազգեստով : Իր բաւական խոշոր քթին վրայ լայն ակնոց-ները կը փայլէին : Լայնածաւալ թուղթ մը կը կարդար, մատիտով մը տող առ տող հետեւելով :

Ձեռքով նշան ըրաւ իր տղուն որ վայր-կեան մը նստի եւ սպասէ :

Ռոտոլֆ հայրը կը զննէր. իբր թէ եր-կար ատենէ ի վեր տեսած չըլլար : Մինչ-դեռ նախորդ իրիկունը միասին ճաշած էր : «Շատ ծերացեր է, խորհեցաւ, մինչ-դեռ վաթսուն տարեկան է դեռ : Բայց երիտասարդ եղա՞ծ է որ մինթէ : Հապըս-պուրկեան փիրմային ծեր գործակատար մըն է : Օրը մինչեւ իրիկուն քիթը թուղ-թերուն մէջ ընկղմած է : Հիմա ալ պիտի առնէ «Ռոտոլֆ - Մառի» թղթածրարը եւ մեր թանկագին կեանքը վիճարանութեան պիտի դրուի, իբր թէ բանակին համազ-գեստի երկու տեսակ կերպասներ եղած ըլլային» :

Կայսրը իր թուղթին ընթերցումը աւար-տած էր արդէն : Գզրոց մը բացաւ, խը-նամքով մէջը տեղաւորեց, մատիտը սեղա-նին վրայ դրաւ, քովը ուրիշ գունաւոր մատիտներ շարեց, ակնոցներ հանեց, սըր-բեց, տուփին մէջ պահեց եւ սեղանին վը-րայ իր յարմար տեղը դրաւ :

Այս բոլոր գործողութիւններէն վերջ, կայսրը իր տղուն դարձաւ : Հանդարտ ձայնով մը սկսաւ.

- Այս առտու Վատիկանէն նամակ մը առի որ շատ զարմացուց զիս : Նորին Սրբութենէն անձնական նամակ մըն էր, նամակ մը որ եպիսկոպոսներու ժողովէն չէ անցած : Ուստի, պարունակութիւնը գաղտնի կը մնայ Նորին Սրբութեան եւ իմ միջեւ :

«Վարչագիտական չէշտը, վստահ էի», խորհեցաւ Ռոտոլֆ որ ջղագրգռուած էր արդէն : Հօրը միօրինակ ձայնէն զգացած գրգռութիւնը զինքը կը համոզէր թէ շու-տով իրեն համար կենսական պատասխա-նը պիտի տրուէր :

(Շար. 73)

Այրի Տիկին Վարսենիկ Քէյիճեան, Տիկին Կարպիս Քէյիճեան եւ զաւակները՝ Սթեֆան եւ Ժերար, Տիկին Նորայր Երամեան, Տիկին Զիթենի Մինթանճեան - Փօշէ, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Երամեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Արամ Աւետիսեան եւ զաւակները, Հաճի - Արթինեան ընտանիքը, Պ. Մարսէլ Մանուկ, ինչպէս նաեւ Աւետիսեան եւ Եայլայեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսային, մօրեղբօր, զարմիկին, ազգականին եւ խնամիին՝

ԿԱՐԳԻՍ ՔԷՅԻՃԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Ապրիլ 1-ին, 55 տարեկանին:

Ըստ իր փափաքին, հրկիզումէն ետք, աճիւնները կը զետեղուին ընտանեկան դամբարանին մէջ, Անիէռի հին գերեզմանատունը, ռիւ տիւ Մենիլ, ուր պէտք է հաւաքուիլ, Երկուշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 10.45-ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել՝ Հայկ. վարժարաններուն:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Քէյիճեան եւ Երամեան ընտանիքներուն:

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԸ
ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Միացեալ - Նահանգներէն (Քալիֆոռնիա) Տիկին Լիտիա Պօյաճեան կը փնտռէ իր մօրեղբօր՝ ողբացեալ Վարդեվառ Փանոսեանի երկու զաւակները՝ Վրէժ եւ Վարուժան, ծնած իր առաջին (հայ) կնոջմէն: Ինք յետագային ամուսնացած է Ֆրանսուհիի մը հետ, եւ կ'ապրէր Լիոնի Ժենաս շրջանը: Զինքը գտած էր փնտռողին հայրը, Հալէպի որբանոցը եւ հետը Մարաշ բերած: Լիտիա Պօյաճեան անցեալին Իսրայէլ եղած է եւ 30 տարի աշխատած տեղւոյն ՀՕՄ-ի մասնաճիւղին մէջ:

Ջերմապէս կը խնդրուի նենթականերէն կամ զանոնք ճանչցողներէն, անյապաղ թղթակցութեան մէջ մտնել Տիկին Պօյաճեանի հետ. -

Mrs. L. BOYAGIAN
1818 NO KINGSLEY // 11
LOS-ANGELES, Ca. 90027 USA

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

CHERCHE

JEUNE GARÇON DE CAFÉ

pour apprendre le métier, très sérieux, parlant couramment le français. Se présenter, lieu de travail Bois - Colombes chez Mr. Seferian.

Téléphoner : 780. 68. 91

sauf le mercredi

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 14, ժամը 15-ին Մշակ. Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

COLONIE de VACANCES de la Croix Bleue

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche

1 - des Moniteurs pour sa Colonie de Vacances de Bellefontaine (Jura)
2 - des Moniteurs et Monitrices pour son Camp d'Adolescents pour les mois de Juillet et Août

Date limite d'inscription : 16 AVRIL
Un séminaire est prévu pour les 21 - 22 - 23 Avril à la M. C. A. de Paris
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 824. 46. 57

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը կը փնտռէ խաչուհի մը: Մնայուն քարտուղարուհի, - հաշուապահուհի, հայերէն - ֆրանսերէն վճարովի աշխատելու համար կէս օր իր գրասենեակը:

La Croix Bleue des Arméniens de France Comité Central : recherche un membre qui assumerait la fonction de permanente - secrétaire-comptable bilingue à mi-temps rémunérée.

Tél. : 824 - 46 - 57
le jeudi de 16h à 22h.
ou écrire
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 Paris

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ 6-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Կիրակի, Ապրիլ 15-ին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի հիմնադրութեան 6-րդ տարեդարձի առթիւ, Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր արարողութիւն:

Կը նախագահէ, կը քարոզէ եւ կը պատարագէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը իր ամբողջական կազմով եւ ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի, կ'երգէ Կոմիտասեան անդրանիկ պատարագը՝ վերածուած քառաձայն երկսեռ խումբի համար Վարդան Սարգսեանի կողմէ:

Սկիզբ. Ժամերգութեան 8
Պատարագ՝ 10

Պատարագէն ետք եկեղեցւոյս Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ կը սարքուի սիրոյ սեղան, ի պատիւ՝ հիւրերու, երգչախումբի անդամներու եւ Պ. Պ. Բարսեղ Մաչոյեանի, Գեղամ Շեխերեանի, Օրիորդ՝ Մարի Սիմոնեանի եւ Փօլէթ Օթարի, որոնք ծառայած են Մայր եկեղեցւոյս աւելի քան՝ քսան տարիներ:

Սոյն ճաշին մասնակցիլ փափաքողները պէտք է ապահովեն իրենց տեղերը եկեղեցւոյս քարտուղարութեան մօտ: Հեռաձայնել՝

77 - 84 - 70

à l'étoile
Concessionnaire
AUSTIN ROVER
Mini
METRO
M-G
TRIUMPH
ROVER
OUVERT SAMEDI
CREDIT MAXIMUM
Gd choix de voitures
Occasions garanties
carrosserie mécanique
Service Après-vente
Pièces détachées
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de TILSITT 380-55-11

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ Կիրակի, Ապրիլ 15-ին իրենց յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին: Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, երեցներուն համար եւ ի գիտութեան անոնց յիշատակը յարգողներուն:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

888 - 92 - 51 կամ՝ 860 - 47 - 18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Նէտէլեանէ 300 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի Վերժին Գըլըճեանի մահուան առթիւ:

×

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Բենիամին Չիչէքեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի. - Այրի Տիկին Չիչէքեանէ 1000, Պ. Տիգրան Չիչէքեանէ (Յունաստան) 400 Ֆ., Գազաճեան ընտանիքէն 300 Ֆ.:

Այրի Տիկին Վերժին Գըլըճեանի մահուան առթիւ. - Ա. Սվաճիէ 500 Ֆ., Սարգիս Սարգիսեանէ, Միհրան Գանդելեանէ 300-ական Ֆ., Ժ. Մաժաքեանէ, Ղ. Մաժաքեանէ, Եասմին Հաստատութենէն, Յ. Բաթիոփլայէ, Ծատուրեանէ 200-ական Ֆ., Բ. Քէշիշեանէ եւ Խ. Չիլինկիրեանէ 100-ական Ֆ.:

×

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները. - Լիոնի Տիկնանց Միութիւնը 5.000 ֆրանք Դպրոցին:

Յարութիւն Դաւիթեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյ՝ Աճէմեան, Պարսամեան, Զանոեան, Տէր - Յակոբեան եւ Ներկիզեան ընտանիքները 1000 Ֆ.:

Սէն Մօրիսէն՝ օրիորդներ՝ Վերժին, Արմենուհի, Անժինէ Կոստանեան, Մարտ ամսոյն՝ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ Հայկազեան վարժարանի աշակերտութեան ճաշ մը հրամցուցած են:

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հինգ հոգինոց հայ ընտանիքի մը համար (երկու երախայով), վարձու յարկաբաժին մը կը փնտռուի 3/4 սենեակ, յարմարութիւններով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը (արուարձանի պարագային՝ նախընտրաբար՝ կառ. տիւ Նօրի կամ՝ կառ. տը լ'Էսթի գիծին վրայ):

Հեռաձայնել իրիկունները ժամը 19-էն ետք՝

254 - 90 - 80

Nouveautés chez

HAY DISC

- *Médailles*
- *Porte-clefs*
- *Verres décorés*
- *Plaquettes gravées*
- *Lettres à set*
- *Machines-à-écrire*
- *Timbres*

et toujours grand choix de disques et de cassettes

Comme d'habitude . . .
tout est arménien!

Adresse : 31, rue Lamartine
75009 PARIS
Me Cadet ou N. D. de Lorette
Tél. : 878. 22. 79
Du Lundi au Samedi 14h - 18h 30

ԿԵՍԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՄՆԵՐՈՎ ԵՒ ԱՊՈՒԽՏՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

- Տարեկան Մեծ Ճաշ -

Նախագահութեամբ Հայրենակից՝
ՕՆՆԻԿ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆԻ

Ապրիլ 15, Կիրակի, ժամը 13-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Métro : Courcelles

Առաւօտեան հոգեհանգիստ՝ Փարիզի Հայոց Մայր եկեղեցին, ի յիշատակ մեր բիւրաւոր նահատակներուն:

×

Գեղարուեստական բաժին, սիրայօժար կը մասնակցին՝ Օր. Արաքսի Գմբէթեան՝ արտասանութիւն, Միհրան Էլմաեան՝ մեներգ, Գէորգ Ալեքսանեան՝ արտասանութիւն, Պէյրութցի Սիլվէն՝ մեներգ, Ռոզի եւ Վ. Նաւասարդեան: Ծանօթ թառահար Բիւզանդ Ֆընտըքլըեան:

Սիրով կը հրաւիրուին կեսարացի եւ այլ տեղացի անխտիր բոլոր հայրենակիցները: Ճաշագին՝ 100 Ֆ.:

Հ Ա Յ
ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐ
Անտիյիի եւ Մոնմորանսիի

Երրորդ Տարիքի Անձերու Համար: Հանգստաւէտ պայմաններու մէջ, Ընտանեկան հարազատ մթնոլորտ, Բժշկական տեւական հսկողութիւն եւ խնամք: Քաղաքներու ժխորէն եւ ապականած օդէն հեռու՝ բնութեան ծոցին մէջ, հաճելի եւ մաքուր միջավայր:

=——✝——=

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

Maisons de Retraite

à Andilly et Montmorency
Pour les Personnes du Troisième-Age

Confort moderne, Ambiance familiale, Surveillance et soins médicaux permanents, Cadre paisible, dans la nature, loin de la pollution et des bruits de la ville.

S'adresser à l'A.A.A.S
Madame Mahdessian
77, Rue La Fayette — 75009 Paris
tél. 878 - 02 - 99

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ձեռնարկը, Մայիս՝ 19-ին:

OPTIMA Tours

CETTE ANNEE EN ARMENIE

— du 14 au 28 AVRIL	5 450 F
— du 5 au 19 MAI	6 250 F
— du 2 au 16 JUIN	6 250 F
— du 21 JUILLET au 4 AOUT	6 410 F
— du 4 au 18 AOUT	6 410 F
— du 18 AOUT au 1er SEPT.	6 410 F
— du 1er au 15 SEPTEMBRE	6 410 F
— du 6 au 20 OCTOBRE	5 430 F

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. : 742. 10. 35

A LYON
VOYAGES No 1
TOURING OFFICE PROGRES
14, rue Waldeck Rousseau
69006 LYON
Tél. : 852. 25. 64

TOURISME ET MUSIQUE EN ARMENIE
DU 7 AU 21 JUILLET

Sous la conduite d'ALEXANDRE SIRANOSSIAN

Renseignements et inscriptions : OPTIMA TOURS
Sonia COUMRYANTZ
12, rue Vignon — 75009 Paris
Tél. : 742. 10. 35

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
10

MARDI
10 AVRIL
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.677 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.677

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԱՏ

ԻՆՉՊԷՍ ԵՒ ԻՆՉՈ՞Ւ ՄԵՌԱՆ
ԻՆԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

Պաշտպանութեան Նախարարին յաջորդական յայտարարութիւնները փոխանակ յստակացնելու աւելի պղտորեցին մտքերը: Արդարեւ, որքան ալ «արկած»ի մասին խօսուի, այնքան ալ ապահով չէ թէ Շաբաթ օր, Չատի մէջ, զոհ գացած ինը վայրաշուները, իսկապէս Թակարդ մը չեն ինկած: Ըստ վերջին տեղեկութիւններու, Նճամենայի հիւսիս - արեւելքը, Ֆրանսացի զինուորները հետախուզութեան պաշտօն կը կատարէին, շրջաններ՝ որոնք կրնային ականուած ըլլալ: Անոնք կը գտնուէին «կարմիր գիծ»էն շուրջ 40 քիլոմեթր հարաւ, այսինքն՝ Չատի օրինաւոր ուժերը Կուքունիի ապստամբ եւ լիբիական զօրքերը բաժնող գիծը: Ֆրանսացիները մօտեցած են լքուած զինուորական կառքի մը, որ անմիջապէս պայթած է: 9 մեռեալ կայ եւ 6 վիրաւոր: Շատ լուրջ մէկէ աւելի յայտարարութիւններ ըրաւ այս առթիւ, եւ բաւական հակասական: Ընդդիմութեան համար, Էռնիւ միշտ «կ'աճապարէ» եւ այդ պատճառով, կը ստիպուի զիրար սրբագրող յայտարարութիւններ ընել: Արդարեւ, նախ զոհերուն թիւը սխալ էր առաջին զեկոյցի մը մէջ, ապա՝ օրը (ցարդ հաստատուած ալ չէ թէ Ուրբաթ թէ՞ Շաբաթ մեռած են), նոյնիսկ՝ ճշգրիտ վայրը: Եւ մինչ Էռնիւ կը պնդէ որ արկած է եւ խընդրոյ առարկայ չէ Ֆրանսական ներկայութիւնը Չատի մէջ, Պրիւսէլի մէջ Կուքունիի ուժերուն ներկայացուցիչը յայտարարած է թէ Ուրբաթ օր մեռած ֆրանսացի զինուորները ականներու դաշտի մը վրայ օդը ելած են:

Խորհրդային Թաս գործակալութիւնն ալ, իր կարգին, կ'ըսէ թէ նախ 6 զինուոր մեռած է եւ 3 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են ԿՈՒՆԹ-ի (Կուքունիի եւ լիբիական ուժեր) զինուորներու հետ կռիւներու ատեն, ու յետոյ՝ մեռած: Թաս-ի համար, Ֆրանսա երթալով աւելի կը միջամտէ, ամերիկեան ճնշումի տակ, պահպանելու համար Հիսէն Հապրէի ամերիկասէր վարչակարգը:

ՁԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՍԱԼԱ նոր սպառնալիքներ ըրեր է, այս անգամ Պէյրութի մէջ, մամուլի գործակալութեան մը յանձնելով հայերէն, արաբերէն եւ անգլերէն յայտարարութիւն մը, զգուշացնելով օդանաւային բոլոր ընկերութիւնները, որոնք Թռիչքներ ունին Թուրքիայէն կամ դէպի Թուրքիա: Այս լուրը հաղորդած էր «Հիւրրիյէթ» Ապրիլ 4-ի իր Թիւով (տես՝ «Յառաջ», Ապրիլ 6), իբրեւ աղբիւր ունենալով Թեհրանի իր Թղթակիցը: Այս անգամ Ռօյթըրի մէկ տեղեկատուութիւնն է, որու կ'արձագանգէր Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ-ը Ապրիլ 9-ին: Կը գրէ նաեւ թէ ԱՍԱԼԱ-ն սպառնացած է բոլոր արաբ կառավարութիւններուն, որոնք կը գործակցին Թուրքիոյ հետ:

Սէթի մէջ ընդդիմութիւնը յաղթեց կրկնուող Թաղապետական ընտրութեան ձայներու 53,13%-ով: Մարտին ալ ընդդիմութեան ցանկը յաղթած էր 96 ձայնի տարբերութեամբ, բայց Պետական խորհուրդը չեղեալ հռչակած էր արդիւնքները, անկանոնութեան պատճառով: Սէթի քաղաքապետարանը 25 տարի է համայնավար բերդ մըն էր: Նոյն օրը, Կիրակի, քանթոնալ ընտրութիւններ ալ կային Սէն-Կոլթիէ (Էնտր) եւ Էքսիտէօյլ (Տորտոներ), բայց երկու տեղերն ալ համեմատական մնացին, ընդդիմութեան նպաստաւոր:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 47-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 7-ի խաղերու արդիւնքներն են.-

Արարատ - ՍԿԱ (Ռոստով)	1 - 2
Կայրաթ - Զէնիթ	1 - 1
Մետալիստ - Դինամօ (Մ)	2 - 1
Նեֆթչի - Չերնոմորեց	2 - 1
Դինամօ (Կ) - Դինամօ (Թ)	3 - 0
Տորպեդօ (Մ) - Ժալգիրիս	0 - 0

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Ալֆորվիլ Ի-Ժի-Ա - Կաներ	1 - 5
Լը Փիւժէ - Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ	2 - 1

×

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ
ՅԱՒԱԿՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ

Շաբաթ օր, Կարի Կասպարով 40 հարուածով յաղթած է Սմիսլովի 12-րդ խաղին եւ 4-ի դէմ 8 կէտ ունի: Կէս կէտի եւս պէտք ունի վերջնապէս յաղթելու համար յաւակնորդներու այս աւարտականին եւ խաղալու աշխարհի ախոյեանի տիտղոսին համար՝ Անատոլի Կարպովի հետ:

ԱՆՏՐԷ ՎԻՒՐՄՍԷՐ, գրագէտ, աշխատակից «Իւմանիթէ»ի, իմբրագրականով թէ տոմսով, մեռաւ Ապրիլ 6-ին, ուղեղային արիւնահոսութեան հետեւանքով, 84 տարեկան էր: Ծնած Փարիզ, նախ գրաւման, ապա ազատագրութեան շրջանին վարած է «Թուլուզի հայրենասէրին» խմբագրութիւնը, գրական քննադատ եղած է Լէթր - Ֆրանսէզի 1947-էն 1972: Հեղինակ վէպերու, պատմուածքներու, Պալզաքի մասին ուսումնասիրութեան մը եւայլն, եւայլն: Ուղղափառ համայնավար, խորապէս կապուած էր նաեւ Խորհ. Միութեան եւ քննադատութեան չէր հանդուրժեր:

ՔԱՄԸՐՈՒՆԻ մէջ պետական հարուած մը ձախողեցաւ 36 ժամուան ընթացքին եւ Նախագահ Պիյա տէրը մնաց կացութեան, թէեւ կ'ըսուի թէ բազմաթիւ զոհեր կան: Ուրբաթ օր, երբ հանրապետական պահակազօրքի տարրեր կ'ապստամբէին, կարելի չէր յստակ գաղափար մը կազմել տիրող կացութեան մասին, քանի բոլոր հաղորդակցութիւնները խզուած էին: Յիշենք որ Ֆրանսական այս նախկին գաղթավայրը, անկախ է 1960-էն ի վեր: Երկրին հիւսիսը մահմետական է, հարաւը՝ կաթոլիկ, ներկայ նախագահը հարաւային է եւ ըմբոստութիւնը եկած էր խումբ մը հիւսիսայիններէ: 1982-ին է, որ նախկին նախագահը՝ Ահիճօ իր հրաժարականը կուտար աւելի քան 20 տարուան խիստ վարչակարգ մը կիրարկելէ ետք: Ըստ սահմանադրութեան, տեղը կը գրաւէր վարչապետը՝ Պիյա: Շրջան մը Քամըրուն մնալէ ետք, Ահիճօ Ֆրանսա կուգայ եւ կը տեղաւորուի Քոթ տ'Ազիւրի իր ապարանքը: Պիյա վերջ դրած էր բաւական զեղծարարութեանց եւ ժողովուրդն ալ մեծ յոյսեր ունէր: Ձախողած պետական հարուածէն ետք, կը փնտռուին պետական ապստամբներ, բոլորն ալ ձերբակալուած չըլլալով:

LE GENOCIDE DES ARMENIENS DEVANT LE TRIBUNAL DES PEUPLES

Հայերու ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին ճամբուն վրայ կարեւոր հանգրուան մըն է «Ժողովուրդներու Դատարան»ին նստաշրջանը, որ կը գումարուի չորեքշաբթի վերջ, Փարիզ, Սորպոնի Ռիշըլիէօ ամփիթատրոնը:

Կը թուի որ, ցարդ հրատարակուած յաջորդական 3-4 հաղորդագրութիւնները, հարկ եղածին չափ չեն լուսաբանած մտքերու մէջ, այս ձեռնարկին բնոյթն ու տարողութիւնը: Նախապէս ծանօթ Պերթրանտ Ռըսէլ անունին տակ, այս դատարանը՝ տեսակէտի առեան մըն է, բաղկացած միջազգային վարկ վայելող անձնաւորութիւններէ: Հայերու ցեղասպանութիւնը քննելու առաջարկը հայկ. նախաձեռնութիւն չէ, այլ, ինչպէս կը տեսնուի ստորեւ հրատարակուած առաջին զեկոյցէն, դիմումը կատարած են. - Փոքրամասնութիւններու իրաւունքներու համախմբումը, Քըլչըրըլ Սըրվիվըլը եւ Կէզէլշաֆթ ֆիւր Պէտրոհթը Ֆէօլքըրը: Այս իսկ պատճառով, ինչ որ տեղի պիտի ունենայ, քանի մը օրէն, կարեւոր քայլ մըն է միջազգային գետնի վրայ:

Առաջին զեկոյցին հետ, կը հրատարակենք բողոքը (փլէնթ), որու քննութիւնն է զոր պիտի կատարէ այս դատարանը, ուր պիտի ներկայացուին թէր ու դէմ տեղեկագրեր, հուսկ դատարանը, յետ խորհրդակցութեան կու տայ իր վճիռը:

Ուրբաթ եւ շաբաթ, յաջորդաբար կը ներկայացուին. - դատարանը - բողոքը - փրոֆ. Ռ. Յովհաննէսեանի տեղեկագիրը հայկ. հարցի մասին (1878-1923, անգլերէն) - Ժ. Լիպարիտեանի տեղեկագիրը ցեղասպանութեան ծրագրին մասին - Ուոլքըրի տեղեկագիրը ամերիկեան եւ բրիտանական աղբիւրներու վրայ - Հոֆմանի տեղեկագիրը գերմանական եւ աւստրիական աղբիւրներու վրայ - տոքթ. Թերնոնի տեղեկագիրը ցեղասպանութեան վրայ - - Վերհէօվընի իրաւագիտական տեղեկագիրը - 30րդ պարբերութեան մասին տեղեկագիրը - Քիւփէրի տեղեկագիրը հայկ. եւ հրէական ցեղասպանութեան բաղդատականին վրայ եւ Վիտալ-Նաքէի նամակը:

Կիրակի օր դատարանը կը կատարէ քննութիւնը պարզուած թղթածրարներուն եւ կը պատրաստէ վճիռը, որ կը կարդացուի երկուշաբթի առտու, Փըրանսական Ծերակոյտին մէջ:

Այս «դատավարութեան» հայկ. մասնակցութիւնը պատրաստելու համար է, որ Ժերար Շալեանի նախագահութեան ներքեւ կազմուեցաւ «Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման համար ժողովուրդներու դատարանին առջեւ ընկերակցութիւնը», որ ինչպէս քանիցս յայտնեց մամուլով, նախատեսած էր 500 հազար Ֆրանքի անհրաժեշտ եւ նուազագոյն պիւտճէ մը: Ըստ մեր քաղած տեղեկութեանց այդ գումարն իսկ, ցարդ, կարելի չէ եղած գոյացնել, ինչ որ բաւական տխուր պատկեր մըն է: Չենք ուզեր այպանել մեր գաղութը, որ հակառակ իր համբաւին «առատ» գաղութ մը կը նկատենք եւ կը նախընտրենք խորհիլ թէ լաւ չըմբռնեց կատարուածին արժէքը -թէկուզ գլխաւորաբար բարոյական գետնի վրայ- բայց եւ այնպէս միջազգային չափանիշով:

× Աւելորդ խճողումներու առաջքն առնելու համար, մուտքը հարկադրաբար հրաւէրի վրայ կարգադրուած է:

×

Le GROUPEMENT POUR LES DROITS DES MINORITES (Paris, France), CULTURAL SURVIVAL (Cambridge, Mass., U. S. A.) et GESELLSCHAFT FUR BEDROHTE VOLKER (Association pour l'Aide aux Peuples Menacés, Göttingen, RFA) ont décidé de saisir le Tribunal Permanent des Peuples du cas du génocide des Arméniens (1915 - 1917).

D'une part, tout au long des années 1970, l'approbation d'un rapport préliminaire élaboré à la demande des Nations Unies sur la prévention et la répression du crime de génocide a été constamment différée par une bataille de procédure, parce que son paragraphe 30 mentionnait le génocide des Arméniens que l'Etat turc ne reconnait pas et ne veut pas voir reconnu par les organisations internationales.

D'autre part, en vertu d'une Convention internationale de 1968, entrée en vigueur dès 1970, les crimes contre l'humanité - parmi lesquels le génocide - ont été déclarés imprescriptibles.

Dans ces conditions, les organisations précitées ont estimé qu'il était nécessaire de soumettre à un tribunal d'opinion le cas du génocide des Arméniens. Le Tribunal Permanent des Peuples a déjà siégé sur les cas les plus divers : l'Argentine, Salvador, Afghanistan, Sahara Occidental, Erythrée, Guatemala, Philippines, etc.

La présidence du Tribunal a déclaré la demande recevable et fixé la session consacrée au problème du génocide des Arméniens aux 13 - 16 avril 1984, à Paris.

Le Tribunal Permanent des Peuples se propose, comme il l'a fait jusqu'à présent, d'examiner ce cas de façon aussi rigoureuse que possible, après avoir entendu des experts internationaux. Le gouvernement turc sera invité à fournir toutes les explications qui lui paraissent opportunes. Les débats porteront uniquement sur les faits et leur qualification juridique.

×

Les organisations suivantes :
— GROUPEMENT POUR LES DROITS DES MINORITES (Paris, France)
— CULTURAL SURVIVAL (Cambridge, Mass., U. S. A.)
— GESELLSCHAFT FUR BEDROHTE VOLKER (Göttingen, R. F. A.)
sollicitent du Tribunal Permanent des Peuple qu'il consacre une session au cas du génocide des Arméniens. Elles demandent qu'il soit apporté une réponse aux questions ci-dessous :

1) Le peuple arménien a-t-il été victime de déportations, massacres, etc., durant la Première Guerre mondiale dans l'Empire Ottoman ?

2) Ces faits constituent-ils un «génocide» au sens de la Convention internationale pour la Prévention et la Répression du Crime de Génocide (1948) et sont-ils, à ce titre, imprescriptibles au sens de la Convention sur l'Imprescriptibilité des Crimes de Guerre et des Crimes contre l'Humanité de 1968 ?

3) Quelles en sont les conséquences, tant à l'égard de la Communauté internationale qu'à l'égard des parties en présence ?

ԳԻՒՄՐԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ 700-ԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՅՐՆ ԻՄԱՍՏԻՑ՝ ԳԼԱՁՈՐ

Ա.

Գլաձորի Համալսարանի մասին խօսքս պիտի սկսիմ «Քրոնիկոն»էն։ Տասնեօթը դար առաջ ապրած յոյն անուանի ժամանակագիր Եւսեբիոս Կեսարացի գրած է «Քրոնիկոն» («Ժամանակագրութիւն») կոչուող գիրք մը, աշխարհի առաջին ժամանակագրութիւնը, որ յետագայ դարերուն կորսուած է։ Քանի տակաւին կորսուած չէր, հայ թարգմանիչները 1500 տարի առաջ այդ գիրքը ունեցած են եւ յունարէնէ թարգմանած հայերէնի։ Համաշխարհային գիտութիւնը ներկայիս յոյն գիտականի կորսուած գիրքը կ'օգտագործէ հայերէն թարգմանութեան միջոցով։ Իսկ այս թարգմանութիւնը արդէն քանի մը անգամ հայերէնէ վերաթարգմանուած է լատիներէն, գերմաներէն եւ տարածուած աշխարհի մէջ։ Երեւանի Մատենադարանի այցելուները այսօր կրնան տեսնել հոչակաւոր մատեանը, որ կը կրէ համեստ անուն մը՝ «Ձեռագիր թիւ 1904»։ Անոր հետ նոյն Մատենադարանի ձեռագիրներու դարակներուն մէջ կը գտնուի ուրիշ մատեան մը՝ «Ձեռագիր թիւ 1097», որ Ե. դարու փիլիսոփայ Եզնիկ Կողբացիի աշխատութեան միակ ընդօրինակութիւնն է, որ հասած է մեզի։ Ընդօրինակուած է Գլաձորի Համալսարանի հիմնադիր Ներսէս Մշեցիի եւ Եսայի Նչեցիի պատուէրով։ Շատ հաւանական է, որ այս երկու ձեռագիրները, դարերով դեգերելէ ետք Մատենադարանը իրարու հանդիպելէ առաջ, ժամանակ մը դարձեալ միասին նոյն վայրը գտնուած ըլլան՝ Գլաձորի Համալսարանը, ուր կը դասաւանդուէր նաեւ ժամանակագրութիւն նիւթը, զոր առանց «Քրոնիկոն»ի կարելի չէ պատկերացնել։ Ասիկա միայն ենթադրութիւն է։ Յստակ ոչինչ գիտենք։ Չենք գիտեր նաեւ, թէ թարգմանչաց դարու ո՞ր անմահ երախտաւորը թարգմանած է յոյն ժամանակագրի այս հազուագիւտ երկը։ Հին ժամանակները մարդիկ երբեմն կը գերադասէին դարերուն յանձնել ոչ թէ իրենց անունը, այլ գործը։ Գուցէ այդպէս ըրած է նաեւ հայ թարգմանիչը։

Որքան որ ալ անունը անծանօթ ըլլայ, իր զարգացումը կարելի չէ թաքցնել։ Գիրքի իւրաքանչիւր տողէն մեզի կը նայի իր գործին մեծ վարպետ գիտնականը։ Ժամանակի ամէնէն հեղինակաւոր գիտական լեզուին՝ յունարէնի, տիրապետած եւ «Քրոնիկոն»ի նման բարդ ժամանակագրական երկ մը կրնար թարգմանել միայն բարձր զարգացում ունեցող մէկը։ Ուրեմն հայ թարգմանիչը բարձրագոյն ուսում առած է։ Բայց ո՞ւր ստացած է այդ ուսումը, եթէ Հայաստանի մէջ 1500 տարի առաջ համալսարան չկար եւ եթէ Գլաձորի Համալսարանը 700 տարեկան է։ Ահա այս հարցումին պատասխանելու համար է, որ յօդուածս սկսայ «Քրոնիկոն»ի թարգմանիչէն։ Այդպէս սկսայ, որպէսզի «Քրոնիկոն»ի օրինակով յիշեցնեմ որ Գլաձորի Համալսարանը մէկ անգամէն չէ հիմնուած, որ նախքան այդ համալսարանին հիմնումը, Հայաստանի մէջ իրարու յաջորդած են տարբեր լեզուներ գիտցող, բարձրագոյն կրթութիւն ստացած սերունդներ։ Գլաձորը ստեղծուած է օտար երկիրներու մէջ ծաղկած գիտութիւններուն հաղորդակից մտաւորականներու հայրենիքին մէջ։

Գլաձորէն նուազ հեղինակութիւն չունէին Անիի, Սանահինի, Հաղպատի բարձրագոյն դպրոցները՝ իրենց անուանի գիտնականներ Գրիգոր Մագիստրոսով եւ Յովհաննէս Սարկաւագով, Սամուէլ Անեցիով եւ շատ ուրիշներով։ Այս դպրոցները նոյնպէս մեզի չհասած կարգ մը ձեռագիրներու մէջ կրնային համալսարան կոչուած եւ համալսարանական ծրագրով գործած ըլլալ։ Եթէ այդպէս ըլլար՝ հայկական համալսարաններու գլխաւոր դարը յառաջ կ'երթար, եւ Հայաստան կը դառնար համալսարան ունեցած ամէնէն հին երկիրը։ Եւ ասիկա զարմանալի չէր ըլլար, ինչպէս զարմանալի չէ այն՝ որ Հայաստան հեթանոսութիւնը թօթափած եւ քրիստոնէութիւնը պետականօրէն ճանչցած առաջին երկիրն է աշխարհի մէջ։

Մինչեւ ԺԲ. դար համալսարաններ գոյութիւն չեն ունեցած։ Առաջին համալսարանները հիմնուած են Եւրոպա, ԺԲ. դարուն։ Մէկ դար ետք հիմնուած է նաեւ Գլաձորի համալսարանը, որ Եւրոպայի սահմաններէն դուրս հիմնուած առաջին համալսարանն է։

Հայ ընթերցողը պէտք է գիտնայ, սակայն, որ հայերէնի մէջ համալսարան բառը սկսած է գործածուիլ շատ աւելի առաջ, քան համալսարաններու գոյութիւնը։ Ասիկա բառերու կենսագրութեան հետաքրքրական մարզն է, ինչպէս օրինակ՝ «տիեզերական» բառը զոր մեր նախնիները գործածած են տիեզերագնացութեան դարէն հազարաւոր տարիներ առաջ։ «Տիեզերագնաց» ըսելով միջնադարուն հասկցած են ամբողջ աշխարհի մէջ տարածուած լուրը։ Գլաձորի համալսարանի հիմնադրութենէն 800 տարի առաջ «համալսարան» բառը գործածած է հայ հռչակաւոր փիլիսոփայ Դաւիթ Անյաղթ։ Պղատոնի հիմնած բարձրագոյն դպրոցին մասին խօսելու առեն, ան կը յայտնէ որ յոյն մեծ փիլիսոփան իր դպրոցի ճակատը դրոշմած էր մակագրութիւն մը, որով կ'արգիլուէր «աներկրաչափներ»ու (երկրաչափութիւն չգիտցողներու) մուտքը համալսարան. «Պղատոն ի վերայ իւրոյ համալսարանին մակագրեց. «Աներկրաչափին մի ներքսամտեսցէ»։ Հայ փիլիսոփան Պղատոնի դպրոցը կը կոչէ համալսարան, սակայն այդ դպրոցը այսօրուան իմաստով համալսարան մը չէր, այլ այնպիսի բարձրագոյն դպրոց մը՝ ուր ուսանած կամ դասաւանդած են նաեւ ինք՝ Դաւիթ Անյաղթ, տիեզերագէտ Անանիա Շիրակացի եւ ուրիշներ։

Շիրակացիի օրինակով յիշենք, որ միջնադարեան բարձրագոյն դպրոցին յատուկ էին ոչ միայն բազմաթիւ ունկնդիրներու համար նախատեսուած լսարանները (համա-լսարանները), այլեւ անհատական ուսուցումը։ Շիրակացի մանուկը կերպով կը կրթուէր յոյն գիտական Թուկիքոսի մօտ։ Ուսանողները կրնային անձնական նախաձեռնութեամբ հմտանալ կարգ մը մասնագիտութիւններու մէջ, բայց իւրաքանչիւր մասնագիտութեան համար առանձին մասնաճիւղեր (այսօրուան իմաստով լսարաններ) գոյութիւն չունէին։ Ահա այս յատկանիշներով է, որ Պղատոնի, Դաւիթ Անյաղթի եւ Շիրակացիի բարձրագոյն դպրոցը կը տարբերէր ԺԲ. դարուն բացուած համալսարաններէն, որոնք ունէին ուսուցման յատուկ կանոնադրութիւն եւ բացի ուսուցանելէ՝ նաեւ գիտական գործունէութիւն ծաւալելու պարտականութիւն։

Համալսարանի մը յատուկ բոլոր յատկանիշները ունէր նաեւ Գլաձորի Համալսարանը, որ թէեւ Եւրոպայէ հեռու էր հազարաւոր քիլոմեթրերով, բայց ներքին կանոնադրութեամբ, նիւթերու դասաւանդութեամբ, մասնագէտներ պատրաստելու եղանակներով, երկրի քաղաքական ու լուսաւորական կեանքին մասնակցելու առաքելութեամբ կը նմանէր եւրոպական համալսարաններուն։ Հայ մտաւորականները հաղորդակից էին եւրոպական համալսարաններու կեանքին եւ Հայաստանի մէջ կրթական գործը կը վարէին բստ այդմ։

Եւրոպացիները Գլաձորի Համալսարանի ժամանակակից Հայաստանը կոչած են ակադեմիա. «Գուցէ անհաւատալի թուի, - գրած է Ֆրանսացի գիտնական Կիյոմ տը Վիլֆրուա, - եթէ ըսեմ, որ Հայաստան Ասիոյ ամէնէն հռչակաւոր ակադեմիան եղած է... Թ. - ԺԳ. դարերուն Հայաստան կրնար այս երկրամասի (Ասիոյ - Գ. Ա.) մեծագոյն բաժնի ուսուցիչը ըլլալ։ Այս ամբողջ ժամանակամիջոցը ան հարստացուցած է բոլոր գիտութիւններու մէջ հմուտ անձերով. աստուածաբաններ, հռետորներ, քերականներ, փիլիսոփաներ, եկեղեցական մատենագիրներ, պատմաբաններ, աստղագէտներ, ասորերէնի, արաբերէնի, պարսկերէնի, լատիներէնի գերազանց տիրապետող թարգմանիչներ»։

Ֆրանսացի հայագէտին խօսքը ամբողջովին կրնայ վերաբերիլ նաեւ Գլաձորի Համալսարանին։ Հոս կը դասաւանդուէին Եւրոպայի համալսարաններուն մէջ ընդունուած գրեթէ բոլոր նիւթերը՝ աստղաբաշխութիւն, աստուածաբանութիւն, բժշկութիւն, դրչութեան արուեստ, երաժշտութիւն, ուսողագիտութիւն, մատենագիտութիւն, մարդակազմութիւն, ճարտասանութիւն, նկարչութիւն, պա[…] մութիւն, տոմարագիտութիւն, քերակա[…] նութիւն եւայլն։ 1318-ին Գլաձոր ընդօ[…] րինակուած ձեռագրի մը յիշատակարա[…] նին մէջ համալսարանականներէն մէկը՝ Յակոբ Թաւրիզի, համալսարանը կը կոչէ «Երկրորդ Աթէնք»։ Ան կը յայտնէ, որ Նիւսացիի Մարդակազմութիւնը ինք ըն[…] դօրինակած է «ի հռչակաւորեալ մենաստանիս, որ կոչի Գլաձոր, զոր համարձակիմ զսա կոչել Երկրորդ Աթէնք եւ մայրաքաղաք ամենայն իմաստից»։

Համալսարանի ուսանողներուն տրա[…] մադրութեան տակ կը գտնուէին հին փի[…] լիսոփաներու, բիւզանդացի աստուածաբաններու, ասորական եւ արաբական բը[…] ժշկութիւններու ներկայացուցիչներու, յոյն քերականագէտներու եւ գիտութեան այլ մարզերու լաւագոյն դէմքերու (Արիստոտէլ, Պղատոն, Դիոնիսիոս Թրակացի, Գրիգոր Նազիանզացի, Յովհան Ոսկեբերան, Բարսեղ Կեսարացի եւայլն) աշ[…] խատութիւնները, երբեմն՝ բնագրով, երբեմն ալ՝ հին հայերէն թարգմանութիւններով։ Հայոց պատմութիւնն ու մատենագրութիւնը կը դասաւանդուէին Մով[…] սէս Խորենացիի, Եզնիկ Կողբացիի, Եղի[…] շէի, Անանիա Շիրակացիի, Գրիգոր Նարեկացիի, Գրիգոր Մագիստրոսի եւ այ[…] լոց երկերով, ինչպէս նաեւ Գլաձորի համալսարանի դասախօսներ Եսայի Նչեցիի, Յովհաննէս Պլուզ Երզնկացիի եւ այլ[…] կազմած դասագիրքերով։

Եսայի Նչեցի (ծնած է շուրջ 1260-65-ին, Սասունի Նիչ գաւառը) ժամանակ[…] ամէնէն անուանի մտաւորականներէ[…] էր. քերականագէտ, ճարտասան, մանկավարժ, աստուածաբան։ Ունէր բարձրագոյն կրթութիւն, ստացած էր վարդապետի (տոքթէօր) տիտղոս։ Գլաձորի համալսարանի տեսուչն էր, որ աւելի քան կէս դար (1284 - 1338) կը գլխաւորէր բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնը։ Անոր ղեկավարութեամբ ուսանած, համալսարանը աւարտած եւ վարդապետի գիտական տիտղոսի արժանացած են շուրջ 360 աշակերտներ, որոնց կարգին՝ Գրիգորիս Երզնկացի, հռչակաւոր երեք Յովհաններ (Արճիշեցի, Երզնկացի, Որոտնեցի), Մխիթար Երզնկացի։ Համալսարանին տեսուչը՝ Եսայի Նչեցի ժողովուրդին կողմէ կը դասուէր պետական դէմքերու շարքին։ 1321-ին Գլաձոր գրուած եւ չես գիտեր ինչ ճամբաներ[…] Լոնտոն հասած, ձեռագրի մը (ներկայիս կը գտնուի Բրիտանական գրադարանը) յիշատակարանին մէջ անոր անունը կը յիշատակուի ի շարս Հայոց եւ Վ[…] րաց թագաւորներու, կաթողիկոսներու, զօրավարներու եւ պատրիարքներու անուններուն։ Ասիկա ժողովուրդին յար[…] գանքը կը ցուցաբերէր ուսուցչին եւ ուսուցչութեան հանդէպ։ Համալսարանի ղեկավարը երկրի առաջնորդին հետ հաւասար յարգանք վայելած է։

ԳՐԻԳՈՐ ԱԲԳԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԶՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Ո՞ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Հայ քննական միտքը զարգացնել անկարելի է, որքան ատեն որ պատրաստ չենք այս վախը յաղթահարելու, - վախ մը, որ կը գտնենք առաջնորդ ու պարզ անձերու մէջ, վախ մը՝ որ կը գտնենք արմատացած հաւաքականութեան մէջ, անոր կառոյցներուն մէջ։ Ամէն բանէ աւելի, վախը՝ որ մեր մօտակայ անցեալը կը պահէ իբր առասպել եւ միթոլոժի։ Արդ, կարելի է հարց տալ, - կան մտաւորականներ, ի վերջոյ, ու կ'ապրինք ազատ Ամերիկայի մէջ։ Ինչո՞ւ համար այդ ազատ մտաւորականները անվախօրէն չեն ըներ ու ըսեր պէտք եղածը։ Այս վիճակի փոփոխութիւնը Ազգային Համագումա՞ր մը կը պահանջէ։ Եւ ես կը պատասխանեմ, - ձեւով մը այո՛, եթէ ոչ Ազգային Ժողով, ապա՝ hաւաքական փոփոխութիւն կը պահանջէ, կամ գոնէ՝ մէկ - երկու զատ, մեկուսացած մտաւորականներու պոռթկումէն շատ աւելի մեծ շարժում մը։ Երբ ինքզինք մեկուսացած լզգացող մտաւորական մը կը յանդգնի արտայայտուիլ ու բեմ կը գտնէ, այն ատեն ան կը նկատուի պարզ գրգռիչ անձ, եւ ինքն ալ յաճախ կը տարակուսի, կը ըզգայ որ շատեր զինք կը տեսնեն իբր «դաւաճան» արժէքներու, սրբութիւններու, եւայլն։ Անշուշտ կան անձեր, որո՛նք կ'ընդունին հոգեկան այս լուրջ ռիսքը, մամուլ կամ բեմ կը ճարեն եւ կը կատարեն նման քննական - մտաւորական աշխատանք։ Սակայն վտանգը կը կայանայ նաեւ այդ մինակութեան մէջ, - մտաւորական ճիգը եւ մտքի աշխատանքը՝ արտեղծագործ ըլլալու եւ ճկուն ու կայուն մնալու համար մի՛շտ պէտք ունին շրջանակի մը. պէտք ունին ուրիշներու։ Նոր մտածելակերպեր, նոր աշխարհիմացութիւն կարելի չէ ստեղծել՝ մէկ խելացի ու յանդուգն անձի մտքէն, որքա՛ն ալ հանճարեղ ու քաջ ըլլայ ան, - առասպելներու քանդումը, նոր հասկացողութիւններու, մտածելակերպերու եւ աշխարհիմացութեան կերտումը hաւաքական աշխատանք է։ Կը պահանջէ մտաւորականներու գոնէ փոքր հաւաքականութիւն մը։

«Արդ», եզրափակեց Թալիպեան, «եթէ ինծի հարցուի թէ ի՞նչ են այն բաները, զորս պէտք է ընէ Զօրեան Հիմնարկը, Հայութեան օգտակար ըլլալու իր առաքելութիւնը լիովին իրականացնելու համար, ես կը պատասխանեմ. - Զօրեան պէտք է հայթայթէ այն կառոյցը, ուր ցարդ անապահով նկատուած մտքի քննական աշխատանքը կարելի պիտի ըլլայ իրագործել։ Զօրեան պէտք է ըլլայ ապահով տեղ մը՝ անապահով մտածումի համար»։

Յայտնօրէն, Պ. Թալիպեանի հատու խօսքերը յուզեցին ներկաները, որոնք կ'ուզէին անմիջապէս արտայայտուիլ, սակայն օրուան ատենապետ վարիչը եւ Զօրեան Հիմնարկի վարչական մարմնի նախագահը՝ Լեւոն Զարխուտեան, ներկաներուն յիշեցուց որ աւելի ուշ չորս կամ հինգ ժամ պիտի տրամադրուէր կարծիքներու փոխանակութեան, եւ ուրեմն խօսք տուաւ երրորդ ու վերջին «դասախօսին», տիկին Լորեթթա Նասսարին։

Տիկին Նասսար, ծնունդով ռումանահայ պատասխանատու գործ ունի Նիւ Եորքի Գոլումպիա Համալսարանին մէջ, ուր կը վարէ Հիւմանիթիզ-ի (գրականութիւն, պատմութիւն, լեզուագիտութիւն եւ մասամբ նորին) ճիւղերուն թոշակաւորներու, եւ անոնց կողմէ կատարուած հետազօտութիւններով զբաղող գրասենեակը։ Միաժամանակ, Գոլումպիայի մէջ թեկնածու է Տոքթորայի, հայ գրականութեան ճիւղին մէջ։ Ան ըսաւ որ […] մաձայն է ըսուած շատ մը խօսքերու […] հետաքրքրական կը գտնէ զանոնք, […] կայն կը նշմարէ այդ խօսուածներուն եւ մտածումներուն մէջ հայ կնոջ ներկայութեան պակասը։ «Եթէ Զօրեան Հիմնարկը պիտի ըլլայ տեղ մը՝ ուր լուրջ հարցումներ պիտի հարցուին սփիւռքահայութեան կեանքի, մտածելակերպի եւ գործելակերպի մասին, ապա ատենն է, եզրակացուց ան, որ հայ կնոջ դերը քննուի […] մակողմանիօրէն։ Ընդհանրապէս հայ կնոջ դերը սահմանուած է օժանդակ մայրենի» կամ «արբանեակ»ի, եւ պէտք չէ այդպէս ըլլայ։ Հարցը այն է թէ հայ […] ինչպէ՞ս պէտք է կրէ եւ իրագործէ […] պարտականութիւնները։

(Տար. 8)

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ ՄԱՀԱՔԱՅԼԵՐԳԸ

Հանրածանօթ եւ անմահացած մեծ երգահանին մասին շատ խօսուած է մամուլին մէջ, դրուատալից յօդուածներով յաւերժացած է իր անունը։

Մասնաւորապէս իր բեմական երաժշտութեամբ եւ մանաւանդ իր օփերէթներուն ժողովրդականացումով է որ Չուհաճեան բոլոր երաժշտասէրներու եւ ժողովուրդին մօտ սիրուած անուն մը թողած է։

Մեր գրութեամբ կը փութանք նշել իր երաժշտական արտադրութեան ուրիշ մէկ ճիւղը։ Ըլլալով քաջ դաշնակահար, ունի նաեւ այս գործիքին համար բազմաթիւ յօրինումներ, թէ արեւելեան եւ թէ արեւմտեան ոճով, ինչպէս են իր ֆանթէզիները, թարանթէլները, էնփրոմփթիւները, որոնք իր ժամանակաշրջանին մեծ յաջողութիւններ արձանագրած են եւ չքեղ տպագրութեամբ լոյս տեսած, այսօր սակայն մոռացութեան տրուած։ Իր ստեղծագործութիւններէն կարեւոր մասեր ալ մնալով ձեռագիր, կորսուած են, մնացած ըլլալով իր աշակերտուհիներուն քով։

Այս յօրինուածներուն կարգին է նաեւ հոյակապ գործ մը, որ է իր մահաքայլերգը։ Խորհրդաւոր նախերգանքով եւ յետոյ երկար ծաղկումով, եւ որ կրնայ մրցիլ դասական շատ մը հեղինակներու նոյնանուն գործերուն հետ։

Ափսո՛ս։ Քանինե՞ր այսօր գիտեն թէ հայ հեղինակ մըն ալ այս մարզին մէջ արտադրած է պատկառելի գործ մը։

Մահաքայլերգը յօրինուած է մեծանուն պատրիարք Ներսէս Վարժապետեանի մահուան առիթով։

Խմբերգային բաժին մըն ալ ունի, որուն բառերն են՝

Ա՛հ Ներսէս, ոչ եւս է
Մահն անգութ տարաւ զայն։
Ա՛հ Ներսէս, ոչ եւս է
Բիւր եղուկ Հայութեան։
Ողբացէ՛ք, ողբացէք
զմահն մեծն Ներսէսի
զանմահն Ներսէսի։
Վա՛հ, չիջաւ արեւ կենսատու
Ներսէս, Ներսէս, Հայր մեր քաղցրիկ
Նատ շուտ յերկրէս ալացար յերկինք,
(եւլն.)
(երեք տուն եւս կայ)

Սոյն յօդուածը շարադրեցինք հետեւեալ մտածումով.

Ամէն տարի, Ապրիլեան Սգատօնին սովորութիւն դարձած է հանդէսը սկսիլ Շոփէնի կամ Պէթհովէնի մահաքայլերգով։

Անշուշտ որ ասոնք սրբագործուած են, եւ ամէն անգամ մահուան թափօրի առիթով կը նուագուին, բոլոր ազգերու կողմէ որդեգրուած։

Բայց, մեր Ապրիլ 24-ի սուգը զուտ հայկական, ազգային սուգ է, եւ ինչո՛ւ զայն չհանդիսաւորել հայ հեղինակի մը ըստեղծագործութեամբ։

Սգահանդէսի կազմակերպիչ մարմինէն կարելի չէ՞ խնդրել որ օրուան մենակատարին ուշադրութեան յանձնեն այս պարագան, եւ փափաքին որ սգահանդէսը ըսկսի հայ հեղինակին սոյն գործով։

Տպագրեալ այս կտորը կը գտնուի Պոլսոյ Պատրիարքարանին մէջ։ Մէկ օրինակ մըն ալ կայ մեր քով։

Ո՞ր օրուան եւ ո՞ր առիթին պէտք է սպասել լոյս աշխարհ բերելու համար զայն։

×

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Եգիպտահայ ծանօթ երգահան եւ խմբավար Եդուարդ Յակոբեան 50 էջնոց գրքոյկ մը հրատարակած է, ֆրանսերէն լեզուով, նուիրուած Արամ Խաչատրեանի կեանքին եւ գործին։

Գեղարուեստական չքեղ տպագրութեամբ լոյս տեսած այս գրքոյկին մէջ կայ Խաչատրեանի երաժշտական արշաւանքին մանրամասն պատմութիւնը մանկութենէն սկսելով մինչեւ մահը։

Հետաքրքրական է կարդալը։

Խաչատրեան ինքը կը պատմէ իր մանկութիւնը, ծնողքին մօտ իր ունեցած առաջին ժամանակաշրջանը, երբ տակաւին երաժշտական ոչ մէկ կրթութեան հետամուտ ըլլալով հանդերձ, թմբուկով կ'ընկերանար իր հօր եւ մօր կողմէ երգուած աշուղական երգերուն, Թիֆլիսի մէջ։

Կանուխէն ապրած է ժողովուրդին մէջ, բաժնելով անոր ուրախութիւնն ու վիշտը։ Ազդուած է հաւասարապէս վրացական եւ ատրպէճանեան ժողովրդական երգերէն։ Այս միջավայրին մէջ է որ կազմաւորուած է իր երաժշտական խմորը։

Կը պատմէ թէ իր եղբօր Սուրէնի եւ շարք մը երիտասարդներու հետ կը մեկնի Մոսկուա 24 օրէն։ Նախ կ'արձանագրուի մաթեմաթիքի ճիւղին համար տեղւոյն համալսարանը, աւելի ուշ է որ վերջապէս կը նուիրուի երաժշտութեան։

Այս գրքոյկին մէջ կան այլ մանրամասնութիւններ, խիստ հետաքրքրական։ Կայ լուսանկարը իր ընտանիքին։ Եղբօրը Սուրէնի եւ կնոջը, մօրը, հօրը, միւս եղբօրը՝ Լեւոնի, Վաղինակի եւ իր կնոջ։

Ապա կը սկսի երկար պատմութիւնը երաժշտական կեանքին։

Եդ. Յակոբեան մանրակրկիտ վերլուծումը կ'ընէ բեմապարերուն, քոնչէրթօներուն եւ բոլոր ճիւղերու երաժշտական յօրինուածքներուն։

Գեղարուեստական նկարներ կան Գայեանէ եւ Սպարտակ բեմապարերուն, առնուած Երեւանի, Պերլինի, Մոսկուայի, Լենինկրատի եւ Գահիրէի բեմերուն վրայ։

Գրքոյկին ընթերցումը վաւերական մանրամասնութիւններով, հաճելի եւ հետաքրքրական է, որուն հրապարակումին համար կը մնայ ջերմօրէն շնորհաւորել հեղինակ Պ. Եդուարդ Յակոբեանը։

Ա. Մ. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ՀԱՄԵՐԳ Ի ՆՊԱՍՏ

ՌԱՏԻՕ ՏԻԱԼՈԿԻ

—×—

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). – Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս կարդինալ Ռոժէ Էջէկարայի նախաձեռնութեամբ եւ կաթոլիկէ, բողոքական, յոյն, - օրթոտոքս եւ Հայ Առաքելական եկեղեցիներու միացեալ, գործնական ջանքերով շուրջ տարիէ մը ի վեր հիմնուած է Ռատիօ Տիալոկը, Մարսէյլի քրիստոնեաներու ռատիօն։ Տիալոկ անունը ընտրուած է էքիւմէնիք իմաստ մը տալու համար ձեռնարկին։ Քրիստոնեայ համայնքները իրարու աւելի մօտեցնելու, ճանչցնելու գաղափարով, իրարու հետ գործակցելու նպատակով։

Ռատիոյին ձողը (անթէն) կը գտնուի Նոթր Տամ տը լա Կարտ եկեղեցին, իսկ կեդրոնատեղին, կայանը՝ Լա Մաժոր մայր եկեղեցւոյ շրջապատին մէջ գտնուող շէնքի մը մէջ։

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց եկեղեցին է որ ունի մենաշնորհը հայկական բաժինին։ Իր կրօնական ընկերակցութեան եւ վարչութեան անդամ Ռ. Սիսակեան մաս կը կազմէ յատուկ մարմնի մը, բաղկացած չորս եկեղեցիներու ներկայացուցիչներէ, որ կը ստանձնէ կայանի ընդհանուր ղեկավարութիւնը։ Կան նաեւ ենթայանձնախումբեր։

Հայկական բաժինին ձայնասփռումները սկսած են 1983, Մայիս 26-ին։ Ահաւասիկ լրիւ յայտագիրը. -

× Կիրակի օրերը ժամը 19-էն 23 «Էմիսիոն վարիէթէ» պատասխանատուութեամբ Ռիչար Տալարեանի եւ աշխատակցութեամբ Անահիտ Հացագործեանի եւ Վարուժի։ Այս ձայնասփռումը «վարիէթէ» անունին տակ կը բովանդակէ այլազան նիւթեր՝ լուրերու բաժին, գրոյցներ հրաւիրեալներ, վիճաբանութիւններ, խաղեր, հայկ. աւանդութիւններու եւ պատմուածքներու ընթերցումը եւայլն … եւ պէտք մոռնայինք կարեւորագոյնը՝ երաժշտութիւնը, երգը որ փրկարար դեր կը խաղայ։ Ձենք ուզեր գնահատում մը բերել յայտագրի բովանդակութեան, ձեւին, ներկայացումին վրայ։ Գիտենք թէ որքան դժուար է գործ մը ոտքի հանել, գտնել բարի կամքեր որոնք կը տրամադրեն իրենց ժամանակը ծառայելու համար հաւաքական գործին։ Սակայն, այս պարագային, կամաւոր եւ սիրայօժար աշխատանք մը չարդարացներ միջակութիւնը։

× Երկուշաբթի օրերը, ժամը 11.15-էն 12, կրօնական ձայնասփռում, պատասխանատուութեամբ՝ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի։ Ընդհանրապէս եկեղեցական տօներու, սուրբերու, արարողութիւններու, ծիսական հարցերու բացատրութեան նուիրուած ձայնասփռումն է։ Ֆրանսերէնի թարգմանութիւնները կը կատարէ Գուրգէն Ստեփանեան։

× Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 21-էն 22 (ամիսը երկու անգամ) մշակութային ձայնասփռում, պատասխանատուութեամբ՝ Խաչիկ Ըլմազեանի։ Առաւելաբար նիւթերը գրական եւ երաժշտական են։ Բանաստեղծի կամ երաժիշտի մը կեանքը եւ գործը, երգերու ընթերցումներով եւ ունկնդրութիւններով։ Երկու վերջին նիւթերն էին՝ Արա Պարթեւեանի «Օրաթորիօն» եւ Յովհ. Շիրազ։

× Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 21-էն 22 (ամիսը երկու անգամ) տեղեկատուութեան ձայնասփռում պատասխանատուութեամբ Գարեգին Վրդ. Պէքճեանի։ Լուրեր, արձագանգներ, շատ անգամ քաղուած թերթերէ, գաղութներու կեանքէն եւ Հայաստանէն։ Կ'անդրադառնայ գաղութները յուզող այժմէական հարցերու կամ դէպքերու մասին։

× Ամէն ամսուան չորրորդ շաբաթը՝ Երկուշաբթի, Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 6.30 եւ 8.15-ին, ինչպէս նաեւ նոյն օրերը երեկոյեան ժամը 19-էն 19.15, նաեւ ամէն ամսուան վերջին շաբաթը ժամը 19-էն 19.30 եւ Կիրակի օրերը ժամը 8.30-էն 9, նոյնպէս ամսուան վերջին Հինգշաբթի օրերը եւս ժամը 6.30-ին եւ 8.15-ին՝ էքիւմէնիք աղօթքի նուիրուած ձայնասփռումներ, պատասխանատուութեամբ՝ Գարեգին Վրդ. Պէքճեանի։ Աւետարանէն ընթերցումներ, մեկնաբանութիւններ, էքիւմենիք պատգամներ։

Ռատիօ Տիալոկի պիւտճէին մեծ մասը կը հոգայ անշուշտ Կաթողիկէ եկեղեցին։ Ս. Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց եկեղեցին կը մասնակցի տարեկան տասը հազար ֆրանքով, ինչպէս նաեւ ճաշի ու համերգի մը եկամուտներով։

Այս նպատակաւ է որ, Մարտ 26-ին, Ապպէյի Սէն Վիքթորի մէջ տեղի ունեցաւ համերգ մը բարձր նախագահութեամբ՝ կարդինալ Ռոժէ Էջէկարայի եւ ներկայութեամբ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի, Հայր Սթեփանոսի (յոյն - օրթոտոքս), Մ. Տըպրէնի (բողոքական եկեղեցի), Ապպէյի Սէն Վիքթորի քահանայ՝ Հայր Էլլիւլի, մեթր Մարսէլ Փաոլի՝ քաղաքապետին կցորդը մշակութային հարցերու, ռատիօ Տիալոկի տնօրէն՝ Պեռնար Լալիւքի եւ հոծ բազմութեան մը, որուն մէջ զգալի թիւով ոչ - Հայեր։

Երեկոյթը բացաւ Արշամ Պապայեան՝ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի տնօրէն մարմնի նախագահը։ Բացատրեց ձեռնարկին իմաստը եւ նպատակը։ Ներկայացուց յայտագիրը։ Շնորհակալութիւն յայտնեց Ապպէյ Սէն - Վիքթորի խնամակալութեան իր միշտ ազնիւ եւ վեհ հիւրընկալութեան համար։ Ռ. Սիսակեան՝ հակիրճ խօսքերով շեշտեց Ռատիօ Տիալոկի էքիւմէնիք կոչումը։

Անսամպլ Էնսթրիւմանթալ տը Փրովանսը ղեկավարութեամբ՝ Քլեման Զաֆինիի մեկնաբանեց՝ Քոնչերթօ Կրոսօ, Ռէ մինէօր օփիւս 3 թիւ 11 (Ա. Վիվալտի), Տիվերթիմէնթօ, ռէ մաժէօր, (Մոցարթ), Ատաճիօ (Ե. Միրզոյեան) եւ պարեր (Կոմիտաս)։ Մեկնաբանութեան մէջ չափ եւ երաժշտականութիւն երկերու համար որոնք կը յատկանշուին իրենց պարզ եւ ինքնաբուխ նկարագրով, մեծ պայծառութեամբ եւ բնական հարըստութեամբ մը, ուր բանաստեղծական շեշտը կը բերէ յատուկ յուզականութիւն մը։

Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Ըլմազեանի, ապահովեց յայտագրի երկրորդ մասը։ Երգչախումբը երգեց «Ա. Քափելա» (առանց նուագարանի)։ Նախ կոմիտասեան պատարագէն նմոյշ մը՝ «Հայր Մեր», «Սուրբ, Սուրբ», «Օրհնեալ է Աստուած», «Քրիստոս ի մէջ»։ Ձայներու հարուստ ներդաշնակութիւն մը. բայց առիթը կ'ունենանք առանձին անդրադառնալու կոմիտասեան պատարագին վրայ, քանի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը իր հիմնադրութեան 6-րդ տարեդարձին համար կը պատրաստէ կոմիտասեան պատարագը։ «Տէր Կեցո», (Կոմիտաս Սարգսեան), «Իմ հեռաւոր հայրենիք» (Գ. Ալեմշահ) գտան մեծ յաջողութիւն ունկնդիրներուն մօտ։ Կոմիտասի «Գարուն ա», «Սարերի վրով», եւ «Էս գիշեր» երգերը, որ ունին իրենց յատուկ նրբութիւնը եւ երաժըշտական գեղեցկութիւնը չարժանացան ջերմ ծափահարութիւններու. եւ չենք զարմանար։ Մեր ունկնդիր հասարակութիւնը կը ծափահարէ առաւելապէս այն երգերը որ իր ականջին ծանօթ են եւ իր մէջ կ'արթնցնեն ազգային, հայրենասիրական զգացումներ։ Այս առթիւ արտայայտուած ենք։ Համաձայն ենք եղած ընտրութեան, հարկ է ճաշակը փոխել եւ չերթալ միշտ դէպի դիւրութիւն, նամանաւանդ մեկնաբանութիւնն ալ լեցուն էր զգայնութեամբ, ջերմեռանդութեամբ եւ յուզականութեամբ։ «Ծուչօն» (Բ. Կանաչեան), «Լաց ամպերը» (Մ. Եկմալեան) եւ «Տալիլօ» (Բ. Կանաչեան) ամբողջացուցին յայտագիրը։ Մենակատարները՝ Վարդուհի Մինասեան, Եւա Արթինեան, Անդրանիկ Մինասեան տուին երգչախումբի իրենց ընկերներուն հետ, երգերուն ժողովրդական գեղեցկութիւնը։

Եզրակացութիւնը պիտի առնենք «Լը Մերիտիոնալ» թերթի երաժշտական քննադատ՝ Ժորժ Կալլիսեանի տողերէն, ուր Խաչիկ Ըլմազեանի կազմած եւ ղեկավարած երգչախումբի մասին կ'ըսէ, ի մէջ այլոց, «ձայները որ կը կազմեն երգչախումբը կուտան անոր՝ գոյն, զօրութիւն, ծաւալ…», եւ կը վերջացնէ ըսելով՝ «լրիւ երեկոյթ մը, ջերմ. նուագարաններով և ձայներով, հարազատ տիալոկ մը»։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՕՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մարտ 10-ին, Հայ Դատի Յանձնախումբը ճաշ մը տուած է ի պատիւ Քալիֆորնիոյ Ներկայացուցիչներու Տան անդամ Մայք Ռուսի։ Ներկայ եղած են 150 հոգի։ Խօսք առնելով Մայք Ռուս նշած է, թէ պիտի շարունակէ օժանդակել Հայութեան, որպէսզի գործնապէս մասնակից դառնայ ամերիկեան քաղաքական կեանքին։ Ռուս 1979-ին Քալիֆորնիոյ Օրէնսդիր Մարմնէն ուզած էր, որ Միացեալ - Նահանգներու կառավարութենէն պահանջուի թիկունք կենալ ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Ենթայանձնախումբի տեղեկագրի 30-րդ պարբերութեան պահպանումին։ 1981-ին ան Քալիֆորնիոյ կառավարիչին դիմած էր, որպէսզի Ապրիլ 24-ը «Յիշատակ Օր» հռչակուի, իսկ անցեալ տարի ալ ձախողութեան մատնած էր թուրք դեսպանին թափած ջանքերը Ապրիլ 24-ը նահանգին մէջ յիշատակի օր չհռչակուելու համար։

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ Ֆէրահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Փետրուար 26-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. «Շանթ» Ուսանողական Միութեան կազմակերպած ընդհանուր զարգացման մրցումը, մասնակցութեամբ ուսումնական ութ հաստատութիւններու։ Հարցումները վերաբերած են թուաբանութեան, գիտութեան, գրականութեան (հայկական եւ միջազգային), պատմութեան (Հայոց եւ միջազգային), երաժշտութեան, մարզանքի ճիւղերուն։ Առաջին հանդիսացած է Նու. Սի. Էլ. Էյ., երկրորդ՝ «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս», երրորդ՝ «Մեսրոպեան վարժարանները։

×

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մարտ 9-ին, տեղի ունեցած է բեմասացութեան մրցում մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Գրական Խմբակին։ Մասնակցած են «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» վարժարանի բարձրագոյն կարգերէն 16 աշակերտներ, որոնց ժամ մը առիթ տրուած է պատրաստելու դասախօսութիւն մը՝ հետեւեալ նիւթերուն մասին. - Հայ Դատը ըստ քու հայեցողութեամբ, Հայ աշակերտին դերը հայ իրականութեան մէջ, Հայ դպրոցին դերը ներկայիս եւ յիշատակելի դրուագ մը կեանքէդ։ Առաջին հանդիսացած է Սաուլի Ուիթմըն, երկրորդ՝ Հուրի Պէրպէրեան, երրորդ՝ Աստուր Թրթռեան։

×

ԵՈՒՍԹԸՆԻ (Միացեալ - Նահանգներ) Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ կից մշակութային սրահին մէջ, Մարտ 10-ին, տեղի ունեցած է Հ. Օ. Մ.-ի «Շողեր» մասնաճիւղի կազմակերպած տարազահանդէսը, Բարեկենդանի առթիւ։ Բացումը կատարած է մասնաճիւղին ատենապետուհին՝ Տիկին Շաքէ Գէօզալ։ Սեղանը վարած է Հայ - դուկ Վարդեւանեան։

Այրի Տիկին Աղաւնի Գառնիկեան, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Ազարիկեան եւ զաւակները, Օր. Այտա Գառնիկեան, Այրի Տիկին Զապէլ Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Շամիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պարսամ Ազատիկեան, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, զաւկին, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐԱՄ ԳԱՌՆԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 6-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Ապրիլ 11, ժամը 10.30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վիլ տ'Ավրէի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

8, Rue de la Ronce
92410 Ville d'Avray

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Զապէլ Պօյաճեանի, ինչպէս նաեւ Շամիկեան եւ Գառնիկեան ընտանիքներուն:

ԼԻՈՆ. - Պ. Շաւարշ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Խաչատուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փօլ Տիւֆուռ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ալեքսիս Տօնապետեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Խաչատուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Խաչատուրեան եւ զաւակները, Քաչա, Պէզոյեան, Ուզունեան եւ Սուքիասեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Համալ)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 7-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Ապրիլ 10, ժամը 10.30-ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Լուայեաի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Գայեանէ Թիրեաքեան եւ տոքթ. Սեդա Թիրեաքեան իրենց խնամիին՝ Տիկին Հերմինէ Կարապետեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 500-ական ֆրանք կը նուիրեն Հայ Դատի Յանձնախումբին եւ Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ»

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ գրախանութը ստացած է Հանրագիտարաններու 3, 4, 5, 6, 7 եւ 8 թիւերը: Յաջորդ թիւերը եւս կարելի է ստանալ յաջորդաբար բաժանորդագրութեամբ:

Դիմել. -

EGLISE ARMENIENNE
339, av. du Prado — 13008 Marseille
Tél. : (91) 77 84 70

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

Ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի, Մայիս 24, ժամը 20-ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Սիրուն Պարոնեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Էքպէրեան 500 Ֆ., Տիկին Տէօնի 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Օհանեան 100 Ֆ., Յովհաննէս եւ Ժիրայր Քիւլլէեան եղբայրներ 200 Ֆ., Տիկին Թէֆար Պօղոսեան 30 Ֆ., Պ. Հրայր Հըրաչեան 100 Ֆ., Օննիկ Ագաշեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Թէֆար Պօղոսեան 20, եկեղեցւոյ պայծառութեան՝ Պ. Օսքար Ասլանեան 100 Ֆ.:

×

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղին վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Զոպոյեանէ 100 ֆրանք, ի նպաստ իր դպրոցին, Վիգէնի ծննդեան ուրախ առիթով:

Այրի Տիկին Վարդուհի Ռստիկեան իր քեռայրին՝ Խաչատոր Կուպաթեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆ. նուիրած է Վիէնի Մշակոյթի Տան Ֆոնտին:

×

Հարաւային Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանը ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Զարեհ Պզտիկեանի մահուան առթիւ՝ Պապիկեան եւ Կէօնճեան ընտանիք՝ 300 Ֆ., Շալճեան եւ Ճանիկեան ընտանիք, Ս. Փարթամեան 100-ական Ֆ., Յովսէփ Օհանեան 100 Ֆ., Կարապետ Ճանիկեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Հայկուհի Ճանիկեան եւ զաւակները, Ռմն՝ 200-ական Ֆ., Շալճեան ընտանիք, Յարութիւն Տէրոյեան 100-ական Ֆ., Տիկին Նուարդ Մելքոնեան 400 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան դաշտահանդէսը՝ Կիրակի, Յունիս 3-ին ժամը 11-էն 22:

×

Սէն - Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան դաշտահանդէսը՝ Չորեքշաբթի, Օգոստոս 15-ին:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ՄԸ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ, կրնան դիմել՝ Չորեքշաբթի օրերը, ժամը՝ 20-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը, 12 - 14 ռիւ Սէն - Պազիլ 13001 Մարսէյլ: Առաջին առթիւ թատերախումբը կը պատրաստուի ներկայացնել՝ Սողոմոն Թէհլիրեանի դատավարութիւնը:

COLONIE de VACANCES de la Croix Bleue

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche

1 - des Moniteurs pour sa Colonie de Vacances de Bellefontaine (Jura)

2 - des Moniteurs et Monitrices pour son Camp d'Adolescents pour les mois de Juillet et Août

Date limite d'inscription : 16 AVRIL

Un séminaire est prévu pour les 21 - 22 - 23 Avril à la M. C. A. de Paris

17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 824. 46. 57

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը կը փնտռէ խաչուհի մը: Մնայուն քարտուղարուհի, - հաշուապահուհի, հայերէն - ֆրանսերէն վճարովի աշխատելու համար կէս օր իր գրասենեակը:

La Croix Bleue des Arméniens de France Comité Central : recherche un membre qui assumerait la fonction de permanente - secrétaire-comptable bilingue à mi-temps rémunérée.

Tél. : 824 - 46 - 57
le jeudi de 16h à 22h.
ou écrire
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ Կիրակի, Ապրիլ 15-ին իրենց յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին: Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, երեցներուն համար եւ ի գիտութեան անոնց յիշատակը յարգողներուն:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
888 - 92 - 51 կամ՝ 860 - 47 - 18

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հինգ հոգինոց հայ ընտանիքի մը համար (երկու երախայով), վարձու յարկաբաժին մը կը փնտռուի 3 / 4 սենեակ, յարմարութիւններով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը (արուարձանի պարագային՝ նախընտրաբար՝ կառ տիւ Նորի կամ՝ կառ տը լ'Էսթի գիծին վրայ):

Հեռաձայնել իրիկունները ժամը 19-էն ետք՝

254 - 90 - 80

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊԱՏԱՐԱԳ

ԵՒ 6-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Կիրակի, Ապրիլ 15-ին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի հիմնադրութեան 6-րդ տարեդարձի առթիւ, Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր արարողութիւն:

Կը նախագահէ, կը քարոզէ եւ կը պատարագէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը իր ամբողջական կազմով եւ ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի, կ'երգէ Կոմիտասեան անդրանիկ պատարագը՝ վերածուած քառաձայն երկսեռ խումբի համար Վարդան Սարգսեանի կողմէ:

Սկիզբ. Ժամերգութեան 8
Պատարագ՝ 10

Պատարագէն ետք եկեղեցւոյս Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ կը սարքուի սիրոյ սեղան, ի պատիւ՝ հիւրերու, երգչախումբի անդամներու եւ Պ. Պ. Բարսեղ Մաշոյեանի, Գեղամ Շեխբրեանի, Օրիորդ՝ Մարի Սիմոնեանի եւ Փօլէթ Օթարի, որոնք ծառայած են Մայր եկեղեցւոյս աւելի քան՝ քսան տարիներ:

Սոյն ճաշին մասնակցիլ փափաքողները պէտք է ապահովեն իրենց տեղերը եկեղեցւոյս քարտուղարութեան մօտ: Հեռաձայնել՝

77 - 84 - 70

ԿԵՍԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՄՆԵՐՈՎ ԵՒ ԱՊՈՒԽՏՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

- Տարեկան Մեծ ճաշ -

Նախագահութեամբ հայրենակից՝
ՕՆՆԻԿ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆԻ

Ապրիլ 15, Կիրակի, ժամը 13-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝

118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Métro : Courcelles

Առաւօտեան հոգեհանգիստ՝ Փարիզի Հայոց Մայր եկեղեցին, ի յիշատակ մեր բիւրաւոր նահատակներուն:

×

Գեղարուեստական բաժին, սիրայօժար կը մասնակցին՝ Օր. Արաքսի Գմբէթեան՝ արտասանութիւն, Միհրան Էլմաեան՝ մեներգ, Գէորգ Ալեքսանեան՝ արտասանութիւն, Պէյրութցի Սիլվէն՝ մեներգ, Թօգ եւ Վ. Նաւասարդեան: Դաշնակ՝ Թամար Բիւզանդ Ֆրնտքլեան:

Սիրով կը հրաւիրուին կեսարացի եւ այլ տեղացի անխտիր բոլոր հայրենակիցները: Ճաշագին՝ 100 Ֆ.:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 14, ժամը 15-ին Մշակ. Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

SARL **ARA** TRAITEUR
RAFFI ET ARA POHANYAN

ALIMENTATION
SPÉCIALITÉS DE PRODUITS ORIENTAUX ET EXOTIQUES

106, RUE MOUFFETARD
75005 PARIS
Métro : Censier-Daubenton

Tél. 337 90 69
ouvert tous les jours et dimanche matin
fermé le lundi

TRANSTOURS

VOUS PRESENTE SES VOYAGES ORGANISES

12 - 14 Jours à EREVAN

ALLER - RETOUR PAR AVION - SERVICE 1ère CLASSE

de PARIS

— Du 20 Avril au 5 Mai — 16 jours, dont 14 jours à EREVAN — **Prix: 6100 F**
— Du 7 au 21 Juillet — 16 jours, dont 5 à LENINGRAD et 10 à EREVAN — **Prix: 6840 F**
— Du 9 au 24 Août — 16 jours, dont 14 à EREVAN — **Prix: 6750 F**
— Du 7 au 22 Septembre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — **Prix: 6750 F**
— Du 5 au 20 Octobre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — **Prix: 5900 F**

de MARSEILLE

— Du 21 Avril au 4 Mai — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 5850 F**
— Du 11 au 24 Août — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 6400 F**
— Du 8 au 21 Septembre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 6400 F**
— Du 6 au 19 Octobre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 5700 F**

Et deux voyages : **CROISIERES d'une semaine**
et séjour d'une semaine à EREVAN

1) Paris — Moscou — Erevan par avion — séjours d'une semaine à Erévan et retour à bord de LITVA. du 14 au 28 Juillet—Depuis **7710 F** + Taxe de port **250 F**
2) Aller : Marseille—Odessa (à bord de LITVA), séjour d'une semaine à EREVAN, retour par avion, Moscou Paris. Depuis **8010 F** + Taxes de port **250 F.**

TRANSTOURS — 25, rue d'Argenteuil - 75001 Paris — Tél. : **261 58 28**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
11
MERCREDI
11 AVRIL
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.678 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.678

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ԵՏՔ՝ ԿԱՐԳԸ ԵԿԱԾ Է ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

«ՃՈՒՄՀՈՒՐԻՅԷԹ» ԵՒ ԹՈՌՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

×

ԽՄԲ. - Թուրք թերթերը կը շարունա-կեն սիւնակներ նուիրել հարցի մը, որ ըստ իրենց գոյութիւն չունի, այսինքն՝ հայկ. հարցին: *Ճումհուրիյէթ* յաջոր-դական թիւերուն մէջ, Ուղուր Մումճու նախ կը գրաղի ահաբեկչութեամբ (Մարտ 31), ապա՝ Ամերիկացիներով, (Ապրիլ 3): Առաջին հարցին մասին, կը գրէ ի միջի այլոց. - *«Թուրք դիւանագէտներու դէմ գործուած հայկական ահաբեկչու-թեան սկզբնաղբիւրները երկու կարեւոր դէպքերու կը յաջորդէ:*

Դէպքերէն մին, 1974-ի Կիպրոսի Խա-ղաղութեան Շարժումն է, իսկ երկրոր-դը՝ Լիբանանի ներքին պատերազմէն ետք, երեք հարիւր հազար Հայերու Լիբանանէ խոյս տալով, գլխաւորաբար Մարսէյլ եւ աշխարհի չորս ծագերու մէջ տարած-ուիլն է»:

Ինչպէս կը տեսնուի 1974-ի թրքական յարձակումն ու գրաւումը մկրտուած է՝ *Խաղաղութեան Շարժում* եւ Լիբանանի մէր գիտցած *երկու* հարիւր հազար Հայե-րէն ալ՝ *երեք* հարիւր հազարը հոս - հոն տարածուեր է, *գլխաւորաբար* Մարսէյլ (տառնուազն, ուրեմն՝ 150 հազարէն աւե-լին), ինչ որ բաւական հետաքրքրական լուր մըն է, ոչ միայն տեղացի Հայերուն համար, այլեւ Ներքին նախարար եւ Մար-սէյլի քաղաքապետ՝ կաստոն Տըֆէռի...:

Երկրորդ յօդուածը խորագրուած է «Թաղտնի փաստաթուղթերով» եւ հաշիւ կը մաքրէ Ամերիկացիներուն, հին թուղ-թեր քրքրելով եւ եզրակացութեան մէջ ալ փոքրիկ սպառնալիքով մը՝ դուք ա-ռանց թռներն էք, մենք ալ առանց թռռ-ներն ենք...:

×

Դուք սա պատասխաններուն նայեցէք: Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին Յա-րաբերութեանց Յանձնաժողովը, Թուր-քիոյ ընծայելի զինուորական օժանդակու-թեան հարցը կը կապէ Կիպրոսի մէջ կա-տարուելիք զիջողութեան մը պայմանին: Ու երբ մէկ կողմէ այդ պայմանաւորումը մէջտեղ կը դրուի, միւս կողմէ ալ Միաց-եալ - Նահանգներներու Գոնկրէսին մէջ առաջարկներ կը ներկայացուին Ապրիլ 24-ը «Ցեղասպանութեան Օր» հռչակելու մասին: Իսկ Ֆրանսայի մէջ արդէն իսկ պատրաստութիւններ կը տեսնուին ցեղաս-պանութեան վարկածը դասագրքերուն մէջ զետեղելու համար:

Նոյն այդ օրերուն, հայկ. ահաբեկչա-կան կազմակերպութիւնները կը շարունա-կեն իրենց գործունէութիւնը: Եւ այս բո-լորէն վերջ, Միացեալ - Նահանգներու վարիչները տակաւին կրնան խօսիլ մի-ջազգային ահաբեկչութեան մասին:

Ապրիլ 24-ը, «Ցեղասպանութեան Օր» ըլլալով պիտի հռչակուի եղեր: Կարծէք թէ Միացեալ - Նահանգները Վիէթնամի, իսկ Ֆրանսացիները Ալժերիոյ մէջ գոր-ծուած իրենց յանցանքները մոռցուած են աշխարհի: Կարծէք Միացեալ - Նա-հանգներու ղեկավարները կը խորհին թէ ո՞վ պիտի յիշէ այսօր այլեւս Ջիլիի մէջ ժողովրդային քուէներով իշխանու-թեան գլուխ եկող Նախագահ Ալյենտէի տապալումը՝ Սի - Այ - էյ-ի օգնութեամբ: Կարծէք ո՞չ ոք, բայց ոչ ոք պիտի մտա-բերէ նաեւ տակաւին երէկ պատահած Կրանատայի մէջ, ու դեռ անկէ ալ թարմ դէպքերը Չատի, Ֆրանսայի զինուորա-կան միջամտութիւններուն պատճառաւ:

Հայկական դէպքը, այսօրուան համար միջազգային ահաբեկչութեան մէկ մասն ըլլալով կը տեսնենք եւ այդ պատճառաւ ալ աշխարհի բոլոր Պետութիւնները գոր-ծակցաբար պայքարի կը հրաւիրենք:

Իսկ եթէ «Հայկական Հարց»ին երէկն ու նախընթաց օրերը պիտի քրքրուին ու լոյսին բերուին, այս պարագային՝ մենք կը կարծենք թէ ամերիկացի մեր բարե-կամները երբեք ալ գոհ պիտի չմնան այս մերկացումներէն:

Եթէ կ'ուզէք, այդ կապակցութեամբ քանի մը պատմական վաւերագրեր ձեռք առնենք ու գլխաւոր հատուածները սանկ աչքէ մը անցընենք:

Անգլիոյ Արքայական Տպարանին մէջ տպուած եւ Առաջին Աշխարհամարտի վե-րաբերեալ կարգ մը գաղտնի փաստա-թուղթեր, էրօլ Ուլուպէյէնի կողմէ Թըր-քերէնի թարգմանուած ըլլալով, նախ՝ Տողան Ավճըօղլուի վարչութեան տակ լոյս տեսնող «Եէօն» հանդէսին մէջ եւ ապա՝ առանձին հատորով մը հանրու-թեան սեփականութիւնը դարձան: Աւելի վերջ ալ Չաղտաշ հրատարակչատունը երկրորդ տպագրութիւնը կատարեց ա-նունով: «Թուրքիա Անգլիական Վաւերագը-րով» խորագրին ներքեւ: Այս հատորը յայնօրէն կը խօսի Առաջին Աշխարհա-մարտի ընթացքին Հայոց Ամերիկացինե-րու կողմէ չահագործումին մասին, ըլ-լայ անկարգութեան քաջալերութեամբ եւ ըլլայ այլազան դրդումներով:

Կարդանք. -

Գաղտնի վաւերաթուղթ էջ՝ 735 թիւ՝ 492: Ծովակալ Ուէպի կողմէ Լորտ Քըր-զընի ուղարկուած 1919 Օգոստոս 19 թը-ւակիր գրութիւնը. -

- ...Միացեալ - Նահանգները պիտի հովանաւորեն կազմուելիք Հայաստանը, որու սահմաններուն մէջ պիտի ըլլան Տրապիզոնն ու Էրզրումը: Մնացեալ չորս Նահանգներն ալ, իբրեւ քրտական Պետու-թիւն մը՝ կը թողուն Անգլիացիներու հո-վանաւորութեան:

Գաղտնի վաւերաթուղթ էջ՝ 60 թիւ՝ 46:

1920 Ապրիլ 5-ին Պ. Լինտէյ Ուաշինկ-թընէն կը գրէ Լորտ Քըրզընի. -

- Ամերիկեան Ծերակոյտը քննեց Հա-յաստանի հոգատարութեան հարցը: Հինգ տարուան ընթացքին 757 միլիոն տոլար պիտի տրուի: Առաջին տարին 50.000 զինուորներէ կազմուած բանակ մը պիտի ղրկուի, աւելի վերջ ալ՝ այդ թիւը ստա-տիճանական կերպով պիտի հասնի մին-չեւ 200.000-ի: Ամերիկեան ուժերուն հը-րամանատարը պիտի ըլլայ զօրավար Ճէյմս Ճի. Հերպըրտ: Միւս կողմէ, խոր-հրդակցութիւնները կը շարունակուին՝ բովանդակ Թուրքիոյ վրայ հոգատարա-կան դրութիւն մը հաստատելու համար:

Գաղտնի վաւերաթուղթ էջ՝ 71 թիւ՝ 63:

1920 Մայիս 16-ին՝ Սըր Ա. Ճէտս հե-տեւեալը կը գրէր Լորտ Քըրզընի. -

- Ամերիկեան կառավարութիւնը կը պահանջէ, որ Հայաստանը պաշտպանուի Ատանան ալ մէջն ըլլալով: Զէնք, ռազ-մանիւթ, երկաթուղային կազմածներ եւ-այլ ինչ որ պէտք է պիտի ուղարկուին անհրաժեշտ չափով: Պարպումը տեղի պիտի ունենայ Սեւ Ծովեան նաւահան-գիստները, ամերիկեան ծովային ուժերուն կողմէ և Մ. - Նահանգներու նաւատորմին պաշտպանութեան ներքեւ: Թուրքերու կողմէ ցուցաբերուելիք ամենափոքր հա-կազդեցութիւն կամ միջամտութիւնը պի-տի զսպուի Ամերիկացիներու կողմէ:

Գաղտնի վաւերաթուղթ էջ՝ 300 թիւ՝ 38:

1920 Փետրուար 28, Լոնտոնի Խորհըր-դաժողովի ատենագրութիւններէն քաղ-ւած. -

- Մուսթաֆա Քեմալ, ինքզինք Էրզրու-մի կուսակալ հռչակեր է: Այս շրջանին՝ երբ Էրզրում պիտի կցուի նորակազմ Հայ-կական Պետութեան սահմաններուն, այս դէպքը կը հանդիսանայ խիստ կարեւոր իրադարձութիւն: Եթէ այս մարզը չըլ-լար, Հայոց համար լաւ պատեհութիւն մը կ'ըլլար:

Գաղտնի վաւերաթուղթ էջ՝ 81, թիւ՝ 10: Թուական 1920 Փետրուար 16: Լոն-տոնի խորհրդաժողովի ատենագրութիւն-ներուն այլ մէկ էջէն քաղուած:

- Վեց նահանգներէն զատ պէտք է նաեւ Հայաստանի տրուին Տրապիզոնն ու Ա-տանան: Ամերիկա պիտի օժանդակէ Հա-յաստանի եւ զայն իր հոգատարութեան տակ պիտի առնէ: Իսկ Ֆրանսա Ատանան կ'ուզէ իրեն համար...:

Գաղտնի վաւերաթուղթ էջ՝ 99 թիւ՝ 12: Լոնտոնի Խորհրդաժողովի ատենագ-րութիւններէն այլ ուշագրաւ հատուած մը. -

- Լորտ Քըրզըն կը պահանջէ, որ Էր-զինճանն ալ Հայաստանի տրուի, իսկ Սեւ Ծովու շրջանին մէջ Լազիստան մը հիմնուի ու Հայոց հոգատարութեան յանձնուի:

Բոլոր այս մէջբերումներն ու փաստար-կութիւնները երբ մէկ կողմէ կը բացատ-րեն Ամերիկեան Գոնկրէսին մէջ Ապրիլ 24-ը «Ցեղասպանութեան Օր» հռչակելու ձեռնարկին նպատակները, միւս կողմէ ալ ցոյց կուտան Միացեալ - Նահանգնե-րու պատուիրակութեան Լօզանի Հաշտու-թեան Համաձայնագիրը ստորագրելէ խուսափելուն պատճառները:

Աթաթիւրք ալ արդէն չէ՞ր ըսած որ «Հայկական Հարցը կ'ուզեն լուծել հա-մաշխարհային դրամատիրութեան շահե-րուն զուգահեռին վրայ»: («Ճառեր եւ Յայտարարութիւններ» Հա. Ա. էջ՝ 233): Եւ իրողութիւնը ինչ որ էր երէկ, նոյնն է եւ այսօր՝ առանց այլեւայլի:

Մենք, հակառակ գործուած այսքան յարձակումներուն, կրնա՞նք այսօր այդ գաղտնի վաւերաթուղթերը հրապարակել հանրութեան, օրինակ՝ Պետութեան հե-ռատեսիլին միջոցաւ, կրնա՞նք զանոնք մի առ մի ցոյց տալ մեր ժողովուրդին: Եթէ ատիկա իսկ չենք կրնար, ի՞նչպէս կը յաջողինք միջազգային ժողովներու, համաշխարհային հանդիպումներու ըն-թացքին եւ դիւանագիտութեան ճամբով օտարներուն համոզիչ կերպով պարզել, թէ «Հայկական Հարցը» բազմակողմանի դիմագիծ մը ունի եւ ահաբեկչութիւնն ալ միջազգային բնոյթ ու տարողութիւն:

Միացեալ - Նահանգներու Գոնկրէսի այսօրուան անդամները, որոնք Ապրիլ 24-ը «Ցեղասպանութեան Օր» հռչակելով կը քաջալերեն հայ ահաբեկչական կազ-մակերպութիւնները, 19 - 20-ական թուա-կաններուն մեր հողերուն վրայ հայկական Պետութիւն մը հիմնել ուզող Ամերիկացի-ներուն թոռներն են: Մենք ալ, պարտա-ւոր ենք մեր կարգին փաստելու, թէ ա-նոնց դէմ ծառայող Գուվայ-ի Միլլիյէի մարդոց թոռներն ենք:

«Ազգայնականութիւն»ը սակա՛ւ է ահա-ւասիկ: Ո՞ւր էք, պարոննե՛ր, պարոնոր-դիներ, տիկիննե՛ր: Ասիկա՛ է, ասիկա՛, ասիկա՛ է ահաւասիկ...:

×

Ապրիլ 9 Թուակիր «Միլլիյէթ» կը գրէ թէ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախա-գահը նամակ մը գրած է Ռեկընի, յիշե-ցընելով անոր իր խոստումները Լիզպոնի ահաբեկչական արարքին վաղորդայնին, կ'ըսէ թէ եթէ ամերիկեան Ծերակոյտը վաւերացնէ Հայերու կատարած առաջար-կը (Ապրիլ 24) աւելի քան քաջալերած կ'ըլլայ ահաբեկչութիւնը: Էվրէն կ'աւել-ցընէ թէ ժամանակը եկած է գործակցե-լու, միջազգային ահաբեկչութեան դէմ:

ՋԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՕՐԱՆ ՖԱԲԻՈՒՍ, ճարտարարուեստի դեր - Նախարարը Մէս գնաց Երեքշաբթի օր, տեղւոյն պատասխանատուներուն հետ լուծումներ գտնելու համար շրջանին տագնապին: Տեղւոյն վրայ կը սպասէին նախարարին եւ մանաւանդ անոր առա-ջարկներուն: Բայց եւ այնպէս, Փարիզի վրայ երթը չէր ջնջուած եւ բանակցու-թիւնները կը շարունակուէին Փարիզի ոս-տիկանապետութեան հետ, ճշդելու համար ուղեգիծը, քանի սենտիքաներու առաջար-կածը մերժուած էր եւ հակառաջարկ մը եղած:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ բա-ւական խորհրդածութիւններէ ետք, որո-շեց արտօնել Տէօնլոփի գնումը Ճափոնցի-ներու կողմէ (Սումիթոմօ): Նախատես-ւած է երկու հազար գործազրկում, մինչ շատ աւելի մեծ պիտի ըլլար այս թիւը, եթէ ընդունուէր եւրոպական լուծում մը, Իտալացիներուն հետ: Արդարեւ Միշըլէն-Թրեքս - Փիրելի կարգադրութիւնը կը նախատեսէր 4000 գործազրկում եւ 400 միլիոնի նոր պիւտճէ մը:

ՊԱՊԸ արմատական բարեփոխումներու ձեռնարկեց վարչութեան մէջ, նոր նշա-նակումներով: Այսպէս, այլեւս ինք պի-տի չվարէ Վատիկանը, ուղղակի, այլ խօսքով՝ մատակարարութիւնը ուրիշնե-րու կը յանձնէ, աւելի զբաղելու համար հոգեւորով: Իր «Արտաքին Նախարարին» կը վստահի՝ «յատուկ եւ կարեւոր պաշտօնը Պապը ներկայացնելու այն իշխանու-թեանց եւ պատասխանատուութեանց մէջ, որոնք կապ ունին Վատիկանի երկրաւոր վերիշխանութեան հետ»: Մարսէյլի ար-քեպիսկոպոսը՝ կարդինալ էջեկարայ Հը-ռոմ պիտի փոխադրուի, ուր պիտի վարէ «արդարութիւն եւ խաղաղութիւն» պա-պական յանձնախումբը եւ Քոռ Ունում խորհուրդը, որ կը համադրէ Եկեղեցւոյ բարեսիրական գործունէութիւնները: Կարդինալ Քազարոլի, ուրեմն, ընդհ. խնամակալի պատասխանատուութիւն մըն է, զոր կը ստանձնէ: Կարդինալ էջեկա-րայ, 62 տարեկան, յայտնած է թէ Մար-սէյլ կը մնայ մինչեւ իր յաջորդին նշա-նակումը: Ծագումով սպաք, ծանօթ է որպէս կազմակերպիչ, լաւ լրագրող եւ իմուռ ունեցող գրագէտ: Օրերս լոյս կը տեսնէ իր մէկ սրամիտ հատորը՝ «Կը յառաջանամ էշու մը պէս»: Կը լու-սաբանէ ըսելով՝ «ինչպէս ան, որ Ծաղկա-զարդին Քրիստոսը կը կրէր իր վրայ»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ կառք վարելու արտօ-նագիրը փոփոխութիւններ պիտի կրէ, հաւանաբար 1985-էն սկսեալ: Այսպէս, արտօնագիրը «կէտեր» պիտի ունենայ եւ ամէն օրինազանցութեան՝ քանի մը կէտ վար պիտի առնուի եւ եթէ կէտ չմնայ՝ արտօնագիրը կ'առնուի:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Լոնտոն գնաց Երկուշաբթի օր և Թաչըրի հետ բացու-մը կատարեց Ճէթ-ին, զոր Եւրոպացիք կը շինեն Օքսֆորտի մօտ: Մեքենայ մըն է, որու նպատակն է ջերմահիւլէական հա - կակշռուած ձուլումին ուսումնասիրու-թիւնը: Տիկին Թաչըրի ժամանակացոյցը ոչ մէկ պարապ վայրկեան ունենալով, Անգլիոյ վարչապետը չկրցաւ տեսնուիլ Ֆրանսայի Նախագահին հետ:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՒԱԿՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ

Կասպարով՝ յաղթական

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Կարի Կաս-պարով, 21 տարեկան (2 օրէն) վերջնա - կան յաղթանակը տարաւ 63 տարեկան Սմիսլովի դէմ, 13-րդ հանդիպումին, 16 հարուածէ ետք ձեռք ձգելով այն անհրա-ժեշտ կէս կէտը, որ կ'ապահովէր իր յաղ-թանակը: Խաղը, ուրեմն, վերջացաւ 8,50 - 4,50 արդիւնքով:

Լիւսէրնի (Զուիցերիա) մէջ, Ճատրակի Միջազգային Դաշնակցութիւնը յայտա-րարած է թէ աշխարհի ախոյենութեան տիտղոսին համար, հանդիպումը կը սկսի Սեպտեմբեր 10-ին, վայրը պիտի ճշդուի մինչեւ վեց շաբաթ:

Կասպարով, որու մայրը - Գասպար - եան - Հայ է եւ հայրը՝ Հրեայ, ինչ որ կրկնակ հանտիքափ մը ըլլալով Խորհ. Միութեան մէջ, կը գրեն արեւմտեան լրագրողները, նախընտրած է մօրը ազ-գականութեան անունն առնել ու զայն ռուսացնել, պիտի մրցի Անատոլի Կարպովի հետ, 32 տարեկան:

ԳԼԱՁՈՐԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ 700-ԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՅՐՆ ԻՄԱՍՏԻՑ՝ ԳԼԱՁՈՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քանի որ մեր նախնիներէն ժառանգած յիշեալ ձեռագիրը այլեւս մերը չէ եւ բախտի քմահաճոյքով դարձած է Բրիտանական կայսրութեան պատկանող ձեռագրական հարստութիւն, չենք կրնար Մատենադարանին մէջ (կամ հայկական այլ մատենադարաններու) գտնել անոր յիշատակարանը: Սակայն Բրիտանական ակադեմիայի անդամ Ֆրետերիք Քոռնուալիս Քոնիպըր (1857 - 1924) կազմած է Բրիտանական գրադարանի հայկական ձեռագիրներու նկարագրութիւնը, որմէ քաղելով ընթերցողին կը ներկայացնենք Եսայի Նչեցիի վերաբերող յիշատակարանը: Ասիկա շատ կարեւոր փաստաթուղթ մըն է այնքանով՝ որ, նախ՝ Գլաձորի բարձրագոյն դպրոցը համալսարան կոչուած է առաջին անգամ այս ձեռագրին մէջ. երկրորդ՝ այս յիշատակարանէն կ'իմանանք թէ Գլաձորի համալսարանը ինչպիսի «դառն եւ անբարի» ժամանակներու բացած է եւ երրորդ՝ ինչպէս ըսինք, յիշատակարանին մէջ Գլաձորի համալսարանի առաջնորդը կը յիշատակուի ժամանակի ամէնէն երեւելի անձերու հետ միասին: Յիշատակարանին հեղինակը Գլաձորի համալսարանի ներկայացուցիչ Կերիոնն է: Ան կը գրէ. «Գրեցաւ սա ի Թուաբանութեան մերոյ Հայկազեան տոմարի ՉՀ (1321 Թ. - Գ. Ա.) ի դառն եւ անբարի ժամանակիս, յորում ունէր զրոնակալութիւն բոլոր աշխարհի Հայոց եւ Վրաց ազգն նետողաց (մոնկոլական հրոսակները - Գ. Ա.Ը: Ի թագաւորութեանն Վրաց Գուրգէն կոչեցել եւ Հայոց Մեծաց Թագաժառանգ Թագաւորին մերոյ Լեւոնի եւ ի հայրապետութեանն տէր Կոստանդեայ ... եւ ի զօրավարութեան եւ իշխանութեան գաւառաց ... ի վարժապետութեան սուրբ եւ բազմերջանիկ քաջ հռետորաց Հայոց երկուց ամոլաց ճշմարիտ հաւատոյ մերոյ Դաւթի եւ Եսայեայ: Ի հռչակաւոր եւ սուրբ մենաստան համալսարանիս Գլաձորոյ ... ձեռամբ մեղսամակարդ եւ տարաշխարհիկ անձին Կերիոնի, սպասաւորի բանի»:

Եթէ Գլաձորի համալսարանը այսօր կանգուն ըլլար, կարելի էր այս խօսքերը դրոշմել ոսկէ սալի վրայ եւ փակցնել մուտքին, բայց համալսարանը կանգուն չէ, մեզի հասած են միայն համալսարանականներու գրած Մատեանները: Ուստի փնտռենք անոնց մէջ նաեւ համալսարանի հիմնադիր Ներսէս Մշեցիի վերաբերող փաստաթուղթեր: Բարեբախտաբար կան: Անոնցմէ կ'իմանանք, որ Մշոյ Առաքելոց դպրոցը նախակրթութիւն ստանալէ եւ ապա պաշտօնավարելէ ետք Ներսէս Մշեցի կամ Տարօնցի կատարելագործուած է Վանական վարդապետի անուանի աշակերտ՝ Վարդան Արեւելցիի գլխաւորած Հայոց վարդապետարանին մէջ (բարձրագոյն դպրոց Խորվիրապի վանքին մէջ): Այնուհետեւ ինք դարձած է վարդապետարանի ղեկավարը եւ դպրոցը Խորվիրապէն տեղափոխած հայրենի Մշոյ Առաքելոց վանքը: 1281-ին գացած է Մեծոփայ վանքին դպրոցը, որմէ ետք 1282ին փոխադրուած է Վայոց ձոր եւ հոն, ներկայի Եղէգնաձորի շրջանի տարածութեան մէջ գտնուած Աղբերց վանքը, Պռօշեաններու իշխանական տան եւ Սիւնեաց եպիսկոպոսութեան հովանաւորութեամբ ու միջոցներով հիմնած է համալսարան մը, որ յետագային հռչակուած է Գլաձորի համալսարան անունով: Ներսէս Մշեցի տիրապետած է յունարէնի, լատիներէնի, ծանօթ եղած է բիւզանդական կեանքին: Յիշատակագիրներէն մէկը կը յայտնէ, որ ան Հայաստանը լուսաւորելէ ետք մեռած է Գլաձորի մէջ. «Լուսափայլեաց զազգս Հայոց ուսմամբ գրոյ եւ հասեալ բարւոք ծերութեան, հանգեաւ ի Քրիստոս ի նոյն վանս Գլաձորոյ»:

Գլաձորի վանքը թաղուած են նաեւ Եսայի Նչեցի եւ ժամանակի անուանի այլ դէմքեր, որոնց գերեզմանները ներկայիս չեն երեւար: Հողի տակ մնացած են նաեւ Գլաձորի լսարանները: Հայաստանի պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու պահպանման եւ օգտագործման վարչութեան ջանքերով արդէն քանի մը տարի է, որ Եղէգնաձորի շրջանի Վերնաշէն գիւղէն հինգ - վեց քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ պեղումներ կը կատարուին Հայաստանի հնագոյն ուսումնական կեդրոններէն մէկուն վերաբերող նիւթեր յայտնաբերելու յոյսով: Կարելի է, որ յայտնաբերուին նաեւ Գլաձորի համալսարանի հիմնադրի եւ տարիներու տեսուչի անունները կրող գերեզմանաքարեր: Քանի որ դեռ չեն յայտնաբերուած, մեծ ուսուցիչներու յիշատակը յաւերժացնող յուշարձաններն են դարերու փորձութիւններու յաղթահարած եւ այսօր Երեւանի Մատենադարանը եւ այլ ձեռագրատուները գտնուող այն ձեռագիրները, որոնք գրուած են Գլաձորի համալսարանի կամարներուն տակ՝ ուսուցիչներու իսկ ձեռքով կամ անոնց հսկողութեամբ:

Կը թերթատեմ Մատենադարանի թիւ 206 ձեռագիրը ու կը նայիմ նկարիչ Թորոս Տարօնցիի վարպետ վրձինով կերտուած նկարին, որ կը պատկերացնէ պատկառելի իմաստուն մը: Նկարին վերի մասը գրուած է. «Եսայի Վարդապետ»: Ուրեմն մենք այժմ Եսայի Նչեցիի դէմքը տեսնելու կարելիութիւն ունինք: Ուսուցչապետին աշակերտած են բազմաթիւ նկարիչներ, գոյութիւն ունեցած է Գլաձորի մանրանկարչական հոյակապ դպրոց մը, որուն երախտապարտ աշակերտներէն մին՝ Թորոս Տարօնցի, յաւերժացուցած է իր ուսուցչին յիշատակը: Այդ դպրոցի աշակերտներէն ելած են նաեւ անուանի ճարտարապետ - քանդակագործ՝ Մոմիկ, նկարիչ Աւագ, ինչպէս նաեւ Յովհաննէս, Մաթէոս, որ նոյնպէս հմուտ եղած է թէ՛ ճարտարապետութեան, թէ՛ քանդակագործութեան, թէ՛ մանրանկարչութեան մէջ: Գլաձորի համալսարանին կից գրչատան նկարչական արուեստանոցին մէջ ծնունդ առած ու զարգացած մանրանկարչութիւնը անջնջելի հետք թողուցած է միջնադարեան հայկական արուեստի պատմութեան մէջ: Գլաձորի համալսարանի արուեստանոցը եւ գրադարանը գտնուած է, ի դէպ, նաեւ Հայոց Լեւոն Թագաւորի կնոջ՝ Կեռան Թագուհիի աւետարանը, զոր Թագուհին Մոմիկին պատուիրած է նկարազարդել՝ երէց թագաժառանգը ասպետ ձեռնադրելու առթիւ:

Մխիթարեան մեծանուն գիտնական Հ. Ղեւոնդ Ալիշան «Սիսական»ի մէջ հրապարակած է Գլաձոր ընդօրինակուած կարգ մը ձեռագիրներու լուսապատճէններ, որոնցմէ մէկը կը պատկերացնէ Եսայի Նչեցիի ձեռամբ գրուած քերականական աշխատութիւն մը, որուն հեղինակը ինք է:

Եթէ Գլաձորի համալսարանին մէջ ընդօրինակուած բոլոր ձեռագիրները մեզի հասած ըլլային՝ աւելի անթերի կը դառնային մեր տեղեկութիւնները լսարաններու (ունեցած է երեք մասնաճիւղ՝ մատենագիտութեան, նկարչութեան, երաժշտութեան), դասախօսական կազմի (շուրջ երկու տասնեակ դասախօս), գործածուած դասագիրքերու, ուսանողներու ծննդավայրերու (Գլաձոր եկած են Կիլիկիայէն ուսանողներ), ուսման տեւողութեան (7 - 8 տարի) եւ բազմաթիւ այլ հարցերու վերաբերեալ:

Այդ ձեռագիրները մեզի կը պատմէին նաեւ այն ծանր պայմաններու մասին, որոնց յաղթահարելով համալսարանականները պայքարած են յանուն գիտութեան եւ իրենց սորվածով ժողովուրդը լուսաւորելու համար: Ծանօթ է, որ համալսարանը գործած է մոնկոլներու բռնակալութեան օրերուն: Համալսարանականներու վիճակը ծանրացուցած են նաեւ տնտեսական պայմանները: Մխիթար Երզնկացի, որ շատ հեռուներէն եկած էր «ի մայրն իմաստից՝ Գլաձոր», 1314-ին ընդօրինակուած ձեռագրի մը յիշատակարանին մէջ կը գրէ.

Թուղթս անկոկ ու գրիչ չկայ,
Աւուրքս ցուրտ ու պարզկայ,
Զարտախս բարձր ու կրակ չկայ,
Դոներս (չոր հաց) չոր ու սպաս
չկայ:
Եւ այս Գլաձորն ով գիտենայ,
Եւ յոյժ նեղած ու ճար չկայ,
Գիրքս երկար ու եղ չկայ,
Եւ ես պանդուխտ ու վեղար չկայ...

Ահա այս համատարած «չկայ»ներն են, զորս արհամարհած եւ անմահացուցած են Գլաձորցիները:

Կարելի է միայն զարմանալ, թէ որքան լոյս ու ջերմութիւն կուտակուած է «ցուրտ չարտախ»ի մէջ ապրած մարդոց սրտերուն մէջ: Հայրենիքը լուսաւորելու տենչը մոռցնել տուած է ամէն անձկութիւն: Հոգիի արիութիւնը յաղթած է մարմնական զրկանքներու եւ գիտութեան մշակները մղած սխրանքներու: Նայեցէք գլաձորեան մանրանկարներուն եւ տեսէք թէ գոյներու ինչպիսի հրավառութիւն բռնկուած է մագաղաթներու վրայ:

Ձեռագիրը ընդօրինակող գրիչի անունին մէջ իսկ լոյս կայ՝ Լուսեր: Կարդացէք ձեռագրի 145 ա էջին վրայ անոր թողուցած յիշատակարանը. «Շնորհաւք եւ ողորմութեամբ Աստուծոյ կատարեցաւ գտառս աստուածաշունչ՝ ես փցուն եւ ապիկար գրող Լուսեր ի վայելումն սուրբ եւ ամենագով վարժապետին Ներսէսի: Աղաչեմ զդասս լուսերամից յիշել զրադմամբ մեղ գրողիկս եւ զժառանգորդ գրիս զհռետոր վարդապետն, եւ Աստուած յիշողացդ ողորմեայ: Ի Թուին Հայոց ՉԻԹ (1280) գրեցաւ»:

Զգլանանք կատարելու գրիչին ինքնա խնդրանքը: Յիշենք զինք, ինչպէս նաեւ Գլաձորի համալսարանի հիմնադիրները: Անպայմա՛ն յիշենք: Որովհետեւ, եթէ չ'ըլլային անոնք, չէինք գիտնար, որ ... կալին Հայոց դպրութեան արշալոյսին Ե. դարուն, Հայաստանի մէջ փայլած է Եզնիկ Կողբացի անունով մեծ փիլիսոփայ մը, որու գրուածքներէն շատեր մեզի չէին հասած, եւ չէր հասներ նաեւ միակ «Եղծ աղանդոց»ը, զոր 1280-ին արտագրած եւ մեզի հասցուցած է «ապիկար» Լուսեր: Գլաձորի գրչատան ձեռագրի վրայ կքած այս համեստ մարդուն մը քէն արդեօք կ'րնա՞ր անցնիլ, որ իր ընդօրինակած ձեռագիրը հարիւրաւոր տարիներ ետք դուրս պիտի ելլէր «ցուրտ չարտախ»էն, պիտի հասնէր Փարիզի ... պալատները, 1958-ին լոյս պիտի տեսնէր ֆրանսերէն թարգմանութեամբ, ... պիտի հրատարակուէր հայերէն, պիտի թարգմանուէր աշխարհաբար, պիտի մտնէր համալսարաններու ուսումնական ծրագրին մէջ, պիտի դառնար յաւերժացնող կամուրջ մը Գլաձորի եւ Երեւանի համալսարաններու միջեւ:

Փա՛ռք Գլաձորցիներուն: Յարգա՛նք անոնց յիշատակին:

ԳԷՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

Նախ կը խնդրեմ ձեր ներողամտութիւնը որ Մարտ 25-ին ձեր 60-րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած փայլուն համերգին չկրցայ ներկայ գտնուիլ եւ այս պատեհ առիթէն օգտուելով ձեզ սրտանց շնորհաւորել անձնապէս: Առիթը չներկայացաւ եւ կամքէ անկախ պատճառներով մնացի Մարսէյլ, այդ օրը: Սոյն գրութեամբ թոյլ տուէք որ դրսեւորեմ զգա-

---

ՁՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Ո՞ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Աւանդական պատասխանը միշտ եղած է՝ հայ կինը պէտք է ընդունի այրերու տիրապետած կազմակերպութիւններու որոշումները եւ օժանդակէ անոնց: Այլեւս չի բաւեր նման մօտեցում: Ֆեմինիստ յարձակողականի մը պէտքը չեմ զգար, սակայն քննարկումի ժամանակը եկած է, նոյնիսկ՝ շատոնց անցած: Օրինակ, երբ մեր պատմագէտները ասկէ ետք կը հարցնեն, թէ ինչպէ՞ս պէտք է հասկնալ 19-րդ դարու, Եղեռնի կամ յետ - Եղեռնի Սփիւռքահայութեան փորձառութիւնը, չի՛ բաւեր ձեւացնել որ այր կամ կին նո՛յն փորձառութիւնը ունեցան: Արդէն շատ զօրաւոր է մեր մէջ միատարրումի, այսինքն՝ homogenization-ի հակումը, - կը սիրենք մոռնալ թէ որքա՛ն տարբեր իմաստներ ունին «հայ» բառը եւ «հայկական» փորձառութիւնը: Յակոբ Պարոնեանի մը նաեւ խումբ մը ընկերային գիտութիւններ ուսանողներու պէտք ունինք, որպէսզի անոնք գծեն հայութեան տիպարներն ու զանազանութիւնը»: Ապա, Տիկին Նասսար պատմեց անեքտոթներ իր կեանքէն - Ռումանիա, Պէյրութ, Ամերիկա - մատնանշելով, որ եթէ միայն գաղութներու մասին խօսինք, կրնանք հատորներ լեցնել տարբեր կեանքերու, փորձառութիւններու, տեսանկիւններու եւ հասկացողութիւններու ու կենցաղներու բացատրութեամբ: Սակայն գոնէ կ'ընդունինք որ կա՛ն գաղութներու միջեւ տարբերութիւններ: Շա՛տ աւելի արմատականը, այսինքն՝ այրերու եւ կիներու հասկացողութեան եւ մօտեցումի տարբերութիւնները չեն յիշուիր:

Լուռ են հայ կիները: Չեն տիրապետէր մեր կեանքի զանազան մարզերուն, կամ գոնէ այդպէս կը թուի: Ատենօք եղած են, թերեւս նոյնիսկ կան մարդեր, որ հայ կնոջ ձայնը կը լսուի յստակօրէն - անցեալին՝ ՀՕՄ-ի մէջ, տակաւին ներկայիս՝ հայ արուեստի պատմութեան մէջ, որուն տիրապետող դէմքերէն է վաստակաշատ Սիրարփի Տէր Ներսէսեանը, եւ որուն ամէնէն խոստմնալից դէմքերէն է ներկայիս Նորա Ներսէսեանը, Հարվըրտ Համալսարանէն: Սակայն, այս հազուագիւտ մարդերը չեն բաւեր: Ընդհանրապէս հայ կինը լուռ է. անոր ձայնը չի լսուիր ամէնուրեք: Կան անշուշտ, եւ եղած են որոշ գրագիտուհիներ, որոնք իբր կին գրած են: Չի բաւեր: «Շատ կը հետաքրքրուիմ հայ կիներու լռութեամբ եւ անոնց լուռ ու մունջ կատարած գործնական աշխատանքով: Սակայն անոնց ձայնը պէտք է լսուի մեր բոլոր կազմակերպութիւններուն մէջ, ոչ միայն իբրեւ գործակատար, այլ՝ սկիզբէն, իբրեւ ծրագիրներու կազմաւորումին մասնակցող: Նշմարեցէք, որ 19-րդ դարու վերջաւորութեան եւ 20-րդ դարու սկիզբին մեր քաղաքական կազմակերպութիւններուն մէջ աւելի՛ մեծ էր գործօն կիներու թիւը, քան ներկայիս: Այս անընդունելի է: Պէտք է հարցնել, թէ ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս հոս հասանք, ի՞նչ կը մտածեն հայ կիները այս մասին, եւ ինչպէ՞ս կարելի է փոխել այս վիճակը»:

Պ. Զարխուտեան շնորհակալութիւն յայտնեց օրուան երեք «դասախօս»ներուն, որոնք իրագործեցին հազուագիւտը, խօսեցան հատու եւ հակիրճ ձեւերով, նոյնիսկ իրենց սահմանուած ժամանակէն հինգ - տասը վայրկեան պակաս գործածելով, եւ աւելորդ հռետորութենէ բոլորովին խուսափելով: Խօսք առաւ երեք մեկնաբաններու կամ զրուցարերներու, որոնց պարտականութիւնն էր նոյնքա՛ն հակիրճ ձեւով հակադարձել խօսողներուն, եւ կամ՝ իրագործուած լիք բազմակողմանի խօսակցութեան մէջ ներմուծել գաղափարներ, որոնք արժանի են նկատի առնուելու, բայց որոնց չէին անդրադարձած առաջին երեք խօսողները:

Խօսք առաւ զրուցարեր փրոֆ. Լեւոն Զորպաճեան, Մասաչուսեց Նահանգի Լօուըլի Համալսարանէն, մասնագէտ ընկերային գիտութեանց: Ան ըսաւ, որ ըսուածներու շատ մը կէտերուն համաձայն է, մանաւանդ Տիկին Նասսարի ըսածներուն:

(Շար. 9)

ցումներս ձեր այս յիշատակելի օրուան առթիւ:

Յարգելի բարեկամներ,

Եթէ հայ ժողովուրդը կրցած է դարեր շարունակ թիավարել պատմութեան ահաւոր հեղեղին դէմ, կրցած է իր գոյատեւումը շարունակել եւ ֆիզիքական պարտութիւններու ընդմէջէն արժեւորել հոգեւոր-բարոյական կեանքի յաղթանակները, այդ բոլորը եղած է շնորհիւ իր հաւատքին, եկեղեցիին, մշակոյթին, մէկ խօսքով այդ հաւաքականութեան սեւեռած իտէալին: Այս նուիրական իտէալին մէջ է որ մեր ժողովուրդը դարեր շարունակ փնտռած եւ գտած է հոգեկան գոհացում, սրտապնդիչ մխիթարանքը, կենսունակութիւնը, ամենասեւ, անել եւ ճակատագրական օրերուն մէջ:

Այդ սուրբ սեւեռած իտէալին արգասիքը եղան՝ մեծասքանչ, քաղցրահնչիւն Մեսրոպեան հէշտ բարբառը, որ եղաւ իր կարգին բարձրաթռիչ ոգին եւ ազնուական խթանը հայ մշակոյթի ստեղծման, արմատացման, ծաղկման եւ իր բազմաթիւ գեղարուեստներով ճիւղաւորման:

Դարեր շարունակ հայ ժողովուրդ կոչուած բազմաչարչար հաւաքականութիւնը իր ծոցէն հանեց մոմերու լոյսին տակ գիրերը լուսցնող եւ ի գին կուրնալու իրենց աչքի լոյսը սպառող դրչագիրներ, նրբարուեստ զունաւորումներով եւ գիծերով մեր սուրբ գիրքերը եւ հոկայ հատորները զարդարող մանրանկարիչներ, հոյակապ տաճարներ կառուցող ճարտարապետներ, մտքի խորութեամբ եւ զգացումի նրբութեամբ տոգորուած բանաստեղծներ, եւ վերջապէս քաղցրանուագ եւ քաղցրալուր, հոգեզմայլ եւ հոգեպարար շարականներ, տաղեր, մեղեդիներ, երգեր, խմբերգներ յօրինող երաժիշտներ, որոնց մէջ ամենապաշտելին, ամենայարգելին եղաւ հայ երաժշտութեան առաքեալը՝ Կոմիտասը:

Արդարացիօրէն, խղճամտօրէն եւ եբախտագիտական ազնիւ զգացումներու ընդմէջէն հայ ժողովուրդը բացառիկ եւ առանձնաշնորհեալ տեղ տուաւ հայ երաժշտութեան, զայն իր նախնական ձեւէն դուրս հանելով գիտական դպրոցի վերածող երաժշտագէտին՝ անբացատրելի դժուարութիւններով բազմաթիւ զաւառներ եւ գիւղեր պտըտելով հայ ժողովուրդի ջինջ եւ անեղծ աղբերակէն ծնունդ առած եւ կորսուելու դատապարտուած հարիւրաւոր եղանակներ յաւերժացնող երգահաւաքին՝ դարերու հոլովոյթին մէջ գրեթէ արեւելեան միւս ժողովուրդներու երաժշտութեան հետ խառնուելու և իր ինքնուրոյն չէշտերն ու երանգաւորումները կորսընցնելու վտանգին դէմ գտնուող հայ երգը օտար տարրերէ զտող եւ մաքրողին՝, Հայուն ձայնը համայն աշխարհ տարածելու ազնուական կիրքով եւ հրով այրող հայրենանուէր վարդապետին՝ հայ չինականին, հողագործին մաքրամաքուր երգը քաղաքացի իր հայրենակցին տանող ընկերային գործիչին՝ եւ վերջապէս գեղահիւս երգեր յօրինած եւ մշակած հեղինակին՝ Կոմիտասի:

Ի զուր չէ որ մեր ժողովուրդը անմահացուց այս վարդապետին անունը, Կոմիտաս կոչելով հայրենիքի եւ Սփիւռքի բազմաթիւ երաժշտանոցները, դպրոցները, մշակութային տուները, երգչախումբերը, հրապարակները, փողոցները:

Կոմիտասի եւ իր նախորդներու՝ Կարա-Մուրզայի եւ Եկմալեանի օրով է որ կազմուեցան երգչախումբեր աշխարհի չորս ծագերուն հայ գաղութներէ ներս, որոնք մինչեւ օրս կ՚երգեն եկեղեցիներուն մէջ եւ բեմերուն վրայ, առթելով խոր տպաւորութիւն եւ խանդավառութիւն ժողովուրդի բոլոր խաւերուն: Այդ երգչախումբերը այսօր կը տանին Սփիւռքի մէջ ոչ միայն եկեղեցական եւ մշակութային գործունէութիւն, այլ նաեւ ընկերային, ազգային աշխատանք:

Սիրելի բարեկամներ,

Անմահն Կոմիտասի անունը կրելու բախտը ունեցող Ձեր Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը իր տարած երաժշտական, ընկերային անձանձիր աշխատանքով, եղաւ արդարացիօրէն Սփիւռքի ամենագընահատուած խումբերէն մին, վաթսուն տարիներ շարունակ:

Վաթսուն տարիներ ... Նշանակելի եւ գնահատելի հանգրուան մը: Գնահատելի, յատկապէս Սփիւռքի վերջին երեք - չորս տասնեակ տարիներու անմեկնելի դժուարութիւնները ընդգրկող ժամանակամիջոցին համար:

Սրտաբացօրէն ըսեմ, թէ Ձեզմով կամ ուրիշ երգչախումբով մը պիտի չխանդավառուէի երեսուն տարիներ առաջ այնքան, որքան այսօր: Երեսուն տարիներու ընթացքին շատ բան փոխուեցաւ հայ իրականութեան մէջ, դժբախտաբար: Այն ինչ որ երեք տասնեակ տարիներ առաջ կոչախնձոր էր արեւելքի մէջ մեզի՝ մանուկներուս համար, այսօր նուաստացուցիչ եւ թերագնահատելի երեւոյթներ եւ իրականութիւններ դարձած են: Շատ լաւ կը յիշեմ, թէ ինչպէ՛ս կռուած էի Սամաթիոյ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ ամենամտերիմ ընկերոջս հետ մոմակալութեան համար եւ պատճառ եղած անոր այտերէն ջրվէժի պէս հոսող արցունքներուն, ... որովհետեւ երաժշտապետս ալ կողմնակալ մօտեցումէն օգտուելով խլած էի մոմը իր ձեռքէն: Յուզուելով կը յիշեմ, թէ վաթսուն - եօթանասուն մանուկներ, պատանիներ հմայուած Պոլսոյ առաջին պատրիարքարանիս Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ զօրեղ, սակայն կախարդիչ կոչնակի ձայնէն, կը փութայինք առաւօտեան շողին եւ շաղին այդ փառաւոր տաճարը, որուն պարտէզն եղաւ մեր ամբողջ պատանեկութեան խաղավայրը, առանց պատառ մը իսկ նախաճաշած ըլլալու կը վազէինք անմիջապէս շապկատուն, առանց չապիկի մնալու վախը փարատելու եւ «Տէր գի բազում»ը, «Յիշեսցուք»ը, «Կանոնագլուխ»ը մեր հակառակորդներու բերնէն խլելու....:

Այո, սիրելիներ, շատ բան փոխուած է այս անցած երեսուն տարիներու ընթացքին արեւելքի եւ արեւմուտքի գաղթօճախներու մէջ: Դժբախտաբար միայն բացասական երեսակներով: Այսօր խնկապէս տակալ, դիմանալ պէտք է մշակութային, եկեղեցական կամ ազգային գործունէութիւն մը տարիներ շարունակ տանելու համար: Ահա թէ ինչու կ՚ուզեմ Ձեզ շնորհաւորել, քանի դուք կրցեր էք վաթսուն տարիներ յամառ աշխատանքով, նուիրումով Հայուն եւ հայ երգին ձայնը տարածել, տոկալով եւ դիմանալով անխուսափելի բազմաթիւ դժուարութեանց:

Շատ դիւրին է արտասանել երկու բառերէ կազմուած «վաթսուն տարիներ»ը: Սակայն, պէտք է ապրիլ, զգալ այդ շատ փոքր խօսքին մէջ թաղուած դժուարութիւնները, նուիրումի եւ զոհաբերութեան ոգին, սէրը՝ դէպի հայ երաժշտութիւն եւ յատկապէս գիտակցութեան պատասխանատուութիւնը, որոնց արգասիքն են «վաթսուն տարիներ»ու կեանքը: Այո, կը գնահատեմ Ձեր տարած աշխատանքը, քանի դուք կրցեր էք զայն մէջտեղ բերել, դիմանալով վերջին մի քանի տասնեակ տարիներու վախազդու հեղեղին եւ ջանացեր էք մեր նախնիներու աւանդը փոխանցել յետագայ սերունդներու, մշտարծարծ առկայծումով:

Շնորհաւորելի են Ձեր բոլոր երգիչները, որոնք չեմ գիտեր որքա՜ն տարածուած են հսկայ Փարիզի զանազան թաղերուն վրայ եւ որոնք իրենց առօրեայ աշխատանքի ժամերէն, նեղութիւններէն վերջ կը փնտռեն հոգեկան սփոփանք, ինքնանորոգում Կոմիտասեան շունչով դըրոշմուած հայ երգին մէջ եւ կը փութան Ձեր փորձառեղին չեմ գիտեր շաբաթը քանի անգամ:

Սրտանց կը շնորհաւորեմ Ձեր բծախնդիր, արժէքաւոր ղեկավարը՝ Պ. Աֆրիկեանը, որ հանդիստ, խաղաղ գիշերներ կ՚անցընէ Ձեր յաջողութենէն, հայ երգի յաղթանակէն վերջ, սակայն, սիրելի բարեկամներ, հաւատացէք որ ան կը լուսցընէ նաեւ գիշերներ մտքի եւ սրտի ցաւերուն մէջ, եթէ դուք չզգաք այն, ինչ որ ան կ՚ուզէ սա կամ նա երգին մէջ ներմուծել Ձեր հոգիներէն ներս, եթէ դուք չարտասանէք սա կամ նա Մեսրոպեան սքանչելի բառը այնպէս, ինչպէս ինք կը փափաքի, եթէ դուք չունենաք առնէք երգի մը սա կամ նա մասին մէջ, ուր կը կորսնցնէ երգը իր բառական իմաստը եւ կը կորի մեղեդիական գիծը, եւ եթէ յատկապէս դուք լարուած ուշադրութեամբ չհետեւիք իր ցուցմունքներուն վստահ եղէք, թէ կը սատապեցնէք զինքը, յուսպէտս վատնուած ժամանակին, ֆիզիքական եւ մտային ուժին պատճառաւ:

Ներողամիտ եղէք որ ասոնք կը յիշեցնեմ ձեզի եղբայրաբար, նոյնիսկ գիտնալով թէ ի զուր, քանի որ դուք տարիներ եւ տարիներ շարունակ նեցուկ կանգներ էք իրեն, սիրեր եւ յարգեր զինքը, ինչ որ գլխաւոր բանալին է ձեր յաղթանակներուն: Կարեւոր բանալի մըն ալ՝ սիրոյ եւ յարգանքի վրայ հիմնուած այն կապն է, զոր ունի ձեր վարչական մարմինը Պ. Աֆրիկեանի հետ: Այս ուղղութեամբ արտօնեցէք որ պատմեմ դէպք մը, զոր ապրեցայ ուժ ամիսներ առաջ Ձեր ատենապետին հետ, Փարիզի մէջ:

Այդ օրերուն մտադրած էի շարունակական յօդուածներ պատրաստել Ֆրանսայի բոլոր երգչախումբերու մասին, թերթի մը համար: Ուրեմն, երբ Փարիզ էի փնտռեցի ձեր ժրաջան ատենապետը՝ Պ. Պօղոսեանը եւ գտայ: Յայտնեցի իրեն փափաքս, թէ կ՚ուզէի զրոյց մը ընել իրեն հետ Սիփան - Կոմիտասի մասին: Ձեր ատենապետին՝ Պ. Պօղոսեանի պատասխանը եղաւ կարճ, կտրուկ, սակայն իմաստալից. - «Շատ մեծ հաճոյքով, սակայն կը փափաքիմ որ Պ. Աֆրիկեանն ալ ներկայ ըլլայ անպայման»:

Ահաւասիկ համագործակցական ոգի եւ հոգեբանութիւն մը, որ կրնայ դեռ յաջողութիւններու դռները բանալ ձեր առջեւ, առանց վարանումի:

Սիրելի եւ յարգելի բարեկամներ,

Ներեցէք որ բաւական երկար գրեցի սոյն նամակս, սակայն գրի առի շատ դիւրութեամբ, առանց երկար խորհելու, որովհետեւ սոյն խօսքերը բխեցան սրտէս՝ իր ուղին տարիներ շարունակ գըտած, զուլալ ջուրերով լի գետակի մը նման...:

Այժմ, ձեր վաթսուն տարիներու մշակութային օգտաշատ գործունէութեանը ի տես՝ մեզի կը մնայ բարեմաղթել. Ձեր ձայնն ու երգը, կամքն ու կորովը անըսպառ եւ ձեր աշխատանքները պտղատու ըլլան:

Յարգանօք՝

Խ. ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

Մարսէյլ, Մարտ 30

Մ Ա Կ-ի
ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԹՈՒՐՔ ԹԵԿՆԱԾՈՒԻ ՄԸ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄԸ

Հակառակ իրենց թափած բուռն ճիգերուն, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Ժընեւի Կեդրոնին մէջ, Թուրքիա եւ իր բարեկամները ձախողեցան տեղաւորել Թուրք թեկնածու մը ՄԱԿ-ի այն Յանձնաժողովին մէջ, որ այս ամառ պիտի քննէ եւ ամբողջացնէ ցեղասպանութեան մասին եղած ուսումնասիրութիւն մը:

ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբին 43 անդամներու բացարձակ մեծամասնութիւնը Մարտ 6-ին մերժեց առաջարկուած թեկնածութիւնը՝ Թուրք փրոֆ. Միւմթազ Սոյսալի, անդամակցելու համար Խտրականութեան Կանխարգիլման եւ Փոքրամասնութեանց Պաշտպանութեան Ենթայանձնախումբին:

Սոյսալ ստացաւ 9 քուէ միայն, Յանձնախումբին 43 անդամ - երկիրներէն: Հակառակ անոր որ գաղտնի քուէարկութիւն էր եղածը, ընդհանրապէս կը կարծուի, որ Թուրք թեկնածուին ի նպաստ քուէարկեցին առնուազն Թուրքիոյ աւանդական բարեկամները՝ Միացեալ - Նահանգներ, Պէնկլատէշ, Փաքիստան եւ Եուկոսլաւիա:

Սոյսալի դէմ քուէարկողներուն մեծամասնութիւնը մերժեց պաշտպանել անոր թեկնածութիւնը, այն նկատառումներով, որ ներկայիս Թուրքիոյ կառավարութիւնը խստիւ կը քննադատուի ՄԱԿ-ի կողմէ՝ իր քաղաքացիներուն մարդկային ամէնէն տարրական իրաւունքները բռնաբարելուն եւ հիւսիսային Կիպրոսը գրաւած պահելուն համար:

Ժողովին մօտէն հետեւողները կը հաւատան, որ Թուրքիան, Սոյսալի թեկնածութիւնը առաջ մղելու երկու նպատակ ունէր: Եթէ յաջողէր, ոչ միայն Թուրք մը տեղաւորած պիտի ըլլար Ենթայանձնախումբին մէջ, բայց եւ աւելի հաւանականութեամբ, Սոյսալը պիտի փոխարինէր Տիկին Էրիքա - Իրէն Տաեսըր, Ենթայանձնախումբին ներկայ յոյն անդամուհին, որ զօրաւոր պաշտպան մըն է Հայկական դիրքորոշման ցեղասպանութեան հարցին մէջ:

Ենթայանձնախումբը 1984-ի Օգոստոսին պիտի քննէ եւ ամբողջացնէ անգլիացի մասնագէտ՝ Պենժամէն Ուիթէյքըրի պատրաստած ուսումնասիրութիւնը, Ցեղասպանութեան Ոճիրի Արգիլման եւ Պատժական Տնօրինման մասին: Տեղեկատուութիւնը, կը յուսացուի, որ պարունակէ ակնարկ մը Հայկական Ցեղասպանութեան մասին, որ Թրքական ճնշումներու պատճառաւ դուրս հանուած էր նախորդող տեղեկագրէն:

«ԱՍՊԱՐԷԶ»

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

ՄԱՅԸՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

6

ԿԱՅՍՐ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐ

- Իմացայ նաեւ որ, շարունակեց Ֆըրանսուա Ժօզէֆ, այս տարուան Յունուար 14-ին ուղղակի գրած ես Նորին Սըրբութեան, գործի մը համար որու մասին չես խօսած ինծի:

Կայսրը տղուն նայեցաւ, պատասխանի մը սպասելով. Ռոտոլֆ ըսաւ միայն.

- Զուտ անձնական գործեր, հայր.

- Այս գործը, շարունակեց կայսրը, ոչ մէկ կերպով անձնական կը համարուի. եւ ճիշդ հոդ է սխալդ: Պետութեան ամենաբարձր շահերուն հետ կապ ունի ատիկա: Նորին Սրբութիւնը շատ լաւ նկատած է այս պարագան, քանի որ քու նամակիդ պատասխանը ինծի կը գրէ: Քու կողմէդ եղած այդ տեսակ խնդրանք մը իմ կողմէս միայն կրնայ ըլլալ, իբր ընտանիքի պետն ու կայսրը, բացարձակ զօրութեամբ:

Այստեղ, կայսրը քանի մը վայրկեան իրաւական նկատողութիւններ ըրաւ այն կանոնագրութեան վրայ ուր 1839էն ի վեր խելացի կերպով ճշդուած էին ընտանիքի պետերուն իրաւունքները: Ճարտարօրէն խորհրդածութիւններ ըրաւ այն շահեկան կէտին վրայ թէ կայսրը այդ կանոնադրութեան ենթակա՞յ է իբր պետ թէ աւելի վեր կը գտնուի: Կարծես կը հրաւիրէր Ռոտոլֆը որ իր հիացումը բաժնէր Ֆէրտինանտ Ա.ի եւ իր խորհրդականներու իմաստութեան վրայ որոնք այդ կանոնագրութիւնը յօրինած էին:

Ռոտոլֆ ինքզինքը կ՚ուտէր: Երբ կայսրը վերջապէս լռեց, անհամբերութեամբ ըսաւ.

- Պատասխա՞նը...

Կայսրը անոր նայեցաւ, զարմացած.

- Քանի մը վայրկեան այստեղ ըլլալդ բաւական չեղա՞ւ որ հասկնաս...: Ժխտական է, տղաս, ժխտական...

Գլուխը կ՚երերցնէր իբր հաւանութեան նշան: Օգտակար նկատեց ընդհանուր կանոնի մասին քանի մը խորհրդածութիւններ աւելցնել:

Հիմա որ գիտէր Պապին պատասխանը, կը տեսնէր որ վայրկեան մը չէր խորհած թէ տարբեր պիտի ըլլար ան: Պարագաներու ստիպման տակ շարժած էր ինք: Մէկը որ իր առջեւ երկու ճամբայ միայն ունի մահէն խուսափելու համար, բնական է որ երկուքն ալ պիտի փորձէ: Կը տեսնէր ահա որ այս ճամբաներէն մէկը անել է: Կը մնար միւսը. մեկնիլ Մարիին հետ...: Այս վայրկեանին յուսաց որ հայրը կանգ պիտի առնէր այդտեղ: Դեռ կռիւ չէր ունեցած. եւ սակայն յոգնութենէն ընկճուած կը զգար: Պէտք էր քիչ մը հանդստանար եւ գաղտնապէս պատրաստուէր իր փախուստին...:

Բայց կայսրը դեռ խօսելիք ունէր եւ մտքին մէջ կը բանաձեւէր: «Ի՛նչ դանդաղութիւն, խորհեցաւ Ռոտոլֆ, ծերունի մըն է»: Աչքերը պահ մը հօրը ականջները քննեցին: Անոնք միշտ խոշոր երեւցած էին իրեն: Աւելի՞ մեծցած էին:

(Շար. 74)

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ ԵՒ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ, Ապրիլ 14, Յիշատակ Յարութեան Ղազարու. -

Ժամը 4.30-ին Կիրակնամուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանին վարագոյրը կը բացուի:

Կիրակի, Ապրիլ 15, Ծաղկազարդ. -

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին. Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Դռնբացէք՝ *ժամը 4-ին:*

Աւագ Երեքշաբթի, Ապրիլ 17, Յիշատակ Տասն Կուսանաց.

Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 4.30-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Կիրակի, *պատարագ ժամը 10.45-ին, Դռնբացէք՝ ժամը 17-ին:*

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, *սկիզբ ժամերգութեան* 8, *պատարագ՝* 10, *Դռնբացէք՝* 18.30:

Կը պատարագէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի, *ժամերգութիւն՝* 8,30, *պատարագ՝* 10-*ին*, *Դռնբացէք՝* 17:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ շրջանի նոր հոգեւոր հովիւը՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՔՀՆՅ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Երեքշաբթի, *ժամերգութիւն՝* 17-*ին*:

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Կիրակի, *ժամերգութիւն՝* 8.30, *պատարագ՝* 10, *Դռնբացէք՝* 16.30:

Երեքշաբթի, *ժամերգութիւն* 18.30-*ին*:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, *ժամերգութիւն* 8,30, *պատարագ՝* 10, *Դռնբացէք՝* 17:

Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Կիրակի, *ժամերգութիւն՝* 8, *պատարագ՝* 10:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

(*Երգչախումբը կը ղեկավարէ՝ Ժիրայր Թասմաճեան, դաշնակ՝ Նորա Գաբրիէլեան*):

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, *ժամերգութիւն*, 8,30, *պատարագ՝* 10:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Դռնբացէք՝ ժամը 16.30-*ին*:

ԿԵՍԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՄՆԵՐՈՎ ԵՒ ԱՊՈՒԽՏՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

- Տարեկան Մեծ Ճաշ -

Նախագահութեամբ հայրենակից՝

ՕՆՆԻԿ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆԻ

Ապրիլ 15, Կիրակի, ժամը 13-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝

118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Métro : Courcelles

Առաւօտեան հոգեհանգիստ՝ Փարիզի Հայոց Մայր եկեղեցին, ի յիշատակ ողբացեալ հայրենակիցներու. -

Նախկին նախագահներ. - Մինաս Թագուշեան, Գէորգ Մոստիչեան, Դանիէլ Սաատէթեան, Գրիգոր Փանոսեան, Բարսեղ Տամլամեան, Սարգիս Սաղըրեան: Վարչական նախկին անդամներ՝ (գանձապահ, քարտուղար, հաշուապահ) Յարութիւն Վէզիրեան, Կարպիս Գույումճեան, Գալուստ Ճիկէրճեան, Յակոբ Տուլաքիփէեան, Աւետիս Գալֆայեան, Կարապետ Սաատէթեան, Սարգիս Ֆերմանեան, Եղիա Բաթըրնայեան, Լեւոն Թոքաթլըեան, Քլոտ Եփրէմեան - Ճըճըեան, Բարսեղ Ճըճըեան, Բարսեղ Պօղոսեան, Ջգօն Պարթեւեան, Պարոյր Թուրեան: Նահատակ զինուոր՝ Հայկ Դաւիթեան, գիմագրական՝ Աւետիս Թուլումճեան:

×

Գեղարուեստական բաժին, սիրայօժար կը մասնակցին՝ Օր. Արաքսի Գմբէթեան՝ *արտասանութիւն*, Միհրան Էլմաեան՝ *մեներգ*, Գէորգ Ալեքսանեան՝ *արտասանութիւն*, *Պէյրութցի* Սիլվէն՝ *մեներգ*, Ռօզի *եւ* Վ. Նաւասարդեան: *Ծանօթ Թառիստ՝* Բիւզանդ Ֆընտըքլըեան:

Սիրով կը հրաւիրուին կեսարացի եւ այլ տեղացի անխտիր բոլոր հայրենակիցները: Ճաշագին՝ 100 Ֆ.:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

Ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի, Մայիս 24, ժամը 20-ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ձեռնարկը, Մայիս՝ 19-ին:

×

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան դաշտահանդէսը՝ Կիրակի, Յունիս 3-ին ժամը 11-էն 22:

×

Սէն - Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան դաշտահանդէսը՝ Չորեքշաբթի, Օգոստոս 15-ին:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

COLONIE de VACANCES de la Croix Bleue

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche

1 - des Moniteurs pour sa Colonie de Vacances de Bellefontaine (Jura)

2 - des Moniteurs et Monitrices pour son Camp d'Adolescents pour les mois de Juillet et Août

Date limite d'inscription : 16 AVRIL

Un séminaire est prévu pour les 21 - 22 - 23 Avril à la M. C. A. de Paris

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Tél. : 824. 46. 57

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ Կիրակի, Ապրիլ 15-ին իրենց յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին: Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, երեցներուն համար եւ ի գիտութեան անոնց յիշատակը յարգողներուն:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

888 - 92 - 51 *կամ՝* 860 - 47 - 18

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Հայր. Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Մարիամ Ադամեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժան - Ժաք Ադամեանի եւ զաւկին, Օր. Անահիտ Հացագործեանի, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Աշճիբաշեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Բարաեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Նահապետեանի եւ զաւակներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, քեռայրին, ազգականին եւ խնամիին՝ Յակոբ Ադամեանի *մահուան առթիւ:*

9 JOURS EN AUTRICHE

(LE TYROL - VIENNE)

VOYAGE ORGANISÉ PAR LA CROIX BLEUE - SECTION LYON

DU 15 AU 23 MAI

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner jusqu'au 15 Avril :

dans la journée 888 92 51

après 20h 30 854 22 93

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊԱՏԱՐԱԳ

ԵՒ 6-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Կիրակի, Ապրիլ 15-ին Սահակ - Մեսրոպ *երգչախումբի հիմնադրութեան 6-րդ տարեդարձի առթիւ, Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր արարողութիւն:*

Կը նախագահէ, կը քարոզէ եւ կը պատարագէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը իր ամբողջական կազմով եւ ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի, *կ'երգէ* Կոմիտասեան անդրանիկ պատարագը՝ *վերածուած քառաձայն երկսեռ խումբի համար Վարդան Սարգսեանի կողմէ:*

Սկիզբ. ժամերգութեան 8

Պատարագ՝ 10

Պատարագէն ետք եկեղեցւոյս Ա. Զըրաշեան *սրահին մէջ կը սարքուի սիրոյ սեղան, ի պատիւ՝ հիւրերու, երգչախումբի անդամներու եւ Պ. Պ. Բարսեղ Մաչոյեանի, Գեղամ Շելըրեանի, Օրիորդք՝ Մարի Սիմոնեանի եւ Փոլէթ Օթարի, որոնք ծառայած են Մայր եկեղեցւոյս աւելի քան՝ քսան տարիներ:*

Սոյն ճաշին մասնակցիլ փափաքողները պէտք է ապահովեն իրենց տեղերը եկեղեցւոյս քարտուղարութեան մօտ: Հեռաձայնել՝

77 - 84 - 70

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԾԱԽՈՒ Է

Փարիզէն 7 քմ., խաղաղ թաղի մը մէջ, առաջին յարկի վրայ, արեւոտ սենեակ մը եւ խոհանոց մը: Ջուր, ելեկտրականութիւն: Շատ լաւ վիճակի մէջ:

Վարձու է պարտէզ մը պտղատու ծառերով:

Հեռ. - 383 - 92 - 38

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ Ապրիլ 14, ժամը 15-ին Մշակ. Տունը: *Կարեւոր օրակարգ:*

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

Direction : M & Mme Bédikian

ՍԵՒԱՆ SEVAN

RESTAURANT SEVAN

SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

ambiance avec

BEDIK

○ *Երգէոնի վրայ կը նուագէ* ՖՐԱՆՔԻ ԳԻՆՈՍԵԱՆ

○ *Հայկ.* ՍԵՒԱՆ *նուագախումբ*

ԵՒ

ՊԵՏԻԿ

իր երգերով

ԱՐՇԻԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE

tél. 376 32 19 *Fermé le lundi*

PARIS - ATHENES - PARIS

VOL CHARTER ALLER / RETOUR A PARTIR DE

1600 *Frs*

Hôtel-Club SIAGAS BEACH

à 58 km. d'Athènes *A PARTIR DE*

2570 *Frs*

FORFAIT 8 JOURS—PARIS/PARIS—SEJOUR PENSION COMPLETE, VIN INCLUS

et toutes prestations en GRECE, locations de voiture, croisières, circuits etc...

Lic. 1539

A PARIS

VOYAGES VACANCES AU SOLEIL

Voyages Vacances au Soleil

5, place André Malraux, 75001 PARIS

tél. 296 - 37 - 70

Anita BERBERIAN - TACHDJIAN

Arpi BODURYAN

A ATHENES

Armik Travel

15, rue Voulis, ATHENES

tél. 323 - 03 - 16 / 323 - 03 - 49

Mayda BERBERIAN - BARAZIAN

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
12
JEUDI
12 AVRIL
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.679 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.679

ՁԱՅՆ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԷՍԻ մէջ, Լօրան Ֆապիուս չհամոզեց սենատիքաները, որոնք շատ յուսախաբ մընացած են իրենց տեսակցութենէն ճարտարարուեստի նախարարին հետ : Սէ-լթ-Տէ-Թէ-ին համար՝ ոչ մէկ նորութիւն կայ, մինչ Քրազուքիի սենտիքան 35 վայրկեան ետք ժողովը ձգած գացած է, «ձախողած ժամադրութիւն» մը որակելով եղածը : Ասոնք, առաւելաբար, իրենց յոյսը դրած են Ուրբաթ օրուան երթին վրայ, որպէսզի զանգուածային ցոյցը տպաւորէ (այսինքն՝ ճնշում բանեցնէ) : Ֆապիուս դրական առաջարկ մը ըրած է սակայն, լուծելի գործատէրերը երեք տարի վերծ պահելով ընկերային տուրքերու գործատիրութեան բաժնէն, երբ նոր աշխատանք ստեղծեն : Գործատիրութեան ազգ. խորհուրդի նախագահը՝ Իվոն Կաթազ շատ հետաքրքրական գտաւ, Լոռէնի համար, այս որոշումը, որ կրնայ նոյնիսկ գործատէրեր մղել, որ երթան Լոռէն հաստատուին :

ԹՈՒԼՈՒԶԻ մէջ, ցաւալի միջադէպ մը պատահած է, Երեքշաբթի օր, երբ Զատի փրանսայի ինը զոհերու դագաղներուն առջեւ, արարողութիւն մը կը կատարուէր, ի ներկայութեան Պաշտպանութեան նախարար Ո. Էռնիւի : Ժամը 11.15ին, նախարարը, յետ մահու զինուորական շքանշան կը յանձնէ, բայց լռութիւնը կը խզէր զոհերէն մէկուն եղբայրը, որ կը նախատէր նախարարը, եւ կը պոռար՝ «Հաշիւը պիտի մաքրենք» : Քիչ ետք ալ, կառքով կը խուժէր պաշտօնական անձնաւորութեանց վրայ, խորտակելով դագաղ մը, բայց նախարարին մէկ ոստիկան պահակը կը կրակէր եւ երիտասարդը կը վիրաւորուէր : Կը մնար բացատրութիւններ կամ արդարացումներ փնտռել եւ կը թուի որ՝ միայն անսահման վիշտը չի բաւեր, այս պարագային, երիտասարդին արարքը հասկնալու համար, Ամէն կողմ, մէկ յստակ հարցում կայ՝ ինչո՞ւ : Ինչո՞ւ մեռան Զատի մէջ եւ դեռ կայ ի՞նչպէսը եւ հարկ է խոստովանիլ թէ Պաշտպանութեան նախարարը իր յաջորդական և հակասական յայտարարութիւններով բոլորովին պղտորեց մտքերը : Էռնիւ հետաքրքրուած է վիրաւորուած երիտասարդին վիճակով և այցելած ալ իրեն՝ հիւանդանոցը : Ընտանիքը (7 եղբայր, 2 քոյր են) կ'ըսէ թէ խելագարութեան պահ մը ունեցած է, խոր ցաւէն, կ'ուզէր գիտնալ թէ եղբայրը ի՞նչ բանի համար մեռաւ, Էռնիւ պատասխանեց՝ Ֆրանսայի համար, բայց այս պարագային, այնքան ալ համոզիչ բացատրութիւն մը չէ, ոչ ալ՝ մխիթարիչ :

ՔԱՄԸՐՈՒՆԻ ձախողած պետական հարուածը բաւական շատ զոհեր պատճառած է, ըստ նոր հասած լուրերու : Կը պարզուի որ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են եւ կ'ըսուի թէ 500-էն 1000 մեռեալ ալ կրնայ ըլլալ : Ծանօթ չէ ձերբակալութիւններու թիւը, բայց կը թուի թէ բաւական մեծ է ասոնց ալ թիւը : Վերջին ապստամբները յանձնուած են, առջի օր, իրենց ղեկավարին՝ գնդ. Սալէհ Իպրահիմի ձերբակալութենէն ետք :

ԹՈՒՆՈՒԶԻ ութսունամեայ նախագահը Լիոն եկած է, վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուելու համար քաթարաքթի (աչքի վարագոյր) փրոֆ. Ժաք Նաւլեօի կողմէ, որ մեծ համբաւ վայելող մասնագէտ մըն է, այդ ճիւղին մէջ :

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ մէջ, առջի օր տեղի ունեցաւ շարժանկարի 56-րդ օսքարներու բաշխումը : Ճէյմս Պրուքի Թանտր փասիոն ժապաւէնը հինգ օսքարի արժանացաւ (լաւագոյն ֆիլմ, լաւագոյն բեմադիր, լաւագոյն դերասանուհի - Շըրլէ Մք. Լէյն - լաւագոյն արական 2-րդ դեր, լաւագոյն սենարիօ) : Ֆրանսա կը մխիթարուի մէկ օսքարով, շնորհուած Միշէլ Լըկրանի Եէնթլ ֆիլմին երաժշտութեան համար : Միշէլ Լըկրան, 52 տարեկան, զաւակն է Ռեմոն Լըկրանի եւ Մարսէլ Տէր - Միքայէլեանի, Փարիզի երաժշտանոցի սոլֆէժի Ա. մրցանակի արժանացած է 12 տարեկանին եւ առմոնիի՝ 15 տարեկանին, ապա՝ Հռոմի մրցանակ եւ փայլուն ասպարէզ մը, մրցանակներով լեցուն :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ողիմպիական ազգ. կոմիտէն կը սպառնայ չմասնակցիլ Լոս - Անճըլըսի Ողիմպիականներուն, այն պատճառաբանութեամբ որ Միացեալ - Նահանգները այդ խաղերը կ'օգտագործեն «քաղաքական կողմնակալ շահերու», ինչ որ վրդոված է Ամերիկացիները եւ ուրիշներ : Նաեւ Ներկայացուցչական ժողովի 54 անդամներ դիմում ըրած են ողիմպիական միջազգային կոմիտէին, որ մերժէ ՊԱԿ-ի ճանաչման որեւէ դիմում, ինչպէս նաեւ պաղեստինեան խումբի մը մասնակցութիւնը :

ՎԻՆՍՈՐԻ մէջ (Տռոմի այդ գիւղաքաղաքին անունը ճիշդ այդպէս է այսինքն՝ գինիի ժուժկալ) քաղաքապետը արգիլեց ուխքին, թաղապետական հրովարտակով, այգեպաններու տօնին ընթացքին : Խմելը արգիլուած չէ, պայմանաւ որ միայն ու միայն գինի խմուի :

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ՝ ԻՍՔԵՆՏԵՐՈՒՆ

Շուրջ 85 հոգինոց ուխտաւորներու խումբը, որ Հինգշաբթի, Մարտ 29-ին, երկու օթօպիւսներով Պոլիսէն Իսքենտերուն մեկնած էին Ապրիլ 2-ին, քաղաքս վերադարձան կէսօրէ յետոյ :

Խումբը առաջին օրը գիշերած է Նիկտէ քաղաքը եւ յաջորդ օրը շրջած է նոյն քաղաքի մօտիկ Բերիստէմա կոչուած հովիտը, ուր կան պատմակրօնական յուշարձաններ, նման Կէօրէմէի հովիտին : Նոյն օր, կէսգիշերէն յետոյ հասած են Իսքենտերուն : Շաբաթ առաւօտ Ս. Պատարագ մատուցուած է Իսքենտերունի Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ Պատր. փոխանորդ Շնորհք Ա. Քհնյ. Մութաեանի :

Քարոզած է Պատրիարքարանի դիւանապետ Մեսրոպ Վրդ. Մութաֆեան, Քառասուն Մանկանց հաւատքին վկայութեան մասին : Միաժամանակ Պատրիարք Հօր կողմէ իրեն յանձնուած լանջախաչը տըւած է Տիարպաքըրի հոգեւոր հովիւ՝ Վարդ. Քհնյ. Պէյլէրեանի :

Նոյն օր կէսօրէ յետոյ խումբը այցելած է Գըրըքխան, ուր տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ կատարած են հակիրճ եւ յուզիչ պաշտամունք մը, որմէ յետոյ ուղեւորուած են Անտիոք եւ իջեւանած են պանդոկ :

Կիրակի առաւօտ, այցելած են տեղւոյն մօտակայ Ս. Պետրոս Առաքեալի Քարայր - մատուռը եւ փոքր աղօթք մը յետոյ ճամբայ ելած են դէպի Վաքըֆլը գիւղ հայաբնակ գիւղը : Նոյն օր գիւղի Ս. Աստուածածին մատրան մէջ պատարագած ու քարոզած է Մեսրոպ Վրդ. Մութաֆեան «Յամենայն ժամ աղօթս արարէ՛ք» բնաբանով : Յաւարտ պատարագի գլխաւորութեամբ հինգ հոգեւորականներու, ուխտաւորներու եւ գիւղացիներու պատկառելի թափորով առաջնորդուած են գիւղի գերեզմանատունը, ուր կատարուած է ընդհանուր հոգեհանգիստ : Կէսօրուան ճաշը գիւղացիներու հետ ընելէ ու անոնց հետ մտերիմ տեսակցութիւններէ յետոյ ուխտագնացներ ճամբայ ելած են եւ գրեթէ 24 ժամերու միանուագ ճամբորդութենէ մը յետոյ Ապրիլ 2-ին, հասած Պոլիս կրօնական պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու հոգեւոր ուրախութեամբ եւ առանց որեւէ միջադէպի կամ դժուարութեան ճամբորդած ըլլալու գոհունակութեամբ :

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 30 - ԱՊՐԻԼ 9)

«ՅՈՎՆԱՆ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ» ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻ ԲԱԺԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ «ԱՍՏՂ»ԻՆ

Հոկտեմբերեանի մէջ տեղի ունեցած են «Յովնան Աւետիսեանի յիշատակին» նուիրուած ոտնագնդակի բաժակի մրցումներ : Բաժակը շահած է Երեւանի «Աստղ» խումբը, աւարտականին 1-ի դէմ 4 կէտով յաղթելով տեղւոյն «Սպարտակ»ի, զոր կը մարզէ «Արարատ»ի նախկին մարզիչը՝ Արկադի Անդրէասեան : Երրորդ հանդիսացած է Դիլիջանի «Իմպուլս»ը, չորրորդ՝ Երեւանի «Ալմաստ»ը : Հինգերորդ անգամ տեղի ունեցած այս մրցաշարքին մասնակցած են տասը խումբեր : 1980-ին առաջին յաղթականն էր Երեւանի «Արաբկիր»ը, իսկ յաջորդ երեք տարիներուն բաժակը շահած էր Աբովեանի «Կոտայք»ը :

×

ԱԼԲԵՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ ՆՈՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Բեմադիր Ալբեր Մկրտչեան կը պատրաստէ նոր շարժանկար մը՝ «Հէքեաթի սարը», ուր կը ներկայացուի հայկական փոքր քաղաքի մը յետ - պատերազմեան առաջին տարիներու առօրեայ կեանքը : Բեմադիրը, որ նաեւ բեմանկարին հեղինակն է, դիտել տուած է թէ այս ժապաւէնը շարունակութիւնն է իր «Հին օրերի երգը» շարժանկարին, որ անցեալ տարի Լենինգրադ տեղի ունեցած 16րդ համամիութենական փառատօնին արժանացած էր մրցանակի : Ալբեր Մկրտչեանի ռազմա - հայրենասիրական թեմայով պատրաստած այլ շարժանկարներն են «Յուշարձան», «Լուսանկարը» եւ «Բարէ հովիւը» :

×

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ ԿԻՊՐՈՍ

Հայաստանի ժողովրդական արուեստագիտուհի Լուսինէ Զաքարեան եւ դաշնակահարուհի Մարիաննա Յարութիւնեան վերջերս Կիպրոս այցելելով հանդիպումներ ունեցած են հայկ. վարժարաններու աշակերտութեան, երաժիշտներու եւ մտաւորականներու հետ : Երգչուհին երկու երեկոյթներ տուած է Նիկոսիոյ Մելգոնեան վարժարանին մէջ : Հաճելի անակընկալ մը եղած է «Տըլէ Եաման» երգին մշակումը, զոր Ալեքսանդր Յարութիւնեան կատարած է յատկապէս այս ուղեւորութեան համար : Ի պատիւ հիւրերուն, վարժարանին երգչախումբը (ղեկավար՝ Սեպուհ Աբգարեան) համերգ մը տուած է : Երգչախումբը գալ տարի համերգներ կուտայ Երեւանի մէջ :

×

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԷՆ ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՄԸ ՎՐԱՑԵՐԷՆ

Թիֆլիսի «Նակադուլի» («Աղբիւրիկ») մանկա - պատանեկան հրատարակչականը լոյս ընծայած է Վահան Տէրեանէն հատընտիր մը՝ «Սիրտ - ծաղիկ» խորագրով, վրացերէն : Գիրքին յառաջաբանին մէջ բանաստեղծ - թարգմանիչ Մորիս Փոցխիշվիլի գրած է, թէ գիտակցաբար խուսափած է Վահան Տէրեանի բանաստեղծութիւններու ակադեմական - ժամանակագրական դասակարգումէն : Վահան Տէրեան, որ ծնած է Վրաստանի հայաշատ վայրերէն Գանձա գիւղը, մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը ցոյց տուած է վրացի ժողովուրդին ու անոր մշակոյթը : Տակաւին ուսանող Պետերբուրգի համալսարանի արեւելեան լեզուներու լսարանը, ան՝ իր ուսուցչի, ակադ. Նիկողայոս Մառի թելադրանքով ձեռնարկած է վրացի մեծ բանաստեղծ Շոթա Ռուսթավելիի «Ընձենաւորը» պոէմի թարգմանութեան : Մորիս Փոցխիշվիլի կարեւոր աշխատանք կը տանի հայ գրականութեան լաւագոյն նմոյշները վրաց ժողովուրդին ներկայացնելու տեսակէտէն : Շնորհիւ անոր թարգմանութիւններուն վրացի ընթերցողը ծանօթացած է Յովհաննէս Թումանեանի, Աւետիք Իսահակեանի, Եղիշէ Չարենցի, Յովհաննէս Շիրազի, Պարոյր Սեւակի, Համօ Սահեանի եւ այլոց գործերուն :

×

ՎԵՐԻՆ ԱՐՏԱՇԱՏԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Վերին Արտաշատ գիւղի համագործակցականը, որ Անդրկովկասի մէջ ծանօթ է իր խաղողագործներու եւ այգեգործներու յաջողութիւններով, այս տարուընէ կը դառնայ նաեւ Պետութեան անասնապահական մթերքի մեծ մատակարարը : Տնտեսութեան գուտ եկամուտներով, որոնք անոր հիմնադրութենէն ի վեր հասած են մրցանիշ գումարի՝ գրեթէ երեք միլիոն ռուբլիի, հոն սկսած է հզօր համալիրի մը շինարարութիւնը, որ նախատեսուած է քանի մը հարիւր գլուխ մեծ եղջերաւոր անասուններու համար : Այդ տնտեսութիւններու կառուցման, ըսած է համագործակցականի նախագահ Պետիկ Պետրոսեան, մենք ձեռնարկեցինք գիւղի ընկերային - տնտեսական զարգացման ընթացիկ հնգամեակի (1981 - 1985) ծրագրի իրականացման շրջագիծին մէջ :

Վերին Արտաշատը շատ փոխուած է վերջին քառորդ դարու ընթացքին : Ունի փոքր քաղաքի մը բոլոր յարմարութիւնները : Եկամուտներու առնուազն քառորդը կը յատկացուի գիւղացիներու ընկերային - ապրեյակերպի եւ մշակութային պահանջքներու գոհացման համար : Գիւղը կառուցուած են մշակոյթի մեծ տուն մը, առեւտրական համալիր մը, դըպրոցներ եւայլն : Բնակարանները ունին ելեկտրականութիւն ու բնական կազ : Բնակչութեան մեծ մասը ունի սեփական կառք ու գունաւոր հեռատեսիլ :

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի վերջերս գումարուած տարեկան ընդհանուր ժողովին պարգեւներ յանձնըւած են կարգ մը գիտնականներու : Այսպէս, «Մեծարման գիր» տրուած է ակադ. Արտաշէս Առաքելեանի, բեղուն եւ հանրօգուտ իր գործունէութեան ի գնահատութիւն : Գիտութեան զարգացման իրենց բերած նպաստին համար «Վաստակագիր» շնորհուած է Ակադեմիայի թղթակից - անդամներ Ալեքսանդր Թալալեանի, Կոստան Կոստանեանի, Գէորգի Տէր - Ստեփանեանի, պատմաբան Յովհաննէս Ինճիկեանի, Նուարդ Պողոսեանի, Ալմաստ Զաքարեանի : Խումբ մը գիտնականներ պարգեւատրուած են «Գովեստագիր»ով : Ժողովի ընթացքին Ակադեմիայի նախագահ վերընտրուած է Վիկտոր Համբարձումեան :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹՂԹԱՏԵԼՈՎ ՄԱՄՈՒԼԻ ԷՋԵՐԸ

Հայաստանի մամուլը, գլխաւորաբար Սով. Հայաստան օրաթերթը, խմբագրականներով եւ յօդուածներով կ'արծարծէ ընթացիկ հարցեր: Ուրեմն, հասկաքաղը, «Յառաջ»ի ընթերցողներուն համար անհասկած, չահեկան է:

Օրաթերթը, խմբագրականով մը դիտել կու տայ, իբրեւ բացայայտ իրողութիւն, թէ հողին պարարտացումը կ'աւելցնէ անոր բերքը: Կը մատնանշէ գնահատելի երեւոյթ մը, այն թէ ամէն տարի, չօշափելի կերպով կը գերակատարուին պարարտանիւթեր դաշտ փոխադրելու եւ զանոնք օգտագործելու սահմանուած ծրագիրները: Կը թուէ օրինակներ բերքի բարձրացումին ուղղութեամբ՝ հոս ու հոն: Ցաւկալէս, նախանցեալ տարուան համեմատութեամբ: Անդին, կը մատնանշէ թերացնահատումներ, նոյնպէս կարեւոր: Կ'ըսէ, օրինակներու կարգին, թէ գոմաղբը, - գոմին աղբը, - որոշ վայրերու մէջ տարիներ շարունակ կը մնայ ֆերմաների բակում կուտակուած, որը որակազրկւում, կորցնում է իր արժէքը: Երբեմն ալ, - յաճախ, - անխելահաս ձեւով կ'օգտագործուին պարարտանիւթերը, առանց նկատի առնելու հողին պահանջները: Կ'եզրակացնէ, - պարարտ հողը, բերրի հողը առատ բարիքներ ստանալու գլխաւոր նախապայմաններէն է:

Հրայր Թադևոսեան, հիդրո երկրաբան ջուրի մախումներուն մասին կ'արտայայտուի, երկրի մը մէջ, ուր ասիկա կը նըկատուի սակաւ: Ճտայլութիւն չէ՞, արդեօք, այն փաստը, որ Արարատեան դաշտին մէջ կ'օգտագործուին երկու հազար ջրհորներ՝ արտեզեան: Առաւել մախում կը նկատէ այն իրողութիւնը, թէ այժմ մեծ թիւ ներկայացնող տնտեսութիւններու մէջ գոյութիւն ունին 20 - 25 եւ, նոյնիսկ աւելի ցայտող հորեր, որոնց ջուրերով կարելի կը դառնայ ո՛չ միայն ապահովել տուեալ կոլտնտեսութիւններուն պահանջները, այլեւ կարգի դնել տասնապատիկ աւելի բնակչութիւն ունեցող բընակավայրերուն ջրամատակարարումին խնդիրը: (Այս ուղղութեամբ, անցողակի յիշեցնենք, թէ Ջրամատակարարումի Հարցը ընդհ. խորագիրին տակ, անցեալ տարի, «Յառաջ»ի Հոկտեմբեր 18-ի թիւով կը ներկայացնէինք Սով. Հայաստան օրաթերթի թղթակիցին հարցազրոյցին հիմնական կէտերը՝ երկրաբանութեան վարչութեան փոխ - տնօրէն Մացակ Գասպարեանի պատասխաններուն կապակցութեամբ): Այս վերջինը, ինք եւս երկու հազարի մօտեցող արտեզեան հորերու գոյութիւնը կը մատնանշէր Արարատեան դաշտավայրին մէջ, զանոնք չատ գտնելով: Կ'աւելցնէր, - Արարատեան դաշտի արտեզեան աւազանի ջրերի օգտագործման կուլտուրան ցածր է, մեծ է դըրանց կորուստը:

Մ. Յակոբեան, օրաթերթին մէջ կ'արտայայտուի Դրուժինաներու մասին: (Ռուսերէն՝ Տրուժինիկի, Հայաստանի մէջ, պաշտօնապէս կ'անուանուին՝ Հասարակական կարգի պահպանութեան կամաւոր ժողովրդական դրուժինաներ: Չրի կ'աշխատին: Գրեթէ կը պարտադրուի համայնավար շարքայիններու՝ կողմնակի միջոցներով: Կամաւորները, առանց ակընկալութիւններու չեն անդամագրուիր: Կ'օգնեն, ոստիկաններուն, կամ՝ ինչպէս կ'ըսուին՝ միլիցիաներուն): Փակագիծի մէջ դրուած մատնանշումները՝ մեր կողմէ:

Յօդուածագիրը կը մատնանշէ, թէ այս շարժումը 25 տարուան անցեալ ունի: Եւ ինչպէս Խորհ. Միութիւն, նաեւ Հայաստան, ասոնք, - դրուժինաները, - կարեւոր դեր կը կատարեն օրինապահութեան ուղղութեամբ:

Բաց նամակի օր ընդհ. խորագիրին տակ էջ մը կը յատկացնէ Սով. Հայաստան օրաթերթը, Թումանեան շրջանին մասին: Քաղաքացիներ կ'արծարծեն հարցեր: (Ճշգենք, թէ շրջանը կը կազմուի 1930 Սեպտեմբեր 9-ին. կեդրոնը՝ Ալավերդի, Երեւանէն 191 քիլոմեթր հիւսիս):

Նամակագիր մը ուրախալի կը գտնէ քաղաքին կառուցումին արագ թափը, գեղեցկացումը, ինչպէս կ'ըսէ ան: Կ'աւելցնէ, թէ վատն այն է, որ մենք ինչ-որ չափով ետ ենք մնում հոգեւոր կ'ուլտուրայով: Կ'ըսէ, թէ քաղաքին բնակիչները գլխաւորաբար հեռատեսիլով իրենց ժամանակը կ'անցընեն: Ինչո՞ւ երաժշտական, թատերական խումբեր չեն այցելեր Ալավերդի: Կ'առաջարկէ, որ մշակոյթի տուները աշխուժացնեն իրենց գործունէութիւնները:

Դսեղի սովխոզի տնօրէնը բսելէ ետք, թէ Դսեղ, այսինքն՝ Յով. Թումանեանի ծննդավայրը, Հայաստանի ամէնէն մեծ գիւղերէն մէկն է, կ'ընդգծէ, թէ ասիկա մինչեւ հիմա ապահովուած չէ խմելու ջրով, չի լուծւում նաեւ գազիֆիկացման հարցը: Դսեղ կ'այցելեն մեծ թիւով զբօսաշրջիկներ, հետեւաբար, անհրաժեշտ կը նկատէ պանդոկի մը հաստատումը՝ Լոռիի իւրայատուկ խոհանոցով, ճաշատեսակներով:

Ուրիշ մը կ'ըսէ, թէ կարելի չէ՞ տուեալ քաղաքին մօտերը այսպէս կոչուող ազգային զբօսայգի մը հիմնել, շրջանին դիմագիծը ներկայացնող բոլոր տեսակի ծառերով, բոյսերով: Քանի որ վերջին տարիներուն կարեւոր չափանիշով, սատիճանով պակսած են մետաղագործատան արտահանած բնութիւնը ապարող նիւթերը, անոր բառով արտանետումները: Անտառատնտեսութեան պետական կոմիտէին նախագահին տեղակալը կը պատասխանէ, - դրա հիմնումը կապուած է ֆինանսական մեծ ծախսերի եւ ընդարձակ հողատարածութեան յատկացման հետ: Ներկայիս, երկուքն ալ կը պակսին:

Շրջանը պատմական յուշարձաններով հարուստ է: Ցայսօր հաշուի առնուած են մեծ եւ պզտիկ աւելի քան 3500 յուշարձաններ: Ընթերցող մը կը հարցնէ, թէ ինչո՞ւ անտես կ'առնուի միջնադարեան հոյակապ շինութիւններէն Քոբայրի եկեղեցին, այսինքն՝ վերանորոգումի չեն թարկուիր: Պատասխանատու մը դիտել կու տայ, թէ տարիներու ընթացքին ամբողջովին կամ մասնակի կերպով վերակառուցուած են ու կոնսերվացուել են (բառը Արգամ Այվազեանինն է՝ վարիչը Հայաստանի պատմութեան եւ կուլտուրայի յուշարձանների պահպանման եւ օգտագործման վարչութեան...) մօտաւորապէս 50 յուշարձաններ: Ասոնցմէ են օրինակ, Հաղպատի, Սանահինի հոյակապ համալիրները, Ախթալայի, Օձունի, Դսեղի յուշարձանները, Սանահինի կամուրջը եւայլն: Մատնանշուածն եւս անուշադրութեան առարկայ կը մնայ: Դժբախտաբար, ինքնաշարժի ճամբայ չկայ, որով անկարելի կը դառնան նորոգութիւնները: Բայց կը նախատեսուի զայն շինել մինչեւ 1987:

Այլ քաղուածքներ՝ յաջորդաբար:

Ժ. Մ.

Քաղուած օրաթերթին Մարտի թիւերէն:

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ 6ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

- ՄԱՐՍԷՅԼ -

1977-ի Նոյեմբերին է որ հիմը դրուեցաւ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին: Ս. Սահակ-Մեսրոպ Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյ վարչութիւնը Գերմանիոյ Տորթմունտ քաղաքէն, ուր տեղւոյն երաժըշտանոցին մէջ ուսուցչական պաշտօն կը վարէր, հրաւիրեց երիտասարդ երաժիշտ, խմբավար ուսուցիչ Խաչիկ Երլմազեան կազմելու համար երկսեռ երգչախումբ մը: Խաչիկ Երլմազեան խմբավարի իր առաջին քայլերը ըրած էր Պոլիս, ղեկավարելով՝ «Խաչատուրեան» երգչախումբը: Լաւագոյն ձեւով կիրարկելու համար այս գեղեցիկ ծրագիրը, եկեղեցւոյ վարչութիւնը կեանքի կոչեց տնօրէն մարմին մը՝ գլխաւորութեամբ՝ Արշամ Պապայեանի: Շուտով տասնեակ երիտասարդ - երիտասարդուհիներ, Վ. Սարգսեանի «Արմէնիա երգչախումբի» նախկին անդամներ արձանագրուեցան եւ անդամներու թիւը հասաւ հարիւր քանի: Երգչախումբը սկսաւ պատրաստել Եկմալեան քառաձայն պատարագը մասնաւորապէս, զոր երգեց, առաջին անգամ, իր հիմնադրութեան Ա. տարեդարձին, 1979 Յունուար 21-ին: Իր առաջին համերգը տուաւ Մարսէյլի Օփերային մէջ, 1979 Յունիս 25-ին, մասնակցութեամբ երգչուհի՝ Լուսինէ Զաքարեանի: Յետոյ տուաւ բազմաթիւ համերգներ զանազան քաղաքներու մէջ՝ Փարիզ, Լիոն, Վալանս, Նիս, եւայլն, ներկայացուց հայ երգը օտար շրջանակներուն մէջ: 1983, Յունիս 5-ին, Մարսէյլի մէջ իր երրորդ ելոյթին առիթով հանդէս եկաւ Ֆիլարմոնիք նուագախումբի ընկերակցութեամբ եւ մասնակցութեամբ երգիչ Ռընէ Մասիսի եւ դաշնակահարուհի Ժիւլիէթ Երլմազեանի, որ իր աշխատանքի գնահատելի բաժինը ունի երգչախումբի արձանագրած յաջողութիւններուն մէջ:

Արդարեւ, վեց տարիներէ ի վեր Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը որ կը մասնակցի գաղութի զանազան ձեռնարկներու, մասնաւոր հմայք մը, գեղարուեստական - մշակութային հարստութիւն մը կը բերէ շրջանի հայ կեանքէն ներս:

Ապրիլ 15-ին, պիտի նշէ իր հիմնադրութեան 6-րդ տարեդարձը, եւ պիտի մեկնաբանէ, առաջին անգամ ըլլալով Կոմիտասեան պատարագը, Վ. Սարգսեանի կողմէ մշակուած եւ ներդաշնակուած քառաձայն երկսեռ երգչախումբի համար:

Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը տենդագին, ամիսներէ ի վեր, կը պատրաստէ շաբաթը երկու, երբեմն երեք փորձերով, ինչպէս նաեւ խմբային աշխատանքներով: Վեց տարիէ ի վեր երգչախումբին անդամները, շուրջ 85, մեծ մասամբ նոյն տարրերն են, որոնք կը զգան երաժշտութեան անհրաժեշտութիւնը: Դիւրին գործ չէ նոր յայտագիրներ պատրաստել: Կը պահանջէ խմբավարէն, անդամ - անդամուհիներէն լուրջ, հետեւողական աշխատանք, մասնաւոր ուշադրութիւն, տեւական կեդրոնացում եւ մանաւանդ հակում եւ սէր հանդէպ հայ երգին եւ երաժշտութեան: Այս տարեդարձի առթիւ, պիտի մեծարուին երգչախումբի չորս անդամներ՝ Բարսեղ Մաշոյեան, Գեղամ Շէքերեան, Օր. Մարի Սիմոնեան, Օր. Օթ... որոնք տարիներու վաստակ ունին եկեղեցիէն ներս:

Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի ղեկավարը՝ Խաչիկ Երլմազեան գոհ է, այս վեց տարիներու ընթացքին, իր անդամներու կատարած յառաջդիմութիւններէն՝ «ձայնական իմաստով, ձայնական մաքրութեան, եւ ներդաշնակութեան իմաստով, ինչպէս նաեւ գոյնի տեսակէտէն, երգչախումբը հասած է որոշ մակարդակի մը, բայց դեռ մեծ քայլեր ունինք առնելիք մեր առջեւ»: Երգչախումբի արձանագրած յաջողութիւններուն մասին խօսելով, կ'ըսէ. «ուրախ ենք որ երգչախումբի հաւատարիմ անդամներուն քով, ունինք մեր կողքին տնօրէն մարմինը, որ թեւ - թիկունք կանգնած է երաժշտական եւ կազմակերպման մեր բոլոր գործունէութեանց»:

Արդարեւ, Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի...

ԶՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Ո՞ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Այլեւս հասած ենք տեղ մը, ներկայ աշխարհի քաղաքակիրթ կոչեցեալ շրջանին մէջ, ուր բնակչութեան կէսը կամ կէսէն աւելին - կիները - անպայմա՛ն պէտք է ներթարկուին զօրակոչի եւ զօրծունէութեան, հաւաքական կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ: Եւ այս չի նշանակեր միայն իբրեւ «ծառայ» կամ օժանդակ, այլ կը նշանակէ նաեւ որ կիները պէտք է ունենան պատասխանատու դիրքեր, վարչական մարմիններու մէջ:

Ապա, փրոֆ. Զորպաճեան յայտնեց իր մտահոգութիւնը մտաւորականութեան հարցին մասին: Ճիշդ չգտաւ այն ենթադրութիւնը կամ հաստատումը, որ մտաւորականը կարեւոր անձ չէ հայ իրականութեան մէջ: Գոնէ հայ ժողովուրդի որոշ մէկ հատուածին մէջ յարգանք կայ մտաւորականութեան հանդէպ. կան նաեւ ակնկալութիւններ: «Պատահած է», ըսաւ ան, «որ հայ անհատ մը հարցնէ ինծի թէ ի՛նչ պէտք է ընել, այս կամ այն բարդ հայկական հարցը լուծելու համար: Երբ անկեղծօրէն ըսած եմ, որ չեմ գիտեր, մարդը յայտնօրէն յուսախաբ եղած է: Այլ խօսքով, կայ հատուած մը գոնէ, որ մեծ ակնկալութիւններ ունի հայ մտաւորականութենէն: Ուրեմն, եզրակացուց, մտաւորականը պէտք է հեռու մնայ զուտ վերացական նիւթերէ, պէտք է ըլլայ պայքարի մէջ, պէտք չէ հեռու պահէ ինքզինք եւ պէտք չէ տեղի տայ իր զգացած օտարացման (ալիընէյշըն)ի զգացումին: Անկասկած որ կարեւոր է արխիւներու մէջ աշխատիլը, սակայն չի բաւեր: Կենսական է նուիրումը պայքարին:

Խօսք տրուեցաւ Մայքըլ Կարապետեանին: Ծնունդով Սան - Ֆրանսիսքոյի, հայութենէն հեռու մեծցած հայ փաստաբանը անցեալ երեք - չորս տարիներուն է որ սկսած է մօտենալ իր հօրենական ընտանիքէն անդին գտնուող հայ իրականութեան: Գրած է գրքոյկ մը Ամերիկայի հեռաւոր շրջաններուն մէջ ապրող փոքրաթիւ Հայերու մասին (Իւթահ, Մոնթանա, Միննեսոթա): Գրքոյկին մէկ մասը հրատարակուած է Արարատ անգլիատառ ամսաթերթին մէջ: Ներկայիս վարիչն է Սիերրա Գլապ կազմակերպութեան (250.000 անդամ վճարովի) Նիւ Եորք - Նիւ - Ինկլընտ շրջանի Գրասենեակին: Կը պաշտպանէ բնութիւնը՝ անփոյթ եւ անխիղճ կերպով քաղաքաշինութիւն կամ ուղեշինութիւն կատարողներէն: Պ. Կարապետեան շնորհակալութիւն յայտնեց Զօրեան Հիմնարկի վարչութեան, որ իրեն պէս համեմատաբար անծանօթ Հայու մը հրաւէր ուղղած է, մասնակցելու խօսակցութեանց: «Իմ կեանքէս կարելի է երկու օրինակներ քաղել», ըսաւ ան, «որոնք կրնան բան մը աւելցնել այսօրուան նիւթին: Նախ կ'ուզեմ շեշտել թէ որքա՛ն մեծ դեր կը խաղան անձնական միջոցներով փոխանցուած, անձնական փորձառութեանց պատմութիւնները՝ հայապահպանութեան գործին մէջ: Երբ ինքզինքիս հարց կու տամ թէ ի՞նչն է որ զիս կը կապէ հայութեան, ստիպուած եմ եզրակացնել՝ ծնողքիս, մեծ հօրս, մեծ մօրս պատմած պատմութիւնները, - ոչ անպայման Ջարդերու հետ կապ ունեցող, այլ նաեւ այն փորձառութեանց մասին, չատը՝ դժուար, երբեմն՝ դրական, որոնք զգացին ու ապրեցան իրենք իբրեւ սփիւռքցիի Հայեր: Ուրեմն, եզրակացուց ան, «Ամերիկահայութեան կազմակերպ մարմինները պէտք է հարց տան, թէ ինչպէ՞ս կարելի է փրկել այս պատմութիւնները՝ ձայներիզներու եւ վիտէոյի միջոցով ու փոխանցել նոր սերունդներուն: Ցարդ կատարուած ճիգերը չատ քիչ, չատ ու... են: Եւ կը դրադին միայն Եղեռնով: Ջկա՞ն ուրիշ փորձառութիւններ, - կան... կայ, օրինակ, Ֆրէզնոյի Հայերուն ապրած խտրականութեան դառն փորձառութիւնը»: Պ. Կարապետեան նոյնիսկ թելադրեց որ վիտէոն չի բաւեր: Կան տարեց - անձեր որոնց պէտք է մօտիկ ըլլալ իբրեւ անձ, որովհետեւ չատ լաւ կը պատմեն: Կարելի չէ՞ որ տարեցներ եւ երիտասարդներ մէկտեղուին՝ պատմութիւններ պատմելու եւ ունկնդրելու համար, հարցումներ հարցնելու համար, եւայլն: Շեշտեց, որ երբեք պէտք չէ ստորագնահատել զգացականութեան կարեւորութիւնը:

Ապա, ոգեւորուած, Պ. Կարապետեան երկար ատեն խօսեցաւ ժողովուրդը կազմակերպելու, մանաւանդ ամերիկահայ անհատը քաղաքացիի վերածելու կենսական գործին մասին:

(Շար. 10)

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ, Մարտ 23-ին, իր մահկանացուն կնքած է ընկ. Նորայր Մանեփանեան: Ծնած էր 1920-ին՝ Մու - ժամպար (Պաղէստան): Նախակրթութիւնը ստացած է Թաւրիզի Հայկազեան Թամարեան վարժարանը, ապա՝ ամե - րիկեան գոլէժ: 1940-ին փոխադրուելով Թեհրան՝ մասնակցած է Մշակութային Միութեան կազմութեան, որ յետագային կը վերածուէր «Արարատ» Մարմնակրթական եւ Մշակութային Կազմակերպութեան: 1947 - 1950 եղած է նախագահը կազմակերպութեան: 1950-ին հաստատուած է Միացեալ - Նահանգներ եւ իր առեւտրական գործերուն առընթեր եղած «Ամերիկայի Ձայն»ի Նիւ - Եորքի թղթակից: Աշխատակցած է «Հայրենիք»ի՝ գրական - քննադատական յօդուածներով: Հիմնադիրն էր Նիւ - Եորքի Իրանահայ Միութեան, որուն նախագահը եղած է 25 տարի: Անդամ էր Հ. Յ. Դ. Նիւ - Եորքի կազմին:

×

ՆԻՒ ՃԸՐԶԻԻ ամէնօրեայ հայկական վարժարան այցելած են (Մարտ 5-ին) Հայաստանէն ժամանած մտաւորական - ներ՝ Շաքէ Վարսեան, Պետրոս Բեդիր - եան, Արաքսի Աւագեան եւ Անժէլ Քիւրքճեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած է տեսուչը՝ Գրիգոր Փիտէճեան: Աշակերտներ գործադրած են գեղարուեստական յայ - տագիր մը՝ արտասանութիւններով եւ երգերով: Խօսք առնելով տիկին Շաքէ Վարսեան անդրադարձած է Հայաստանի նուաճումներուն եւ աւելցուցած. «Մեր փափաքն է, որ դուք հայերէնը լաւ սորվիք, լաւ Հայեր ըլլաք: Հայաստան ձերն է, ան կը պատկանի բոլոր Հայերուն: Վստահ ենք որ օր մը, երբ ժամանակը յարմար ըլլայ, բոլորդ ալ հոն պիտի երթաք եւ հոն հաստատուիք»:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ Ակումբին մէջ, Մարտ 8-ին, տօնուած է Իրանահայ Գրողներու Միութեան 23-րդ տարեդարձը: Բացումը կատարած է Միութեան նախագահը՝ Արսէն Մամեան, տեղեկութիւններ տալով Միութեան գործունէութեան մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, բաղկացած երգերէ, արտասանութիւններէ եւ նուագներէ: Փակման խօսքը արտասանած է Արտակ Արք.:

×

ՀԵԼԻՕՊՕԼՍՈՅ «Յուսաբեր» ակումբին մէջ, Մարտ 18-ին, տեղի ունեցած է հայ կնոջ նուիրուած երեկոյթ մը: Բացումը կատարած է տքթ. Սուրէն Պայրամեան, անդրադառնալով հայ կնոջ դերին: Առաջին խօսողը՝ Սոնա Պայրամեան, ներկայացուցած է «Հայուհին եւ հայ ազատագրական պայքարը» նիւթը, իսկ երկրորդը՝ Զարուհի Մազլումեան, անդրադարձած է հայ կնոջ դերին սփիւռքեան գոյապայքարին մէջ: Փակման խօսքը արտասանած է Թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան:

×

ՀԵԼԻՕՊՕԼՍՈՅ Նուպարեան վարժարանի «Պըլըքտանեան» սրահին մէջ, Մարտ 17-ին, տեղի ունեցած է թանգութակահար Վահրամ Սարաճեանի նուագահանդէսը: Դաշնակի ընկերակցութեամբ Կալինա Պրիկինայի, թաւջութակահարը (Հայաստանէն) մեկնաբանած է Պախէն, Շումանէն, Շուպէրթէն, Ռախմանինովէն, Չայքովսքիէն, Շոսթաքովիչէն, Զավուչեանէն եւ Բաբաջանեանէն գործեր:

×

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ Մեսրոպեան վարժարանի սրահին մէջ, Փետրուար 27-ին, տօնուած է Վարդանանցը: Բացումը կատարած է Աշակերտութեան Միութեան նախագահը՝ Մայք Աճէմեան: Վարդանանց պատերազմի պատմականը տուած է Մարիէտ Գալայճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը աշակերտներու կողմէ: Փակման խօսքը արտասանած է վարժարանին տեսուչը՝ Ս. Պուլղուրճեան:

խումբի տնօրէն մարմինը բաղկացած՝ Արշամ Պապայեանէ, Գարեգին Վրդ. Պէքճեանէ, Դաւիթ Պանոսիկեանէ, Արթաքին Յակոբեանէ, Պերճ Կարապետեանէ, Ժեստոն Մահտեսեանէ եւ Յակոբ Թաշճեանէ, իղձն ամէն գոհունակութեան, կը ջանայ տալ երգչախումբին որակ, բանալ տարբեր - տարբեր հորիզոններ, արժեւորել հայ երգը, ներկայացնել օտարին հայ գեղարուեստը իր լաւագոյն արտայայտութեան մէջ: Տնօրէն Մարմնի նախագահը՝ Արշամ Պապայեան, այս առթիւ մեզի կ'ըսէր. - «Մրափ ենք որ հասանք որոշ տեղ մը: Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը իր խմբավարին ձեռնհաս առաջնորդութեամբ, դարձած է Մարսէյլի հայ գաղութի մշակութային եւ գեղարուեստական կեանքին գլխաւոր բեւեռներէն մէկը, մասնակցելով զանազան ձեռնարկներուն եւ բերելով եկեղեցական արարողութեանց մասնաւոր հրապոյր մը, շքեղութիւն մը: Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը՝ իր յատուկ տեղը ունի շրջանի ձայնային համոյթներուն մէջ, ուր կը ներկայացնէ հայ երգը օտար շրջանակներուն: Ասիկա մեր ամենամեծ գոհունակութիւններէն մէկն է»:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՆԻԷԹ - ՊՈՒԱ ԳՈԼՈՄԲԻ ԵՒ
ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հայ Կարմիր Խաչի նուիրեալները, եթէ 64 տարիէ ի վեր չեն կորսնցուցած ծառայելու իրենց եռանդը եւ զոհողութեան ոգին, ատիկա կը պարտին հայ վեհանձն հոգիներու անսակարկ գնահատանքին եւ քաջալերանքին:

Արդարեւ, Կիրակի Մարտ 25-ին, հակառակ կամքէ անկախ խաչաձեւումներու, Պուա Գոլոմպի Քաղաքապետարանի վերանորոգուած հանդիսասրահը լեցուած էր, Կարմիր Խաչի համակիրներու հոծ բազմութեամբ մը, առաւելապէս նոր սերունդէն:

Ցերեկոյթը կը բանար խօսնակ՝ Մարօ Աստուրեան եւ բեմ կը հրաւիրէր նախագահուհի Հ. Վեզիրեանը որ հանգամանօրէն տեղեկութիւններ կու տար մասնաճիւղին անցեալ տարուան գործունէութեան մասին: Տիկին Վեզիրեան որ իր ամուսնոյն հետ հայրենիքի հիւրն էր 1983-ի աշնան, տեղեկութիւններ կու տար նաեւ Հայաստանի Կարմիր Խաչի Ընկերութեան մասին: «Ընկերութեան անդամներուն թիւը որ երեք տարի առաջ 900.000 էր, այսօր անցած է արդէն մէկ միլիոնը: Հայաստանի մէջ բնակչութեան մէկ երրորդը անդամ է Կարմիր Խաչին.» յայտնած է տքթ. Ռիտա Փարսադանեան՝ Կարմիր Խաչի նախագահուհին:

Գեղարուեստական բաժինը կը սկսէր քանոնիստ Ա. Յակոբեան: Շնորհալի պարմանուհիին ժողովրդական եղանակները կը խլէին բուռն ծափահարութիւններ: Բուռն ծափահարութիւններ կը խլէին նաեւ Վիգէնի ժողովրդական եւ հայրենասիրական երգերը: Համակրելի երգիչը, ընկերակցութեամբ Վարուժի եւ Ֆիլիփի կիթառներուն, մօտաւորապէս կէս ժամ ջերմ մթնոլորտ մը կը ստեղծէր սրահին մէջ:

Քառորդ ժամուան դադարի ընթացքին ամբողջութեամբ կը սպառէին վիճակահանութեան տոմսերը:

Դադարէն վերջ ընդհանուրին գնահատանքին կ'արժանանար նաեւ Այտա Էմիրեան հայերէն եւ յունարէն իր ժողովրդական երգերով:

Օրուան անակնկալն էր Նորածիլ պարախումբի անթերի խաղարկութիւնը, նոյնքան անթերի նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ:

Հազիւ երկու տարուան փորձերէ վերջ, խսկապէս նորածիլ այս պարախումբը, ղեկավարութեամբ Յարութիւն Եալչընի որ միայն չորս տարիէ ի վեր Ֆրանսա հաստատուած, շնորհիւ իր տաղանդին, յարատեւ ջանքերուն ու համբերութեան, ինչպէս նաեւ Էմմայի, Ալիսի եւ Սարգէնի օժանդակութեան, յաջողած է արդէն պարարուեստի նրբութիւնները փոխանցել իր աշակերտներուն:

Հաճելի նորութիւն մըն էր պարախումբին խօսնակին՝ Էմմայի, իւրաքանչիւր պարի ներկայացումը, հայրենի բնաշխարհին նուիրուած բանաստեղծական նկարագրականներով:

Աւելորդ է ըսել թէ «Նորածիլ»ի նորածիլ աղջիկները եւ մանչերը խլեցին երկարատեւ ծափահարութիւններ: Կը մաղթենք նորանոր յաջողութիւններ Յարութիւն Եալչընի եւ իր աշակերտներուն որոնք արժանի են ամէն քաջալերանքի:

Նախագահուհիի Վեզիրեանի շնորհակալական խօսքերով կը փակուէր այս համակրելի հաւաքոյթը:

ՍԱՐԴ.

Ա Ղ Ք Ա Տ Ա Խ Ն Ա Մ-Ի
ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

—×—

Աղքատախնամի Ընկերակցութիւնը իր տարեկան խորհրդակցական ժողովը գումարեց Հինդշաբթի գիշեր, Մարտ 29-ին, Ընկերակցութեան կեդրոնի սրահին մէջ: Ընկերակցութեան վարչութեան անդամներէն զատ, ժողովին ներկայ եղան նաեւ հետեւեալ անձերը, ներկայացնելով այլազան միութիւններ եւ կազմակերպութիւններ. Տիկին Մառի Մարտիկեան՝ Փարիզի Հայ Տիկնանց Յանձնախումբ, Օր. Շուշան Շամիկեան՝ ԺԱՖ, Տոքթ. Ազատեան՝ Հ. Բ. Ը. Մ., Պ. Տէր - Մինասեան՝ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւն, Պ. Պչաիկեան՝ եւ Պ. Արման Գույումճեան՝ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւն:

Աղքատախնամի Ընկերակցութեան նախագահ Պր. Ժագ Գալճեան նախ եւ առաջ ներկաներուն ներկայացուց անցեալ վերջին տարուան ընթացքին Աղքատախնամի Ընկերակցութեան հոգածութեան եւ ուշադրութեան յանձնուած երեք Հանդըստեան տուներու ներկայ վիճակը: Յետոյ ներկաներուն հարցումներուն պատասխանելով, Պր. Գալճեան անդրադարձաւ Հանգստեան տան բնակիչներուն աւելի հանգստաւէտ պայմաններ ապահովելու համար չէնքերու արդիականացնելու առթիւ ձեռք առնուած միջոցներն ու ջանքերը:

Ներկաները ժողովի օրակարգէն դատ հարցումներ ուղղեցին նաեւ վերջերս հետզհետէ աւելցող գաղթողներու կացութեան ու Ռատիօ - ԱԶԳ-ին մասին: Պատասխանատու անդամները ջանացին գանոնք լուսաբանել գաղութահետաքրքրող այս երկու նիւթերուն շուրջ: Ներկաներուն հաղորդուեցաւ նաեւ թէ մօտերս ընդհանուր ժողովի կոչ մը պիտի ուղղուի գաղութիս պատասխանատու մարմիններուն ուր օրակարգը պիտի ըլլայ միմիայն Ռատիօ - ԱԶԳ-ը:

Այս առթիւ Աղքատախնամի Ընկերակցութիւնը կ'ուզէ նաեւ յիշեցնել թէ գաղութիս հոգածութեան վստահուած երեք հանգստեան տուներու մատակարարութեան տեղեկագիրը իմանալու համար դժբախտաբար շատ քիչ կազմակերպութիւն այդ իրիկուն ներկայ եղած են ինչ որ վարչութեան անդամներուն խոր հիասթափութիւն պատճառած է:

Աղքատախնամի Ընկերակցութիւն

Փարիզ, 5 Ապրիլ 1984

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

6

ԿԱՅՍՐ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐ

Մորթը մազաղաթի գոյն առած էր. կարծես արիւնը շրջան չէր ըներ անոնց մէջ: «Մեռեր են այս ականջները, խորհեցաւ Ռուտոլֆ, գուցէ վար պիտի իյնան հիմա»: Այս գաղափարը զինքը զուարճացուց:

Կայսրը կեցաւ: Լռութիւն մը տիրեց: Ռուտոլֆ ոտքի ելաւ, երբ թէ տեսակցութիւնը աւարտած ըլլար:

Հայրը նշան մը ըրաւ որ կենայ:

- Դեռ ըսելիք ունիմ:

Պեխերը քաշեց, ինչպէս սովոր էր ընել ջղայնութեան պահերուն: «Խնդրին հասանք, խորհեցաւ Ռուտոլֆ, հիմա պիտի կուռինք»: Մառիի ժպտուն դէմքը երեւցաւ իրեն եւ իսկոյն զգաց որ կը զօրանար:

- Երբեք անձնական կեանքիդ մասին չեմ խօսած, - կայսեր ձայնը փոխուած էր այլեւս- եւ պիտի ուզէի բնաւ չխօսիլ այդ մասին: Այսօր, սակայն, խնդիրը այն աստիճանին հասած է որ պէտք է միջամտեմ ոչ թէ իբր հայր՝ այլ իբր կայսր: Կասկեր մը ունիս...

Ռուտոլֆ այստեղ չկրցաւ ինքզինքը բռնել: Համբերութիւնը շատ երկար եղած էր: Մոռցաւ հօրը հանդէպ յարգանքի պարտականութիւնը եւ բուռն շեշտով մը ըսաւ.

- Միայն ե՞ս եմ այդպէս:

Կայսրը, ցուրտ հեղինակութեամբ մը բայց առանց իր հանդարտութիւնը կորսնցնելու, շարունակեց.

- Խնդիրը քու մասիդ է միայն: Զես կրցած այդ յարաբերութիւնը գաղտնի պահել: Մեծ անխոհեմութիւններ ըրած ես: Կինդ - անգամ իմացեր է եւ գիտես թէ ինչ վտանգի մէջ կը դնես մեզ: Գայթակղութենէ մը պէտք է զգուշանանք. մեր պայմաններուն մէջ գտնուող մարդոց համար գայթակղութիւնը ներելի չէ:

Գործերու այդ ընթացքին մէջ, պայթիւն մը առաջ պիտի գայ...:

«Այդ պայթումը մեր տունին վրայ պիտի իյնայ: Թշնամիներով շրջապատուած ենք մենք: Հազարներով մարդիկ կան որոնք պատրաստ են չահագործելու բոլոր այն բաները որ միապետութիւնը կրնան տկարացնել: Քու թեթեւութիւնովդ խանգարե՞լ կ'ուզես այն դարաւոր գործը որուն վրայ կ'աշխատինք:

Այս մասին աւելի բառեր Ռուտոլֆի դըլուխը պիտի դարձնէին: Ի՞նչպէս կարելի էր առանց բարկանալու լսել Մառիի եւ իր յաւիտենական կապի մասին: Ի՞նչպէս հանդուրժել «թեթեւութիւն» բառին որով իր զգացումները կը վիրաւորուէին: Ինքզինքէն կ'ելլէր արդէն, բայց ներքին բուռն ճիգ մը ըրաւ հանդարտ մընալու:

Կայսրը, սակայն, պատասխանի մը կը սպասէր:

- Այս մասին բան մը չունի՞ս ըսելիք:

- Ի՞նչ կ'ուզէք ինծմէ:

- Կ'ուզեմ որ յարաբերութիւնդ խզես Օր. Վէցէրայի հետ:

Սպառնալիքը եղաւ: Այս անունը Ռուտոլֆը սարսռացուց: Կարծես այս միակ անունը լեցուց ամբողջ լուռ սենեակը ուր կարասիներն իսկ կը դողային: Կայսրը միայն խիստ ու անզգայ մնացած էր, աչքերը տղուն յառած: Յուզումէն կոկորդը սեղմուած Ռուտոլֆ բառ մը չէր կրնար արտասանել: Գլխով ժխտական նշան մը ըրաւ:

Այն ատեն կայսրը ըսաւ.

- Կարծեմ չհասկցար զիս:

Այս անգամ, Ռուտոլֆ խօսեցաւ խուլ ձայնով մը որ հետզհետէ տաքցաւ.

- Ձեր խնդրանքը չզարմացուց զիս: Երբ զիս կանչեցիք, գիտէի թէ ինչ պիտի ըսէիք ինծի: Խզում...

Րոպէ մը վարանեցաւ: Հօրը առջեւ Մառիին անունը արտասանելը սրբապղծութիւն մը կը թուէր իրեն: Օրիորդ Վէցէ՞րա. օրիորդ Վէցէրա մը կա՞յ միթէ: Ռուտոլֆ յարեց.

- Խզում... Անկարելի է: Մաքերնիդ մի անցընէք այդ բանը: Մի կարծէք որ բարկութեանս մէջ է որ այսպէս կը խօսիմ: Ամիսներէ ի վեր միեւնոյն խնդրին դէմ կը գտնուիմ: Լա՛ւ ուրեմն, գիտս մը ըրի, այո, մեծ գիտս մը, այն թէ՝ միակ կեանք մը ունիմ ապրելու եւ թէ կ'ուզեմ ... Գրեթէ կ'ամըչնամ ձեզի ըսելու, որովհետեւ այս բառը թերեւս բնաւ չէ արտասանուած այստեղ ... Կ'ուզեմ երջանիկ ըլլալ:

(Շար. 75)

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ ԵՒ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ, Ապրիլ 14, Յիշատակ Յարութեան Ղազարու. -

Ժամը 4.30-ին Կիրակնամուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանին վարագոյրը կը բացուի:

Կիրակի, Ապրիլ 15, Ծաղկազարդ. -

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին. Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Դռնբացէք՝ *ժամը 4-ին:*

Աւագ Երեքշաբթի, Ապրիլ 17, Յիշատակ Տասն Կուսանաց.

Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 4.30-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կիրակի, *պատարագ ժամը* 10.45-*ին*, *Դռնբացէք՝ ժամը* 17-*ին:*

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի. - *Ժամերգութիւն* 9, *պատարագ՝* 10.30, *Դռնբացէք՝* 17 :

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, *սկիզբ ժամերգութեան* 8, *պատարագ՝* 10, *Դռնբացէք՝* 18.30:

Կը պատարագէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի, *ժամերգութիւն՝* 8,30, *պատարագ՝* 10-*ին*, *Դռնբացէք՝* 17 :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ շրջանի նոր հոգեւոր հովիւը՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՔՀՆՅ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Երեքշաբթի, *ժամերգութիւն՝* 17-*ին:*

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Կիրակի, *ժամերգութիւն՝* 8.30, *պատարագ՝* 10, *Դռնբացէք՝* 16.30 :

Երեքշաբթի, *ժամերգութիւն* 18.30-*ին:*

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Կիրակի. -

ՍԷՆ ԼՈՒ. - Պատարագ՝ ժամը 10-*ին:*

ՍԷնթ - Մարկրիթ. -*Դռնբացէք՝ ժամը* 17, ՍԷն - Լու *ժամը* 18-*ին:*

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, *ժամերգութիւն* 8,30, *պատարագ՝* 10, *Դռնբացէք՝* 17 :

Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Կիրակի, *ժամերգութիւն՝* 8, *պատարագ՝* 10 :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

(Երգչախումբը կը ղեկավարէ՝ Ժիրայր Թասմաճեան, դաշնակ՝ Նորա Գաբրիէլեան):

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, *ժամերգութիւն*, 8,30, *պատարագ՝* 10 :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Դռնբացէք՝ ժամը 16.30-*ին* :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Տ. Չէքիեան եւ զաւակները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկ. Շաւարշ Խաչատուրեանի եւ իր զաւակներուն, իր կնոջ՝ Թագուհի Խաչատուրեանի *կսկծալի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 300 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:*

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 14, ժամը 15-ին Մշակ. Տունը: *Կարեւոր օրակարգ:*

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

Կիրակի. - *Ծաղկազարդ, հայրապետական պատարագ՝ ժամը* 11-ին: *Դռնբացէք՝ ժամը՝* 15.30-*ին:*

TRIBUNAL PERMANENT DES PEUPLES

Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց մասնակցութիւնը բերել ընդհ. ծախքերուն (500 - հազար Ֆ.), կրնան իրենց չէքերը ղրկել.-

Mme Alice ASLANIAN
B. P. 327
75229 Paris Cedex 05

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՊՈՐՏՕ. - Պ. Պետրոս Քէնտէրեան 200:
ՎԻՎԻԷ. - Պ. Պ. Քերոսեան 100 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Ստեփան Մինասեանի *մահուան առթիւ Գէորգ եւ Կարպիս Մինասեան եղբ. կը նուիրեն 200 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման: Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը կը նուիրէ 100 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:*

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Ստեփան Մինասեանի *մահուան առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան կը նուիրեն 100 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Գէորգ եւ Մաքրուհի Ղազարեան, փոխան ծաղիկի Տիկին Հերմինէ Կարապետեանի *մահուան առթիւ կը նուիրեն 100 Ֆ. Կապոյտ Խաչին, 100 Ֆ. Իզմիրի Հայր. Միութեան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:*

ԿԵՍԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՄՆԵՐՈՎ ԵՒ ԱՊՈՒԽՏՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

- Տարեկան Մեծ Ճաշ -

Նախագահութեամբ հայրենակից՝
ՕՆՆԻԿ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆԻ

Ապրիլ 15, Կիրակի, ժամը 13-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝

118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Métro : Courcelles

Առաւօտեան հոգեհանգիստ՝ Փարիզի Հայոց Մայր եկեղեցին, ի յիշատակ ողբացեալ հայրենակիցներու. -

×

Գեղարուեստական բաժին, սիրայօժար կը մասնակցին՝ Օր. Արաքսի Գմբէթեանի՝ *արտասանութիւն,* Միհրան Էլմաեան՝ *մեներգ,* Գէորգ Ալեքսանեան՝ *արտասանութիւն, Պէյրութցի Սիլվէն՝ մեներգ,* Ռոզի *եւ* Վ. Նաւասարդեան: *Դանօթ Թառիստ՝* Բիւզանդ Ֆընտըքլըեան:

Սիրով կը հրաւիրուին կեսարացի եւ այլ տեղացի անխտիր բոլոր հայրենակիցները: Ճաշագին՝ 100 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Թագուհի Պետոյեանի *Թաղման առիթով հաւաքուած նուէրները եղած են ի նպաստ Իսիի եկեղեցիին եւ վարժարանին, փոխան ծաղկեպսակի. - Իսիի եկեղ. հոգաբարձութեան անդամներ՝ 1100 Ֆ., Իսիի եկեղեցւոյ պայծառութեան մարմինը՝ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Նազգաշեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պատէմեան 500, Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեան 500 Ֆ.:*

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Հայր. Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Այրի Տիկին Մարիամ Ադամեանէ իր ամուսնոյն՝ Յակոբ Ադամեանի *մահուան առթիւ 300 Ֆ., նոյն առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Բարսեղեանէ 100 Ֆ., Տիկին Մայրանուշ Փանոսեանէ իր ամուսնոյն* Գուրգէն Փանոսեանի *մահուան տարելիցին առթիւ* 300 Ֆ.:

ARMENIE 1984

DÉPARTS		RETOURS
05 MAI	....	18 MAI
31 MAI	....	10 JUIN
30 JUIN	....	13 JUILLET
14 JUILLET	....	27 JUILLET
04 AOUT	....	17 AOUT
18 AOUT	....	31 AOUT
01 SEPT.	....	14 SEPT.
15 SEPT.	....	28 SEPT.
06 OCT.	....	19 OCT.
26 DEC.	....	08 JAN.

Nos voyages comprennent des séjours simples, et des circuits.
POSSIBILITE DE VOYAGES INDIVIDUELS... CONSULTEZ NOUS!

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

ԳՐԱՍԵՆԵԿԱՅԻՆ
ՁԵՐ ՊԻՏՈՅՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ՄԻ ՎԱՐԱՆԻՔ ԴԻՄԵԼ ՄԵԶԻ

110, rue Cambronne
75015 PARIS
TEL. : 567. 61. 12

semiral france

Sarkis et Evelyne ALTOUNIAN

○ EQUIPEMENT ET FOURNITURES DE BUREAU
○ MACHINES A ECRIRE ELECTRONIQUES
○ PHOTOCOPIEURS
○ MOBILIER ET CLASSEMENT
○ CALCULATRICES DE POCHE ET DE BUREAU
○ CAISSES ENREGISTREUSES
○ FOURNITURES INFORMATIQUE ,ETC.

— — MEILLEURS PRIX — —

○ ԳՐԱՄԵՔԵՆԱՆԵՐ, ՀԱՇՈՒԻՉ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ, ԱՐԿՂԵՐ, ՊԱՏՃԵՆԱՀԱՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ, ԵՒԱՅԼՆ...

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille.
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
13
VENDREDI
13 AVRIL
1984

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.680 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.680

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ԱՒԱՆԴԻՆ

Հանրային կոչում եւ առաքելութիւն ունեցող ամէն կազմակերպութիւն կամ հաստատութիւն այնքան կ'արժէ որքան իր հիմնադիրներուն, իր ռահվիրաներուն եւ անոնց գաղափարական սկզբունքները ու դրօշը անաղարտ պահողներուն հոգեկան եւ բարոյական դրամագլուխը :

Միութիւններ, հաստատութիւններ, կուսակցութիւններ փայլուն ծրագիրներով ասպարէզ կ'իջնեն, շքեղ նշանաբաններ կ'որդեգրեն, շլացուցիչ խոստումներ կը շողացնեն, բայց փորձութեան քանի մը տարիներ բաւ կ'ըլլան զիրենք պարպելու կենսունակութեան եռուն աւիշէն, կամ շեղելու հիմնական նպատակէն : Չեն կրնար արմատ նետել, աճիլ եւ ստեղծագործ դեր կատարել : Կ'ենթարկուին ասփնձանական սնանկութեան, քայքայումի :

Կազմակերպութեանց յարատեւութեան եւ ուժին գաղտնիքը պէտք է փնտռել սերունդէ սերունդ ժառանգ մնացող բարոյական հարստութեան մէջ : Այսօր, շատ անգամ պատեհապաշտներ առանց անցեալի, առանց բարոյական դրամագլուխի կ'ուզեն դիրքերու տիրանալ եւ կառուցանել փառքի դղեակներ աւազի վրայ : Ուրիշներ յաջողութեան պայման կը նկատեն ուրացումը բարոյական եւ մարդկային սկզբունքներու : Պատմութիւնը հոս է ըսելու համար թէ նման փորձեր, եթէ նոյնիսկ, պահ մը դրական կէտեր արձանագրեն օրուան կացութեան համաձայն, դատապարտուած են ժամանակին հետ մաշելու, մարելու եւ անէանալու : Գոյավիճակները գնայուն են. մնայունը հիմնադիրներուն կտակած թանկագին ժառանգն է :

Մեր նորագոյն պատմութեան մէջ Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան եղան աներեւ առաքեալներ, որոնք վերադարձուցին Հայուն իր արժանապատուութիւնը, ազատ ապրելու եւ ստեղծագործելու իր գիտակցութիւնը : Նոր ակօս մը բացին զոր անթիւ հերոսներ, հայդուկներ, նահատակներ եկան ոռոգելու իրենց արեամբ : Դարձան ճարտարապետները Անկախ Հայաստանի, Հայ Պետականութեան որուն վրայ խարսխուեցաւ Հայուն հայրենիքը : Այդ հայրենիքին հմայքը մեծ է, որքը անսահման իր բոլոր զաւակներուն սրտերուն մէջ, որովհետեւ մեծ էր ճարտարապետներուն զոհողութեան ոգին, սկզբունքներուն ուժը եւ հաւատքին խորութիւնը :

Արդ, միութիւնները եւ հաստատութիւնները գործելու համար հիմնադիրներու դարբնած նկարագրով, անոնց աւանդով անհրաժեշտ է վճռական աւանդապահութեամբ յարիլ անոնց բարոյական հասկացողութիւններուն : Անընական երեւոյթ չէ հաստատակամ, քարացած մնալ սկզբունքներուն եւ համոզումներուն վրայ. անընականը վատնելն է անոնց լքած բարոյական դրամագլուխը : Հրաժարումը սկզբունքի գաղափարներէ եւ բարոյական առաքինութիւններէ շեղումներու կ'առաջնորդէ :

Կեանքի յաջորդող պայմանները, ինչ որ ալ ըլլան, հաւատարմութիւնը հիմնադիրներուն աւանդին միակ երաշխիքն է առկայութեան, յարատեւութեան եւ ի վերջոյ յաջողութեան :

Կ. Յ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱՅՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՆՍՏԱՆՏԻՆ ՉԵՐՆԵՆԿՕ Խորհ. Միութեան Գերագոյն խորհուրդի պրեզիտիումի նախագահ ընտրուեցաւ, աւելորդ է ըսել՝ միաձայնութեամբ, այլ խօսքով՝ Խորհ. Միութեան նախագահ : 72 տարեկանին, ան որ յաջորդեց Անդրոփովի, Գերագոյն ղեկավարը կը դառնայ երկրին, քանի արդէն կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի ընդհ. քարտուղարն է եւ պաշտպանութեան խորհուրդի նախագահ : Քուէարկութիւնը կատարուեցաւ ձեռամբարձ 1500 երեսփոխաններուն կողմէ եւ կուսակցութեան թիւ 2-ին՝ Կորբաչեւի առաջարկին վրայ : Այս վերջինը կ'ամբարձնէ իր դիրքը, դառնալով արտաքին հարցերու յանձնախումբին նախագահ : Տիխոնով, 79 տարեկան կը վերահաստատուի նախարարապետի իր պաշտօնին մէջ : «Գեր - ցարը» ինչպէս «Լիպերասիոն» կը մկրտէ Չերնենկօն ճառ մը խօսած է, կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին առջեւ եւ ակնարկած նաեւ ազգութիւններու հարցին, առանց սակայն, կը չեշտէ «Մոնտ»ի թղթակիցը, յայտնի ընելու իր բուն մտադրութիւնները : «Խորհ. Միութիւնը կազմող ազգութիւններուն միջեւ յարաբերութիւնները չենք նկատեր որպէս անշարժ, սառած բան մը : Տեւականօրէն պէտք է փնտռել նոր ձեւերն ու մեթոտները, որոնք կրնան օժանդակել անոնց ծաղկումին եւ մերձեցումին» : Ազգութեանց Խորհուրդը Օկիւսթ Վոսը նշանակած է իբրեւ նախագահ : Լեթոնիոյ կուսակցական Ա. քարտուղարը, այս պաշտօնին գլուխը կը յաջորդէ իր Հանրապետութեան վարչապետին՝ Վիտալի Ռուբէնի :

ԼՈՌԷՆԸ Փարիզ կ'իջնէ Ուրբաթ օր, այլ խօսքով պողպատի բանուորները, 12 յատուկ կառախումբերով եւ հարիւրաւոր հանրակառքերով պատկառելի ցոյցով մը, մայրաքաղաքին մէջ, կ'ուզեն կրկնել իշխանութեանց թէ չեն կրնար համակերպիլ կառավարական ծրագրին, իրենց շրջանին ճարտարարուեստին համար : Հակառակ հեռատեսիլէն բրած յայտարարութեան (ճշմարտութեան ժամը) նախագահ Միթերանի մամուլի ասուլիսէն առաջ, Ժ. Մաշէ չի մասնակցիր տողանցքին եւ բացի Քրազուքիէ, Սէ - Ժէ - Թէ-ի քարտուղարի իր հանգամանքով, համայնավար կուսակցութեան քաղաքական Բիւրոյի ոչ մէկ անդամ կը մասնակցի :

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ առջեւ, Պաշտպանութեան նախարարը՝ Շ. Էռնիւ նոր (եւ վերջնակա՞ն) լուսաբանութիւն մը բերաւ Զատի էնը զոհերուն մասին, բաւարարութիւն տալով մեծամասնութեան, բայց ամբողջովին չհամոզելով ընդդիմութիւնը : Նախարարին համաձայն, Շաբաթ, Ապրիլ 7, տեղական ժամով 7-ին, Ռամ Շալուպայէն հինգ քիլոմեթր հեռու, Էնթասպայ Պօմիէ կ'որոշէ որ հանգստանան, հազիւ 300 մեթր մնացած զրահապատ կառքէ մը, որ 1982-էն ի վեր հող մնացած է : 7·20 անցած, մեքենայ մը, հաւանաբար 90 մ·մ·նոց հրագունդ մը անխոհեմաբար կամ արկածով ձեռնոտուած է զինուորի մը կողմէ եւ պայթած հողին վրայ, որ կարծր էր, մեռցնելով 6 զինուոր եւ վիրաւորելով 9, որոնցմէ 3-ն ալ մեռան, յետագային : Էռնիւ որոշ յաջողութիւն արձանագրած է, մինչ նախարարապետ Մօռուա, ուզէ - չուզէ լաւծ է, թէեւ կամաց ըսուած «ճոն մրն է» («Լիպերասիոն») : Մանաւոր խանդավառութիւն չէր կրնար ձեռք ձգել արդէն Մօռուա, որու ուսին ինկած է ամէնէն ապերախտ գործը՝ բոլոր ձախողութեանց պատասխանատուն նկատուիլ եւ որ կը խոստովանէր արդէն թէ մինչեւ տարւոյն վերջ գործազուրկներու թիւը 2 միլիոն 450 հազարի պիտի հասնի :

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ (Ֆ. Մ. Ի.), որ համաշխարհային տնտեսութեան վրայ տեսակ մը ոստիկանի դեր կը խաղայ եւ ամէն տարի ախտաճանաչում - նախատեսութիւններ կ'ընէ, բաւական խիստ եւ յոռետես է Ֆրանսայի համար եւ երբեք դէչ կէտեր կը մատնանշէ, դրամահոսութիւնը շատ բարձր է, հանրային ծախքերը շատ են եւ աճը շատ ցած է (յաջորդաբար՝ 7,4% աւելի, 49,5 ազգ. եկամուտին եւ 0,6%) :

ՌԻՕ ՏԷ ԺԱՆԵՌՈՅԻ մէջ, Պրազիլի պատմութեան մեծագոյն ցոյցը տեղի ունեցած է, մէկ միլիոն Պրազիլցիներու մասնակցութեամբ : Ցուցարարները կը պահանջեն նախագահական ընտրութիւն ուղղակի քուէարկութեամբ :

ՉԱՏԻ մէջ զոհ գացած էնը զինուորներէն մէկուն հայրը, ինք ալ նահատակուած տղուն պէս, Ազգ. Ճակատի անդամ, կ'ուզէ որ Լը Փէն կարենայ Չատ երթալ եւ տեղւոյն վրայ քննութիւն կատարել մահուան պարագաներուն վրայ : Միւս կողմէ, Թուլուզի մէջ Էռնիւի պահակին կողմէ վիրաւորուած երիտասարդը յայտարարած է թէ բնաւ միտք չունէր նախարարին դէմ մահափորձ կատարելու, այլ ինքզինքը կորսնցուցած էր, վիշտէն :

«ՄԻԼԼԻՅԷԹ», Ապրիլ 12-ի իր թիւին մէջ, արձագանգ կը հանդիսանայ Թեհրանէն ստացած լուրերու եւ ըստ որոնց՝ ԱՍԱԼԱ-ի մէկ անծանօթ անդամը հեռաձայնած է Ա.Ֆ.Փ.ի Թեհրանի գրասենեակին յայտնելու համար թէ «Եթէ Էօզալ համարձակի Պարսկաստան այցելել, ԱՍԱԼԱ այնպիսի բան մը պիտի ընէ Թուրք կառավարութեան, որ Պատմութիւնը պիտի չմոռնայ» : Նոյն խօսակիցը կրկնած է նաեւ սպառնալիքները Թուրքիա սպասարկող օդանաւային ընկերութեանց դէմ :

ՄԸՆՏԷՅԼ նոր յաղթանակ մը տարաւ իր մրցակից - կուսակից՝ Կ. Հարթի վրայ, այս անգամ Փէնսիլվանիոյ մէջ : Այլեւս ապահով կը թուի որ ինք նշանակուի նախագահական թեկնածու, Նոյեմբերի ընտրութեանց, բայց Ռեկընի յաղթանակը աւելի քան հաւանական ցոյց կու տան՝ ազգային չափանիշի վրայ կատարուած քննութիւնները :

ՏՈՔԹ. ԷՏՈՒԱՐ ՍԱԳԸՉ, նախագահ ընդհ. տնօրէն Իւքլաֆ - Ռուսէլ դեղորայքի (եւ այլ) ընկերութեան, կը բացատրէ այն երկու գլխաւոր պատճառները («Մաթէն», Ապրիլ 12) որոնց շնորհիւ Իւքլաֆ կրկնապատկած է իր շահը : Տոքթ. Սագըզ կը նախատեսէր 8,5 միլիառ ֆրանքի առուծախ 1983-ին եւ յաջողած է 9,18-ի հասնիլ եւ 1984-ի համար ալ, շատ հաւանաբար՝ 10,3 միլիառի : Խումբին 54,5%ը կը պատկանի Հէօքսթի եւ 40%-ն ալ Ֆրանսական Պետութեան : Շահը 150% յաւելում արձանագրած է, ինչ որ սակարանին մէջ ալ, 8,8 յաւելում պատճառած է արժեթուղթին վրայ : Այս յաջողութիւնը, կ'ըսէ տոքթ. Սագըզ, նախ հետեւանք է տոլարի յաւելումին (10 սանթիմ աւելին 16 միլիոն Ֆ. կը նշանակէ ընկերութեան համար), երկրորդն ալ հոգագործական միջատասպանի մը (Տելթամեթրին) եւ մանրէասպանի մը (Քլաֆորան) : Ընկերութիւնը, կ'ըսէ Տոքթ. Սագըզ, պէտք է սակայն միշտ մրցակցական մնայ օտար շուկաներուն վրայ : Պայմանագրութիւն մըն ալ ստորագրուած է Գիտական հետազօտութեան ազգ. կեդրոնին հետ (Սէ - Էն - Էռ - Էս), որու շնորհիւ խառն տարրալուծարանի մը մէջ, հետազօտողներ պիտի աշխատին որոշ նիւթերու շուրջ : Տոքթ. Սագըզ չեշտած է այս նախաձեռնութեան կարեւորութիւնը. - «Ֆրանսայի մէջ, նորարարութեան բարձրագոյն մակարդակ ունինք, բայց չենք գիտեր օգտագործել : Գործակցութիւն մը ճարտարարուեստին եւ համալսարանին միջեւ անհրաժեշտ է» :

ՏԱԼԼԱՍԻ մէջ, ոճրագործ մը 360 ոճիր կը խոստովանի, մինչ ոստիկանութիւնը կը խորհի թէ կը պարծենայ եւ հազիւ 103 մարդասպանութիւն գործած է :

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ԻՐԱՆԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ

Այս Կիրակի, Ապրիլ 15, տեղի կ'ունենան Իրանի երեսփոխանական ընտրութիւնները : Ծանօթ է, որ ըստ երկրի Սահմանադրութեան, Հայերը երկու աթոռի իրաւունք ունին՝ երկրի հիւսիսային եւ հարաւային շրջաններու իբրեւ ներկայացուցիչ : Անցեալ շրջանին Իրանի հիւսիսային համայնքները կը ներկայացնէր Հրայր Խալաթեան, իսկ հարաւային շրջանը՝ Հրաչ Խաչատրեան : Այս ընտրութիւններուն՝ հիւսիսային շրջաններու երեսփոխանական աթոռի թեկնածուներն են՝ Նորայր Էլիայեան, Սերժ Սուքիասեան, Վարդան Վարդանեան եւ Վիգէն Զարգարեան, իսկ հարաւային շրջաններուն՝ Մարտիրոս Պօղոսեան, Ժորժիկ Աբրահամեան, Արտաւազդ Բաղումեան եւ Հրաչ Խաչատրեան :

Ընտրապայքարը սկսած է Մարտ 31-ին : Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Ապրիլ 3 - 7 թիւերէն կը պարզուի, որ յիշեալ թեկնածուներուն մէջ Նորայր Էլիայեան (հիւսիսային շրջանի թեկնածու) եւ գնդ. Մարտիրոս (Մալուս) Պօղոսեան (հարաւային շրջանի թեկնածու) մեծ հաւանականութիւն ունին ընտրուելու, քանի բազմաթիւ հայկական կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու նեցուկը կը վայելեն :

Նորայր Էլիայեան՝ 50 տարեկան, երեսնամեայ վաստակ մը ունի Իրանի կրթական կեանքին մէջ, իբրեւ ուսուցիչ, փոխտեսուչ եւ տեսուչ, ինչպէս նաեւ փորձառութիւն մը միութենական կեանքի :

TRIBUNAL PERMANENT DES PEUPLES

13 - 14 avril 1984
Paris - Sorbonne

Session sur le Génocide des Arméniens

«Il n'est plus possible d'effacer la trace du génocide qui vous a frappés. Il faut que cela s'inscrive dans la mémoire des hommes.»

François MITTERAND
(allocution de Vienne, 7 janvier 1984).

Association pour la reconnaissance du génocide arménien
BP 327, 75229 Paris Cedex 05

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ

ՆԵՐՍԷՍ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

ՄԻՆԱՍ ՉԵՐԱԶ

Ես ալ ճաշակած եմ որբութեան աղքատութեան լեղին: Վեց ամսու էի երբ հայրս մեռաւ: Մայրս, անմխիթար, իր արտասուախառն կաթովը դիեցուց զիս: Իր ասեղովը զինուած, պահպանեց իր երկու զաւակներուն կեանքը, չէվրէ բանալով ու պէյլիկ կար կարելով:

Ուզեց որ ուսում առնեն: Մեր բնակած Հասգիւղին Ներսիսեան Վարժարանը ծաղկոց մը ունէր. հոն ղրկեց անդրանիկ որդին: Զիս ալ ղրկեց մեր տնակին դիմացի Վարպետ Տուտուին, որ հասարակ ընթերցում մը սորվեցունէր թաղին երկսեռ մանկտիին:

Այս վարպետ տուտուն մօրաքոյրն էր Վարժապետեան տիրացու Պօղոսին, որ ի վերջոյ Ներսէս Պատրիարք պիտի ըլլար: Վարժապետեան անոր այդ կուսար ամէն կիրակի, միւս օրերը դաս տալու զբաղած ըլլալով ազգային դպրոցներու մէջ, եւ մերթ իրեն հետ կը բերէր իր մայրը, քոյրն ու Մկրտիչ ու Գրիգոր եղբայրները: Մկրտիչ Թուագիտութեան դասատու եղաւ ու քիմիաբանութեան ալ պարապեցաւ, մինչ Գրիգոր, անհանդարտ տղայ մը, կառավարիչի պաշտօն վարեց Պալատի Խորէնեան Վարժարանին մէջ: «Անառակ էր, կ'ըսէր Ներսէս, ուստի անառակապետ կարգուեցաւ»:

Մայրս կը պատմէր թէ վաղուան մանկութենս Վարժապետեանի ուշադրութեանն արժանացած էր: Երբ սա այցէր վարպետ տուտուիս, իր գլխաւոր զբօսանքն էր զիրկն առնել զիս ու ֆրանսերէն խօսքեր արտասանել, պահանջելով որ կրկնէի: Լեզուս չէր դառնար ու կը սրխալէի սաէպ, ինչ որ քրքիջներու աղբիւր կ'ըլլար այդ բարի երիտասարդին համար: Շատ փոքր էի այն ատեն. այսօր 70 տարիներէ յետոյ, դեռ կը յիշեմ, թէեւ բաւական աղաւաղ կերպով, իր ինծի ուսուցած մէկ պարբերութիւնը. Էնսի, սիւռի տիտօն, զօմ՞ն վու բոռդէ վու, ալէ վու: Ո՞վ կրնար գուշակել թէ այս տղեկը օր մը ֆրանսերէնի քարտուղար պիտի ըլլար պատրիարքի փոխուած տիրացուին:

Ներսէս Վարժապետեան գեղապանծ էր ու անձնեայ սեւ ու գանգուր մազերով ու մօրուքով, կանոնաւոր քիթով, լայն ու կմբեայ ճակատով, թանձր շուրթերով, խորաթափանց աչքերով: Կոպերը ճերմակ պիսակներով շեշտուած էին, եւ ձեռքերն արտասովոր փափկութիւն մը ունէին: Ձայնին մէջ մեղր կար, նայուածքին մէջ՝ երկինք: Երբ կանգնէր վեղար ի գլուխ, վեհութեան մարմնացումը կը դառնար: Շատ կիներ ուզեցին իր Մագթաղինէն ըլլալ. այլ ինք, Յիսուսի պէս, գթաց անոնց վրայ եւ չարունակեց անարատ մնալ:

Իր մշակոյթին տիրական գոյնը հայկական էր, արեւելեան եւ եւրոպական երանգներով: Քաջահմուտ էր հին ու նոր հայերէնի, օսմանեան նախարարներուն հիացում կ'ազդէր իր խօսած թրքերէնովը, արաբ ու պարսիկ բառերով ճոխացած, եւ դեսպաններուն հետ կը խօսակցէր սահուն եւ անթերի ֆրանսերէնով մը, զոր գրեթէ ինքնօգնութեամբ ուսած էր: Անկեղծ հաւատացեալ մը ըլլալով, յատուկ խնամով մշակած էր կրօնական ուսումները: Իբր գրագէտ, կրօնական նիւթեր պարունակող գործեր միայն հրատարակեց: Իր աստուածաբանական դասերը մեծ փայլ տուին Նուպար - Շահնազարեան Վարժարանին, ուր 10 կիլիկեցի ժառանգաւորներ ալ կը կրթուէին: Պերճախօս քարոզներ կ'արտասանէր Հասգիւղի Ս. Ստեփանոս եկեղեցիին մէջ, մանաւանդ լացի գիշերները. տարի մը «Մութ է, մութ, մահացու» եւ յաջորդ տարին «Լոյս է, լոյս, մահացու» բնաբաններով ցնցելով մեղաւորներն ու խրախուսելով արդարները: Նշանաւոր էին իր դամբանականները, մասամբ Ֆրանսայի մեծ քարոզիչներէն ներշնչուած: «Միայն Աստուած է մեծ, եղբարք» բառերով սկսաւ Ճէզայիրլեան Մկրտիչ ամիրայի դամբանականը, յիշեցունելով Պոսիւէի մէկ հռչակաւոր դամբանականին սկզբնաւորութիւնը. Dieu seul est grand, mes frères!

Ներսէս Վարժապետեան Հասգիւղ ծնաւ 1837 Յունուար 28-ին եւ Օրթագիւղ մեռաւ 1884 Հոկտեմբեր 26-ին: Պիտի չփորձեմ պատմել իր բազմարեղուն կեանքը, զոր ուրիշ նշանաւոր պատրիարք մը, Մաղաքիա Օրմանեան, ուրուագրած է իր Ազգապատումին երրորդ մասին մէջ, էջ 4077, 4323, 4345, եւայլն.: Զկրկնելով՝ իմ ալ նախորդ հրատարակութիւններս, պիտի շատանամ մի քանի անցքեր միայն յիշատակելով այսօր:

Հանրային մարդերու ճակատագիրն է հիացողներու քով բազում նախանձոտներ յարուցանել, մանաւանդ այն ցեղերուն մէջ ուր խելացիներ շատ կան, բարիներ՝ քիչ: Ներսէս գիտէր զայս, եւ վեհանձնօրէն կը ներէր հակառակորդներուն: Անառակ առակախօս մը, Վահան վարդապետ Տէր - Մինասեան, արտաքսուած էր Ազգային Ժողովէն, Ներսէս իր նախագահական իրաւունքովը ներեց անոր, որով վարդապետը կրցաւ մասնակցիլ նիստին. սակայն հոն իր առաջին գործը եղաւ պատրիարքին դէմ յարձակիլ: Նիստէն յետոյ, Վարժապետեան ըսաւ անոր. «Երեսդ ճերմակ մնայ, Վահան վարդապետ: Յուդայի մօմին պէս ճերմակ մնայ»: Վահան անոր աջը համբուրեց հապիտ ձեւերով. Ներսէս ժպտեցաւ, եւ ներեց իսկոյն:

Քրիստոնէական անյիշաչարութիւնը իր գեղեցիկ ձիրքերէն մին էր: Կը ներէր նոյնիսկ անոնց որոնք կը ջանային վարկաբեկել զայն, այլանդակ սուտեր դարբնելով: Երբ ելմտական կնճիռներ պատճառ կ'ըլլային որ յետաձգուէր Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի բացումը, Կալաթա օճաղըի անդամները կը տարածայնէին թէ պատրիարքը հակառակ էր դաստիարակութեան: «Ե՞ս հակառակ, կ'ըսէր Ներսէս: Մեծ հայրս՝ Ջէնճէ (կնաձայն) Պօղոս՝ երաժիշտ վարժապետ, հայրս Ստեփան վարժապետ, մօրաքոյրս վարպետ տուտու, ամէնս ալ անունով տեղով վարժապետ, ինչպէ՞ս կարելի է որ հակառակ ըլլամ դաստիարակութեան»: Իր կրթասիրութիւնը ամէն կասկածէ վեր էր արդարեւ: Յիշեմ մի քանի փաստեր:

«Գրատանս մէջ 900 հատոր գիրք ունիմ, ըսաւ օր մը: Կեդրոնական Վարժարանին պիտի կտակեմ, եթէ բացուած ըլլայ մինչեւ մահս. ապա թէ ոչ՝ Ազգային Մատենադարանին: Կ'ուզեմ որ Կեդրոնականը զօրաւոր հաստատութիւն մը ըլլայ: Ես դպրոցներէն կը սպասեմ ազգին փրկութիւնը»:

Երբ աշակերտեցայ Ներսիսեան Վարժարանին, տիրացու Պօղոսի համբաւը շատ մեծ մնացած էր հոն, իբր ուսման ծարաւի աշակերտի մը որ առաջնակարգ ուսուցիչ դարձած էր:

Ուսուցչութեան փայլուն շրջան մը բոլորեց Խորէնէի մէջ ալ, ուր իրեն աշակերտեցաւ մեր մեծ երգիծաբանը, Յակոբ Պարոնեան, եւ ուր վարդապետ ձեռնադրուեցաւ:

1862-ին Ատանա ղրկուած ըլլալով իբր ներքին կռիւներու խաղաղարար, Սիսի մէջ եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ Կիրակոս կաթողիկոսէն, որ երիտասարդ վարդապետին հիացողներէն մին դարձած էր: Կիլիկիայէ վերադարձին, Վարժապետեան իրեն հետ բերաւ անհուն սէր մը Զէյթունի համար, ինչպէս որ Էջմիածնի եպիսկոպոսական վաւերացումը ստանալու համար Կովկաս գացած ըլլալով 1872-ին, իրեն հետ բերաւ Գամառ - Քաթիպայի Երգարանը, որ իր սիրելի գիրքերէն մին դարձած էր:

Իր կրթասիրութեան կոթողներէն մին եղաւ Նուպար - Շահնազարեան Վարժարանը, Ազգային Կեդրոնական Վարժարանէն 20 տարի առաջ հիմնուած: Վարժապետեան Եգիպտոս ղրկուած ըլլալով իբր քննիչ առաջնորդական խնդիրներու, հոն բարեյիշատակ Նուպար փաշայէն օգնութիւն ուզեց Շահնազարեան Կարապետ վարդապետի կտակած 1000 ոսկիով Հասգիւղ բացուելիք վարժարանին համար, եւ եգիպտահայ վարչապետը 3000 ոսկի նուիրեց, խորհուրդ տալով որ այս գումարներովը օսմանեան զօնսօլիտէ գնուէր, տոկոսներովը մատակարարելու համար դպրոցը: Երբ ռուսասէր Մահմուտ Նէտիմ փաշան մեծ - եպարքոս կարգուեցաւ, սնանկ հռչակեց պետական գանձն ու դադրեցուց՝ տոկոս վճարել: Վարժարանին դրամագլուխին արժէքը 4000 ոսկիէն 200-ի իջաւ յանկարծ, եւ անհնար եղաւ շարունակել: Վարժապետեան Նուպարէն խնդրեց որ նորոգէր իր նպաստը, Նուպար չհաւանեցաւ (չգիտեմ թէ ինչու), որով փակուեցաւ այդ նշանաւ[որ] լիկէոնը: Ներսէս չվհատեցաւ սակայ[ն] եւ սկսաւ աւելի ուժ տալ գիւղին Ներսիս[եան] Վարժարանին ու Սրբուհի Գալֆայեանի հիմնած Որբանոցին, որոնց գլխաւոր պաշտպանը եղաւ միշտ:

Ներսէս պատրիարքն էր որ գումարտուաւ Վարժապետական Ժողովը՝ կրթական լաւագոյն ծրագրին վրայ խորհրդակցութեան համար, որոշել տա[...] թաղային վարժարաններու միացում[...] կրթական ու տնտեսական առաւելութիւններ ապահովելու համար, պաշտպանեց Հ. Իփէքճեան ծրագիրը՝ գերմ[ան] մանկավարժութեան ոգիէն ներշնչուած. նաեւ Երիզայի Ս. Ներսէս վանքի գիշերօթիկ դպրոցը՝ իբր կեդրոն գաւառակ[ան] կրթութեան: Ինք էր որ հովանաւորեց [...]յերու եւ Հայուհիներու կրթական ընկերութիւններն ու Արեւելեան Միութիւ[ն]... Միացեալ Ընկերութեան պարգեւեց [...] անձին նուիրուած 400 օսմանեան ոսկ[ի], խրախուսեց Ճէյմս Պրայսի հիմնած [...]լիահայ կրթական նպաստի ընկերութիւնը, Մէարիֆի դէմ մաքառեցաւ՝ [...] դպրոցներուն ինքնօրինութիւնը պահպանելու համար, ռուս դպրոցներու բացմ[...] խրատուիլակը գործածեց՝ Թուրքերու կրթական նախարարին զիջումն ստանալ[ու] համար, տիրապէս նախագահեց պարգեւաւարաշխի հանդէսներու եւ իր տունն [...] պահ մը դպրոցի վերածեց՝ եկեղեցակա[ն] երաժշտութիւն աւանդել տալու համար: Ահա թէ որքան փոյթ էր թշնամիներու[ն] գործածած զէնքերէն մին:

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՆՈՐ ՀԱՅ»

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՈՋՈՒՆԵԱՆ

Լոս Անճըլըսի մէջ, «Բաղդատութիւն հրէական եղեռնի եւ հայկական ցեղասպանութեան միջեւ» առաջադրութեամբ հանդէս կուգար Տոքթ. Հրայր Տէջեճեան, Ուրբաթ, Մարտ 9, երեկոյեան, Հայ Միացեալ Ժողովական եկեղեցւոյ կից Այվազեան սրահին մէջ, 100-125 հոգի հաշուող հանրութեան մը առջեւ:

Ափսոս: Որովհետեւ՝ կազմակերպող[...] ձեռնարկ, բանախօս ու նիւթ քիչ անգամ այսքան ձոյլ ներդաշնակութեամբ կը մատուցուին մեր գաղութին. այդ ա[...] Գուրգէն Եանիկեանի մահուան առթի[ւ] տեղի ունենալիք միջոցառումի նախերեկոյեան, չծրագրուած բայց բախտորոշ խորհրդանշական կարեւորութեամբ մը:

Ներկայիս Պինկեմթընի (Նիւ - Եորք) համալսարանին մէջ քաղաքական գիտութիւններու դասախօս, Միացեալ Ազգ[երու] Խմբութիւններու՝ ինչպէս եւ Պետական ու Պաշտպանութեան քարտուղարութիւն[...]

ՋՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Ո՛ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Եթէ անձնական փորձառութեանց փոխանցումը, երէց սերունդի պատմութիւններուն միջոցաւ, մեծ դեր ունի հաւաքականութիւնը պահպանելու հարցին մէջ, ապա այդ հաւաքականութիւնը ուժ կ'ունենայ ա՛յն ատեն, երբ անոր բջիջ - անհատները կ'ըլլան քաղաքացի, կը հասկնան իրենց պարտականութիւնները, իրաւունքները եւ ամերիկեան սիստեմի հայթայթած կարելիութիւնները եւ կ'իրագործեն զանոնք: Հայութիւնը, ըսաւ, պէտք է ա) ուսումնասիրէ ուրիշ էթնիք հաւաքականութիւններու փորձառութիւնները, որպէսզի չգործէ անոնց գործած սխալները ու շահի՝ երբ անոնք գործելակերպի լաւ օրինակ կրնան հայթայթել: Այնքա՛ն կը սիրենք պնդել թէ մենք տարբեր փորձառութիւն ունեցած ենք, որ չենք գիտեր թէ ինչպէ՛ս տառապած եւ պայքարած են ուրիշներ, օրինակ՝ Ամերիկայի բնիկ կարմրամորթ Հնդիկները, որոնցմէ խլուած հողերու վրայ կ'ապրինք բոլորս, ի միջի այլոց հայրենազուրկ Հայեր: բ) Ոչ միայն պէտք է գիտնալ թէ ի՛նչ են մեր հաւաքականութեան փորձառութիւնները եւ անոր պատմութիւնները, այլ՝ պէտք է զանոնք փոխանցել ուրիշներուն: Հայ կազմակերպութիւններ, չեն գիտեր օտար կազմակերպութիւններու, հաստատութիւններու եւ կարեւոր անձնաւորութիւններու հետ կապ պահել, իրենց տեսակէտը պարզել, իրենց փորձառութիւնը պատմել: Չի բաւեր որ անհատներ, իրենց անձնական նախաձեռնութեամբ նամակներ գրեն (նամակներ, որոնք հազու կենտ կը հրատարակուին): Ծիրը պէտք է կեդրոններէ կազմակերպուի, ուղղուի ոչ միայն թերթ - մամուլին, այլ նաեւ հեռատեսիլին, անձերու կամ կազմակերպութիւններու, եւ նիւթ պէտք է հայթայթուի կեդրոնէ մը, փրոֆէշընըլ մակարդակով պատրաստուած նիւթ, - ձայներիզներ, ֆիլմեր, լուսանկարներ, գրքոյկներ, ֆոթոքոփիներ, եւայլն: գ) Պէտք է օժանդակել գոյութիւն ունեցող այն սակաւաթիւ հայկական կազմակերպութիւններուն, որոնք պետական դիւանակալութեանց հետ գործ ունին: Շատ մասնագիտութիւն մըն է մեծ պիւրոքրասիներու հետ կապ մշակելը. տեւականութիւն եւ հետեւողականութիւն կը պահանջէ: Կարելի չէ զայն իրագործել զուտ բարեկամական, յաճախ ընդհատուած, հետեւողականօրէն չմշակուած կապերու միջոցաւ: դ) Մենք տակաւին չենք գիտեր ինչպէ՛ս օգտագործել մեր լուրջ տնտեսական ուժը, որ որոշ շրջաններու մէջ ծանրակշիռ է: Չենք գիտեր պոյքոթներ օգտագործել: Օրինակ, Ֆոտոր ճամբորդական գիրքերը չափազանց թրքասէր են: Ոչ միայն պէտք է չգնել զանոնք, այլ՝ պոյքոթներ եւ գրատուներու առջեւ ցոյցեր կազմակերպել, որպէսզի գիրքը հրատարակող ընկերութիւնը զգաստանայ: Դիւրազգած են ամերիկեան ընկերութիւններ, նման հարցերու մէջ: Մե՞նք ենք յանցաւորը: Նման տնտեսական ցոյցեր չենք կատարեր, ամերիկեան մամուլը չենք հրաւիրեր իբրեւ «վկայ», եւայլն: ե) Ցարդ չենք գիտեր զօրակոչի ենթարկել շատ մը մարզերու մէջ գործունեայ Հայեր, որպէսզի կարենանք գործածել անոնց ազդեցութիւնը, իրենց մարզերուն մէջ: Հայ մամուլը եւ հայ կազմակերպութիւններ ընդհանրապէս լաւատեղեակ չեն՝ ծանօթ Հայերու մասին: «Նախ՝ եթէ հայ մը մրցանակ չէ ստացած, կամ մեծ բերարութիւն մը չէ ըրած, ո՛չ հայ մամուլը անոնց մասին կը գրէ, ո՛չ ալ հայ կազմակերպութիւններ անոնց կը մօտենան»: Տուաւ անուններ անձերու. օրինակ՝ Ուիլմա Նազգաշեան, որոնք ծանօթ են ամերիկեան այս կամ այն [...]դեցիկ շրջանին մէջ, քան հայութեան: «Արդեօք հայկական կազմակերպութիւնները սիստեմաթիք կերպով կը կարդա[ն] ամերիկեան մամուլը, որպէսզի տեղեկանան նման անձերու ինքնութեան», հարց[ուց] Պ. Կարապետեան: «Անկասկած այս անձերը ինքնաբերաբար պատրաստ չեն կամաւոր գալու, այս կամ այն կազմակերպութեան ըսելու որ պատրաստ [են] Հայութեան ծառայելու: Սակայն այդ [չի] նշանակեր որ բոլորովին ուրացած են հայութիւնը: Կրնան պատրաստ ըլլալ իրենց ազդեցութիւնը բանեցնելու եւ օգտագործելու որոշ հարցերու մէջ, եթէ մենք [...]տենանք իրենց, համադրենք իրենց ազդեցութիւնն ու ճիգը, մասնագիտական նազան մարզերու մէջ»:

(Տար. 11[...])

ներու Միջին - Արեւելեան ու քարիւղի հարցերու խորհրդատու, միաժամանակ Ս. Ներսէս Ճեմարանի Հայոց պատմութեան ու մշակոյթի դասատու Տոքթ. Տէքմէճեանը ներկայացուց Տոքթ. Սարգիս Գարայեան: Թուելէ ետք անոր ակադեմական կեանքի նշանակէտերը (ի միջի այլոց աստուածաբանութիւն՝ Եէյլի մէջ), ան թուեց նաեւ Տէքմէճեանի հեղինակած գրքերը՝ Եգիպտոս Նասերի Օրով (1971), Քաղաքական Ղեկավարութեան (1975) եւ Իսլամութիւնը Յեղափոխման մէջ չուտով (մօտիկ ապագային լոյս ընծայելի), և բազմաթիւ գիտական ու հանրամատչելի գրականութեամբ ըղբաղած ըլլալը:

Այս բեմ հրաւիրուեցաւ Տոքթ. Տէքմէճեան, որ յայտնեց թէ իր 30 - 40 վայրկեան տեւողութիւն ունեցող խօսքին մասնաւորապէս տասն միայն պիտի ընէր հայերէն լեզուով, համապատասխան գիտական եզրաբանութեանց չգոյութեան պատճառաւ, մեր լեզուին մէջ: Սակայն, իր իսկ հաստատումը գրեթէ հերքելու ատիճան՝ սահուն ու մաքուր ոճով մը անցաւ նիւթին:

(Այս՝ առաջին բաժնով, բանախօսը վեր հանեց հայկական եւ հրէական փորձառութեանց նմանութիւններուն ու տարբերութիւններուն վերաբերող յատկանիշերէն մէկ քանին, որոնք այս կամ այն կերպ նշեց նաեւ իր երկրորդ՝ անգլերէն բաժնին մէջ: Դժբախտաբար, բացի ամբողջական արտադրումէ, կարելի չէ իր յստակ ու բազմակողմանի ներկայացումը վերարտադրել թղթակցութեան մը սահմաններուն մէջ: Կը բաւականանանք հիմնական կէտերուն սեւեռելով ու կը յուսանք, որ ապագային արժանաւոր բանախօսը լրիւ հրատարակութեամբ կը մատուցանէ զայն ընթերցողին):

Կէտ առաջին. - Երկու Ջարդերն ալ գործադրուեցան ցեղասպանական մը - ղումներով, թէեւ Թրքականին պարագային տնտեսական ու քաղաքական դրդապատճառները աւելի գերակշռող էին քան գերմանականին, ուր ցեղային եւ ապատնտեսական ազդակներն էին նկատառելի:

Երկրորդ. - Հայը Ջարդուեցաւ իր բընօրրանին մէջ, Հրեան՝ Սփիւռքի:

Երրորդ. - Երկուքն ալ գործադրուեցան ամբողջական աճաւորութեամբ եւ ապառիչ կարելիութեամբ: Երկու Ջարդարար ազգերուն բաղկացուցիչ մարդուժը մեծագոյն տոկոսով նեցուկ կանգնեցաւ իր առաջնորդներուն:

Չորրորդ. - Երկու հասարակարգերուն ալ պարագային, արարքը ինքնին՝ անձնականութեան դրոշմ, անհատականութիւն կը շնորհէր գործադրողներուն. այսինքն՝ Իթթիհատն ու Նացին իրենց ինքնութիւնը կը սահմանէին Ջարդի կատարողութեամբ, ատոր իրագործումին միջոցաւ կը պատկերացնէին յաջողցնել փոխադարձաբար Թուրք կամ գերման ժողովուրդներու «անաղարտ» դիմագիծը:

Հինգերորդ. - Գերմաններու ճարտարարուեստական ու Թեքնիք մարզերու մէջ աւելի զարգացած ըլլալուն պատճառաւ, հրէական եղեռնը աւելի լրիւ տարողութիւն ունեցած է, թէեւ, համեմատութիւնները պահելով հանդերձ, նոյնպէս արդիւնքի հասնելու համար Թուրքերն ալ ունէին սուրիական անապատը:

Վեցերորդ. - Երկու պարագաներուն ալ Ջարդարարները մասնաւոր կազմակերպութիւններ յատկացուցած էին գործողութիւնները իրականացնելու համար: Թուրքիոյ մէջ՝ Յատուկ Ջոկատը (Թեշքիլաթի Մախսուսի) կամ Մորթատող Վաշտը (Քասսապ Թավուրու) կամ չէթէները, Գերմանիոյ մէջ՝ Շարժուն Սպանումի Միաւորներ կամ Գլխատման Ջոկատներ եւայլն:

Եօթներորդ. - Թուրքիա չունեցաւ իր կեդրոնական միանձնեայ ծրագրող - կազմակերպող Հիթլերը, որ իր անձին մէջ կը խտացնէր գաղափարախօս - վարչականի զոյգ հանգամանքները:

Ութերորդ. - Ջարդէն ետք Հրեաները տիրացան ազատութեան, երկրի, հատուցման եւ մինչեւ օրս շարունակուող անվերջ, անսպառ օժանդակութեան, մինչ Հայերու դատը կը մնայ չխոստովանուած, անլոյծ, անտեսուած, ուրացուած ոչ միայն Թուրքիոյ կողմէ, այլ նաեւ աշխարհի մնացեալ ժողովուրդներուն ու կառավարութիւններուն, որոնց կարգին Միացեալ - Նահանգներու ներկայ Թըրքանպաստ կառավարութեան:

×

Անցնելով անգլերէն բաժնին, Տոքթ. Հ. Տէքմէճեան նախ շեշտեց որ «ցեղասպանութիւն»ը նախընտրելի նիւթ մը չէ այսօր, թէ քաղաքական, թէ գիտական եւ թէ ալ ժողովրդային շրջանակներու մօտ: Ի մասնաւորի՝ քաղքենիացման ընթացքի մէջ եղող Հայերու մօտ: Պատճառները շատ են ու բարդ: Ինչպէս ծանօթ է, նոյնիսկ Իսրայէլի մէջ զսպուած ցեղասպանութեան նուիրուած ժողովին հայկականին մասնակցութիւնը դիւանագիտական ու քաղաքական ճնշումներու պատճառաւ ենթակայ եղաւ կաշկանդումներու: Իսկ Խորհրդային Հայաստանի մէջ Եղեռնի ուսումնասիրութիւնն ու ոգեկոչում - յիշատակումը արգիլուած էին մինչեւ 1965-ի ժողովրդային ու աննախընթաց պոռթկումը, որուն պատճառաւ ունինք Ծիծեռնակաբերդը:

Երկրորդ, ոչ մէկ ընկերութիւն զերծ է զոհ կամ զոհող ըլլալու հաւանականութենէն: Ատոր որոշիչը ընդհանրապէս մթնոլորտն է:

Երրորդ, ցեղասպանութիւնը, իր ժամանակակից ձեւով, արդիւնքն է ճարտարարուեստական Շրջանին, ճարտարարագիտութեան զարգացման պատճառաւ: Անցեալի Ջարդերը ընդհանրապէս տեղի կ'ունենային փոքր, տեղական, սահմանափակ չափանիշերով, որովհետեւ տիրակալ մը չէր յաջողեր իր իշխանութեան տակ գտնուող ամբողջ տարածութիւնը նոյն խստութեամբ եւ անմիջականութեամբ իր հսկողութեան տակ պահել: Մինչդեռ, ժամանակակից տիրակալ մը կրնայ իր հակակշիռը հաւասար դիւրութեամբ գործադրել ամենախուլ անկիւններուն իսկ: Ատոր փաստերէն մին ալ այն է, որ Հայերը դիմացեր ու գոյատեւեր են նախկին բնաջնջումի փորձերուն, շնորհիւ իրենց այլապէս աննըպաստ աշխարհագրական անմատչելիութեան:

(Մնացեալը յաջորդով)

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Ուիլշըր Իպէլ» սըրահին մէջ, Մարտ 25-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Գուսան» երգչախումբին համերգը, ղեկավարութեամբ Արա Մանաշի: Յայտագիրը բաղկացած է Կոմիտասի, Թ. Ալթունեանի, Կարօ Զաքարեանի, Ա. Խաչատրեանի, Դ. Ղազարեանի եւ այլ երգահաններու գործերէն: Մեներգներով հանդէս եկած է Արա Կիրակոսեան: Խումբին դաշնակով ընկերացած է Կլորիա Միքայէլեան:

×

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ Հայ Կեդրոնի պաշտօնական բացումը կատարուած է Մարտ 25ին: Ներկայ եղած են 400 հոգի: Հանդիսավարը՝ Վազգէն Մաէնկեան, նշած է թէ Կեդրոնը պիտի ըլլայ շրջանի Հայութեան ազգային, քաղաքական, մշակութային եւ ընկերային կեանքին առանցքը: Առաջնորդ Եփրեմ Եպիսկ. Թապաքեան ի մէջ այլոց շեշտած է. «Այս շէնքը՝ ուր Հայու սիրտը կը տրոփէ, ապացոյց մըն է որ միասնական ջանքերով կարելի է յաղթահարել բոլոր տեսակի դժուարութեանց»: Խօսք առնելով շրջանի քաղաքապետուհին՝ Լոըէթթա Կլիքմըն, գնահատած է Հայոց նպաստը Փասատինայի բարգաւաճման: Գնահատանքի խօսքեր արտասանած են նաեւ Հ.Օ.Մ.ի, Հ.Յ.Դ.ի եւ Հ.Ե.Դ.ի ներկայացուցիչները:

×

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Հայ Ակումբի սրահին մէջ, Մարտ 18-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Անոյշ» երգչախումբին տարեկան համերգը: Յայտագիրը բաղկացած է Թաթուլ Ալթունեանի, Ա. Սաթեանի, Սահակեանի, Կոմիտասի եւ խմբավար Հովիկ Գասպարեանի գործերէն: Մեկնաբանութիւններուն դաշնակով ընկերացած է Անահիտ Գասպարեան:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Մարտ 24-ին, տեղի ունեցած է հանգանակութեան ձեռնարկ մը՝ ճաշով, որուն ներկայ եղած են շուրջ 300 հոգի: Խօսք առնելով Մաքօ Մկրտիչեան պարզած է ձեռնարկին նըպատակը, այն է՝ եկեղեցիէն եւ դըպրոցէն ետք, Հովիտի շրջանը օժտել հայկական կեդրոնով մը: Յայտագրին մասնակցած են Դանիէլ Սարգիսեան, Յարութ Փամպուքճեան եւ Անդրանիկ Մաթոսեան՝ ժողովրդական եւ յեղափոխական երգերով: Հանգանակութենէն գոյացած է 125 հազար տոլար:

×

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ Հայ Կեդրոնի «Հուբէկ Պալտասարեան» սրահին մէջ, Մարտ 17-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի ճաշ - պարահանդէսը: Հանդիսութիւնը վարած է Շրջ. Վարչութեան անդամ Թորոս Բարսեղեան: Խօսք առած են տոքթ. Սարգիս Արեւեան, Բարգէն քհնյ. Մանուէլեան եւ Լիսա Բարսեղեան շեշտելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի դերը Սփիւռքի մէջ: «Շիրակ» նուագախումբը եւ երգիչ Լեւոն Գաթըրճեան ջերմ պահեր ստեղծած են: Ձեռնարկին եկամուտը ամբողջութեամբ յատկացուած է «Մեսրոպեան» վարժարանին՝ մարզարանի բարեզարդման համար:

×

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ «Շամլեան» վարժարանին մէջ, Մարտ 22-ին, տեղի ունեցած է յուշի ցերեկոյթ մը, նուիրուած Յովհաննէս Շիրազի: Յայտագիրը վարած է Լեւոն Գասպարեան: Աշակերտուհի Ալինա Ղարբէզեան տուած է Յովհաննէս Շիրազի կենսագրականը: Դանիէլ Գալստեան ներկայացուցած է բանաստեղծը: Աշակերտներ արտասանած են Շիրազէն գործեր: Հուսկ, ունկնդրուած է Շիրազի ձայնագրուած պատգամը՝ ուղղուած Սփիւռքի Հայութեան:

×

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ «Աքաթիչ Ռայթ» սրահին մէջ տեղի ունեցած է Լոս - Անճըլըսի Իրանահայ Միութեան երգչախումբին համերգը, ղեկավարութեամբ երաժիշտ Ալֆրէտ Մարտոյեանի: Համերգէն ետք ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Հայ Կեդրոնի «Սարոյեան» սըրահը:

Խնդալով Մեռնիլ...

- Ամէնէն լաւ մա՞հը. -

- Ութսուն տարեկանին սպաննուիլ, տարբաճանկի գնդակով, նախանձոտ ամուսինէ մը:

×

Մեռած մարդիկ երջանիկ են. իրենց կիները տարին մէկ անգամ միայն կը տեսնեն՝ մեռելոցին:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

6

ԿԱՅՍՐ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐ

Կեցաւ, որովհետեւ իրեն այնպէս եկաւ որ հայրը հետաքրքրութեամբ կը նայէր իրեն: «Կը թուի թէ կենդանիներու ամէնէն տարօրինակը կ'երեւամ իր աչքին», խորհեցաւ Ռուտոլֆ: Կապանքներէ բոլորովին ազատած կը զգար ինքզինքը, եւ ապատօրէն շարունակեց շեշտով մը ուր թեթեւ անպատշաճութիւն մը կը զգացուէր:

- Կը զարմանամ որ զիս կը ստիպէք զօրավիք ըլլալ ձեզի: Խորհելով այն իմաստութիւնն ու փորձառութիւնը զոր հաւաքած էք, կ'երեւակայէի թէ պիտի թողէիք որ ես ինծի համար գտնէի կեանք մը ուր ձեր եւ ինծի հանդէպ հակառակ պարտականութիւններ ունենայի: Իրա՞ւ անկարելի է ասիկա:

Կայսրը գլուխը երերցուց ժխտական կերպով: Թղթահատով փոքր հարուածներ կու տար սեղանին: Իր ջղայնութիւնը արտայայտող միակ նշանն էր ասիկա: Այս շարունակական ազմուկէն գրգռուեցաւ Ռուտոլֆ: Զգաց որ մաս մը գետին իսկ չէր շահած պայքարին մէջ: Որոշեց յարձակողականի անցնիլ.

- Իշխանութեան չեմ ցանկար, այստեղի մթնոլորտը թունաւորուած է: Երկար ատեն կը կարծէի թէ կրնայի օգտակար ըլլալ: Ձեր խորհրդականները, այս երազը առին ինծմէ...:

- Խորհրդականներ չկան, ըսաւ կայսրը, ես կամ:

- Տարբերութիւն չըներ: Հակառակ իմ բոլոր գործերուս, հակառակ այն պարտականութիւններուն զորս կատարեցի, կը զգամ որ անօգուտ եմ ես այս Պետութեան մէջ: Զարդարանքի դեր մը միայն կը կատարեմ. ըրածիս վրայ ես հաւատք չունիմ: Ուրեմն, կը հրաժարիմ: Եթէ չեմ սխալիր, օրէնք մը չկայ որ արգիլէ զիս հրաժարելէ:

Թղթահատը չոր ձայնով մը ինկաւ գըրասեղանին վրայ:

- Ի՞նչ կը լսեմ, ըսաւ կայսեր զայրացած ձայնը: Կը մոռնաս որ պարտականութիւն մը ունիս կատարելիք եւ...

Ռուտոլֆ չթողուց որ շարունակէ.

- Ուրիշ մը պիտի կատարէ զայն: Միթէ առաջի՞ն անգամն է որ Հապսպուրկներուն մէջ յաջորդութիւնը ազգական ճիւղի մը անցնի: Զարմիկս, Ֆրանսուա Ֆէրտինանտը իմ տեղս պիտի բռնէ եւ շատ աւելի լաւ կերպով: Անիկա բոլորովին հանգիստ մտքով գաղափարներ ունի, մինչդեռ ես ծանր բեռ մը կը զգամ մտքիս մէջ: Կառավարական շրջանակներուն մէջ լաւ աչքով չեն նայիր ինծի: Ուրախութեամբ պիտի նային մեկնումիս:

- Զպիտի մեկնիս:

Ձայնը կտրուկ էր: Ռուտոլֆի դէմքը կարմրեցաւ: Բայց ինքզինքը բռնելու ճիգ մըն ալ ըրաւ:

- Ես կրնայի ծնած չըլլալ, կրնամ վաղը մեռնիլ. բայց միապետութիւնը պիտի շարունակուէր: Զարմիկներս մարդոց անսպառ պահեստ մըն են ձեզի համար...:

- Սփեստութիւն չուզեր, ըսաւ կայսրը:

- Բայց ասոնք սփեստութիւններ չեն, պատասխանեց Ռուտոլֆ: Ժամէ մը ի վեր կը վիճաբանինք, ու դեռ չհասկցա՞ք: Ես երջանկութիւնը գտած եմ վերջապէս. չպիտի հրաժարիմ անկէ: Եթէ թոյլ չէք տար որ պաշտօնական դիրքի մը մէջ վայելեմ զայն, պարզ անհատ մը պիտի դառնամ:

- Եւ ինչո՞վ պիտի ապրիս:

Հարցումը սուր եղաւ եւ Ռուտոլֆ քար կտրեցաւ: Հօրը նայեցաւ կատաղութեամբ.

- Ըսել կ'ուզէք թէ ապրելու բոլոր նիւթական միջոցներէն պիտի զրկէ՞ք զիս: Կրնաք ընել, բայց անվայել բան մը պիտի ըլլայ ատիկա:

- Լռէ՛: Պարտաւոր չեմ հարցումներուդ պատասխանելու ... Կարելին պիտի ընեմ:

- Զգուշացէք: Իմ առջեւ հանելիք դըժուարութիւններէն ուրիշ ելք մը կայ...

(Շար. 76)

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ ԵՒ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ, Ապրիլ 14, Յիշատակ Յարութեան Ղազարու. -

Ժամը 4.30-ին Կիրակնամուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանին վարագոյրը կը բացուի:

Կիրակի, Ապրիլ 15, Ծաղկազարդ. -

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին. Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Դռնբացէք՝ *ժամը 4-ին:*

Աւագ Երեքշաբթի, Ապրիլ 17, Յիշատակ Տասն Կուսանաց.

Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 4.30-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Կիրակի, *պատարագ՝ ժամը՝* 10-*ին*, *Դռնբացէք՝* 16-*ին:*

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Կիրակի, *պատարագ ժամը* 10.45-*ին*, *Դռնբացէք՝ ժամը* 17-*ին:*

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի. - *Ժամերգութիւն* 9, *պատարագ՝* 10.30, *Դռնբացէք՝* 17 :

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, *սկիզբ ժամերգութեան* 8, *պատարագ՝* 10, *Դռնբացէք՝* 18.30:

Կը պատարագէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի, *ժամերգութիւն՝* 8,30, *պատարագ՝* 10-*ին*, *Դռնբացէք՝* 17 :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ շրջանի նոր հոգեւոր հովիւը՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՔՀՆՅ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Երեքշաբթի, *ժամերգութիւն՝* 17-*ին:*

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Կիրակի, *ժամերգութիւն՝* 8.30, *պատարագ՝* 10, *Դռնբացէք՝* 16.30 :

Երեքշաբթի, *ժամերգութիւն* 18.30-*ին:*

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Կիրակի. -

ՍԷՆ ԼՈՒ. - Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Սէնթ - Մարկրիթ. -*Դռնբացէք՝ ժամը* 17, Սէն - Լու *ժամը* 18-*ին:*

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, *ժամերգութիւն* 8,30, *պատարագ՝* 10, *Դռնբացէք՝* 17 :

Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Կիրակի, *ժամերգութիւն՝* 8, *պատարագ՝* 10 :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

(Երգչախումբը կը ղեկավարէ՝ Տիկին Թասմաճեան, դաշնակ՝ Նորա Գաբրիէլեան):

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, *ժամերգութիւն*, 8,30, *պատարագ՝* 10 :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Դռնբացէք՝ ժամը 16.30-*ին* :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 14, ժամը 15-ին Մշակ. Տունը: *Կարեւոր օրակարգ:*

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

Կիրակի. - *Ծաղկազարդ, Հայրապետական պատարագ՝ ժամը* 11-ին: *Դռնբացէք՝ ժամը՝* 15.30-*ին:*

TRIBUNAL PERMANENT DES PEUPLES

Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց մասնակցութիւնը բերել ընդհ. ծախքերուն (500 - հազար Ֆ.), կրնան իրենց չէքերը ղրկել.-

Mme Alice ASLANIAN
B. P. 327
75229 Paris Cedex 05

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Արամ Գառնիկեանի *մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. _ Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Տագէսեան 250 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին:*

Տէր եւ Տիկին Գլակ Ղազարեան 500 Ֆ. ԺԱՖ-ին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԿԵՍԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՄՆԵՐՈՎ ԵՒ ԱՊՈՒԽՏՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

- Տարեկան Մեծ Ճաշ -

նախագահութեամբ հայրենակից՝

ՕՆՆԻԿ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆԻ

Ապրիլ 15, Կիրակի, ժամը 13-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝

118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Métro : Courcelles

Առաւօտեան հոգեհանգիստ՝ Փարիզի Հայոց Մայր եկեղեցին, ի յիշատակ ողբացեալ հայրենակիցներու. -

×

Գեղարուեստական բաժին, սիրայօժար կը մասնակցին՝ Օր. Արաքսի Գմբէթեան՝ *արտասանութիւն*, Միհրան Ելմաեան՝ *մեներգ*, Գէորգ Ալեքսանեան՝ *արտասանութիւն*, *Պէյրութցի* Սիլվէն՝ *մեներգ*, Ռօզի *եւ* Վ. Նաւասարդեան: *Ծանօթ Թառիստ՝* Բիւզանդ Ֆընտըքլըեան:

Սիրով կը հրաւիրուին կեսարացի եւ այլ տեղացի անխտիր բոլոր հայրենակիցները: Ճաշագին՝ 100 Ֆ.:

à l'étoile
Concessionnaire
AUSTIN ROVER
Mini
METRO
M-G
TRIUMPH
ROVER
CHAMPS ELYSEES
OUVERT SAMEDI
CREDIT MAXIMUM
Gd choix de voitures
Occasions garanties
carrosserie mécanique
Service Après-vente
Pièces détachées
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de TILSITT 380-55-11
amp

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պլ. Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Ասատուր Յովակիմեանի *Թաղման առթիւ՝ Յովակիմեան ընտանիք 500, Զաքարեան, Յակոբեան եւ Հալաճեան 100-ական Ֆ., Պաղտասար Պաղտասարեան 150 Ֆ.:* Ազնիւ Ծերուկեանի *Թաղման առթիւ՝ Թէճիրեան ընտանիք 500 Ֆ.:* Ովսաննա Կոնոյեանի *Թաղման առթիւ՝ Կոնոյեան ընտանիք 500 Ֆ., Ժամկոչեան եղբայրներ, Թիրէքեան եւ Համբարձումեան 100-ական Ֆ., Ղարիպեան, Սարգիսեան, Զերքէզեան, Փ. Թիրէքեան 50-ական Ֆ.: Տիկին* Ճէրայեանի *հոգեհանգստեան առթիւ՝ Սեդրակ Սամուէլեան 250 Ֆ., Մարի եւ Յակոբ Ճէրայեան, Յովհաննէս Յուսիկեան, Լօթօվին, Սարգիս Պետրոսեան, Ռաֆայէլ Ալթունեան 100-ական Ֆ.:* Կիւլիւզար Կիրակոսեանի *Թաղման առթիւ՝ Կիրակոսեան Ժոզէֆ, Մարտիրոս Բարսեղեան, Եսայի Մարգարեան 200-ական Ֆ., Գրիգոր Յակոբեան, Սեբոբեան ընտանիք, Ղազարոս Ղարիպեան, Քիւրէճեան ընտանիք 100-ական Ֆ., Դարբինեան, Ղարիպեան, Յակոբ Խալֆաեան 50-ական Ֆ.: Տիրամայր* Լուսին Գույումճեանի *յիշատակին՝ երէցկին Գույումճեան 100 Ֆ.:*

SARL ARA TRAITEUR
RAFFI ET ARA POHANYAN
ALIMENTATION
SPÉCIALITÉS DE PRODUITS ORIENTAUX ET EXOTIQUES
106, RUE MOUFFETARD
75005 PARIS
Métro : Censier-Daubenton
Tél. 337 90 69
ouvert tous les jours et dimanche matin
fermé le lundi

VIENT DE PARAITRE

— SIMON AVDOYAN N° D-3179
Chants traditionnels de la région du Vaspouragan - document

RAPPEL . . . . RAPPEL . . . . RAPPEL . . . . RAPPEL . . . . RAPPEL . . . .

— LIZ SARIAN	N° D-3170	Liz Sarian à Bobino
— LIZ SARIAN	N° D-3171	Chansons arméniennes
— LIZ SARIAN	N° D-3177	Chansons arméniennes
— NAREK DOURIAN	N° D-3178	Enchanté N. Dourian
— HAMLET MINASSIAN	N° D-40005	Musique populaire arménienne
— ARMINEH MARDIROSSIAN	N° D-40006	Chansons folkloriques arméniennes

—RUSSE-TZIGANE—

— ZINA ET GUEORGUI	N° D-3173	Folk Tzigane russe
— MICHA BAJANOFF	N° D-3180	Balalaïkas
— DJAN TATLAN	N° DEG 2002	Chansons russes

PRODUCTION et DISTRIBUTION EXCLUSIVE

DISQUES DOM

EN VENTE CHEZ TOUS LES DISQUAIRES

MEETING A LYON

— Sur le thème «UNITE ARMENIENNE - UNITE DE COMBAT», à quelques jours de la commémoration du 69ème anniversaire du génocide Arménien, le MOUVEMENT NATIONAL ARMENIEN, ainsi que le COMITE DE SOUTIEN AUX PRISONNIERS POLITIQUES ARMENIENS, LYON, appellent les Arméniens à venir nombreux à leur MEETING qui aura lieu le samedi 14 AVRIL à 20h 30 - salle Mairie du 6e,

33, rue Bossuet LYON 69006

où interviendront plusieurs responsables nationaux.

Avec également la participation amicale du duo ZEPUR.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

1984 *Թուականը՝ Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայրենակցական Միութեան 50-ամեակն է, եւ Նոր Կեսարիոյ հիմնադրութեան 15-ամեակը, նաեւ Աղբիւր Յուշարձանի բացման տարին է: Հետեւաբար Ֆրանսայէն, Ամերիկայէն, Լիբանանէն, Եգիպտոսէն եկած հայրենակիցներով հաւաքուելով այց մը կը կատարուի Հայաստան - Նոր Կեսարիա՝ Սեպտեմբեր 7-էն Սեպտեմբեր 22, ներկայ գտնուելու Յուշարձանի բացման եւ այլ տօնախմբութիւններուն:*

ԳԻՆՆ Է՝ 6750 ՖՐԱՆՔ

Կը խնդրուի արձանագրուելու համար՝ դիմել՝ Միութեանս անդամներուն եւ կամ հեռաձայնել՝ 780 - 82 - 58 208 - 01 - 83 իսկ՝ դրամական առաքումներուն՝

878 - 79 - 93

Արամ Խաչատուրեանի:

22, rue Saint Lazare, 75009 Paris

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

ԵՒ 6-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Կիրակի, Ապրիլ 15-ին Սահակ - Մեսրոպ *երգչախումբի հիմնադրութեան 6-րդ տարեդարձի առթիւ, Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր արարողութիւն:*

Կը նախագահէ, կը քարոզէ եւ կը պատարագէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը իր ամբողջական կազմով եւ ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի, *կ'երգէ* Կոմիտասեան անդրանիկ պատարագը *վերածուած քառաձայն երկսեռ խումբի համար Վարդան Սարգսեանի կողմէ:*

Սկիզբ. ժամերգութեան 8

Պատարագ՝ 10

Պատարագէն ետք եկեղեցւոյս Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ կը սարքուի սիրոյ սեղան, ի պատիւ՝ հիւրերու, երգչախումբի անդամներու եւ Պ. Պ. Բարսեղ Մաշոյեանի, Գեղամ Շեխբերեանի, Օրիորդք՝ Մարի Սիմոնեանի եւ Փօլէթ Օթարի, որոնք ծառայած են Մայր եկեղեցւոյս աւելի քան՝ քառասուն տարիներ:

Սոյն ճաշին մասնակցիլ փափաքողները պէտք է ապահովեն իրենց տեղերը եկեղեցւոյս քարտուղարութեան մօտ: Հեռաձայնել՝

77 - 84 - 70

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

Ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի, Մայիս 24, ժամը 20-ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
14-15
SAMEDI-DIMANCHE
14-15 AVRIL
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.681 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.681

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԵՐԲ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔՑԻ ԱՉՔԸ ԲԱՑԵՐ ՀԱՅՈՒ ԿԸ ՎԵՐԱԾԵՆ ԹՈՒՐՔ ՕՂԼՈՒ ԹՈՒՐՔ ՍԻՆԱՆԸ»...

—×—

Թուրք թերթերուն մէջ, զաւեշտական յօդուածները չեն պակսիր: Հատ մըն ալ ա՛յս մէկը, զոր ստորագրած է Իլհան Պարտաք չը «Թէրճիւման»ի Ապրիլ 12-ի թիւին մէջ: Թափթփած լեզուն թոյլ չտըւաւ որ աւելի յստակօրէն պարզենք մարդուն մտքերը, բայց յստակ կէտ մը կայ այն է որ՝ բոլոր Սինանները Թուրք են...:

×

Եթէ գոյութիւն չունենային Պոլսի գրաւումէն ետք մեր կերտած գլուխ-գործոցները, եւ մանաւանդ եթէ չըլլար մեծն Սինանը, որ 396 տարի առաջ, 1588 Ապրիլ 9, Շաբաթ, կը վախճանէր, աւելի ճիշդը նոր կը ծնէր, ինչպիսի՞ փաստերով կրնայինք պատասխանել հին քաղաքակրթութիւններու տեղացի եւ օտար սիրահարներուն, որոնք Անատոլուէն իրաւունք կը պահանջեն, կրնա՞նք ըսել:

Թերութիւն մը ունինք որ կը ծիծաղի, անամօթութեան ամենաբարձր աստիճանին վրայ բազմած: Հաճոյ թուելու համար օրուան քաղաքական հզօր դէմքերուն, անիմաստ, անտրամաբանական տըրփեղութենէ մը պարտուելով, «երկրորդութեան» տիտղոս մը կը նուիրենք օրուան երեւելի անձնաւորութիւններուն:

-«Դուն ... ո՛վ Պոլիս երկրորդ Նուաճողը» կ՚ըսենք,

-«Դուն ... ո՛վ երկրորդ Քանունի» կ՚ըսենք:

Մեր անհաճոյ մէկ սովորութիւնն է այս եւ երբ նոյնիսկ խնդրոյ առարկայ անձերը նեղուին այս որակումներէն, կը յամառինք. «մի՛ ըսէք, Էֆէնտիմ, դուք այդպէս էք, սակայն տեղեակ չէք:

Քանիցս ըսինք. Ֆաթիհ ոչ միայն Պոլիսը եւ Բիւզանդիոնը, այլեւ Հռոմէական կայսրութիւնը նուաճած է, Պոլսոյ գրաւումը վերջին օղակն է Հռոմէական կայսրութիւնը պատմութեան էջերէն սրբող շղթային: Եւ Սինան որ մահացաւ 396 տարի առաջ այսօր, անկասկած այդ գըրաւումին վրայ մեր դրոշմը ձգած տաղանդն է:

Բացէք ճարտարապետական բոլոր կոթողները ... Արեւմուտքին համաձայն համաշխարհային քաղաքականութեան ամենէն փառաւոր գործը Այա Սոֆիան է. ամէն բան մէկդի, գմբէթ մը ունի, որուն նմանը չկայ, ներառեալ նոյնիսկ Ս. Պետրոսի տաճարը: Մինչեւ ե՞րբ շարունակուած է այս պնդումը: Մինչեւ այն օրը երբ Սիւլէյմանիէ եւ Սելիմիէի մզկիթները իրենց երկնասլաց մինարէներով երկինքը դրոշմած են Թուրք-իսլամ քաղաքակրթութեան կնիքով: Այա Սօֆիա Սինանէ ետք, այլեւս միայն Սիւլէյմանիէ եւ Սելիմիէէ վերջ կուգայ:

Կեսարացի Տօղան Եունուս Աղայի տըղուն Սպաhիւլմէննան Աղային որդին էր Միմար Սինան կոչուած անսպառ հանճարը: Երբ չեն կրցած ուրանալ իր գործերը, իր Թրքութիւնը կարենալ մերժելու նպատակաւ կարգ մը արեւմուտքցի աչքըրացեր ուզած են այս «Թուրք օղլու Թուրք»ը ցոյց տալ որպէս ծագումով Հայ մը: Այս խայտառակ սուտ մըն է, զոր ուզած են մեր բազմաթիւ մեծերուն յարմարցնել: Մինչդեռ տեսէք ուրիշ մեկնարանութիւն մը. «Թուրք ցեղէն եկեղեցի կառուցանող չէ եղած, սակայն օրինակ միշտ կը յիշենք այն հայ ճարտարապետները, որոնց կը պատկանին Թուրք-իսլամ քաղաքակրթութեան ամենագեղեցիկ կոթողները»: Որովհետեւ ձուլուած են Թրքական խմորին որ ցոյց կուտայ թէ կը բիւրեղանան երբ լոգնան Թուրք-իսլամ մտքին, մշակոյթին, քաղաքակրթութեան ու անհրաժեշտութեան գետակին մէջ, մե՛ր հանճարով: Իրենց անունները թերեւս հայկական են, այդքան: Իրենց ստեղծագործութիւնները իրենց թրքացած մտքերուն ու սրտին, այսինքն Թուրք-իսլամ տարազին, անսանցելի գեղեցկութեան, հանճարին ու քերթողականութեան ներկայացուցիչներն են: Այդպէ՛ս գիտցէ՛ք:

Մեր գիտցածին համաձայն, Քանունիի արշաւանքներէն մէկուն ընթացքին երբ կ՚աւարտի «Բրութ» գետին վրայ ձգուած կամուրջը, կը հետաքրքրուի, այդ հետաքրքրութիւնը առիթ կը պատրաստէ հանճարի մը ծագումին եւ ըստ մեր գիտցածին, 81 մզկիթ, 51 մէսճիթ, 55 մէտրէսէ, 18 իմարէթ, 3 հիւանդանոց, 26 վարժարան, 6 մեծ կամարակապ ջրուղիներ, 7 մեծ կամուրջ, 17 քէրվանսարայ, 6 ջրամբար, 33 պալատ, 17 թիւրպէ եւ անհամար աղբիւրներ իր դրոշմը կը կրեն:

Ըսինք, «մեր գիտցածին համաձայն», հապա մեր չգիտցածնե՞րը: Աւելի առաջ պատմած էինք գրութեան մը մէջ. Մուսուլ կամուրջ մը կայ, որուն տակի ջուրը ցամքեցուցած են, սակայն չեն կրցած կամուրջը անյայտացնել: Ռումէլիի եւ միջին - Եւրոպայի մէջ կան բաղնիքներ, կամուրջներ, քէրվանսարայներ, որոնց վրայէն զողցած են արձանագրութիւնները սակայն չեն կրցած ջնջել Սինանի եւ Թուրք-իսլամ մշակոյթին ոճը:

Այսքան կոթող ի՞նչպէս ազմեր են Սինանի 98 տարուան կեանքին մէջ: Անշուշտ առանձին չէր ... այսինքն դիմած է իր վարպետներուն, աշկերտներուն գաղափարի իր ընկերներուն: Այսինքն կ՚ուզենք ըսել թէ իր հաստուցած խմբակը համալսարան մըն է: Իր փրոֆէսէօրներով, տոչէնթներով, օգնականներով ... Սինան հանճար մըն է, որուն գործերը չորս դար ետք հակառակ մեր այնքան անփութութեան ու դաւաճանութեան, կանգուն են միշտ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱՅՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ հակահարեկչական ուժերը ազատեցին, Ուրբաթ վաղ առաւօտեան, 40 ճամբորդներով հանրակառքը, զոր 3 պաղեստինցի ահաբեկիչներ «առեւանգած» էին եւ պատանդ բռնած մէջը գտնուողները, Հինգշաբթի իրիկուն: Հանրակառքը Աշքալոնէն Թէլ-Ավիվ կ՚երթար: Իսրայելացիք յարձակում մը կատարած են, Ուրբաթ առտու, եգիպտական սահմանին մօտ: 6 ճամբորդ վիրաւորուած է, երեք ահաբեկիչները՝ սպաննուած:

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱՅԻ մէջ, (Նախկին՝ Սէյլան) ցեղային խլրտումները վերսկսան: Շաբթուան սկիզբէն ի վեր 30 թամուլ սպաննուած է, բանակին հետ բախումներու ընթացքին: Անցեալ ամրան բնոյթն ունին այս բախումներն ալ, հիւսիսի եւ հարաւի միջեւ:

ՀՌՈՄ հասեր է Թուրք կասկածելի մը՝ Խօմէր Մերսան, որ մեղսակցութեան բաժին ունի 1981-ին, Պապին դէմ եղած մահափորձին մէջ: Արեւմտեան Գերմանիայէն արտաքսուեր է, Հինգշաբթի օր, եւ Ինթերփոլի երկու ոստիկաններու ընկերակցութեամբ հասեր իտալական մայրաքաղաքը: Կը մեղադրուի նաեւ կեղծ վըկայութեան համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարարը՝ Տըլոր տեսակցութիւն մը տուած է «Լիպերասիոն»ի, ուր կ՚անդրադառնայ Միջազգային Հիմնադրամի յառեւեւ նախատեսութեանց, ըսելով՝ «Ձենք ուզեր մեռնի՝ առողջացած», այլ խօսքով Նախարարին համար Ֆրանսայի փորձառութեան ինքնատիպութիւնը այն է, որ, պէտք է փրկէ իր տնտեսութիւնը առանց նահանջելու:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ աւելի ճիշդ լիբանանեան տարօրինակ պատերազմին 9-րդ տարեդարձն էր, Ուրբաթ օր, Ապրիլ 13-ին եւ ոչինչ լուծուած է: Կռիւներ, ռմբակոծութիւններ, հրացանաձգութիւններ եւ զոհեր: Ոմանք կ՚ուզեն որ սուրիական զօրքը Պէյրութ գայ (պատսպի քարտուղարը եւ Ֆրէնճիէ), նախագահ Ճեմայէլի Դամասկոս երթալը յետաձգուած էր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 30 / ԱՊՐԻԼ 9)

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

«Հայաստան» հրատարակչականը 1983-ի չորրորդ եռամսեակի արդիւնքներով յաղթական հանդիսացած է համամիութենական մրցումին, արժանանալով Խորհրդային Միութեան հրատարակչականներու պետական կոմիտէի եւ մշակոյթի աշխատողներու արհեստակցական միութեան կեդրոնական կոմիտէի կարմիր դրօշին: Յիշեալ ժամանակի ընթացքին հրատարակչականը՝ նախատեսուած 40-ի փոխարէն, լոյս ընծայած է 60 աշխատութիւններ: Այս տարի հրատարակչականէն լոյս կը տեսնեն 200 գիրքեր:

×

ՄԻՆԱՍ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Նկարիչներու Տունը բացւած է Մինաս Աւետիսեանի գործերուն ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած է այն հաւաքածոն, որ ցուցադրուած էր Մոսկուա եւ արժանացած մամուլի եւ մասնագէտներու բարձր գնահատանքին: Կերպարուեստի մէջ մուտք գործելով 60-ական թուականներու սկիզբը, որ կը բընութագրուի որպէս որոնումներու շրջան հայկական նկարչութեան մէջ, Մինաս Աւետիսեան կրցաւ օգտուիլ Մարտիրոս Սարեանի նկարչական մտածելակերպէն եւ իր տաղանդին ուժով դուրս եկել անոր ազդեցութենէն, ստեղծելով ի՛ր Հայաստանը, ստեղծելով ազգային եւ, նոյն ատեն, համամարդկային արուեստ մը: Գոյնի միջոցով արուեստագէտը կրցաւ հասնիլ անհասանելի բարձունքներու: Երեւանի ցուցահանդէսի բացման օրը Մինաս Աւետիսեանի արուեստին մասին խօսած են Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան նախագահ Սուրէն Մուրադեան եւ Շահէն Խաչատրեան: Բացումին ներկայ եղած է նաեւ Մշակոյթի նախարարը՝ Գուրգէն Առաքելեան:

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ

Լիոնի մերձաւոր իր ապարանքին մէջ, Հինգշաբթի առտու, Ապրիլ 12-ին իր մահկանացուն կնքած է Նափոլէոն Պիւլլիւքեան, ծանօթ դէմք մը, ոչ միայն հայկական, այլ մանաւանդ՝ Ֆրանսական շըրջանակներու մէջ:

Ծնած էր Մալաթիա, 1905-ին: Ապրիլեան Եղեռնին կորսնցուցած է իր ծնողքը, ինք ալ գերի ինկած քիւրտ ընտանիքի մը մօտ, ուրկէ փախած է եւ շրջան մը մնացած Ուրֆայի որբանոցը: Մարսէյլ հասած է 1923-ին, ուրկէ անցած է Սէն-Շամոն եւ աշխատած պողպատի գործատան մը մէջ: 1927-ին գացած է Փարիզ եւ գինուորութիւն ընելէ ետք, դարձած է Ֆրանսահպատակ: 1930-ին կը վերադառնայ Լիոն եւ օրուան մէջ չարաչար աշխատելով, իրիկունները կը հետեւի ճարտարապետական դասընթացքներու, յետագային մտնելով շինութեան գործերու մէջ: Պատերազմին զինուոր կ՚երթայ, ապա՝ դիմադրական շարժումին կը բերէ իր մասնակցութիւնը: 1950-ին կը հիմնէ իր բազմաթիւ ընկերութիւններէն մէկը՝ Լը Ռոք, 1957-ին ալ՝ Ասթրա-Փլասթիքը:

Նափոլէոն Պիւլլիւքեան մեծ մեկենաս մըն էր շրջանին, ոչ միայն սկիզբէն իսկ քաջալերած է արուեստ եւ արուեստագէտները, այլեւ իր մեկենասութեամբ է որ Լիոնի հիւանդանոցը ունեցած է արուեստական սրտի եւ խլիրդի վերաբերող ամէնէն արդիական մեքենաներն ու կազմածները: 1972 Ապրիլ 11-ին կը ստանար պատուոյ լեգէոնը, ապա յաջորդաբար՝ գիտատնտեսական արժանեաց շքանշանը եւ ակադեմական փալմ: Նախագահ, հուսկ՝ պատուոյ Նախագահն էր Ֆրանսայի շրջանի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի:

Նափոլէոն Պիւլլիւքեան իր կեանքն ալ պատմած է Ֆրանսերէն գրքոյկի մը մէջ, կեանք մը որ տխպար խորհրդանիշը կարելի է նկատել հրաշքով վերապրած սերունդի մը, որ ճակտին քրտինքով, այլ նաեւ բնածին ընդունակութեան շնորհիւ նուաճանդիստի բեռնակրութենէն հասած է շուրջ 20 ճարտարարուեստական հաստատութեանց գլուխը:

Ուրբաթ առաւօտ, ժամը 7.30-ի լուրերու ընթացքին, Ֆրանս-Ինթէռ իսկ կ՚անդրադառնար իր մահուան, ըսելով. - Նափոլէոն մեռաւ: Ֆրանսայի ամէնէն մեծերէն մէկը ճարտարարուեստի, որ գլուխն է 16 հաստատութեանց: Այս Հայը, հազիւ փրկուած Հայերու ցեղասպանութենէն, ութ տարեկանին ծախուած Քիւրտերու, եկած է Ֆրանսա եւ օրը 16 ժամ աշխատելով բարձր դիրքերու հասած, հիմնելով գլխաւորաբար պուշաժի գործատուն մը, սխթէմը իր հնարքն ըլլալով: Մեծ մեկենաս մըն էր արուեստի եւ գրականութեան, նաեւ բժշկութեան: Անձնական բարեկամը՝ Լուսար Խոխոյի եւ ազդեցիկ անդամ՝ ազատ որմնադիրներու:

«Լիպերասիոն», որ երբեք իմուոր չի կորսնցներ Մալմէզոն փոքր խորագրին տակ «Նափոլէոն, կայսր դարձած հայ գերին» մեծ խորագրով կ՚անդրադառնայ Պիւլլիւքեանի մահուան, մանրամասն պատմելով նաեւ անոր կեանքը:

×

Աւելցնենք թէ Նափոլէոն Պիւլլիւքեանի ապրած ապարանքը, զոր Թանգարանի վերածած էր, կը կոչուէր Լա Մալմէզոն եւ հոն է, Շամփանէր օ Մոն տ'Օրի դեբեզմանատունը ուր կը կատարուի իր թաղումը, Շաբաթ կէսօրէ ետք:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԻՒ ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ
ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ

ՆԵՐՍԷՍ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

ՄԻՆԱՍ ՉԵՐԱԶ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ուրիշ զէնք մըն ալ եղաւ հայկական խնդիրը՝ Պէրլինի վեհաժողովէն յետոյ: Ռուս - Թրքական պատերազմէն առաջ, Ներսէս, թէեւ թունդ հայրենասէր, պահպանողական քաղաքականութեան կը հետեւէր, գիտնալով որ հայ տարրը բաւական զօրեղ չէր Տաճկաստանի մէջ՝ տարբեր աշխարհավարութիւն մը ընդգրկելու համար: Ինք կուսակից էր Թաքթաքեան Պօղոս պատրիարքի խոհական ընթացքին, եւ սաստեց Զամեան Վարդանն ու իր երկու ընկերները, որոնք Հասգիւղի եկեղեցիին մէջ պատարագը խանգարած էին, «չպիտի յիշուի» պոռալով: Երբ ոստիկանութիւնը բանտեց երեքն ալ, ասոնց կուսակիցները գիշերային զանգակահարութեամբ ժողովուրդ հաւաքեցին տաճարին մէջ ու Վարժապետեանն ամբաստանեցին իբր թելադիր այս բանտարկութեան: Ներսէս, անկողինէն դուրս քաշուած, խորանին առջեւ տարուեցաւ ու ձեռքը սկիհին վրայ դնելով երդում ըրաւ որ ինք պատժել չէր տուած այդ երիտասարդները, զոր իսկոյն արձակել տուաւ իր անձնական երաշխաւորութեամբ: Այս ցոյցին ականատեսներէն եմ: Սակայն կացութիւնը փոխուեցաւ երբ ցարը պատերազմ հռչակեց Սուլթանին դէմ եւ իր յաղթական բանակները Կոստանդնուպոլսի դուռը հասան ու Տաճկահայաստանը գրաւեցին: Թրքահպատակ քրիստոնեայ ցեղերու վիճակը բարւոքելու խնդիր ծագեցաւ, եւ պահպանողականներն իսկ ըսկսան խլրտիլ: Եթէ Վարժապետեան անտարբեր մնացած ըլլար, նոր Վասակ մը պիտի նկատուէր հայ ժողովուրդէն ու պիտի անիծուէր իբր տրկամիտ ազգապետ մը որ չէր գիտցած օգտուիլ բախտորոշ շրջանի մը առաւելութիւններէն: Օտար ազգեր ալ սկսած էին նախատել Տաճկաստանի Հայերուն նուաստացուցիչ տիրասիրութիւնը, Թուրքին գարշապարը լիզող սողուններ որակելով «Արամի որդիները», եւ Indépendance belge-ի մէջ ստիպուեցաւ պաշտպանել մեր ազգային պատիւը, un vrai fils d’Aram ստորագրուած յօդուածով մը: Ներսէս նկատողութեան առաւ ժողովուրդին միահամուռ կամքը, եւ, յիշելով թէ Պատրիարքարանը իր նախորդներէն ի վեր 500-ի մօտ թագրիր մատուցած էր Բ. Դըրան՝ առանց ազգը հարստահարութենէ կարենալ ազատելու, այս անգամ ալ Եւրոպայի դիմեց՝ լիբանանեան վարչութիւն միայն պահանջելով Էրզրումի էյալէթին համար, որ պիտի շարունակէր Տաճկաստանի պետական անանջատ անդամներէն մին կազմել: Իր պահանջածը վարչական էր. ռուսահայ գործիչներ խեղաթիւրեցին զայն, ընկերվարական ոգի խառնելով: Վարժապետեան, իր դիւանագիտական ճարտարութեանը շնորհիւ, կրցաւ ազգային դատը պաշտպանել Սուլթանին ու իր նախարարներուն առջեւ ալ, որոնք միշտ ակնածեցան այս մեծ պատրիարքէն, թէեւ չկրցան կամ չուզեցին գործադրել Պէրլինի դաշնագրին 61-րդ յօդուածը, նախակարապետ Սեւրի դաշնագրին: Այս վերջին դաշնագրին շնորհիւ, Սպանիայի չափ ընդարձակ Հայաստանի մը պիտի տիրանայինք այսօր, եթէ Երեւանի կառավարութիւնը կրցած ըլլար անառիկ Կարսը պաշտպանել Գարա - Պէքիրի սակաւաթիւ զօրքին դէմ:

Ներսէս արիապէս ստանձնեց հայկական խնդրին ամբողջ պատասխանատուութիւնը, հալածանքէ զերծ պահելով իր խորհրդականներն ու աշխատակիցները: Իր պաշտօնին ներքին ու արտաքին հոգերը խանգարեցին իր կորովի առողջութիւնը, եւ շաքարախտ սկսաւ կրծել զայն: Այս հիւանդութիւնը սրտնեղութիւն բերաւ իրեն եւ պատճառ եղաւ իր բազմաթիւ հրաժարականներուն, թէեւ երբեմն հրաժարականները իբր զէնք ալ գործածեց, կառավարութենէն զիջումներ ստանալու համար ի նպաստ իր ժողովուրդին: Օր մը շատ զայրացած գտայ զայն՝ Օրթագիւղի այն տունին մէջ զոր Աբտիւլ - Համիտ իր տրամադրութեանը տակ դրած էր: «Սուլթանը կ՚ուզէ որ պատրիարք մնամ, ըսաւ ինծի, այլ Փարաւոնի պէս խստացուցած է իր սիրտը ժողովուրդիս դէմ: Գուցէ կը կարծէ թէ կաշառած է զիս իր նուէրներովը: Եթէ շարունակէ իր խստասրտութիւնը, օր մը չէվրէի մը մէջ պիտի դնեմ իր ընծայած հազար ոսկին ու շքանշանները եւ ետ պիտի ղրկեմ իրեն»: Շատ թախանձեցի որ հրաժարէր այդ գաղափարէն. ուրիշ բարեկամներ ալ այս խորհուրդը տուին իրեն, Աբտիւլ - Համիտի կատաղութիւնը չշարժելու համար, եւ Ներսէս ետ կեցաւ իր մտադրութենէն:

Յայտնած էր ինծի թէ, եթէ հրաժարականն ընդունուէր վերջապէս, միտք ունէր Եւրոպա երթալ, մասամբ դարմանելու համար իր շաքարախտը, այլ մանաւանդ ազգային դատին նուիրուելու համար: Հարցած էր ինծի թէ կը հաւատայի՞ որ կարենար օգտակար ըլլալ, եւ պատասխանած էի թէ, քանի որ անլեզու Խրիմեանը կրցած էր համակրանք շահիլ, ինք իր քաջավարժ Ֆրանսերէնովն ու դիւանագիտական լեզուովը կրնար աւելի մեծ ազդեցութիւն գործել: Ներսէս յարած էր թէ զիս իրեն հետ պիտի տանէր իբր քարտուղար, եւ ուզած էր տեղեկանալ թէ որքա՞ն դրամով կրնայինք համեստօրէն ապրիլ Եւրոպայի մէջ: Վեր ի վերոյ հաշիւ մը ներկայացուցած էի. «Մեծ բան մը չէ այդ, ըսած էր ինծի: Ես այս նպատակով քիչ մը դրամ պահած եմ Խասեան եղբայրներուն քով. կրնայ բաւել մեր երկուքին, եւ բեռ չենք ըլլար ժողովուրդին, որոյ չուանովը հոր չիջնուիր»:

Հիւանդութիւնը ծանրացաւ, եւ Վարժապետեան յայտնեց ինծի թէ որոշած էր մերժել Էջմիածնի կաթողիկոսութիւնը, իր քուէն տալով Մակարին, «որ չի դաւաճաներ, ըսաւ, մեր եկեղեցւոյն»: Յետոյ յարեց. «Արդէն պատրաստած ու չէճմէճէյիս մէջ կապած եմ կտակս, ինչպէս որ յայտնեցի Մկրեան Տ. Յովհաննէս քահանային ալ: Մահէս յետոյ, եկէք փնտռեցէք: Ձեր երկուքին վրայ վստահութիւն ունիմ»: Իսկոյն գացի պատմեցի Մկրեանին, որ Ֆէրիքէօյի փողոցի տանս դիմաց կը բնակէր: Յայտնեց թէ Ներսէս արդարեւ իրեն ալ ըրած էր նոյն յայտարարութիւնը, եւ որոշեցինք միասին երթալ պատրիարքին տունը, երբ լսէինք անոր մահը:

Առտու մը կանուխ, Վարժապետեանի բարապաններէն մին եկաւ լուրեց ինծի թէ Սրբազանը աւանդած էր իր հոգին: Մեծ եղաւ ցաւս, նաեւ զարմանքս, զի յիշեցի թէ, ճիշդ նախորդ օրը, պատրիարքը դարմանողներէն մին, Գերման Հիւանդանոցի հայասէր բժշկապետը, Մորդման, յայտնած էր ինծի թէ իր շաքարախտը շատ վտանգաւոր չէր ու կրնար դեռ 20 տարի ապրեցունել այդ հազիւ 47-ամեայ հիւանդը: Փութացի երթալ Մկրեանին, եւ միասին հասանք Օրթագիւղի տունը: Ներսէս Վարժապետեան կոնակի վրայ պառկած էր անկողնին մէջ, խաղաղ դէմքով այլ շուշանափայլ մորթը մանիշակագոյն սեւութիւն մը զգեցած: Գիւղին պուլկար եկեղեցիէն եկած պուլկար քահանայ մը կ՚աղօթէր, անկողնին քով ծնրադիր ու գլխահակ: Հոն էին հանգուցեալին քոյրն ու եղբայրները, որոնք պատմեցին թէ պատրիարքը, Մաքսուտ Սիմոն պէյի գիշերային այցէն յետոյ, յանկարծամահ եղած էր: Ուզեցինք տեսնել չէճմէճէն. բերին ցոյց տուին. բացուած էր եւ ոչինչ կը պարունակէր: Յիշեցի Մորդմանի կարծիքը, մտաբերեցի մարդկային չարութեան անսահմանութիւնը, եւ գանկիս մէջ սեւեռուած մնաց սա կասկածը թէ արեւելեան եղերադէպներու թոյնը հոս ալ խաղացած էր իր քստմնելի դերը:

Ներսէսի մահէն երկու տարի յետոյ բացուեցաւ իր երկնած Ազգային Կեդրոնական Վարժարանը, Տաճկահայութեան բարձրագոյն կրթարանը, որ եկաւ իրագործել իր փայփայած երազը, Հայութեան նուիրելով ազգապանծ մտաւորականներու համաստեղութիւն մը: Կրնանք ըսել թէ իր մեծ երազն ալ մասամբ իրագործուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումովը, որ եկաւ ազգային բոյն մը ապահովել մեր դարերէ ի վեր տարկացած ժողովուրդին:

1929

«ՆՈՐ ՀԱՅ»

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՈՉՈՒՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թրքական ու գերմանական ցեղասպա- նութեան փորձերուն միջեւ համարակ[...] երեւոյթներուն անդրադառնալով, Տոքթ. Հ. Տէքմէճեան նշեց որ միայն մէկ կամ քանի մը յատկանիշերուն գոյութիւնը բա- ւարար չէ. ընդհանրապէս բոլորին կամ մեծամասնութեան ներկայութիւնն է որ կարելի ու հաւանական կը դարձնէ եղե[...] նը: Այս յատկանիշերէն վեր կ՚առն[...] հետեւեալները, որոնք ամբողջական չ[...] ըստ[...], ոչ ալ ըստ թուագրութեան ջարդերու[...] ժամանակաշրջանի:

–

ա. Կազմակերպչական մօտեցում. - Ա[...] հասկացողութիւնը կ՚ենթադրէ, որ երկ[...] իրաւակարգերուն ալ պարագային, կա[...] ռավարութիւնը այլեւս Պետութեան սահ[...] րական պաշտօններէն կը համարիր մա[...] դասպանութիւնը: Իր քաղաքացիներու կործանումը կը նկատէր պարզ դիւանա[...] կալական գործունէութիւն մը, իր [...] նորոշ պատճառաբանութիւններով (պա[...] տերազմական դրութեան պատճառաւ [...] հրրաժեշտ միջոցառումներ, ընկերայ[...] կարգուսարք մը օրինադծերով պարտա[...] բելու իրաւասութիւն, եւայլն):

–

բ. Ծրագրումի տարողութիւն. - Արա[...] քը կ՚ենթարկուի ուշադիր ծրագրումի [...] կարգադրութեան: Յարմարագոյն ժա[...] ընտրութիւնը (պատերազմական վիճակ[...] որ կ՚արգիլէ որեւէ միջամտութեան կա[...] րելիութիւնը: Հայկական ցեղասպանո[...] թեան պարագային, միակ երկու տէրու[...] թիւնները որոնք արդէն կրնային հա[...] դիմանալ՝ Միացեալ - Նահանգներն [...] Գերմանիան էին: Առաջինը հետաքրքր[...] ւած չէր, ոչ ալ կարող (հակառակ դե[...] պան Մորկընթաուի հերոսական ջանք[...] րուն), տրուած ըլլալով նախագահին [...] դէպ գոյութիւն ունեցող ընդդիմադր[...] թիւնը. երկրորդը նոյնիսկ ներշնչէ[...] կատարեց ոդրերգութեան մէջ: Իսկ [...] եաններուն պարագային, ոչ ոք կարող[...] թիւն ունէր կասեցնելու պատահածը[...] երկար ատեն նոյնիսկ անտեղեակութ[...] կը տիրէր անցուդարձերուն նկատմամբ:

գ. Ամբողջական դրոյթը, ազդեցիկ [...] պատիչութիւնը. - Ոչ մէկ պարագայի [...] կատի առնել բացառութիւններ՝ թիր[...] հաւաքականութիւնը անհետ ընելու [...] վին մէջ: Այրեր, կիներ, երախաներ [...] ծերեր, առանց դասակարգային կամ [...] խորութեանց, որպէս նոյն ցեղի անդա[...] ները, բոլորն ալ, սպաննել: Թուրքե[...] նոյնիսկ հետաքրքրուած չէին կրօնափո[...] ըլլալու պատրաստակամութիւն յայտն[...] ղներով: Թալաաթ լաւ մուսուլման չէ[...]

ԶՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Ո՞ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

զ) Պ. Կարապետեան մատնանշեց, որ հայ կազմակերպութիւններ երբեմն կը դիմեն միջազգային բնոյթ ունեցող կազմակերպութիւններու, ի խնդիր հայ անհատներու կամ հաւաքականութեան իրաւունքներու պաշտպանման: Սակայն այս չի բաւեր: Պէտք է քաջալերել Սփիւռքահայութիւնը, որ հիմնէ փոքր կազմակերպութիւններ, որոնք իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն նման միջազգային մարմիններու: «Աւելի իրատես է յուսալ բան մը առնել, եթէ արդէն բան տուած ես», ըսաւ ան: Եւ ապա, շատ օգտակար փորձառութիւն կարելի է ձեռք ձգել նման մարմիններու հետ գործակցելով եւ անոնց մէջ դեր ստանձնելով:

Խօսք առաւ այս տողերը գրողը, իբր զրուցակից: Ընդգծեց, թէ կարեւոր նըկատուած է մտաւորականութիւնը, մանաւանդ՝ Քոբթեանի եւ Թաշճեանի կողմէ, եւ այս արդար է: Հող, կառավարութիւն, զինուորական մեծ ուժ չունեցող հաւաքականութեան մը հարստութիւններէն է իր հոգեմտաւոր կեանքը: Մտաւորական ուժերը առոյգ կը պահեն այդ կեանքը: Հայ իրականութեան մէջ անոնց սահմանուած է այդ հոգեմտաւոր կեանքի աւանդը պահելու դերը, եւ հողը կորսնցուցած, աւանդապաշտ ժողովուրդը յաճախ արդէն հանդիսացած է ոչ - աւանդական մտաւորական մօտեցումներու: «Արդէլք հանդիսացած» է ոչ միայն պարզ դրաքննութեամբ, այլ աւելի բարդ միջոցներով, - որքան ատեն որ աւանդապահի (անկասկած՝ կարեւոր) դերը կատարած է հայ մտաւորականը, ունեցած է ունկնդիրներ, համեստ պաշտօններ, երբեմն՝ լաւ ալ գովեստ: Եղած է գործակատարը՝ կազմակերպութիւններու: Նոյն մտաւորականները, երբ փորձած են հիմնականօրէն քննադատել արուեստ մը, քաղաքական վերլուծում մը, մօտեցում մը՝ ենթարկուած են զանազան տեսակի զրպարտութիւններու, երբեմն՝ հալածանքի: Մտաւորականը միշտ կ՚այպանուի, իբրեւ վերացական անձ, անգործնական անձ, եւայլն, բայց երբ գործնական փոփոխութիւն մը առաջարկէ, որ կրնայ պատճառ դառնալ այս կամ հաստատուած առաջնորդ - խմբակի (ըլլա՛յ կղերական, կուսակցական, դրական) հեղինակութեան կրճատումին կամ նուազումին, իրեն անմիջապէս կը թելադրուի որ վերադառնայ վարժարան կամ դրադարան, չմիջամտէ աշխարհի, կեանքի, գործի իրականութիւններուն վարժ մարդոց կատարած գործին: Մտաւորականութիւնը պէտք է ունենայ կրկնակ դեր մը, - նախ՝ արդէն իսկ ճանչցուած, գործնական բնոյթ ունեցող հարցերով զբաղող մարմիններու մէջ պէտք է ունենայ իր տեղը, որպէս ծրագրող եւ գործադրող մարմիններու անդամ: Մտաւորականի պատրաստութիւնը եւ հարցերու հանդէպ ունեցած մօտեցումը շատ օգտակար կրնայ ըլլալ գործնական մարդոց, երբ անոնք կը քըննեն բազմակողմանի հարց մը, որ լուծումի պէտք ունի: Յետոյ, պէտք է առիթ տալ մտաւորականին, որ ան ալ սորվի այսպէս կոչուած փորձառու, ծանրակըշիռ, գործնական մարդոցմէ: Կրնայ ըլլալ որ այդ օգնէ իրեն՝ ապագային աւելի լաւ մտածելու եւ վերլուծելու, նո[...] իսկ աւելի իրատես ու յստակատես ք[...] նադատութիւններ ընելու: Եւ վերջապէ[...] մտաւորականը այն անձն է, ու մտաւո[...] րականութիւնը այն խմբակն է ընկերո[...] թեան մը մէջ, որ պէտք է ազատ ըլլա[...] նոյնիսկ քաջալերուի՛ հանրութեան առջ[...] հիմնական հարցեր հարցնելու: Այսին[...] նոյնիսկ երբ ժողովուրդի մը առաջնոր[...] դասին 90 առ հարիւրը համաձայն է [...] այս կամ այն բանը պէտք է իրագործե[...] մտաւորականը պէտք է իրաւունք ունե[...] նայ հարց տալու, - վասն ինչի՞: Յանո[...] ինչի՞: Յանուն ո՞ր սկզբունքներուն, [...] րո՞ւ շահերուն: Ի՞նչ է վերլուծումը՝ [...] կ՚արդարացնէ այս կամ այն ազգային [...] դին յատկացնել դրամ եւ մարդուժ: Մ[...] տաւորական մը «քանդիչ» կը նկատո[...] երբ նման հիմնական հարցումներ կը հա[...] ցնէ, երբ կ՚ըսէ թէ այս կամ այն ար[...] մտածուած մօտեցումը սխալ է, ճիգե[...] պարապ տեղը կը վատնուին, եւայլ[...] Կազմակերպութիւններ կը նախընտրե[...] զինուորագրել մտաւորականներ, որոն[...] նեղացուցիչ վերլուծումներով այս [...] այն ծրագրի, մօտեցումի եւ գործունէ[...] թեան մասին հիմնական հարցեր չեն [...] րուցաներ:

(Շար. 1[...])

եր նպատակը լաւ Թուրք ըլլալն էր։ Աւելի կարեւոր էր իրենց համար բանթուրանիզմը յաջողցնել, Թրքական ցեղերու միութեամբ։

դ. Ճարտարագիտական կարելիութիւն.- Հրամաններու արագ փոխանցման, մարդուժի շտապ տեղափոխման ու բնաջնջումի գործողութեան մեքենայացման անհրաժեշտ տուեալներու առկայութիւնը թափ կուտայ ցեղասպանութեան ու «կ'ապահովէ» անոր գործադրումը։ Այս գծով թէեւ Թուրքիան այնքան զարգացած չէր որքան 25 տարիներ ետք Գերմանիան, սակայն հեռագրալարերն ու շոգեկառքային գրութիւնը լիովին կիրառուեցան հայկական եղեռնի պարագային։

ե. Տագնապի մթնոլորտ. - Այն ընկերութիւնը, որուն ծոցը տեղի կ'ունենայ ցեղասպանութիւնը, կ'ապրի ընկերային, քաղաքական, հոգեբանական, հոգեկան ու տնտեսական վերիվայրումներու բուռն շրջան մը։ Օսմանեան փլուզող կայսրութիւնը այդպիսի կացութիւն մը կը պարզէր։ Բ. Աշխարհամարտի նախօրեակին, Գերմանիա կ'ենթարկուէր խուճապային զգացումներու։ Անորոշութիւններով, վախով, ծայրայեղութիւններով հրմշտկող իրականութիւն մը կը յատկանշէր ժամանակը։

զ. Գաղափարախօսական հրամայական.- Զանգուածային բռնամիջոցներու արդարացումին համար անհրաժեշտ կը դառնայ կերտել գաղափարախօսական հիմք մը։ Թուրքերը, որոնք նախ փորձած էին պանիսլամութեան միջոցաւ իրականացնել իրենց աշխարհակալական ծրագիրները, արաբական երկիրներու ազգայնական հակումներուն ցուցաբերած ընդդիմադրութեան որպէս պատասխան, առաջ քշեցին այլազան Թուրք ցեղերու իտէալականացած եղբայրութեան կամ ազգակցութեան գրոյթը, որով ասոնց միացումը - բանթուրանիզմ - անդիմադրելի մղում։ Գերմանները, ցեղային բիւրեղացումը եւ գերազասութիւնը դարձնելով իրենց մտասեւեռումը, նացիզմի մէջ գտան անոր իրագործման ազդու արտայայտութիւնը։ Իսկ այս մղումներուն թումբ կանգնած ամէն կարծեցեալ թէ իրական արգելք ինքնին ստորագրած կ'ըլլար իր ոչնչացման պարտաւորագիրը։

է. Ամենակարող ղեկավարութիւն. - Որոշ մտային գրութիւն նախապայման է ցեղասպանութեան յղացումին, ծրագրումին ու գործադրութեան համար։ Այսպէս, նոր անհատը (Թուրք թէ գերման) կը լուսարձակուի որպէս գալիքի ռահվիրան։ Լուսանցքային մարդիկ, ինչպիսին էին ծագումով ոչ այնքան բիւրեղ Երիտասարդ Թուրքերը (որոնց մէջ նկատառելի թիւ մը կը հաշուէին տէօնմէ՝ կրօնափոխ Հրեաներ, նոր Թրքացած Ալպանացիներ, չէչէններ, քիւրտեր եւայլն), ցեղասպանութիւնը կը դարձնէին իրենց նորընծայ ինքնութիւնը հաստատող, ընդգծող, դրոշմող փրկութեան միջոց, յաչս այդ ինքնութեան տէրերուն աւելի մոլեռանդ ազգայնամոլութիւն ցուցաբերելով։ Նոյնն էր կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ, ուր Նացի ղեկավարութիւնը ընդհանրապէս հիմնական ցեղագանգուածին մաս չկազմող հաւաքականութիւններէ սերած էր (աւստրիացի, հիւսիսային եւրոպացի եւայլն)։ Ցեղային լուսանցքայնութեան յաճախ կը միանար ընկերային - հոգեբանական, ընկերային - տնտեսական մերժուածութիւնը, որպէս ամբողջացուցիչ, հիւանդագին ղեկավարի դիմանկարին։

Վերոյիշեալ գլխաւոր, բայց ոչ ամբողջական հասարակաց յատկանիշերուն թուումէն ու պարզաբանումէն ետք, դասախօսը անդրադարձաւ Հայկ. եւ Հրէական ցեղասպանութեանց ցոլացուցած տարբերութիւններէն քանի մը երեւոյթներուն։

ա. Հմայիչ ղեկավարի մը բացակայութիւնը Թուրքիոյ պարագային, ուր հաւաքական խմբակցութիւն մը իր անդամներուն միջեւ կը բաժնէր առաջնորդութեան յատկանիշերը, մինչ Հիթլեր՝ Գերմանիոյ մէջ կը մարմնաւորէր ամբողջացականութիւնը։

բ. Գերմանիա ծայրակէտային կատարելութեան հասցուցած էր ցեղասպանութեան մեքենան իր ճարտարագիտական կարելիութիւններուն լրիւ կիրառումով, մինչդեռ Թուրքիան տակաւին սահմանափակուած էր զարաւկիրքի միջոցներով։

գ. Թուրքերու եւ Գերմաններու համարումը իրենց զոհերուն նկատմամբ փոխադարձաբար կը տարբերէին հիմնականին մէջ անով, որ մինչ Թուրքը Հայը կը նկատէր որպէս քաղաքական ու մշակութային, ընկերա - տնտեսական աշխուժութեամբ օժտուած բնարանի փոքրամասնութիւն մը, Հրեաները, թէեւ նոյնպէս փոքրամասնութիւն մը որ ակնյայտ էր մտաւորական ու առեւտրական մարզերէն ներս, սպառնալիք չէին ներկայացներ գերման հասարակութեան։ Տակաւին, Հայերը քաղաքական նպատակներ, անկախութիւն կը հետապնդէին, իսկ Հրեաները՝ ոչ, բացի անջատ ու անձնական գիրքերու ձեռքբերումէն։ Հրեաները ցեղայնօրէն ստորադաս նկատուելով, անհրաժեշտ կը դառնար անոնցմէ «մաքրուիլը», զանոնք բնաջնջելով, իսկ Հայերը՝ մեծապէս զարգացած, քաղաքակրթեալ, քաղաքական ուժով վտանգաւոր տարր կը համարուէին։ Այլ խօսքով, Նացիները վերէն կը դիտէին Հրեաները, մինչ Թուրքերուն մօտեցումը հակառակն էր։

«Վերջին կէտը, զոր կ'ուզեմ շեշտել», ըսաւ Տոքթ. Տէքմէճեան, «ցեղասպանութեան բոլէն տիեզերականութիւնն է, այնտեղ, ուր այս պատահական թէ ոչ ուժականութեան դրսեւորումները կը խաչաձեւուին»։

Ընդհանուր դիտողութիւններու կարգով կարելի է նշել թէ ցեղասպանութեան մը զոհերը հոգեկիչ չեն ըլլար այլ ցեղասպանութեան մը զոհերուն։

Ապա, իբր եզրափակիչ նկատառումներ, ան յիշեցուց որ Թուրքիա այսօր հետեւողական աշխատանքի լծուած է ոչ միայն Հայերու պահանջները ուրանալու, այլեւ անցած է հակայարձակողական դիրքորոշումի, անդուլ պայքարելով Հայաստանի անունն իսկ ջնջելու պատմութեան էջերէն. եւ ասիկա՝ Միացեալ-Նահանգներու տարեկան 800 միլիոն տոլարի օժանդակութենէն, այսինքն մեր իսկ մուծած տուրքերէն, օգտագործելով սոյն նպատակին համար։

Վերջապէս, ան թելադրեց նոր սերունդին մէջ վառ պահել Հայրենասիրութեան զգացումը, նաեւ օտար հանրութեան գիտակցութիւնը սրել անհատական թէ կազմակերպուած միջոցներով։

Ներկաներուն խանդավառ ընդունելութենէն ետք, Տոքթ. Տէքմէճեան նաեւ ըստ կարելւոյն պատասխանեց հարցումներու եւ կատարեց խորհրդածութիւններ, որոնք կը վերաբերէին Մուսթաֆա Քեմալ Աթաթիւրքի առնչութեան հայկական ցեղասպանութեան, Հայ եւ Հրեայ փոխյարաբերութեան իրենց ջարդերուն ու պահանջներուն հանրայայտման գծով, հակահայ ելոյթներու փոխադարձումի կարելիութիւններուն եւ հայկական ահաբեկչութեան խաղացած դերին։ Այս կարծիքի շահեկան փոխանակումները կրնան նիւթ ծառայել մէկական բանախօսութեան։

Երեկոյեան ցայտուն երեւոյթը՝ բանախօսին կարողութիւնն էր, խրթին ու յուզական յագեցուածութեամբ նիւթը ճարտարօրէն ու հասկնալի կերպով մատուցանելու, առանց ինքնանպատակ եւ երկարապատում շեղումներու, մնալով գիտական առարկայականութեան ծիրին մէջ՝ առանց չոր ըլլալու, նոյն ատեն ցուցաբերելով սրամտութիւն ու սրաբանութիւն։

Յայտագրի աւարտին, ներկաները առիթ ունեցան հիւրասիրութեան ընթացքին անձնական հետաքրքրութիւններով զրուցելու Տոքթ. Տէքմէճեանի հետ։

Հանդիսավար Զ. Խանճեան իր բացման խօսքին մէջ շեշտած էր որ Հայ Աւետ. համայնքը շարժումի հիմնադրութենէն ի վեր բարձր պահած է մշակոյթի դրօշը, թէ քրիստոնէական եւ թէ ալ հայկականութեան առումով։ Եւ թէ կազմակերպիչ հաստատութիւնն ալ կը միտէր շարունակելու այդ առաքելութիւնը այս ու նման ձեռնարկներով։

Երեկոյթը պարզապէս փաստեց, որ նպատակ ու միջոց լաւագոյնս կը համընկնէին. պակսողը՝ մատուցուածը ընդունողներն էին։

ԽՆԴԱԼՈՎ ՄԵՌՆԻԼ...

Յանկարծ մտածեց թէ երբեք չէր սիրած այդ կինը։ Ետ քաշուեցաւ եւ թողուց որ դագաղը երեքով տանին։

×

- Անձնասպան պիտի չըլլամ. այնքա՞ն շատ կը մոռնան մեռածները...։

ԵՒ ԵՂԱՒ Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ...

—×—

Ապրիլ 8, Կիրակի օրը Հ. Բ. Ը. Մ.-եան Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Դ. Վարուժանի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած հանդիսութիւն մը, կազմակերպուած Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան կողմէ։ Կարելի էր նկարագրել այս հանդիսութիւնը, գրելով մեր Սփիւռքին ներկայ կացութեան մասին կաղապարատիպ քանի մը կլոր խօսք ինչպէս՝ «երբ օրէ օր կը կորսուինք, մեզի հետ չի քալեր մեր լեզուն, մշակոյթը, սպիտակ ջարդը կը լափէ մեզ» եւայլն, ու գլխադիր «Սակայն»ով մը դառնալ վերոյիշեալ երեկոյթին, քանի մը պայմանադրական ածականներով ալ - յուսատու, քաջալերիչ, սրտապնդիչ երեւոյթ եւայլն - ցատքել վրայէն։ Թէեւ տեսականօրէն սխալ բաներ ըսուած պիտի չըլլար այդ պարագային, բայց հոս կուզայ նրատիլ պզտիկ «սակայն» մը։

Ի՞նչպէս կը կազմակերպուի բանաստեղծի մը ծննդեան հարիւրամեակի հանդիսութիւնը. ամէնէն դասականացած ձեւն է անոր ներկայացումը մէկ կամ աւելի տեսանկիւնէ, մէկ կամ աւելի դասախօսներու կողմէ, ու միջանկեալ կամ յետոյ, խօսքը տալ նաեւ իրեն, իր գործերէն նմոյշներով։

Այդպէս ալ եղաւ ... ձեւականօրէն։ Նախ բեմ եկաւ օրուան նախագահուհին Տիկին Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան (Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան սա նախագահութիւնը քիչ մը տարօրինակ կը թուի ինծի. երկու դասախօս նոյն նիւթին համար հասկնալի է, նիւթի տրամաբանական բաժանումով մը, սակայն չեմ հասկցած թէ ինչ կ'ըլլայ նախագահ տիտղոսին կամ պաշտօնին տարազը հոդ. եթէ նախագահը այն անձն է որ կը հովանաւորէ ձեռնարկը, ու ընդհանուր գիծեր կուտայ միայն օրուան դէմքին կամ նիւթին մասին, բուն խօսքը ձգելով ուրիշի մը, գոնէ շրջուած ըլլային դերերը)։ Շարունակենք սակայն մնալ թղթակցութեան մեր լուսանցքէն ներս։ Հիլտա Գալֆայեան ըսաւ թէ Վարուժանի ծննդեան հարիւրամեակի նուիրուած հանդիսութիւններ տեղի կ'ունենային հայաշատ ամէն կեդրոնի մէջ, սակայն անշուշտ ամենափայլուն կերպով այս տարեդարձը կը տօնուէր Երեւան, ակադեմական մակարդակի վրայ, - հոս մեր ըրածին պէս չէ, ըսել կ'ուզէր կարծես։ Յետոյ շատ համառօտ Վարուժանի իւրաքանչիւր գործին ստուերագիծը տալով ըսաւ թէ իսկական գագաթ մըն էր Վարուժան եւ թէ շատ ժողովուրդներ պիտի ուզէին Վարուժան մը ունեցած ըլլալ։ Յետոյ իր խօսքը վերջացուց 1958-ի Կանտի համալսարանին մէջ ի պատիւ իրեն զետեղուած յուշատախտակը յիշելով։

Իր աղուոր հայերէնը ու արտայայտութեան սահուն ընթացքը ներկաներուն հազիւ թէ ներշնչած էր հեղասահ հայերէն մը ունկնդրելու հաճոյքը ու լարած բոլորը՝ շարունակութեան սպասումին, երբ սրահ մտաւ խոշոր գլխարկով խառնակիչ «սակայն»ը հետն ալ բերելով քանի մը էջ կախման կէտ։

Խօսք առաւ Զանդու, ըսաւ թէ համադրում մըն է իր ընելիքը Վարուժանի մասին զանազան վկայութիւններու եւ սկսաւ նախ նկարագրել Օսմանեան Պետութեան այդ շրջանի կացութիւնը եւ անցնելով Վարուժանին, ամէնէն յստակամիտ ունկնդիրն իսկ իր պարզած խառնիճաղանճին մէջ մոլորեցնելու հաստատ կամքով, ջանաց կարդալ իր համադրումը. եւ յաջողեցաւ։ Այս յաջողութեան մեծապէս նպաստեց ընթերցումի «կոտրակաւոր» այն գրութիւնը ուր ամէն չորս նախադասութենէ մէկը կէս կը մնար ու վերստին կը սկսէր։ Չհասկցուեցաւ թէ լոյսի անբաւարարութեան կամ ակնոցի անյարմարութեան մը նպաստն ալ կա՞ր այս յաջողութեան մէջ, բարձրախօսի բացակայութեան հետ։

Այսպէս ունկնդրեցինք Վարուժանի մասին ահագին բան, իր գիրքերուն, գրածներուն, սէրերուն, ուսանողութեան, նորէն գրածներուն, լեզուին, Կանտի յուշատախտակին, Փարիզէն դացողներու եւայլն, եւայլնի մասին։ Զանդու իր խօսքերը աւարտեց «Սովետական Գրող» հրատարակչութենէն նոր լոյս տեսած Վարուժանի ամբողջական գործը ներկայացնելով ու մաղթելով որ Սփիւռքի մէջ ալ այս առիթով գեղատիպ հատոր մը լոյս տեսնէ իրմէ, ամբողջական հաւաքածոյ մը (կ'երեւի շատ պահ չէր մնացած Երեւանի հրատարակութեան ուրակէն)։

Միջանկեալ եղան արտասանութիւններ Վարուժանէ, Տիկին Բալըեան՝ Կարօտի նամակ, Ցան, Անկայծ հրաչ, Զօն, Տիկին Տէր - Գրիգորեան՝ Հօրս բանտին մէջ, ու Տիկին Թէրզեան՝ Նաւասարդեան, Վարուժնակին, Անդաստան։

Զանդուէն ետք կրկին խօսք առաւ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան ու ըսաւ թէ լրացած էր թէեւ այդ հանդիսութիւնը, սակայն ամբողջ տարի մը ունէինք հաղորդուելու համար Վարուժանի գործերուն հետ ու իրմով, իր ծննդեան հարիւրամեակին առիթով։

Ա. Թ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

—×—

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆ

Անցեալ շաբաթավերջին, դաշտ իջնող միակ հայկական խումբը, Ալֆորվիլի Իւ. Ժ. Ա.-ն իր դաշտին վրայ կրեց ծանր պարտութիւն մը, Կանիյի դէմ (1 - 5) արդիւնքով։ Ալֆորվիլի այս պարտութիւնը կրնանք բացատրել դրդապատճառի բացակայութենէն, քանի ակումբը՝ այլեւս կորսնցուց բարձրանալու իր յոյսերը։

×

ՌՈՆ ԱԼՓԻ ՇՐՋԱՆ

Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.-ը եւ Վալանսի Իւ. Մ. Ժ. Օ. Ա.-ն մրցում չունէին։ Սակայն յետաձգուած այլ մրցումներու արդիւնքներուն հետեւանքով Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.-ը իջաւ ընդհանուր դասաւորման 5-րդ կարգը, բայց երկու կէտ միայն կը բաժնեն հայ ակումբը դասաւորման գլուխէն։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւը, իր խմբակին, լաւագոյն ակումբներէն՝ Լը Փիւժէի դէմ, լաւ խաղարկութիւն մը ցոյց տալով հանդերձ, վերադարձաւ պարտուած (1 - 2) այս դժուար ճամբորդութենէն։ Հայ մարզիկները առաջին կիսախաղին չկրցան օգտագործել իրենց բազմաթիւ յարձակումները, կորսնցնելով գեղեցիկ առիթներ, մանաւանդ Կէօնճեան եւ Ղազարեան։ Եւ այս պարագային անխուսափելին պատահեցաւ՝ 17-րդ վայրկեանին Լը Փիժէն արձանագրեց կէտ մը։ Երկրորդ կիսախաղին 62-րդ վայրկեանին տեղական խումբը դարձեալ հակայրոհի մը առիթով հաշիւը բարձրացուց (2 - 0)։ Այս կէտէն յետոյ, հայ խաղացողները բազմապատկեցին իրենց գրոհները, մանաւանդ Ղազարեանի, Նազարէթեանի եւ Կէօնճեանի միջոցաւ։ Վերջապէս Կէօնճեան 87-րդ վայրկեանին արձանագրեց գեղեցիկ կոլ մը Մարգարեանի խելացի փոխանցումի մը հետեւանքով։ Այս պարտութիւնը դժուար կացութեան կը մատնէ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւը։

Իսկ Սէնթ Անթուանի հայկական խումբը կորսնցնելով Ա. Էս. Բէ. Թէ. Թէ.-ի դէմ (2 - 0) դասաւորման գլուխը ձգեց Մարթիկի խումբին։ Առ ի տեղեկութիւն, ըսենք որ այս մրցումին ընթացքին Սէնթ Անթուանի հայկական խումբին մէջ կային միայն երկու հայ մարզիկներ։

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Գ. Կարապետ Տէօվլէթեան 200 Ֆ.:

ՓԱՐԻԶ. - Տիկին Մարտիրոսեան 100 :

ՎԱԼԱՆՍ. - Տէր եւ Տիկին Ա. Տէր - Սարգիսեան 100 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պայքար Տէմիրճեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գր. Ամիրայեան եւ զաւակները 200 Ֆ. նուիրած են Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան:

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ ԵՒ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Աւագ Երեքշաբթի, Ապրիլ 17, Յիշատակ Տասն Կուսանաց.

Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 4.30-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Կիրակի, պատարագ՝ ժամը՝ 10-ին, Դռնբացէք՝ 16-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կիրակի, պատարագ ժամը 10.45-ին, Դռնբացէք՝ ժամը 17-ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի. - Ժամերգութիւն 9, պատարագ՝ 10.30, Դռնբացէք՝ 17 :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱԳ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 14, ժամը 15-ին Մշակ. Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

COLONIE de VACANCES de la Croix Bleue

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche

1 - des Moniteurs pour sa Colonie de Vacances de Bellefontaine (Jura)

2 - des Moniteurs et Monitrices pour son Camp d'Adolescents pour les mois de Juillet et Août

Date limite d'inscription : 16 AVRIL

Un séminaire est prévu pour les 21 - 22 - 23 Avril à la M. C. A. de Paris

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Tél. : 824. 46. 57

TRIBUNAL PERMANENT DES PEUPLES

Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց մասնակցութիւնը բերել ընդհ. ծախսերուն (500 - հազար Ֆ.), կրնան իրենց չէքերը ղրկել.

Mme Alice ASLANIAN
B. P. 327
75229 Paris Cedex 05

«ՅԱՌԱՋ»Ի Ընթացիկ Ազդերու Սակագինը

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանտուք	200	(237,20)
Ծնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ձեռնարկը, Մայիս՝ 19-ին:

Nouveautés chez

HAY DISC

○ Médailles
○ Porte-clefs
○ Verres décorés
○ Plaquettes gravées
○ Lettres à set
○ Machines-à-écrire
○ Timbres

et toujours grand choix de disques et de cassettes

Comme d'habitude . . .
tout est arménien!

Adresse : 31, rue Lamartine
75009 PARIS
Me Cadet ou N. D. de Lorette
Tél. : 878. 22. 79

Du Lundi au Samedi 14h - 18h 30

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հինգ հոգինոց հայ ընտանիքի մը համար (երկու երախայով), վարձու յարկաբաժին մը կը փնտռուի 3 / 4 սենեակ, յարմարութիւններով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը (արուարձանի պարագային՝ նախընտրաբար՝ կառ տիւ Նորի կամ՝ կառ տը լ'Էսթի գիծին վրայ):

Հեռաձայնել իրիկունները ժամը 19-էն ետք՝

254 - 90 - 80

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Անարատ Յղութեան Քոյրերու վարժարանին 25-ամեակը՝ Մայիս 27-ին:

ԼԻՈՆ

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՏՈՒՆ

Լիոնի Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը, ուրախութիւնն ունին ծանուցանելու թէ իրենց ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՏՈՒՆ-ի արձանագրութիւնները, 1984-1985 տարեշրջանի համար, արդէն ըսկըսած են: Ի դէպ, անոնք կը յիշեցնեն բոլոր ազգայիններուն, որ ՀԱՅՐԵՆԻ ԿՏՈՒՐԸ ունի իբրեւ նպատակ ընտանեկան ջերմ ու խաղաղ յարկ մը ապահովել՝ այն հայ օրիորդներուն, որոնք կը փափաքին յաճախել Լիոնի դպրոցներն ու համալսարանները:

Մանրամասնութեանց համար՝ դիմել հետեւեալ հասցէին.

SŒUR ASDGHIG NADJARIAN
Foyer pour jeunes filles arméniennes
HAIRENI GUEDOURE
142, Cours Gambetta — 69007 Lyon
Tél. (7) 872. 76. 60

L'ASSOCIATION NATIONALE CHRETIENNE DES BUTTES

vous prie d'assister à la Messe

SOLENNELLE DES RAMEAU

à 11 heures précises
en l'Eglise St. Joseph Artisan
216, rue Lafayette — 75010 Paris

Cette messe sera dite à la mémoire de
membres d'Honneurs

S. E. Monseigneur Sérobé MANOUKIAN
Madame Gracieuse GARNIER
Madame Henriette GABET-DELATTRE
le T. R. Eugène LANDAIS

Cabinet TERZIYAN

TOUTES ASSURANCES — TOUTES COMPAGNIES

21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 282 01 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար

մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

9 JOURS EN AUTRICHE

(LE TYROL - VIENNE)

VOYAGE ORGANISÉ PAR LA CROIX BLEUE - SECTION LYON

DU 15 AU 23 MAI

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner jusqu'au 15 Avril :

dans la journée 888 92 51
après 20h 30 854 22 93

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Ստեփան Մինասեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Այրի Տիկին Մինասեան եւ զաւակները, Մորիս Մինասեան, Ռօպէր Ժամկոչեան 100-ական Ֆ., Սահակ Յարութիւնեան, Յարութիւն Կիւլէսէրեան, Ժորժ Քօէլօ, Կիւմիւշեան, Համբարձում Մինասեան 50-ական Ֆ.:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

OPTIMA Tours

CETTE ANNEE EN ARMENIE

— du 5 au 19 MAI	6 250 F
— du 2 au 16 JUIN	6 250 F
— du 21 JUILLET au 4 AOUT	6 410 F
— du 4 au 18 AOUT	6 410 F
— du 18 AOUT au 1er SEPT.	6 410 F
— du 1er au 15 SEPTEMBRE	6 410 F
— du 6 au 20 OCTOBRE	5 430 F

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. : 742. 10. 35

A LYON
VOYAGES N° 1
TOURING OFFICE PROGRES
14, rue Waldeck Rousseau
69006 LYON
Tél. : 852. 25. 64

TOURISME ET MUSIQUE EN ARMENIE
DU 7 AU 21 JUILLET

Sous la conduite d'ALEXANDRE SIRANOSSIAN

Renseignements et inscriptions : OPTIMA TOURS
Sonia COUMRYANTZ
12, rue Vignon — 75009 Paris
Tél. : 742. 10. 35

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
17

MARDI
17 AVRIL
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.682 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.682

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ «ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՄՆԱՅՈՒՆ ԴԱՏԱՐԱՆ»ԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ ՓԱՐԻԶ (ՍՈՌՊՈՆ)
ԱՊՐԻԼ 13 / 16

Ինչպէս քանիցս հաղորդուեցաւ այս նոյն սիւնակներուն մէջ, Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարանի այս նստաշրջանը կը գրաղէր Հայերու ցեղասպանութեամբ: Նախապէս ծանօթ՝ Պերթրանտ Ռասելի անունով, որ զայն հիմնած էր Վիէթնամի առթիւ, 1979-ին է որ ան կ'առնէր «Ժողովուրդներու մնայուն դատարան» անունը: Իշխանութիւն չունի, բայց միջազգային գետնի վրայ ունի բարոյական մեծ հեղինակութիւն մը, որ անտուագն «կը խանգարէ»: Կազմուած է համաշխարհային վարկ վայելող անձնաւորութիւններէ, ի շարս որոնց բազմաթիւ նոպելեան մրցանակաւորներ: Այս նստաշրջանի դատակազմը բաղկացած էր 13 հոգիէ, նախագահութեան ներքեւ Պելժի մը՝ Ռիկօ: Միւս 12 անդամներն էին. - Քազալիս (Ֆրանսացի), Փեթրաս (Ամերիկացի), Ռօյ (Հնդիկ), Ֆոլք (Ամերիկացի), Սին Մք Պրայտ (Իրլանտացի, նախկին Արտաքին նախարար եւ նոպելեան խաղաղութեան մրցանակաւոր), Ատոլֆօ Փէրէզ Էսքուիվէլ (Արժանթինցի, նոպելի խաղաղութեան մրցանակաւոր), Ճորճ Ուալտ (Ամերիկացի, նոպէլի բնագիտութեան մրցանակաւոր), Հեռլը Նթամ (Շուէտացի), Պէնշիխ (Ալժերացի), Ֆրայ (Աւստրալիացի), Մաթարասօ (Ֆրանսացի) եւ Ճարոլինա (Իտալացի): Այս դատարանը կը քննէ հարցը, թեր ու դէմ կարծիքներ կը լսէ ու յետ խորհրդածութեան կ'արձակէ իր վճիռը: Չի կրնար անշուշտ պատիժ սահմանել, այլ հանրային կարծիքին կը յանձնէ իր որոշումը:

Սորպոնի Ռիշըլիէօ ամփիթատրոնին մէջ է, որ Ուրբաթ, Ապրիլ 13, ժամը 14-ին բացուեցաւ առաջին նիստը՝ մեծաքանքով մը Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարանի վերջին նստաշրջանէն ի վեր մահացած երկու անդամներու՝ Ա. Քաստլէռ եւ Ժ. Քորթազար: Ապա, Փարիզ 1 համալսարանի նախագահը արտասանեց բարի գալուստի խօսքեր: Նախագահը՝ Փր. Ռիկօ կարդաց երեք կազմակերպութիւններու կողմէ ներկայացուած բողոքը (տե՛ս «Յառաջ», Ապրիլ 10), որ օրակարգն է սոյն նստաշրջանին: Ամբաստանութիւնը երեք հարցումներով կը դնէ հայկական ցեղասպանութեան գոյութեան հարցը: Նախագահը յայտարարեց որ պաշտպան կողմը, այսինքն Թուրքիան՝ չէ պատասխանած Ժողովուրդներու մնայուն դատարանի մասնակցութեան հրաւէրին:

Առաջին տեղեկատուն՝ Ռ. Յովհաննիսեան, պատմագէտ, ներկայացուց հայկական հարցը 1878-էն 1923: Փայլուն տեղեկագիր մը: Ժիրայր Լիպարիտեան խօսեցաւ Երիտասարդ Թուրքերու գաղափարաբանութեան եւ ցեղասպանութեան գիտաւորութեան վրայ: Դադար մը յետոյ, դատարանը լսեց Ք. Ուալքըրի տեղեկագիրը անգլիական աղբիւրներու շուրջ, ապա Թ. Հոֆմանի տեղեկագիրը գերմանական եւ աւստրիական աղբիւրներու վերաբերեալ: Իւրաքանչիւր տեղեկագրէ յետոյ դատակազմի անդամները ուղղեցին հարցումներ, յաւելեալ բացատրութիւններու եւ լուսաբանութիւններու համար:

Պէտք է ըսել որ առաջին օրուան տիրապետող դէմքը եղաւ փրոֆ. Ռ. Յովհաննէսեան, որ իր հմտութեամբ, տուած պատասխաններու յստակութեամբ եւ ճշգրտութեամբ տպաւորեց դատարանը:

Յաջորդ նիստը կը բացուէր Շաբաթ, Ապրիլ 14-ին, առաւօտեան 10-ին: Ինչպէս նախատեսուած էր, ճիշդ մէկուկէս ժամ կը տեւէր տոքթ. Իվ Թերնոնի հաղորդումը: Փաստոր տեղեկատուութիւն մը, որ անհերքելի կերպով կը փաստէր թէ կատարուածը՝ ցեղասպանութիւն էր: Վերջացնելէ ետք, տոքթ. Թերնոն կը ներկայացնէր չորս վկաներ, այսինքն՝ վերապրողներ, չորսն ալ ընտրուած տարբեր պաւառներէ. - Արամ Կիւրեղեան (Սեբաստիա), Նահապետեան (Խարբերդ), Ինճէարապեան (Ամասիա) եւ Տիկին Պօյաճեան (Էսկիշէհիր): Առաւօտեան նիստին, հանդիսականներուն մէջ էին «Եօլ»ի բեմադիր Երլմազ Կիւնէյ եւ Փարիզի քրտական հիմնարկի տնօրէն՝ Քենտալ: Կը կարդացուէր Կիւնէյի համակրանքի նամակը, ուր հինգ կէտերու մէջ, ծաղրելով քիւրտ, թուրք բեմադիրը կը պարզէր իր տեսակէտները:

Կէսօրէ ետք, ժամը 14·30-ին, լսուելէ ետք չորրորդ վկան, որուն անդրադարձանք վերը, դատակազմի անդամներ կարգ մը հարցումներ կ'ընէին տոքթ. Թերնոնի, յաւելեալ լուսաբանութիւններ առնելու համար անոր թուած դէպքերուն մասին:

Թուրքերը ընդառաջ չգացած չըլլալով իրենց եղած հրաւէրին, դատարանին ընդհ. քարտուղարը կը կարդար թրքական (ծանօթ) տեսակէտները, ամփոփուած «9 հարցում, 9 պատասխան» գրքոյկով մը եւ Անգարայի համալսարանի փրոֆէսօր՝ Աթայեւի տեսակէտները (արտայայտուած Փարիզի ոճրային ատեանին առջեւ, անցեալ Յունուարին, Վանի գործողութեան դատավարութեան ընթացքին):

Կը յաջորդէր, Լուվէնի համալսարանի հանրային իրաւագիտութեան փրոֆէսօր՝ Վէռհէօվըն: Հմուտ իրաւագէտ, խորապէս ուսումնասիրած հարցին իրաւական կողմը, կը բացատրէր ցեղասպանութեան մը բնոյթը՝ բոլոր երեսներով: Կարճ դադարէ մը ետք, դատակազմի կարգ մը անդամներ հարցումներ կ'ընէին. հարցումներէն ոմանց կը պատասխանէր փրոֆ. Յովհաննէսեան:

Նախագահը կը յայտնէր թէ սրահին մէջ ներկայ են երեք երեսփոխաններ եւ թէ համակրանքի զանազան հեռագրեր ստացած էր, զորս կը կարդար: Մէկը՝ Ազգ. Ժողովի նախագահ Լուի Մերմազէ, երկրորդ մը՝ Պելժ երեսփոխանէ մը, հուսկ՝ Ֆրանսայի մեծ ռաբբունապետէն:

Ի բացակայութեան, Թէօ Վան Պէօվընի, ընդհ. քարտուղարը կը կարդար անոր պատրաստած տեղեկագիրը 30-րդ պարբերութեան մասին: Ապա, փրոֆ. Տիգրան Գույումճեան կը ներկայացնէր ցեղասպանութեան մէկ ուրիշ երեսը, շարունակուող ցեղասպանութիւն մը՝ մշակութային գետնի վրայ եւ իր հաղորդումը կ'ամբողջացնէր լուսարձակումներով, ուր կը տեսնուէին արեւմտեան Հայաստանի եկեղեցիներու եւ յուշարձաններու պարզած ողբերգական պատկերը՝ շնորհիւ թրքական «հոգածութեան»:

Փրոֆ. Ռ. Յովհաննէսեան կը կարդար ամփոփումը Լէօ Քուփըրի տեղեկագրին եւ կը պատասխանէր կարգ մը հարցումներու: Հուսկ, Պ. Մաթարասօ կը կարդար Վիտալ - Նաքէի նամակը:

Ժամը 19·30-ին է, որ նախագահը շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք բոլորին, մասնակցող, վկայ եւայլն, եւայլն, կը փակէր նիստը: Վճիռը կը կարդացուէր Երկուշաբթի առտու, Ֆրանսայի Ծերակոյտի մէկ սրահը, երբ «Յառաջ» այս թիւը արդէն մամուլին յանձնուած էր: Ուրեմն կուտանք՝ վաղուան մեր թիւով:

× Այս երկու նիստերուն, (որոնց, «Յառաջ»ի կողմէ, յաջորդաբար հետեւեցան Կարօ Յովսէփեան եւ Արփիկ Միսաքեան), աւելի մանրամասն պատկերը կուտանք յետագային:

× Ուրբաթ իրիկուն, հեռատեսիլի Ա. կայանը եւ Շաբաթ, ժամը 22·05 ԷՖ-ԷՌ 3 անդրադարձան այս նստաշրջանին: Հեռատեսիլի Գ. կայանը, այս առթիւ, ծանրացաւ Հայերու ցեղասպանութեան վրայ, չեշտելով թէ Թուրքերը կը շարունակեն ուրանալ՝ հակառակ անհերքելի փաստերու եւ զրոյց մը ունեցաւ Ժերար Շալեանի հետ, որ վճռական դեր ունեցած է, դատարանին այս նստաշրջանին նախաձեռնութեան եւ կազմակերպչական աշխատանքներուն մէջ: Աւելորդ չըլլար նաեւ գնահատանքի խօսք մը ըսել իր նախագահութեան ներքեւ կազմուած յանձնախումբին, որու ամէն մէկ անդամ, իր առօրեայ աշխատանքին կողքին, ջանք չէ խնայած լաւագոյնս կազմակերպելու համար այս նստաշրջանը:

× Շաբաթ առաւօտ «Քոթիտիէն տը Փարի» կ'անդրադառնար Հայերու ցեղասպանութեան այս «դատավարութեան»:

× Երկուշաբթի (Ապրիլ 16) «Մաթէն» կ'արձագանգէր նստաշրջանին, չեշտելով մանաւանդ Երլմազ Կիւնէյի ներկայութիւնը, որ «մեծ տպաւորութիւն գործած է», եւ հատուածներ տալով անոր նամակէն:

× Ֆլամարիօն (փոշ) յանձն առած է հրատարակութիւնը այս ամբողջ նստաշրջանին ատենագրութեան, այսինքն կարդացուած բոլոր տեղեկագրերուն եւ հարցում - պատասխաններուն ու վկայութեանց: Անգլերէն հրատարակութիւն մըն ալ հաւանական է, Լոնտոնի մէջ:

×

« ESPRIT »

ARMÉNIE : Le droit à la mémoire

Էսփրի ամսաթերթի (19· ռիւ Ժաքոպ, Փարիզ 75006) Ապրիլի թիւին մէկ կարեւոր մասը (էջ 77-էն 127) նուիրուած է Հայերուն: Յօդուածներ ունին. - Ժերար Շալեան, Ռիշար Յովհաննէսեան, Միշէլ Մարեան, Քլէռ Մուրատեան: Կան նաեւ թարգմանութիւններ՝ Պարոյր Սեւակէ, փոքր յառաջաբանով մը՝ Վահէ Կոտէլի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

35 ՀԱԶԱՐԷՆ 50 ՀԱԶԱՐ ցուցարարներ, ըստ աղբիւրներու, մասնակցեցան Ուրբաթ օր, Լոռէնի ճարտարարուեստի կառավարական ծրագրին դէմ տողանցքին Նանսիէն՝ Շան տը Մարս: Լոռէնցիք եկած էին յատուկ կառախումբերով եւ հանրակառքերով եւ վերը տրուած թիւերը, ըստ սովորութեան, կը տարբերին. ոստիկանապետութեան թիւը (առաջինը) չի համապատասխաներ սենտիքաներու տուածին, կը մնայ միջին մը առնել: Մետաղներուն ժամուն Ժորժ Մառշէ մասնակցեցաւ, մինչ Հանրապետութեան Նախագահին մամուլի ասուլիսէն առաջ, թէեւ ըսած էր թէ պիտի մասնակցի, յետագային հրաժարած էր իր ծրագրէն. ուրեմն իր նոր որոշումը անակնկալի բերաւ եւ որքան ալ յայտարարած ըլլար, թէ կառավարութեան դէմ ցոյց մը չէ, կարելի չէ միշտ մէկ ոտքը՝ ներսը, միւսը՝ դուրս շարունակել: Ոչ մէկ միջադէպ պատահեցաւ, միայն փոքր թունաւորումներ կազէ մը, որ Ուրբաթ օր տարածուեցաւ Շան զ'Էլիզէի թաղամասը, հոս - հոն գրուած եօթը խոշոր շիշերէ: Մեթրոյի չորս կայարան գոցուեցան եւ երեք տասնեակ հոգի հիւանդանոց փոխադրուեցան: Գործածուած կազը՝ միրքափթան մեծաքանակ՝ սիրտ խառնուք եւ գլխու պտոյտ կը պատճառէ, բայց անվնաս է, ինչպէս կը յայտարարէր արարքին տէր եղող լոռէնցի բանուորներու խումբը:

ԻՐԱՆԻ խորհրդարանական ընտրութեանց արդիւնքները միայն շաբաթէ մը յայտնի կրնան ըլլալ, թէեւ մէկ կուսակցութիւն միայն թեկնածու ունէր: Խորհրդարանը կը բաղկանայ 270 անդամէ եւ մեծ մասամբ՝ մոլլաներէ...:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՄՕՌՕՈՒԱ յայտարարեց Եւրոպա Մէկ կայանէն թէ այս շարթու խակ ամէն ինչ պիտի բացատրուի եւ յստակացուի՝ ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեան միջեւ: Երկուշաբթի առաւօտեան փարիզեան օրաթերթերը ընդհանրապէս կը խօսէին երկու կուսակցութեանց ներքին տարակարծութեանց մասին եւ, անկասկած, «Լիպերասիոն»ն է, որ կը համարձակի ամէնէն յստակ խորագիրը դնել, Մօռուայի ըսել տալով համայնավար կուսակցութեան՝ «Այո՛ կամ մեռա»: Նոյն թերթին մէջ, Լ. Ժոսփէն, տեսակցութեան մը ընթացքին, կը յայտարարէ. - «Ձենք ուզեր առանձին կառավարել, բայց՝ կրնանք»: Հարցը սակայն այն է, որ համայնավար կուսակցութիւնը չուզեր քաշուիլ, քանի նախարարական իր մասնակցութեան շնորհիւ՝ կը տեղաւորուի եւ կը տեղաւորէ...:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ Ծաղկաղարդի հրադադարը յարգուած է: Բուռն ռմբակոծութեան օր մը եղած էր, սակայն, նախորդ օրը եւ 25 մեռեալ կար, որոնց 13-ը՝ մանուկներ եւ 23 վիրաւոր: Կիրակի օր, Վալիտ Ճումպլաթ անուղղակի իր համաձայնութիւնը տուած է Ազգ. Միութեան կառավարութեան մը, քանի յայտարարած է թէ «ոչ մէկ առարկութիւն ունի՝ գործադրելու այնպիսի լուծում մը որ վերջ պիտի դնէր երկրին քանդումին»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 47-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 13-ի հանդիպումներու արդիւնքներն են. -

Կայրաթ - Ժալգիրիս	3 - 0
Դնեպր - Պախտակոր	1 - 0
Դինամօ (Թ) - Չերնոմորեց	1 - 1
Արարատ - Դինամօ (Կ)	1 - 1
ԲՄԱ - Զենիթ	0 - 0

ԲԱՑՄԱՆ ԽՕՍՔ

ՄԱՐՏԻՐՈՍՆԵՐ

Քանի մը օր վերջ, ըստ ընկալեալ սովորութեան, մարդիկ անգամ մը եւս պիտի հաւաքուին սրահի մը մէջ, տօնելու համար տօն մը՝ ծանօթ սգահանդէս անուան տակ: Կան որ բեմ պիտի բարձրանան գիրենք ցուցադրելու նպատակաւ, որպէսզի իրրեւ համակ նորութիւն ըսեն, տան ու կրկնեն այն բոլորը զոր ամէն ոք գիտէ հաւանաբար իրենցմէ առաջ: Պիտի ուրեմն կրկնուին բազմաթիւ եւ բազմաթիւ անգամներ արդէն իսկ արտասանուած բառեր եւ խօսքեր՝ իրենց մաշած բոլոր ձեւերով: Սպառած իրենց աւիւնէն, յոգնած, պարպուած ամէն թուիչքէ եւ կենսունակութենէ զուրկ:

Սգահանդէսը դրուած պիտի ըլլայ, անկասկած, կղերականի մը հանդիսաւոր հովանաւորութեան տակ, ըստ ընկալեալ սովորութեան՝ ամբողջ ժողովուրդի մը հաւաքական կեանքը վերածուած ըլլալով իր ազգային գիտակցութեան մէջ՝ եկեղեցիի մը նախախնամական սահմաններուն՝ որոնցմէ դուրս չէ կրցած ելլել: Անխուսափելի յարանուանութիւնները անգամ մը եւս ի պատուի պիտի ըլլան իրենց մասնակցութիւնը բերելով հանդէսին՝ կարծէք մարդոց կաթոլիկ, բողոքական կամ առաքելական ըլլալը աւելի մեծ արժանիք ներկայացնէր գիտակցութեան առջեւ, ի մասնաւորի նման առիթով մը, քան անոնց Հայու հանդամանքը: Հոն են ուրեմն անոնք, իրրեւ յարանուանութիւն, բայց ոչ իրրեւ հայ:

Պիտի յասւին անգամ մըն ալ, ըստ ընկալեալ սովորութեան, Թուրքը, եաթաղանը, Տէր-Զօրն ու Ջանղըրըն: Պիտի կատարուին ջարդի նկարագրութիւններ: Մէկ ու կէս միլիոնի հասնող հայութեան մը կոտորածը վերջապէս՝ որ անգամ մը եւս հոն, սրահին մէջ պիտի կոտորածի ենթարկուի, մինչ կեանքի եւ յաւերժացման կը կարօտի ան: Պիտի չծափահարէք այս բոլորը որովհետեւ ամէն ոք գիտէ որ կարելի չէ տափակութիւններէ խանդավառուիլ, յուսադրուիլ վիճակէ մը՝ ուրկէ կեանքն է մեկնած: Սուգի տօն է այդ օրը:

Մեռեալները անգամ մը եւս պիտի մեռնին ու թաղուին կամ ոչ: Պահպանիչ մը անոնց վրայ: Յուղարկաւորները պիտի մեկնին...

Եւ սա տօն կը կոչեն: Տօն մը՝ որ դերեզման եւ մեռելոց կը բուրէ բայց ոչ անմահութիւն, եթէ ճիշդ է որ կը յաւակնինք տեւել իրրեւ ժողովուրդ: Եթէ ճիշդ է որ դեռ կան մարդիկ որ կը խորհին երիտասարդն ու պատանին կամ մանուկը «Ազգապահպանում» անուան տակ հայութեամբ օժտել: Օժտել՝ - ճակատագրի հեգնանք - առանց Յարութեան մեռեալներու պաշտամունքով:

Ապրիլ 11 / 24, ամենամեծ տօն Հայութեան: Աւելի մեծ քան որեւէ Զատիկ եւ Ծնունդ, որովհետեւ անվիճելի: Անվիճելի՝ որովհետեւ բխող ազգային գիտակցութեան ընդերքէն եւ իր կարգին զայն խորացնող տարր: Ու հոն ուր կայ այդ գիտակցութիւնը՝ կեանքը կը յորդի, կը յայտնուի անով, իր իրական գեղեցկութեամբ: Ամէն ինչ դրական արժէք կը ստանայ: Հեռու ենք մահուան եւ անոր պատճառած սուգի բացասական աշխարհէն: Այդ է պատճառը որ ամէն ժողովուրդ իր պատմութեան ընթացքին յաղթանակ միայն տօնած է ու կը տօնէ իրրեւ հաւաքական կեանքի գերազանցապէս փսեմ յայտնութեան պահ՝ լեցուն, գիտակցութեամբ եւ կենսունակութեամբ: Ուրկէ՞ կուգայ, սակայն, որ մենք պարտութիւնը կը բարձրացնենք իր ափոթէոզին՝ գիտակցութիւնը վերածելով նահանջի: Կ'անտեսենք ինչ որ կայ ներգործական մեր իւրաքանչիւր պարտութեան մէջ՝ կրաւորականը միայն անկէ առնելով: Արդարեւ դիւրին է վայնասուններ արձակել, որովհետեւ նախնական եւ յուզողական, բայց կեցուածք ունենալ ոչ՝ որովհետեւ բանուոր: Հոն՝ ուր ուրիշ մը կեանքին խորհրդանիշը պիտի տեսնէր, մենք անցեալով եւ մահուամբ կ'աւաղենք զայն:

Անողնահար եւ անպատասխանատուութիւնքն իր առջեւ, զրկուած ամէն առնականութենէ, ամէն կողմէ կոխկռտուած ժողովուրդ մը խոր գիտակցութեան տօնը վերածած է ուրեմն ամէնէն բացասական վիճակին, առանց հպարտութեան: Սուգ մը այդ վիճակն իսկ է ուր պարտի մեկուսանալ ենթական, զրկուած աշխարհէն եւ ամէն յարաբերութենէ:

Բայց կա՞ն մեռեալներ: Սահղծուա՞ծ է երբեք կեանքը ժխտող ուժերու վիճակ մը: Այդ պարագային ի՞նչ սգատօն է սա՝ որով կը ձգտինք ազգը տօնել իր ամբողջական կեանքին մէջ որ դրական ուժ եւ համակ տինամիսմ պէտք է որ ըլլայ: Ուր ամէն ինչ խոր գիտակցութիւն է: Որովհետեւ ան որ կրցած է սովորականէն եւ հասարակէն դուրս հանդամանքով մը եւ հաւաքականութեան խտէալները մարմնաւորող պայմաններու մէջ ֆիզիքապէս մեռնիլ, ան միայն կրցած է մահուան յաղթել եւ ապրիլ, աւելի քան ապրողը: Հերոսանալ կամ մարտիրոսանալ: Տեւել վերջապէս: Դառնալ առանցքը հաւաքականութեան մը գոյութեան գիտակցութեան: Ըլլալ հաւաքականութիւնն իսկ: Զայն խորհրդանշել:

Մարտիրոսին եւ հասարակ մահացողի մը միջեւ գոյութիւն ունեցող տարբերութիւնը անհուն է: Բնոյթի տարբերութիւն մը կայ իրենց միջեւ (տիփէրանս տը նաթիւր): Մին՝ մեռած է վերջնականապէս: Միւսը՝ կ'ապրի որովհետեւ հաւաքական խտէալ մը կը խորհրդանշէ ան որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ կեանքին արտայայտութիւնը եւ համակ գիտակցութիւն: Զրկուած այդ խտէալէն ան կը հասնի ուրեմն միւսին մակարդակին՝ որուն վրայ միայն կրնան ողբալ մարդիկ, տարին անգամ մը հոգեհանգիստ կամ մահուան տարեդարձ կազմակերպելով: Մարտիրոսները կ'ապրին: Ահա թէ ինչու մեռեալ չունինք մենք: Որովհետեւ ժողովուրդ մը չի կրնար հանդուրժել իր հաւաքական մահը յատկանշող գաղափարին: Ան կամք է եւ ձգտում: Չի կրնար երբեք նահանջել իր ընթացքին մէջ՝ զոր կարելի ընելու համար բացառիկ մահեր կան՝ կեանքով վարակուած:

Եւ ահա թէ ինչու ընկերաբանին համար մահը գերազանցապէս ընկերային երեւոյթ մըն է քան ֆիզիքական: Ան շարժման մէջ կը դնէ ամէնէն կենսունակ ուժերը ժողովուրդին՝ զայն գիտակցութեան բերելով պակսած տարրին տեղ: Հաւաքականութիւն մը որ պէտք է ապրի:

×

Պիտի չտօնէիք հաւանաբար Քրիստոսի մը մահը՝ եթէ անոր Յարութիւն մը յաջորդելու յոյսը ձեզ խանդավառած չըլլար եւ տրուած չըլլար ի յառաջագունէ: Այդպէս էր ամբողջ դիցաբանութիւններու մէջ որոնք գոյութիւն ունէին նախ քան քրիստոնէութիւն եւ դեռ պահ մը միաժամանակ անոր հետ, միջերկրականեան արեւելեան ժողովուրդներուն միջեւ գլխաւորաբար, ուր հերոսը կամ աստուած տարին անգամ մը պիտի մեռնէր՝ յառնելու համար: Որովհետեւ հաւատք մը չի կրնար մահուան հանդուրժել: Պէտք է որ ապրի ան որպէսզի ժողովուրդը ապրի: Բայց ան՝ կ'ապրի ժողովուրդով:

Մեր մարտիրոսները չեն յառներ սակայն: Ցամքած են անոնք սգահանդէսներու դագաղին մէջ: Տարին անգամ մը անոնց դիակը մեզի կը ցուցադրուի միայն, պահպանիչ մը կարդացուելու առթիւ անոնց վրայ: «Լացի գիշեր» մը յատկանշող տուեալներով մեռելներ կը տօնենք բայց ոչ կեանք...

Եւ սակայն ազգ մը հմայք է ամբողջ իր խտէալներու գոյութեամբ: Բարոյական ուժերու ամբողջութիւն մը վերջապէս՝ որ կ'ընէ որ ան իր ամէն մէկ ներկային մէջ յաւիտենականութիւն մը ներկայացնէ եւ ապրի անով:

Անկասկած, աստուածներն ալ մահկանացու են (անբետօքլ): Ուսկի՞ց կուգայ, սակայն, մեր մէջ այս հակասութիւնը իրերու: Մարտիրոսները մեռած են:

×

Ժողովուրդ մը ապրելու իր կամքին մէջ, իրրեւ հաւաքականութիւն, խորհրդանիշերու պէտք ունի: Անոնցմով կը գիտակցի իր գոյութեան, յարատեւ կերպով: Անոնք զինք կը մարմնաւորեն: Անոնցմով եւ անոնց մէջ իր տեւականութիւնը կը տեսնէ երբ զինք կազմող անհատներն ու սերունդները կ'անհետին: Դրօշակ մը կը մնայ՝ Հայրենիքին գաղա- փարով: Աստուածները կ'ապրին իրրե յաւիտենականութիւն, որովհետեւ ժողո- վուրդները որ ծնած են զանոնք՝ ուզած են իրենց փափաքները իրականացած տես- նել անոնց մէջ: Վերցուցէք այդ ժողո- վուրդները՝ կը մեռնին անոնք:

Մեր մէջ մարդիկ միայն սգահանդէ կը տօնեն: Կ'ապրին անցեալն ու մեռա- ծը բայց ոչ այն՝ որ հաւաքական կեանք ներկայութիւնն իսկ է իր բոլոր ձգտում- ներով՝ որովհետեւ ան կը պակսի: Հայը, ինչպէս որ կը ներկայանայ այսօր, իրրեւ հաւաքականութիւն՝ դադրած է հաւաքա- կանութիւն ըլլալէ: Ան տէֆէքթիֆ խտէալ չունի, խտէալ մը հաւաքական կեանքի բերած պարգեւը ըլլալով անհա- տի մը կեանքին մէջ: Ցանձնուած աստ- ճանական կորուստին միայն սովորու- թիւններ կը յարդէ այլեւս ժամանցի կամ ազգային պարտականութեան մը համար՝ այս վերջիններն ալ իրենց նուազագոյնի վերածած ըլլալով: Եթէ կ'ուզէք հայ ան- հատներ կան բայց ոչ Հայութիւն: Ա- նոնցմէ իւրաքանչիւրը մէկ բան կը ճանչ- նայ միայն այսօր: Նիւթական հարստու- թիւն դիզելու ճամբուն՝ որուն եւեւէն կ վազէ առանց յոգնելու: Իր իրաւունքն է, անկասկած: Բայց հոն ուր միայն ան իրաւունքը կայ՝ կը պակսի այն բոլոր որ անոր սահմաններուն մաս չի կազմեր Եւ նիւթականը, որքան ալ իրաւցի մեծ ըլլայ զայն ունենալու պահանջք կը կազմէ միայն անմիջական երեսը իր րուն: Այդ անմիջականը ապրելու իր պա հանջքին մէջ, իրերը կը ներկայան անհատին իրենց անմիջական երեսներով իրրեւ շօշափելի ներկայութիւն, զուր այն բոլորէն որ բարոյական արժէքներ մթնոլորտով մը զանոնք պիտի պար րէր: Անհատը՝ որպէսզի զինք գերազա ցէր, կարողանար անցնիլ անմիջական սահմաններէն եւ հաղորդուիլ խտալ մը՝ պէտք էր որ թաթխուած ըլլար ա խտէալէն ծնունդ տուող հաւաքական յ զումներու աւազանին մէջ: Աւազան ցամքած է: Ու հոն՝ ուր ան պարտ տեսնել խորհրդանիշը հաւաքական կեա քի կենսունակութեան եւ անոր բոլ ձգտումներուն, կը տեսնէ միայն առա կան, նիւթը, զրկուած խորհրդանիշ ներկայացնելու արժանիքէն եւ չանչ Ամէն ինչ պզտիկցած է անոր համա Հասած՝ իր շօշափելի սահմաններ կմախային վիճակին, վերածուած բա սական վիճակի մը, իր մահուան մարտիրոսները՝ իրենց կարգին, պայմաններուն մէջ վերածուած՝ իր շօշափելի իրականութեան՝ որ ֆիզի կան մահով միայն կը բացատրուի: Մ տիրոսը մարդ մըն է, որ կը մեռնի պէս ուրիշ մարդ: Անոնց վրայ կուլ մարդիկ: Անոր կենսունակութեան մա խօսք չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ կենսունակութիւնը կը պակսի հաւաք կան կեանքին մէջ որ անկարող է զար զինք գերազանցելու՝ իր գոյութեան կր կով:

Այսպէս ուրեմն, դեռ ազգապահպան կը քարոզենք, մանուկին տալով եւ կոծի պատկերներ, նկարագրելով դի պատմութիւններ եւ պարտութիւն

ԶՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Ո՞ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Զօրեան Հիմնարկը պէտք է ըլլայ տեղ մը, ուր նման հարցումներ հարցնելը թշնամական արարք չի նկատուիր, այլ ազգօգուտ գործունէութիւն:

Կէսօրուան ճաշէն ետք, բեմը բաց էր: 8 ժամ տեւեց ներկայ հանրութեան եւ նախօրօք խօսք առնողներուն միջեւ կայացած խօսակցութիւնը, գրաւելով Շաբաթ կէսօրէ վերջն ու (աւելի փոքր խմբակի մը մասնակցութեամբ) Կիրակի առաւօտը: Նպատակս անշուշտ ատենագրութիւն մը գրել չէ, այլ՝ թղթակցութիւն մը, որ ընթերցողին կարենայ զգացնել արտայայտուած կարծիքներուն բազմերանգութիւնն ու եռանդը:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ պատմաբան Ռիչըրտ Յովհաննէսեան դասախօս Հայոց եւ Ռուսիոյ պատմութեան՝ Լոս-Անճըլըսի Իւ-Սի-Էլ-Էյ նահանգային մեծ համալսարանին մէջ: Ան ծանօթ է ակադեմական լայն շրջանակներուն, իրրեւ հեղինակը Հայաստանի Հանրապետութեան պատմութեան նուիրուած երեք հաստափոր հատորներու, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ մասնագիտական յօդուածներու: Փրոֆ. Յովհաննէսեան քննադատեց օրուան դասախօսները՝ ըսելով որ անոնք աւելի մտահոգ էին հայ մտաւորականութեան հարցնելիք հարցումներով՝ քան Հայութիւնը յուզող ընդհանուր հարցերով: Գտաւ որ մտաւորականութեան ճիգերը պէտք չէ ցրուին ամէն ուղղութեամբ, այլ պէտք է սեւեռին հայ ժողովուրդի յատուկ հարցերուն վրայ:

Ջիւան Թապիպեան խօսք առաւ, չեշտելու համար որ Փրոֆ. Յովհաննէսեանի նման պատկառելի ակադեմականի մը բռնած դիրքը, հանդէպ մտաւորականութիւն-ժողովուրդ կապին, ինքնի՛ն ախտանշան մըն է՝ մեր ընդհանուր վիճակի տկարութեան: Նախ, ըստ ան, կ'ենթադրուի որ մտաւորականները զատ հարցերով կը զբաղին, «ժողովուրդ» կոչուող զանգուածը՝ ուրիշ հարցերով: Փաստօրէն, նման ամբողջական խրամատ չկայ: Կրնան ըլլալ հարցեր, որոնցմով միայն մտաւորականներ կը հետաքրքրուին, սակայն շատ քիչ է թիւը այն լուրջ հարցերուն, որոնցմով միայն ժողովուրդը կը հետաքրքրուի: Պէտք չէ շփոթել «հարց», «հարցում» բառերն ու ամէնօրեայ կեանքի պարտադրած գործունէութիւնը: Օրինակ, ժողովուրդը կրնայ հանդամանքութեան մը պէտքը զգալ, եւ մտաւորականը իր օգնութիւնը կրնայ բերել այդ ճիգին գրելով, ճառ խօսելով եւայլն: Սակայն հանդամանքութեան մը իրագործումը հարց կամ հարցում չէ, որքան ալ պատասխանատու կամ օգտակար ըլլայ ան:

Ի՞նչ է ուրեմն իսկական հարց մը: Հարցնել, թէ իսկապէ՞ս ազգօգուտ է այս կամ այն հանդամանքութիւնը, իսկապէ՞ս լաւ է որ հայութեան դրամագլուխը տրամադրուի այս կամ այն գործին, ահա այդ ուրիշ տեսակի հարց մըն է, որուն մասին կրնայ խօսիլ մտաւորականը, յաճախ քննադատելով կազապարուած, ընդունուած մօտեցումներ: Իսկ աւելի՛ կենսական է ըսել, շարունակեց Թապիպեան, որ կայ իսկապէս մեծ հարցումներու ծիր մը, հարցումներ՝ ուր ազգայինն ու մի- ջազգայինը, կամ գոնէ ազգայինն ու մի ամերիկեանը անբաղձալի է զատել իրա մէ, ինչպէս նաեւ անկարելի: Փրոֆ Յովհաննէսեան կը տեսնէ մտածումի յե ւածութեան վտանգ՝ որ զինք կը պահանջելու սեւեռում այսպէս կոչուա «հայութեան յատուկ» հարցերուն վ րայ: Ծի՛շդ այդ մտածումին մէջ Թապ եան գտաւ փարոքիալիզմի (սահմա փակուածութեան?) վտանգը, այսինք գաւառական նեղմտութեամբ մտածու մտահոգութիւններով զբաղելու վտանգ Սփիւռքահայութիւնը կարելի չէ բնոր չել ու վարել, նոր հայութիւն մը կա լի չէ ստեղծել լոկ մեր փոքր ածուին զայն աւանդականօրէն յուզող խնդիր րուն վրայ սեւեռելով, եզրակացուց Փակեց իր խօսքը ընդգծելով, որ «ժո վուրդ» բառը խափուսիկ է: Աջալուր գիտակից անհատներ՝ որոնք հաշիւ պահանջեն մտաւորականներէն եւ առա նորդներէն - նման անհատներէ կազմու հաւաքականութիւն մը կ'ոգեկոչէ «ժո վուրդ» բառը, երբ կը գործածուի հատներու կողմէ, որոնք Հայ ժողով դի անունով ուրիշներ կը ձաղկեն: Դ բախտաբար, սակայն, չկայ այդպ գիտակից եւ աջալուրջ զանգուած:

(Շար.

Ընկերվարական շարքայիններու տարակուսանքը

Ո՞ւր գնաց 1981 Մայիսի խանդավառութիւնը. ո՞ւր կորսուեցաւ Սուրբ Հոգին՝ որ հոգեպարար հեռանկարներու երազներով ողողեց ու լուսաւորեց Ֆրանսացի ժողովուրդին մեծամասնութիւնը: Այսօր 81-ի Մայիսը մշուշի մէջ թաղուած պատրանք մըն է միլիոնաւոր աշխատաւորներու, միլիոնաւոր մէկ կողմ ձրգուածներու համար, որոնք յուսացին կամ երազեցին, քիչ մը աւելի արդարութիւն, քիչ մը աւելի պաշտպանութիւն՝ դրամատիրական եսապաշտ «ազատութեան» դէմ, որ կ'անտեսէ կամ կը տրորէ բոլոր անոնք որոնք՝ տկար կամ անճարակ, անկարող են պայքարելու շնաձուկերու անյագ ախորժակին եւ անկաշկանդ շահադործումներուն դէմ, եւ կը ծառայեն որպէս կթան կով՝ ընկերութեան փոքր մէկ մասին տիրապետութեան տակ, որ շատ անգամ կ'ուրանայ ասոնց մարդկային արժանապատուութեան տարրական իրաւունքներն իսկ:

Արդարեւ այսօր, 81-ի Մայիսը, պարագաներու, եւ ընկերային ու տնտեսական ծանր պայմաններու բերմամբ, վերածուած է աղօտ հեռանկարի մը, որ հետզհետէ ալ աւելի կը հեռանայ, կարծես գոյութիւն ունեցած չըլլար: Սակայն հոն ուր խնդիրը կը փոխուի՝ տնտեսական տագնապի պարտադրանքներէն աւելի, ընկերային եւ քաղաքական ուղղութեան թեքում մըն է որ կը շեշտուի հետզհետէ աւելի բացորոշ կերպով, ինչ որ շփոթութեան կը մատնէ երկրի ձախ զանգուածը, որ Միթերան քուէարկեց, ընկերվարութիւն երազելով...: Իրապէս, սկզբնական շրջանի ընկերվարական օրէնքներու քըւէարկութենէն ետք, երկու տարիէ ի վեր, կառավարական ամէն մէկ նոր ծրագիր, քիչ մը աւելի կը հեռանայ ընկերվարական - համայնավար սկզբնական կանոնագրի ուղիէն, ամէն մէկ նոր որոշում քիչ մը աւելի կը շեշտէ ընկերվարական հիմնական տեսութիւններու լքումն ու վերադարձ մը դէպի դասական տնտեսութեան կանոններն ու շուկայի հրամայականին: Արդ կուսակցական վերին խաւերը, կամայ թէ ակամայ, երբեմն ալ բողոքի ձայներ բարձրացնելով, որոշ չափով կը հետեւին այս նոր ուղղութեան, անդին շարքայինները՝ 1983-ի առաջին անկիւնադարձը դեռ չմարսած, սկսած են տարակուսիլ, որովհետեւ ո՛չ միայն ձախերու ծրագիր - կանոնագրի հիմնական տեսակէտները, այսինքն՝ խզում դրամատիրական դրութեան հետ, ազգային հարստութեան վերաբաշխում, եւ Ֆրանսական ընկերվարութեան նոր պայմաններու ստեղծում, մոռացութեան կը տրուին այլեւ օրըստօրէ դրամատիրական դրութեան վերադարձը կը շեշտուի: Հետեւաբար, համակիրներու յուսախաբութենէն անդին, շարքայիններու դժգոհութիւնն է որ ծայր կու տայ ներկայիս, ընկերվարական կուսակցութեան շարքերէն ներս: Իրապէս երբ Միթերան՝ Ապրիլ 4-ի մամուլի ասուլիսի առթիւ, մէկուկէս ժամուան ընթացքին, ո՛չ մէկ անգամ ընկերվարութիւն բառը արտասանեց, պարզ է, որ ընկերվարական շարքայինը կրնայ հարց տալ իր մեծաւորին. -վստա՞հ ես թէ Միթերան ընկերվարական մըն է: Ահա այս հարցականն ու տարակուսանքն է որոնք մուտ կը գործեն կուսակցութեան շարքերէն ներս, մանաւանդ հանրային վարժարաններու սկզբնական ծրագրի լքումէն ետք: Սակայն միւս կողմէ պէտք է ընդունիլ թէ, շարքայինը չի կրնար երկրի ընդհանուր վիճակն ու կարողութիւնը պատկերացնել իր նեղ հորիզոնին մէջ, եւ կառավարութիւնը կ'արդարանայ ա՛յն պատճառաբանութեամբ թէ, ընկերային լաւագոյն ապահովութեան համար, մեծ գումարներ պէտք են, եւ դրամը՝ արտադրական եւ առեւտրական լաւ պայմաններու հետեւանքով կարելի է ստանալ. սակայն այդ դասակարգին չափազանցուած շահագիտութեան հանդէպ, նուազագոյն հսկողութիւնն ալ անհրաժեշտ է, որպէսզի ընկերային մթնոլորտը խաղաղի, անհանդուրժելի անհաւասարութիւնները նուազին, եւ դասակարգերու համերաշխ գոյակցութիւն մը ստեղծուի: Արդ, վերջին երկու տարիներու ընթացքին, կառավարութեան բոլոր տնօրինութիւններն ու հոգածութիւնը կ'ուղղուէին գործատիրական դասակարգին, մինչ անդին լախտի հարուածը կ'իջնէր աշխատաւոր եւ համեստ դասակարգերու գլխուն, տրուած ըլլալով որ, այդ ժամանակամիջոցին՝ անգործութիւնը, ապրուստի սղութիւնը եւ գնումի կարողութիւնը ոչ մէկ բարելաւում կ'արձանագրէին, այլ ընդհակառակն: Ուստի եթէ անկեղծ ընկերվարականը, որուն երկմըտանքի մէջ կը գտնուէր, նախքան Ապրիլ 4-ի ասուլիսը, այլեւս վստահ է որ անկիւնադարձ մը կը կատարուի: Նախագահին կտրուկ եւ վճռական որոշումներէն ետք, երկդիմի յայտարարութիւնները վերջ կը գտնեն, տնտեսական նոր ուղղութիւնը կը շեշտուի բացորոշ կերպով, շուկայի պարտադրանքներն ու կանոնները նախընտրութիւն կը ստանան, ընկերվարական սկզբունքներուն վրայ, մինչ ձախ զանգուածը, գեղեցիկ նախադասութիւններու, լաւագոյն ապագայի մը հաւաստիացումն ու հաւատարմութեան երաշխիքը կը ստանայ միայն, ի գին հազարաւոր նոր անգործներու...:

Ժոսփէն Ապրիլ 6-ին, հեռատեսիլի երրորդ կայանի ասուլիսի ընթացքին, կը ջանայ մեղմացնել նախագահին յայտարարութեան տարողութիւնը, պարագաներու դժուարութեան եւ տնտեսական հարկադրանքներու ստիպողականութեան վերագրելով զանոնք. - «Նպատակի եւ խորքի փոփոխութիւն չկայ երբեք, ուղղութիւնը կը մնայ նոյնը, միայն միջոցներու եւ ոճի փոփոխութիւն մըն է սա, որովհետեւ, ճարտարարուեստի վերակազմութեան անհրաժեշտութիւն ու ստիպողականութիւնն են պատճառը այս նոր ոճին, եւ ո՛չ ուրիշ բան: Մեր անխախտ նպատակը կը մնայ բանուորական դասակարգի կենցաղի բարելաւումը եւ անգործութեան տագնապի լուծումը, բայց այս անգամ նոր միջոցներով, սա՛ է իրականութիւնը» կը յայտարարէ Ժոսփէն: Բայց եկուր տես որ, կուսակցութեան պաշը շատ ալ համոզուած չէ ատոր, առիկէ իր տարակուսանքը...:

Գալով համայնավարներուն, ասոնց պարագան շատ աւելի ողբերգական է, ո՛չ միայն ղեկավարութեան համար, որ չի գիտեր ո՛ր ոտքին վրայ պարել՝ ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիները, այլեւ շարքայիններուն համար, սակայն ի տարբերութիւն ընկերվարականներուն, համայնավար շարքայինները շատ աւելի կարգապահ են եւ աւանդականօրէն ամբողջովին կը վստահին ղեկավարներու բռնած ուղղութեան, բայց հոն եւս դժգոհութիւններն ու հրաժարականները կը կրկնապատկուին: Կը մնայ եւրոպական ընտրութիւններու վճիռը...:

Գ. Տ.

...րու ամբողջ շարան մը: Կը տեսնենք մահը ամէն կողմ եւ սգահանդէս կը տօնենք: Մեռելներու պաշտամունքով լեցուած ենք մեր կեանքը: Կ'ողբանք ազգովին մարտիրոսներ՝ փոխանակ անոնց մէջ տեսնելու հայ հաւաքական կեանքի վսեմագոյն ելոյթը: Կենսունակութիւն՝ որ կը յորդի անոնցմէ: Մոռցած ենք վաղուց որ ազգ մը հմայք է ամբողջ որուն խաւերը լուսացնող ճակներուն՝ պարտինք հերոսներու եւ կեանքի պաշտամունքը ժառանգանել:

ԳՐ. ՃԻԶՄԷՃԵԱՆ

1958

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԾԱՂԿԱՅԱՐԴԱՐՄԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի Լրագրողներու Տունը բացուած է Ծաղկանոյշ Մարտիրոսեանի ծաղկայարդարման ցուցահանդէսը: Արուեստագիտուհին փոքր տարիքէն զբաղած է գորգագործութեամբ, ասեղնագործութեամբ եւ հելունագործութեամբ: Ցուցահանդէսին ներկայացուած են Հայաստանի տարբեր շրջաններէ հաւաքուած ծաղիկներ, որոնցմէ Ծաղկանոյշ Մարտիրոսեան ստեղծած է հարուստ եւ բազմազան շարադրանքներ: Ներկայացուած չորս տասնեակէ աւելի ծաղկայարդարման աշխատանքները մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած են այցելուներու մօտ: Ցուցադրուած են նաեւ ասեղնագործութեան, հելունագործութեան մօտ երկու տասնեակ աշխատանքներ, ինչպէս նաեւ հայկական գորգեր, որոնք Ծաղկանոյշ Մարտիրոսեանի ձեռքի աշխատանքի արգիւնք են:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ալեք - Մանուկեան վարժարանի «Կէօնճեան» սրահին մէջ, Մարտ 17-ին, տեղի ունեցած է ընկերոն մը՝ ի պատիւ փրոֆ. Աւետիս Սանճեանի, անոր հրատարակած «Վահան Թէքէեանի նամականի»ին առթիւ: Ներկայ եղած են նաեւ Հայաստանէն չորս հիւրեր, որոնք Հ. Բ. Ը. Մ.-ի հրաւէրով միամսեայ շրջապտոյտ մը կը կատարէին հայկական վարժարաններու դասագիրքերու հարցը ուսումնասիրելու նպատակով: Բացումը կատարած է Արսէն - Նուպար Մամուրեան վեր առնելով փրոֆ. Սանճեանի աշխատանքին արժէքը: Խօսք առած է Երուանդ Ազատեան, անդրադառնալով «Նամականի»ի ընդմէջէն Թէքէեան մարդուն: Շաքէ Վարսեան (Հայաստանէն) ոգեկոչած է Յովհ. Շիրազը եւ շեշտած Վահան Թէքէեանի տեղը հայ գրականութեան մէջ: Ընթերցումներ եղած են Թէքէեանի նամակներէն: Հուսկ, խօսք առնելով հեղինակը բացատրութիւններ տըւած է իր տարած աշխատանքներուն մասին:

×

ՊՈԼՍՈՅ «Շան» սրահին մէջ, Ապրիլ 1-ին, տեղի ունեցած է Մարալ երգի ու պարի համոյթին երեկոյթը: Երգչախումբը եւ պարախումբը մեկնաբանած են «Բարեկամութեան երգ»ը, «Ծիծեռնակ», «Նազանի եար»ը, «Հօյ Նար», «Տարօնի երգեր ու պարեր», «Այնթապի շրջաններէն ժողովրդական պարեր», «Զով աղբէք», «Հովիւներու պար» եւայլն: Համոյթին ղեկավարն ու պարուսոյցն է Պենոն Գուզուպաշ:

×

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ «Յառաջդիմասէր»ի Տան «Ս. Լէյլէկեան» սրահին մէջ, Մարտ 18-ին, տօնուած է Մայրերու Օրը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, բաղկացած երգերէ, արտասանութիւններէ, նուագէ եւ գաւեշտէ: Բանախօսած է Սոնիա Միճէմեան, անդրադառնալով մայրերու տօնի հիմնադրութեան պատմականին եւ հայ մօր դերին: Փակման խօսքը արտասանած է Գրիգոր քհնյ. Օհանեան:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Գոնգորտիա համալսարանի Հայ Ուսանողաց Միութեան կազմակերպութեամբ, Մարտ 20-ին, տեղի ունեցած է երգի ու պարի երեկոյթ մը, Համալսարանին մէջ՝ «Հայկական Շաբաթ»ի մը շրջագիծէն ներս: Հանդէս եկած է Թէքէեան Միութեան «Նայիրի» պարախումբը: Պարիթոն Արթօ Միհէնտեան մեկնաբանած է քանի մը երգեր Ալէմշահէն, Մսըրլեանէն եւ Ա. Տիգրանեանի «Արշակ Բ.» օփերայէն: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արա Թոշիկեանի մեկնաբանած է Կոմիտասէն, Պարթեւեանէն, Հ. Պէրպէրեանէն եւ Եդգար Յովհաննիսեանէն երգեր:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

ՄԱՅԵՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

6

ԿԱՅՍՐ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐ

Այս խօսքին ուղղակի սպառնալիքին յաջորդեց երկար լռութիւն մը: Ֆրանսուա Ժօզէֆ արմուկները գրասեղանին կռթնեցուց իր սովորական ձեւով, ինչպէս կ'ընէր խորհելու միջոցին, եւ գլուխը ձեռքերուն մէջ առաւ:

Ռուտոլֆ ոտքի ելած էր եւ, ամէն պաշտօնականութիւն մոռցած, սրահին երկայնքը կը ճեմէր: Իր դերը խաղցած էր: Իր ազատութիւնը պիտի շահէր, ապա թէ ոչ...: Մահին ձգելու գաղափարն իսկ չանցաւ իր մտքէն: Միասին պիտի մեկնէին, ինչ ալ ըլլար իրենց ճակատագիրը: Իրենց կազմած զոյգը պիտի չզատուէր բնաւ: Ռուտոլֆ այնքան յոգնութիւն կը զգար որ անմիջական հանգիստի մը կը տենչար: Ինչո՞ւ այս վայրկեանին իսկ պիտի չթողուր այս անհրապոյր սրահը: Դեռ ի՞նչ կը յուսար: Անիմաստ բան էր կռուիլ, երբ շրջանակ մը կայ ուր ամէն կռիւ կը դադրի եւ ուր յաւիտենական խաղաղութիւնը կ'իշխէ: Անիկա երկրային սահմաններէն անդին գտնուած այս մոգական երկրին համար այնքան վճիտ, հրապուրիչ տեսիլ մը ունէր որ այս ցաւագին տեսարանին մինչեւ վերջը իր աչքին առջեւ պահեց զայն:

Կայսրը վերջապէս ոտքի ելաւ: Զանկին մօտեցաւ եւ, ձեռքը ուսին դնելով, նստարանի մը վրայ քաշեց զայն:

- Նստինք: Այլեւս կայսրը չէ որ կը խօսի: Խօսինք իբր հայր ու որդի:

Այս շարժումն ու ձայնը զարմացուցին Ռուտոլֆը: Բայց չթուլցաւ: Անտարակոյս հօրը մէկ ռազմավարութիւնն էր սա, վերջնի քաղաքագէտը՝ որ մարդիկ գործածելու կերպը գիտէր: Ռուտոլֆ մտադրեց ուշադիր ըլլալ եւ ոչ մէկ բան աչք առնել: Բայց, հրաւէրին պատասխանեց ընթացքով մը որ անկեղծ թուեցաւ կայսեր:

- Ատկէ աւելի հաճելի բան չէի կրնար ունենալ:

Կայսրը իր քով նստեցուց զայն:

- Իմ զաւակս ես դուն, իմ մէկ հատիկ զաւակս: Կը սիրեմ քեզ, ու, չեմ գիտեր ինչու, բնաւ առիթ չենք ունեցած բաց սրտով խօսելու իրարու հետ, իբր հայր ու տղայ: Ես գիտես որ ժամանակ չունիմ. - հառաչանք մը արձակեց. - Ինչքա՜ն գործեր կան, ի՛նչ մտահոգութիւններ:

Այսպէս շարունակեց ընտանեկան շեշտով մը, պատմելով իր կեանքը տասնութ տարեկանէն սկսեալ, այն փոթորիկին մէջ որ այն ատեն կը փչէր Եւրոպայի մէջ եւ գահերը կը տապալէր խաւաքարտէ դղեակներու նման: Իր ճրագը առաջին անգամ վառած էր Վիեննայի մէջ ուր այն ատեն գիշեր կը տիրէր դեռ. քառասուն տարիներ անցած էին ամէնօրեայ եւ ապերախտ աշխատանքի մը միջեւ եւ հիմա որ ծերութիւնը կը ծանրանար վրան, ոչ մէկ հանգիստի օր ունէր:

Մեղմութեամբ կը խօսէր, առանց դառնութեան, առանց ինքնագովութեան, բայց անոր երեւութապէս հանդարտ դիմագծերէն, Ռուտոլֆ հետզհետէ նոր գաղափար կը կազմէր հօրը մասին: «Ինչ ճարտար է, խորհեցաւ, այսքան չէի կարծեր»: Ժամանակակից գրագէտի մը մէկ խօսքը յիշեց. «Հապսպուրկները արուեստագէտ ծնած են»: Այս խօսքը զինքն զարմացուցած էր: Հիմա կը տեսնէր ահա որ իր հայրը տաղանդ ունէր: Այս վայրկեանին, կը հիանար անոր վրայ բայց իր կամքը, որ այս տեսակցութեան սկիզբէն ի վեր կանգ առած էր, նոյնը կը մնար:

Կայսրը կը շարունակէր:

- Մենք, զաւակս, դարաւոր տուն մը կը ներկայացնենք: Ընդդիմադիրներու շրջանակներուն մէջ ուր կը յաճախես - օ՛, չեմ նեղանար, վրայ բերաւ իսկոյն, գահաժառանգ իշխանի դերդ այդպէս կը պահանջէ - իմ քաղաքականութիւնս աններողաբար կը քննադատէին: Իշխանութեան գլուխ չգտնուող մարդիկը ներկան միայն կը խորհին: Ես որ միեւնոյն նպատակին լծուած մարդոց շղթայի մը մէջ կը գտնուիմ, ստիպուած եմ խորհիլ մեզմէ վերջ եկող սերունդներուն վըրայ:

(Շար. 77)

Ա Ւ Ա Գ   Շ Ա Բ Ա Թ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Աւագ Հինգշաբթի, յիշատակ Ընթրեաց Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, բակիգր ժամերգութեանց՝ ժամը 8·15-ին, Ընթրեաց պատարագ՝ ժամը 10·15-ին :

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ· ԹԱՇՃԵԱՆ

Ոտնլուայ՝ ժամը 4-ին :

Խաւարում՝ ժամը 7·30-ին :

Աւագ Ուրբաթ, Յիշատակ Չարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափոր Թաղման՝ ժամը 5-ին :

Աւագ Շաբաթ, Ճրագալոյց Զատկի : Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 4·30-ին, Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 5·30-ին :

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ· ԹԱՇՃԵԱՆ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Հինգշաբթի· - Պատարագ՝ 10-ին, Ոտնլուայ՝ 16·30, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ· - Թափոր Թաղման 17·30 :

Շաբաթ· - Պատարագ՝ 16 :

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Երեքշաբթի յիշատակ Տասը Կուսանաց ժամը 17 :

Հինգշաբթի· - Ժամերգութիւն՝ 9·45, պատարագ՝ 10·30, Ոտնլուայ 17·30, Խաւարում՝ 19·30 :

Ուրբաթ· - Թաղում՝ 17-ին :

Շաբաթ· - Ընթերցում՝ 17, պատարագ՝ 17·45 :

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Հինգշաբթի· - Ժամերգութիւն՝ 9, պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 16·30, Խաւարում՝ 19·30 :

Ուրբաթ· - Թաղում՝ 17 :

Շաբաթ· - Ճրագալոյց՝ 16·30 :

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Հինգշաբթի· - Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 19·30 :

Ուրբաթ· - Թաղում՝ 17 :

Շաբաթ· - Խթում՝ 16, պատարագ՝ 17·30 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հինգշաբթի· - Ժամերգութիւն՝ 8, պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 17·30, Խաւարում՝ 20·30 :

Ուրբաթ· - Թաղում՝ 17 :

Շաբաթ· - Ընթերցում՝ 17 - 19·30 :

Պատարագիչ՝

ՀՄԱՅԵԱԿ ՔՀՆՑ· ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՕՆ

Հինգշաբթի· - Ժամերգութիւն՝ 8·30, պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 19·30 :

Ուրբաթ· - Թաղում՝ 17 :

Շաբաթ· - Ժամերգութիւն՝ 16·30, պատարագ՝ 17·30 :

Երգեցողութիւնները կը կատարուին նորակազմ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ երէցկին Գոհարիկ Քէշիշեանի :

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս· ԳԷՈՐԳ

Չորեքշաբթի· - Պատարագ՝ 10-ին, փոքրիկներու հաղորդութիւն :

Հինգշաբթի· - Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20·30 :

Ուրբաթ· - Թաղում՝ 18 :

Շաբաթ· - Պատարագ՝ 17 :

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Ուրբաթ· - ժամը 17 :

ՊՈՒԼՎ· ՕՍՍՕ — Ս· ՅԱԿՈԲ

Հինգշաբթի· - Ժամերգութիւն՝ 8·30, պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ 17, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ· - Թաղում՝ 17 :

Շաբաթ· - Ժամերգութիւն՝ 17 :

ՍԷՆ–ԺԵՐՄԷՆ Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Հինգշաբթի· - Մանուկներու հաղորդութիւն՝ 9, պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ· - Թափոր՝ 17 :

Շաբաթ· - Ընթերցում՝ 17, պատարագ՝ 18 :

Ս· ԹԱԴԷՈՍ

Չորեքշաբթի· - Հաղորդութիւն՝ 9 :

Հինգշաբթի· - Ժամերգութիւն՝ 8, պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ· - Խաչելութիւն՝ 17, Թաղում՝ 18·30 :

Շաբաթ· - Ճրագալոյց՝ 17, Ընթերցուած՝ 18, պատարագ՝ 18·30 :

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի· - Ժամերգութիւն՝ 9, Ընթերցում՝ 10 կը պատարագէ՝ Զատիկ Աբեղ· Աւետիքեան, Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 19·30 :

Ուրբաթ· - Թաղում՝ 17 :

Շաբաթ· - Ժամերգութիւն՝ 16, Ընթերցում՝ 16·30, պատարագ՝ 17 : Կը պատարագէ՝ Իսահակ Քհնյ· Քհնյ· Հէքիմեան :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԼԻՈՆԷՆ՝ Տէր եւ Տիկին Զատիկ Համբարձումեան իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Խաչատուրեան եւ Տօնապետեան ընտանիքներուն Թագուհի Խաչատուրեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆ· կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

ՊՐՕՆԷՆ՝ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յովակիմեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Խաչատուրեան եւ Տօնապետեան ընտանիքներուն, Թագուհի Խաչատուրեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆ· կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ· - Միսաք Միրզէ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Շաւարշ Խաչատուրեանի եւ իր զաւակներուն իրենց կնոջ եւ մօր՝ Թագուհի Խաչատուրեանի կսկծալի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆ· կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ·- Ստեփան Մինասեանի մահուան առթիւ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի անդամներ 100 Ֆ· եւ Մարսէյլի Մշակութային Միութիւնը 150 Ֆ· կը նուիրեն «Աշխարհ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն) :

Հաւկթախաղ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապ· Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը Զատկուան առթիւ կը կազմակերպէ հաւկթախաղ մը, Ապրիլ 21, Շաբաթ գիշեր ժամը 20-էն սկսեալ՝

Centre Social d'Estressin

հայկական ճաշեր· յայտագրին կը մասնակցի Կապ· Խաչի դպրոցի աշակերտութիւնը :

Կը հրաւիրուին Վիէնի եւ շրջակայքի Հայութիւնը Խթումի գիշերը միասին անցընելու :

×

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները ի նպաստ իր դպրոցին· - Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Նաճարեանէ, Տէր եւ Տիկին Պասմաճեանէ 200-ական Ֆ· :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

Աւագ Հինգշաբթի, ժամը 17·30-ին, Ոտնլուայ, ժամը 18 հայրապետական պատարագ, ժամը 20·30-ին Խաւարում :

Աւագ Ուրբաթ, ժամը 18, երեկոյեան ժամերգութիւն Ս· Խաչի երկրպագութիւն :

Աւագ Շաբաթ, ժամերգութիւն ժամը 17, Ճրագալոյցի պատարագ՝ 18 :

Կիրակի, Զատիկ, Հայրապետական պատարագ՝ ժամը 11 :

Երկուշաբթի, Մեռելոց, ժամը 11 հոգեհանգստեան պատարագ :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ· - Տիգրան Եղիազարեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեան կը նուիրեն 100 Ֆ· «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

×

Արամ Գառնիկեանի յիշատակին՝ Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆ· կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE DES ARMENIENS DE FRANCE

organisent une conférence

ASPECTS DES REALISATIONS ECONOMIQUES, SCIENTIFIQUES ET CULTURELLES DE L'ARMENIE SOVIETIQUE

qui aura lieu le **MERCREDI 18 AVRIL, à 20h45**
au
CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
avec

Youri KHODJAMIRIAN : Vice-Président près Conseil des Ministres de la R.S.S. d'Arménie
Victor FENARDJIAN : Vice-Président de l'Académie des Sciences de la R.S.S. d'Arménie
Grigory ASATRIAN : Responsable de secteur du Comité Central du P.C.U.S. d'Arménie

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հինգ հոգինոց հայ ընտանիքի մը համար (երկու երախայով), վարձու յարկաբաժին մը կը փնտռուի 3 / 4 սենեակ, յարմարութիւններով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը (արուարձանի պարագային՝ նախընտրաբար՝ կառ տիւ Նորի կամ՝ կառ տը լ'Էսթի գիծին վրայ), մատչելի վարձքով :

Հեռաձայնել իրիկունները ժամը 19-էն ետք՝

254 - 90 - 80

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ· - Անարատ Յղութեան Քոյրերու վարժարանին 25-ամեակը՝ Մայիս 27-ին :

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Պատարագ կը մատուցուի Վիէնի մէջ Ապրիլ 22, Կիրակի առաւօտ ժամը 9-ին, Սէն Թ'Անտրէ եկեղեցին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՍԻԼԱՀԼԵԱՆ

յետ պատարագի այց դէպի Յուշարձանը, Ապրիլ 24 փողոց :

Բացում Յուշարձանի կցուած յուշաքարին ի յիշատակ Սարդարապատի հերոսներու 1918 :

Կնքահայրութեամբ՝ բարերար՝ ճիպ. րաէլ Պահատուրեանի :

Օրուան պատշաճ խօսք հայ ազգային. ներու հիմնադիր եւ նախագահ (Մարսէյլ) Կարապետ Տէրտէրեանի :

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

à l'occasion du Carême,
CONFERENCE de :

M. Jean-Pierre MAHE
(Professeur à l'INALCO)

sur le «Péché et la Pénitence» d'après le manuscrit arménien : la vie arménienne d'Adam et Eve

Mercredi 18 Avril, à 20h 45

Լ Ի Ո Ն

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՏՈՒՆ

Լիոնի Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը, ուրախութիւնն ունին ծանուցանելու թէ իրենց ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՏՈՒՆ-ի արձանագրութիւնները, 1984-1985 տարեշրջանի համար, արդէն սկսած են : Ի դէպ, անոնք կը յիշեցնեն բոլոր ազգայիններուն, որ ՀԱՅՐԵՆԻ ԿՏՈՒՐԸ ունի իբրեւ նպատակ ընտանեկան ջերմ ու խաղաղ յարկ մը ապահովել՝ այն հայ օրիորդներուն, որոնք կը փափաքին յաճախել Լիոնի դպրոցներն ու համալսարանները :

Մանրամասնութեանց համար՝ դիմել հետեւեալ հասցէին·

SŒUR ASDGHIG NADJARIAN
Foyer pour jeunes filles arméniennes
HAIRENI GUEDOURE
142, Cours Gambetta — 69007 Lyon
Tél. (7) 872. 76. 60

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան դաշտահանդէսը՝ Կիրակի, Յունիս 3-ին ժամը 11-էն 22 :

SARL **ARA** TRAITEUR
RAFFI ET ARA POHANYAN

ALIMENTATION
SPÉCIALITÉS DE PRODUITS ORIENTAUX ET EXOTIQUES

106, RUE MOUFFETARD
75005 PARIS
Métro : Censier-Daubenton

Tél. 337 90 69
ouvert tous les jours et dimanche matin
fermé le lundi

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
18
MERCREDI
18 AVRIL
1984

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.683 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.683

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ - ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ

Ի՞նչ ՅՍՏԱԿԱՑՈՒՄ

——×——

Համաձայն չենք, բայց՝ կը մնանք: Ընկերվարական քաղաքականութիւնը մեր ուզածը չէ, բայց՝ կը մնանք: Մեր ուզածը այս չէ, բայց՝ կը մնանք: Եւ նման բազմաթիւ նախադասութիւններ կարելի է շարել, յստակ կերպով պարզելու համար Համայնավարներու դիրքը: Ոչ մէկ կէտի համաձայն են, բայց պիտի չեր-թան, առնուազն որոշհետեւ՝ չատեր կուզեն որ երթան, թերեւս նոյնիսկ՝ Միթերան...:

Ամէն պարագայի մէջ, առաջին անգամն է որ Համայնավար Նախարար մը դուրս կ'ելլէր «վերապահութեան իր պարտաւորութենէն» (ինչպէս կ'ըսեն, երբ համաձայնութիւն չունեցած անձեր պէտք չեղածը ըսեն) Երկուշաբթի իրիկուն պետական ձայնասփիւռէն իսկ: Արդարեւ, Մարսէլ Ռիկու «Արհեստաւորական կազմութեան» նախարարը բացէ ի բաց խոստովանեցաւ թէ կառավարութեան - որուն կը պատկանի - ճարտարարուեստական քաղաքականութեան դէմ է եւ հակցուց - անունը չտալով հանդերձ, - որ Ֆապիուս իսկ համաձայն չէ: Յատկանշական էր որ երբ «մենք» կ'ըսէր, այս անգամ չէր ակնարկեր կառավարութեան այլ՝ համայնավար իր ընտանիքին: Այսուհանդերձ խզում չկայ: Սկզբունքով այս շաբթու իսկ, Քրիստոսի Յարութենէն առաջ, պիտի յստականայ ընկերվարական - համայնավար «վտանգաւո՞ր յարաբերութեանց» բնոյթը:

ՁԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ հետապնդելով իր քաղաքականութիւնը դէպի Միջին - Արեւելք բացուելու, յստակ կերպով յայտնած է Ամերիկացիներուն թէ մեծ դիւրութիւններ տալու տրամադիր չէ, միջամտելու համար այդ շրջանին մէջ: Անշուշտ, Թուրքիա կուտայ որ Ուաշինկթըն պարկ տայ իր կայաններուն հարաւ - արեւելեան շրջանը, որ կրնայ օգտագործուիլ Ատլանտեան Ուխտի համաձայնութեամբ:

ՉԱՏԻ մէջ Ֆրանսացի նոր զոհ կայ, ժանդարմ օդանաւ մը ձգմուած ըլլալով եւ օդաչուն ալ՝ մեռած: Օդանաւը հետախուզական պաշտօն մը կը կատարէր:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ՄԱԱՐԻՒ թերթին մէկ լրագրողը, գիրքի մը մէջ, կը պատմէ թէ ինչպէս 1948-ի եւ 1955-ի միջեւ սիոնական Պետութեան ղեկավարները ներգաղթելու հրաւէրքը մերժած են սեֆարատ Հրեաներուն, այսինքն՝ Հիւսիսային Ափրիկէի, ի մասնաւորի Մարոքի, զանոնք «տգէտ, աւանդութեանց՝ անծանօթ եւ հոգեւոր որեւէ հարցի՝ օտար» նկատելով: Գիրքին հրատարակիչն է Պաշտպանութեան նախարարութիւնը, որ թոյլ տուած է լրագրողին օգտագործելու բազմաթիւ գաղտնի տեղեկագրեր, 210 հազար մարոքցի Հրեաներու ներգաղթին վերաբերեալ:

ՀԵՌՈՒՍՏԵՍԻԼԻ Բ. ԿԱՅԱՆԻ (Անթէն 2) տնօրէնը՝ Փիէր Տէկրօվ «ուղղակի» հաղորդումներէ պաշտօնազրկեց Անն - Մարի Լամոռին, որու թուարանական իւրայատուկ հաշիւներուն եւ համեմատութիւններուն շնորհիւ հեռատեսիլէն հեռաձայնողներու 10-էն 9-ը՝ նախարար Պաւէնթէլի կողմնակից յայտարարած էր եւ մեղադրանքի մասին իսկ խօսած ժողովուրդին եւ նախարարին միջեւ: Քննութիւն մը ցոյց կուտար թէ Անն - Մարի Լամոռի, առնուազն, աճապարած էր եւ ցոյց տուած թէ «ուղղակի»ի ձեռնհասութիւն չունի: Կարելի է աւելցնել, մանաւանդ՝ տարրական հաշուապահութեան...:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ «ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՄՆԱՅՈՒՆ ԴԱՏԱՐԱՆ»ԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՎՃԻՌԸ

SENTENCE

— LE GOUVERNEMENT DES JEUNES - TURCS EST COUPABLE DE CE GENOCIDE . . .
— LE GENOCIDE ARMENIEN EST AUSSI UN «CRIME INTERNATIONAL» DONT L'ETAT TURC DOIT ASSUMER LA RESPONSABILITE . . .
— L'ORGANISATION DES NATIONS UNIES ET CHACUN DE SES MEMBRES SONT EN DROIT DE RECLAMER CETTE RECONNAISSANCE . . .

Փարիզի Ծերակոյտին (Փալէ տիւ Լիւքսանպուրկ) Մետիսիս սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր, Երկուշաբթի առաւօտ, Ապրիլ 16, ժամը 11-ին ու բեմին վրայ տեղ գրաւած էր «Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարան»ին դատակազմը: Արդէն մամուլին եւ ներկաներէն մեծամասնութեան բաժնուած էր 30 էջնոց պատճառաբանեալ դատավճիռը: Նախագահ՝ Ֆրանսուա Ռիկօ ձայն առնելով կը յայտնէր որ պիտի չկարդայ ամբողջ բնագիրը, որու ընթերցումը տաղտկալի կ'ըլլայ, այլ կը գոհանայ կարդալով եզրափակիչ վճիռը, զոր կուտանք քիչ անդին: Կը յիշէր այն երեք կազմակերպութիւնները, ոչ - կառավարական, որոնք դիմած էին իրենց (ֆրանսական, ամերիկեան եւ գերմանական) եւ որոնց երեք հարցումներուն է, որ դատարանը պարտէր պատասխանել իր վճիռով: Կը կարդար նաեւ քանի մը հատուածներ, որոնք կը հաստատէին վճիռին գրգապատճառները:

Այս ընթերցումէն եւ լուսաբանութիւններէն ետք, անգլիախօս ներկաներուն համար, փրոֆ. Ուալտ, փոխ - նախագահ, կը կարդար եզրափակիչ վճիռին անգլերէնը: Ապա, Նախագահ Ռիկօ կը դիմէր լրագրողներուն, պատասխանելու համար, ի պահանջել հարկին, հարցումներուն: Կարգ մը - անխուսափելի - աւելորդ հարցումներ կ'ըլլային, տրուած ըլլալով որ ոմանք դատավճիռին ամբողջութիւնը դեռ չէին կարդացած եւ կ'ընէին հարցումներ, որոնց պատասխանները կային այդ բնագրին մէջ (օրինակ՝ զոհերու բուն թիւը եւայլն, եւայլն): Այլ հարցումի մը, որ կը վերաբերէր այս վճիռին կարելի հետեւանքներուն կամ ապագայ արդիւնքներուն, մէթր Լէօ Մաթարասօ կը յայտնէր թէ իրենց դատարանը չի կրնար դիմում ընել ՄԱԿ-ին, բայց այդ դիմումը պիտի կատարէ «ժողովուրդներու ազատագրութեան միջազգային լիկան»:

Նախագահ Ռիկօ կ'ըսէր նաեւ թէ դատարանին անդամները, որոնք միշտ խորապէս ծանօթ չեն իրենց յանձնուած թղթածրարներուն, այս նստաշրջանով, ներկայացուած տեղեկագրերուն, փաստաթուղթերուն եւ վկաներու ունկնդրութեամբ յաւելեալ շատ բաներ սորված են Հայերու ցեղասպանութեան մասին: Նախագահը կ'աւելցնէր թէ կը մաղթէ որ Հայերն ալ, իրենց կարգին, հետաքրքրուին ուրիշ ազգերու ողբերգութիւններով, երբ կան, եւ անոնց համակամ եւ զօրավիգ ըլլան:

Ինչպէս ըսինք, դատավճիռը իր ամբողջութեան մէջ մեքենագրուած երեսուն էջերէ բաղկացած է, որոնք կը պարզեն մանրամասնօրէն այն բոլոր պատճառաբանութիւնները, որոնց քննութիւնը առնուած է վճիռին: Այսօր, կը գոհանանք ուրեմն տալով այդ վճիռը: Յետագային, մեր ներսի էջերուն մէջ, յաջորդաբար պիտի հրատարակենք ամբողջ բնագիրը, այսինքն այն պատճառաբանութիւնները (մոթիֆ) որոնց վրայ հիմնուած է այս վճիռը: Աւելորդ է ըսել, թէ 1984, Ապրիլ 16-ը, պատմական անկիւնադարձ մըն է, Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման ճամբուն վրայ եւ ինչպէս մեր ընթերցողներն ալ կը նկատեն այս վճիռին ընթերցումով, Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարանը լուսաւոր բանաձեւած է զայն, ոչ մէկ անորոշ կէտ թողլով: Ցիշենք որ վճիռը կը վերաբերի միայն ու միայն իրեն եղած դիմումին կէտերուն, այլ խօսքով՝ պատասխաններն են իրեն եղած երեք հարցումներուն, զորս կրկին կը հրատարակենք, երբ սկսինք ամբողջ դատավճիռին լոյս ընծայումը, բայց անոնք որոնք կ'ուզեն վերյիշել, կրնան գտնել այդ հարցումները «Յառաջ»ի Ապրիլ 10-ի թիւին մէջ (Ա. էջ):

POUR CES MOTIFS,

en réponse aux questions qui lui ont été posées, le Tribunal décide que :

— Les populations arméniennes constituaient et constituent un peuple dont les droits fondamentaux, individuels et collectifs, devaient et doivent être respectés conformément au droit international ;

— L'extermination des populations arméniennes par la déportation et par le massacre constitue un crime imprescriptible de génocide au sens de la Convention du 9 décembre 1948 pour la prévention et la répression du crime de génocide ; en tant qu'elle condamne ce crime, cette Convention est déclaratoire de droit en ce qu'elle constate des règles déjà en vigueur à l'époque des faits incriminés ;

— Le gouvernement des Jeunes - Turcs est coupable de ce génocide, en ce qui concerne les faits perpétrés de 1915 à 1917 ;

— Le génocide arménien est aussi un "crime international" dont l'Etat turc doit assumer la responsabilité, sans pouvoir prétexter, pour s'y soustraire, d'une discontinuité dans l'existence de cet Etat :

— Cette responsabilité entraîne principalement l'obligation de reconnaître officiellement la réalité de ce génocide et du préjudice en conséquence subi par le peuple arménien ;

— L'Organisation des Nations - Unies et chacun de ses membres sont en droit de réclamer cette reconnaissance et d'assister le peuple arménien à cette fin.

×

Երեքշաբթի առտու, Ապրիլ 17, փարիզեան օրաթերթերէն՝ «Քոթիտիէն տը Փարի» կ'արձագանգէր վճիռին, խորագրելով. - «Հայեր՝ Թուրքիան դատապարտուած» եւ տալէ ետք կարճ, այլ՝ կարեւոր հատուածներ վճիռէն, կը գրէր թէ որքան ալ խորհրդանշական ըլլայ, Ռըսէլ դատարանի ժառանգորդ՝ «Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարան»ին այս վճիռը, անիկա կը հոչակուի երբ Միացեալ Ազգերու մարդկային իրաւանց յանձնախումբը պիտի քննէ, այս տարի, հայկ. հարցը (կ'ակնարկէ 30-րդ պարբերութեան): «Լիպերասիոն», նոյն օրը, աւելի լայն տեղ կուտար եւ թերթին աշխատակիցը հաղորդելէ ետք վճիռին բովանդակութիւնը, կ'աւելցնէր թէ վճիռին միայն վերջին նախադասութեան համար (տես՝ բնագրին վերջին 3 տողերը, որու կ'ակնարկէ) «Հայ հաւաքականութիւնը պէտք է ճերմակ քարով մը նշէ Երկուշաբթի, Ապրիլ 16-ի օրը: Արդարեւ տասնեակ տարիներ պայքարելով հանդերձ, հայկ. հաւաքականութիւնը չէ յաջողած ՄԱԿ-էն ճանչցնել տալ իր ցեղասպանութիւնը, այնքան Թուրքիա ծանր կը կշռէ որոշումներուն վրայ: Առաջին անգամ ըլլալով, պաշտօնապէս եւ այնքան յըստակ կերպով, բարոյական ատեան մը պիտի փորձէ շրջել պատմութեան ընթացքը: Դատարանին ազդեցութիւնը, իր անդամներուն պատուաւորութիւնը բերեւս հաշուի առնուին պարտաւորելու համար Թուրքիան, որ չափաւորէ իր դիրքը եւ տոկալի բացատրութիւն տայ»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Քլիշի - Ա.Ս.Ա. Իսի	1 - 2
Փարիզ էֆ. Սէ. - 83 - Իւ. Ժի. Ա. Ալֆորվիլ	3 - 3
Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն - Տէսին - Շամպէռի	3 - 2
Իւ. էս. Ժի. Օ. Ա. Վալանս - Լ'էթրա	1 - 1
Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ - Փոռ տը Պուք	1 - 2

ՄԿՐՏԻՉ ԽՐԻՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ծով կենցաղոյս հանապազ
զիս ալեկոծէ ... Նաւապետ բարի,
լեր անձին իմոյ ապաւէն»։

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ

Ա.

ԽՄԲ. - «Էջմիածին» ամսագրի 1983 ԺԱ - ԺԲ թիւին մէջ թարգմանաբար հրատարակուած է Խրիմեան Հայրիկի կեանքին ու անոր եկեղեցական, կրթական ու հանրային գործունէութեան նուիրուած Ա. Ումնովի յօդուածը, լոյս տեսած Ռուս եկեղեցւոյ պաշտօնաթերթին մէջ։ Կուտանք յօդուածին հիմնական մասերը՝ արեւմտահայերէն։

×

1982 Հոկտեմբերին լրացաւ Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ անուանի դէմք՝ աստուածաբան, բանաստեղծ, մանկավարժ եւ հայրենասէր Մկրտիչ Ա. Խրիմեան կաթողիկոսի վախճանման 75-ամեակը։

Հայրապետին (ժողովուրդը զինք «Հայրիկ» կը կոչէր) կեանքը կը հանդիսանայ քրիստոնէական պատգամներուն հաւատարիմ մնալու, եկեղեցւոյ հանդէպ նուիրեալ ծառայութեան, հայրենիքի ջերմ սիրոյ եւ աշխատասիրութեան վառ օրինակ մը։

«Հայոց Հայրիկ ... ազատութեան եւ յարութեան յոյս»․ այսպէս կը գրէր Խրիմեան Հայրիկի մասին Ի. դարու սկիզբը Գարեգին Եպիսկ. Տրապիզոնցի (յետագային Կ. Պոլսոյ Պատրիարք)։

«Խրիմեանի զարգացումն ու հմտութիւնը միակողմանի էր, լոկ հայերէնով սահմանափակուած, միջազգային եւ օտարազգի տարրերով ճոխացած չէր ... վարչական հանճարը պակաս ըլլալու չափ քիչ էր, հեռատես եւ նախատես զգուշաւորութիւնը իր ասպարէզը չէր ... Բայց ունէր բնածին ուշիմութիւն մը, որ իր ըմբռնելու եւ յիշելու եւ որոշելու կարողութիւնը կը կազմէր, ունէր բնատուր ճարտարութիւն մը, որով ամէն պարագայէ անվնաս դուրս ելլելու կերպը կը գտնէր. ունէր գրաւիչ ոճ մը եւ ազդեցիկ խօսք մը, որով գիտէր սրտերու վրայ տիրապետել, եւ ամէնուն վրայ ունէր անկեղծ եւ ուղիղ զգացում մը, որ ամէն թերութիւն կը լրացնէր ... Ինքն գրիչն ու ստեղծիչն եղած է ազգասիրական եւ հայրենասիրական զգացմունքներու» (Մ. Արք. Օրմանեան, Ազգապատում, Երուսաղէմ, 1927, հատոր Բ., էջ 5334-5335)։

Խրիմեան Հայրիկի գործունէութիւնը ծաւալ կը ստանայ ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին, երբ կը սաստկանայ օսմանեան ղաժան լուծը, որուն հետեւանքով կը զոհուին հարիւր հազարաւոր Հայեր, իսկ ողջ մնացածները կը թողուն իրենց հայրենիքը։ Այդ ծանր օրերուն Խրիմեան Կաթողիկոս կը բաժնէր իր ժողովուրդին վիշտը, գործնապէս կ'օգնէր ու կը խրախուսէր իր բարի հովուական խօսքերով։

Մկրտիչ Խրիմեան ծնած է 1820 Ապրիլ 4-ին, Արեւմտեան Հայաստանի հինաւուրց Վան քաղաքը, բարեպաշտ ու աշխատասէր գիւղացի ընտանիքի մը մէջ։ Մինչեւ չափահաս դառնալը ան կը զբաղի ջուլհակութեամբ եւ նոյն ատեն մեծ եռանդով կը յաճախէ տեղւոյն վանական դպրոցը։ Փոքր տարիքէն կը ցուցաբերէ արտակարգ ընդունակութիւններ։ Կը գրէ բանաստեղծութիւններ, կ'ուսումնասիրէ աստուածաբանութեան հիմքերը։ Իր սիրած դիրքերէն էր Յակոբ Կաթողիկոս Կոստանդնուպոլսեցիի «Ձէն հովուոր»ը։

ԺԹ. դարու 50-ական թուականներու սկիզբը Խրիմեան կը փոխադրուի Կ. Պոլիս իր ուսումը շարունակելու նպատակով։ Հոն, հայկական թաղամասերէն մէկուն մէջ ամբողջովին կը նուիրուի ուսուցչական ասպարէզին։ 1854-ին 34-ամեայ վարժապետը ծանր կորուստ կը կրէ. յանկարծամահ կ'ըլլան իր երիտասարդ կինը եւ փոքր աղջիկը։

Ապաւինելով Աստուծոյ ամէնազօր կամքին եւ փափաքելով աւելի մօտենալ մեծ մասամբ բարեպաշտ հայ գիւղացիութեան՝ Խրիմեան կ'ուխտէ կուսակրօն եկեղեցական դառնալ եւ արեղայ կը ձեռնադրուի։ Յետագայ տարիներուն, եկեղեցական ամէնօրեայ պաշտամունքներու ատեն, որոնք կը կատարուէին Կ. Պոլսոյ փոքրի՜կ մէկ մատուռին մէջ, Հայր Մկրտիչ՝ քարոզչական հազուադիւտ իր ընդունակութիւններուն շնորհիւ, կը գրաւէ ոչ միայն քաղաքի աշխատաւոր հայ բնակչութեան՝ բեռնակիրներու, շրջիկ առեւտրականներու, արհեստաւորներու, այլեւ հայ մտաւորականութեան լայն շրջանակներու ուշադրութիւնը։ Պոլսոյ թէ՛ հարուստ առեւտրական թաղամասերէ եւ թէ՛ արուարձաններէ մեծ թիւով Հայեր կու գային լսելու Խրիմեանի կիրակնօրեայ քարոզները, որոնք աչքի կը զարնէին բացառիկ պերճախօսութեամբ։

Պատարագի ընթացքին անոր սրտառուչ ձայնը, որ Աստուծոյ ողորմութիւնը կը հայցէր տառապող իր հայրենակիցներուն համար, կը ցնցէր ու կը յուզէր բոլոր ներկաները։

Այդ տարիներուն Խրիմեան կը յանձնուի աղօթքի ու պահեցողութեան, կը կատարելագործուի Ս. Գրքի ընթերցման ու մեկնաբանութեան մէջ եւ նոյն ատեն կը զբաղի գրականութեամբ եւ բանաստեղծութեամբ։

Կ. Պոլսոյ հայկական գաղութին մէջ Մկրտիչ Խրիմեանի համբաւը հետզհետէ կը մեծնայ։

1857-ին Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքին օրհնութեամբ ան կը դառնայ Վարագայ վանքի վանահայրը, իսկ յետագային կը ստանայ վարդապետական աստիճան։ Իբրեւ վանահայր, ան կը հիմնէ վանքին կից օրինակելի դպրոց մը, ուր այլ նիւթերու կարգին կը դասաւանդուէր նաեւ գիւղատնտեսութիւն։ Վանքին շըրջանաւարտները ան կը ղրկէ արտասահման՝ շարունակելու համար իրենց ուսումը. կը կազմակերպէ թանգարան, տիպար գրադարան եւ տպարան։ 1857-ին Վարագայ վանք կը փոխադրէ Կ. Պոլիս 1850-ին ի՛ր իսկ կողմէ հիմնուած ամսագիրը, որ այն ժամանակ կը կրէր «Արծիւ Բիւզանդիոնի» անունը, իսկ յետագային զայն կը կոչէ «Արծուի Վասպուրական»։ Այդ թերթին հրատարակութիւնը գրեթէ եզակի փորձ մըն էր ըստեղծելու հայկական մամուլ՝ ոչ թէ Կ. Պոլիս, այլ Արեւմտեան Հայաստանի կեդրոնը։ «Արծուի Վասպուրական» ամսաթերթը ձրի կը ղրկուէր բոլոր փափաքողներուն։ Անոր հրատարակութիւնը դադրեցաւ գլխաւորաբար թրքական իշխանութիւններու ճնշումին հետեւանքով։

Մկրտիչ Խրիմեան եպիսկոպոս ձեռնադրուելով առաջնորդ կը նշանակուի Մուշի, որուն շրջակայքը կը գտնուէր Ս. Կարապետ վանքը։

Այս վանքը միջնադարուն կը հանդիսանար Տարօն գաւառի հայ դպրութեան եւ մշակոյթի կեդրոն։ Ս. Կարապետ վանքի խուցերէն էր, որ ԺԷ. դարուն կը տարածուէին վանքի վանահայր Յովհան վրդ. Խութեցիի պատգամները, որոնք կոչեր էին ժողովուրդին՝ ազատագրական պայքարի, բռնակալութեան դէմ։

1862-էն մինչեւ 1869, եօթը տարի, Խրիմեան Հայրիկ եղած է Մշոյ առաջնորդ եւ մեծ եռանդով նուիրուած իր թեմի հովուերականներուն մէջ աստուածաբանական եւ բ...րոյական կրթութեան տարածման։ Ան չէր կրնար չտեսնել, որ հայ քահանայից դասը բաւարար կրթութիւն չունէր, քանի որ անոր մտաւոր պատրաստութիւնը մակերեսային բնոյթ կը կրէր։ Հայ վանականները եւ քահանաները յաճախ կը թափառէին երկրին մէջ՝ պանդուխտներու պէս։ Քահանաները իրենց ծուխերուն մէջ իրենց գոյութիւնը կը պահպանէին առաւելաբար շնորհիւ այն վարձատրութեան, զոր կը ստանային ծիսակատարութեանց դիմաց։ Խրիմեանի հոգածութեան շնորհիւ իր թեմի հովուերականներու կրթական մակարդակը զգալի կերպով կը բարձրանայ, նոյն ատեն կեանքը կը կարգաւորուի ծուխերու մէջ։ Մկրտիչ Եպիսկ. Խրիմեան ձեռք ձգելով Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքին օժանդակութիւնը Մշոյ Առաջնորդարանը միացեալ եկեղեցական դանձարկղ ստեղ[ծելու] հարցին մէջ, կը յաջողի կաղմ[ա]կերպել քահանաներուն մնայուն կերպով հաստատ դումարներ վճարելու գործ[ը]։ Ան կը յաջողի նաեւ իր թեմի հարուստ առեւտրականները համոզել, որ նուիրեն ի նպաստ ամէնէն չքաւոր բնակ[չ]ութեան...ներու։

Այդ ժամանակուան Թուրքիոյ ներ[քին] քաղաքական կացութիւնը, ինչպէս նաեւ Օսմանեան Պետութեան մայրաքաղաքին եւ տեղական վարչական ու ռազմա[կան] կան իշխանութիւններու վերաբերմ[ունքը] Հայերու հանդէպ՝ բաւական կը դժուարացնէին Մկրտիչ Եպիսկ.ի կողմէ նպատաւոր ձեռնարկներու իրագործումը ... Հայ եկեղեցւոյ։ Ծանր ու դժուար ժամերու մէջ գտնելով՝ Աստուած կը ... ծէք կ'ուզէր փորձութեան ենթարկել ... Եկեղեցւոյ նուիրումը իր կամքին։ Մ[ի]... չեւ այսօր ալ Հայ Եկեղեցին, համաձայն իր հին աւանդութիւններու եւ ծէսերուն, կը ցուցաբերէ իր բոլորանուէր սէրն ու նուիրումը Ամենաբարձրեալին։

Խրիմի պատերազմի տարիներուն (18.. - 1856) Թուրք իշխանութիւնները զան... ւածային ճնշումներ կը բանեցնեն Հայ[երու] րու վրայ Մուշ, Էրզրում եւ Վան, որոնց բնակչութիւնը չէր թաքցներ իր համակ[ր]անքը Ռուսիոյ նկատմամբ։ Թուրք պաշտօնեաներու ճնշումը ծանր լուծ կը ... դառնայ քաղաքի ու գիւղի բնակչութեան համար. Թուրք դատաւորներու, նահան[գ]ապետներու եւ զափթիէներու հարստ... հարուածներն ու կեղեքումները չափ ... սահման չունէին։

Դարաւոր ճնշումն ու հալածանքը, ... նողոք շահագործումը, մարդկային ար... ժանապատուութեան ոտնահարումը ... գիւղացին կը դարձնէն ճակատագրի ... - հնազանդ, ամէն բանի հանդէպ անտա[րբեր] բեր էակ մը։

Սուլթան Ապտիւլ - Ազիզի (1861 - 18..) օրով Օսմանեան Պետութեան կողմէ ... յերու հանդէպ գործադրուող ազգային... կրօնական ճնշման եղանակները կը ... նան նպատակայարմար, հետեւողական ... նոյթ։ Թուրք վարչակարգը ծայր ... ճան անողոք էր սուլթանի այլադա[ւան] հպատակներու նկատմամբ, այդ կարգին նաեւ Հայերու։ Հայերուն ճակատագիր որոշուած էր. անոնք Թուրքիոյ սահմ[աններ]ուն մէջ պէտք է գտնէին ազգ... լէ, այլ խօսքով՝ անոնք դատապարտ[ուած] ուած էին բնաջնջման։

Բազմաչարչար հայ ժողովուրդը մի... թարութեան եւ առաքելական կենդ[անի] խօսքի կարիք ունէր։ Ան քաջաբար ... կրէր ամէն տեսակ տառապանքներ եւ ... մեռնէր՝ հաւատարիմ մնալով իր Փրկ[չին]։ Եւ ահա Աստուած Հայերուն ղրկեց ... գեւոր առաջնորդ մը եւ ուսուցիչ ... յանձին Խրիմեան Հայրիկի։

...Հայ եկեղեցւոյ ընծայած իր ծառա[յ]ութիւններուն ի գնահատութիւն՝ Խրի[մ]եանի կը շնորհուի արքութեան պատիւ, իսկ 1869-ին ան կ'ընտրուի Կ. Պոլսոյ Հա[յ]ոց Պատրիարք։ Կը սկսի իր կեանքին ... գործունէութեան նոր շրջանը։ Սակայն ան երկար չի մնար Կ. Պոլիս։

Ա. ՈՒՄՆՈՎ

(Շար. 1)

ՋՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Ո՞ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Կայ մեծ ու անտարբեր զանգուած մը, կան կազմակերպութիւններ՝ համեմատաբար փոքրաթիւ անդամներով։

Խօսք առաւ ՌԱԿ-ի պաշտօնաթերթ «Զարթօնք»ի խմբագիր, նկարչական արուեստի ու Շահնուրի գրականութեան քննադատ, անցեալին «Յառաջ»ի մէջ ալ յօդուածագիր Գրիգոր Քէօսէեան։ Ըսաւ որ որոշ չափով համաձայն է Քոթթեանի եւ Թապլապեանի մօտեցումին այն իմաստով որ սխալ չի գտներ մտաւորականութեան վրայ սեւեռումը նման հանդիպման մը ընթացքին։ Հայութիւնը կը տարբերի ուրիշ ժողովուրդներէ շատ մը ձեւերով. ի մէջ այլոց անով՝ որ Հայութեան հարցը մտաւորականութեան հարց մըն ալ եղած է միշտ. գոնէ իր արդի կերպարով, 19-րդ դարէն սկսեալ։ Արովեանէն՝ Խրիմեան, կարելի է թուել մտաւորական դէմքեր (օրինակ՝ Ռուսինեան, Օտեան, Րաֆֆի, Ծերենց, Նալպանտեան, որոշ Մխիթարեան հայրեր - Խ. Թ.) որոնք կերտեցին Հայ Ազգի գաղափարը։ Սակայն եթէ կարելի է արդարացնել մտաւորականութիւնը եւ հայ ազգը յուզող հարցերուն նոյնացումը, տրամաբանական է նաեւ մեղադրել մտաւորականութիւնը՝ ներկայի նեղ հորիզոններուն համար։ Մանաւանդ Սփիւռքի վերակառուցման շրջանին, շեշտեց Քէօսէեան, մտաւորականութեան պակսած է ինքնավստահութիւն, եւ ուրեմն ան, ինքնի՛ն, քաջալերած է ազգային կեանքի մեկուսացումը՝ միջազգային մտաւորական կեանքէն ու նիւթերէն։ Մեր մտաւորականները, թերեւս մտահոգ Եղեռնէն մազապուրծ վերապրած ժողովուրդի մը, ինչպէս նաեւ անոր մտաւորական դասակարգին որակով, եղան ինքնամփոփ՝ ընդհանրապէս։ Ըլլա՛յ Լիբանանի մէջ, ըլլա՛յ Արեւմտեան Սփիւռքի մէջ, մեր մտաւորականութիւնը գոնէ երկու հայ սերունդ մեկուսացման հորիզոններով կրթեց։ Այդ մօտեցումը մեզի լաւ չծառայեց, թէեւ, անկասկած, կային հասկնալի եւ մեղմացուցիչ պատճառներ։ Հիմա, եզրափակեց ան, եթէ Հայութիւնը կ'ուզէ իր տեղը գրաւել արդի աշխարհին մէջ, անկասկած որ պէտք պիտի ունենայ մտաւորականութեան մը, որ իր արժանաւոր տեղը կըրնայ գրաւել խորաքանչիւր հայաշատ երկրի մշակոյթին մէջ, եւ ուրեմն Սփիւռքահայութիւնը եւ անոր մտաւորականութիւնը ստիպուած են հետաքրքրուիլ միջազգայինով։

Ջիւան Թապլպեան ըսաւ, որ Քէօսէեանի մտանանշումներուն մէջ կայ որոշ ճշմարտութիւն մը, սակայն կայ նաեւ շատ կարեւոր անտեսում մը։ Անոր խօսքին մէջ կար որոշ մեղադրանք մը հայ մտաւորականութեան հասցէին, - մեղադրանք՝ որ արդար պիտի ըլլար, եթէ չըլլար անտեսուած ազգային, ներքին կառոյց մը՝ որ մտաւորականութեան պարտադրեց որդեգրել ցաւալի, թերեւս նոյնիսկ երբեմն դատապարտելի ուղղութիւններ։ Զմոռնանք, ըսաւ ան, որ 19-րդ դարուն մեր ժողովուրդը անկազմակերպ զանգուած մը չէր միայն՝ որ հլու - հնազանդ կը սպասէր մտաւորականներու ցուցմունքներուն։ Զմոռնանք որ այն միջոցին, որու ընթացքին մտաւորականութիւնը զարգացաւ եւ ուժ մը դարձաւ՝ կային պատրիարք ու կաթողիկոս, հայ կղեր, հայ ջոջեր եւ ամիրաներ, հայ ... նեւոր դասակարգ եւայլն։ Անոնք կը ... րապետէին ազգային գործերու նուի[րեալ] ...ող մարդոց ասպարէզներուն, կը վախ... նային Սուլթանէն ու Ցարէն, կը վախ... յին Թուրքէն ու Ռուսէն, մանաւանդ ... րոպացիէն, անոր մշակոյթի, մտածելա... կերպի, վարուելակերպի ըմբոստ ուժա... նութենէն։ Կը վախնային Քոթթեանի մա... նանշած ազատութեան և տրամաբանակա[ն] քննադատութեան գաղափարներէն։ Անո[նք] կը քաջալերէին հայ զանգուածի ընդ... պահպանողականութիւնը՝ մօքի հարցե... րու մէջ (ԾՆԹ.- Յիշել՝ որ մինչ ... քաղքենին կ'աճապարէր որդեգրելու Ֆ... կոր Պարոնեանի ծաղրած արեւմտեա[ն] « la franca » պերճանքները, ան կը ... սափէր արեւմտեան մտաւոր մտածելա... կերպէն։ Խ. Թ.)։ Ուրեմն, շարունակ... Թապլպեան, հայ մտաւորականը՝ ըլլա... ուսուցիչ, գրող կամ խմբագիր, անկա... չէր։ Գիտէր, որ ընկերային կառոյց... մէջ ապահով տեղ չկար իրեն վերապա... ւած։ Կղերն ու ունեւոր դասակարգ... ինչպէս նաեւ ազգային կազմակերպու... թեան ընդհանուր կառոյցը՝ կը սպաս[էին] զայն որ մնայ հնազանդ եւ զբաղի ... փոքր ածուով,- չվտանգէ հայ և օտար ... րերու շահերը, չոտնակոխէ անոնց գ... շա՛տ նեղ սահմանները։

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՕՁՈՒՆ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայեց «Հայ ճարտարապետութեան յուշարձաններ» մատենաշարի հերթական գիրքը, որ նուիրուած է Օձունի գմբէթաւոր եկեղեցւոյ: Օձունը միջնադարեան հայկական ճարտարապետութեան ծանօթ յուշարձաններէն մէկը ըլլալով հանդերձ, անցեալին բաւարար խորութեամբ չէ ուսումնասիրուած: Ճարտարապետ Գառնիկ Շախկեանի «Օձուն» աշխատութիւնը կուգայ լրացնելու այդ բացը: Գիրքի էջերուն մէջ յուշարձանը առաջին անգամ կ՚ենթարկուի համակողմանի եւ ամբողջական քննութեան՝ վաղ միջնադարեան յուշարձաններու հետ համադրմամբ, բազմաբնոյթ հարուստ նիւթերու ընդգրկումով:

Աշխատութեան մէջ առանձին գլուխներ նուիրուած են Օձունի եկեղեցւոյ վերաբերող գրաւոր աղբիւրներուն, յուշարձանի կրած փոփոխութիւններուն եւ սկզբնական բնագրի վերահաստատման, ճարտարապետական վերլուծումին ու կառուցման ժամանակին: Համակարգուած եւ հաւաքուած են եկեղեցւոյ մասին պահպանուած պատմական ու նկարագրական բնոյթի յիշատակութիւնները, տրուած է յուշարձանի ուսումնասիրութեան համառօտ տեսութիւնը: Հեղինակը յաջողած է գտնել նաեւ Օձունի վերաբերող նոր յիշատակութիւններ, տեղեկութիւններ ու փաստեր, որոնք տեղին օգտագործուած են աշխատութեան մէջ:

Յուշարձանի կառուցուածքի վերլուծումի տուեալներով, չափագրական ու հնագիտական ստուգումներու հիման վրայ հեղինակը յստակօրէն կը պարզէ եկեղեցւոյ արտաքին սրահի յետագայի յաւելում ըլլալը եւ ժամանակագրական փոքր խզումը բուն եկեղեցւոյ կառուցումէն, սրահի արեւելեան թեւերը գտնուող սենեակի եւ խորանի օրկանական կապը բուն եկեղեցւոյ հետ ու անոնց պատկանիլը նախնական յօրինուածքին, աղօթասրահի արեւելեան թեւին վերնայարկի երբեմնի գոյութիւնը, ճակատի քիւերու եւ ծածքի սալերու փոխարինման, գանգի աստարակներու յաւելման ժամանակը եւայլն: Կատարուած է նաեւ վերակազմութեան առաջարկ մը եկեղեցւոյ արտաքին կամարակապ սրահի նախնական յօրինուածքի ու բնագրի վերաբերեալ:

Եկեղեցւոյ ճարտարապետական վերլուծումը կը կազմէ մենագրութեան ընդարձակ մասը: Առանձին բաժիններ նուիրուած են յուշարձանի յատակագիծի յօրինուածքին, ներքին տարածութեան կազմակերպման, արտաքին սրահին, ընդհանուր զանգուածներուն, ճակատներուն, գեղարուեստական յարդարանքին, վիմական արձանագրութիւններուն, շինարարական թէքնիքին եւ այլ հարցերու: Ցոյց տրուած են յուշարձանի տեղը եւ դերը վաղ միջնադարեան հայկական ճարտարապետութեան մէջ, կապը եւ յարաբերութիւնը մէկ կողմէ Դ. _ Ե. դարերու եռանաւ յուշարձաններու (Աշտարակ, Դուին, Քասաղ եւայլն), միւս կողմէ՝ Է. դարու գմբէթաւոր բազիլիկի յուշարձաններու (Գայեանէ, Բագաւան, Մրէն) հետ:

Եկեղեցւոյ յօրինուածքի ակունքները քննելու ընթացքին հեղինակը զայն կը դիտէ տեսակով եւ ժամանակով մօտ կանգնած այլ յուշարձաններու լայն խորքի վրայ, համոզիչ կերպով ցոյց կու տայ մերձեցման այն եզրերը, զորս ունի Օձունի յուշարձանը անոնց հետ: Հիմնական է հեղինակի այն եզրակացութիւնը, թէ Օձունի եկեղեցին «ինչով տարբերւում է գմբէթաւոր բազիլիկ տիպի աւարտուն յուշարձաններից, դրանով իսկ մերձենում է վաղ միջնադարեան եռանաւ բազիլիկ յուշարձաններին»:

Անդրադառնալով եկեղեցւոյ պատերուն պահպանուած պատկերաքանդակներուն ու զարդաքանդակներուն, նոր յայտնաբերուածներու հետ հեղինակը կը կատարէ անոնց ժամանակագրական դասակարգումը (եկեղեցւոյ նախորդող, ժամանակակից եւ յետագայի): Գիրքին մէջ պատշաճ տեղ յատկացուած է նաեւ յուշարձանի վաղ շրջանի վիմական արձանագրութիւններու քննութեան: Հետաքրքրական է հեղինակին ենթադրութիւնը եկեղեցին կառուցող կամ վերակառուցող ճարտարապետ-վարպետի անուան յիշատակութեան մասին:

Օձունի եկեղեցւոյ թերեւս ամէնէն թէժ հարցը անոր կառուցման ժամանակն է: Այդ մասին մասնագիտական գրականութեան մէջ մինչեւ այսօր գոյութիւն ունեցած կարծիքները միատեսակ չեն: Հետեւողական կերպով քննելով եկեղեցւոյ կառուցման ժամանակի հետ առնչուող բազմաթիւ հարցեր՝ հեղինակը կը յանգի հետեւեալ փաստարկուած եւ համոզիչ եզրակացութեան. «Հայկական գմբէթաւոր բազիլիկների (Գայեանէ, Մրէն, Բագաւան) հետ Օձունի ունեցած անմիջական կապը ասում է նրանց ժամանակագրական ոչ մեծ խզման մասին, որը, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Զ. դարի սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի վերլուծութիւնը հաւանական են դարձնում Օձունի եկեղեցու կառուցումը Զ. դարի վերջում»:

Գիրքին մէջ դրուած գծագրութիւններն ու լուսանկարները, որոնք մեծ մասամբ կատարուած են հեղինակին կողմէ, շահեկան կերպով կ՚ամբողջացնեն ու մատչելի կը դարձնեն շարադրանքը:

ԱՐՏԱԿ ՂՈՒԼԵԱՆ

ԽՆԴԱԼՈՎ ՄԵՌՆԻԼ...

Յուղարկաւորութիւն մը ծաղկեպսակներուն մէջ. -

«Լուացուելիք ծաղկեպսակ՝ տան լուացարարուհիին կողմէն»:

×

- Երբ եւ իցէ յարդա՞ծ էք ձեր ժամադրութիւնները:

- Այո՛. կը յիշեմ. յուղարկաւորութեան մը դացի: Չէի կրնար յետաձգել:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՔԱՆՆԻ ՄԷՋ

ՔԱՆՆ («Յառաջ») . _ Հայ Տիկնանց Միութեան գեղարուեստական ցերեկոյթը, Միրամար չքեղ սրահին մէջ, կիրակի, Ապրիլ 8-ին, խնկապէս բացառիկ պատկեր պարզեց: Առանց սխալելու կրնանք ըսել, թէ ներկաներուն թիւը շուրջ 600 եղաւ: Ո՛չ միայն Քաննէն եւ մերձաւոր շրջականերէն, այլեւ Նիսէն, Մոնաքոյէն, Մանթոնէն, Փիւժէէն, Տրակինեանէն եւ այլ վայրերէ ազգակիցներ ներկայ գտնուեցան: ՀՕՄ-ի քանի մը տասնեակ պատրաստաւոր, գլխաւորութեամբ հաստատութեան տնօրէնուհի Տիկ. Ա. Կարապետեանի, հանդիսութեան մասնակցեցան: Բազմութիւնը այնքան խուռներամ եղաւ, որ թէեւ յաւելեալ տեղեր յատկացուեցան, շատեր մերժուեցան՝ հակառակ իրենց մուտքի տոմսերը վճարելու տրամադրութեան: Տիկնանց Միութեան երէց եւ երիտասարդ անդամուհիները ապահովեցին կազմակերպական աշխատանքները:

Քաննի քաղաքապետուհի Տիկ. Մ. Տիփուլի անունով, Տիկ. Մ. Փիֆեր, քաղաքապետական խորհուրդի անդամ, հանդիսութեան ներկայ գտնուեցաւ:

Հայ Տիկնանց Միութեան Վարչութեան նախագահուհի Տիկ. Թ. Ճէվիզեան, ժամը 15.30-ին, իր բացման խօսքին մէջ յիշեցուց կազմակերպութեան հիմնադրութեան թուականը՝ 1971, Տիկ. Ս. Մարմարեանի նախաձեռնութեամբ: Ցայսօր աշխատանքներ տարուեցան Միութեան կողմէ շրջանի փոքրաթիւ Հայութիւնը իր ազգային ծիրին մէջ պահելու ուղղութեամբ:

Յայտագիրին առաջին բաժինին մէջ, Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու խումբը, 40 պարմանուհիներէ բաղկացած, վարագոյրի բացումին, կենդանի պատկեր պարզեց՝ Հայ կնոջական դարամեայ տարազներու ներկայացումով, Ք. Ա. 9-րդէն մինչեւ ԺԹ. դար: Օր. Ա. Մանոյեան, յստակ առոգանութեամբ, արեւելահայերէն (*) նախ ընդհանուր ակնարկով մը ներկայացուց Հայուհիներու տարազներուն պատմութիւնը: Մեր նօթերուն ապաւինելով, արձանագրենք, թէ հայկական տարազներու քննական եւ ուսումնասիրական աշխատանքներով զբաղեցան, անցեալին, Հայեր եւ օտարներ՝ Լ. Հաուփթ, Վ. Լանկլուա, Պետրովիչ, Հ. Վարդան Հացունի եւ ուրիշներ: Մօտաւոր ժամանակներուն՝ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան, իր հնագիտական եւ ազգագրական հիմնարկութեան բաժինով: Աղբիւրներ եղան ու կը մնան հին տարական քանդակները, Վանի (Տուշպա), Երեւանի (Էրեբունի) եւ այլ պատմական վայրերու արքայական դրամները, կնիքները, ձեռագիր հայկական մանրանկարչութիւնը, որոնց օրինակները կը գտնենք Երեւանէն սկսեալ մինչեւ Պերլին, Լոնտոն, Հռոմ եւ այլուր: Հայկականները, անբաժան մէկ մասը հանդիսացան Մերձաւոր - Արեւելքի ժողովուրդներու տարազներուն, ոճերուն: Այսուհանդերձ, կրելով ազդեցութիւններ, յաջողեցան պահել, ստեղծել իրենց ուրոյն ոճն ու ճաշակը, գոյներու փայլուն կերպարը, ասեղնագործութեան ինքնատիպ առանձնայատկութիւնները:

Ապա, մեկնաբանութեան շարքով մէկ առ մէկ առանձինն բեմ՝ հանդիսականներու առջեւ ներկայացան ուրարտական ժամանակաշրջանէն մինչեւ հելլենական, ապա այլ դարաշրջաններու այլեւայլ վայրերու Հայուհիներու տարազները պարզող արենոյշներ: Տպաւորիչ խրախճանքը՝ գոյներու այլազանութեամբ, շրջան առ շրջան ստեղծուած հագուստներու տարբերութեամբ, շղարշներու, երիզաւորումներու այլազանութեամբ, եւ այլն:

Առ ի տեղեկութիւն աւելցնենք, թէ Հայ Արենոյշները օգտուած են տասնեակ մը տարիներ առաջ Թեհրանի Հայ Կին Միութեան նմանօրինակ ցուցահանդէսին առթիւ կազմուած չքեղ ալպոմէն:

Ապա, նոյնպէս Մարսէյլէն, Սարտարապատ նուագախումբը՝ չորս նուագողներէ եւ մէկ երգիչէ բաղկացած, երգերու փունջ մը հրամցուց ներկաներուն: Արուեստասէր երիտասարդներուն ջանքը գնահատուեցաւ:

Միջնարարէն ետք, Արենոյշներու աղջկանց Գայեանէ եւ տղոց Մասիս համաձայն պարախումբերը, առանձինն եւ միասնաբար, ժողովրդական պարեր ներկայացուցին: Քանի մը անուանումներ՝ Տալիզ, Բերդպար, Շալախօ, Ա. Խաչատրեանի Գայեանէ բեմապարէ հատուածներ:

Ըսենք արուեստասէրներ են, ուրեմն՝ սիրողներ, որոնք իրենց օրուան աշխատանքի եւ ուսման ժամերէն ետք կը ձգտին հայկական պարեր սորվիլ եւ զանոնք ներկայացնել: Գնահատանքի արժանի կը գտնենք ճիգը, մանաւանդ այն պատճառով, որ տպաւորիչ ներկայութիւն կը պարզեն բեմին վրայ: Պարերու դերուսոյցներն ու ղեկավարներն են Ա. եւ Ժ. Մարտիրոսեան:

Անշուշտ, այս տողերուն մէջ պէտք չէ մոռնալ շարժումին խթանը հանդիսացող ղեկավարուհին՝ Տիկին Շամիրեան՝ նոյնպէս քաջալերութեան արժանի եւ շնորհաւորելի:

ԹՂԹԱԿԻՑ

(*) Առնուազն տարօրինակ երեւոյթ է, չըսելու համար դատապարտելի, որ հոս, Ֆրանսայի մէջ, արեւմտահայ հանդիսականներու առջեւ մեկնաբանութիւնները կատարուին արեւելահայերէն: Պատասխանատուները կը հրաւիրենք գիտակցութեան, որպէսզի Վարուժանի լեզուն, - ծննդեան հարիւրամեակն է քանաստեղծին, - մենք մեր ձեռքով չքաղենք այլ՝ շարունակէ ապրիլ եւ զարգանալ:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

6

ԿԱՅՍՐ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐ

«Մեր ժողովուրդները միշտ չեն հասկնար իմ գործերուս պատճառը, անոնց վստահութիւնը շահած եմ, որովհետեւ կը զգան որ իրենց կայսրն ու թագաւորը անշահախնդրօրէն կ՚աշխատի իրենց համար...: Եթէ մեր գիրքը լքէինք, տղաս, եթէ հարստութիւնը անհետանար, այս ժողովուրդները որ այսօր միացած են, պիտի բաժնուէին եւ եղբայրասպան կռիւներու մէջ ինային: Մեր նախահայրերուն կողմէ մաս առ մաս շինուած հարուստ եւ հոյակապ կայսրութեան մը տեղ պիտի մնար միայն պետութեան մը փոշին, իր տկարութեան մէջ՝ դրացի Պետութիններու սպառնալիքին ենթակայ, եւ վազուան համար միշտ սրտադողի մէջ...: Շատ լաւ կը զգաս, Ռոտոլֆ, որ բառերուս անկարելի է պատասխանել:

Ուրիշ պարագայի մը մէջ, Ռոտոլֆ երջանիկ պիտի ըլլար առաջին անգամ ըլլալով կայսեր հետ քաղաքական վիճաբանութիւն մը ունեցած ըլլալուն համար: Այսօր, սակայն, շատ ուշ էր, այլեւս խնդիրը չէր դառնար քառասուն միլիոն մարդոց եւ կայսրութեան, այլ իր եւ Մարիի շուրջ: Իր անհանդստութիւնը շատցաւ: Կը տեսնէր որ բռնուած էր ճարպիկ հակառակորդի մը կողմէ որ իր կոխելիք տեղը կ՚որոշէր: Անխուսափելիօրէն պիտի պարտուէր ինք: Աւելի աղէկ էր կապը խզել, փախչիլ...: Բայց եւ այնպէս տկարութիւնը ունեցաւ եւ վէճի մըտաւ.

- Թերեւս մեծ պատրանք մըն է ապագային համար աշխատիլը: Ժողովուրդները երբեք չեն գոհանար ու միշտ կը գանգատին. ապերախտներ են անոնք: Ի՞նչ պիտի պատահի: Հիւսիսէն ուրական մը կրնայ իյնալ մեր վրայ: Մեր տասն անգամ զարաւոր հարստութիւնը յաւիտեան տեւելո՞ւ համար շինուած է:

- Չեմ գիտեր, ըսաւ կայսրը, եւ երբեմն կը կասկածիմ այդ մասին: Ո՛վ գիտէ, թերեւս վերջին կայսրը պիտի ըլլամ ես: Բայց եւ այնպէս մեր պարտականութիւնը նոյնը կը մնայ: Զինուոր մը չի վիճարանիր իրեն տրուած հրամանին համար: Շուտով քու կարգդ պիտի գայ. վստահութիւն ունիմ վրադ...

Ռոտոլֆ, ինքնիրեն խօսելու պէս, խուլ ձայնով մը ըսաւ.

- Միակ կարեւոր բանը այն է որ հերթը առնուի ինձմէ: Երբ զինուոր մը թերանայ, ուրիշ մը անոր տեղը կ՚անցնի:

Կայսրը տարսաց այս խօսքին վրայ: Իր զաւա՞կն էր աս, Հապսպուրկեան մը, որ այսպէս կը խօսէր: Այնտեղ էին անոնք, իրարու բոլորովին մօտիկ, նոյն արիւնէն երկու մարդիկ: Բայց եւ այնպէս, անդունդ մը կը բացուէր անոնց միջեւ: Անշարժ կեցած էր ան, պարապ ուղեղով, չգիտնալով թէ ուր դառնար:

Այդ պահուն, անսպասելի փոքր բան մը պատահեցաւ: Ֆրանցէնզ Փլացի վրայ թմբուկի հարուածներ լսուեցան որոնք պահակներուն փոփոխութիւնը կը յայտնէին: Իր իշխանութեան քառասուն տարիներու ընթացքին, կայսրը սովորութիւն ունէր դիտելու այդ պահուն պալատէն վաշտին անցքը: Ինչ ալ ըլլար իր աշխատութիւնը, ունկնդրութիւն կամ ժողով, կը ձգէր, պատուհան կ՚երթար եւ իր զինուորի սիրտը հրճուանք կը զգար տեսնելով անցքը այդ զինուորներուն որ կայսրութեան պաշտպանութեան համար կը պատրաստուէին:

Այդ օրն ալ, նախորդներուն նման, շեփորներու կոչին պատասխանելով պատուհան գնաց: Ռոտոլֆ մեքենաբար անոր հետեւեցաւ: Զինուորական նուագախումբի զուարթ աղմուկը անոնց մէջ թափանցեց եւ փոխեց սենեակին թշնամական մթնոլորտը: Հիմա երկու նոյն արհեստէն մարդիկ էին միայն անոնք որ իբր մասնագէտ զիրենք շահագրգռող տեսարան մը կը դիտէին:

- Թիրոլեան որսորդ զինուորներու գունդն է, ըսաւ կայսրը: Ի՜նչ գնացք, ի՜նչ ճկունութիւն:

- Միրանէն եւ Ինգպրիւքէն են, աւելցուց Ռոտոլֆ: Յոգնութեան լաւ կը դիմանան եւ չեն գանգատիր բնաւ:

- Գիտես որ նոր գունդին շնորհիւ լուրջ յառաջդիմութիւններ եղած են նորագիրներու դաստիարակութեան մէջ: Այս մարդոցմէ մեծ մասը վեց ամիս միայն զօրանոցի կեանք անցուցած է: Կը տեսնես ահա արդիւնքը:

(Շար. 78)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Պօղոս Թորոսեան եւ զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Քրիստափոր Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժիլիաքիս, Օր. Արշալոյս Թորոսեան, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Երկուշաբթի, Ապրիլ 23, Զատկուան Մեռելոցին Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցին, իրենց սիրելի զաւկին, եղբօր եւ ազգականին՝

ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

-ԿՈՉ-

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒՆ

Ապրիլ 24-ի ոգեկոչումը տեղի կ'ունենայ լիակատար միաձայնութեամբ:

Կը խնդրուի բոլոր Ռազմիկներէն, որ իրենց պղնձէ մասնակցութիւնը բերեն յիշատակի բոլոր ցոյցերուն:

Անծանօթ Զինուորին վրայ ծաղկեփունջի զետեղման համար դէպի Յաղթանակի Կամարի երթին կը յանձնարարուի որ անխտիր բոլորն ալ մասնակցին կարգապահութեան պայմանները յարգելով:

Համախմբում Շան զ'էլիզէ - ավընիւ Ֆրիէտլանտ *սահմանը: Մեկնում ժամը՝* 17·30 :

IXème Rencontre sur la Musique Traditionnelle Arménienne

DU 21 AU 23 AVRIL

Grandes lignes du programme *samedi* atelier instrumentaux (tous les instruments arméniens et orientaux).

Dimanche et lundi atelier d'orchestres (2 niveaux).

Des exposés, analyses et réunions ponctueront les 3 jours de cette IXème rencontre.

Inscriptions et renseignements

PARIS : (1) 873 - 24 - 71 (Aïda)
LYON : (7) 828 - 68 - 32 (Mihran)
MARSEILLE : (91) 66 - 08 - 03 (Sarkis)

Հաւկթախաղ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը Զատկուան առթիւ կը կազմակերպէ հաւկթախաղ մը, Ապրիլ 21, Շաբաթ գիշեր ժամը 20-էն սկսեալ՝

Centre Social d'Estressin

Հայկական ճաշեր. յայտագրին կը մասնակցի Կապ. Խաչի դպրոցի աշակերտութիւնը:

Կը հրաւիրուին Վիէնի եւ շրջակայքի Հայութիւնը խթումի գիշերը միասին անցընելու:

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE DES ARMENIENS DE FRANCE

organisent une conférence

ASPECTS DES REALISATIONS ECONOMIQUES, SCIENTIFIQUES ET CULTURELLES DE L'ARMENIE SOVIETIQUE

qui aura lieu le **MERCREDI 18 AVRIL, à 20h45**

au

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN

118, rue de Courcelles — 75017 Paris

avec

Youri KHODJAMIRIAN : Vice-Président près Conseil des Ministres de la R.S.S. d'Arménie
Victor FENARDJIAN : Vice-Président de l'Académie des Sciences de la R.S.S. d'Arménie
Grigory ASATRIAN : Responsable de secteur du Comité Central du P.C.U.S. d'Arménie

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Անարատ Յղութեան Քոյրերու վարժարանին 25-ամեակը՝ Մայիս 27-ին:

×

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան դաշտահանդէսը՝ Կիրակի, Յունիս 3-ին ժամը 11-էն 22 :

Ա Ւ Ա Գ   Շ Ա Բ Ա Թ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Աւագ Ուրբաթ, *Յիշատակ Զարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:*

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման՝ *ժամը 5-ին:*

Աւագ Շաբաթ, *Ճրագալոյց Զատկի: Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 4·30-ին, Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 5·30-ին:*

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ուրբաթ. - *Թափօր Թաղման* 17·30 :
Շաբաթ. - *Պատարագ՝* 16 :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 17-ին :
Շաբաթ. - *Ընթերցում՝* 17, *պատարագ՝* 17·45 :

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 17 :
Շաբաթ. - *Ճրագալոյց՝* 16·30 :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 17 :
Շաբաթ. - *Խթում՝* 16, *պատարագ՝* 17·30 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 17 :
Շաբաթ. - *Ընթերցում՝* 17 - 19·30 :
Պատարագիչ՝
ՀՄԱՅԵԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄԻՈՆ

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 17 :
Շաբաթ. - *Ժամերգութիւն՝* 16·30, *պատարագ՝* 17·30 :
Երգեցողութիւնները կը կատարուին նորակազմ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ երէցկին Գոհարիկ Քէշիշեանի :

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 18 :
Շաբաթ. - *Պատարագ՝* 17 :

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Ուրբաթ. - *Ժամը* 17 :

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 17:
Շաբաթ. - *Ժամերգութիւն՝* 17 :

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Ուրբաթ. - *Թափօր՝* 17 :
Շաբաթ. - *Ընթերցում՝* 17, *պատարագ՝* 18 :

Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Ուրբաթ. - *Խաչելութիւն՝* 17, *Թաղում՝* 18·30 :
Շաբաթ. - *Ճրագալոյց՝* 17, *Ընթերցուած՝* 18, *պատարագ՝* 18·30 :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 17 :
Շաբաթ. - *Ժամերգութիւն՝* 16, *Ընթերցում՝* 16·30, *պատարագ՝* 17: *Կը պատարագէ՝* Իսահակ Խչկր. Քհնյ. Հէքիմեան :

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

à l'occasion du Carême,
CONFERENCE de :

M. Jean-Pierre MAHE
(Professeur à l'INALCO)

sur le «Péché et la Pénitence»
d'après le manuscrit arménien :
la vie arménienne d'Adam et Eve

Mercredi 18 Avril, à 20h 45

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

Աւագ Ուրբաթ, *ժամը 18, երեկոյեան ժամերգութիւն Ս. Խաչի երկրպագութիւն:*

Աւագ Շաբաթ, *ժամերգութիւն ժամը 17, Ճրագալոյցի պատարագ՝ 18 :*

Կիրակի, *Զատիկ, Հայրապետական պատարագ՝ ժամը 11 :*

Երկուշաբթի, *Մեռելոց, ժամը 11 հոգեհանգստեան պատարագ:*

Զ Ա Տ Ի Կ

ՍԷՆԹ - ԷԹԻԷՆ

Կիրակի, Ապրիլ 22-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ԴԱՏԱՎՃԻՌԻՆ ԴԷՄ

Յարութիւն Լեւոնեան եւ Րաֆֆի Էլպէքեան դատապարտուեցան 20 տարուան բանտարկութեան:

Ապրիլ 26ին, մեր զանգուածային ներկայութեամբ պիտի բողոքենք գայթակղեցուցիչ այս վճիռին դէմ եւ ցոյց տանք որ նեցուկ կը կանգնինք Յ. Լեւոնեանին եւ Ր. Էլպէքեանին:

ՓԱՐԻԶ. - Ապրիլ 26, ժամը 19ին, վայր՝
Place du Paraguay, angle de la rue de la Faisanderie
Métro : Pte. Dauphine

ԼԻՈՆ. - Ապրիլ 26, ժամը 17·30ին, վայր՝
Եուկոսլաւիոյ Հիւպատոսարանին առջեւ
5, Cours Franklin Roosevelt — Lyon 6e

PARIS - ATHENES - PARIS

VOL CHARTER ALLER / RETOUR A PARTIR DE

1600 *Frs*

Hôtel-Club SIAGAS BEACH

à 58 km. d'Athènes *A PARTIR DE*

2570 *Frs*

FORFAIT 8 JOURS—PARIS/PARIS—SEJOUR PENSION COMPLETE, VIN INCLUS

et toutes prestations en GRECE, locations de voiture, croisières, circuits etc...

A PARIS

Voyages Vacances au Soleil
5, place André Malraux, 75001 PARIS
tél. 296 - 37 - 70
Anita BERBERIAN - TACHDJIAN
Arpi BODURYAN

A ATHENES

Armik Travel
15, rue Voulis, ATHENES
tél. 323 - 03 - 16 / 323 - 03 - 49
Mayda BERBERIAN - BARAZIAN

TRANSTOURS

VOUS PRESENTE SES VOYAGES ORGANISES

12 - 14 Jours à EREVAN

ALLER - RETOUR PAR AVION - SERVICE 1ère CLASSE

de PARIS

— Du 7 au 21 Juillet — 16 jours, dont 5 à LENINGRAD et 10 à EREVAN **Prix: 6840 F**
— Du 9 au 24 Août — 16 jours, dont 14 à EREVAN **Prix: 6750 F**
— Du 7 au 22 Septembre — 16 jours, dont 14 à EREVAN **Prix: 6750 F**
— Du 5 au 20 Octobre — 16 jours, dont 14 à EREVAN **Prix: 5900 F**

de MARSEILLE

— Du 11 au 24 Août — 14 jours, dont 12 à EREVAN **Prix: 6400 F**
— Du 8 au 21 Septembre — 14 jours, dont 12 à EREVAN **Prix: 6400 F**
— Du 6 au 19 Octobre — 14 jours, dont 12 à EREVAN **Prix: 5700 F**

Et deux voyages : **CROISIERES d'une semaine**
et séjour d'une semaine à E R E V A N

1) Paris — Moscou — Erevan par avion — séjours d'une semaine à Erévan et retour à bord de LITVA. du 14 au 28 Juillet—Depuis **7710 F** + Taxe de port **250 F**
2) Aller : Marseille—Odessa (à bord de LITVA), séjour d'une semaine à EREVAN, retour par avion, Moscou Paris. Depuis **8010 F** + Taxes de port **250 F.**

TRANSTOURS — 25, rue d'Argenteuil - 75001 Paris — Tél. : **261 58 28**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
19
JEUDI
19 AVRIL
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.684 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.684

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Լ Ո Ն Տ Ո Ն

ԼԻԲԻԱՅԻ «ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ» ՄԸ ԿԸ ԿՐԱԿԷ ԽԱՂԱՂ ՑՈՒՑԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

ՄԷԿ ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

——×——

Գնդ. Քատաֆիի ընդդիմադիրներու խումբ մը խաղաղ ցոյց մը կ'ընէր, Երեքշաբթի օր, Լոնտոնի լիբիական «ժողովրդական գրասենեակ»ին (իմա՝ դեսպանատուն) առջեւ : Ոստիկանական շրջափակ մը կը բաժնէր ցուցարարները դեսպանատան շէնքէն, որպէսզի ոչ մէկ բան պատահի, այլ խօսքով Անգլիացիք կը պաշտպանէին շէնքը, երբ յանկարծ, դեսպանատան մէկ պատուհանէն, «դիւանագէտ» մը կրակ կը պարպէր ցուցարարներուն մէջ, տեղն ու տեղը կը սպաննուէր 26 տարեկան անգլուհի ոստիկան մը եւ տասը հոգի կը վիրաւորուէր : Սքոթլանտ Եարտ, անշուշտ, հակազդեցութեան անցած է, վեց հոգի անմիջապէս ձերբակալուած են Լոնտոնի Հիթրօ օդակայանը : Անգլիացիները կատղած են եւ Չորեքշաբթի առտու, Լոնտոնի օրաթերթերուն խորագրերը շատ ծանր էին Լիբիոյ եւ Քատաֆիի դէմ, բայց Անգլիա այնքան ալ ազատ չէ իր ուզածը ընելու, քանի 8000 Անգլիացի ունի Լիբիա, այլ խօսքով ութ հազար՝ պատանդ : Եւ արդէն «ուսանողներ» անմիջապէս պաշարած են Տրիփոլիի բրիտանական դեսպանատունը, բողոքելու համար : Պարզ է որ լիբիական բացատրութիւնը բոլորովին տարբեր է եւ ժանա մամուլի գործակալութիւնը չի վարանիր հաղորդելու որ անգլիական կառավարութիւնը ոստիկանական իր ուժերը ղրկած ըլլալով լիբիական դեսպանատան վրայ յարձակելու, Լիբիոյ դիւանագիտական մարմնի «պաշտօնեաները» ստիպուեր են իրենք զիրենք պաշտպանել : Փաստն ալ այն է, անշուշտ, որ մեռնողը Անգլուհի մըն է, վիրաւորներ ալ՝ խաղաղ ցուցարարներ : Լիբիացի ընդդիմադիր ուսանողները Մանչեսթէրէն եկած են, անցեալ Փետրուար 1?-ին ալ գրաւած էին դեսպանատունը : Արտաքին նախարարութիւնը քանիցս բացատրութիւններ ուզած է Տրիփոլիէն այդ տղոց խումբին բուն նկարագրին մասին, բայց ցարդ ոչ մէկ պատասխան ստացած է : Լիբիոյ կառավարութիւնը բուռն կերպով կ'ամբաստանէ բրիտանական կառավարութիւնը, որ «նման զզուելի յարձակում մը կազմակերպած է դեսպանատան մը դէմ» :

Տիկին Թաչըրի բացակայութեան (Լիզպոն է), Ներքին նախարարն է որ կը վարէ Անգլիոյ գործերը, եւ «տագնապի մարմին» մը նպատակ ունի խուզարկելու դեսպանատունը, բայց միջազգային օրէնքը կ'արգիլէ, որ ոստիկանութիւնը դեսպանատուն մտնէ, առանց «հրաւէրի» :

ՁԱՅՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ» իր ութսունամեակը կը տօնէ եւ Ապրիլ 18-ի թիւին առաջին էջը՝ Ժօրէսի հսկայ նկարը կ'ընկերանար Ռոլան Լըռուայի կարճ քրոնիկին, ուր կը շեշտուի թէ համայնավար պաշտօնաթերթը հաւատարիմ մնացած է թերթին հիմնադրին, որ 1910-ին հարց կուտար իր հակառակորդներուն «պիտի շարունակէ՞ք գիս մեղադրել, որ իւմանիթէն պայքարող աշխատաւորներու ի սպաս դրի» : Անկէ ետք, ինչպէս կ'ըսէ Լըռուա, թերթը՝ ուր ծագումին առեն կը ձուլուէին ֆրանսական աւանդական մարդասիրութիւնը եւ գիտական ընկերվարութիւնը, դարձաւ համայնավար կուսակցութեան օրգանը, եղրակացնելով թէ թերթը միշտ հաւատարիմ է հիմնադրին ոգիին եւ թէ «Ժօրէսին թերթը...» եւլն. եւլն. : Հոս, անշուշտ քիչ մը հեռու երթալ է Ժօրէսի հաշւոյն, այսինքն՝ մեռեալի մը, որ շատ հաւանաբար իր ոգին չպտնէ թերթին սիւնակներուն մէջ : Այս ողջունելի ութսունամեակին առթիւ, «Իւմանիթէ» առանձին բացառիկ թիւ մը հրատարակած է, որու առաջին էջը կը զարդարէ թերթին Ա. թիւին պատկերը, յաջորդն ալ՝ Ժօրէսի առաջին խմբագրականը : Յաջորդաբար ալ զանազան պատճէններ թերթին ուրիշ թիւերէն, Օգոստոս 1, 1914 երբ կը հաղորդուի Ժօրէսի սպանութիւնը : Յետոյ 1920-ի Թուրի համագումարէն ետք, երբ «ընկերվարական թերթ» ենթախորագիրը կը դառնայ՝ «համայնավար թերթ», նախքան կուսակցական պաշտօնաթերթի վերածուիլը : Ամէն պարագայի մէջ շատ հետաքրքրական բացառիկ մը, քանի միշտ հետաքրքրական է հաւաքածոներ քրքրել : Օրինակ, ինչ հրաշալի փոքրիկ կտոր մը կայ, 1904 Ապրիլ 18ի Ա. թիւին մէջ, խորագրուած՝ «Լա Վիէյլ» եւ ստորագրուած՝ Ժիւլ Ռընար :

ՓԱՐԻԶԻ արքեպիսկոպոսը կարդինալ Լիւսթիժէ վճռական «ոչ» մը կ'ըսէ Սավարի կրթական ծրագրին, շեշտելով. - «ծանր որոշումներու նախօրեակին եւ ինչպէս կաթողիկէ ուսուցման ազգ. կոմիտէն, ո՛չ կ'ըսեմ ուսուցիչներու պետական պաշտօնեայի վերածումին» : Հարկ է ըսել թէ աշխարհական կողմն ալ դժգոհ է կառավարական ծրագրէն, մեղադրելով որ ձախի ծրագիրը չի յարգուիր, քանի որ նախատեսուած է որ շրջանները նիւթական նպաստ տան մասնաւոր դպրոցներուն : Այլ խօսքով, մէկ կողմը՝ (կաթողիկէ, ազատ ուսում) զիջումները քիչ կը գտնուին, միւս կողմն ալ՝ շատ : Այս պատճառով, Չորեքշաբթի օր ալ աշխարհական ուսման կողմնակիցները փողոց պիտի իջնեն, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, ցոյց տալու համար թէ իրենք ալ կրնան «Վերսայլ» մը յաջողել :

ՍԱՆ - ՓԱՈՒԼՕ-Ի մէկ միլիոն 700 հազար ցուցարարները փողոց իջած էին, Ռիօյէն ետք, իրենց կարգին ժողովրդավարութիւն պահանջելու համար, ներկային՝ ուղղակի քուէարկութեամբ նախագահը ընտրելու իրաւունք : «Տիռեթաս, եա'» պոռալով է, որ ժողովուրդը կը տողանցէ : Պէտք է ըսել, որ 1964-ին, երբ զինուորական իշխանութիւնը գործի գլուխ անցաւ, երկրին մէջ գրամահոսութիւնը 87% էր եւ 20 տարուան մէջ այդ դրամահոսութիւնը հասաւ 200%-ի եւ Պրազիլի արտաքին պարտքն ալ՝ 90 միլիառ տոլար է : Այլ խօսքով, զօր. Ֆիկեւերոյի վարչակարգը բոլորովին սնանկութեան տարաւ երկիրը, զոր եկած էր՝ փրկելու :

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԷՆ ետք, կամաւոր ծոմի շարժումները կը ծաւալին Թուրքիոյ մէջ եւ Ապրիլ 11-էն ալ Պոլսոյ զինուորական բանտին մէջ է, որ նոյն ձեւով բանտարկեալները քաղաքական բանտարկեալի կանոնագիր կը պահանջեն :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 10 - 16)

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ալեքսանդր Մեասնիկեան գրադարանին մէջ բացուած է ցուցահանդէս մը, նուիրուած Դանիէլ Վարուժանի ծննդեան հարիւրամեակին : Ցուցադրուած են Դ. Վարուժանի ողջութեան Պոլիս, Փարիզ եւ Վենետիկ հրատարակուած «Ջարդը» պոէմը, «Սարսուռներ», «Ցեղին սիրտը», «Հեթանոս երգեր» հաւաքածոները, ինչպէս նաեւ յետ մահու լոյս տեսած «Հացին երգը» գիրքը : Վարուժանի երկերը մեծ տպաքանակով հրատարակուած են Հայաստան : Ցուցահանդէսին ներկայացուած են Երեւան լոյս տեսած «Արծիններու քարաւանը», «Հարճը», «Բանաստեղծութիւններ», «Ջօն», «Նամականի» գիրքերը, որոնք հրատարակուած են 1969 - 1979 թուականներուն : Վերջերս «Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայեց Դանիէլ Վարուժանի երկերու նոր հրատարակութիւնը, ուր տեղ գտան բանաստեղծին բոլոր հաւաքածոները, 80 տարուան ընթացքին մամուլի մէջ լոյս տեսած՝ քիչ ծանօթ եւ տակաւին անտիպ, Եղիշէ Չարենց թանգարանը, Վարուժանի դիւանին մէջ գտնուող բանաստեղծութիւնները, արձակ գործերն ու նամակները : Դանիէլ Վարուժան ունէր բազմաթիւ ծրագիրներ : Պիտի գրէր «Գինիի երգը» շարքը, «Հայ հոմերագիրքը», կ'երազէր մշակել հայկական ժողովրդական դիւցազներգութիւնը, ծրագրած էր գրել թատերախաղեր եւայլն : Սակայն 1915-ին մէկուկէս միլիոն Հայերու հետ Վարուժան զոհ գնաց թրքական եաթաղանին : Բանաստեղծին կեանքի յուզումնալից պահերուն, մանկավարժական, հրապարակագրական գործունէութեան մասին գրած են Յովհաննէս Ղանալանեան, Եդուարդ Ջրբաշեան, Վազգէն Գաբրիէլեան, Հեկտոր Ռշտունի, Գէորգ Մաղոյեան, Ստեփան Կուրտիկեան : Ցուցահանդէս այցելողներ ծանօթացած են Եղիշէ Չարենցի, Յակոբ Օշականի, Պարոյր Սեւակի, Սիլվա Կապուտիկեանի, Վահագն Դաւթեանի, Վալերի Բրիւսովի, Սերգէյ Գորոդեցկիի եւ ծանօթ այլ դէմքերու՝ Դանիէլ Վարուժանի գործերուն տուած գնահատականներուն : Վարուժանի գործերը թարգմանուած են ռուսերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, իտալերէն, սպաներէն եւ մեծ ընդունելութիւն գտած : Այդ մասին կը վկայեն ցուցադրուած գիրքերը, ամսաթերթերը եւ զանազան թերթեր :

×

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 60-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պարոյր Սեւակի ծննդեան վաթսունամեակը մեծ շուքով նշուած է Հայաստանի մէջ, զանազան հանդիսութիւններով ու ձեռնարկներով : Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը եւ «Մանուկ Աբեղեան» գրականութեան հիմնարկը միասնաբար կազմակերպած են գիտական նստաշրջան մը, ուր քննարկուած են Պարոյր Սեւակի գրականութեան արժեւորման, գեղագիտական հայեացքներու մեկնաբանութեան հարցերը : Նստաշրջանին բացումը կատարած է Պերճ Զէյթունցեան : Զեկուցումներ կարդացած են Սուրէն Աղաբաբեան, Ալմաստ Զաքարեան, Գուրգէն Կարապետեան, Դաւիթ Գասպարեան : Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է ակադ. Եդուարդ Ջրբաշեան :

Հայաստանի մամուլը յատուկ թիւեր նուիրած է Պարոյր Սեւակի. ձայն - հեռատեսիլը կարգ մը հաղորդումներ սփռած է : Ալեքսանդր Մեասնիկեան գրադարանին մէջ բացուած է ցուցահանդէս մը :

Յոբելենական հանդիսութեանց վերջինը տեղի ունեցած է Երեւանի «Արամ Խաչատուրեան» սրահին մէջ, ուր ներկայ եղած են Հայաստանի կուսակցական եւ պետական ղեկավար դէմքերը : Բացումը կատարելով Նուրի Խոջամիրեան՝ ի մէջ այլոց նշած է. «Պարոյր Սեւակը ծնունդ հայ եւ սովետական գրականութեան առողջ, ու կենսունակ այն ոսկէ երակից, որը գալիս էր Նարեկացուց ու միջնադարի հայ քնարերգութիւնից, Սիամանթոյից ու Վարուժանից, Տէրեանից, Չարենցից ու Մայակովսկիից» : Սեւակի կեանքին ու գրականութեան մասին խօսած է Վարդգէս Պետրոսեան՝ շեշտելով. «Բարդ, հերոսական ու դրամատիկ 20-րդ դարի զաւակն էր Պարոյր Սեւակը, որ դարձաւ նաեւ նրա զաւակին բանաստեղծը, ուս ուսի հաղորդակցի համոզումով՝ Պլոքի եւ Փասթէրնաքի, Ռիլքէի եւ Լորքայի, Էլիւարի եւ Ներուտայի շարքում : Պարոյր Սեւակն ամէնից առաջ իր ժողովրդի որդին էր : Իր մի կէտ էութեան մէջ նա կրում էր Հայաստան երկրի ու ժողովրդի բոլոր ժամանակները : Մեր պոէզիայի քարտէզի վրայ՝ Թումանեանի, Տէրեանի, Իսահակեանի, Չարենցի ու Շիրազի Հայաստանի կողքին կայ նաեւ Սեւակի Հայաստանը» : Խօսք առած են նաեւ Համօ Սահեան, փրոֆ. Ա. Միխայլով, Զ. Զարքվիանի (Վրաստանէն), Թարգմանիչ Հարոլդ Ռեզիստան (Մոսկուայէն), Վահագն Դաւթեան, ակադ. Սերգէյ Համբարձումեան :

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Ստեփանակերտի «Մաքսիմ Գորկի» դրամատիկ թատրոնին մէջ է որ նշուած է Պարոյր Սեւակի ծննդեան վաթսունամեակը : Բացումը կատարած է Լեռնային Ղարաբաղի մարզի կոմիտէի քարտուղար Զ. Միրզոյեան : Պարոյր Սեւակի կեանքն ու գրականութիւնը ներկայացուցած է Ադրբեջանի Գրողներու Միութեան յիշեալ շրջանի քարտուղարը՝ Վ. Յակոբեան : Խօսք առած են զանազան դէմքեր եւ անդրադարձած Սեւակի բանաստեղծութիւններուն մէջ արծարծուած հարցերուն : Հանդիսութեան ընթացքին արտասանուած են տարարախտ բանաստեղծին գործեր :

×

«ՆԱՅԻՐԻ» ՊԱՆԴՈԿԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՈՎ

1983-ի արդիւնքներով Երեւանի «Նայիրի» պանդոկի անձնակազմը պարգեւատրուած է գրօսաշրջիկութեան կեդրոնական խորհուրդի եւ արհեստակցական միութեան կեդրոնական կոմիտէի վկայականով : Սակայն վեցերորդ յաղթանակն է, զոր ձեռք կը ձգէ անձնակազմը :

ՄԿՐՏԻՉ ԽՐԻՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Բ.

Անցեալին Հայց. Առաքելական եկեղեցին ձեռք ձգած էր քաղաքական մեծ կշիռ մը Թուրքիա, ի հետեւանս անոր՝ որ Օսմանցիները, ԺԵ. դարու կէսերուն գրաւելով Կ. Պոլիսը, ուղղափառ նոր հպատակները ռում միլլէթի (յոյն ժողովուրդ) անունին տակ ենթարկեցին Պոլսոյ Գեննադի Պատրիարքի (1453 - 1459, վախճանած՝ 1464-ին) եկեղեցական եւ աշխարհական իշխանութեան, իսկ իրենց ենթակայ Հայերը 1466-ին համախմբելով էրմէնի միլլէթի (հայ ժողովուրդ) անունին տակ, յանձնեցին Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքի հովանաւորութեան, որ բացի եկեղեցական իշխանութենէն՝ ունէր նաեւ աշխարհական իշխանութիւն: Կ. Պոլսոյ Աթոռը հայ եկեղեցւոյ ամէնէն հեղինակաւոր Աթոռներէն մէկն էր շնորհիւ իր հաւատացեալներու մեծ թիւին և հայ համայնքին մէջ գոյութիւն ունեցող համեմատաբար ազատ կեանքին: Սակայն ԺԹ. դարու 30 - 40-ական թուականներուն Թուրք իշխանութիւններու ճնշումին հետեւանքով Պոլսոյ հայ պատրիարքները ստիպուած եղան իրենց տրուած իշխանութիւնը բաժնել 12 հոգիէ բաղկացած աշխարհականներու խորհուրդին հետ: Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտի օրով (1839 - 1861), 1860-ին, կը հաստատուի այսպէս կոչուած «Ազգային Սահմանադրութիւն»ը, որ մշակուած էր Հայոց ազգային ժողովին մէջ: Ըստ այդ սահմանադրութեան, Բ. Դրան սահմաններուն մէջ բնակող բոլոր Հայերու կրօնական եւ քաղաքական կեանքի ղեկավարութիւնը կը պատկանէր երկու ժողովներու. Կրօնական ժողով՝ բաղկացած 14 եպիսկոպոսներէ, Պատրիարքի նախագահութեան տակ, եւ քաղաքական ժողով՝ բաղկացած 20 հոգիէ, որոնք՝ կ՚ընտրուէին 400 հոգիէ բաղկացած ներկայացուցիչներու ժողովի կողմէ: Սուլթան Ապտիւլ Ազիզ կը սահմանափակէ հոգեւորականներու, եպիսկոպոսներու ազդեցութիւնը կառավարման մէջ՝ աւելի շատ իրաւունքներ տալով քաղաքական ժողովին, որ բաղկացած էր հարուստ Հայերէ: Սուլթանին կառավարութիւնը յոյս ունէր, որ այդ ձեւով կրնայ տկարացնել Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքին ազդեցութիւնը արեւմտահայ բազմամարդ համայնքին վրայ՝ նոյն ատեն նպատակ ունենալով տկարացնել Թուրքիա ապրող Հայերու մէջ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հեղինակութիւնը եւ հոգեւոր իշխանութիւնը:

Սկիզբէն իսկ Թուրք կառավարութիւնը կասկածամտութեամբ կը հետեւէր Խրիմեանի գործունէութեան այն պատճառով, որ վերջինս մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր ոչ միայն Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքութեան հաւատարիմ հաւատացեալներու մօտ, այլեւ հայ - ունիթներու: Խրիմեան իր քարոզներով անողոք կերպով կը խարազանէր հայ հասարակութեան ունեւոր խաւի ներկայացուցիչներու եսասիրութիւնը եւ անոնց մօտիկցրունքի պակասը. անոնք յաճախ իրենց դասակարգային և նիւթական շահերը կը վերադասէին եւ պատրաստ էին ամէն տեսակ փոխ - զիջումներու՝ Օսմանցիներու հետ: Խրիմեան Հայրիկ ինք, բառին բուն իմաստով, իր հագուստները կը հանէր և կուտար չքաւորներուն և թշուառներուն, կ՚այցելէր խուլ ու աղքատ հայկ. թաղամասերը, նիւթապէս կ՚օժանդակէր, կ՚օգնէր խորհուրդներով, կը մխիթարէր հայ աղքատ գաղթականները եւ Բերայի նաւահանգիստին մէջ, աշխատող բեռնակիրները: Ան միշտ կը կրէր հասարակ փարաջայ մը, կը ճամբորդէր միայն հետիոտն, չէր սիրեր հանդիսաւորութիւն եւ պերճանք:

Այդ տարիներուն Րաֆֆի հետեւեալը կը գրէր Խրիմեանի մասին. «Սեփականութիւնը նորա համար ոչինչ նշանակութիւն չունէր, երբ նա ծառայում էր ընդհանուրի օգտին ... Խրիմեանը չէր ծնուած բարձր կոչման համար, որ պատրիարքական Աթոռի վրայ փտեցնէր իր կեանքը եւ ձեռքը, որ սովոր էր մուսաների շնորհած քնարը հնչեցնել, պարապեցնէր իր քաղաքական եւ կրօնական ժողովների վճիռները ստորագրելով: Խրիմեանը հոգով բանաստեղծ էր, իսկ սրտով՝ առեւտ: Նա յիշեցնում էր մեր հինգերորդ դարու անձնուրաց աբեղաներին, որ հոգեւոր զինուորութեան ցուպը ձեռքներին կրած, հուրի եւ սուրի միջից անցնելով պտըտում էին Հայաստանում...» (Մշակ, Թիւ 49, 1873):

Հայ ժողովուրդին ջերմ սէրը իր Հովուապետին նկատմամբ հաճելի չէր Թուէր Թուրք իշխանութիւններուն: Թուրք յետադիմական մամուլը կ՚աշխատէր ամէն ձեւով չարամտօրէն վարկաբեկել Խրիմեան Հայրիկը: 1873-ին ան կը ստիպուի թողուլ պատրիարքական Աթոռը եւ որպէս արքեպիսկոպոս հեռանալ ու երթալ Վան: «Խրիմեանը դիւանագէտ չէր եւ այդ պատճառով չորս տարի անց թողեց պատրիարքութիւնը», - կը գրէր նոյն թուականին Րաֆֆի: Խրիմեան ինք այսպէս կ՚ըսէր իր մասին. «Իմ հրաժարման պատճառը թախիծն է ու յուսահատութիւնը: Ես եկայ գործելու համար, բայց ոչինչ կրցայ ընել»:

Շուրջ քսան տարի (1873 - 1892) Մկրտիչ Խրիմեան եղած է Վանի թեմակալ արքեպիսկոպոս: Այդ տարիներուն ան մեծ եռանդով կը կազմակերպէ հայ բընակչութեան օգնութեան գործը: 1876-ին ահաւոր հրդեհ մը գրեթէ ամբողջութեամբ կ՚ոչնչացնէ Վանը: Մկրտիչ Արք. այդ առթիւ կը գրէ բանաստեղծական գործ մը, ուր կը նկարագրէ Վանեցիներու անել վիճակը եւ կոչ կ՚ընէ աշխարհի բոլոր Հայերուն օգնել քաղաքին բնակչութեան:

Աւելի ուշ, 1879-ին, ահաւոր սով մը կը տիրէ Արեւմտեան Հայաստան: Խրիմեան Հայրիկ կը հանդիսանայ սովեալներու օգնութեան գլխաւոր կազմակերպիչը: Կարճ ժամանակուան մէջ, իր հեղինակութեան շնորհիւ, ան կը յաջողի կարեւոր գումար մը հանգանակել: Կազմակերպելով բարեսիրական կոմիտէներ՝ Վանի Արքեպիսկոպոսը կը մեկնի Փոքր Ասիոյ խորերը, որպէսզի աղէտեալ բընակչութեան նպաստ բաշխէ: Ան կ՚օգնէ ամէնուն՝ առանց նկատի առնելու անոնց դաւանանքը, կ՚օգնէ թէ՛ քրիստոնեաներուն, թէ՛ մահմետականներուն:

1877ի գարնան, այսպէս կոչուած «պալքանեան հարցին» պատճառով կը սկսի պատերազմը Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Այս դէպքերէն կէս դար առաջ ռուս - պարսկական պատերազմը (1826 - 1828) աւարտած էր 1828 Փետրուար 10-ին Թիւրքմէնչայի դաշնագրով, ըստ որուն Երեւանի եւ Նախիջեւանի խանութիւնները կը կցուէին Ռուսիոյ: Կ՚ենթադրուէր, որ ռուս - թրքական պատերազմը նոյն ձեւով կը վճռէ նաեւ Թրքահայերու ճակատագիրը:

1877 Ապրիլ 12-ին ռուսական Դանուբեան բանակին հետ միաժամանակ Փոքր Ասիա կը խուժէ Անդրկովկասեան բանակը զօրավար Լորիս - Մելիքովի հրամանատարութեամբ: Պայազէտի, Արտահանի, Կարսի եւ Էրզրումի հզօր ամրոցներն ու պարիսպները կ՚իյնան:

Ռուսական զէնքի յաջողութիւնները Արեւմտեան Հայաստանի մէջ եւ Թուրքերու պարտութիւնը պատճառ կը դառնան, որ վերջիններս վրէժ լուծեն Հայերէն: Ծովանկարիչ Ի. Կ. Այվազովսքիի եղբայրը՝ Գաբրիէլ Արք., նիւթական եւ բարոյական մեծ օժանդակութիւն կը ցուցաբերէ Թիֆլիս, Քութայիս եւ Ռուսիոյ սահմաններուն մէջ Թուրք պաշիպոզուքներու բռնութիւններէն եւ վայրագութիւններէն փախած եւ ապաստան գտած հայ գաղթականներուն:

1878-ին Մկրտիչ Արք. Խրիմեան եւ իր քարտուղարը՝ Մինաս Չերազ, կը մեկնին Եւրոպա՝ իրենց հետ առնելով ապագայ ինքնավար Արեւմտեան Հայաստանի կազմակերպման ծրագիրը, ինչպէս նաեւ Պոլսոյ Պատրիարք Ներսէս Վարժապետեանի յուշագիրը, ուր շեշտուած էր Արեւմտեան Հայաստանի ինքնավարութեան անհրաժեշտութիւնը:

Ճամբորդելով Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրները՝ Մկրտիչ Արք. 1878-ին կ՚այցելէ Հռոմ, Վիէննա, Փարիզ, Լոնտոն, Պէռլին, ուր կառավարութիւններուն կը ծանօթացնէ հայ ժողովուրդին ծանր վիճակը, կ՚աղաչէ որ բան մը կատարուի իր դժբախտ հայրենիքին համար: Խրիմեանի միջնորդութիւնը եւ առաքելութիւնը կը ձախողին իրմէ անկախ պատճառներով:

Մկրտիչ Արք. Խրիմեան, Խորէն Եպիսկ. Նար - Պէյ, Մինաս Չերազ եւ Ստեփաննոս Փափազեան կը նշանակուին Պեռլինի Վեհաժողովի (1878 Յունիս) հայկական պատուիրակութեան անդամ: Պեռլինի մէջ հայ պատուիրակները կը հրաւիրուին Թրքական դեսպանատուն, ուր իրենց կ՚առաջարկուի դադրեցնել իրենց գործունէութիւնը եւ վերադառնալ Պոլիս՝ խոստանալով տեղւոյն վրայ լուծել բոլոր հարցերը: Քաջ գիտնալով Օսմանցիներու խոստումներուն արժէքը՝ Խրիմեան Հայրիկ կը մերժէ այդ առաջարկը:

... Ռուս - Թրքական պատերազմէն Թուրքիոյ պարտութենէն եաք Սուլթան Ապտիւլ Համիտ Բ. (1876 - 1909) կը լուծէ սահմանադրութեան հիման վրայ գումարուած մէջլիսը եւ երկրին մէջ կը հաստատէ դաժան ահաբեկչութեան եւ բռնութեան վարչակարգ մը՝ որ պատմութեան մէջ «զուլում» անունը կը կրէ:

... ԺԹ. դարու 80-ական թուականներուն Խրիմեան Հայրիկ Գարեգին Վրդ. Սրուանձտեանի եւ Մկրտիչ Փորթուգալեանի հետ կը դառնայ Վանի եւ ամբողջ Վասպուրականի շրջանին մէջ ծաւալ[ուող] հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարի ոգեշնչողը եւ կազմակերպիչը: «Ան յայտնուում էր Հայութեանը որպէս Վ ա ս պ ու ր ա կ ա ն ի մի հսկա[յ] վանքի, համեստ վանահայր..., բայց անասելի յանդուգն, որպէս զաղա[փարի] փարի համար մարտնչող, որպէս մարդ[կ]ութեան պաշտող մարդկային միտք...» կը գրէր Գրիգոր Արծրունի: «Երջանիկ մարդ. նա անկեղծ կերպով հաւատում է մօտիկ փրկարար, անյաղթելի ազդեցութեանը, անպայման հաւատում էր խօսքի ուժին ... քարոզ խօսելիս նա հաւատում է, անկեղծ կերպով հաւատում է, թէ խօսքն ազդում է, թէ իր խօսքը կարող է յեղափոխել Հայութեանը, որովհետեւ նա ինքը հաւատում է խօսքի անյաղթելի ուժին, հաւատում է ճշմարտութեանը, հաւատում է, թէ արդարութիւնը վերջ[ի] վերջոյ յաղթող կը հանդիսանայ: Միայն այդ տեսակ համոզուածները կարող են ժողովրդական մարդիկ լինել. դրա մէջ է Խրիմեանի ժողովրդական մարդ լինելու գաղտնիքը» (Մշակ, Թիւ 23, 1893):

Մկրտիչ Արք. Աւելի ու աւելի մեծ յարգանք կը վայելէ Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքութեան բարձրաստիճան հոգեւորականներու շրջանակին մէջ եւ 1884-ին կ՚ընտրուի Կրօնական ժողովի ատենապետ, սակայն 1891ին Թուրք կառավարութեան պահանջով կը ստիպուի Երուսաղէմ մեկնիլ, իբրեւ պատուոյ աքսոր: Կ՚այցելէ Երուսաղէմի Հայոց վանքը: Յաճախ կը պատարագէր Ս. Յակոբ տաճարին մէջ:

1892-ին Մկրտիչ Արքեպիսկոպոս միաձայնութեամբ կ՚ընտրուի Կաթողիկոս Գրիգոր Լուսաւորչի հայրապետական գահին: Հակառակ Օսմանեան Բ. Դրան ուղղակի դիմադրութեան, ռուս կառավարութիւնը եւ Ս. Սինոդը կը հաստատեն Խրիմեանի ընտրութիւնը որպէս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս (1893 Յունիսին կը յանձնուի Ալեքսանդր Գ. ցարին հրովարտակը, որով կը հաստատուի այդ ընտրութիւնը):

1894-ին Ալեքսանդր Ծատուրեան հետեւեալը կը գրէ «Հանդէս» ամսագրի մէջ. «...Եւ ահա այդ խնկելի անձն այսօր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս է, «Վասպուրականի արծիւ»ը, որ հին Ս[...]նի բարձունքից միայն գողտրիկ երազ[...]րումն էր թռչում դէպի Մայր - Երուսաղ[...]ափունքը, դէպի նուիրական Արարատ[...] այսօր վերջապէս նա արթուն աչքով, [...]

ՋՈՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Մր հարցումները պետք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Իրենց արտօնուած էր շատ սահմանափակ նիւթերու մասին մտածել ու արտայայտուիլ, ան ալ՝ շատ սահմանափակ ձեւերով: Եւ ուրեմն ահռելի երկնորանքի մը տակ ապրած է հայ մտաւորականութիւնը 19-րդ դարէն ի վեր, - կամ օտարացում ալիէնասիոն, որպէսզի կարենայ միջազգային չափանիշով եւ հայութեան համար ալ կարեւոր նիւթերու մասին մտածել ու արտայայտուիլ ազատօրէն, եւ կամ՝ մնալ հայկական ածուին մէջ, իրեն արտօնուած շատ նեղ սահմաններուն մէջ, եւ ուրեմն «օտարանալ»՝ օտարէն, ինչ որ յաճախ կը նշանակէ խզուիլ միջազգայինէն՝ Հայութեան համար իսկ կարեւոր օտար միտքէն ու մշակոյթէն: Պէտք է յիշել այս բոլորը. պէտք է յիշել նաեւ որ «միջազգային» ըսելը՝ չի նշանակեր ըսել «ան որ չի կրնար հետաքրքրել Հայութիւնը»: Շատերու համար հանգստացուցիչ է մտածել, որ հայ մտաւորականը վախկոտ է, ձախող անձ է, եւայլն, եւ այդ պատճառաւ մեր մշակոյթը եւ մեր հանրային մտածելակերպը մնացած են գաւառիկ ու նեղմիտ: Սակայն այսպէս մտածել՝ կ՚ենթադրէ անգիտանալ մեր կեանքը, մեր ընկերային կեանքի դաժան կառոյցները: Մենք մերժած ենք եւ մինչեւ այսօր ալ կը մերժենք մեր մտաւորականութեան այն փոքր հատուածը, որ կամուրջներ կը փորձէ կառուցել՝ մեր եւ օտարին միջեւ: Վտանգաւոր, օտարապաշտ, անհասկնալի, անմատչելի կ՚որակենք զանոնք, սովորաբար ոչ իսկ մշակութային գետնի վրայ, այլ՝ ընկերային ու քաղաքական պատճառաբանութիւններ մէջբերելով:

Ի՞նչ է արդիւնքը նման իրավիճակի: Հայ մտաւորականը, հայ ակադեմականը երբ կը հրաւիրուի հայկական շրջանակներուն բերելու իր մասնակցութիւնը - հանդէսներու, մամլոյ, եւայլն - իր մասնագիտութեան գաղափարն ու լեզուն չի գործածեր: Գիտէ որ անոնք օտար կամ անմատչելի պիտի որակուին, որ զինք հասկնալու ճիգ պիտի չըլլայ. գիտէ, որ պիտի դատապարտուի եւ կամ նոյնիսկ հալածանքի պիտի ենթարկուի: Իմ կարծիքով, գիտել տուաւ Թապիպեան, Զորեան Հիմնարկը մեր ազգին օգտակար կ՚ըլլայ եթէ ըլլայ տեղ մը՝ ուր մտաւորականը ունենայ չհասկցուելու կամ սխալ հասկցուելու պերճանքը, - այսինքն՝ եթէ ըլլայ տեղ մը ուր չհասկցուելու արդիւնքը հալածանք կամ դատապարտութիւն չըլլար: Զորեան Հիմնարկը պէտք է ըլլայ տեղ մը՝ որ միայն ընդունուած, ընդունելի, հականեխուած (անթիսեփթիք), պարզամիտ խօսքեր հրաւիրելու չէ սահմանուած: Պէտք է ըլլայ տեղ մը, ուր վտանգն ու անորոշութիւնը մտաւորականութեան քննադատութեան զգեստը ունին, ոչ թէ ընկերային ու քաղաքական ճաղկումի բնոյթ. այլ խօսքով՝ Զորեան Հիմնարկը պէտք է ըլլայ տեղ մը, ուր մարդիկ այսպէս կոչուած «գործնականութեան» անձկութենէն չեն տառապիր եւ, ուրեմն, ժամանակն ու ազատութիւնը կ՚ունենան լուրջ հարցումներու մասին լըջօրէն մտածելու, երբեմն ոչ - ամէնուն եւ մանաւանդ ոչ - անմիջապէս մատչելի ձեւերով:

Վերջապէս, կ՚ուզեմ շեշտել, ըսաւ Թապիպեան, որ հայ մտաւորականի օտարացումը իրագործուած է Հայութեան կողմէ, մանաւանդ՝ տիրապետող կազմակերպութիւններու կողմէ, որովհետեւ ան[...] գիտեն, գիտակցօրէն կամ անգիտակցօ[...]րէն, որ մտաւորականին եղրակացութիւն[...]ները կրնան «վտանգաւոր» ճշմարտու[...]թիւններ ներկայացնել: Մտաւորական[...]ը կրնան ընդգծել, օրինակ, որ մե[...] Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդը չէ[...] տարբեր՝ միւս բոլոր ժողովուրդներէ[...] եւ ուրեմն՝ որ մե՛նք ալ ունինք դասա[...]կարգային պայքար, ապականած առ[...] նորդներ, նոյնիսկ դաւաճաններ:

Խօսք առաւ Տոքթ. Թոմ Սամուէլեան որ վերջերս իր տոքթորան ստացաւ [...] ւարանութեան ճիւղին մէջ, Փենսիլվա[...]նիոյ համալսարանէն: Հոն, ինչպէս նա[...]նիւ - Եորքի Գոլումպիա համալսարա[...] մէջ ներկայիս կ՚ուսուցանէ հայերէ[...] Տոքթ. Սամուէլեան համաձայն չէր նե[...] կայացուած զանազան մօտեցումներ[...] եւ վերլուծումներուն: «Մենք գաղափա[...]րի պակաս չունինք», ըսաւ ան, «այլ [...] տեղեկութեանց»:

Տակաւին նախնական գտաւ հայագի[...] տութեան վիճակը, համեմատած այլ[...] մշակոյթներու ուսումնասիրութեան[...] հետ, եւ ըսաւ որ հայ գիտնականներ[...] նախ աւելի բան պէտք է գիտնան, ապա [...] պէտք է ժողովուրդին փոխանցեն:

(Շար.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԹԵՐԹ ԿԱՐԴԱՑՈՂՆԵՐԸ

—×—

Ենթադրենք, որ գործ մը ունիք պաշտօնական գործատեղիի մը մէջ: Առաւօտ կանուխ գացած էք, որպէսզի կարգադրէք այդ գործը: Բայց այն պաշտօնեան որ ձեր խօսակիցը պիտի ըլլայ, թերթ կարդալով զբաղած է իր աշխատասեղանին առջեւ, բաժակ մըն ալ թէյ ունի սեղանին վրայ: Մէկ կողմէ թէյը կ՚ըմպէ, մէկ կողմէ թերթը կը կարդայ առանց գլուխը վերցնելու դէպի ձեզի: Քիչ մը կը սպասէք, բայց եթէ տեսնէք որ մարդը կը շարունակէ անտարբեր մնալ, կը բարկութիք գայրանալ: Ի վերջոյ կը սպառի ձեր համբերութիւնը ու կը բանաք ձեր բերանը:

×

Ամէն առաւօտ թերթ կարդալ բոլորին իրաւունքն է: Նոյնիսկ պիտի ըսեմ, պարտականութիւն է: Ուստի շատ բնական երեւոյթ է առաւօտ կանուխ տեսնել մարդիկ, որոնք թերթ կը կարդան: Բայց ոչ մէկ գործատէր կը հանդուրժէ որ իր պաշտօնեաներէն մէկը գործի ժամանակ թերթ կարդայ: Բոլորս ալ ճանչցած ենք անհամար գործատէրեր, որոնք իրենց պաշտօնեաներուն արգիլած են թերթ կարդալ, նոյնիսկ եթէ պաշտօնեան այդ պահուն ընելիք գործ չունի: Գէշ տպաւորութիւն կը գործէ պաշտօնեայի մը թերթ կարդալը գործատեղիի մը մէջ, որովհետեւ գոնէն մտնող պատահական մէկը կրնայ կարծել որ այդ գործատեղիին մէջ գործերը յաջող չեն քալեր, յաճախորդ չունի այդ գործատեղին եւ այդ իսկ պատճառով պաշտօնեան թերթ կը կարդայ, այսինքն, ինչպէս կ՚ըսուի աւետրական հրապարակի վրայ, «ճանճ կ՚որսայ»: Կայ նաեւ ուրիշ անպատեհութիւն մը: Գործատէրը կը հաւատայ որ պաշտօնեան կրնայ իր գործը անտեսել, իր պարտականութիւնը զանց առնել, եթէ անգամ մը վարժուի թերթ կարդալու, եւայլն, եւայլն...:

Գործատէր մը մեղադրելի՞ է իր այս կեցուածքին համար: Չեմ գիտեր: Զարմանալի է սակայն որ թերթ կարդացող մարդու մը պատկերը մեր մէջ հակասական տպաւորութիւններ կրնայ ստեղծել: Երբեմն կը գնահատենք թերթ կարդացող մարդը, երբեմն կը քննադատենք: Կը գնահատենք կամ կը քննադատենք նոյնիսկ նայած թէ ի՞նչ թերթ կը կարդայ, թերթին ո՞ր մասը կը կարդայ, ե՞րբ կը կարդայ:

Մօտաւորապէս քսան տարի առաջ թէքսթիլ գործարանի մը վարիչ տնօրէնն էի: Քանի մը պաշտօնեաներ կ՚աշխատէին իմ պատասխանատուութեանս տակ: Երբեմն կը պատահէր սակայն որ, առտուները, երբ դուռը բանալով գրասենեակ կը մտնէի, յանկարծ կը լսէի գզրոցի մը գոցուիլը: Անմիջապէս կը հասկնայի որ պաշտօնեաներէն մէկը պահած էր թերթ մը զոր կը կարդար դուռը բանալէս առաջ: Անհաւատալին այն է որ կը զայրանայի: Գիր, գրականութիւն, մամուլ շատ սիրող մէկը ըլլալով հանդերձ, կը զայրանայի: «Ես գզրոցը բանամ, թերթը դուրս քաշեմ ու փողոց նետեմ» կ՚ըսէի ես ինծի: Բայց չէի ըներ: Այնպէս կը ձեւացնէի որ չէի նշմարած:

Աւելի վերջ ստանձնեցի օրաթերթի խմբագրապետութիւնը: Այն ատեն բան մը փոխուեցաւ իմ մէջ: Առաւօտները, երբ խմբագրատուն կուգայի, կ՚ուզէի որ գլխաւոր պաշտօնեաները թերթ կարդալով զբաղած ըլլային: Իրենց պարտականութիւն տրուած ըլլա՛յ կամ չըլլայ, անոնք իրենց պարապ ժամերը պէտք էին տրամադրել թերթ կարդալու: Այդ կերպով անոնք գլխաւոր խմբագրին ուշադրութեան կրնային յանձնել այն կարեւոր լուրերն ու դէպքերը, որոնք կրնային անոր ուշադրութենէն վրիպիլ: Ի՛նչ մեղք որ այս անգամ ալ պաշտօնեաներէն ոմանք կը դժկամակէին թերթ կարդալու, կամ կարդալ կը յամառէին թերթերու այն բաժինները, որոնք բացարձակապէս օգտակար չէին մեր թերթին համար եւ որոնք սակայն իրենց նախասիրած բաժիններն էին:

×

Անցեալները առաւօտեան լուրերը խմբագրելու տենդագին աշխատանքի մէջ թաղուած էի ու կը թղթատէի թերթերը, երբ բարեկամ մը մտաւ սենեակէս ներս:

- Օ՛հ, ի՛նչ լաւ, ըսաւ, այսօր գործդ կանուխ աւարտեր ես:

- Ո՞ւրկէ հետեւցուցիր, հարցուցի զարմանքով:

- Որովհետեւ թերթ կը կարդաս:

Խնդացի:

Բարեկամս մոռցած էր որ մեր գործը թերթ կարդալ է: Մեր գործը աւարտած պիտի ըլլար այն ատեն միայն, երբ բոլոր թերթերը մէկիկ պիտի գնէինք: Այն ատեն է որ հանգիստ երկար շունչ մը պիտի առնէինք, ճիշդ այնպէս ինչպէս ուրիշներ իրենց գործը աւարտելով թերթ մը կը վերցնէին ու հաճոյքով կարդալ կը սկսէին:

Ռ. Հ.

ցերեկով սլացաւ դէպի Նոր Սիոն, դէպի իր կարօտած Մասիսը: Հզօր թեւերով նա ճեղքեց ամպերը, անցաւ ծով ու ցամաք, լեռներ ու դաշտեր - եւ ահա հեռադէտ ու լուսահայեաց ճախրում է Էջմիածնի սրբավայրերում, սաւառնում է Լուսաւորչէն Տաճարի խաչապսակ գմբէթի շուրջը: Մի սիրտ, որ բազում տարիներ տանջւում, տառապում էր ազգի ցաւերով, մի սիրտ, որի խորքերում ազգը կանգնել էր իր դարաւոր հայրենասիրութեան, իր դարաւոր իղձերի նուիրական սեղանը - այդ մեծ սիրտն այսօր ուժգին տրոփում է Լուսաւորչի լուսազարդ Գահի վրայ»:

Ա. ՌՈՒՄՆՈՎ

(Շար. 2)

LA MÉMOIRE RETROUVÉE

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԶՐՈՅՑ

—×—

ԽՄԲ.- Անընական յապաղումով մը - ԱՊՐԻԼ 14-ին - ստացանք մեր աշխատակցին այն թղթակցութիւնը, Մարսէյլի Ա. թաղամասէն թղթատարին յանձնուած ՄԱՐՏ 14-ին, ինչպէս կը վկայէ նաեւ պահարանին կնիքը: Նոյն յապաղումով հրատարակուեցան այս թղթակցութեան կցուած քանի մը ազդեր:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ - («Յառաջ»). -

Մարտ 9-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան փարշութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ «Լա Մեմուառ ռըթռուվէ» հատորին շուրջ հրապարակային զրոյց մը հեղինակներու մասնակցութեամբ:

Նկատառելի եւ մանաւանդ հետաքրքիր բազմութեամբ մը լեցուած էր Վասպուրական սրահը:

Բժ. Ժորժ Թադոյեան հակիրճ խօսքերով ներկայացուց գիրքը ընդգծելով էական մասերը, հայկական հարցի ինքնատիպ մօտեցումը, լրագրային հաճելի ոճը, որոշ կացութիւններու վերլուծումները, եզրակացութիւնները: Խօսեցաւ նաեւ հեղինակներուն մասին՝ Ա. Համըլէն եւ Ժ. Մ. Պրէօն, որոնք անկախ լրագրողներ են, կ՚աշխատակցին զրաւոր մամուլին եւ նաեւ կը պատրաստեն հեռատեսիլի սփռումներ կամ կ՚իրագործեն լրագրական տեղեկագրութիւններ ճամբորդելով աշխարհի զանազան երկիրները:

Հեղինակները նախ բացատրեցին «ինչո՞ւ այս գիրքը», հարցում մը որ հաւանաբար բոլորին շրթունքներուն վրայ էր: Տասը տարի առաջ գաղափարը ունեցած են ժապաւէն մը պատրաստել Հայերուն եւ Հայկական Հարցին շուրջ հեռատեսիլին համար, սակայն առաւելաբար նիւթական դժուարութիւնները արգելք հանդիսացած են. փորձած են գիմել Հայերուն, միասնական արտադրութեան մը համար, ի զուր. եւ անյաջողութենէ անյաջողութիւն մէկդի դրած են ժապաւէնի գաղափարը, բայց ոչ վերջնապէս ու որոշած են գիրք մը գրել:

Յետոյ եղան ամէն կարգի հարցումներ, երբեմն տեղին, բայց շատ անգամ ալ անտեղի կամ նիւթէն դուրս: Շեղումներուն գլխաւոր պատճառը այն էր որ ներկաներէն 90 առ հարիւրը, աւելին չըսելու համար, գիրքը չէին կարդացած: Բժ. Ժորժ Թադոյեան որ կը վարէր զրոյցը, փորձեց հարցումները ուղղել, կեդրոնացնել նիւթին շուրջ, բայց ի զուր: Եղան արտայայտութիւններ, յաճախ՝ ձախաւեր, եղան յայտարարութիւններ, երբեմն՝ կիրքով, եղան գաղափարներու փոխանակումներ, որոնք աւելի տեղ ունէին ժողովի մը մէջ (Հայերու միջեւ) քան օտար լրագրողներու առջեւ որոնք հրաւիրուած էին խօսելու Հայկական Հարցին մասին իրենց գրած գիրքին ընդմէջէն: Այս բոլորը կը շեշտենք գիտնալով հանդերձ թէ հրապարակային զրոյցները գրեթէ միշտ խառնաշփոթ պատկերներ կը պարզեն: Աքանչելի օրինակ մը ունինք, (կամ ունեցանք) հեռատեսիլին միջոցաւ, Միշէլ Փոլաքի «Տրուա տը Բըփոնս»ը, իր սկզբնական ձեւին մէջ: Բայց եւ այնպէս կ՚ակնկալենք հարցումներուն մէջ՝ որոշ մակարդակ մը եւ արտայայտութիւններուն մէջ՝ որոշ չափ մը:

Այս նկատումներէն յետոյ, զորս հարկ էր ընդգծել, անցնինք Ա. Համըլէնի եւ Ժ. Մ. Պրէօնի քանի մը պատասխաններուն. -

Հարցում. - Հայկական ցեղասպանութիւն գոյութիւն ունի՞:

Պատասխան. - Մենք կ՚եզրակացնենք ցեղասպանութեան իրողութեամբ. եթէ համոզուած չըլլայինք, այս գիրքը չէինք գրեր: Սակայն ցեղասպանութեան իրականութիւնը բացայայտ չէ բոլորին համար: Ֆրանսացի հասարակութիւնը անհրաժեշտ տեղեկութիւններ չունի Հայկ. հարցի մասին, եւ միշտ չի հասկնար ըռնութեան գործածութիւնը: 1975-էն ի վեր կարգ մը դէպքեր կը խանգարեն, ժողովուրդի ապահովութիւնը խնդրոյ առարկայ կը դարձնեն: Մենք այս գիրքով առիթ կուտանք հասարակութեան տեղեկանալու հայկական ու թրքական թէզերուն եւ գաղափար մը կազմելու, հասկնալու համար կարգ մը դէպքեր:

Հարցում.- Թրքական փաստաթուղթերը վաւերական ե՞ն:

Պատասխան. - Թուրքիա գտնուեցանք զօր. Էվրէնի պաշտօնակարգումի ընտրութիւններուն ժամանակ: Լաւ ընդունելութիւն գտանք իշխանութեանց մօտ: Հանդիպում ունեցանք, ի մէջ այլոց, Արտաքին Նախարարին եւ Անգարայի համալսարանէն՝ փրոֆ. Փորոյի հետ: Թղթատեցինք, ծանօթացանք Անգարայի քաղաքական բաժնի մէջ թղթածրարներու: Հանդիպեցանք, Պոլսոյ մէջ, իշխանութեանց կողմէ յանձնարարուած հայ ընտանիքներու: Զգուշացանք այլ ընտանիքներուն այցելելու, դժուարութեանց չմատնելու համար զիրենք: Թուրքիոյ մէջ, Հայաստան եւ հայ բառերը «թապու» են: Սակայն, առաջին անգամ ըլլալով Հայաստան բառը գրուած է պրակի մը վրայ, «ինը հարցում, ինը պատասխան»: Այս հատորին գոյութիւնն իսկ ցոյց կուտայ թէ Թուրքիա ստիպուած է գիտակցութեան գալ, փրանտրը քոնսիանս: Այս իմաստով ալ գիրքը խորագրեցինք՝ «Լա մեմուառ ռըթռուվէ»:

Հարցում. - Հոգեկան ի՞նչ վիճակի մէջ կը գտնուէր Լեւոն Էքմէքճեան:

Պատասխան. - (Ա. Համըլէն) - Երկու ժամ միասին եղայ. ծխեցինք, թէյ խմեցինք. մեր շուրջը կար չորս պաշտօնեայ ոստիկաններ: Տրուած ըլլալով կացութիւնը, պէտք չէ զարմանալ իր ըրած յայտարարութիւններուն վրայ: Մի մոռնաք Թեհրանի բանտին մէջ Ղոտպզատէի գզջումները, բայց եւ այնպէս գնդակահարուեցաւ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

6

ԿԱՅՍՐ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐ

Այսպէս, կը խօսէին անոնք երկու մարդոց նման, որոնք շատ փոքր տարիքէն իսկ զինուորական համազգեստը հագած են ու բնաւ չեն հանած զայն: Իրենց դժկոհութիւնները մոռցած էին:

Յանկարծ, կայսրը իր տղուն թեւը բռնեց:

- Դուն զինուոր մըն ես. ես ալ: Կը՛ր - նանք խօսակցիլ...: Սա մանչերուն նայէ: Երիտասարդ են անոնք, իրենց ամբողջ կեանքը առջեւնին կ՚երկարի...: Զիս չեն ճանչնար եւ ոչ մէկ բան կը սպասեն ինծմէ: Անոնց համար, զինուորական ծառայութեան տագնապը միայն կը ներկայացնեմ ես...: Լսէ, վաղը երբ բարդութիւններ ծագին, երբ քու բամբիդ պէտ հիւսիսէն ուրական մը իյնայ մեր վրայ, ու ես պէտք ունենամ անոնց, առաջին կոչիս պիտի պատասխանեն, այո, բոլորն ալ մինչեւ վերջին մարդը, ու անոնք ինծի պիտի տան իրենց ամենաթանկագին բանը, արիւննի՛ն...: Ասոր վրայ խորհա՞ծ ես, Ռոտոլֆ: Իսկ դուն, իմ զաւակս...:

Այս ճառի միջոցին, Ռոտոլֆի վրդովումը իր ծայրին հասած էր: Կայսրը անբաղդատելի արուեստագէտի մը նման կը զարնէր այս եղանակը որ իր սրտին ամէնէն զգայուն թելերը կը թրթռացնէր: Այս կերպ միջոցներու գործածութիւնը կերպով մը ուղղամիտ գործ չէր: Կարծես թէ որոշուած վայրկեանին բերել տուաւ զինուորական նուագախումբը որպէսզի յուզիչ դառնան իր դատողութիւնները, ինչպէս մելոտրամներուն մէջ նուագախումբերը կ՚ընեն եղերական վայրկեանին, հանդիսականները յուզելու համար: «Պիտի չտարուիմ, խորհեցաւ: Ի՞նչպէս խաբել, սակայն...» Այլեւս մտիկ չէր ըներ անոր: Մտքին մէջ կը կրկնէր հօրը քիչ մը առաջ ըսած բառերը. «Կարելին պիտի ընեմ»: Անիկա միայն այս բառերով կը պատասխանէր այն բոլոր խնդրանքներուն զորս որոշած էր մերժել:

Այդ մասին երբեմն կը կատակէին ընտանիքին մէջ, երբ պարագաները թոյլատու ըլլային: Այս նախադասութիւնը. ուրեմն, որոշ իմաստ մը ունէր.- Կայսրը որ իր ձեռքին մէջ ունէր բովանդակ հարըստութիւնն ու Հապսպուրկեան Տան արքայզուններուն բոլոր ժառանգութիւնները, տասնոց մը պիտի չտար իրեն, եթէ Աւստրիայէն մեկնէր...: «Կարելին պիտի ընեմ»ը սպառնալիք մըն էր, հրաւիրելու զինքը որ Մառիէն բաժնուի. անհեթեթ սպառնալիք, որովհետեւ անոնց կեանքերը մէկ էին այլեւս: Յամառ եւ քարսիրտ կայսրը շատ ուշ պիտի հասկնար ասիկա, երբ անոնց երկուքին միասին մեռնիլը տեսնէր:

Այս վայրկեանին սակայն, հակառակ իր մէջ եռացող բարկութեան, Ռոտոլֆ մեծ յստակատեսութիւն մը կը պահէր...: Պէտք էր խորամանկութեան դիմել, որովհետեւ հայրը պիտի չթողուր որ քովէն հեռանար առանց խոստում մը առած ըլլալու...: Ի՞նչ նշանակութիւն պիտի ունենար այս պայմաններուն կապուած երդում մը: Բայց, անհանդուրժելի ստիպողութեան տակ իսկ, Ռոտոլֆ չէր ուզեր երդմնազանց ըլլալ: Պէտք էր կողմնակի ճամբայ մը գտնել եւ խոստանալ այն զոր պիտի կարենար կատարել...: Մէկ խօսքով, բարդ խնդիր մը կար իր առջեւ: Ասոր մէջ ո՞վ էր պատասխանատուն. նոյնինքն կայսրը՝ իր կուրութեան մէջ: Այս վայրկեանէն սկսեալ, ուրեմն, Ռոտոլֆ մեքենայութիւններ սկսաւ ընել, մեռնելու խրատուածքը չահելու համար. եւ այնքան պաղարիւնութիւնով ըրաւ, քաջութեամբ եւ ճարտարութեամբ որ ուրիշ մը պիտի ընէր իր կեանքը պաշտպանելու համար:

Այս խորհրդածութիւններու հեղեղը կը գոյանար իր մէջ, մինչդեռ իր հայրը կը խօսէր: Կայսրը իր խօսքը աւարտեց իր սովորեայ խօսքերուն մէկ նոր նախադասութիւնով.

- Համաձայն ենք, Ռոտոլֆ:

- Լուսաբանուելիք կէտ մը մնաց, ըսաւ իշխանը, իր հօրը շեշտը առնելով: Պիտի չկրնա՞մ կրկին տեսնել Օր. Վէցէրան: Ես չեմ կրնար զայն հեռացնել, ինչպէս դուք կ՚արձակէք ձեր նախարարներէն մէկը: Այդ կերպին մէջ անողոք բան մը կայ:

(Շար. 79)

ԶԱՏԻԿ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի. - Ապրիլ 22, Զատիկ: Յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. Առաւօտեան ժամերգութեանց՝ ժամը 8.15-ին: Հանդիսաւոր Պատարագ՝ ժամը 10.15-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Եկմալեանի Քառաձայն Պատարագը կ'երգէ՝ Մայր եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Երկուշաբթի. - Բ. օր Զատկի: Յիշատակ Մեռելոց: Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի մեր բոլոր ննջեցեալներուն համար:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կիրակի. - Ժամերգութիւն 9.15, Պատարագ՝ 11:

Երկուշաբթի. - Պատարագ՝ 10.45:

Մեծ Եղեռնի 69-րդ տարեդարձին առիթով հոգեհանգիստ կը կատարուի մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն համար. իսկ պատարագէն անմիջապէս վերջ, ժամը՝ 13.30-ին գիւղի գերեզմանատան մէջ, Ծաղկեպսակի զետեղում Մեռեալներու յուշարձանին առջեւ, ի ներկայութեան քաղաքապետ՝ Բլոտ Պիժէլի:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9.30, պատարագ՝ 10.30:

Երկուշաբթի. - Պատարագ եւ հոգեհանգիստ 10.30: Ժամը 14-էն 18 հոգեւոր հովիւը կը գտնուի Իսիի գերեզմանատունը գերեզմանօրհնէքի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8.30, պատարագ՝ 10: Երկուշաբթի՝ Ժամերգութիւն՝ 9, պատարագ՝ եւ հոգեհանգիստ՝ 10:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9, պատարագ՝ 10: Երկուշաբթի՝ պատարագ՝ 10.30, հոգեհանգիստ՝ 12:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8, պատարագ՝ 9.40: Կը պատարագէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Երկուշաբթի՝ Ժամերգութիւն՝ 8.30, պատարագ՝ 10:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄԱՆ

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9, պատարագ՝ 10.30: Երկուշաբթի՝ Ժամերգութիւն՝ 9, պատարագ՝ 10: Գերեզմանօրհնէք Սէն - Ժիւլիէն ժամը 13-էն 15 հինը, 15-էն 16՝ նորը, Լէ գ'Օլիվ 16-էն 18.30:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9.30, պատարագ՝ 10: Երգեցողութիւն՝ Գուսան երգչախումբի, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Ըլմազեանի:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Երկուշաբթի. - Պատարագ՝ 10, հոգեհանգիստ՝ 11.30:

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8.30, պատարագ՝ 10: Երկուշաբթի. - Ժամերգութիւն 8.30, պատարագ՝ 9.45, հոգեհանգիստ՝ 11.10: Գերեզմանօրհնէք՝ Լը Քանէ ժամը՝ 14-էն, Երեքշաբթի՝ Սէն - Լուի ժամը՝ 14-էն:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8.30, պատարագ՝ 10: Երկուշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 9. պատարագ՝ 10:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Հաւատարիմ իրենց հիմնադիրներուն՝ Մելքոն եւ Մուշեղ Պետրոսեանի, Պետրոսեան հաստատութիւնը 7000 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

Ուագ Ուրբաթ, ժամը 18, երեկոյեան ժամերգութիւն Ս. Խաչի երկրպագութիւն:

Աւագ Շաբաթ, ժամերգութիւն ժամը 17, ճրագալոյցի պատարագ՝ 18:

Կիրակի, Զատիկ, Հայրապետական պատարագ՝ ժամը 11:

Երկուշաբթի, Մեռելոց, ժամը 11 հոգեհանգստեան պատարագ:

-ԿՈՉ-

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒՆ

Ապրիլ 24-ի ոգեկոչումը տեղի կ'ունենայ լիակատար միասնականութեամբ:

Կը խնդրուի բոլոր Ռազմիկներէն, որ իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերեն յիշատակի բոլոր ցոյցերուն:

Անծանօթ Զինուորին վրայ ծաղկեփունջի զետեղման համար դէպի Յաղթանակի Կամարի երթին կը յանձնարարուի որ անխտիր բոլորն ալ մասնակցին կարգապահութեան պայմանները յարգելով:

Համախմբուիլ Շան գ'Էլիզէ - աւրընիւ Ֆրիէտլանտ սահմանը: Մեկնում ժամը՝ 17.30:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է 15.000 Ֆ. Պետրոսեան (քավիար) հաստատութենէն եւ 5000 Ֆ. Պ. Կարապետ Սէմէրճեանէ (Նիս):

à l'étoile

Concessionnaire
AUSTIN ROVER

Mini
METRO
M-G
TRIUMPH
ROVER

OUVERT SAMEDI
CREDIT MAXIMUM
Gd choix de voitures
Occasions garanties
carrosserie mécanique
Service Après-vente
Pièces détachées

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de TILSITT 380.55.11

amp

Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8, պատարագ՝ 10, քարոզ՝ 11.30, Երկուշաբթի. - Ժամերգութիւն 9, հոգեհանգիստ 11.30:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8.30-ին: Պատարագ՝ 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Երկուշաբթի. - Պատարագ՝ 10-ին:

Կը պատարագէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի առաւօտեան ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի:

ՍԷՆԹ - ԷԹԻԷՆ

Կիրակի, Ապրիլ 22-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 24, ժամը 14.30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ապրիլ 23, երեկոյեան ժամը 21-ին Հրակումի արարողութիւն Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Ապրիլեան յուշարձանին: Ապա կէս գիշերուան Հսկում՝ մինչեւ Ապրիլ 24: Եկեղեցին բաց է:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24, ժամը 10-ին կը պատարագէ՝ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան: Ժամը 18-ին. - Տողանցք, մեկնում փլաս Քասթելան մինչեւ Մայր եկեղեցւոյ յուշարձան:

ՎԱԼԱՆՍ

Երեքշաբթի, ժամը 10-ին հոգեհանգիստ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ կաթողիկէ եկեղեցին: Ժամը 18.30-ին տողանցք, Մանուշեան հրապարակէն Մեռեալներու յուշարձանը, ծաղկեպսակի զետեղում: Ժամը 21-ին, հանդիսութիւն՝ Սալ տէ Ֆէթ:

Կը խօսի. - ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ:

ՏԷՍԻՆ

Երեքշաբթի, պատարագ, ժամը 10.30ին Ս. Աստուածածին եկեղեցին:

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ

Երեքշաբթի առտու ժամը 10.30-ին պատարագ հայ կաթողիկէ մատրան մէջ: Յետ պատարագի՝ Ներսէս Շնորհալի սրահին մէջ, հանդիսութիւն:

Կը խօսի՝ Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ:

ՎԻԷՆ

Պատարագ կը մատուցուի Վիէնի մէջ Ապրիլ 22, Կիրակի առաւօտ ժամը 9-ին, Սէն Թ'Անտրէ լը Օ եկեղեցին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՍԻՒԼԱՀԼԵԱՆ

յետ պատարագի այց դէպի Յուշարձանը, Ապրիլ 24 փողոց:

Ներկայ կ'ըլլայ՝ ԼՈՒԻ ՄԵՐՄԱԶ:

Բացում Յուշարձանի կցուած յուշաքարին ի յիշատակ Ֆրանսայի համար մեռած հայ ռազմիկներուն:

Կնքահայրութեամբ՝ բարերար՝ Ճիւղ. բաէլ Պահատուրեանի:

Օրուան պատշաճ խօսք հայ ռազմիկներու հիմնադիր եւ Նախագահ (Մարսէյլ) Կարապետ Տէրտէրեան:

ԷՔՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ

Երեքշաբթի, ժամը 11.30-ին ոգեկոչում եւ ծաղկեպսակի զետեղում, Հայաստան հրապարակ:

HOMMAGE — ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ — DANIEL VAROUJAN

ՆԱՀԱՏԱԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ — POÈTE MARTYR

1884 - 1984

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

Présidé par
Kegham GANANIAN

Le poète et son œuvre seront présentés par :
Garo POLADIAN (en français)
Zoulal KAZANDJIAN (en arménien)

DECLAMATIONS en arménien et en français par :
Toros Sbidanian — Varoujan Der-Sarkissian

MUSIQUE : *Anahide Nazarian* (violoncelle),
Laurence Tcheordukian (flûte)

organisée par l'ACAL (association culturelle arménienne de Lyon).

Vendredi, 27 Avril à 20h 30

Salle de l'église arménienne
40, rue d'Arménie — LYON 3e

ENTREE LIBRE

RECHERCHE

Prêt à porter féminin en gros recherche jeune homme 25-30 ans — français correct exigé et si possible l'arabe - de préférence libanais- pour livraisons et expéditions.

Se présenter de 10h 30 à 12h 30 et de 15h à 17h.

G. KAZAZIAN
40, Rue des Jeuneurs — 75002 PARIS

LE YAN'S CLUB

présente

SEMAINE CULTURELLE
DU 24 AVRIL

Sirvart KAZANDJIAN
présentera son livre.

LES ORIGINES DE LA MUSIQUE ARMENIENNE
EDITIONS ASTRID

Avec la présence d'interprètes d'instruments traditionnels arméniens

Le Samedi 21 Avril, à partir de 21h.

Dîner à 22h 30 sur réservation

5, Avenue Reille 75014 Paris
Tél. : 589. 20. 48

9 JOURS
EN AUTRICHE

(LE TYROL - VIENNE)

VOYAGE ORGANISÉ
PAR LA
CROIX BLEUE - SECTION LYON

DU 15 AU 23 MAI

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner jusqu'au 15 Avril :

dans la journée 888 92 51
après 20h 30 854 22 93

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
20
VENDREDI
20 AVRIL
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

TÉL. : 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.685 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.685

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ հրաւիրած է Ատլանտեան Ուխտի իր ընկերակիցները որ բողոքեն «գրգռիչ եւ անընդունելի արարք»ին դէմ, զոր գործած է Թուրքիա, դեսպանի փոխանակում կատարելով Կիպրոսի «Հիւսիսային Թուրք Հանրապետութեան» հետ։ Աթէնքի բոլոր ատլանտեան դեսպանները արտաքին նախարարութիւն հրաւիրուեցան եւ նախարարը՝ Եանիս Հարալամպոփուլոս ըսաւ որ Յունաստան պիտի չհանդուրժէ «Թրքական կատարուած իրողութիւններուն»։

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ զինուորական դատարանը տասը Քիւրտեր մահուան դատապարտեց, 303 ամբաստանեալի վրայ։ Կը մեղադրուին որ՝ «զինեալ խումբ մը կազմած են նպատակ ունենալով Թրքական հողամասին մէկ մասը անջատելու եւ կանխամտածեալ մարդասպանութիւններ կատարած են»։

ԹԻՈՆՎԻԼ ԵՒ ՀՈՒՑԼ, երկու Թաղապետութիւններ եւս, ուր ընտրութիւնները չեղեալ համարուեցան, ինչ որ կատղեցուցած է Մառշէ, որ կ'ուզէ հատորով մը խայտառակել Պետական Խորհուրդը։ Արդարեւ երկու վայրերուն մէջ ալ, յաղթած էր համայնավար կուսակցութիւնը։ Այս անգամ քուէարկութեան մէջ խարդախութիւն չկայ, բայց ապօրինի կը նկատուի արդիւնքը, որովհետեւ ընտրացուցակին վաւերացման ժամկէտը լրացած չէր, քուէարկութեան օրը։ ... ընտրացուցակներէն ...

ՄԱՌՇԷ, ժամուլի ասուլիսի մը ընթացքին բացատրեց թէ համայնավարներու դիրքը ոչ հակասական է, ոչ ալ՝ երկդիմի։ Ճիշդ է, գոհ չենք, ըսաւ կուսակցութեան քարտուղարը, կարելի չէ անչափահասի մը պէս վարուիլ ընկերակիցի մը հետ։

ՏՐՈՑԿԻԻ նախկին քարտուղարը, 4-րդ Միջազգայնականի երկու հիմնադիրներէն (1938) մէկը՝ Փիէր Ֆրանք մեռաւ Փարիզի մէջ, 78 տարեկանին, արեան խլիրդէ։ Ռուս հրեայ դերձակ ընտանիքի մը զաւակ, կուսակցական եղած է 1925-ին, եւ 27-ին միացած ընդդիմութեան (Զինովիէւ, Տրոցկի)։ 29-ին հրապարակ կը հանէ տրոցկիստ առաջին Ֆրանսերէն թերթը լա Վերիթէ, որու պատճառաւ կ'արտաքսուի կուսակցութենէն։ 32 - 33, Տրոցկիի քարտուղարն է, երբ ան Թուրքիա ապաստանած է։ Ապա, անցած Ֆրանսա, ուր 1969-ին հիմնած է Համայնավար յեղափոխական Լիկան։

ՊՈԼՍՈՅ բանտերուն մէջ, շուրջ 800 հոգի կամաւոր ծոմի դիմած են քաղաքական բանտարկեալի կանոնագիր ստանալու համար, ինչ որ անընդունելի կը նկատուի իշխանութեանց կողմէ։ Նեցուկ կանգնելու համար Թուրքիոյ բանտարկեալներուն, զանազան կոմիտէներ կազմուած են Եւրոպա, բողոքի երթեր կազմակերպելու համար։ Ֆրանսականին զօրավիգ են՝ Ժ. Մառշէ եւ Եըլմազ Կիւնէյ։ Ամէն կողմէ, այս քալողները Մայիս 7-ին Սթրազպուրկ պիտի հասնին եւ Մայիս 8-ին ալ դատարան մը մէջտեղ կը դնեն ծեծելու համար Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւանց բռնաբարման հարցը։ Նոյն թուականին Եւրոպայի Խորհուրդը պիտի քննէ Թուրքիոյ անդամ պահուելու հարցը։ Քալողները կ'ուզեն ճնշում բանեցնել ժողովին 36-րդ նստաշրջանին վրայ, որպէսզի Թուրքիա դադրի Եւրոպայի «գուլագն» ըլլալէ։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 10 - 16)

ՓՐՈՖ. ԽՈՐԷՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Մոսկուայի օդերեւութաբանական գիտա - հետազօտական կեդրոնին մէջ նշուած է փրոֆ. Խորէն Պօղոսեանի գործունէութեան 60-ամեակը, իր ծննդեան 80 - ամեակին առթիւ։ Գիտնականը մեծ ծառայութիւն ունի Խորհ. Միութեան օդերեւութաբանութեան զարգացման մէջ, հեղինակն է 240 գիտական աշխատութիւններու, խմբագրած է աւելի քան 60 գիտական հաւաքածոյ, որոնց մէկ մասը հրատարակուած է արտասահման։ Բազմիցս մասնակցած է միջազգային համագումարներու եւ սիմպոզիումներու, իբրեւ ղեկավար խորհրդային պատուիրակութեան։

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆՆԵՐԸ

Վերջին տարիներուն Հայաստանի ճարտարապետութեան զարգացման մէջ իրենց ինքնատիպ ոճով ու ճարտարապետական յատկանիշներով կարեւոր նպաստ էին քանի մը կառոյցներ, որոնք ոչ միայն շարունակութիւնն էին դարաւոր աւանդութիւններու, այլեւ՝ նոր ու արդիական դրոշմով արտայայտութիւն մը։ Խօսքը կը վերաբերի կառուցուած օդակայաններուն, անոնց չատ ինքնատիպ ու ազգային ճարտարապետութեան։ Առաջինը, անշուշտ, «Զուարթնոց» օդակայանն է, որ իր յատկանիշներով ու ճարտարապետական յղացքներով բարձր գնահատուեցաւ եւ հեղինակներն ալ արժանացան Հայաստանի պետական մրցանակին։ Անկէ ետ չեն մնար նաեւ Լենինականի «Շիրակ» եւ Երեւանի «Էրեբունի» օդակայանները։ Լենինականի օդակայանը կապեր ունի Մոսկուայի եւ Խորհ. Միութեան այլ քաղաքներու հետ, ինչ որ մեծ նշանակութիւն ունի։ Օդակայանը ճարտարապետական իր կարգաւորումով, շարադրանքով երեք եռանկիւնաձեւ ծաւալներու տեսք ունի, որոնք իրարու հետ կապուած են եւ մէկ ամբողջութիւն կը կազմեն։ Օդակայանը նախագծած են ճարտարապետներ Գուրգէն Մուշեղեան, Ռուբէն Հասրաթեան եւ Լեւոն Քրիստափորեան։ Ռուբէն Հասրաթեան՝ խօսելով տարուած աշխատանքներու մասին, ըսած է. «Մեր առջեւ Արագած լեռն էր ու Շիրակի հարթավայրը։ Այդ գործօնները մեզ չատ օգնեցին աշխատանքում։ Պէտք էր ընտրել մի իւրայատուկ ծաւալ, որը նման չէ մէկ ուրիշ ծաւալի, որի պատերը պէտք է բարձրանան հէնց գետնից ու շէնքը ոչ միայն հարազատ լինի տեղին, այլեւ ունենայ բրգաձեւ սիլուէթ։ Մենք առաջնորդուեցինք ազգային ճարտարապետութեան աւանդներով, ու արդիւնքը եղաւ այն՝ որ այսօր Լենինականի «Շիրակ» օդակայանը մի միասնութիւն է կազմում Արագած լերան հետ»։ Այդ նոյն սկզբունքով ալ կառուցուած է Երեւանի «Էրեբունի» օդակայանը, նկատի ունենալով որ հոն ալ կային Արարատեան դաշտն ու Արարատը։

×

ԼՎՈՎԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓՈՂՈՑԻՆ ՀԱՄԱԿԱՌՈՅՑԸ

Լվովի հին մասի բազմաթիւ շէնքերու տարիքն ու պատմական արժէքը ճիշդ որոշելու համար օգտակար եղած են տեղւոյն Բազմարուեստից հիմնարկի դասախօս Ռ. Լիպկայի հետազօտութիւնները։ Դասախօսը տարիներ նուիրուած է քաղաքի հայկական փողոցի ուսումնասիրութեան։ ԺԲ. դարու սկիզբները հոն ապաստան գտած են օտարներու ասպատակութիւններէն ազատած բազմաթիւ Հայեր։ Փողոցին մէջ պահպանուած են միջնադարեան ինքնատիպ ոճով շէնքեր՝ նեղ պատուհաններով, ԺԴ. դարուն կառուցուած տաճարի բարձր զանգակատունները։ Ճարտարապետական այդ յուշարձանը ներկայիս դարձած է բացօթեայ թանգարանի ցուցանմուշներէն մէկը։ Ծեփի շերտին տակ Ռ. Լիպկա յայտնաբերած է Լվովի ծանօթ հայ քաղաքացիներու պատկերներ, որոնց մէջ կը գտնուի Շոփէնի աշակերտ՝ անուանի դաշնակահար Կարոլ Միկուլի։ Հետազօտողը յաջողած է նոր տեղեկութիւններ քաղել նաեւ Յովհաննէս Քարմատանենցի մասին, որ հրապարակած է Լվովի առաջին հայ տպագիր գիրքը՝ «Սաղմոսարան»ը։ Ռ. Լիպկա իր հետազօտութիւններուն արդիւնքները ընդհանրացուցած է «Հայկական փողոցի համակառոյցը» մենագրութեան մէջ, զոր լոյս ընծայած է «Կամենեար» հրատարակչականը։

×

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայաստան» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Սուրէն Պօղոսեանի «Խաղողի սեղանի եւ տեխնիկական տեսակների սելեկցիան» գիրքը, որ կը պարունակէ հեղինակին յիսնամեայ աշխատանքներուն արդիւնքը։ Հաւաքածոյին մէջ մանրամասնօրէն շարադրուած են «արեւային վազեր»ու նոր տեսակներու բուծման տեսական հիմերը, տրուած է գործնական հարուստ նիւթ։ Սուրէն Պօղոսեան խաղողի քանի մը տասնեակ տեսակներու հեղինակ է։ Խորհ. Միութեան մէջ զինք կը կոչեն «արեւային վազի կոնստրուկտոր»։ Իր բուծած խաղողի տեսակներէն պատրաստուած խմիչքները արժանացած են միջազգային մրցումներու 30 արծաթէ եւ ոսկէ մետալներու։ Ան ընտրուած է գիւղատնտեսական գիտութիւններու խորհրդային ակադեմիայի, Իտալիոյ խաղողի եւ գինիի ակադեմիայի եւ այլ կազմակերպութիւններու թղթակից - անդամ։

COMMUNIQUÉ

Le Tribunal permanent des peuples a tenu, à la Sorbonne du 13 au 16 avril, une session consacrée au génocide des Arméniens. La sentence, rendue publique au Sénat le 16 avril qualifie, sans ambiguité les déportations et les massacres qui s'en suivirent en 1915-1916, de *génocide* dont l'Etat turc doit assumer la responsabilité. Le Tribunal a également appelé l'Organisation des Nations Unies et les Etats qui la composent à reconnaître le génocide.

Les rapports des experts ont été d'une haute qualité et seront publiés dès le mois de novembre en français et en anglais. La sentence sera diffusée en brochure dans les semaines à venir.

Avec ce jugement la communauté arménienne reçoit un début de réparation morale à laquelle elle aspire depuis longtemps.

Au nom de l'Association pour la reconnaissance du génocide — qui, avec un total de 6 membres a assumé l'entière organisation de la tenue à Paris de la session — je tiens à remercier le Comité de soutien nord-américain, toutes les organisations arméniennes, Haratch, la presse et les personnalités — arméniennes ou non, qui nous ont apporté leur concours financier et leur soutien.

Le président
G. CHALIAND

L'Association sollicite, en vue de la publication du compte-rendu de la session, en volume, votre participation financière. Pour toute diffusion écrite ou audio-visuelle des travaux du Tribunal, s'adresser à l'Association
B.P. 327 75229 PARIS CEDEX 05

ԴԷՊԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ԻՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ԺԱՄԱՆԷ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 29-ԻՆ

Դէպի Հարաւային Ամերիկա իր ճամբուն վրայ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Փարիզ կը ժամանէ, Կիրակի, Ապրիլ 29, ժամը 11.15-ին եւ օդակայանէն ուղղակի կ'երթայ Ալֆորվիլ, ուր կողքին ունենալով տեղւոյն քաղաքապետը՝ Հանրային Ապահովութեան նախարար՝ Ժօրժ Ֆրանչեսքի, կը կատարէ Ապրիլեան Յուշարձանի (խաչքար) բացումը։

Այցելելէ ետք Սերովբէ Արք.ի շիրիմին, Վազգէն Կաթողիկոս, նոյն իրիկունը կը մեկնի Պուէնոս - Այրէս։

L'ETAT TURC EN ACCUSATION DEVANT LE «TRIBUNAL DES PEUPLES»

LE GÉNOCIDE DES ARMÉNIENS EST UN «CRIME IMPRESCRIPTIBLE»

Չորս սիւնակներու վրայ փռուած, վերոյիշեալ խորագրով է, որ Ապրիլ 19-ի թիւին 3-րդ էջին վրայ, Լը Մոնտ լայնօրէն կ'արձագանգէ Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարանին նստաշրջանին եւ մանաւանդ՝ դատավճիռին, տալով անոր ամէնէն յատկանշական հատուածները։ Թերթը կը շեշտէ նաեւ դատակազմի բարոյական բարձր հեղինակութիւնը, անդամներու անուններուն կցելով անոնց հանգամանքը եւ ի հարկին՝ Նոպել մրցանակը։ Դէպքերը ծանօթ են, կը գրէ յօդուածագիրը, բայց երեք օրուան այս նստաշրջանը արժանիքն ունեցաւ զանոնք աւելի ճշգրիտ դարձնելու եւ պատճառաբանելու, ոչ միայն չորս վերապրողներու վկայութիւններով, այլեւ բազմաթիւ պատմաբաններու բերած փաստաթուղթերով։

Թղթակցութեան երկրորդ մասը ենթախորագրուած է «Ամբաստանեալը բացակայ էր» եւ կը հետեւին ընաջնջման պատկերը ամփոփող քանի մը տողեր։ Ապա, կը յիշուի որ Թուրք Պետութիւնը մերժած էր իրեն եղած հրաւէրը, բայց եւ այնպէս իր տեսակէտները պարզուեցան եւ անընդունելի գտնուեցան դատարանին կողմէ։

Եզրակացութեան մէջ, յօդուածագիրը կ'ըսէ. - «Այս դատավճիռը, անշուշտ, միայն բարոյական ուժ ունի։ Ի մօտոյ պիտի ներկայացուի ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբին, բայց ոչինչ կ'ապահովէ որ այդ դիմումը աւելի յաջողութիւն ունենայ, քան՝ նախընթացները։ Առնուազն այս ցուցարերումը արժանիքն ունեցաւ շեշտելու՝ «պատասխանատուութիւնը ուրիշ Պետութիւններու, որոնք աշխարհաքաղաքական պատճառներով, զօրավիգ են Թուրք Պետութեան»։ Արժանիքն ունեցաւ նաեւ ցոյց տալու միջազգային հանրային կարծիքին, որ Անգարայի կառավարութիւնը պիտի չահէր յարգուելու իրաւունք մը, ընդունելով դէպքեր, որոնց պատասխանատու չէ»։

ՄԿՐՏԻՉ ԽՐԻՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ԺԹ. դարու վերջին տասնամեակը կը յատկանշուի նոր ողբերգութեամբ մը, որ տեղի կ'ունենայ Փոքր Ասիա: Սուլթան Ապտիւլ Համիտ կը սկսի հետեւողական կերպով բնաջնջել հայ բնակչութիւնը, կանոնաւոր բանակի եւ նոր կազմուած հեծելազօրի՝ Համիտիէի օգնութեամբ: Այդ հեծելազօրը ստեղծուած էր 1891-ին:

1894 - 1896 թուականներուն Օսմանեան կառավարութիւնը Թուրքիոյ հայաբնակ նահանգներու եւ գաւառներու մէջ, ինչպէս նաեւ Կ. Պոլիս կը կազմակերպէ հայկական ջարդեր կոտորածներ: 1894-ի Օգոստոսին թրքական զօրքերը՝ Զէքի փաշայի հրամանատարութեամբ, մոխրակոյտի կը վերածեն Սասունը, ոչնչացնելով աւելի քան քառասուն գիւղ: Այնուհետեւ կարգը կու գայ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Խրիմեան Հայրիկի ծննդավայր Վան քաղաքին:

Վանի ռուս հիւպատոս Ի. Ս. Մայեւսկի իր «Վանի նահանգը» աշխատութեան մէջ կը գրէ, թէ միայն 1895-ին այդ նահանգին մէջ հայկական բնակչութեան թիւը 15 - 20 տոկոսով պակսած էր: Կարգ մը գիւղերու մէջ բնակչութեան կէսը բնաջնջուած էր, իսկ միւս կէսը փախուստի դիմած:

1896-ի ամառը Վան եւ Վասպուրական կ'ենթարկուէին ընդհանուր կողոպուտի եւ կոտորածի: Այդ մասին Խրուշչով Թրիօ կը գրէր. «1896 Յունիս 15-էն 25 Վանը եւ անոր շրջակայ հարթավայրի գիւղերը հրդեհի տրուած էին ... Բոլոր եկեղեցիները, վանքերը եւ յատկապէս ծանօթ Վարագայ վանքը կողոպտուած եւ քանդուած էին»:

1890-ական թուականներու կոտորածներու զոհ կը դառնան հարիւր հազարաւոր Հայեր: Շուրջ հարիւր հազար Հայեր ապաստան կը գտնեն Հիւսիսային Կովկաս, Ռուսիա, Պուլկարիա, Ռումանիա: Հարիւրաւոր գիւղեր թալանուած, հուրի եւ սուրի մատնուած էին, սակայն արիւնահեղ սպանդի վերջը չէր երեւար:

Արեւելեան Հայաստանի քրիստոնեայ բնակչութեան նկատմամբ Թուրքիոյ չարագործութիւններու լուրը Խրիմեան Հայրիկը կը մատնէ խոր յուսահատութեան: Ան կը հրահանգէ յանուն հաւատքի զոհուած հայ նահատակներու համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել բոլոր եկեղեցիներուն մէջ:

Ղազարոս Աղայեան (1840 - 1911) հայ ժողովուրդին համար ողբերգական այդ օրերուն կը գրէր. «Ես իմ մէջ կրում էի հայրենիքի ջերմ սէրը, բայց մի հանգամանք պատճառ դարձաւ, որ այդ սէրը բոցավառուի: Մի երկնային կայծով Խրիմեան Հայրիկը բոցավառեց այդ սէրը իմ հոգում: Հայրիկի քարոզը առաջին անգամ լսեցի Թիֆլիսի Ս. Գէորգ եկեղեցում»:

Աւելի ետք, Յովհաննէս Թումանեան խոր ողբերգութեամբ եւ ցաւոտ կիրքով լեցուն իր «Երկու Հայրիկ» բանաստեղծական նորավէպին մէջ կը նկարագրէ Խրիմեան Հայրիկը ժողովրդական վշտի այդ օրերուն: Նորավէպը գրուած է 1907-ին եւ նուիրուած Խրիմեանի յիշատակին: Թումանեան գրած է նաեւ «Հայոց վիշտը» բանաստեղծութիւնը 1915-ի Եղեռնի տարին, երբ Փոքր Ասիոյ մէջ նահատակուեցան մէկուկէս միլիոն Հայեր: «Հայոց վիշտը» բանաստեղծութիւնը կը ցոլացնէ բանաստեղծին թախծալի մտորումները իր երկրի պատմութեան վերաբերեալ: Ասիկա հայ ժողովուրդին նուիրուած բանաստեղծական ռեքուիեմ մըն է, որուն մէջ հեղինակը կ'ողբայ իր ժողովուրդին դարաւոր ռահաւոր ճակատագիրը:

Հայոց վիշտը անհուն մի ծով,
խաւար մի ծով ահագին,
էն սեւ ծովում տառապելով,
Լող է տալիս իմ հոգին:

Մերթ զայրացկոտ ծառս է լինում
Մինչեւ երկինք կապուտակ,
Ու մերթ յոգնած սուզւում, իջնում
Դէպի խորքերն անյատակ:

Ոչ յատակն է գտնում անվերջ
Ու ոչ հասնում երկնքին...
Հայոց վշտի մեծ ծովի մէջ
Տառապում է իմ հոգին:

1896 Սեպտեմբեր 8-ին անուանի նկարիչ Ի. Կ. Այվազովսքի Թէոդոսիայէն Խրիմեան Հայրիկի գրկած էր նամակ մը, որուն մէջ զայրոյթով կը խօսէր Թուրքիա տեղի ունեցած հայկական կոտորածներու մասին՝ նշելով, որ ինք նպատակադրած է այդ թեմայով նկար մը ստեղծել: Մեծ նկարիչը կտաւներու շարք մը կը նուիրէ 1894 - 1895 թուականներու հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ տեղի ունեցած ողբերգական դէպքերուն: Այդ նկարներուն էսքիզները Այվազովսքի գրկած էր Պետերբուրգ, որպէսզի հրատարակուին «Եգիպտական օգնութիւն աղէտեալ Հայերուն» անունը կրող գրական - գեղարուեստական հաւաքածոյին մէջ:

Հակառակ ծանր աղէտներու՝ հայ ժողովուրդը գլուխ չծռեց: 1894 Օգոստոսին, երբ թրքական զօրքերը կը խուժեն Սասուն, Հայերը հերոսական կռիւներ կը մղեն թիւով իրենցմէ տասնապատիկ գերազանց թշնամիին դէմ՝ վերականգնելով քաջ Սասունցիներու փառքը:

1895-ի աշնան, ի պատասխան Օսմանեան Պետութեան կամայականութիւններուն, ապստամբութիւն կը ծագի Կիլիկիոյ հայկական նախկին թագաւորութեան (ԺԱ. - ԺԴ. դարեր) սահմաններուն մէջ գտնուող լեռնային Զէյթուն շաղաքը: Ապստամբութեան ազդանշանը կը դառնայ տեղւոյն եկեղեցւոյ զանգերու ղօղանջը: Ամբողջ Զէյթունը՝ ծեր, երիտասարդ, այր ու կին, պատանի ոտքի կ'ելլեն Թուրքերու դէմ պայքարելու համար: Իւրաքանչիւր Զէյթունցի կը դառնայ մարտիկ: Զէյթունի հայ հոգեւորականութիւնը՝ խաչ ի ձեռին, կը գլխաւորէ զինուորական ջոկատները: Զէյթունցիները քաջաբար կը կռուին՝ ետ մղելով Մուսթաֆա Ռեմզի փաշայի թրքական պատժիչ բանակի կատաղի գրոհները: Իրենց այս հերոսութեամբ անոնք օրինակ հանդիսացան Սարդարապատի հայ հերոսներու փառքին:

Զէյթունի ապստամբութեան տարին, Մարտին, հայ եկեղեցւոյ հովուապետը՝ Խրիմեան Հայրիկ, պաշտօնական այցելութեամբ, կը մեկնի Պետերբուրգ, ռուս կառավարութեան պաշտպանութիւնը խնդրելու նպատակով՝ Արեւմտեան Հայաստանի քրիստոնեայ բնակչութեան համար: Մկրտիչ Կաթողիկոս կը պատմէ հայ ժողովուրդի գլխուն եկած աղէտները, Ռուսիոյ օգնութեամբ ազատութիւն ձեռք ձգելու անոր հին երազը: Սակայն հայ ժողովուրդին երազները չեն իրականանար:

Համայն Հայութեան Հայրիկ Մկրտիչ Խրիմեան անվեհեր կերպով ծառայեց իր եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդին: Եղաւ իր նախորդներուն՝ Ներսէս Ե. Աշտարակեցիի (վախճանած 1857-ին) եւ Գէորգ Դ.ի (վախճանած 1882-ին) արժանի յաջորդը: 15 տարիներու իր իմաստուն ղեկավարութեան շրջանին Խրիմեան Հայրիկ իր ազնիւ հոգիին բարձր արժանիքները ի սպաս դրաւ Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ բարօրութեան եւ բարգաւաճման:

Խրիմեան Հայրիկ հեղինակն է աստուածաբանական, բանաստեղծական եւ մանկավարժական երկերու: Ծանօթ են «Հրաւիրակ Արարատեան» եւ «Հրաւիրակ Երկրին Աւետեաց» պոէմները՝ գրուած Հայաստան եւ Պաղեստին իր կատարած ճամբորդութիւններու անմիջական տպաւորութեան տակ, «Հայգոյժ» (1877), «Վանգոյժ» (1878), ուր նկարագրուած են հայ ժողովուրդի կեանքի ողբերգական դէպքերը, «Սիրաք եւ Սամուէլ» աստուածաբանական երկը, ինչպէս նաեւ «Դրախտի ընտանիք» խրատական - բարոյական աշխատութիւնը, ուր շարադրուած են Հայրապետին միտքերը ընտանեկան կեանքի ու անոր հիմերու մասին:

Իր մատենագրական վաստակին մէջ յատուկ արժէք կը ներկայացնեն կարգ մը պատմուածքներ, ակնարկներ եւ ծննդավայրին հանդէպ մեծ սիրով տոգորուած «Պապիկ եւ Թոռնիկ» վէպը, ուր պատկերացուած է Փիզիքական ծանր աշխատանք տանող հայ գիւղացիի կերպարը:

Մինչեւ իր կեանքի վերջին օրերը Մկրտիչ Կաթողիկոս Խրիմեան մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր համայն աշխարհի Հայութեան մէջ: Ան կ'երազէր իր ժողովուրդի միութեան մասին, ամէն կերպ կ'օգնէր, որ գաղթականները վերադառ-

ՎԵՐԱՊՐՈՂԻ ՅՈՒՇԵՐ՝

ԲԱԼՈՒԻ ԽՕՇՄԱԹ ԳԻՒՂԻ[Ն]

ՋԱՐԴԸ

Ինը տարեկան մանուկ մըն էի:

Մայիսեան գեղեցիկ օրերն էին: Խօ[շ]մաթի դաշտերն ու այգիները կենսուն[ա]կութեամբ եւ ուրախութեամբ կը խա[յ]տային, կը ծփային:

Առաւօտ մը, մեր բնակարանի բակ[էն] դուրս ելլելով տեսայ Քիւրտ մը, որ [...] ոտքիտակով կը նայէր դէպի Համա[...] գիւղը եւ ինքնիրեն կը մրմնջէր, [...] բաւական հասկնալի ձայնով՝ «Հավա [...] վառի, վաղը կարգը Խօշմաթին է»: Ա[...] խօսքերէն սարսափած վազեցի տուն [...] յամծս պատմեցի մօրս եւ մեծ - մօր[ս] Արդէն, մի քանի վայրկեան յետոյ լուր[...]

նան Արեւելեան Հայաստան, որպէս[զի] «բոլոր կողմերից հայ պանդուխտները [...]րենց երեսը դարձնեն դէպի իրենց հա[յ]րենի հայրենիքը»:

1907 Նոյեմբերի սուգի օրերուն, [...] կը թաղուէր Հայրապետը, Ալեքսան[դր] Քալանթար կը գրէր իր՝ օրագրին մէ[ջ] «Հանգուցեալի մարմինը դէպի իր վեր[ջին] հանգրուանը յուղարկաւորեցին Մա[...]թէոս, Սարգիս, Գէորգ եւ Գարեգ[ին] սրբազանները բազմաթիւ [...] հոգեւորականների ընկերակցութեամբ[...] Սզաւոր, հեկեկացող հայկականների [...] հայկուհիների մի մեծ բազմութիւն [...]ւել էր Էջմիածնի վանքի շրջափակում [...] Անդրշիրիմեան աշխարհ էին յուղարկ[...]ւորում շատ սիրելի եւ իմաստուն Հայ[...]րիկին ... Ս. Պատարագի եւ հոգեհ[անգ]ըստեան արարողութիւնից յետոյ, [...] գեւորականները Իջման սեղանից դագա[...]ղը դուրս հանեցին դէպի Մայր տա[ճա]րի շրջափակը եւ սգաւոր ժողովրդի [...]մութեան գլխավերեւում, ձեռքերի [...]րայ բարձրացած, այն պտըտցնելով [...] ճարի շուրջը՝ տարան դէպի հանգուց[...]լի վերջին հանգրուանը...: Երկի[նքը] պարզ էր, արեւը պայծառ շողում [էր] օդը մաքուր էր եւ թափանցիկ, իսկ [...] ջապատող բնութիւնը շնչում էր ինչ-[...] մի ուրախութեամբ, ինչ - որ մի խինդ[...]թեամբ ... Սակայն բնութեան այդ [...] ծիծաղը գարնանային կեանքի զարթ[...] չէր: Դա դէպի յաւիտենականութեան գի[...] կը նահանջող տարուան վերջին լաւ [...] օրերից մէկն էր ... Նման բերկրանք[...] չի՞ ուրախանում միթէ խաղաղօրէն [...] ւիտենականութեան գիրկն անցնող [...] բեպաշտ մարդու արդար հոգին: Երթա[...] խաղաղութեամբ, Քրիստոսի այգու [...]րի, մեծագործ մշակ»:

Ա. ՌՈՄՆՈՎ

ՋՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Ո՞ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Երբ որոշ մակարդակ մը եւ այսպէս կոչուած տեղեկութիւններու «դրամագլուխ» մը գոյացած ըլլայ, այն ատեն ինքնաբերաբար կը զարգանան մտաւորական կեանքը եւ վերլուծումները:

Խօսք առաւ փրոֆ. Հրաչ Զատոյեան: Քաղաքական գիտութեան դասախօս Նիւ-Եորքի Քուինզ համալսարանին մէջ, փրոֆ. Զատոյեան մէկն է այն բազմաթիւ անձերէն, որոնք անցեալին ունեցած են աւելի ընտանեկան բնոյթ ունեցող կապեր Հայութեան հետ՝ քան հանրային: Սակայն եկած էր մասնաւոր հրաւէրով, Զօրեան Հիմնարկի գործունէութեան ծանօթանալու համար: Ան զանազան խօսողներու հետ համաձայնութիւն արտայայտեց ետք, ըսաւ որ Սփիւռքահայութեան ինքնապատկերացումն ու ինքնասահմանումը «սառած» կամ քարացած է: Նմանապէս՝ Հայ Դատի բնոյթը: Հայ մտաւորականն ալ, թերեւս ստիպուած (ինչպէս ըսին ուրիշներ), մնացած է ընդհանրապէս քարացած դիրքերու մէջ: Այս բոլորը կ'ունենան մտահոգիչ արդիւնքներ: Օրինակ՝ եթէ անփոփոխ մնայ Սփիւռքահայութեան ընթացիկ սահմանումը, անփոփոխ ու կարծր կը մնան այն արժեչափերը՝ որոնցմով կը սահմանուին «լաւ» Հայեր. օրինակ՝ հայերէն խօսողը «աւելի լաւ» հայ կը նկատուի, քան չխօսողը: Բարեբարը «աւելի լաւ հայ», քան այն՝ որ ժլատ է նուիրատուութիւններուն մէջ, ընդունելի կամ անընդունելի զանազան պատճառներով: Կուսակցական մը «աւելի լաւ» հայ է քան ան՝ որ վերապահ է: Անօգուտ, ապարդիւն չափանիշներ կամ քաթեկորիներ, որոնք ոչ - գործնականօրէն բան մը կը բերեն Հայութեան, ոչ ալ հաստատ հիմք ունին, - չեն դիմանար լուրջ վերլուծումի: Նման չափանիշներ պարզապէս ճղկումի միջոցներ կը հայթայթեն, աւելորդ թշնամութիւններ կը ստեղծեն: «Ես պիտի նախընտրէի», ըսաւ փրոֆ. Զատոյեան, «որ դադրինք դրագելէ մեզ իրարմէ զատող սահմանումներով եւ չափանիշերով: Պիտի ուզէի որ մեր մտաւորականներն ու զանազան պատասխանատու դիրքեր գրաւող անձեր քով - քովի գային, ժողովներու մէջ, խորհրդակցութիւններու մէջ, ժամլոյ մէջ, եւ համարձակէին ընդունիլ որոշ իրականութիւններ, եւ անոնց լուսարձակին տակ քննէին մեր ապագան»: Օրինակ՝ ընդունինք որ Հայաստան չենք կրնար վերադառնալ, ոչ այսօր, ոչ վաղը, ոչ հեռաւոր ապագային, - չա՛տ հեռաւոր ապագային, թերեւս: Ուրեմն ի՞նչ ընել, լաւ Սփիւռք մը ըլլալու համար: Ի՞նչ նպատակներով գործել: Ապա՝ թէ մերժել Հայութեան սահմանումը, իբրեւ Հակա - Թրքութիւն: «Երբեմն», ըսաւ փրոֆ. Զատոյեան, «կը մտահոգուիմ որ եթէ վաղը հրաշքով Թուրքը անհետանար աշխարհէն, միւս օրը Հայութիւնը պիտի անհետանար, - այնքա՛ն մենք մեզ կը սահմանենք միայն Թուրքով, միայն անոր դէմ ունեցած մեր դիրքով»: Երրորդ, ան ըսաւ որ ինք կը զգայ թէ շատ մեծ մաս ու ժամանակ կը վատնէ Հայութիւնը՝ միութեան մասին խօսելով, բացարձակ միասնականութիւն հոլովելով: «Պէտք է ընդունինք որ մե՛նք ալ ժողովուրդ մըն ենք, ուրիշներու նման: Ինչո՞ւ չենք կրնար ունենալ բաժանումներ ու վէճեր: Ինչո՞ւ կը մտածենք թէ զանազանութիւնը, տարբեր տեսակէտներ ունենալը անպայմա[ն] արգելք մըն է»: Ընդհակառակն, զա[նազա]նութիւնը առողջ երեւոյթ է, եղբա[...] ցոյց ան:

Խօսք առի ես, հաստատելու իմ հա[մա]ձայնութիւնը այս վերջին կէտին հե[տ] Ըսի որ իսկապէս միամտութիւն է միա[բանու]թեան մասին խօսիլ, - իրատես ու գոր[ծ]նական պիտի ըլլար ցոյց տալ որ գո[...] գործակցիլ գիտենք ու կրնանք: Երբ ա[...] քա՛ն հեռու ենք նոյնիսկ ամենակենսա[...]կան հարցերու շուրջ համախմբուելու [...] գործակցելու ոգիէն, ինչպէ՞ս կարելի [...] միութեան մասին խօսիլ:

Խօսք առաւ Պ. Մոսիկ Յակոբեան: [...] կարծիքով՝ դէչ բան մըն էր այդքան ժա[...] մանակ տրամադրել մտաւորականութեա[...] նը մտագրաւ պահող նիւթերու, եւ [...] բաղձալի չգտաւ որ Զօրեան Հիմնարկ[ը] վերածուի հանդիպման տեղի մը՝ ուր [...] տաւորականներ «ապահով» կը զգան [...] րենք մտահոգող հարցերու մասին խօսե[...]լու, ըստ Պ. Թալիպեանի փափաքին [...] թելադրութեան: Գաղափարներ [...] կան, - կարեւորը զանոնք գործնականօրէ[ն] կիրարկե՛լն է:

(Շար. 16

տարածուեցաւ ամբողջ գիւղին մէջ: Դէմքերը ախրեցան եւ վախը սկսաւ համակել բոլորը: Այդ գիշեր գիւղը կատարեալ սուգի մէջ էր: Զէնքի ձայներ, պայթիւններ կը լսուէին հեռուէն: Վաղ առաւօտներ կը լսուէին հեռուէն: Վաղ առաւօտեան արդէն գիւղը պաշարուած էր Թուրք զինուորներով: Դուրս ելլելը անկարելի էր: Ամէն կողմ կը լսուէր ողբումներ: Քիւրտերը եւ Թուրք զինուորները կը կողոպտէին Հայերուն տուները, յափշտակելով ամէն ինչ՝ իր, հագուստ, դրամ, ուտեստեղէն, կենդանի ... «ինչ որ ունիք մեզի կը պատկանի, այլեւս ձերը չէ», այս էր լսուածը: Դիմադրել համարձակողներուն, փորձողներուն խօսք կը հասցնէին ծեծով, խարազանով, եաթաղանով, զէնքով:

Մինչ աղէտը տունէ - տուն կը տարածուէր, յանկարծ մեր դրան առջեւ կանգ առաւ ձիաւոր մը՝ միրայմաթցի Համի Աւանին, պատկառելի ծերունի մը, ասիական մօրուքով: Խնդրեց մօրմէս, որ գիս իր հետ տանի հօրս, Թուման մօտ, որ այս միջոցին կ'աշխատէր անոր տունը, նորոգութիւններ կատարելով: Ծերունին կը մխիթարէր մայրս եւ մեծ - մայրս խոստանալով իր կարելին ընել ազատելու համար այս ողբերգութենէն Թումային ամբողջ ընտանիքը, քանի կառավարութիւնը պիտի չաքսորէ արհեստաւորները: Խնդրեց Աղային որ բոլորս ալ միասին տանի: Անկարելի է բսաւ, որովհետեւ գիւղը պաշարուած է:

Բաժնուեցայ ընտանիքէս, սեղմուած սրտով, արցունքով լեցուն աչքերով: Բաժանումը ծանր ազդեց վրաս:

Աղան ձեռքէս բռնեց եւ սկսանք քալել, ձիուն ետեւէն: Երբ դերեզմանատուն հասանք, տեսայ հոն Խօշմաթի բոլոր այր մարդիկը, երիտասարդ թէ ծերունի, արեւին տակ կանգնած: Պարապ, մոլորած նայուածքներով, լուռ կը սպասէին իրենց ճակատագրին: Ծուռ ու մուռ ճամբաներէն անցնելով հասանք Ծղլեսարի գագաթը: Հոն, պահ մը Աղային ձեռքը ձգեցի եւ նայուածքս դարձուցի դէպի Խօշմաթ: Կանաչաւէտ արտերը կը շողային արեւուն ճառագայթներուն տակ, բայց ոչ ոք անոնց մէջ, ոչ ոք հեռուն: Կատարեալ ամայութիւն մը հոն, ուր կեանքը կ'եռար, դեռ երէկ: Միայն մեր եկեղեցին եւ դպրոցը դէմ դիմաց կարծես կը գրուցէին, գիրար կը մխիթարէին: Դիտեցի երկար ... եւ շարունակեցինք մեր ճամբան ու հասանք Աղրուվատ գիւղը: Հրապարակին վրայ մի քանի ծերունիներ, այր եւ կին, որոնք մօտեցան մեզի եւ Աղային հարցուցին Խօշմաթի վիճակը: Աղային պատասխանը եղաւ՝ «Խօշմաթը մեռած է, դուք ձեր գլխուն ճարը նայեցէք»: Ու դարձեալ լուռ եւ ծանր քայլերով եւ մանաւանդ յոգնած յառաջացանք եւ դեռ մութը չկոխած, հասանք Միրայմաթ, Աղային տունը: Հոն, քանի մը վայրկեան սպասումէ յետոյ, վայրկեաններ որ ինծի թուեցան ժամեր, վերջապէս գտայ հայրս: Գիրկ գրկի ինկած սկսանք լալ եւ մտածել մեր սիրելիներուն, որոնք Խօշմաթի մէջ կը սպասէին: Աղան յուզուած տեսարանէն եւ մեր յուսահատութենէն, խոստացաւ մեր բոլոր ընտանիքը ազատել Խօշմաթի դժոխքէն: Եւ այդպէս ալ, յաջորդ օրը մայրս, քոյրերս, եղբայրս միացան մեզի: Մեծ մայրս միայն բացակայ էր: Խեղճը չէր կրցած տոկալ: Գիւղին կիները փոս մը փորած էին մեր բակին մէջ, եւ հոն թաղած:

Քանի մը օր անորոշութենէ մը յետոյ, գողգոթան սկսաւ: Հարկ էր տոկալ: Առաւօտ մը, մօտակայ գիւղի մը Քիւրտերը եւ Թուրքերը խուժեցին Միրայմաթ եւ սկսան խուզարկել բոլոր տուները եւ հաւաքել Խօշմաթի Հայերը, որոնք ապաստան գտած էին հոս: Փնտռեցին, գտան եւ ձերբակալեցին նախ Խօշմաթի մի քանի երեւելի Հայեր, ինչպէս՝ Սարգիս Մեբոյեանը, Օվոն Թաթիկեանը: Երկուքը միասին գիւղէն դուրս տարին եւ խիկյն սպաննեցին: Խուզարկութիւնը կը սաստկանար: Այս երկու առաջին զոհերէն յետոյ, ամէն օր, տասնեակ առ տասնեակ, այր մարդիկ հաւաքեցին եւ ամէն տեսակ չարչարանքներէ յետոյ նետեցին փոսի մը մէջ, ոմանք դեռ ողջ, ուրիշներ անդամահատուած: Փոսը դիակներով լեցուն, ծածկեցին հողով:

Օր մըն ալ, մեր բնակած տան տանիքին վրայ նստած տեսայ խումբ մը՝ բաղկացած այրերէ եւ շրջապատուած Թուրք ոստիկաններէ, որ կուգար դէպի Միրայմաթ: Խումբը մօտեցաւ եւ կանգ առաւ ոչ շատ հեռու: Յանկարծ աչքիս հանդիպեցան ծանօթ դէմքեր: Մեր դպրոցի ուսուցիչները, Խօշմաթի քաջերը, ինչպէս նաեւ դրացի Ներխի գիւղէն բազմաթիւ Հայեր, բոլորն ալ երիտասարդ: Արեւին տակ ժամերով անշարժ կեցան: Ոստիկանները տուն - տուն դարձեալ խուզարկեցին եւ այս անգամ հայրս ալ ձերբակալեցին, ինչպէս նաեւ մեր գիւղի քահանան՝ Տէր Մանուկը: Ամբողջ խումբը տարին մզկիթին առջեւ: Ոստիկանները կատղած շուներուն նման յարձակեցան խեղճ Հայերուն վրայ, ու սկսան հարուածել փայտով, երկաթի կոռնակով, թիերով, բրիչներով, զէնքով: Այդ ամբոխին մէջ կը փնտռէին քահանան: Հարցաքննութենէ - հարցաքննութիւն, ծեծէ - ծեծ, վերջապէս ձեռք դրին Տէր - Մանուկին վրայ: Թեւէն բռնեցին, քաշեցին մէկ կողմ, զրպանները խուզարկեցին, գտան զմելի մը եւ անով կտրեցին քահանային ականջները: Տանիքին վրայ նստած հոգիս կը ճմլուէր: Աչքերս միշտ հօրս վրայ էին: Ամէն տեսակի բարբարոսութիւնները կը շարունակուէին: Խումբը մեկնելու կը պատրաստուէր, փորձեցի իջնել տանիքէն եւ վերջին անգամն ալ համբուրել հայրս: Ի զուր, քիւրտ ծերուկ մը որ նոյնպէս կը դիտէր այս ամբողջ տեսարանը, բռնեց ձեռքէս եւ չթողուց: Ոստիկաններէն մէկը տեսաւ զիս եւ հրամայեց Քիւրտին որ վար դրկէ այդ կեավուրի զաւակը, որպէսզի ան ալ մաքրուի: Բայց ծերուկը զիս խիկոյն ներս տարաւ եւ սենեակի մը մէջ պահեց: Եւ խումբը գնաց անորոշ ուղղութեամբ, գնաց սակայն երբեք չվերադարձաւ: Այլեւս գիւղին մէջ այր մարդ չէր մնացած: Կարգը կիներուն եւ երախաներուն էր: Գիւղին Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ հաւաքեցին մնացած բոլոր Հայերը: Մօրս, երկու քոյրերուս եւ եղբօրս հետ իրարու ձեռքէն բռնած մենք ալ գացինք եկեղեցի: Եկեղեցիէն խումբ առ խումբ տարին եւ ջարդեցին: Մայրս պատուհանէ մը ցատքելով ազատեցաւ եւ ես անկիւնէ - անկիւն պահուըտելով, ինքզինքս դուրս ձգեցի, եկեղեցիէն եւ օրեր շարունակ մոլորած, անօթի եւ ծարաւ դարձայ գիւղին չուրջը, մինչեւ որ քիչ մը կացութիւնը հանդարտի: Այս դժոխքին մէջ կորսնցուցի քոյրերս եւ եղբայրս, որոնք առաջին խումբին հետ գացին: Կորսնցուցի նաեւ ազգականներ եւ հայրս որ արդէն նախապէս տարած էին: Ամիս մը վերջ է միայն որ գտայ մայրս: Երկար ատեն մնացինք միասին Միրայմաթ գիւղը եւ 1917-ին վերադարձանք Խօշմաթ: Խօշմաթ գրեթէ բոլոր տուները քանդուած, այրած, աւերակներու վերածուած էին: Քիւրտերը գրաւած էին բնակելի մնացած տուները եւ մենք կը վախնայինք մեր տունը, մեր պարտէզը վերադառնալու: Խօշմաթ ապրեցանք կատարեալ դժբախտութեան մը մէջ մինչեւ՝ 1923: Յետոյ, դարձեալ տեղահանութիւն: Գացինք Խարբերդ, ապա՝ Սուրիա, Հալէպ: 1926-ին եկանք Ֆրանսա:

Այսպէս, մեր Խօշմաթը քանդուեցաւ եւ հայ բնակչութեան մնացորդացը ցրուեցաւ աշխարհի չորս ծագերուն:

Դեռ դժբախտ հօրս վերջին խօսքը ականջներուս մէջ է՝ «շուտով կը վերադառնամ»:

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆ

Իսիի Ա.Մ.Ա.ն, նախքան Հայաստան ճամբուելը, տարած է նշանակալից յաղթանակ մը՝ Քլիշիի դէմ, այս վերջինի դաշտին վրայ (2 - 1): Հայկական խումբին կոլերը նշանակած է նոր միջին - յառաջապահը՝ Վանօ Պապիկեան: Այս յաղթանակով Ա.Մ.Ա. վրէժը լուծած է երթի հանդիպումին, ուր՝ նոյն արդիւնքով պարտուած էր:

Ալֆորվիլի Ի.Ժ.Ի.Ա. հաւասարութեամբ (3 - 3) վերադարձած է Փարիզ էՖ. Սէ. 83-ի դաշտէն: Առաջին կիսախաղին ուշանչելի խաղարկութիւն մը ցուցաբերող հայկական խումբը, շնորհիւ Զազօֆի երկու եւ Տամանիի մէկ կոլերուն, կիսախաղը աւարտած է 3 - 0 յաղթութեամբ: Երկրորդ կիսախաղի 18-րդ վայրկեանին Զազօֆ վիրաւորուելով դաշտէն դուրս ելած է. հայկական խումբը՝ որ այդ պահուն տակաւին յաղթական էր (3 - 1), երկու կոլ եւս ստանալով դաշտէն հեռացած է հաւասարութեամբ:

×

ՌՈՆ ԱԼՓԻ ՇՐՋԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին յաղթելով իր խմբակի առաջին՝ Շամպէռիի (3 - 2), վերջ դրած է «սեւ շրջան»ի մը, որու ընթացքին հայկական խումբը յաջորդական 4 մրցում կորսնցուցած էր: 27-րդ վայրկեանին, ազատ հարուածի մը հետեւանքով, Փըթիի շնորհիւ հաշիւը բացող հայկական խումբը՝ կիսախաղի աւարտին քանի մը վայրկեան մնացած, խմբային գեղեցիկ խաղարկութեամբ մը՝ Մայոյի միջոցաւ 2-րդ կոլ մը եւս նշանակած է:

Երկրորդ կիսախաղին, Արզարեանի խելացի մէկ փոխանցումը ստանձնող Տէյի՝ տարբերութիւնը բարձրացուցած է 3-ի (11-րդ վայրկեան): Այնուհետեւ աւելի հանգիստ խաղացող հայկական խումբը, 67-րդ (փէնալթիով) եւ 89-րդ վայրկեաններուն երկու կոլ ստանալով դաշտը թողուցած է փոքր յաղթանակով մը (3 - 2):

Այս յաղթանակէն ետք Ռոն Ալփի «Պատւոյ բաժանմունք»ին գլուխը կը գտնուին 4 խումբեր՝ Ժօժօ Կրընոպլ, Ըէթռա, Շամպէռի եւ Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին 39 կէտով, բայց Շամպէռի մրցում մը պակաս ունի միւսներէն:

Իի - Ժի - Ա. Վալանս հաւասար մնալով Ըէթրայի հետ (1 - 1) կը գրաւէ միշտ դասաւորման 6-րդ տեղը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ իր դաշտին վրայ կորսնցնելով մրցում մը, վատթարացուց իր կացութիւնը՝ մրցաշարքի աւարտին չորս շաբաթ մնացած: Փոռ տը Պուքի կողմէ հաշիւը բացող Թէրզեան (14-րդ վայրկեան), Ֆիլիփ Ղազարեանի 23-րդ վայրկեանին արձանագրած հաւասարութենէն ետք, 69-րդ վայրկեանին երկրորդ կոլ մը նշանակելով հայկական խումբը տեղաւորած է դասաւորման 12-րդ դիրքին վրայ: Յիշենք նաեւ, որ 66-րդ վայրկեանին էյխախամեան չէ կրցած արդիւնաւորել փէնալթի մը:

Սէն Թ'Անթուան՝ շնորհիւ Փըթիի (77րդ վայրկեան) արձանագրած կոլին, հաւասարութեամբ (1 - 1) վերադարձած է Պիվէռի դաշտէն: Հայկական խումբը կը գրաւէ իր խմբակին 2-րդ տեղը, ունենալով միայն մէկ կէտի տարբերութիւն մը՝ գլուխը գտնուող Մարթիկէն:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

Խնդալով Մեռնիլ...

- Կ'ուզեմ որ գաղաղիս մէջ հագուստի խոզանակ մը դնէք:

- Ինչո՞ւ:

- Չէ՞ որ փոշիի պիտի վերածուիմ:

×

Պերնար Շօ՝ խօսելով թատրոնի մասին. -

- Թատրոնի ապագան մութ է: Շէյքսփիր մեռաւ, Մոլիէռ մեռաւ, ես խսկ՝ լաւ չեմ զգար ինքզինքս:

×

Մահը այնքան հին է որ յուղարկաւորութեան գրաբարով կը խօսին հանգուցեալին հետ:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

6

ԿԱՅՍՐ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐ

Կայսեր դէմքը զուարթացաւ եւ ժպիտ մը գծուեցաւ: Արդարեւ, ինք հպարտ էր այն վարուելակերպով զոր կը գործադրէր երբ նախարար մը այլեւս հաճելի չէր գար իրեն: Այս վերջինը հաճելի ունկնդրութենէ մը վերջ, կը կարծէր թէ կայսեր շնորհներուն մէջ թաղուած է: Բայց իր տունը դառնալուն, սեղանին վրայ կը գտնէր հրաժարական նամակ մը, զոր իրեն ստորագրել միայն կը մնար:

- Ձեմ հակառակիր որ անգամ մըն ալ տեսնես զայն.

- Առանձի՞ն, վրայ բերաւ Ռուտոլֆ:

- Առանձին, եթէ այդպէս կ'ուզես, որքան որ այս տեսակցութիւնները շատ ցաւալի են: Միշտ աւելի խելացի բան է խուսափիլ այդ տեսակ բաներէ:

Ռուտոլֆ զգաց որ բարկութիւնը զինքը կը խեղդէր, հօրը այսպէս խօսիլը լսելով:

- Ատ իմ գիտնալիք բանս է, մրմռաց:

- Ինչպէս որ կ'ուզես: Միայն թէ վերջինը ըլլայ: Խօսք տուր:

- Կուտամ:

Կայսրը ոտքի ելաւ: Ուզեց թեւերուն մէջ առնել իր զաւակը, բայց Ռուտոլֆի դէմքը այնքան տժգունած եւ պրկուած էր ու աչքերը այնպէս մը կը փայլէին, որ Ֆրանսուա Ժօզէֆ տեսակցութեան վերջը բերաւ հառաչանքով մը եւ վարչագլխօրէն եզրակացնելով.

- Կրնաս երթալ:

×

7

Մ Ա Յ Է Ր Լ Ի Ն Կ

1889 Յունուար 26-ի Շաբաթ օրը, գերմանական դեսպանատան մէջ, իշխան Հէնրի է. տը Ռէյս եղանակին ամէնէն փայլուն հանդէսը կուտար: Կայսերական ընտանիքը այնտեղ էր, ինչպէս նաեւ իշխանուհի Սթէֆանի, արհիդուքսերն ու արհիդքսուհիները, դիւանագիտական մարմինը, պալատականները, բարձր պաշտօնեաները, բանակին պետերը, զոյգ - միապետութեան անմրցելի գեղեցկուհիները, արդուզարդ ու համազգեստ, լայնատարած շրջազգեստներ, ոսկի երիզով զինուորական թիկնոցներ, նախահայրերու խոյրեր որ իրենց պահարաններէն տարին երեք կամ չորս անգամ միայն դուրս կ'ելլեն, ծերացած կուրծքերու վրայ հաստատուած ճարմանդներ, մարգարիտներ, ադամանդներ, մանեակներ, քայուեր, օղեր, ջահերու բիւրեղներուն տակ վառուած ի՜նչ ճառագայթներ: Նոհան Շթրաուսի նուագախումբը, անոր ամէնէն թեթեւ վալսերը, դաղարի պահ մը, շքեղանք եւ հաճոյք, կեանքի սուր պայքարին մէջ մոռացում եւ ինքնալքում, ժպիտ մը՝ այնքան դիմայեղումներու միջեւ. - Պարահանդէս մը:

Ո՞վ պիտի կարծէր թէ երկու մահուան դատապարտուածներ կան այնտեղ: Անոնք երեք օր միայն ունէին իրենց առջեւ: Բայց եւ այնպէս, պարահանդէս եկած են: Անոնցմէ մէկը ներկաներուն առաջին դէմքն է: Նորին կայսերական եւ արքայական բարձրութիւն գահաժառանգ իշխան Ռուտոլֆը. միւսը, ամէնէն գեղեցիկ աղջիկը. ամէնէն հրապուրիչն ու ներկաներուն ամէնէն երիտասարդը - հազիւ տասնըեօթը տարեկան - պառոնուհի Մարի Վէցէրան որ այս իրիկուն իր մուտքը կ'ընէ ընկերութեան մէջ: Բաց կապոյտ շրջազգեստ մը հագած է, մազերուն մէջ մահիկ մը, ադամանդէ քայռ մը եւ մատանի մը: Անուշիկ է ան, սիրուն, սրտերը կը կախարդէ: Տասը բարեձեւ, տիտղոսաւոր ու հարուստ մարդիկ անոր հետ ամուսնանալ կ'ուզեն: Բայց ան նախապատիւ համարած է զաղտնօրէն նշանուիլ մահուան հետ:

Իշխանը երջանիկ տրամադրութեան մէջ է այս օր: Կը խնդայ, կը կատակէ եւ կը դարպասէ կիներուն: Քանի մը խօսք կը փոխանակէ Մարի Վէցէրայի հետ: Այս վայրկեանին, բազմաթիւ աչքեր անոնց վրայ յառած են, դիտէք, պատմուած յիմարութիւններուն համար - մէկ բառին իսկ հաւատալու չէ -: Ի՞նչ հանդարտ է իշխանը եւ ինչքա՜ն շնորհալի՝ Մարին: Ի՞նչ կը խօսին արդեօք: Կը լսուին միայն այն յարգալիր խօսքերը զորս իշխանը կ'արտասանէ սիրուն կնոջ մը մօտեցած միջոցին. եւ յետոյ՝ «Մայէրլինկ որսի պիտի երթանք Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի»: Միայն ասիկա: Ոչ, յայտնի է որ բան մըն ալ չկայ: Վայրկեան մը կը խօսին անոնք, յետոյ կը բաժնուին եւ պարահանդէսին բազմութեան մէջ կը կորսուին: Ո՞ւր պիտի գտնեն զիրար:

(Շար. 80)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Պերճ Մավեան եւ զաւակները՝ Սեդա, Րաֆֆի եւ Սիլվի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի նախկին ընկերներուն, Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց՝ կամակերպութիւն թէ անհատ որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՊԵՐՃ ՄԱՎԵԱՆԻ

եղերական մահուան առթիւ:

× Այս տխուր առթիւ, ողբացեալին յիշատակին, Տիկին Պերճ Մավեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Արամ Գառնիկեանի կսկծալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն.- Տիկին Ա. Պառաւեան 300 Ֆ. «Յառաջ»ին եւ 300 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Թորունեան 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Մանաս Հայթայեան 200 Ֆ. ԺԱՖ-ին, Տիկին Քըրլըեան 100 Ֆ. ԺԱՖ-ին: (Ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

Ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի, Մայիս 24, ժամը 20-ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ձեռնարկը, Մայիս՝ 19-ին:

Տէր եւ Տիկին Ժորժ Կիւրիկեան եւ Պ. Սիմոն Կիւրիկեան իրենց սիրելի թոռնիկին եւ քրոջ՝ որդւոյն՝

ՎԱԶԳԷՆ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆՑԻ

ծննդեան - Փարիզ, Ապրիլ 14, 1984 - ուրախ առիթով կը նուիրեն 5000 Ֆ. Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ եւ 1000 Ֆ. «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ Աստուր 100 Ֆ. կը նուիրէ Ապրիլի Միտք եւ Արուեստի բովանդակալից թիւին ի գնահատութիւն:

ՆՈՒԷՐ

Զատկուան տօներուն առթիւ Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան հետեւեալ նուէրները կ'ընէ. - 200-ական Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնաց վարժարանին, Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին եկեղեցւոյ, Կարմիր Խաչին, Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ»

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ գրախանութը ստացած է հանրագիտարաններու 3, 4, 5, 6, 7 եւ 8 թիւերը: Յաջորդ թիւերը եւս կարելի է ստանալ յաջորդաբար բաժանորդագրութեամբ:

Դիմել. -

ECLISE ARMENIENNE
339, av. du Prado — 13008 Marseille
Tél. : (91) 77 84 70

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 24, ժամը 14·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ապրիլ 23, երեկոյեան ժամը 21-ին Հրակումի արարողութիւն Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Ապրիլեան յուշարձանին: Ապա կէս գիշերուան Հսկում՝ մինչեւ Ապրիլ 24: Եկեղեցին բաց է:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24, ժամը 10-ին կը պատարագէ՝ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան: Ժամը 18-ին. - Տողանցք, մեկնում փլաս Քասթելան մինչեւ Մայր եկեղեցւոյ յուշարձան:

ՎԱԼԱՆՍ

Երեքշաբթի, ժամը 10-ին հոգեհանգիստ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ կաթողիկէ եկեղեցին: Ժամը 18·30-ին տողանցք, Մանուշեան Հրապարակէն Մեռեալներու յուշարձանը, ծաղկեպսակի զետեղում: Ժամը 21-ին, հանդիսութիւն՝ Սալ տէ Ֆէթ:

Կը խօսի. - ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ:

ՏԷՍԻՆ

Երեքշաբթի, պատարագ, ժամը 10·30ին Ս. Աստուածածին եկեղեցին:

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ

Երեքշաբթի առտու ժամը 10·30-ին պատարագ հայ կաթողիկէ մատրան մէջ: Յետ պատարագի՝ Ներսէս Շնորհալի սրահին մէջ, հանդիսութիւն:

Կը խօսի՝ Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՉՏԻԿԵԱՆ:

ՎԻԷՆ

Պատարագ կը մատուցուի Վիէնի մէջ Ապրիլ 22, Կիրակի առաւօտ ժամը 9-ին, Սէն Թ'Անտրէ լը Օ եկեղեցին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՍԻԼԱՀԼԵԱՆ

յետ պատարագի այց դէպի Յուշարձանը, Ապրիլ 24 փողոց:

Ներկայ կ'ըլլայ՝ ԼՈՒԻ ՄԵՐՄԱԶ:

Բացում Յուշարձանի կցուած յուշատախտակին ի յիշատակ Ֆրանսայի համար մեռած հայ ռազմիկներուն:

Կնքահայրութեամբ՝ բարերար՝ Միքայէլ Պահատուրեանի:

Օրուան պատշաճ խօսք հայ ռազմիկներու հիմնադիր եւ Նախագահ (Մարսէյլ) Կարապետ Տէրտէրեանի:

ԷՔՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ

Երեքշաբթի, ժամը 11·30-ին ոգեկոչում եւ ծաղկեպսակի զետեղում, Հայաստան Հրապարակ:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 69ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ

Կիրակի, Ապրիլ 29, ժամը 13-ին, Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ, 12 - 14 ռիւ Սէն - Պազիլ:

Նախաձեռնութեամբ՝ կեդր. վարչութեան, մասնակցութեամբ՝ Վիէնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն: Հասոյթը կը յատկացուի՝ Թրիպլինալ Փերմանանին, Վան եւ Պելկրատ գործողութեանց յանձնախումբերուն:

Կը նախագահէ. - ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կը խօսի. - ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին. - Տիկին Աստղիկ Սարաֆեան (արտասանութիւն), Տիկին Մարի Եազըճեան (երգ):

Տեղերը ապահովել. -

Աւտոյեան 70 - 02 - 33, Բարայեան 66 - 30 66, Կրասեան 93 - 32 - 18
Մասնակցութիւն՝ 120 Ֆ.:

A R M E N I E 1 9 8 4

DÉPARTS	RETOURS
05 MAI	18 MAI
31 MAI	10 JUIN
30 JUIN	13 JUILLET
14 JUILLET	27 JUILLET
04 AOUT	17 AOUT
18 AOUT	31 AOUT
01 SEPT.	14 SEPT.
15 SEPT.	28 SEPT.
06 OCT.	19 OCT.
26 DEC.	08 JAN.

Nos voyages comprennent des séjours simples, et des circuits.
POSSIBILITE DE VOYAGES INDIVIDUELS... CONSULTEZ NOUS!

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	WASTEELS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	87, La Canebière
75001 PARIS	69003 LYON	13001 MARSEILLE
Tél. (1) 261-51-13	Tél. (7) 860-13-66	Tél. (91) 95-90-12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

HOMMAGE — ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ — DANIEL VAROUJAN

ՆԱՀԱՏԱԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ — POÈTE MARTYR

1884 - 1984

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

Présidé par
Kegham GANANIAN

Le poète et son œuvre seront présentés par :
Garo POLADIAN (en français)
Zoulal KAZANDJIAN (en arménien)

DECLAMATIONS en arménien et en français par :
Toros Sbidanian — Varoujan Der-Sarkissian

MUSIQUE : *Anahide Nazarian* (violoncelle).
Laurence Tcheordukian (flûte)

organisée par l'ACAL (association culturelle arménienne de Lyon).

Vendredi, 27 Avril à 20h 30

Salle de l'église arménienne
40, rue d'Arménie — LYON 3e

ENTREE LIBRE

RECHERCHE

Prêt à porter féminin en gros recherche jeune homme 25-30 ans — français correct exigé et si possible l'arabe - de préférence libanais- pour livraisons et expéditions.

Se présenter de 10h 30 à 12h 30 et de 15h à 17h.

G. KAZAZIAN
40, Rue des Jeuneurs — 75002 PARIS

- ԿՈՉ -

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒՆ

Ապրիլ 24-ի ոգեկոչումը տեղի կ'ունենայ լիակատար միասնականութեամբ:

Կը խնդրուի բոլոր Ռազմիկներէն, որ իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերեն յիշատակի բոլոր ցոյցերուն:

Անծանօթ Զինուորին վրայ ծաղկեփունջի զետեղման համար դէպի Յաղթանակի Կամարի երթին կը յանձնարարուի որ անխտիր բոլորն ալ մասնակցին կարգապահութեան պայմանները յարգելով:

Համախմբուիլ Շան գ'էլիզէ - ավընիւ Ֆրիէտլանտ սահմանը: Մեկնում ժամը՝ 17·30:

LE YAN'S CLUB

présente

SEMAINE CULTURELLE
DU 24 AVRIL

Sirvart KAZANDJIAN
présentera son livre.

LES ORIGINES DE LA MUSIQUE ARMENIENNE
EDITIONS ASTRID

Avec la présence d'interprètes d'instruments traditionnels arméniens

Le Samedi 21 Avril, à partir de 21h.

Dîner à 22h 30 sur réservation

5, Avenue Reille 75014 Paris
Tél. : 589. 20. 48

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ-ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
21-24
SAMEDI - MARDI
21-24 AVRIL
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.686 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.686

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

(ԱՊՐԻԼ 22, ԷՋՄԻԱԾԻՆ)

Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. ամէն :

«ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱՒ Ի ՄԵՌԵԼՈՑ» :

Սիրելի հաւատացեալ ժողովուրդ,

Աշխարհի վրայ վերստին գարուն է բացուել ու գարնան հետ ուրախութիւնը նոր կեանքի զարթօնքի : Այսպէս ահա գարուն է աշխարհում եւ գարուն մեր սրտերում : Եւ ինչպէս ամէն գարուն, նո՛ր գարուն է եւ նո՛ր զարթօնք, այնպէս էլ Քրիստոսի Յարութեան աւետիսը ամէն տարի նոր աւետիս է հանդիսանում :

Մենք՝ մարդիկս, միշտ ու տեւապէս փոփոխական ենք : Անվերջ հոսող ժամանակը ինչ - որ չափով մեզ կերպարանափոխում է : Երբեմն մռայլւում է մեր ապրելու ուրախութիւնը, երբեմն նուազում է մեր կեանքի աւիւնը, երբեմն հանգում է մեր յոյսերի ճրագը, երբեմն ընկնում ենք հոգու ու մարմնի փորձութիւնների յորձանքի մէջ, ու այսպէս՝ կեանքի ալեկոծումների, տագնապների մէջ, որոնում ենք փրկութեան մի լաստ, մի նոր ստուգութիւն, մի պայծառ արահետ, նոր եռանդով, նոր լաւատեսութեամբ վերստին նուիրուելու մեր ապրած կեանքին, մեր ձեռաց գործերին, մեր խոհերին : Կամենում ենք բոցավառել մեր յոյսերի ճրագը, գտնել մեր ինքնութիւնը եւ իմաստը մեր գոյութեան : Կամենում ենք վերանորոգուել, այլակերպուել, դառնալ աւելի անարատ, աւելի կատարեալ, աւելի բարի ու արդար :

Տխուր պիտի լինէր կեանքը առանց գարնան, առանց հոգեկան նոր լուսարացի, հետեւաբար առանց Քրիստոսի Յարութեան աւետիսի :

Սիրելի հաւատացեալներ, այս գարնան առաւօտեան, Սուրբ Էջմիածնի բարձունքից, այս խոհերով ձեզ բոլորիդ բերում եմ աշխարհաւասան այս մեծ աւետիսը :

Յիսուս՝ Որդին Աստուծոյ, իջաւ աշխարհ, եղաւ մարդ, ապրեց, գործեց ու տառապեց : Նա մարդացաւ, որպէսզի երկրի վրայ ապրի փորձառութիւնը մարդկայինի, որպէսզի ըմպի դառնութեան բաժակը մարդկային ողբերգութեանց, ունենալով մի նպատակ. այն է՝ օգնութեան ձեռք երկարել մարդկութեան եւ բաց անել նրա առաջ փրկութեան մի ճանապարհ, ճանապարհը մեղքերից ազատ մի կեանքի, ճանապարհը արդար ու խաղաղ մի կեանքի :

Յիսուս՝ մարդացեալն Աստուած, երկրի վրայ բաժանեց տառապալի ճակատագիրը մարդկանց, ենթարկուեց մարմնի ու հոգու չարչարանքների, խոնարհութեամբ իր վրայ վերցրեց ողջ մարդկութեան մեղքի ու չարիքի դարաւոր ծանրութիւնը, մահն իսկ ճաշակեց խաչափայտի վրայ ու գերեզման իջաւ ծանր քարի տակ :

Կատարուեց սակայն հրաշքը մեծագոյն : Երեք օր յետոյ Նրա գերեզմանը դատարկ գտնուեց : Իւղաբեր կանանց, հրեշտակը աւետեց «Զի՞ խնդրէք զկենդանին ընդ մեռեալս : Չէ աստ, այլ յարեաւ» (Ղուկ. ԻԴ. 6) : Յիսուս, իբրեւ Աստուած, քանդել էր կնիքը բնութեան օրինաչափութեան եւ մեռեալներից յարութիւն էր առել ու բարձրացել դէպի անհունը երկնքի :

Յիսուսի Յարութիւնը խորհրդանիշն է չարիքի ու մեղքի կապանքների քանդման, ստուգութիւնը բարւոյ ուժերի յաղթութեան, ճանապարհը հոգու փրկութեան :

Այսպէս է, որ փրկութեան մի լաստ որոնող մեր ծարաւի հոգիները, ամէն տարի նոր յոյսերով, նոր սպասումներով, նոր լաւատեսութեամբ մանկացած սրտերով, դիմաւորում են Քրիստոսի Յարութեան աւետիսը, Յարութեան շնորհելով թօթափելու համար իրենց տկարութիւնները, գտնելու իրենց խղճութիւնը, իրենց կեանքի արդար ուղին : Յարութեան աւետիսը երկնքի պատասխանն է մեր բարոյական խղճի զարթօնքի ու հրաւէրը՝ քանդելու մեր կեանքի չարիքի ու մեղքի շղթան եւ դառնալու նոր մարդ, բարի գործերով արդարացեալ, մեր հոգիների փրկութեան յոյսը ծրարած մեր սրտերում :

Լսենք մեծ առաքեալի պատգամը՝ «Զի մեղքի թոշակը մահ է, այլ Աստուծոյ շնորհները յաւիտենական կեանք ի Քրիստոս Յիսուս Տէր մեր» (Հռոմ. Զ. 28) :

Դուք, հարազատ զաւակներ առաքելական մեր Մայր Եկեղեցու, զատկական սրբազան այս ժամին, երբ հաւաքուել էք յուսացեալ սրտերով Փրկչի Իջման բազմադարեան այս սուրբ տաճարի կամարների ներքեւ, բաց արէք ձեր սրտերը եւ հաղորդուեցէք Աստուածորդու հրաշալի Յարութեան խորհրդով, եւ հոգով ու մարմնով վերանորոգուած, ուխտ կատարեցէք, նուիրական խոստում տուէք՝ անսայթաք ընթանալու աւետարանական կենարար պատգամների ուղիով, հեռու պահելու ձեզ անմաքուր փորձութիւններից, լինելու աւելի ու աւելի կատարեալ, մաքուր ու պարտաճանաչ ձեր ընտանեկան կեանքում, ձեր աշխատանքի վայրում, ձեր ընկերային համայնական կեանքում, լինելու նաեւ կարգապահ, շինարար քաղաքացիները ձեր Հայրենիքի :

Աղօթեցէք նաեւ, որ Սուրբ Յարութեան շնորհներով առաւել աճեն ու ամրապնդուեն մարդկային աշխարհում՝ խաղաղ գոյակցութիւնը ազգութիւնների եւ արդար յարաբերութիւնները Պետութիւնների միջեւ, որպէսզի անցեալում բազում անգամներ արիւնով ներկուած մեր երկրագունդը այլեւս երբեք, երբեք չտեսնի սեւ ուրուականը պատերազմի, որպէսզի այլեւս ոչ մի Պետութիւն չհամարձակուի լինել աւերակների ճարտարապետ, որպէսզի փլատակների ու դիակների տակ չխեղդուեն երգն ու ծաղիկը աշխարհի :

Այո՛, աղօթք արարէք, որ Քրիստոսի Յարութեան շնորհներով, սիրոյ եւ խաղաղութեան ոգին լուսաւորի սրտերն ու ձեռաց գործերը մեր օրերի պետութեանց ղեկավարների, որպէսզի ի սպառ խորտակուեն բոլոր զէնքերը պատերազմի, եւ խաղաղութեան սպիտակ աղաւնին ազատ ու անվտանգ սաւառնի աշխարհից աշխարհ :

Մարդասիրութեան ու խաղաղութեան ոգու ամրապնդումը աւելի քան անհրաժեշտ է մեր օրերում : Պատերազմները դժուար թէ վերանան, ինչքան ժամանակ աշխարհում տիրական են ագահութիւնը, շահագործումը եւ տիրապետելու մարմաջը, մինչ զինարանները լիքն են ատոմական ռումբերով : Մարդկանց եւ ժողովուրդների միջեւ կայուն բարեկամութեան եւ շինարար գործակցութեան մթնոլորտի ստեղծումը, այսօր նոյնքան հրամայական է, ինչքան զինաթափումը :

Այսպէս է, որ նաեւ դարեր ու դարեր ահարկու ողբերգութիւններ ապրած ու 1915-ի Եղեռնը տեսած մեր ժողովուրդը, այսօր փրկութեան ու վերածնունդի ափին հասած, պիտի շարունակի իր վերելքն ու ծաղկումը մայր հողի վրայ, սուրբգրական Արարատի ստորոտին, ի մխիթարութիւն համայն հայ ժողովրդեան որ ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի : Աստուած մի արասցէ, բանաստեղծի խօսքերով ասած, որ «վերստին կանգնենք մեր ժանիքաւոր ճակատագրի առաջ ճակատ առ ճակատ» :

Մեզ՝ հաւատացեալներիս համար, մարդասիրութեան ու խաղաղութեան ոգու մարմնացումն է Փրկիչը մեր Քրիստոս, իսկ Նրա Յարութիւնը՝ գերագոյն ստուգութիւնը այդ ոգու յաղթութեան : «Զի ոչ է արքայութիւն Աստուծոյ կերակուր եւ ըմպելի, այլ արդարութիւն եւ խնդութիւն եւ խաղաղութիւն ի Հոգին սուրբ» (Հռոմ. ԺԲ. 17) :

Թող աշխարհի ու ողջ մարդկութեան երկնակամարի վրայ յաւէտ շողայ լոյսը Քրիստոսի, լոյսը արդարութեան Արեգակի եւ խաղաղութեան Իշխանի :

Փա՛ռք Յարութեան Փրկչին մեր Յիսուսի Քրիստոսի, այժմ եւ յաւիտեանս. ամէն :

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ծ Ի Ր Ա Ն Ե Ն Ի . . .

Մի քա՛ռ՝ յիշելու համար գեղեցկութիւնն աշխարհի :
-- (Տեսնելու համար բազմերանգ տիեզերք՝
Գեղադիտակը դառնո՛ւմ էր երէկ.
Եւ կախարդանքն էր անհառ) :

Բայց ասա՛՝ դիտե՞լ ես երբեւէ
Անտառի մէջ ծաղկած մի ծառ :
Ես տեսե՛լ եմ լուսապայծառ ստինքներով ծիրանենի՝
Սիրաբողբո՛ջ -- քան Շամիրամ,
Դալարագեղ -- քան ուռենին ի Բաբելոն :

-- Ողջո՛յն քեզ քոյր ոսկեզօծ՝
Խոհուն ու պայծառ դուստր Հայաստանի, --
Գեղեցկութեանդ ճաշակն է զուտ իմաստութի՛ւն բերանի՝
Քան սաղմոս երգուած ի Բաբելոն :

Եւ ես գիտե՛մ մեղեդիներն աշխարհի . . :

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ - ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ

ՅՍՏԱԿ ԴԱՐՁԱՒ՝ ՈՐ ԴԵՌ ՊՂՏՈՐ ՊԻՏԻ ՄՆԱՅ...

Անոնք որոնք կ'ակնկալէին թէ յստակացումը այս շաբթուան համար էր, յուսախաբ եղան, անշուշտ : Անոնք որոնք, աւելի իրատես, բանի մը չէին սպասեր, այսինքն՝ ոչ մէկ նորութեան ընկերվարական - համայնավար «վտանգաւոր յարաբերութեանց» մէջ, իրաւունք ունեցան անկասկա՛ծ : Սիւափէնը, որու կ'ակնարկէին մեռեաները Հինգշաբթի ամբողջ օրը, կեղծ սիւափէնս մըն էր, եւ մեռասնեերորդ ժամուն՝ Ժորժ Մառշէին՝ «ոռոշում չենք տուած տակաւին»ը չէր՝ որ կրնար խարկանք մը տալ : Արդարեւ, համայնավարները չէին կրնար չքուէարկել «վստահութիւնը», զոր ուզած էր Մոռուա, իր ընդհ. քաղաքականութեան համար, հակառակ բոլոր վերապահութեանց : Ծանօթ է, որ նախարարապետը յստակացնելու համար մեծամասնութեան ներքին տարակարծութիւնը, վստահութեան քուէ դրած էր, քանի Հանրապետութեան Նախագահն ալ, մամուլի իր ասուլիսին ընթացքին շեշտած էր այդ յստակացման անհրաժեշտութիւնը : Ուրեմն, շատերու համար, մանաւանդ ընկերվարականներու, աւաղ Հինգշաբթին ժամավաճառութիւն եղաւ միայն : Ի՞նչ անցաւ - դարձաւ Ազգ. Ժողովի մէջ, որ մեծ նիստերու երեւոյթն առած էր : Մոռուա, 50 վայրկեան կարդաց ընդհ. քաղաքականութեան իր յայտարարութիւնը (զոր՝ Ծերակոյտին մէջ, կը կարդար Տըլոր) : Եթէ ձեւին մէջ, աւելի հաշտարար ոճ մը կը գործածէր համայնավարներու նկատմամբ, ոչ մէկ փոփոխութիւն կար խորքին մէջ, այսինքն՝ քաղաքական ծրագրին : Հոս, Մոռուա վճռական է : Պիտի շարունակուի որոշուած քաղաքականութիւնը, նաեւ եւ մանաւա՛նդ պողպատի մէջ : Յանուն համայնավարներուն, խումբին նախագահ՝ Լաժուանին է, որ կը խօսի : Պարզ է, կ'ըսէ, տարբեր տեսակէտներ կ'արտայայտուին մեծամասնութեան ծոցը, բայց անոնք չեն վերաբերիր 1981-ին առաջարկուած հեռանկարներուն : Ներկայիս համայնավարները կը խորհին թէ ճարտարարուեստական այլ քաղաքականութիւն մը կարելի է :

Ի վերջոյ, նախ քան քուէարկութեան անցնիլը, ըստ ձեւակերպութեան, համայնավարներու կողմէ Կի Հէմիէ կը բացատրէ իրենց քուէակութիւնը : Այլ խօսքով, ծայրէ ծայր քննադատելով հանդերձ կառավարութեան քաղաքականութիւնը, համայնավարները զօրավիգ են կառավարութեան եւ վստահութեան իրենց քուէն պիտի տան : Տրամաբանութիւնը կը պահանջէ, որ ասկէ ետք այլեւս ոչ մէկ քննադատութիւն ընեն համայնավարները, քանի որ կարելի է միշտ առարկել՝ «այնուամենայնիւ, ձեր հաւանութիւնը տուիք այդ քաղաքականութեան» : Բայց, «բայց մը» կը մնայ և եթէ նոյնիսկ յստակ է որ խզում կայ, անիկա դեռ պաշտօնական չէ, պղտոր պիտի մընայ տակաւին, վասնզի փտած բան մը կայ Դանիոյ Թագաւորութեան մէջ :

ՋԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԷՆ Արտաքին նախարարութիւնը ուժգնօրէն բողոքած է Անգարայի կառավարութեան մօտ (որու շա՛տ հոգն է...) Կիպրոսի «Հիւսիսային Հանրապետութեան» հետ դեսպանական փոխանակումին համար : «Զարմանք, յուսախաբութիւն եւ խոր ցասում» արտայայտած են Միացեալ - Նահանգները :

ԱՏԱՆԱՅԻ զինուորական դատարանը մահուան դատապարտած է ութ ծայրայեղ - ձախ Թուրքեր :

ԶԱՏԿՈՒԱՆ տօներու առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ եւ խմբագրատունը փակ է շաբաթավերջին : Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Ապրիլ 25 :

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ «ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՄՆԱՅՈՒՆ ԴԱՏԱՐԱՆ»ԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԱՊՐԻԼ 13-Ի ԵՒ 14-Ի ՆԻՍՏԵՐՈՒՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Առաջին առթիւ, «Յառաջ»ի Ապրիլ 17-ի թիւով, արձագանգած էինք Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարանին երկու նիստերուն: Ստորեւ յաւելեալ մանրամասնութիւններ. -

Ա. ՆԻՍՏ

Նախագահ Ռիկօ բացուած կը յայտարարէր նիստը ու ողեկոչելէ ետք դատակազմի երկու ողբացեալ անդամներ՝ Քասթլէր եւ Քորթազարի, խօսքը տնելու կը հրաւիրէր Փարիզ 1 Համալսարանի Նախագահը, որ իր գոհունակութիւնը կը յայտնէր՝ 1982 Դեկտեմբեր 20-ի, Աֆղանիստանի Բ. Նստաշրջանէն ետք՝ ընդունելու Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարանի այս Նստաշրջանը, նուիրուած հայկ. ցեղասպանութեան: Ստորոնը ըսաւ՝ «խորհրդանիշ է արդարութեան, անկախութեան եւ մշակոյթի» ու աւելցուց՝ «ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի մէջ, Ֆրանսան իր կարծիքը տուած է հայկ. ցեղասպանութեան մասին, կարծիք մը որ Հանրապետութեան Նախագահը վերյիշեց»:

Այս ընթերցումէն յետոյ նախագահը ըսաւ թէ բողոքը ընդունուած է. եւ երկու կողմերը կրնան ներկայացնել իրենց տեղեկագիրները: Պաշտպանութիւնը, այսինքն՝ Թուրք կառավարութիւնը, հակառակ եղած դիմումին, մասնակցութեան ոչ մէկ պատասխան տուած է:

Առաջին տեղեկատուն փրոֆ. Ռիչարտ Յովհաննէսեան (Միացեալ-Նահանգներ), պատմագէտ, մէկ ժամ եւ տասը վայրկեան տեւող փայլուն տեղեկագրով մը ներկայացուց «Հայկական Հարցը» 1878էն 1923: Նախ նետեց հպանցիկ ակնարկ մը, Հայոց պատմութեան վրայ, հայ ժողովուրդին ծագումէն քրիստոնէութեան դարձը, Կիլիկեան Թագաւորութիւնը, 19-րդ դարու սկիզբի իրադարձութիւնները Հայաստանի հողին վրայ, պալքանեան երկիրներուն մէջ: Ապա Սան Սթեֆանոյի դաշինքին 16-րդ յօդուածը, Պեռլինի վեհաժողովին 61-րդ յօդուածը, բարենորոգումներու խոստումը, Հայերու դժգոհութիւնը եւ յուսախաբութիւնը: Ռ. Յովհաննէսեան բացատրեց հայկական ինքնապաշտպանութեան, դիմադրութեան դրդապատճառները, կուսակցութիւններու ծնունդը եւ ծրագիրը: Նկարագրեց Համիտեան ջարդերը (1895-1896), անդրադարձաւ կովկասեան դէպքերու, Օսմանեան Սահմանադրութեան եւ Կիլիկեան ջարդերու շուրջ: Եւ մասնաւորապէս ծանրացաւ Երիտասարդ Թուրքերու երեւումին, բերած յոյսերուն եւ ապա քաղաքականութեան փոփոխումին վրայ: Խօսեցաւ Պալքանեան պատերազմի (1912) եւ Հայերու կացութեան մասին, ինչպէս նաեւ մեծ Պետութիւններու միջամտութեանց վրայ: Յետոյ անցաւ 1914ի աշխարհամարտին, Հայերու ցոյց տուած հաւատարմութեան հանդէպ Թուրքիոյ, պատերազմի ընթացքին և 1915ի հայկական ջարդերը եւ տեղահանութիւնները: Մանրամասն կերպով բացատրեց պատճառները, դէպքերը, հետեւանքները, խօսեցաւ օտարներու բերած վկայութիւններուն մասին, պատասխանատուութիւններուն վրայ, 1918-ի դէպքերուն եւ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծման, միջազգային դաշինքներու, Սեւրի դաշնագիրը, Մուսթաֆա Քեմալ եւ Լօզանի դաշնագիրը: Իր եզրակացութեան մէջ ըսաւ, ի մէջ այլոց. - «Թուրքիոյ համար հայկական հարցի լուծումը ցեղասպանութիւնն էր»:

Իրապէս սքանչելի աշխատանք մը, յստակ, պատճառաբանուած, փաստաթուղթերով եւ պատմական ու քաղաքական կատարեալ վերլուծումներով հարուստ:

Յետոյ եղան կարգ մը հարցումներ:

Ֆր. Ռիկօ. - 19-րդ դարու վերջաւորութեան Հայերը ցրուած էին եւ մեծամասնութիւն չէին կազմեր իրենց բնակած նահանգներուն մէջ: Շրջանէ-շրջան տեղահանութիւնները կամաւոր էի՞ն թէ ոչ տեղի կ'ունենային Օսմանեան իշխանութեանց ճնշումով:

Ռ. Յովհաննէսեան. - Հայ բնակչութիւնները միշտ ենթակայ եղած են ճնշումներու, ժողովուրդներու, ցեղերու խառնուրդ մը յառաջացնելը, յստակ քաղաքականութեան մը արդիւնք է:

Ռ. Ֆոլք. - Թուրք ցեղապաշտ քաղաքականութիւն մը գոյութիւն ունէ՞ր. կանխամտածում կա՞ր:

Ռ. Յովհաննէսեան. - Գոյութիւն ունէր յստակ Թուրք քաղաքականութիւն մը դէպի բանիսլամիզմ եւ բանթուրքիզմ, այլ խօսքով Թրքութեան նոր ըմբռնում մը, յղացում մը: Իսկ կանխամտածութիւնը անհերքելի է. (հոս Ռ. Յովհաննէսեան տուաւ գործածուած գիտական եղանակը). օտար դեսպաններու, հիւպատոսներու գրաւոր ապացոյցները, վկայութիւնները կան, մանաւանդ Հալէպի մէջ, ուր, ամէն օր գրի կ'առնուէին դէպքերը: Կանխամտածման գրաւոր փաստերը բազմաթիւ են:

Ժ. Փեթրաս. - Թուրքերը կ'ամբաստանեն Հայերը, պատերազմի ընթացքին, թշնամիին կողմը անցած ըլլալու եւ Թուրք Պետութեան դէմ ըմբոստացումներ կատարած ըլլալու. ի՞նչ կը մտածէք այս մասին: Երկրորդ հարցում, կարելի է՞ խօսիլ Թուրք ժողովուրդի հաւաքական պատասխանատուութեան մասին:

Ռ. Յովհաննէսեան. - Նախ կ'ուզեմ հոս յայտարարել թէ հարիւր հազարաւոր Հայեր թրքական բանակին մէջ որպէս հաւատարիմ քաղաքացիներ կռուեցան: Իսկ Թուրք ժողովուրդի հաւաքական պատասխանատուութիւնը բացայայտ է, որովհետեւ կազմակերպիչները կը ճամբորդէին շրջանէ-շրջան պատրաստելու համար Հայերու բնաջնջումը:

Հ. Էտելշթամ. - Թուրք կառավարութեան կողմէ, Մուսթաֆա Քէմալի ժամանակ եւ յետոյ, եղա՞ն զղջումներ:

Ռ. Յովհաննէսեան. - Թուրքերը միշտ կ'ուրանան: Մուսթաֆա Քէմալ ուզեց մեղմացնել դէպքերը, պարզապէս: Թուրքերը չեն համարձակիր դիմագրաւել իրենց պատմութիւնը, ինչ որ ողբալի է:

Ժ. Գազալիս. - Դատարանի այս Նստաշրջանը բացառիկ է, քանի կը խօսինք ու կը քննենք անցած դէպքերը, մինչ մենք կը զբաղինք այժմէական դէպքերով: Ձեզի համար, ի՞նչ է արդարութիւն ընել այսօր հայ ժողովուրդին:

Ռ. Յովհաննէսեան. - Կը կարծեմ թէ այս հարցը խիստ կարեւոր է, նոյնիսկ 70 տարի յետոյ, որովհետեւ միշտ ցեղասպանութեան մը սպառնալիքին տակ կը մնանք: Արդարութիւն ընել հայ ժողովուրդին, կը նշանակէ՝ ճանչնալ ցեղասպանութեան ոճիրը եւ վերատեսնել հայկական հողամասերու հարցը:

Երկրորդ տեղեկատուն Ժիրայր Լիպարիտեան (Միացեալ-Նահանգներ) շուրջ քառասուն վայրկեան խօսեցաւ Երիտասարդ Թուրքերու գաղափարաբանութեան եւ ցեղասպանութեան դիտաւորութեան վրայ: Նախ ցոյց տուաւ Երիտասարդ Թուրքերու կատարած ընկերային եւ քաղաքական յեղաշրջումը՝ բնակչութեան միատարրութիւն, Թուրք տարրին դերին վերարծարծում, Թուրք սակաւապետութիւն, բանթուրանեան տեսիլք, ապահովել պատմական շարունակութիւնը հետեւելով սուլթաններու պահպանողական քաղաքականութեան, իրագործել բան-Թուրք ազգութիւն մը: Հետեւաբար տեղ չկար բարենորոգումներու համար այսինքն տեղ չկար Հայերուն համար:

Պէտք էր, ամէն գնով, պարպել ոչ Թուրք տարրերը իրենց բնակած շրջաններէն ստեղծելու համար Թրքական Անատոլու մը: Ժ. Լիպարիտեան մանրամասն կերպով եւ փաստաթուղթերով ցոյց տուաւ Երիտասարդ Թուրքերու ցեղասպանութեան դիտաւորութիւնը: Կարդաց, պատերազմէն յետոյ, Երիտասարդ Թուրքերու դէմ եղած դատավարութիւններու նստաշրջաններէն արտագրութիւններ:

Կ. Յ.

(Շար. 1)

ԲԵՐԴԱԿ

Քանի մը խօսք Բերդակի մասին որ Խարբերդէն 35 քիլոմեթր հեռու է, Արածանի գետի ափին: Քարոտ ճամբայ մը կը բարձրանայ Մեզիրէի դաշտէն դէպի վեր՝ ուր դաշտագետին մը կը տարածուի, անմշակ, եւ փուշոտ, ինքնաշարժը դիկ զակ ճամբէ մը կը յառաջանայ, դիմացնիս աւելի բարձր լեռներ կը սկսին երեւիլ, Տերսիմի լեռներն են, ժայռոտ եւ դարանամուտ: Բաւական ճամբայ կտրելէ վերջ վերջապէս ճամբան կը սկսի վար իջնել, դիմացնիս հսկայ լեռ մը կը ծածկէ տեսքը Բերդակին, Խարբերդի «Պուզլուխ»ի լեռն էր, որուն վրայ Ս. Սարգիսի փոքրիկ տաճար մըն ալ դեռ կիսականգուն կը մնար, եւ մինչեւ օրերս տակաւին ուխտատեղի է Խարբերդի հայ թէ ասորի բնակիչներուն: Այս լերան կողքէն ճամբան կը սկսի վար իջնել. ահա Արածանին մեր առջեւն է. հանդարտ ու մաքուր ջուրով մը կը սողոսկի լեռներու ծոցէն:

Արածանիի հովիտին մէջ ենք գետի ափին. ժամանակին բերդին ստորոտը գտնուող փայտէ կամուրջէ մըն էր որ անցորդը Բերդակ կը մտնէր, այսօր այդ փայտէ կամուրջը գոյութիւն չունի, քիչ մը աւելի վեր շինուած է «պէթոն արմէ» կամուրջ մը, Թրքական ճաշակով: Այդ կամուրջը անցնելէս առաջ հոս կ'ուզեմ յիշատակել պարագայ մը, զոր պատմեց ականատես մը:

Սիրելի հայրենակից, քեզի կը պատմեմ Բերդակի գլխուն եկած բուռ մը հայ ժողովուրդին այս տխուր պատմութիւնը, որուն ականատես եղայ: 1915-ի ջարդերէն վերջ Բերդակի մէջ հաւաքուած էին շուրջ 39 հայ ընտանիքներ, անոնք 1915 թուականէն ազատած ջարդերէն, խմբուած էին լերան ստորոտը, իրենց կէս աւերակ թաղին մէջ, եւ կ'ապրէին իրենց արհեստներով, երկաթագործութեամբ, կլայագործութեամբ եւ մաս մըն ալ՝ մշակութեամբը իրենց այգիներուն:

1939-ի պատերազմին ես Խարբերդ էի, եւ ստէպ կ'երթայի Բերդակ՝ կառավարութեան արուեստով, - երբեմն գործերնիս այնպէս կը բերէր որ կը ստիպուէինք քանի մը օրեր հոն, մեր հայ բարեկամներուն տուները անցընել: Խեղճ հայ ժողովուրդը ահ ու սարսափի մէջ էր, կ'ապրէր ու կը մնար հոն. ուրիշ միջոց չունէր տեղէն շարժելու. շատ անգամներ ինծի կ'առաջարկէին գիրենք հասցնել Խարբերդ եւ անկից ալ օտար երկիրներ, առանց Թուրքերուն կասկած տալու. իբրեւ վաճառականներ՝ անոնցմէ 6 ընտանիք Խարբերդ բերի, եւ անկից ալ անոնք իրենց միջոցներով Հալէպ ապաստանեցան. ալ չեմ գիտեր ո՞ւր գացին եւ ո՞ւր վերջացան, բայց ուրախ եմ որ զանոնք ազատեցի սարսափի դժոխքէն. կ'ուզէի ամէնքն ալ ազատել, սակայն վրայ հասաւ 1939-ին երկրորդ համաշխարհային Պատերազմը. ինչ սարսափելի օրեր կ'ապրէինք, ան կը յիշեցնէր 1915-ի սարսափը:

1939-ի Օգոստոս ամիսին, կը յիշեմ, գարձեալ Բերդակ էի. կը լսէինք թէ Ամերիկան եւս պատերազմի մտած է Գերմանիոյ դէմ, փառք կու տայի որ այս անգամ Թուրքիա հեռու կը մնար, թէեւ օրէ օր կը լսէինք որ Գերմանիոյ կողքին Թուրքիան եւս պիտի մտնէ պատերազմի. որքան ալ օտար էի, սակայն ես ալ կը վախնայի զինուորութեան կանչուելէ. չկանչըւեցայ եւ Թուրքիան ալ պատերազմի չմըտաւ. ուստի կը շարունակէի իմ գործս՝ երթալ գալով Բերդակ:

Այսօրուան պէս կը յիշեմ. վրաս սարսափ կու գայ երբ կը մտածեմ եւ աչքիս առջեւ կը պատկերացնեմ այն տեսարանը, որուն ականատես եղայ այդ օրերուն:

Երեկոյեան դէմ էր, արեւը մարը կը մտնէր լեռներու ետեւ, եւ տխուր ստուերներ կը տարածուէին Բերդակի վրայ. ...ղաքի շուկային մէջ էի, երբ մինարէի գագաթէն խօճան փոխանակ Աստուծոյ ...ղօթք կարդալու, սատանայական ծրագիր մը նախաբանը կը հնչեցնէր քաղաքին վրայ, - Աստուած մեծ է... այս երեկոյ ամէն Հայերը պէտք է հաւաքուին բերդին ստորոտը եղող խանին մէջ, զինուորագրուելու համար. ան որ մօտիկ չըլլայ ...կոչին եւ մինչեւ առաւօտ մնայ իր տան մէջ կամ փախչի՝ մահապատիժ սահմանուած է -: Այս սատանայական կոչը, ...խուր եւ ահարկու, ցրուեցաւ տարածուեցաւ Բերդակի մէջ Արածանիի վրայ: Խեղճ Հայեր, ըսի, դարձեալ գլուխնին գալիք մը կայ: Ամէն տուն սարսափի մատնուեցաւ. այդ գիշեր քուն մտնող չեղաւ, լաց ու կոծ, շուարած վիճակ մը կը տիրէր. ոմանք կ'ըսէին՝ երթա՞նք, հպատակի՞նք հրամանին, ուրիշներ՝ թէ ոչ, ...կերներ, մեզ սպաննելու պիտի տանին: ... նախազգուշակէին. գիտէին 1915-ի տխուր օրերն ու արդիւնքը, ուստի այս անորոշ կացութեան մէջ, ոմանք առին իրենց ...նեցածները, ինչ որ կրնային, եւ բարձրացան Տերսիմի լեռները. ուրիշներ, մանաւանդ կիներ, խումբ խումբ ձայն տալով իրարու՝ առաւօտուն գացին գացին բերդին ստորոտը եղող խանը, ուր քանի մը արիւնարբու Թուրքեր զինուած կը հսկէին դրան առջեւ: Խեղճ Հայեր, անոնք գիտէին որ սպանդանոց կ'երթային, եւ ...դէն հազիւ հասած խանի դրան առջեւ գաւազանի հարուածներով կ'ընդունուէին, եւ ձեռքերնին ինչ որ ունէին՝ կը փըշտակուէր:

Ես ալ այդ գիշեր անքուն անցուցի: ...առաւօտուն, հազիւ արշալոյսը սկսեր ...նշողել, դուրս ելայ. փողոցին մէջ կատարեալ ամայութիւն մը կը տիրէր. ...էր սովորական օրերուն եռուզեռը, ...մը ոստիկաններ միայն կը շրջէին փողոցներուն մէջ, չէին գիտեր թէ ո՞վ ...գիս Թուրք վաճառական կը կարծէին, ...պա թէ ոչ գիս ալ անոնց բախտին կ'արժանացնէին. մօտեցայ ծանօթ ...Թուրքի մը, եւ հարցուցի. «բարի ...եղբայր, ի՞նչ կայ այսօր, որ քաղաքը անշարժացեր է. - չե՞ս գիտեր, Անգարայէն հրաման եկած է՝ ջարդել, մէջտեղէն վերցնել ինչ հայ «կեավուր» որ կայ, անոնք սկսած են շատնալ մեր քաղաքին մէջ, եւ տէր դառնալ իրենց հողերուն տուներուն, հրապարակին վրայ ալ ...առուտուր կ'ընեն, ուստի պէտք է որ ...քանի մը օրուան մէջ անոնց հաշիւը մաքրենք» ապա գօտիին տակէն դուրս քաշեց սրուած դաշոյն մը, վրաս ահ ու դող ...կաւ, բայց չուզեցի զգացնել իմ խռովքս եւ ուզեցի ճամբաս փոխել, սակայն ...նարբու Թուրքը վրայ տուաւ, «եկո՛ւր ...ես բերդի խանը կ'երթամ, նայինք, որքան Հայեր հաւաքուեր են, եկո՛ւր տեսնենք ինչ հրաման պիտի տայ մեր քաղաքապետը, Մուսթաֆա Ալի էֆէնտին»:

Ստիպուեցայ հետեւիլ իրեն, չհամարձակելու համար որ ես քրիստոնեայ եմ: ...նին առջեւ հասնելնուս, տեսանք որ ...րիշ Թուրքեր ալ զինուած սուրերով եւ գանակներով, կը սպասէին Ալի էֆէնտիին հրամանին: Երթալով հրապարակը կը խճողուէր, գիւղի ողջը հետաքրքրութեան համար հոն վազեր էին, - բայց չէին գիտեր ի՞նչ պիտի պատահէր, իրարու կը հարցնէին - նէ՞ վար ...արխատաշ» ի՞նչ կայ, ընկեր: Անոնց ...սակցութեան կը միջամտէին մեծեր, որոնք տեղեակ էին կացութեան եւ կը բացատրէին ըլլալիքը. - «Էրմէնիլերի քասաճագլըս» «Հայերը պիտի ջարդենք», ...է Անգարայի հրամանը, կ'ըսէին իրարու. Պահակ ոստիկանները թոյլ չտուին ...ներս մտնենք, բայց դուրսէն կ'երեւէր ...բաւական թիւով Հայեր վախերնէն ...եկած էին, եւ խճողուած էին խանի ...մէկ անկիւնին մէջ, լուռ ու մունջ, մահուան սարսափը դէմքերուն վրայ. ոմանք ...կուլային, ոմանք գրկած էին իրենց զաւակները եւ կը քաջալերէին ըսելով ...լաք զաւակներս, բան չկայ, նորէն տուն ...կը վերադառնանք:

Յանկարծ գիւղի մէկ ծայրէն աղմուկ մը փրթաւ, Թուրք ընկերս վրայ տուաւ թէ «ԱԼԻ էֆէնտի կելիեօր». Ալի էֆէնտի ...տի 40 տարեկան մարդ մըն էր ...դէմքով, գազանային աչքերով, կատաղեալ անտառէն եկած վագր մը. աչքերուն մէջ՝ արիւնի բիծեր. սուր պեխերով, ձիու մը վրայ նստած, մէջքին սուր ...նակ մը եւ կողքէն կախ երկար սուր ...եկողը ինքը մինակը չէր անշուշտ, ...կը հետեւէին ուրիշ պաշտօնական Թուրքեր, ամէնքն ալ զինուած, իսկ ...առջեւէն Թուրք լակոտներ, ...շարժելով դէպի խան կը վազէին: Աստուա՛ծ իմ, ըսի մտքէս, այս ինչ ...

[illegible]

TRIBUNAL PERMANENT DES PEUPLES

Message du cinéaste Yilmaz GUNEY

Monsieur le Président

J'apprends avec intérêt que votre honorable Tribunal va tenir une session sur le génocide des Arméniens.

Cette question ne saurait laisser indifférents les hommes épris de justice et encore moins ceux, comme moi, originaires de la Turquie. Voilà pourquoi je me permets de soumettre à votre réflexion quelques remarques :

1) La réalité de ce génocide ne fait, à mon avis, aucun doute. Les dirigeants turcs de l'époque, animés par un nationalisme virulent, rêvaient de bâtir un Empire pantouranien allant de la Turquie jusqu'aux steppes de l'Asie Centrale. Or les territoires turcs de Turquie et ceux habités par les turcophones du Caucase et d'Asie Centrale, étaient séparés par des régions à peuplement kurde et arménien.

Pour éliminer cet «obstacle», le gouvernement du Comité Union et Progrès avait décidé de liquider physiquement les deux peuples.

A partir de 1915 une politique planifiée et systématique, faite de massacres collectifs et de déportation massive a abouti à la disparition des Arméniens de la Turquie. Au cours de la 1ère Guerre Mondiale, dans le cadre de cette même politique, plus de 700.000 Kurdes ont été déportés en Anatolie Centrale.

2) Si ce génocide avait été reconnu en son temps par la communauté Internationale, si dès les années 1920 la Société des Nations avait jugé et sanctionné sévèrement ce crime contre l'humanité, il est probable que les dirigeants kémalistes n'auraient pas tenté de faire subir aux Kurdes le sort des Arméniens, de massacrer et déporter de 1925 à 1940, plus du tiers de la population kurde placée sous son administration.

3) Un régime démocratique aurait sans doute reconnu la vérité historique, condamné les auteurs de ce crime qui, au demeurant, ont failli, dans leur aventure insensée, conduire le peuple turc lui-même à la catastrophe. Il se serait pour le moins incliné devant la mémoire du peuple arménien martyr. Son souci de justice et d'honneur l'aurait sans doute conduit à réunir à Ankara un tribunal comme le vôtre, pour établir et proclamer toute la vérité.

Malheureusement le régime turc qui opprime son propre peuple, qui règne par la terreur, est loin de s'apprêter à adopter une telle attitude honorable. Comment pourrait-il d'ailleurs en être autrement quand on sait que ce régime continue de nier, contre toute évidence, l'existance sur son sol de millions de Kurdes, qui forment pourtant au moins le quart de la population de la Turquie. Et quand les Kurdes revendiquent des droits spécifiques, les autorités d'Ankara les menacent tout simplement du sort des Arméniens. En vérité la dictature fait peu de cas des mensonges distillés par sa propagande destinée à l'étranger, à ses alliés et bailleurs de fonds.

4) Je constate que la dictature militaire turque, loin de craindre les sanctions des grandes puissances, continue d'être aidée par celles-ci, notamment par les Etats - Unis et l'Allemagne Fédérale qui, par ailleurs, ne tarissent pas de proclamations solennelles sur la liberté et les Droits de l'Homme.

5) La reconnaissance de la vérité historique ne devrait pas attiser les haines raciales, opposer les uns aux autres les peuples déjà si éprouvés de la région. Les Turcs d'aujourd'hui ne sauraient être tenus pour responsables des crimes perpétrés il y a plus de soixante ans par leurs ancêtres, par le régime despotique, criminel d'un Empire finissant. Le racisme anti-turc me semble tout aussi condamnable que l'hystérie anti-arménienne et anti-kurde des dirigeants d'Ankara.

Ces observations faites, permettez-moi encore, Monsieur le Président, de formuler le vœu que le verdict de votre Tribunal sera pris en compte par les instances internationales et ce qui est arrivé dans le silence et l'indifférence au peuple arménien ne puisse plus jamais se reproduire ailleurs.

Yilmaz GUNEY

Message de Pierre VIDAL-NAQUET

Chers amis,

Nous le savons depuis longtemps : la vérité a besoin de traces. Les faits peuvent être enfouis dans les archives, les preuves s'accumuler dans les cabinets des historiens, rien n'y fera si les peuples ne la prennent pas à leur compte. Ne nous berçons pas d'illusions : la vérité n'est pas toujours en marche, la vérité n'est pas toujours victorieuse. Que de témoignages meurent avec la disparition des témoins, avec l'oubli, avec la lente usure du temps. L'histoire est un cimetière de culture morte, un livre fermé plein de massacres oubliés.

Que le peuple arménien se souvienne, c'est déjà une victoire sur la mort.

Exiger que l'autre reconnaisse la vérité, ce n'est pas humilier aujourd'hui au nom d'hier. C'est inviter l'autre à échapper à la pire des humiliations, celle qui laisse un goût de cendre, l'humiliation des discours programmés, inlassablement répétés. Quelle pitié d'entendre ce discours identique à travers les tranformations. On a menti au nom de la guerre et du patriotisme, on a menti au nom de la lutte contre l'impérialisme. On a menti en mettant sur le même plan la victime et le bourreau. Tous victimes ! L'argument est si commode . . .

Ces quelques lignes, je ne les écris pas seulement pour les Arméniens. Je les écris aussi pour les miens, au nom des miens.

On s'est ému, à juste titre, lorsque la petite bande abjecte a opposé son misérable mensonge à la vérité du grand massacre des Juifs. Imaginons un faurissonnisme d'Etat, imaginons Faurisson général et Faurisson ministre, imaginons Faurisson président d'une association d'étudiants révolutionnaires marchant la main dans la main avec Faurisson président de la République et Faurisson ambassadeur. Ah ! Le chauvinisme, le narcissisme ont bravé bien des ruses pour envahir les consciences. Ne faut-il pas «équilibrer» la vérité, tenir compte des circonstances. Et d'ailleurs, est-ce bien le moment? Mais connaissez-vous, chers amis, une façon scientifique de définir le moment?

Dire qu'en 1915 il y a eu génocide, ce n'est pas plaquer un mot nouveau sur une époque qui l'ignorait, ce n'est pas se complaire dans la délectation morose et le narcissisme, ce n'est pas se complaire dans on ne sait quelle rivalité avec d'autres victimes. Croit-on que le génocide est une déclaration. Non, demander que la vérité soit reconnue, c'est rendre possible le dialogue et, qui sait, demain peut-être, l'amitié.

Pierre VIDAL-NAQUET

[illegible]

ԱՅՆԱՆՏԵՍ ՄԸ

ԱՆՏԻՑԻԷՆ Գէորգ Ֆէրմանեան (բնիկ Գոնիացի), Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տէր-Օհաննէսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պարթեւ Ալթալեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ՖԷՐՄԱՆԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Թօփալեան, Բրգնիկցի)

մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 13-ին, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ Մօնմօրանսիի հիւանդանոցը եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Անտիյիի գերեզմանատունը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ի յիշատակ իրենց եղբայրներուն Լեւոն եւ Տոքթ. Յակոբ Խուպէսէրեանի, Տէր եւ Տիկին Շահան Վահանեան 2000 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

×

Այրի Տիկին Նուարդ Գույումճեան եւ զաւակները ի յիշատակ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Յակոբ Գույումճեանի (մահուան 5-րդ տարեդարձ) կը նուիրեն 500 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին «Յառաջ»ին կը նուիրեն. - Վալանսէն՝ Պ. Յարութիւն Մաղաքեան 100 Ֆ., Պ. Մ. Պլըքեան 100 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ազատնի Գառնիկեան, Տէր եւ Տիկին Փաթրիկ Ազատիկեան, Օրիորդ Այտա Գառնիկեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, ծաղիկով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց խոր վիշտին՝

ԱՐԱՄ ԳԱՌՆԻԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Պերճ Մավեան եւ զաւակները՝ Սեդա, Րաֆֆի եւ Սիլվի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի նախկին ընկերներուն, Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց՝ կազմակերպութիւն թէ անհատ որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՊԵՐՃ ՄԱՎԵԱՆԻ

եղերական մահուան առթիւ:

× Այս տխուր առթիւ, ողբացեալին յիշատակին, Տիկին Պերճ Մավեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

RECHERCHE

Prêt à porter féminin en gros recherche jeune homme 25-30 ans — français correct exigé et si possible l'arabe - de préférence libanais- pour livraisons et expéditions.

Se présenter de 10h 30 à 12h 30 et de 15h à 17h.

G. KAZAZIAN
40, Rue des Jeuneurs — 75002 PARIS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջանային Վարչութիւնը կը հրաւիրէ փարիզեան մասնաճիւղերը, միջմասնաճիւղային ժողովի, Ուրբաթ, Ապրիլ 27, Մշակոյթի Տունը, ժամը 20.30, 17 ռիւ Պլէօ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի տիկին մը՝ որ տարեց մարդու մը օգտակար ըլլայ, գնումներ կատարէ, ճաշ պատրաստէ, երբեմն ալ ճամբորդութեան ընկերանայ իրեն:

Առանձին սենեակ եւ լաւ ամսական:

Հեռաձայն. - 757 - 40 - 42

Ժամը՝ 7 - 10, 13 - 14 եւ 19-էն ետք:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 24, ժամը 14.30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն:

Յետ արարողութեան միասնական տողանցք դէպի Յաղթական կամար (ժամը 16.30-ին): Ծաղկեպսակի զետեղում եւ միասնական երթ դէպի Թուրքիոյ հիւպատոսարանը:

ՎԱԼԱՆՍ

Երեքշաբթի, ժամը 10-ին հոգեհանգիստ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ կաթողիկէ եկեղեցին: Ժամը 18.30-ին տողանցք, Մանուշեան հրապարակէն Մեռեալներու յուշարձանը, ծաղկեպսակի զետեղում: Ժամը 21-ին, հանդիսութիւն՝ Սալ տէ Ֆէթ:

Կը խօսի. - ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ապրիլ 23, երեկոյեան ժամը 21-ին Հսկումի արարողութիւն Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Ապրիլեան յուշարձանին: Ապա կէս գիշերուան հսկում՝ մինչեւ Ապրիլ 24: Եկեղեցին բաց է:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 24, ժամը 10-ին կը պատարագէ՝ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան: Ժամը 18-ին. - Տողանցք, մեկնում փլաս Քասթելլան մինչեւ Մայր եկեղեցւոյ յուշարձան:

MESSE à NOTRE-DAME de PARIS

DIMANCHE 29 AVRIL A 16 H.

En commémoration du 69ème anniversaire de nos Martyrs de 1915, Mgr Grégoire GABROYAN célèbrera la messe pontificale à NOTRE-DAME de Paris, à 16 heures. Son Exc. Mgr Daniel PEZERIL, Evêque Auxilliaire de Paris prononcera l'homélie.

×

A l'issue de la cérémonie, les fidèles sont invités à une réunion amicale, vers 19 heures, au Centre Saint MESROB, 10bis, rue Thouin, 75005 Paris (Métro : Cardinal Lemoine ou Monge)

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 69ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ

Կիրակի, Ապրիլ 29, ժամը 13-ին, Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ, 12 - 14 ռիւ Սէն - Պազիլ:

Նախաձեռնութեամբ՝ կեդր. վարչութեան, մասնակցութեամբ՝ Վիէնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն: Հասոյթը կը յատկացուի՝ Թրիպլինալ Փերմանանին, Վան եւ Պելկրատ գործողութեանց յանձնախումբերուն:

Կը նախագահէ. - ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կը խօսի. - ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին. - Տիկին Աստղիկ Սարաֆեան (արտասանութիւն), Տիկին Մարի Եազըճեան (երգ):

Տեղերը ապահովել. -

Աւտոյեան 70 - 02 - 33, Բաբայեան 66 - 30 66, Կրասեան 93 - 32 - 18

Մասնակցութիւն՝ 120 Ֆ.:

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑ
ՊԵԼԿՐԱՏԻ ԴԱՏԱՎՃԻՌԻՆ ԴԷՄ

Յարութիւն Լեւոնեան եւ Րաֆֆի Էլպէքեան դատապարտուեցան 20 տարուան բանտարկութեան:

Ապրիլ 26ին, մեր զանգուածային ներկայութեամբ պիտի բողոքենք գայթակղեցուցիչ այս վճիռին դէմ եւ ցոյց տանք որ նեցուկ կը կանգնինք Յ. Լեւոնեանին եւ Ր. Էլպէքեանին:

ՓԱՐԻԶ. - Ապրիլ 26, ժամը 19ին, վայր՝
Place du Paraguay, angle de la rue de la Faisanderie
Métro : Pte. Dauphine

ԼԻՈՆ. - Ապրիլ 26, ժամը 17.30ին, վայր՝
Նիւկոլալւիոյ Հիւպատոսարանին առջեւ
5, Cours Franklin Roosevelt — Lyon 6e

VIENT DE PARAITRE

— SIMON AVDOYAN N° D-3179
Chants traditionnels de la région du Vaspouragan - document

RAPPEL . . . . RAPPEL . . . . RAPPEL . . . . RAPPEL . . . . RAPPEL . . . .

— LIZ SARIAN	N° D-3170	Liz Sarian à Bobino
— LIZ SARIAN	N° D-3171	Chansons arméniennes
— LIZ SARIAN	N° D-3177	Chansons arméniennes
— NAREK DOURIAN	N° D-3178	Enchanté N. Dourian
— HAMLET MINASSIAN	N° D-40005	Musique populaire arménienne
— ARMINEH MARDIROSSIAN	N° D-40006	Chansons folkloriques arméniennes

—RUSSE-TZIGANE—

— ZINA ET GUEORGUI	N° D-3173	Folk Tzigane russe
— MICHA BAJANOFF	N° D-3180	Balalaïkas
— DJAN TATLAN	N° DEG 2002	Chansons russes

PRODUCTION et DISTRIBUTION EXCLUSIVE

DISQUES DOM

EN VENTE CHEZ TOUS LES DISQUAIRES

OPTIMA Tours

CETTE ANNEE EN ARMENIE

— du 5 au 19 MAI	6 250 F
— du 2 au 16 JUIN	6 250 F
— du 21 JUILLET au 4 AOUT	6 410 F
— du 4 au 18 AOUT	6 410 F
— du 18 AOUT au 1er SEPT.	6 410 F
— du 1er au 15 SEPTEMBRE	6 410 F
— du 6 au 20 OCTOBRE	5 430 F

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. : 742. 10. 35

A LYON
VOYAGES N° 1
TOURING OFFICE PROGRES
14, rue Waldeck Rousseau
69006 LYON
Tél. : 852. 25. 64

TOURISME ET MUSIQUE EN ARMENIE

DU 7 AU 21 JUILLET

Sous la conduite d'ALEXANDRE SIRANOSSIAN

Renseignements et inscriptions : OPTIMA TOURS
Sonia COUMRYANTZ
12, rue Vignon — 75009 Paris
Tél. : 742. 10. 35

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
25
MERCREDI
25 AVRIL
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.687

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.687

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԾԻԾԱՂԵԼԻՆ ՎԱԽ ՉԻ ՊԱՏՃԱՌԵՐ

«Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարանին նստաշրջանը եւ հուսկ՝ վճիռը բաւական անհանգստացուցին Թուրքերը: Կը մնայ ուրեմն ջանք չխնայել վարկաբեկելու համար դատակազմի անդամները եւ վկաները, ծուռն ու շիտակը (եթէ շիտակ բան մը կարելի է գտնել...) խառնելով: Այսպէս՝ նախ այս դատարանը Իտալիոյ մէջ հիմներ է Ռըսըլ (մինչ ծանօթ է որ, ձեւով մը միայն, շարունակութիւնն է Ռըսըլ դատարանին, Վիէթնամի վրայ) եւ ներկայիս՝ «դատաւորն ալ, դատախազն ալ, փաստաբանն ալ Հայ են»...: Ահա թէ, նախ, ինչ կը գրեն թերթերը այդ մասին, ապա՝ «Թէրճիւման»ի, Ապրիլ 18-ին հրատարակած յօդուածը, ուրկէ կը պարզուի որ Թուրքերը ամէնէն աւելի ջղայնացուցած է Կիւնէյի մասնակցութիւնը: Գալով Ռըսըլի մասին ըսուածին, կարելի է միայն հարց տալ թէ երկուն կէօզէ (յօդուածագիրը) արդեօք հոգեբո՞յժ է:

×

«Անգլիացի մեծանուն փիլիսոփայ Պէրթրանտ Րըսըլի անունով Իտալիոյ մէջ հիմնուած «Ժողովրդական դատարանը», որուն մաս կը կազմեն ընդհանրապէս ձախակողմեան գաղափարներով մտաւորականներ, այսօր Փարիզի Սորպոն համալսարանին մէջ իբրեւ թէ պիտի սկսի դատել Թուրքիան, հայկական խնդրի կապակցութեամբ: Դատավարութիւնը պիտի տեւէ երեք օր: Այս դատարանը հիմնուած է իբրեւ թէ չէզոք կերպով դատելու համար միջազգային բախումներ:

«Կը հաղորդուի թէ այսօրուան դատավարութեան մասնակցութիւն պիտի բերեն Եւրոպայի մէջ անուանի փաստաբաններ, բայց դատարանին դատաւորն ալ, դատախազն ալ, փաստաբանն ալ Հայ են եւ ասոնք 40 հազար տոլարի նիւթական օժանդակութիւն ստացած են Ֆրանսայէ ու Ամերիկայէ:

«Ֆրանսացիներու կողմէ «մշտական ժողովրդական դատարան» կոչուած այս կազմակերպութիւնը հրաւէր ուղղած էր նաեւ Թրքական դեսպանատան, որպէսզի այս վերջինը պաշտպանէր Թուրքիոյ դիրքը, բայց դեսպանատունը բացարձակապէս չպատասխանեց այս հրաւէրին եւ հաղորդեց թէ իրեն խօսակից չի նկատեր այս «կեղծ» դատարանը:

×

Մարդը, մարդ արարածը ամէնէն չատ դառնացնող բանը անարդարութիւնն է: Ան որ մարդ չէ, չի կրնար ըմբռնել տառապանքի խորութիւնը իր նմանին, որուն արդարութեան զգացումը վիրաւորուած է: Ի. դարը մեծ անարդարութիւններու դարն է: Մարդկային խիղճը գրեթէ գօսացած է անարդարութիւններու դէմ: Արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը շահու վրայ հիմնուած ըլլալով արդարութիւնը միշտ զոհուած է շահուն: Այս պատճառաւ ալ միջազգային հրապարակին վրայ եւս աշխարհը անարդարութեան մեծ հրջան մը կը բոլորէ:

«Աշխարհակալութիւնը» զոր կը կիրարկէ Արեւմուտքը եւ զայն կապկող Ռուսիան, անարդարութեան ամենամեծ յանցանքն է որ կը գործուի մարդկութեան դէմ: Ինչ որ երէկ ըրած էր Ֆրանսա, Ալժերիոյ մէջ, այսօր Ռուսիա կ'ընէ Աֆղանիստան: Իսկ Արեւմուտքը զէնք վաճառելով քսակը կը լեցնէ ինչպէս՝ Ռուսիան:

Որովհետեւ մարդոց մօտ գօսացած է արդարութեան զգացումը: Այս պարագային ալ բարքերը փճացած են ու անարդարութիւնը դարձած է կեանքի ձեւ մը: Մենք մեզ դիտենք. ամէն մարդ արդարութիւնը հետամուտ է իր գաղափարին ծառայեցնելու: Իր գաղափարակիցներուն տարբեր, ուրիշներուն տարբեր չափ ու կշիռ: Ու այս, նոյնիսկ ամէնէն անուրանալի ոճիրներուն համար: Տարբեր չափ ու կշիռ կիրարկելու մարզին մէջ մեր ձախը գերազանցող չի կրնար գտնուիլ: Առնենք սա դատաւորի ոճրագործ Երմագ Կիւնէյի օրինակը: Մեր ձախակողմեան մամուլը քի՞չ ջանք թափեց խնդիրը քօղարկելու համար: Հապա ձախակողմեան միութիւննե՞րը. ձախակողմեան քաղաքական դէմքեր իրար չանցա՞ն, կարծես մարդը ոչ թէ ոճիր գործած, այլ անարդարութեան զոհ դարձած էր: Աման էֆէնտիմ ուր որ է նոյնիսկ դատարան պիտի չհանէին մարդը. ճնչում պիտի բանեցնէին դատարանին վրայ: Կարծես թէ այս մարդը չէր որ սպաննած էր անմեղ դատաւոր մը պարզապէս համբաւ մը չինելու համար ու որը եւ այրի թողած անոր կինն ու զաւակը: Կարծես թէ ժապաւէն մըն էր պատրաստած ու պէտք էր «պարզեւատրել» այս ժապաւէնը: Իրաւ ալ բանաին մէջ մեծարեցին այս ոճրագործը, արտօնեցին որ դուրս ելլէ, պտըտի, ու երթայ իր սպաննած դատաւորին շիրմին վրայ ըսէ. «Նայէ տեսմար, քեզ հոն դրկեցի, ես ճարը գտայ, կը խմեմ ու «կեանքս» կ'ապրիմ»:

Ո՞ր մէկ նախարարը հեռաձայնած էր այս ոճրագործը ազատ արձակել տալու համար:

Հիմա այս ոճրագործը, Ռըսըլի դատարանին մէջ, որ կը գործէ Հայերու դրամով, կ'ամբաստանէ Թուրքիան: Այս մարդը որ Թուրք չէ. «Թուրքերը ջարդեցին Հայերը» կ'ըսէ: Իրաւունք ունի, որովհետեւ Թուրքերը չկրցան այս մարդուն՝ «դուն ոճրագործը սպաննեցիր» ըսել: Չկրցան պատժել զայն: Չկրցան քաւել տալ տրուած պատիժը: Այս ալ արդարութեան մէկ այլ յայտնութիւնն է. երբ չէք կրնար անոր պահանջածը կիրարկել, ան ձեզի դէմ կը դառնայ ու ցաւ կը պատճառէ: Իսլամ բարոյականը սա ձեւով կը տարազէ այս իրականութիւնը. «երբոր օժանդակէք չարին, վաղը Աստուած զայն ձեր գլխուն փորձանք կը դարձնէ»: Մեր միջեւ չգտնուեցա՞ն օժանդակողներ սա Երմագ Կիւնէյին, ըսելով թէ «արուեստագէտ է», «բեմադիր է», «ազատութեան ջատագով է». կարելի՞ էր տարւիլ նման պատրուակներով:

Ո՞ր նախարարը հեռաձայնեց այս ոճրագործին բանտը:

Եւ այս ոճրագործը ծաղր ու ծանակ ընելով Թուրք ժողովուրդը, Թուրք Պետութիւնը, Թուրք արդարութիւնը, բանտէն խոյս տալէն ետք ո՞ր թերթերուն մէջ իր ժապաւէնները պատրուակ ծառայեցնելով ներբողալի տողեր չնուիրուեցան իրեն. հետաքրքրուողներ պիտի չգտնուի՞ն:

Արդէն անոնց համար յանցանք, յանցապարտութիւն կոչուած բան գոյութիւն չունի: Եթէ իրենց մտայնութիւնը ունեցող մէկն է, ինչ կ'ուզէ ըլլայ: Արդէն իրենք յանցաւոր ծնած մարդիկ են: Ի ծնէ հիացող են յանցագործներու: Սակայն կը ծածկեն, արուեստի քօղին ետին, կամ ազատատենչ ձգտումներ պատրուակելով:

Այո, եթէ դուք չկարենաք կիրարկել արդարութիւնը, ան կը պատժէ ձեզ: Ահա այսպէս. անամօթ ոճրագործ մը որ ձեր ձեռքէն խոյս տուած է, կը յանդգնի դատապարտել ձեզ:

Ռըսըլ գեր - մտաւոր մըն էր որ մօրէ մերկ կը շրջէր տանը մէջ. «գեր», որովհետեւ մեծ գիտնական մըն էր, մտաւոր էր, որովհետեւ իր գիտութիւնը պղտորած էր միտքը ու տառաջնորդած զայն, ուրանալու Աստուած: Աստուածն ուրացող միտքը մեծ դժուարութիւններու կը բախի իրականութիւնը բացատրելու համար մարդկութեան վիճակը, դատարան մը հիմնած էր. եւ ահա՛ ճանչնալու համար իր դատարանին էութիւնը, տեսէք վկան. «ոճրագործ Երմագ Կիւնէյ»: Մենք առած մը ունինք որ կ'ըսէ. «գինեպանին վկան պօզա ծախողն է»: Ռըսըլի դատարանին ինչ ըլլալը եթէ կ'ուզէք հասկնալ, մտածեցէք թէ վկան դատաւորին ոճրագործն է. Երմագ Կիւնէյը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻԱ խզեց դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները Լիպիոյ հետ եւ մինչեւ Կիրակի պայմանաժամ տուաւ դիւանագիտական մարմնին, որ մեկնի: Լոնտոնի դեսպանատունը միշտ պաշարուած կը մնայ, մինչ Լիպիոյ անգլիացի դեսպանն ալ իր ընտանիքին հետ պայուսակները կը պատրաստէ: Տրիպոլիս կը սպառնայ Անգլիոյ, որ պիտի լայնօրէն օժանդակէ ԻՐԱ-ի (Իրլանտայի հանրապետական բանակ): Նախապէս Հիթրոյի օդակայանը ռումբ մը պայթած էր եւ 23 հոգի վիրաւորուած էին: Ահաբեկչական այս արարքին բուն հեղինակը դեռ չէ ճշդուած: Բրիտանական անիշխանական խումբ մը՝ «բարկացած ջոկատը» տէր եղած էր, Շաբաթ օր: Ամէն պարագայի մէջ, Սֆոտլանտ Եարտ միշտ լարուած վիճակի մէջ է, եւ ապահովութեան սրտակարգ միջոցներ ձեռք կ'առնէ:

ՊԱՊԸ Զատկուան իր պատգամը տուաւ ծովածաւալ բազմութեան մը առջեւ, հաւաքուած Ս. Պետրոս հրապարակը: Իր կոչը, աւելի քան երբեք լի էր անձկութեամբ եւ Յովհ. Պօղոս Բ. չեչտեց. - «Աճող հակասութիւններու այս աշխարհին մէջ, բացէ՛ք ձեր դռները Փրկիչին»: Յարութեան տօնը մեծ ջերմեռանդութեամբ տօնուած է ամէն կողմ՝ Հռոմէն մինչեւ Երուսաղէմ: Յիշենք, որ այս տարի այլ յարանուանութեանց Զատիկն ալ կ'իյնար նոյն թուականին, մինչեւ իսկ հրէական զատիկը (պասեք):

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ մէջ մտաւորականներու դէմ հալածանք մը ծայր տուաւ առջի օր եւ անգամ մը եւս, ինքզինքը բանտը գտաւ՝ Միլովան Ճիլաս Թիթոյի հին ընկերը, որ սակայն ազատ արձակուեցաւ 24 ժամ ետք: Նոյնը չէ պարագան, իրեն հետ ձերբակալուած միւս 27 մտաւորականներուն: Ճիլաս, տեսակ մը «անառակ որդին» է Եուկոսլաւիոյ, որ քանիցս բանտ մտած ելած է, երբեք «լռած չէ», այսինքն՝ միշտ քաջութիւնն ունեցած է արտայայտելու իր տեսակէտները: Ձերբակալուած այս մտաւորականներու ընտանիքները դիմած էին Սրճա Պօպովիչի, իբրեւ պաշտպան փաստաբան, որ իր կարգին ձերբակալուած էր, Երկուշաբթի իրիկուն: Յիշենք որ Սրճա Պօպովիչ փաստաբաններէն մէկն էր նաեւ Լեւոնեանի եւ Էլպէքեանի:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ բացուած է Ալի Աղճայի եւ 11 մեղսակիցներու դատավարութիւնը: Պապին դէմ մահափորձին հեղինակը, կը դատուի ի բացակայութիւն, Միլլիյէթի խմբագիր՝ Ապտի Իփէքճիի սպանութեան համար (1979), ամբաստանագիրը ցայտուն կը դարձնէ սերտ կապերը, Աղճայի ծայրայեղ աջ - ազգայնական բարեկամներուն եւ Թրքական մաֆիային, մաքսանենգութեան մասնագէտ Պուլկարիոյ եւ դաշնակցային Գերմանիոյ հետ: Ներկայ ամբաստանեալներու մէջ են. - Ապուզէր Ուղուրլու (արդէն 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուած կազմակերպուած մաքսանենգութեան համար), Զիւլֆիքար Եաչան եւ Երմագ Տուրաք Ազգայնական Շարժումի պարագլուխ: Ըստ ամբաստանութեան, այս երեքը դրդիչներն եղած են Իփէքճիի ըսպանութեան: Ուրիշ 8 ամբաստանեալներ կը մեղադրուին, որ օգնած են Աղճայի, որ բանտէն փախի: Դատավարութիւնը քանի մը ամիս պիտի տեւէ: Ճումհուրիյէթի մէկ լրագրողին՝ Մումճուի համաձայն, Աղճայի եւ իր բարեկամներուն կապերը կարծուածէն նուազ քաղաքական են, ընդհակառակն՝ աւելի ոճիր - արկածի ճիւղին կը պատկանին եւ գաղափարութիւնը՝ միայն իբրեւ քօղ կը ծառայէր: Աղճա, Ամերիկացիներուն համար համայնավար է, իսկ Պուլկարները եւ խորհրդայինները Սի - Ի - Ա.ի ծառայ մը կը նկատեն: Միշտ ըստ այս լրագրողին, Իփէքճի սպաննուած է իբրեւ օրինակ, վախ պատճառելու համար մտաւորական շրջանակներուն, որոնք արդէն մտահոգ էին չափաւոր բազմաթիւ համալսարանականներու սպանութենէն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Զբօսաշրջկութեան նախարարը՝ Նիւքերէմ Թաշճիօղլու, որ նախապէս յայտարարած էր թէ մերկութիւնն ու մոնօքինին անընդունելի են Թուրքիա, որովհետեւ՝ «լողալ առանց վերի մասին չի կրնար հանդուրժուիլ ազգայնական, պահպանողական մէկուն կողմէ», յետս կոչում ըրաւ եւ ըսաւ որ զբօսաշրջիկները ինչ ուզեն, կրնան ընել:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՓԱՐԻԶԷՆ Կ'ԱՆՑՆԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ուրախութեամբ կը յայտնենք մեր ժողովուրդին, թէ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը՝ Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Վազգէն Ա. Կաթողիկոս, Ապրիլի 30-էն մինչեւ Յունիսի 1, Հովուապետական այցի կ'երթայ Հարաւային - Ամերիկայի իր Հօտին՝ Արժանթին, Ուրուկուէյ եւ Պրազիլ:

Այս առթիւ, Հարաւային - Ամերիկայէն դէպի Սուրբ Էջմիածին վերադարձի իր ճամբուն վրայ՝ Յունիս 2-ին, Վեհափառ Հայրապետը շնորհ կ'ընէ նաեւ այցելել Փարիզ՝ իր օրհնութիւնը տալու համար մեր եկեղեցւոյն եւ ժողովուրդին:

Մինչ այդ, այս Կիրակի օր՝ Ապրիլ 29-ին, Սուրբ Էջմիածնէն դէպի Արժանթին երթի իր ճանապարհին վրայ, Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը քանի մը ժամ միայն կանգ պիտի առնէ Փարիզ:

Ժամը 12-ին, Վեհափառ Հայրապետը պիտի ժամանէ Ալֆորվիլի Սուրբ Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, ուր պիտի կատարէ Գոհաբանական իր Աղօթքը: Իսկ ժամը 1-ին, ընկերակցութեամբ Հանրային Ապահովութեան նախարար եւ Ալֆորվիլի քաղաքապետ Պ. Ժօզէֆ Ֆրանչեսքիի՝ բացումը պիտի կատարէ Մեծ Եղեռնի մեր Բիւրաւոր Նահատակներու յիշատակին կառուցուած Խաչքար - Յուշարձանին՝ Ալֆորվիլի Գառնօ հրապարակին մօտ:

Յուշարձանի բացման այս արարողութենէն ետք, ժամը 2-ին, Վեհափառը պիտի այցելէ Եւրոպայի Առաջնորդներու Դամբարանը՝ Փէր - Լաշէզի գերեզմանատան մէջ, ուր պիտի աղօթէ նորոգ վախճանեալ՝ Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի հոգւոյն համար:

Կոչ կ'ընենք մեր ժողովուրդին, բազմութեամբ շրջապատել Հայոց Հայրապետը եւ մասնակցիլ յարգանքի այս արտայայտութիւններուն:

ԴԻՒԱՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ «ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՄՆԱՅՈՒՆ ԴԱՏԱՐԱՆ»-ԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԱՊՐԻԼ 13-Ի ԵՒ 14-Ի ՆԻՍՏԵՐՈՒՆ
ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—×—

Հարցումներ՝

Ֆր. Ռիկօ. - *Նմանութիւններ կա՞ն բանժերմանիզմի եւ բանթիւրքիզմի միջեւ: Երիտասարդ Թուրքերու դատավարութեան մէջ հայկական հարցը ամբաստանութիւններէն մէկն է միայն:*

Ժ. Լիպարիտեան. - *Գերման ներկայութիւնը կարեւոր էր Երիտասարդ Թուրքերու կուսակցութեան մէջ, ուր կը տիրապետէին երկու հակումներ, բրիտանական եւ գերմանական: Գերման բանակը խորհրդատուներ ղրկած էր Օսմանեան կայսրութեան զանազան շրջաններուն մէջ: Տարագրութիւնները կը կատարուէին Ալզաս - Լոռէնի օրինակին վրայ: Արդ, Երիտասարդ Թուրքերը գերմանական մտայնութիւնը առած էին, այսինքն վերարժեւորել ցեղին հողին: Իսկ ներկայացուած փաստաթուղթերու վերաբերեալ ճիշդ է ամբաստանութիւնը ընդարձակ էր: Սակայն, դատավարութենէն յետոյ, բոլոր փաստաթուղթերը չյայտնաբերուեցան:*

Ռ. Ֆոլք. - *Երիտասարդ Թուրքերու գաղափարաբանութիւնը ի՞նչ չափով Հայերուն դէմ էր. ի՞նչ էր Թուրքերուն կեցուածքը Քիւրտերուն նկատմամբ:*

Ժ. Լիպարիտեան. - *Ճնշումի ընդհ. քաղաքականութիւնը ուղղուած էր ոչ Թուրք տարրերուն դէմ: Քիւրտերու հարցը տարբեր է եւ աւելի բարդ Արաբները եւս ապստամբած են Օսմանեաններուն դէմ: Ինչո՞ւ Հայերը մասնաւորաբար. Թուրքիան կ'ուզէր Թրքացնել ամբողջ արեւելեան Անատոլուն եւ միակ խոչընդոտը Հայերն էին: Հոս, կանխամտածուած ընդհանուր ծրագիր մը կայ Հայերը բնաջնջելու համար:*

Հ. Էտէլշթամ. - *Հայերու մեծամասնութիւնը այսօր ի նպաստ է՞ այս Դատարանի որոշումներուն:*

Ժ. Լիպարիտեան. - *Բոլոր Հայերը, առանց բացառութեան, Թիկունք են այս դատարանին:*

Ա. Փեռեզ Էսքիվէլ. - *Գտնուեցա՞ն երկիրներ, որոնք օգնեցին Թուրքերուն: Ի՞նչ եղաւ միջազգային հակազդեցութիւնը այս դէպքերուն առջեւ:*

Ժ. Լիպարիտեան. - *Առաջին Աշխարհամարտին Գերմանացիները օգնեցին Թուրքերուն: Թէպէտ եղաւ ընդհանուր դատապարտում մը, սակայն այս ամբողջը յետոյ դարձաւ պատմութիւն:*

Դադարէ մը յետոյ, լսեցինք երկու տեղեկագիր, բրիտանական եւ գերմանական աղբիւրներու վերաբերեալ:

Նախ Քր. Ուալքըր, կարճ սակայն փաստաթուղթերով հարուստ տեղեկագիր մը ներկայացուց բրիտանական արխիւներու հիման վրայ: 1894 - 1896-ի եւ 1914 - 16-ի ջարդերուն ապացոյցները բերած են յատկապէս անգլիացի քարոզիչներ, պաշտօնեաներ, դեսպաններ. ապացոյցներ, որոնք լոյս տեսած են կապոյտ գիրքին մէջ: Ականատեսներու վկայութիւնները եւ զանազան փաստաթուղթերը համապատասխան են եւ կ'ապացուցանեն Թուրքիոյ յանցաւոր ըլլալը: Յիշեց Թոյնպիի գրութիւնները: Ապա, նկարագրութիւնները ըրաւ տարագրութիւններուն, ըսելով թէ հաւաքական ոճիր մըն էր զոր Թուրքերը փորձեցին արդարացնել տնտեսական հրամայական կարիքներու հարց արծարծելով: Հրահանգները կուգային վերէն եւ Թուրքիոյ մէջ, բոլոր ջարդերը տեղի ունեցան Թուրք կառավարութեան գիտակցութեամբ: Այս վերջին հաստատումին շուրջ, հարցումներու բաժնին մէջ, Քր. Ուալքըր աւելցուց թէ Օսմանեան կայսրութեան մէջ ամէն ինչ խիստ ստուգումի տակ էր եւ 1913-էն ի վեր զինուորական մենատիրութիւն մը կ'իշխէր երկրին մէջ: Անգլիացի պաշտօնեաները, որ մօտէն կը ճանչնային Թուրք Պետութիւնը, բոլորն ալ համաձայն են այս կէտին շուրջ: Նաեւ, 19-րդ դարու վերջաւորութեան հեռագրի դրութիւնը կը գործածուէր Թուրքիոյ մէջ և Սուլթան Համիտ՝ օրը օրին տեղեակ էր ջարդերու ճակատին վրայ եղած «աշխատանքներուն», նոյնիսկ հեռաւոր շրջաններուն մէջ:

Ժ. Փեթրաս. - *Ի՞նչ եղաւ բրիտանական դիրքը 1919-ի զինուորական ատեանի որոշումներու նկատմամբ:*

Քր. Ուալքըր. - 1919, *բրիտանական քաղաքականութիւնը անորոշութեան քաղաքականութիւն մըն էր:*

Հոս՝ Ռ. Յովհաննէսեան միջամտելով ըսաւ թէ բրիտանական բարձր գործակալը յայտարարած էր թէ զինուորական ատեանը հեռու չէր գացած իր որոշումներուն մէջ, եւ թէ բոլոր ոճրագործները չդատապարտուեցան: Բրիտանական կառավարութիւնը իր քննութիւններուն մէջ աւելի հեռուն չէր կրնար երթալ:

Իր կարգին Թ. Հոֆման երկար տեղեկագիր մը կարդաց, յենլով գերմանական աղբիւրներուն վրայ, ամէնէն կարեւորները քանի Գերմանիան դաշնակից էր Թուրքիոյ: Այս աղբիւրները առնուած են մարդկային իրաւանց կազմակերպութեան մը հաւաքած արխիւներէն՝ «Association des Peuples Menacés»: *Կան նաեւ նկարներ ջարդերուն վրայ: Այս ամբողջ փաստաթուղթերը պիտի հրատարակուին 1985-ին, Ապրիլեան Եղեռնի 70-ամեակի առիթով: Գերմանիոյ մէջ, մինչեւ 1917 - 1918 գրաքննութիւն մը կայ եւ ոչ մէկ հրատարակութիւն լոյս տեսած է ցարդ: Թ. Հոֆման յիշատակեց անշուշտ երկարօրէն Լեփսիուսի վկայութիւնները, անոր գրած զանազան գիրքերը, հրատարակած տեղեկագիրները ինչպէս՝ «Հայաստանը եւ Եւրոպան», «Հայ ժողովուրդի կացութիւնը Թուրքիոյ մէջ», «Գերմանիան եւ Հայաստանը»: Ըստ թէ Լեփսիուս իր բոլոր վկայութիւններուն մէջ կը հաստատէ թէ ցեղասպանութիւն մը գործուած է Հայերուն հանդէպ, որուն մէջ սակայն կը շեշտէ թէ Գերմանիան պատասխանատուութիւն չունի: Յիշեց այլ կարեւոր վկայ մը Ա. Թ. Վէկնէր որ ներկայ եղած է Հալէպ եւ տեսած է հայկական կայանները: Այս ուղղութեամբ նամակ մըն ալ հասցուցած է նախագահ Ուիլսընին: Զմռնանք ըսելու թէ Վէկնէր եւ Լեփսիուս մասնակցած են Ս. Թէհլիրեանի դատավարութեան 1921-ին: Նոյնպէս բերաւ վկայութիւնները Գերմանական Օգնութեան Լիկային, որ Վանէն, Մուշ, Մարաշ հաւաքած է հայ որբեր: Խօսեցաւ Մ. Նիփաքէրի ներկայութեան մասին Հալէպի մէջ, 1913-էն 1916, որպէս ուսուցիչ: Թ. Հոֆման ըսաւ թէ դեռ կան շատ մը վկաներու տեղեկագիրներ գերմանական մամուլին մէջ, որոնք լոյս տեսած են Առաջին աշխարհամարտէն յետոյ: Տեղեկատուն, ապա, կարդաց փաստաթուղթերէն առնուած նկարագրութիւններ հայկական գաղթականներու, տարագրութիւններու շուրջ եւ յատկապէս յիշեց Տէր Զօրի, Ռաս - էլ - Այնի անապատները, ուր հարիւր հազարներով Հայեր հաւաքուեցան եւ ջարդուեցան: Լեփսիուսի համաձայն մէկուկէս միլիոն տարագրուած Հայերու վրայ մէկ միլիոն հարիւր հազար մեռած են: Այս նոյն թիւերը առած է նաեւ Պոլսոյ գերման դեսպանը 1916-ին: Իր եզրակացութեան մէջ Թ. Հօֆման ըսաւ՝* «իր «Գերմանիան եւ Հայաստան» գիրքին մէջ Լեփսիուս կը հաստատէ Թուրքիոյ անվիճելի պատասխանատուութիւնը, բացատրելով Երիտասարդ Թուրքերու ազգայնամոլ մօտեցումը, 1911 Սելանիկի վեհաժողովէն յետոյ»:

Ֆր. Ռիկօ, դատակազմին նախագահը, յայտարարեց որ փաստաթուղթերով հարուստ այս տեղեկագիրը յոյժ կարեւոր պիտի ըլլայ խորհրդակցութեանց ընթացքին:

Կ. Յ.

×

ԵՐԿՐՈՐԴ ՆԻՍՏ

Շաբաթ, Ապրիլ 14, ժամը 10-ին կը բացուէր երկրորդ նիստը: Տեղեկատուն էր՝ տոքթ. Իվ Թերնոն: Պատրաստած էր փառաւոր հաղորդում մը, անհերքելի կերպով հաստատելու համար թէ ինչ որ կը կատարուէր 1915-ին՝ ցեղասպանութիւն էր, տիպար ցեղասպանութիւն, *ինչպէս կը շեշտէր իր առ... խօսքերով իսկ: Ճիշդ մէկուկէս ժամ... մէջ, տոքթ. Իվ Թերնոն, զանազան ք... տէզներու օժանդակութեամբ, կը նկար... գրէր ծրագրուածն ու գործադրուած... Սկիզբէն կը միտէր ժխտել բոլոր Թ... կան պատճառաբանութիւնները, հաս... տելու համար թէ ժամանակագրակ... Թուրմովը դէպքերու, ինչպէս բացայ... կը դառնայ թէ ի՞նչ ստախօսի ստախ... ը՝ կը սատէ քողարկելու համար իր պ... տասխանատուութիւնները: Յատկանշ... կան է, տոքթ. Թերնոնի համար, թէ ի... Թիհատը արդարացումը* (ալիպի) *կանխ... պատրաստած էր, մեծ վարպետու... թեամբ իրագործելու համար Հայերու բ... նաջնջումը: Յստակ, հակիրճ այլ ըն... տոքթ. Թերնոն բաց դուռ խել չէր ձգեր ... ի յառաջագունէ տալով պատասխանն... թրքական բոլոր շինծու պատճառաբան... թիւններուն: Կը բացատրէր թէ ինչ... Վասպուրականի հերոսամարտը, ապս... տամբութիւն չէր, ինչպէս կ'ուզեն ցո... տալ Թուրքերը, այլ ինքնապաշտպան... թեան տարրական շարժում եւ ծանրա... լով իւրաքանչիւր դէպքի, տեղահան... թեան, միջադէպ-պատրուակի* (Զէյթու... *վրայ, խորապէս կը տպաւորէր դատա... կազմը: Հոս, պիտի չծանրանանք բոլ... մանրամասնութիւններուն վրայ, ... ուած ըլլալով որ դէպքերը ծանօթ են մե... եւ թէ այն դատավճիռին մէջ, զոր պի... հրատարակենք ամբողջութեամբ, յի... ուած են տոքթ. Թերնոնի բերած գլխ... ւոր փաստարկութիւնները: Ըսենք, ... կայն, կրկին անգամ, թէ տոքթ. Թերն... ձեռնհասօրէն նկարագրեց տեղահան... թիւնը, բնաջնջման կիրարկուած ... թէմը, դաւառ առ դաւառ, շեշտելով բ... Թուրականութեան հիմնական հեռանկ... րը եւ Թրքական ազգայնամոլութիւնը:*

Տոքթ. Թերնոնին յաջորդեցին ... վկաներ, որոնց իւրաքանչիւրը նկարագ... րեց՝ աննկարագրելին: Տիկին Հայկ... Պօյաճեան (Էսկիշէհիր) եւ Պ. Նահապե... եան (Խարբերդ) եկած էին Միացեալ Նահանգներէն, Արամ Կիւրեղեան (... բաստիա) եւ Պ. Ինճէարապեան (Ա... սիա) փարիզաբնակ են, մէկը՝ ար... վկայած Վան գործողութեան ... (Փարիզ, Յունուար 84), միւսը՝ ... նակն է «Լա սոլիթիւտ տէ մասաքր» *... տորին, որ մեծ ընդունելութիւն գտա... տենին:*

Առաւօտեան նիստի փակումէն առ... ողջունեցաւ Եըլմազ Կիւնէյի ներկ... յութիւնը եւ կարդացուեցաւ իր ուղեր... (հրատարակուած՝ առանձին): Կէս օ... եաք, դատակազմի անդամներ, որո... ուշի ուշով կը հետեւէին բոլոր ըսուա... ներուն եւ իրենց յաջորդական հարցու... ներով ցոյց կուտային ոչ միայն՝ իր... հետաքրքրութիւնը այլեւ իրենց առար... լութեան խոր գիտակցութիւնը:

Տոքթ. Թերնոնին եղած հարցումներ... մէկ ցայտուն փաստն էին այդ բծախնդ... րութեան: Ֆրանսացի Քազալիս, ... հաւրելէ ետք տոքթ. Թերնոնը իր ցե... «մրցանիշին» (փերֆորմանս) *համար ...*

ԶՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Մ՛ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱԶԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Խօսք առաւ Պ. Լեւոն Սարգիսեան, գ ո ր ծ օ ն կուսակցական, որ միաժամանակ եղած է Հիմնարկը յղացող երրորդութենէն մէկը: Ըսաւ որ երկու կարեւոր նիւթերու շուրջ կարծիքներ կ'արտայայտուին, եւ ինք կ'ուզէ զանոնք զատել իրարմէ, - մէկը մտաւորականութեան հարցն է, միւսը՝ միջազգայինին ու ազգայինին մասին միասին *մտածելու հարցը: Առաջինը այդքան ալ կարեւոր չէ, երկրորդը՝ շատ կարեւոր է: Յստակ է որ Հայութիւնը առաջնորդող տարրերը* փարոքեալ *են, դաւառամիտ են, նեղ, շա՛տ նեղ ու տոհմիկ սահմաններու մէջէն կը դիտեն մեզ մտահոգող հարցերը՝ զորս չեն տեսներ միջազգային իրավիճակի պարտադրած պայմաններու ծիրին մէջ: Իր յոյսը ան է՝ որ Զօրեանը պիտի ըլլայ խորհրդակցական հանդիպումներու տեղ մը, ուր առաջնորդ տարրեր եւ լուրջ ակադեմական վերլուծում կատարողներ պիտի կարենան չէզոք գետնի վրայ խօսիլ, խորհրդակցիլ, սորվիլ ու սորվեցնել:*

Խօսք առի ես, շեշտելով քոնսալթընթի *կամ ազատ խորհրդատուի դերը՝ ամերիկեան կեանքի մէջ: Թէ՛ կառավարութիւնը, թէ՛ մեծ առեւտրական ու գիտական հաստատութիւններ, չեն գոհանար իրենց վարչութեան ու պաշտօնեաներու կատարած վերլուծումներով: Կը հրաւիրեն խորհրդատուներ, «դուրսէն» որպէսզի անոնք գան ու ներկայացնեն իրենց աւելի չէզոք եւ առարկայական վերլուծումը: Խորհրդատուները իւրայատուկ տեսանկիւններ ունին, ամէն ինչ կազմակերպութեան ակնոցներով չեն տեսներ. եւ ոչ վախ ունին կազմակերպութեան մը ջնջերէն, ոչ ալ անոնց պարտական են: Կու գան, կը քննեն, լսելեայն կը կատարեն իրենց վերլուծումը, մտիկ կ'ընեն կազմակերպութեան մասնագէտներուն, կը քննադատեն զանոնք առարկայականօրէն, կը ներկայացնեն իրենց վերլուծումներն ու թելադրութիւնները, ու ... կը մեկնին: Իրենց գործը վերլուծումներ պարտադրել չէ, այլ՝ դրսեցիի աչքով տեսնել: Զօրեան Հիմնարկը կրնայ ըլլալ տեղ մը,* ապահով *տեղ մը, ուր մտաւոր ուժերը պիտի կարենան միասին աշխատիլ, վերլուծել, ծրագրել: Ընդգծեցի* ապահովը, *իր դրական իմաստով: Նշեցի որ հայ ակադեմական մտաւորականութիւնը գոռոզ չէ, սակայն բախտաւոր է, - կը գիտակցի որ իր ապրուստը, գործը, գիրքը եւ վարկը կախեալ չեն շէֆերէ եւ ջոջերէ, այլ՝ ապահով են ամերիկեան համալսարանի կառոյցին մէջ: Ուրեմն՝ ազգային նուիրում եւ պատասխանատուութիւն զգացող հայ ակադեմական մտաւորականը ունի պերճանքը (անշուշտ եթէ յանդուգն եւ անկաշառ անձ է) իր քննադատութիւնը ընելու ազատ - համարձակ: Բայց գործնական չէ, օգտակար չէ ամէն քննադատութիւն բեմէն ընել. յաճախ նախընտրելի է որ ան ըլլայ սահմանափակ շրջանակի մէջ, դէմ յանդիման: Նո՛յնն է պարագան՝ երբ հարցը կը վերաբերի շինարար թելադրութեանց՝ գործունէութեան նախագիծերու մասին: Ես «ապահով» բառը կ'ըմբռնեմ իբր գովելի իրականութիւն, եւ ոչ թէ իբրեւ երկչոտ մտաւորականներու պատսպարան: Ընդհակառակն, եթէ կան խոչընդոտներ, անոնք շէֆերն ու ջոջերն են սովորաբար, որոնք վարժ են իրենց հլու - հնազանդ, այսպէս ըսենք՝ «տունի տղայ» մտաւորականներու, որոնք հասունցած ըլլալ... կազմակերպութեան մէջ, իրենց մեծերու... չեն համարձակած ու կրցած վարժել... թէ ի՞նչ է իսկական, լուրջ, առարկա... կան այլ հատու, շինիչ քննադատութի... նը, կարծիքներու՝ անկեղծ այլ կար... փոխանակութիւնը: Զօրեան Հիմնարկ... կրնայ նման անձերու հայթայթել չէզ... գետին ու ապահովութիւն՝ որպէսզի կա... րելի ըլլայ անկեղծ ու հաւաքական վե... լուծումը ամէն տեսակի կարեւոր հար... ցերու, առանց հանրային լսարանն... եւ «Թատրոնի», - քանի որ կան շատ... մանաւանդ մեր «առաջնորդ» դասակար... գին մէջ, որոնք չեն դիմանար բաց «բ... մի» վրայ կատարուած քննադատութեան... Նոյնիսկ եթէ զգան, որ արդար է ցոյ... մունքը, իրենց հանրութեան եւ հետ... ւորդներուն առջեւ «պզտիկ մնացած»... նսեմացած կը զգան իրենք զիրենք, ... սկսին յոխորտալ, մերժել իրենց դէմ ու... ղուած որեւէ խօսք, որքան ալ շինիչ ըլ... լայ ան: Ուրեմն՝ կրնայ օգտակար ըլ... Զօրեանի խորհրդակցական մթնոլորտ... ուր կարելի է անկեղծ խօսիլ, առանց ... դելու առաջնորդ դասի խոցելի եւ ... պահով ոգիները՝ որ բռնկին ու իր... «պատիւը փրկող» ելոյթներ ունենա... պէտքը զգան:*

(Շար. ...)

Հարցում ըրաւ, որոնց նպատակն էր աւելի լուսաբանութիւններ ստանալ: Մին կը վերաբերէր Թէհլիրեանի դատավարութեան, միւսը՝ Թալաթի հեռագրերուն: Տոքթ. Թերնոն շատ դիւրին դոհացում տուաւ: Ճիշդ է որ Թալաթի հեռագրերուն բնագրերը անհետացած են եւ շատ տեղին նկատել տուաւ թէ արդէն եթէ միայն 1915 Սեպտեմբեր 15-ի այնքան յիշուած հեռագիրը ըլլար, այս դատավարութեան պէտք չկար: Բայց անոնք կարդացուած են Թէհլիրեանի դատավարութեան եւ գերմանական դատարանը հաստատած է անոնցմէ հինգին վաւերականութիւնը: Պատմեց թէ ինչպէս Արամ Անտոնեան ձեռք առած է զանոնք, ապա կրկին շեշտելու համար թէ նոյնիսկ Թալաթի հեռագրերը աւելորդ են հաստատելու համար ցեղասպանութիւնը: Կայ մանաւանդ՝ խնիոնիսբ-ներու դատավարութիւնը: Հարցում մը ըրաւ նաեւ իտալացի ծխարտինի հայ կամաւորներու մասին, ուսական ճակատի, ան ալ ստանալով գոհացուցիչ պատասխան մը: Նախագահը մանաւորաբար ընդգծեց թէ վկաներուն յուզումը զգացին նաեւ դատակազմի անդամները:

Իրաւագիտական փառաւոր վերլուծում մըն էր, զոր ըրաւ Լուվէնի համալսարանի փրոֆէսէօր՝ Վերհովըն, մանրամասն բացատրելով թէ ի՞նչ պայմաններու եւ պարագաներու կը համապատասխանէ ցեղասպանութիւնը: Ինչ է՞ ժողովուրդը, իրաւական տեսակէտով, կա՞յ հայ ժողովուրդ մը եւայլն, եւայլն., եզրակացնելու համար հաստատական պատասխաններով: Այս առթիւ եղան զանազան հարցումներ դատակազմին կողմէ եւ կարգ մը հարցումներու պատասխանեց փրոֆ. Յովհաննէսեան:

Ինչպէս գրեցինք, առաջին առթիւ (Ապրիլ 17, Ա. էջ) նախագահը յայտնեց թէ հեռագրեր ստացած է Լուի Մերմազէ, պետ երեսփոխանէ մը եւ Ֆրանսայի մեծ ռաբբունապետէն: Կարդացուեցաւ 30-րդ պարբերականին վերաբերող տեղեկագիրը, որ կը կատարէր հակիրճ պատմականը անցած - դարձածին: Ապա, լուսարձակումներով եւ գնահատելի տեղեկագրով մը, փրոֆ. Տիգրան Գույումճեան ծանրացաւ մշակութային ցեղասպանութեան վրայ, ներկայացնելով Արեւմտեան Հայաստանի յուշարձաններուն եւ եկեղեցիներուն ողբալի վիճակը: Քուփրրի տեղեկագրին ամփոփումը կարդաց փրոֆ. Յովհաննէսեան, խիստ գոհացուցիչ պատասխաններ տալով նաեւ եղած հարցումներուն:

Նիստը փակուեցաւ Վիտալ - Նաքէի նամակին ընթերցումով (առանձին հրատարակուած) եւ ժամադրութիւն տրուեցաւ Երկուշաբթի առաւօտեան, վճիռին հաղորդումին համար: Մնացեալը ծանօթ է: Եւ ինչպէս ըսինք, յաջորդաբար պիտի հրատարակենք դատավճիռին ամբողջական պատճէնը, որ արդէն լաւագոյնս կը պարզէ կատարուածը: Յիշենք կրկին թէ դատավարութեան ամբողջութիւնը լոյս պիտի տեսնէ Ֆլամարիոն հրատարակչականէն:

Ա. Մ.

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ

Վահրամ ՄԱՎԵԱՆ-ի նուիրուած գրական յուշերեկոն

Գրասէր կոկիկ հասարակութիւն մը Հինդշաբթի, Մարտ 29-ին, երեկոյեան եկած էր Հոլիվուտի Կարապետեան սրահը, անցեալ տարի մեզմէ անժամանակ կերպով բաժնուած, Սփիւռքի լաւագոյն արձակագիրներէն Վահրամ Մավեանին նուիրուած յուշերեկոյին:

Յուշերեկոն կազմակերպուած էր «Արմինիըն Օպզըրվըր» եւ «Նոր Հայ» շաբաթաթերթերուն կողմէ:

Պ. Լեւոն Գասպարեան յուշերեկոն բացուած յայտարարելով, բարի գալուստ մաղթեց բոլորին: Ապա յայտնեց թէ յատուկ կարգադրութեամբ պիտի լսուին բանաստեղծութիւններ, արտասանուած տարաբախտ Վահրամ Մավեանի կողմէ: Երկիւղած լռութեան մէջ լսուած Մավեանի «անդրշիրիմեան» ձայնը, յուզումի մատնեց սրահը:

Օրուան առաջին խօսողը՝ բանաստեղծ, վիպագիր եւ հանրային գործիչ Բիւզանդ Կոանեան դառն չեշտով ափսոսալէ եաք Վահրամ Մավեանի պէս գրողի մը յիշատակին նուիրուած երեկոյին քիչ թիւով գրասէրներու ներկայութիւնը, զուսպ հռետորութեամբ աւելի քան 15 վայրկեան խօսեցաւ Մավեան արուեստագէտ գրողի գրական եւ մարդկային արժանիքներուն մասին: Կոանեան շեշտեց, թէ յետ - պատերազմեան Սփիւռքի չորս արձակագիրներէն մէկն է Վահրամ Մավեան, որուն անսպասելի մահը որքան զինք զրկեց կեանքի գեղեցկութիւններէն, նոյնքան եւ հայ գրականութիւնը վաւերական գրողէ մը:

«Նոր Հայ»ի խմբագիր Սարգիս Մաճառեան կարդաց Մավեանի՝ հայ լեզուին նուիրուած գեղեցիկ մէկ արձակ էջը:

Տիկին Մելօ Էքիզեան, ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ տպաւորեց իր ունկնդիրները՝ Մավեանէն արտասանուած քառեակներով: Իր մեկնաբանութիւնները, թարմ, ուժգին, հաւասարակշռուած, կը տպաւորեն ունկնդիրը եւ կը յղկեն անոր ճաշակը:

«Արմինիըն Օպզըրվըր»ի խմբագիր Օշին Քէշիշեան, քսան վայրկեաններու մէջ ներկայացուց Մավեան Մարդը, գրողը, գործիչը, հայրենասէրը: «Վահրամ Մավեան, կարճ պատմուածքներու լաւագոյն ներկայացուցիչներէն մէկն է Սփիւռքահայ գրականութեան: Շնորհիւ իր բազմաթիւ ճամբորդութիւններուն, ան առատ նիւթ կը հաւաքէր իր գրական մտորումներուն համար: Հանդիպում մը, պատկեր մը, խօսք մը կը բաւէր որպէսզի ներշնչուէր եւ ծնունդ տար նորավէպի մը: Սակայն անոր հեւքոտ, արագ կեանքը, իրեն թոյլ չէր տար աւելի խորանալու իր տիպարներուն հոգեկան աշխարհէն ներս»:

«Ն. Հ.»

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Կիրակի, Ապրիլ 15, կէսօրէ եաք Փարիզի Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնի սրահը լեցուն էր կեսարացի հայրենակիցներով, որոնք այս տարի ալ եկած էին ուրախ յետ - միջօրէ մը անցընելու եւ ըմբոշխնելու հայ տիկիններու կողմէ պատրաստուած պէօրէքները (չօթեր):

Մայր եկեղեցին, Միութեան հանգուցեալ անդամներուն համար կատարուած հոգեհանգստեան պաշտօնէն եաք, ժամը 14-ին հանդէս - ճաշը սկսաւ՝ մէկ ժամ յապաղումով:

Միութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Յակոբ Վէզիրեան, խօսք առնելով քանի մը խրախուսիչ տեղեկութիւններ հաղորդեց Ամերիկայէն: Այսպէս, տեղեկացանք որ կեսարացի հայ տարեց կին մը իր հարստութիւնը կտակած է Նոր Կեսարիոյ մէջ կառուցուելիք օծանելիքի գործատան:

Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցեցան օրիորդներ Սվաճեան, Գմրէթեան, պարոններ Ֆնտըքեան, Քէօրօղլեան եւ Ալեքսանեան, ինչպէս նաեւ տիկիններ Բալուեան եւ Հէլվաճեան: Դերասան Ն. Պշտիկեան, ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ ոգեւորեց ներկաները: Լիոնէն ծերունազարդ հայրենակից մը՝ Օննիկ Պենեքեան, նամակով եւ դրամական նուէրով կը մասնակցէր ձեռնարկին: Մարսէյլէն հայրենասէր ազգային մը՝ տասը հազար ֆրանք նուիրած է, ի նպաստ Նոր Կեսարիոյ մէջ կառուցուելիք գործատան:

Մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգուեցաւ յիշատակը նորոգ հանգուցեալ Յովհաննէս Շիրազի:

Նկատի ունենալով որ այդ օր կը զուգադիպէր Միութեան նախագահ Յակոբ Գրիգորի ամուսնութեան 50-րդ տարեդարձը, Ժիրայր Վրդ. Թաշճեան խօսք առնելով օրհնեց զոյգը: Յակոբ Գրիգորի շնորհակալութեան խօսքերէն եաք՝ օրուան նախագահը՝ Օննիկ Պայրամեան, շեշտեց նման հանդէսներու անհրաժեշտութիւնը, նշելով որ անոնք առիթներ են անցեալը ոգեկոչելու:

Ի դէպ, Կեսարիոյ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութիւնը, վերջին տարիները, կարեւոր օժանդակութիւն ցուցաբերած է Հայաստանի մէջ 15 տարիէ ի վեր յառաջդիմող Նոր Կեսարիա աւանին, որ կը գտնուի Արարատեան դաշտին մէջ, 1200 բնակիչներով - շուրջ 250 ընտանիք: Միութիւնը նուիրած է Ճափոնէն ներածուած գիւղատնտեսական կազմածներ, Ֆրանսայէն եւ Գերմանիայէն գնուած հորմոններ՝ հորթարուծութեան համար, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայէն յատուկ գործիքներ, այդ հորմոնները Արտաշատի մէջ պատրաստելու համար: Այս տարի, Միութեան յիսնամեակին առթիւ, Նոր Կեսարիա աւանին մէջ գտնուող դպրոցին մօտ ազբիւր - յուշարձանի մը բացումը կը կատարուի:

Հանդէսը վերջ գտաւ Յակոբ Գրիգորի փակման խօսքով:

Յ. Գ.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՃԱՇ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին, Կիրակի, Ապրիլ 15, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Կապոյտ Խաչի հանգուցեալ անդամներու յիշատակին:

Յաւարտ արարողութեանց, Ազգային Տան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ճաշ մը, որուն մասնակցեցան աւելի քան 150 հոգի: Ներկայ էր Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան:

Բացումը կատարելով Միութեան նախագահուհին՝ Տիկին Լիւսի Թութլեան, գրուատեց Խաչուհիներու գործունէութիւնը՝ անցեալին եւ ներկայիս, ոգեկոչեց ողբացեալները եւ աւելցուց. «Անոնք տասնեակ տարիներ՝ դժուար պայմաններու մէջ, աշխատեցան բարգաւաճ պահել Միութիւնը, որպէսզի վառ մնայ ազգային ոգին մեր գաղութին մէջ»: Կապոյտ Խաչը աւելի քան կէս դարէ ի վեր կը գործէ Ֆրանսա, իր 18 մասնաճիւղերով, կրթական եւ մշակութային մարզերէ ներս:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը, բաղկացած ազգային, յեղափոխական եւ ժողովրդական երգերէ: Տիկին Նազարբէկեան արտասանեց Յովհ. Շիրազէն քերթուած մը: Հայ Ազգ. Միութեան նախագահ Սեպուհ Սարեան խօսք առնելով գրուատեց խաչուհիները եւ անոնց օգտակար գործունէութիւնը: Ստեփան Պըյըքեան, Շահէ Գորեան եւ Սարգիս Տէմիրճեան հատուած մը ներկայացուցին Յակոբ Պարոնեանի «Քաղաքավարութեան վնասները» գործէն, բեմադրութեամբ Թորոս Սվիտանեանի:

Միսաք Միրզէ յարգանքի խօսք ուղղեց բոլոր այն խաչուհիներուն՝ որոնք անցեալին, հայ կնոջ զոհողութեան ոգին ցուցաբերեցին, ի բարօրութիւն տարագիր հայրենակիցներուն, որպէսզի Հայուն ճրագը միշտ վառ մնայ եւ մեսրոպեան բարբառը միշտ հնչէ հայ մանուկին շրթներուն վրայ: Մեր բոլոր միութիւններն ու կազմակերպութիւնները, ըսաւ ան, ինչ գոյնի ու դաւանանքի ալ որ պատկանին, արժանի են մեր հոգատարութեան, պայմանաւ որ անոնք ջահակիրները ըլլան մեր ազգային բոլոր սրբութիւններուն:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

7

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

Կարելի՞ է միթէ այդքան հանդարտութիւն եւ անփթութիւն ցոյց տալ, մահուան մերձաւորութեան մէջ: Կասկած չկայ որ չեն գիտեր թէ պիտի մեռնին: Ահա այս է միակ պատճառը անոնց այս իրիկուան այնքան բնական եւ անկեղծ զուարթութեան, երջանկութեան՝ որ կը փայլի այս աղջկան գեղեցիկ աչքերուն մէջ:

Ոչ, անոնք գիտեն: Անոնք զայն իրենց ձեռքով գրած են ճակատագրի գրքին մէջ: Կայսեր հետ այս առտուան տեսակցութիւնը որոշած է զայն: Մայէրլինկ պիտի մեկնին անոնք եւ հոն...: Մառի քանի մը ժամ առաջ իմացաւ ասիկա Ռուտոլֆի գորովով ու սիրով լեցուն երկտողէն, եւ գրեթէ զուարթ էր այս տառապեցնող աշխարհէն մեկնելու գաղափարով: Այս պահուն մէկ բան միայն կը խորհի ան, անոր հետ առանձին պիտի ապրի մէկ կամ երկու օր, բոլորէն հեռու: Ասիկա կը բաւէ որ իր մանկամարդ դէմքը պայծառանայ: Այս իրիկուն, Ռուտոլֆ գեղեցիկ կը գտնէ ու փափաքը ունի թեւերուն մէջ առնելու զայն: Այս պարահանդէսը, իրաւ որ, ամէնէն հոյակապն է:

Կոմս Հօյօս կը պարէ Մառիին հետ. աղջիկը հաճոյքով կը նայի անոր այն օրէն ի վեր երբ իմացաւ Ռուտոլֆի հետ ունեցած բարեկամութիւնը: Կը պարէ նաեւ Միկէլ որ Պրականսի հետ: Գահաժառանգ իշխանին, մէկ զարմիկն է ան: Ան ալ կը դարպասէ իրեն. վաղն իսկ պատրաստ է հետը ամուսնանալու եթէ դիւրին եւ իշխանական կեանք մը փափաքէր Եւրոպայի մէջ...: Այսքան մեծ ամուսնութիւն մը մերժել. ի՜նչ պչրանք: Այս իրիկուն թեթեւ գաղափարներէն միայն հաճոյք կը զգայ:

Պարող զոյգերը կանգ կ'առնեն: Ի՞նչ կայ: Իշխանուհի Սթէֆանի դահլիճները կը հրջի գերման դեսպանին թեւը մտած: Իր անցքին առջեւ, մարդիկ կը խոնարհէին եւ կիները իրենց հրջազգեստներուն մէջ կ'ընկղմին խոնարհութիւն ընելով:

Մառի եւ Միկէլ տը Պրականս կ'անշարժանան: Իշխանուհին կ'առաջանայ, ողջոյնները բազմապատկելով: Հպարտ է ան, հուժկու արտայայտութեամբ. իր միակ ծննդաբերութենէն ի վեր հասակը չէ չոկած դեռ: Մառին կ'երեւայ առանց գեղեցկութեան. առանց շնորհի եւ առանց գորովի: Անիկա յուսահատութեան մատնած է իշխան մը որուն նմանը չէ տեսած Աւստրիան, որ յոյսն է զոյգ միապետութեան ժողովուրդներուն:

Այս իշխանուհին մահուան դատապարտած է զայն: Այս արագ մտածումները կը պլտուտքին Մառիի մտքին մէջ եւ բարկութեամբ կը վառեն զայն...: Իշխանուհին հիմա երեք քայլ միայն հեռու է իրմէ: Դէմ դիմաց կուգայ Մառիին հետ, հետաքրքրութեամբ, հպարտութեամբ...: Ի՞նչպէս հանդուրժել այսքան լրբութեան...: Բազմաթիւ աչքեր կը դառնան հանդիպումին այս կնոջ ու անոր որ իր հակառակորդը կը կարծուէր: Բայց մըն ալ: Մառիին մօտ գտնուած կիները իրենց խոնարհութիւնը կ'ընեն, մարդիկը գետին կը ծռին: Իշխանուհիին ակնարկը Մառիի վրայ կը պտըտի...: Այս վերջինը փայտ կտրած է: Սրունքները չեն կոտրիր, ինչպէս կարգ կանոնը կը պահանջէ, գլուխը ուղիղ կը մնայ. Մառի աչքերը իր թշնամիին յառած է...: Իշխանուհին եւ դեսպանը կ'անցնին: Կարճ շշուկ մը խումբէ խումբ ականջները կ'անցնի, մէկէն միւսը կը սահի, ջահերու բիւրեղներուն տակ, պատերուն տակի նստարաններուն վրայ, Շթրաուսի մէկ զուարթ վալսին շեշտերուն հետ, շամփանիայի երկու բաժակներու միջեւ...:

Երկու օր վերջ, ձմեռնային վերջալոյս մը. մռայլ երկինք մը որուն վրայ ամպերը կը փախչին հովէն մտրակուած: Արեւմուտքի կողմը, վարդերու հեղեղ մը լեռներուն վրայ. եղեւիններու ճիւղերը կիսահալ ձիւնին բեռան տակ. պզտիկ չէնքեր՝ պարիսպով մը շրջապատուած: Ասկէ տեսարաններ կը բացուի հովիտի մը վրայ ուր քանի մը տուներ իրարու սեղմըւած են սրածայր տանիքով եկեղեցիի մը շուրջ, յետոյ անտառածածկ պզտիկ զառիվերներ կը բարձրանան: Մայէրլինկն է աս, որսորդական դղեակը Վիէննայէն քառասուն քիլոմեթր հեռու: Գահաժառանգ իշխանին կը պատկանի:

(Շար. 81)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ. - Պ. Շաւարշ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Խաչատուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փօլ Տիֆուռ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ալեոտիս Տօնապետեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Խաչատուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Խաչատուրեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Քաչա, Պզոյեան, Ուզունեան, Սուքիասեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ, մամուլով թէ նամակով մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ, ողբացեալին յիշատակին, Պ. Շաւարշ Խաչատուրեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հ.Բ.Ը.Միութեան Կեդր. Վարչական Ժողովի անդամ, Եւրոպայի Կեդրոնի Վարիչ Մարմնի անդամ և Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովի պատուոյ նախագահ՝ Նափոլէոն Պիւլպիւլեանի մահուան առթիւ, Լիոնի Հայ Առաքելական Ս. Յակոբ եկեղեցիին կը նուիրեն. - Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ Ա. Մանուկեան 5000 Ֆ., Կեդր. Վարչական Ժողով 5000 Ֆ., Եւրոպայի Կեդրոնի վարիչ մարմին՝ 3000 Ֆ., Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողով՝ 2000 Ֆ.:

Գումար՝ 15.000 Ֆ.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջանային Վարչութիւնը կը հրաւիրէ փարիզեան մասնաճիւղերը, միջմասնաճիւղային ժողովի, Ուրբաթ, Ապրիլ 27, Մշակոյթի Տունը, ժամը 20.30, 17 rue Bleue:

ԼԻՈՆ

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՏՈՒՆ

Լիոնի Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը, ուրախութիւնն ունին ծանուցանելու թէ իրենց ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՏՈՒՆ-ի արձանագրութիւնները, 1984-1985 տարեշրջանի համար, արդէն բացուած են: Ի դէպ, անոնք կը յիշեցնեն բոլոր ազգայիններուն, որ ՀԱՅՐԵՆԻ ԿՏՈՒՐԸ ունի իբրեւ նպատակ՝ ընտանեկան ջերմ ու խաղաղ յարկ մը ապահովել՝ այն հայ օրիորդներուն, որոնք կը փափաքին յաճախել Լիոնի դպրոցներն ու համալսարանները:

Մանրամասնութեանց համար՝ դիմել հետեւեալ հասցէին.

SŒUR ASDGHIG NADJARIAN
Foyer pour jeunes filles arméniennes
HAIRENI GUEDOURE
142, Cours Gambetta — 69007 Lyon
Tél. (7) 872. 76. 60

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ

Կազմակերպուած Ֆր. Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի կողմէ՝

Մայիս - 15-էն - Մայիս 23 -

Արձանագրութիւններու եւ տեղեկութիւններու համար, հեռաձայնել մինչեւ Ապրիլ 15

888 - 92 - 51

կամ երեկոյեան ժամը 20.30էն յետոյ՝

854 - 22 - 93

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կեդրոնական Սանուց Միութեան եւ Պոլսոյ Դըպրեվանքին Փարիզի Սանուց Միութեան:

ՅՈՒՆԻՍ 10-ԻՆ
ժամը 20.30-ին
Սալ Կավօ

RECHERCHE

Prêt à porter féminin en gros recherche jeune homme 25-30 ans — français correct exigé et si possible l'arabe - de préférence libanais- pour livraisons et expéditions.

Se présenter de 10h 30 à 12h 30 et de 15h à 17h.

G. KAZAZIAN
40, Rue des Jeuneurs — 75002 PARIS

GALERIE PRESIDENCE
20, rue du Parlement St. Pierre
Bordeaux

EXPOSITION

Richard JERANIAN

sous le haut-patronage de
M. Le Président CHABAN-DELMAS
Député-Maire de Bordeaux
du 27 avril au 15 juillet

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան դաշտահանդէսը՝ Կիրակի, Յունիս 3-ին ժամը 11-էն 22:

×

Սէն - Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան դաշտահանդէսը՝ Չորեքշաբթի, Օգոստոս 15-ին:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

LE YAN'S CLUB

présente

SEMAINE CULTURELLE
DU 24 AVRIL

Sous la Présidence d'Honneur
de Camille Bourniquel

CŒUR ET MEMOIRE
SPECTACLE POÉTIQUE A DEUX VOIX

Madeleine CARPENTIER
Nathalie KERYAN

Le Jeudi 26 Avril à 20 h. 30 précises

Participation au spectacle 50 F.

Dîner à 22h 30 sur réservation

5, Avenue Reille 75014 Paris
Tél. : 589. 20. 48

MESSE à NOTRE-DAME de PARIS

DIMANCHE 29 AVRIL A 16 H.

En commémoration du 69ème anniversaire de nos Martyrs de 1915, Mgr Grégoire GABROYAN célèbrera la messe pontificale à NOTRE-DAME de Paris,à 16 heures. Son Exc. Mgr Daniel PEZERIL, Evêque Auxilliaire de Paris prononcera l'homélie.

×

A l'issue de la cérémonie, les fidèles sont invités à une réunion amicale, vers 19 heures, au Centre Saint MESROB, 10bis, rue Thouin, 75005 Paris (Métro : Cardinal Lemoine ou Monge)

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑ
ՊԵԼԿՐԱՏԻ ԴԱՏԱՎՃԻՌԻՆ ԴԷՄ

Յարութիւն Լեւոնեան եւ Րաֆֆի Էլպէքեան դատապարտուեցան 20 տարուան բանտարկութեան:

Ապրիլ 26ին, մեր զանգուածային ներկայութեամբ պիտի բողոքենք դայթակղեցուցիչ այս վճիռին դէմ եւ ցոյց տանք որ նեցուկ կը կանգնինք Յ. Լեւոնեանին եւ Ր. Էլպէքեանին:

ՓԱՐԻԶ. - Ապրիլ 26, ժամը 19ին, վայր՝

Place du Paraguay, angle de la rue de la Faisanderie
Métro : Pte. Dauphine

ԼԻՈՆ. - Ապրիլ 26, ժամը 17.30ին, վայր՝

Եուկոսլաւիոյ Հիւպատոսարանին առջեւ
5, Cours Franklin Roosevelt — Lyon 6e

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 69ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ

Կիրակի, Ապրիլ 29, ժամը 13-ին, Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ, 12 - 14 rue St-Bazile:

Նախաձեռնութեամբ՝ կեդր. վարչութեան, մասնակցութեամբ՝ Վիէնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն: Հանդէսը կը յատկացուի՝ Թրիպլինալ Փերմանանին, Վան եւ Պելկրատ գործողութեանց յանձնախումբերուն:

Կը նախագահէ. - ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կը խօսի. - ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին. - Տիկին Աստղիկ Սարաֆեան (արտասանութիւն), Տիկին Մարի Եազըճեան (երգ):

Տեղերը ապահովել. -

Աւտոյեան 70 - 02 - 33, Բաբայեան 66 - 30 66, Կրասեան 93 - 32 - 18

Մասնակցութիւն՝ 120 Ֆ.:

TRANSTOURS

VOUS PRESENTE SES VOYAGES ORGANISES

12 - 14 Jours à EREVAN

ALLER - RETOUR PAR AVION - SERVICE 1re CLASSE

de PARIS

— Du 7 au 21 Juillet — 16 jours, dont 5 à LENINGRAD et 10 à EREVAN Prix: 6840 F
— Du 9 au 24 Août — 16 jours, dont 14 à EREVAN Prix: 6750 F
— Du 7 au 22 Septembre — 16 jours, dont 14 à EREVAN Prix: 6750 F
— Du 5 au 20 Octobre — 16 jours, dont 14 à EREVAN Prix: 5900 F

de MARSEILLE

— Du 11 au 24 Août — 14 jours, dont 12 à EREVAN Prix: 6400 F
— Du 8 au 21 Septembre — 14 jours, dont 12 à EREVAN Prix: 6400 F
— Du 6 au 19 Octobre — 14 jours, dont 12 à EREVAN Prix: 5700 F

Et deux voyages : **CROISIERES d'une semaine**
et séjour d'une semaine à EREVAN

1) Paris — Moscou — Erevan par avion — séjours d'une semaine à Erévan et retour à bord de LITVA. du 14 au 28 Juillet—Depuis 7710 F + Taxe de port 250 F
2) Aller : Marseille—Odessa (à bord de LITVA), séjour d'une semaine à EREVAN, retour par avion, Moscou Paris. Depuis 8010 F + Taxes de port 250 F.

TRANSTOURS — 25, rue d'Argenteuil - 75001 Paris — Tél. : 261 58 28

PARIS - ATHENES - PARIS

VOL CHARTER ALLER / RETOUR A PARTIR DE

1600 Frs

Hôtel-Club SIAGAS BEACH

à 58 km. d'Athènes A PARTIR DE

2570 Frs

FORFAIT 8 JOURS—PARIS/PARIS—SEJOUR PENSION COMPLETE, VIN INCLUS

et toutes prestations en GRECE, locations de voiture, croisières, circuits etc...

A PARIS

Voyages Vacances au Soleil
5, place André Malraux, 75001 PARIS
tél. 296-37-70

Anita BERBERIAN - TACHDJIAN
Arpi BODURYAN

A ATHENES

Armik Travel
15, rue Voulis, ATHENES
tél. 323-03-16 / 323-03-49

Mayda BERBERIAN - BARAZIAN

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
26
JEUDI
26 AVRIL
1984

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.688
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
59e ANNÉE — No 15.688

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵԱՆ ԳՆՈՎ՝ ԶԷՆՔԻ ՈՒԺՈՎ

(ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 69-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Մեծ Եղեռնի անողորմ օրերուն իսկ, երբ ցեղասպան Թուրքիան բոլոր միջոցներով նախատեսեց մեր բազմակին ջլատումը՝ նենգ ճամբաներով, Հայութիւնը, հոն ուր հնարաւորութիւնն ունեցաւ խափանելու՝ մարտահրաւէր կարդաց ջարդարարին:

Վկա՛յ Ուրֆան, Շապին - Գարահիսարը, Տարօնը, Սուետիան, Վասպուրականը եւ այլ վայրերը:

Բոլորն ալ ազգային արժանաւորութիւնը հանդիսացնող դրուագներ արձանագրեցին: Հերոսական գոյամարտներու շարքով: Մէկը միւսէն գերազանց:

Վասպուրականի մէջ եւս ժողովուրդն էր, որ ծառացաւ Իթթիհատի ջոկերին դէմ՝ Թուրք եւ քիւրտ խաժամուժին կուրծք տալով:

Ան ինչ որ իբրեւ պատմական վկայութիւն գրուեցաւ արիւնով Ապրիլէն Մայիս, Այգեստանէն՝ Քաղաքամէջ, Արճակ, Թիմար, Լեռնապար, Հայոց Ձոր, Շատախ, Փէսանդաշտ եւ Վասպուրականի այլ մեծ ու փոքր վայրերը, մահու կենաց մարտ մը եղաւ: Հայ դիւցազուններու չունչով՝ ընդդէմ ջարդարարներուն: Ընդդէմ եաթաղանին: Ալան - Թալանի ծարաւ վոհմակներուն:

Ժողովուրդը հետեւեցաւ իմաստուն ուղիին: Տիրական ընդունելով հանդերձ Դաշնակցութեան պէնքը, չանտեսեց բոլոր վառօղներուն ուժը: Մէկ ճակատ յարդարեց յօշոտողներուն դէմ: Որովհետեւ, ընթեռնեց՝ գիտակից մտածումով, թէ կռիւը ազգային բնոյթ ունէր: Այդպէս վճռած էր ջարդարարներուն կեդրոնը՝ պատգամելով, - Հայաստան, առանց Հայու:

Ուրեմն, միասնական ճակատ և վահան: Այդ գծօն դիրքորոշումով էր, որ յետագային, քանի մը տարիներ ետք, Արամի եւ անոր նմաններու կոչին, մարտահրաւէրին ընդառաջելով, ժողովուրդը իր խօսքը լսելի դարձուց այս անգամ Արարատի հրջագօտիէն մինչեւ Սեւան: Երեք ճակատներու վրայ: Կերտելով բանասստեղծին նախատեսած արշալոյսը՝ Մայիս 28-ը:

Վանի պատմական բերդին վրայ 1915 Մայիս 4-ին ծածանած յաղթանակի դրօշը, ձեւով մը հիմնակէտը հանդիսացաւ Երեւան պարզուած Հայոց Անկախութեան խորհրդանշական եռերեակ երիզներուն: Նաեւ պատմական հիմունքներով կերտըւած զինանշանին: Պետական, ազգային:

Այսօր, աւելի քան երբեք, միասնական եւ խիզախ ոգին, մեր ազգային գոյատեւումին եւ, մանաւանդ, մեր ձգտումներուն, տեսլականներուն միակ աղբիւրը կը հանդիսանայ:

Հայրենիքէն մինչեւ Սփիւռք:

Չմոռնանք, թէ ազգին յաւերժութիւնը բոլոր ծագերուն տակ միակ ուղի ունի՝ այդ տրամադրութիւնը:

Մեր փոքրածաւալ հայրենիքին ընդարձակումը՝ Հայութեան պատկանող հողերուն կցումով, կ՚իրագործուի միայն ու միայն մէկ սիրտով եւ մէկ հոգիով: Ազգի մը արի կամքով:

Այդ պատգամեց Վասպուրականը, այլոց կարգին, արեան գնով, զէնքի ուժով:

Ժ. Մ.

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՔԱՂԱՔԷ ՔԱՂԱՔ

ՓԱՐԻԶ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 3000 ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՊԱՀ ՏՈՂԱՆՑՔ ԴԷՊԻ ԹՐՔ. ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆ

Ապրիլեան Եղեռնի 69-ամեակը՝ Փարիզի մէջ, այս տարի կ՚ոգեկոչուէր՝ բառին իսկական առումով՝ միասնական ոգիով: Հայ յարանուանական դասական միութենէն ետք այս տարի մէկ ճակատ կազմած էին նաեւ քաղաքական հոսանքները, եկեղեցւոյ հովանաւորութեամբ:

Երեքշաբթի, Ապրիլ 24, ժամը 14-ին հետզհետէ բազմութիւնը կը լեցնէր Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցին ու Ժան Կուժոն փողոցը: Կը պատարագէր Գերշ. Եպիսկ. Նալպանտեան: Ներկայ էին Փարիզի քաղաքապետ Ժաք Շիրաքի ներկայացուցիչը՝ ծերակուտական Ժան Շէրիու, երեսփոխան Կի Տիւքոլոնէ, Ֆրանսայի հայ կաթողիկէ էկզարք Գրիգոր Եպիսկ. Կասպարեան, պատուելի Ռընէ Լեւոնեան: Գերշ Եպիսկոպոս իր քարոզին նիւթն ընտրած էր՝ «Եկեղեցիս մի անձն եղեւ, համբոյրս յօդ լրման տուաւ»: Շեշտելէ ետք մեր հայրերու ունեցած հաւատքը դէպի Աստուծոյ զօրութիւնը, Գերշ Եպիսկ. կը յիշէր, թէ «դարուս սկիզբը խաւար ձեռք մը իջաւ մեր ժողովուրդի գլխուն, փորձելով քանդել ինչ որ շինած էր հայ ստեղծագործող ձեռքը՝ մեր եկեղեցիները, հաւատքի տուները: Սակայն այսօր, յարուցեալ մեր ժողովուրդը կուգայ լեցնել աղօթքի տաճարները, միշտ հաւատարիմ մնալով մեր հայրերու աւանդին»: Ապա անդրադառնալով Սփիւռքեան մեր կեանքին, Գերշ Եպիսկ. կը նշէր, թէ «այսօր մեր երիտասարդները իրենց անձը կը զոհեն, դրիչի մարդիկ իրենց մտքով կը պայքարին՝ արդարութեան հաստատման համար: Միութիւնը՝ ընդվզումի որպէս արդիւնք՝ յաղթանակը կը պատրաստէ: Այսօր արդարութիւնը կը փնտռուի ամէն բանէ աւելի»:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր մէկուկէս միլիոն նահատակաց յիշատակին, որմէ ետք հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերու առաջնորդութեամբ՝ շուրջ հազար Հայեր կ՚ուղղուէին դէպի Փլաս տիւ Քանատա, ուր, Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին կառուցուելիք յուշարձանին վայրը, տեղի կ՚ունենար հաւաքոյթ մը, որուն բացումը կատարելով՝ յանուն Ոգեկոչման Յանձնախումբին՝ մէթր Արմէն Բարսեղեան, շեշտը կը դնէր այս տարուան հանդիսութեանց միասնական հանգամանքին վրայ: Խօսք առնելով Ժան Շէրիու կը նշէր. «Ֆրանսա՝ զոր ձեզմէ շատեր ընտրեցին իբրեւ հայրենիք եւ պաշտպանեցին զայն իր արդի պատմութեան ճգնաժամային պահերուն, չի կրնար մոռնալ ողբերգական տարեդարձը, զոր կ՚ոգեկոչենք այսօր: Փարիզ՝ համաձայն իր քաղաքապետին՝ Ժաք Շիրաքի, Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի տուած խոստումին, պատիւ կը զգայ հայ համայնքի տրամադրութեան տակ դրած ըլլալով այս վայրն իսկ, ուր պիտի կառուցուի ամբողջ ժողովուրդի մը նահատակաց յուշարձանը»:

Այնուհետեւ, աւելի քան երեք հազար Հայերու թափորը՝ պաստառներով կ՚ուղղուէր դէպի Անծանօթ Զինուորի դերեզմանը, անցնելով Մարսօ պողոտայէն: Պաստառներու վրայ կը կարդացուէին՝ Ցեղասպանութիւնը անժամանցելի ոճիր մըն է, Հայ ժողովուրդի ազգային իրաւունքներու ճանաչում, Ահաբեկչութիւնը՝ Թուրք Պետութիւնն է, դիմադրութիւնը՝ Հայ ժողովուրդը՝ Թուրքիա կը գրաւէ հայ ժողովուրդին հողերը, Թուրքիա պէտք է ճանչնայ մարդկութեան դէմ այս ոճիրը եւայլն: Տողանցող հայ բազմութիւնը կ՚արձակէր միաբերան կոչեր, ինչպէս՝ «Թուրքիա՝ Հայաստանէն դուրս», «Միութիւն, պայքար, յաղթանակ», եւայլն:

Ժամը 18-ին, թափօրը կը հասնէր Յաղթանակի Կամարը: Կ՚արծարծուէր բոցը եւ կը դրուէր ծաղկեպսակ մը Անծանօթ Զինուորի դերեզմանին, հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ դիմադրականներու կողմէ:

Յարգանքի եւ ոգեկոչման արտայայտութենէն ետք կը սկսէր տողանցքը դէպի Թրքական հիւպատոսարան: Աւելի քան երեք հազար Հայեր՝ ծեր թէ մանուկ, ստուար թիւով երիտասարդներ, զուսպ, կարգապահ եւ միասնական ոգիով՝ պաստառներով եւ բազմաթիւ կոչերով կը քալէին, դէպի Թրքական հիւպատոսարան՝ անցնելով Վակրամ պողոտայէն, աջ ու ձախ անցորդներուն բաժնելով՝ «Ժողովուրդներու մնայուն դատարան»ի՝ Թուրքիան դատապարտող բանաձեւին թղթիկները:

Ժամը 19-ին պատկառելի թափօրը կը հասնէր հիւպատոսարանէն հազիւ յիսուն մեթր հեռու գտնուող հրապարակը. հոս է միայն, որ կ՚երեւային ոստիկանական ուժեր:

Հայերէն խօսք առնելով Տիկին Սիլվա Գարակիւլեան կ՚ըսէր. «Ո՛վ հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկութիւնը քո հաւաքական ուժի մէջ է: Զարենցի այս խօսքը այսօր՝ 1984 Ապրիլ 24-ին, խորապէս կ՚արդարացնէ իր իմաստը»: Ապա համառօտ ակնարկ մը նետելէ ետք սփիւռքեան մեր կեանքին եւ Հայկ. Հարցի ստացած ծաւալին վրայ մեր օրերուն, կը նշէր. «Այսօր ակնթարթի մը ժամանակամիջոցը թանկագին է մեզի համար, քանի այդ ակնթարթը մեզմէ կը խլէ քիչ մը եւս մեր ինքնութենէն, քիչ մըն ալ արինաքամ կը դարձնէ Ֆիզիքական ջարդէն ճողոպրած Հայու մեր դիմագիծը: Սփիւռքը վերջնական կայան մը չէ, Հայուն պարտականութիւնն է ունենալ մէկ մտասեւեռում, այն է՝ վերադարձը դէպի իր ակունքը, դէպի հայրենի հողերը: Այս հեռանկարով ալ մեր բոլորին պարտականութիւնն է տանիլ անհրաժեշտ նախապատրաստական աշխատանք, պատրաստել ենթահողը, մտայնութիւնները, անձնակազմերը այն օրուան համար՝ ուր տիեզերական արդարութիւնը վերջապէս մեզի պիտի տայ մեր արդար հատուցումը»: Տիկին Սիլվա Գարակիւլեան անդրադառնալէ ետք ա ր ե ւ մ տ ե ա ն Հայաստանի մէջ այսօր ալ շարունակուող բարբարոսութեան՝ եկեղեցիներու քանդումին, անոնց զօրանոցի կամ ախոռի վերածումին, մեր մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան հետքերու ջնջումին եւ այլ երեւոյթներու, շեշտելով հողային պահանջներու անհրաժեշտութիւնը՝ կ՚աւելցնէր. «Ո՞րմէ եւ ի՞նչպէս պահանջել մեր հողերը: Ահաւասիկ հարցումներ՝ որոնց պատասխանել կը փորձէ Սփիւռքի հայ երիտասարդութիւնը այսօր: Կրկնակի յարգանք այն բոլոր հայ երիտասարդներուն՝ որոնք իրենց լաւագոյն տարիները կը զոհեն բանտերու մութ անկիւնները:

Յարգանք նաեւ այն բոլոր հայ նահատակներուն՝ որոնք իրենց արիւնով գրեցին մեր պատմութեան նոր էջերը: Պահանջատիրութիւնը մեր երիտասարդներուն մօտ ցնորապաշտ գաղափար մը չէ այլեւս, այլ՝ Սփիւռքի Հայու բնական մէկ կեցուածք»: Տիկին Գարակիւլեան իր խօսքի աւարտին կը յիշէր Ֆրանսայի Նախագահին պաշտօնական ճանաչումը Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութեան, «Ժողովուրդներու մնայուն դատարան»ին վճիռը, աւելցնելով որ մեր յաջորդ կենսական քայլերը պիտի ուղղըւին 30-րդ ծանօթ պարբերութեան վերահաստատման եւ Հայկ. Հարցը եւրոպական Խորհրդարանի օրակարգի նիւթ դարձնելուն:

Ֆրանսերէն կը խօսէր Ռընէ Ծակոյեան նշելով որ Ապրիլ 24-ը մեր յոյսի օրն է. մեր պայքարի օրը: Այսօր միացած է հայ ժողովուրդը, միացած՝ իր ինքնութեամբ, իր պայքարով, իր պահանջով: Առանց մեր միութեան՝ տկար կ՚ըլլայ մեր պայքարը: Դիտել կուտար թէ մեր ինքնութեան պահպանման առաջին յաղթանակը տարած ենք՝ մեր դպրոցներով, մեր մամուլով, մեր ձայնասփիւռով, հետազօտութեանց կեդրոններու հաստատումով եւ ազգային մեր հաստատութիւններով: Յաջորդ հանգրուանը պիտի ըլլայ, կ՚ըսէր, հայկական բոլոր գաղութներու միջեւ կապերու ամրապնդումը եւ միասնականութեան ճակատի ընդլայնումը: Ռընէ Ծակոյեան շեշտեց թէ՝ «69 տարի խաղաղ միջոցներով ջանացինք լուծել Հայկ. Հարցը, սակայն ոչ ոք լսեց մեզ, ի վերջոյ երիտասարդութիւնը դիմեց զէնքի ուժին եւ բոլորը արթնցան ու Հայերու ձայնը լսելի դարձաւ»: Ժամը 19.45-ին վերջ կը գտնէր տողանցքը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

× Փարիզեան մամուլը արձագանգ հանդիսացած էր Ապրիլեան տարեդարձին եւ ցոյցին («Մաթէն» Ապրիլ 24, 25, «Քոթիտիէն» եւայլն) շեշտելով միասնական բնոյթը, որ շատ տպաւորած էր:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՊԱՏԿԱՌԵԼԻ ԹԱՓՈՐ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐՈՎ

Հոս ալ միասնական պատկառելի թափորով մըն է, որ Հայութիւնը ոգեկոչած է ապրիլեան տարեդարձը: Չորեքշաբթի առտու «Փրովանսալ»՝ 8000 կը հաշուէր մասնակցողներու թիւը: Նախորդ իրիկունը՝ Ապրիլ 23-ին գիշերը կատարուած է հսկումը, Մայր եկեղեցւոյ բակը գտնուող յուշարձանին, երիտասարդներու կողմէ մինչեւ վաղ առաւօտեան: Երեքշաբթի օր ալ, պատարագէն եւ հոգեհանգիստէն ետք, հազարաւոր Հայեր կարգապահութեամբ եւ տպաւորիչ միասնականութեամբ տողանցած են Փլաս Քասթելանէն Ավընիւ տիւ Փրատօ, եկեղեցիին առջեւէն անցնելով, ուր գրեթէ կից է Թրքական հիւպատոսարանը, պաշտպանուած անշուշտ ապահովութեան ուժերով: Թափորի երկայնքը 800 մեթրէն աւելի կը նկատուէր:

×

ԼԻՈՆ

ՏՈՂԱՆՑՔ ԵՒ ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎ

Առաւօտեան պատարագէն եւ հոգեհանգիստէն ետք, ժամը 16-ին ժողովուրդը կը հաւաքուէր Փլաս Պելքուր, ուր ծաղ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԻՆՉՊԷՍ ԱՐԹՆՑԱՒ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՇԻՆԱԿԱՆԸ

«Վարէ՛, որդեա՛կ իմ Սամուէ՛լ,
Ուղիղ վարէ՛ գմաճն ու ակօս,
Արձակ դաշտերն են մեր արտեր·
Պարարտ, բեղուն եւ բարեբեր»:

Վասպուրական Աշխարհի մեծաղոյն գաւակ Հայոց Հայրիկ Խրիմեանի հայրական յորդորն է այս, ուղղուած իր այնքան սիրած ու փայփայած շինականին:

Աշխատասէր ու առաքինի Սամուէլներ վեց հարիւր տարի վարեցին «գմաճն ու ակօս», օրհնեալ սերմերով լեցուցին հայրենի «պարարտ, բեղուն եւ բարեբեր դաշտերն ու արտերը»· իրենց ճակտի քրտինքով թրջեցին ամէն մի թիզ հող: Բայց հազիւ գիզած ոսկեհատիկ ցորենը կալերու մէջ չեղչ, չեղչ՝ անօրէն կառավարութեան մը անգութ պաշտօնեաներն, աւարառու ու քիւրտ բէկներն ու անխիղճ վաշխառուները խլեցին գրեթէ ամէնը· դաշտերէն ու լեռներէն ալ յաճախ քշեցին· տարան լծկան անասունները, հօտն ու նախիրը, եւ թողին իրենց ընտանիքը սովահար, կիսամերկ, ոտաբոպիկ պաղ թոնրի վրայ:

Վեց հարիւր տարի շարունակ լացին անոնք· իրենց արդար վաստակը յափշտակողներու ձեռքերն ու ոտքերը համբուրեցին ու գթութիւն հայցեցին: Ի զո՛ւր: Անոնք մնացին միշտ այսպէս սոՐուն:

Ազատութեան վեհ գաղափարի առաջին սերմնացաններէն նոյն պաշտելի Հայրիկը, ամէն վայրկեան ականատես իր սիրեցեալ շինականի այս դժոխային վիճակին· աշխատանքի այս յորդորին հետ զուգընթաց, արիաբար հրապարակ իջաւ իր Արծուի Վասպուրականով· (Վասպուրականի մէջ 1858 - 1861· Տարօնի մէջ 1862-ին)· իր Հայ Գոյժով, իր Վան Գոյժով, եկեղեցիներու բեմերէն ու ազգային ժողովարահներու մէջ իր խօսած ազատաշունչ քարոզներով, եւ վերջապէս իր նշանաւոր Երկաթեայ շերեփի նշանախօսքով, արծարծելու ինքնապաշտպանութեան նուիրական զգացումը եւ ներշընչելու հաւատքը՝ սեփական բազուկի հրաշագործութեան: «Միայն զէնքով կրնաք պաշտպանել ձեր կեանքն ու պատիւը եւ տէր ըլլալ ձեր արդար վաստակին»: Ա՛յս էր իմաստը անմահ Հայրիկի գրածներուն ու քարոզներուն:

Հայրիկին եկաւ միանալու ազատութեան մեծ գաղափարախօս Մ· Փորթուգալեան, եւ յեղափոխական շարժումի տարածման այս երկու առաքեալներու շունչին տակ Վան քաղաքի մէջ յառաջ եկաւ սերունդ մը գաղափարական, հաւատաւոր, խանդավառ, ազատատենչ:

Աւա՜ղ, այս կազմակերպութեան արմատները դեռ գաւառներ չտարածուած, դահիճներ, 1896-ի ամրան, տուին ընդհանուր ջարդի հրամանը: Ու մինչ քաղաքի երիտասարդութիւնը՝ Յունիս 20-է Յուլիս 5, եւ Սեպտեմբեր 11-ին անսպասելի խիզախութեամբ կուրծք տալով հազարներէ բաղկացած ու լաւ զինուած խուժանի եւ կանոնաւոր բանակի կատաղի յարձակումներուն՝ փրկեց քաղաքի եւ շրջակայքի Հայութիւնը, գաւառները, Շատախէն զատ, չկրցան կազմակերպուած դիմադրութիւն ցոյց տալ: Տասնեակ հազարաւորներ գազանօրէն խողխողուեցան, կիներ ու աղջիկներ առեւանգուեցան, գիւղեր մոխրակոյտ դարձան ու ամբողջ ստացուածքը աւարի տրուեցաւ:

Ամիսներ յետոյ երբ ջարդէն ճողոպրածները լեռներէն գիւղերը իջան՝ աւերակներ միայն գտան: Բարբարոսները այրեր էին նոյնիսկ արտերու մէջ ուռճացած եւ քաղող ձեռքերու սպասող հունձքին մեծ մասը: Արօրն ու գութանն ալ տարած իբր վառելիք գործածելու: Սակայն հայ շինականը, շնորհիւ իր աշխատասիրութեան, իր չարքաշութեան, իրար օգնելու իր առաքինի սովորութեան, շատ չանցած, ձեռք առաւ դարձեալ «գմաճն» ու սկսաւ «վարել զակօսն»:

Գիւղեր սկսեցին շէննալ: Շէննալու հետ միաժամանակ վերստին յայտնուեցան ռոնակալները եւ սկսան, ըստ առաջնոյն, յափշտակել, առեւանգել, սպաննել:

Քաղաքի եւ Շատախի հերոսական դիմադրութեանց փրկարար արդիւնքը պէ՛տք է որ բանար գիւղացու աչքերը, բայց հարուածը այնքան ուժգին էր ու չչմեցուցիչ, որ անոնք մնացին ժամանակ մը մթագնած, եւ սթափումի նշաններ ցոյց չտուին:

Բայց ահա մեր գաւառները մտան հայրենաշունչ, մարտական երգեր· «Կռուեցէ՛ք տղե՛րք», «Նպատակիս համնիմ միայն, թո՛ղ գլխս հանեն կախաղան», «Ահա կ'երթամ, սիրելի մայր, Ազգիս համար զոհուելու», եւայլն:

Ի լուր այս երգերու՝ թմրած հոգիներ սկսեցին խլրտիլ ու հարցնել· «Բայց ո՞ւր են այս քաջերը՝ որոնք պատրաստ են կախաղան բարձրանալու, եւ անվախ ու անվեհեր՝ կ'երթան Ազգին համար զոհուելու: Ինչո՞ւ չեն գար»:

Ու օր մըն ալ եկան անոնք, լուռ ու մունջ մտան մեր զուլումի աշխարհը: Նախ մէկիկ մէկիկ, յետոյ փոքրիկ խմբերով: Եկան հեռուէն: Թողած հանգստաւէտ պաշտօններ: Խաչ քաշած փայլուն ապագայի վրայ: Լքած տուն տեղ, ծնողք ու ընտանիք: Եկան բուք ու բորանի մէջէն, անցնելով անդնդախոր ձորերէն ու բարձրաբերձ լեռներէն, մագլցելով ժայռեր, գաղտագողի սողոսկելով արիւնարբու եւ մշտարթուն թշնամու վրաններու առջեւէն: Քանինե՛րն անոնցմէ ինկան թուրք եւ ռուս զինուորի ու բարբարոս քիւրտի գնդակներէն: Բայց անոնց յաջորդեցին ուրիշներ, շարան - շարան, անվախ ու անվեհեր, տանջուող եղբայրներու ազատութեան համար զոհուելու սրբազան ուխտով·

«Անձինք նուիրեալք»: Մեր ժողովուրդը «Ֆէտայի» անունով մկրտեց զանոնք:

Քիչերու երեւցան անոնք, բայց ամէն տեղ էին ուր կար բռնութիւն:

Ո՛չ քարոզ կարդացին անոնք, ո՛չ ալ ճառ խօսեցան, որոնցմէ շատ բան չէր հասկնար մեր անգրագէտ գիւղացին: Այլ ընտրեցին կենդանի գործը: Գործածութիւնը հրաշագործ մօսինի· անմահ Խրիմեանի քարոզած Երկաթեայ շերեփին: Հազար քարոզէ ու հազար ճառէ աւելի համոզիչ, աւելի ազդու:

Մէկ քանի ահարեկումներ եւ զինեալ խիզախ դիմադրութիւններ բաւական եղան, կարճ ժամանակի մէջ, զսպելու աւազակաբարոյ Քիւրտը՝ որ սարսափած չքացաւ Հայոց սահմաններէն, ու սանձ դնելու ոստիկանական չահատակութեանց: Այսպիսով Սամուէլներու համար կը բացուէր ապահովութեան ու խաղաղ աշխատանքի շրջան մը·

Հիմա՛ էր միայն որ գաւառացին ըմբռնեց զէնքի հրաշագործութիւնը: Իր արի արանց պապերու արիւնը սկսաւ եռալ իր երակներուն մէջ: Անոր հոգու խորքը քնացած առիւծը՝ ընդոստ արթնցաւ: Ու նա այլեւս լայն բացաւ իր խրճիթին դռները իր ազատարարներուն առջեւ: Այլեւս տեսան զանոնք ամէնքը, պատանի, երիտասարդ թէ ծեր:

Անոնց առնական դէմքերն, անոնց խրոխտ կեցուածքը, անոնց վրէժէն բոցավառուող աչքերը, անոնց անձնուիրութիւնն ու քաջութիւնը, անոնց ամբասիր կեանքը, տեսքն անոնց փայփլուն զէնքերուն ու խաչկապ փամփուշտներուն՝ վայրկենապէս ոգեւորեցին մինչ այդ ոչխարային համակերպութեան մէջ պահուած, բայց քաջարի գործերու ընդունակ մեր բիւրեղահոգի շինականը· Անթիւ երիտասարդներ պատրաստակամութիւն յայտնեցին անձնուիրաբար ծառայելու Սուրբ Գործին ու մեր լեռները լեցուեցան քաջերով:

Մեր մամիկները համբուրեցին անոնց ճակատները, օրհնեցին անոնց եկած ճամբան ու անոնց զէնքերուն յաջողութիւն մաղթեցին: Մեր պապիկները պահապաններն եղան անոնց: Մեր պատանիներն ու աղջիկները եղան սուրհանդակներն անոնց: Մեր վանքերը եղան զինարաններ ու վանահայրերը զինապահներ: Մեր գիւղերը լեցուեցան զէնքերով ու պատուեցան դըպրոցական ցանցերով: Մեր խրճիթներէն ելան գեղջուկ տէրտէրներ եւ մեր անշուք դպրոցներէն թերուս վարժապետներ՝ որոնք աւելի հայրենասիրական գործեր կատարեցին քան ադամանդակուռ լանջախաչ կրող դաս մը հոգեւորականներ ու տիտղոսաւոր գրոց - բրոցներ:

Այսպէ՛ս արթնցաւ մեր շինականը ու ա՛լ չքնացաւ երբեք, այլ հսկեց միշտ ... թուն, ձեռքը զէնքին: Վարեց, ծաղկե... ցուց, ստեղծագործեց:

Եկաւ ահաւոր օրը՝ (1915 Ապրիլ) ... թշնամին առիթն եկած համարեցաւ ... զալէս գործադրելու ցեղին ի սպառ ... նաջնջման իր դիւային ծրագիրը, եւ ... սաց Վասպուրականի շինականի ձեռքէ... ալ առնել զէնքը՝ ոչխարի պէս սպանդ... նոց առաջնորդելու համար զայն: Հրէ... ներ փետտեցին իր ծնօտին մազերը, ... խիմայր կախած դանակոծեցին, մարմ... նը հրաշէկ երկաթով այրեցին, իր խր... ճիթը կրակի տուին, հարազատ զաւա... իր աչքերուն առջեւ պայտեցին, ... անկարող եղան ժանգոտած զէնք մըն ... հանել անոր պահարանէն եւ կամ թեթ... խոստովանութիւն մը կորզել անոր բե... նէն: Գիտակից իրեն սպառնացող ... հուրելի ճակատագրին՝ նա մնաց ան... ինչպէս ժայռերն իր լեռներուն, նախը... տրրելով մեռնիլ զէնք ի ձեռին:

Ու հետո առած իր ընտանիքը՝ համ... խմբուեցաւ փէշերուն տակ սպիտա... փառ Արտօսի (Փեսանդաշտ), յաղթ... րանց լանջերու վրայ Շատախի, Մոկ... Կարճկանի ու Սպարկերտի· Լիմ կղզ... վրայ, փոքրիկ խմբերով ալ ձորերու ... ծերպերու մէջ, ժայռերու եւ թուփեր... ետին, ու երեսուն օր տաժանելի պայմ... ներու մէջ դիւցազնական կռիւ մղե... իրմէ տասն անգամ, յիսուն անգամ ա... լի ուժեղ թշնամու դէմ՝ փախուստ... մատնեց զայն եւ Մայիս 3 - 4-ին ինքն ... քաղաքի իր դիւցազն զինակիցներու ... միաժամանակ, բարձրացուց Ազատու... թեան փառապանծ դրօշը ու կերտեց պա... մական, պանծալի թուականը մեր օրեր... Հայոց Պատմութեան:

Այնուհետեւ ի՛նչ բերկրութեամբ, ի՛... խանդավառութեամբ, ի՛նչ փայլուն ... ռանկարներով փարեցաւ նա իր մանկ... թշնամին անհետացա՛ծ ջարդ ու փլ... Հայկական հարազատ կառավարութեա... Հայ կամաւորական քաջամարտիկ զին... դէր՝ պաշտպան իր խաղաղ աշխատա... քին: Եւ երբ հովանաւոր՝ այս բոլո... վեր կանգնած «Խաչապաշտ, Հզ... Ռուսը:

Բայց, աւա՜ղ, չուշացաւ ահռելի ... սախարութիւնը: «Հայաստան առանց ... յու» ցարական լրբենի քաղաքակա... թիւնը պարտադրեց Վասպուրականի ... բողջ Հայութեան հեռանալ իր պապե... դարաւոր հայրենիքէն:

Բարբարոս կրունկներ դարձեալ ... պղծելու մեր սրբազան հողը:

Բայց հերոս Վասպուրականցին չկրց... բաժնուած մնալ իր պաշտելի հայրե... քէն որու համար այնքա՜ն դիւցազնաբ... պայքարած ու արիւն թափած էր: ... հերոսական նորահրաշ արարքներ... դարձեալ ձեռք բերաւ զայն: Անմխա... նա երկու եւ կէս տարիներու ընթացք... չորս անգամ բոյն դրաւ իր հայրենի ... տուրին տակ, բայց չարագործ ձեռք... չորս անգամին ալ բնաւեր ըրին զա... Մինչեւ որ 1918-ի գարնան, քաջերու ... յել բոլոր տեսակի ոգեւորումներէ վեր... ստիպուեցաւ վերջնականապէս «Մնաք բա... րով» ըսելու իր խնկաբոյր լեռներուն: ... կանանչազարդ դաշտերուն, իր ծաղկ... փրթիթ այգիներուն, իր պաշտելի սրբ... վայրերուն ու յիշատակարաններուն, ... գեղածիծաղ, կապուտակ ծովակին:

Այն օրուընէ ի վեր տարագիր է նա ... Ցրուած աշխարհի չորս հովերուն: Բայ... ո՛ւր որ ալ գտնուի նա, օտար ցամաք... մասերու վրայ թէ հարազատ Հայաստա... ապահով սահմաններու մէջ, անոր հայր... նարաղձ աչքերը յառած կը մնան Արա... տի միւս կողմը՝ իր անմահ Վասպուրա... կան Աշխարհին, ու անձկալից կը սպա... սեատաբեր չեփորի կանչին· -

- Եւ ամէն կողմից պանդուխտ
Հայրեն...

Դիմեն դէպ իւրեանց քաղցրիկ
հայրեն...

Փա՛ռք քեզ, Վասպուրակա՛ն Աշխար...
առաջին օրրանը Հայութեան:

Փա՛ռք քու ստեղծագործ ու հերոս ...
զովրդին· -

Փա՛ռք քեզմէ ծնած ու քեզ համար ...
հատակուած հազարաւոր հերոսներ...
անմահ յիշատակին:

Բիւր համբո՜յր քու Սրբազան Հողի...

ՂԱԶԱՐ ՆԵՐԿԱՐԱՐԵԱՆ

1951

ԶՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Ո՞ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Փրոֆ· Նորա Ներսէսեան, դասախօս՝ միջնադարեան արուեստի պատմութեան Հարվըրտ Համալսարանին մէջ, խօսք առաւ ըսելու համար պարզապէս որ կարելի չէ ու բաղձալի չէ հայ մտաւորականութեան հարցէն խուսափիլ նման ժողովի մը մէջ, ուր «հարց»երու եւ «հարցում»ներու մասին կը խօսուի: Այս երկուքը մտաւորականներու մենաշնորհը չեն, սակայն կասկած չկայ որ անոնց «մասնագիտութիւններէն» են: Ինք ուզեց միայն աւելցնել որ Սփիւռքահայ մտաւորականութեան բնոյթն ու դերը չեն կրնար յստակօրէն բնորոշուիլ՝ մինչեւ որ լիօրէն նկատի չառնուին չորս ազդակներ ու կապեր: Ուզեց պարզապէս թուել զանոնք, -

ա) Սփիւռքահայ մտաւորականութեան կապը՝ հայ կազմակերպութիւններուն եւ զանոնք առաջնորդող դասին հետ:

բ) Սփիւռքահայ մտաւորականութիւն եւ հայ զանգուած - ժողովուրդ կապը:

գ) Սփիւռքահայ մտաւորականութեան եւ Հայաստանի մտաւորականութեան կապը: (Ծնթ· Խ· Թ·ի· - այս կապին բնոյթը, դժուար է բնորոշել, եւ անկասկած՝ շատ կարեւոր: Փրոֆ· Ներսէսեան, որ մանրամասնօրէն հետաքրքրուած է Հայաստանցի արուեստագէտներով, մանաւանդ՝ Մինաս Աւետիսեանի պաստառներով եւ Արթօ Չաքմաքճեանի արձանագործութեամբ, ծառայութիւն մը կատարեց այս կապին մասին խօսելով: Բաղձալի պիտի ըլլար որ տնտեսական ու քաղաքական պայմաններ օր մը թոյլատրէին Զօրեան Հիմնարկին՝ ըլլալ չէզոք այլ ջերմ հանդիպման վայր մը՝ Սփիւռքահայ ու Հայաստանցի մտաւորականներուն համար):

դ) Սփիւռքահայ եւ միջազգային մտաւորականութեանց կապը:

Խօսք առաւ Արամ Գայլեան, վարիչ՝ Հայ Դատի արեւելեան շրջանի յանձնախումբին: Ըսաւ որ եղած են ու կան մտաւորականներ՝ որոնք զուտ ազգային մտաւորականներ ըլլալը մտաւորական ալիէնասիոնի պատճառ չեն գտներ: Ընդհակառակն՝ իբրեւ ազգային մտաւորական կը գտնեն ինքնութիւն մը՝ որ այլապէս կորսնցուցած էին, կամ բնաւ չէին ունեցած:

Խօսք առաւ Փրոֆ· Ռապըրթ Մայրաք, ընկերաբանութեան դասախօս՝ Պոսթընի Համալսարանին մէջ եւ հեղինակ՝ վերջերս լոյս տեսած հատորի մը, որ բաւական մանրամասն վիճակագրութիւններ օգտագործելով, կը վերլուծէ ամերիկահայ գաղութի սկզբնական կառոյցն ու պատմութիւնը: Ըսաւ որ մտաւորականութիւնը միայն մէկ հարցում կըրնայ հարցնել, - «Ի՞նչ է ճշմարտութիւնը», եւ պատշաճ է որ մէկ տեսակի պատասխան տայ, առարկայական եւ ոչ զգացական: Դժբախտաբար, հայ մտաւորականներ յաճախ կը նախընտրեն զգացականը: Անշուշտ «վտանգ» մը կայ առարկայական մօտեցումի մէջ, քանզի հայ կազմակերպութիւններու առաջնորդները առարկայական ճշմարտութիւն եւ վերլուծում չեն ուզեր: Ինքը ըղգացած է որ կը վանէ առաջնորդ դասը, երբ անոնց կ'ըսէ, վիճակագրական տուեալներու իր վերլուծումով, որ Հայութիւնը, Միացեալ - Նահանգներու մէջ, փոքրամասնութիւն կազմող ուրիշ ժողովուրդներէ շատ ալ տարբեր չէ:

(Շար· 18)

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Պատմական Հայաստանի ամէնէն ընդարձակ նահանգը՝ Վասպուրական «աշխարհը», իր ամբողջ տարածութեամբ, մաս կազմած է Ուրարտուի:

Արտաշէսեան Թագաւորութեան ժամանակաշրջանին, այսինքն՝ Ք.Ա. 189 - Ք.Ե. 1, Վասպուրականի հարաւային շրջանները, Պարսկահայքին հետ ներկայացուցած են Նոշիր բդեշխութիւնը:

Հայաստանի առաջին եւ երկրորդ մասնատումներուն՝ 387 եւ 591, շրջանը Սասանեան Իրանի գերիշխանութեան տակ անցած է:

Ըստ որոշ գրիչներու, Դ. դարէն սկսեալ, զանազան նախարարութիւններ գոյութիւն ունեցած են: Անձեւանիքէն, Տրպատունիքէն, Երուանդունիքէն եւ ուրիշներէ զատ, յատկանշուած են չորս գըլխաւոր նախարարութիւններ. - Մարդպետունի, Արծրունի, Ամատունի, Ռշտունի: Առաջինը իր իշխանութիւնը հաստատած է Վասպուրականի հիւսիս - արեւմուտքը: Բոլոր նախարարական տուներով միասին, - իւրաքանչիւրը առանձին շրջաններ, - շրջագօտին կոչուած է Մարդպետական աշխարհ:

Այսուհանդերձ, Մարդպետունիները երկար չեն գոյատեւած: Ե. դարուն երկրորդ կէսին, Արշակունիներու Թագաւորութեան անկումին հետեւանքով, որուն հետ, ի դէպ, նախարարութեան կապը սերտ եղած է իր մարդպետի պաշտօնով, նախարարութիւնը չքացած է քաղաքական ասպարէզէն:

Այս վերջնոյն իշխանութեան տակ գըտնուած բոլոր գաւառները՝ Մարդպետական աշխարհը, Արծրունիներուն ձեռքը անցած են:

Արաբ Խալիֆայութեան դաժան քաղաքականութեան կիրարկումով, Ը.-էն Թ. դարերուն, ճակատագրական հարուածներ կրած են Վասպուրականի նախարարութիւնները: Շատեր պատմութեան գիրկը անցած են: Ուրիշներ՝ փոքր իշխանութիւններու վերածուած են: Միակ բացառութիւնը կազմած է Արծրունիներու նախարարութիւնը, հակառակ այն իրողութեան, որ յատկապէս Բուղայի արշաւանքներէն շատ տուժած է՝ Ջարդեր եւայլն:

Արծրունիները, Թ. դարու երկրորդ կէսին, ի հաշիւ հրապարակէն հեռացած ակարացած այլ նախարարութիւններուն, յաջողած են իրենց իշխանութիւնը հաստատել ո՛չ միայն ամբողջ Վասպուրականի վրայ, ի բաց առեալ Նախիջեւան եւ Գողթն գաւառներէն, առաջինը անջատուած 693-ին, իսկ երկրորդը՝ 737-ին, այլեւ ամբողջ Մոկաց աշխարհին եւ Կորճէքի ու Պարսկահայքի շարք մը գաւառներուն վրայ: Ժ. դարուն սկիզբները իրենց իշխանութիւնը ենթարկած են նաեւ Այրարատի Կոգովիտ, Տուրուբերանի Աղիովիտ՝ Վանայ լիճին հիւսիսը, Բզնունիք, Կոր եւ Խոռխոռունիք գաւառները:

Գագիկ Արծրունի իշխանը 908-ին ապըստամբած է Բագրատունիներու կեդրոնական իշխանութեան դէմ Ատրպատականի Արաբ էմիր Եուսուֆի օժանդակութեամբ: Եւ, ինքզինք հռչակած է Վասպուրականի անկախ Թագաւոր:

Այսուհանդերձ, տուեալ Թագաւորութիւնը, ինչպէս Սիւնիքինը, Վանանդինը, Լոռիինը, հարկատու մնացած է մինչեւ վերջ Բագրատունիներուն:

Շուրջ մէկ դար տեւած խաղաղութեան ժամանակաշրջանը՝ 922-էն սկսեալ, բարերար դեր կատարած է: Մշակոյթ եւ տնտեսութիւն մեծ զարգացում արձանագրած են: Ծաղկում արձանագրած են քաղաքները, բազմաթիւ դպրոցներ բացուած են. ոմանք կրթական եւ մշակոյթի գոյգ մարզերուն մէջ կարեւոր կեդրոններ դարձած են:

Վասպուրականի Թագաւորութիւնը իր իշխանութիւնը ապահոված է 908-էն մինչեւ 1021, այլ խօսքով աւելի քան 110 տարի: Բայց յետագային Բիւզանդիոնի արտաքին քաղաքականութեան զոհը դարձած է: Արդարեւ, Վասիլ Բ. Պուլկարիս իր ապահոված յաղթանակէն ետք, փորձած է իր կայսրութեան կցել շրջանը:

Քաղաքական իրադարձութիւններու սահմանումներուն մէջ, անհրաժեշտ է ճշդել, թէ 1016-էն 1021, Վասպուրական քանի մը անգամներ թիրախ դարձած է արեւելեան ցեղերու յարձակումներուն: Մէկ կողմէն այս ցեղերու յարձակումները եւ, միւս կողմէ Բիւզանդիոնի կատարած ճնշումները հարկադրած են, որ Վասպուրականի վերջին Թագաւորը Սենեքերիմ, իր ընդարձակ Թագաւորութիւնը յանձնէ Բիւզանդիոնի 1021-ին: Աոր փոխարէն, իբրեւ «հատուցում» ստանայ Փոքր Հայքի Սեբաստիա քաղաքը իր շրջաններով: Այս ձեւով վերջ գտած է Արծրունեաց Թագաւորութիւնը. Վասպուրական մաս կազմած է կայսրութեան արեւելեան նահանգին:

Պատմական աղբիւրներու վկայութեամբ, Սենեքերիմ Թագաւորին օրով՝ 968 - 1021, Վասպուրական ունեցած է 72 բերդ, 10 քաղաք, 4.000 գիւղ,, 115 վանք: Բոլորն ալ Բիւզանդիոնի ձեռքն անցած են:

Սելճուքները, իրենց արշաւանքներով, 1040-ին յաջողած են իրենց հակակշիռին տակ ենթարկել շրջանը:

Հայ ժողովուրդին կազմաւորումէն ետք, Վասպուրականի մէջ Հայերէն զատ բնակութիւն հաստատած են Հրէաներ, Ցոյներ եւ Ատրպատականցիներ: Մինչեւ Թ. դար որոշ թիւով Արաբներ եւ Քիւրտեր: Այս վերջին տարրը նկատելի ուժ դարձած է ԺԱ.-էն ԺԲ. դարերէն սկսեալ:

Բնակչութեան թիւը իր առաւելագոյնին հասած է Ժ-էն ԺԱ. դար: Աւելի քան մէկ միլիոն:

ՔԱՂՀԱՆ

(Քաղուածքներ Թ. Յակոբեանի Հայաստանի Պատմական Աշխարհագրութիւն գիրքէն, Երեւան):

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱԿԻՐՃ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՆԱԽՕՐԷԻՆ

Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումով, 1908-ին, Վասպուրականի Հայութիւնն ալ այն պատրանքը կ'ունենայ, թէ իր ցաւերուն վերջ կը տրուի: Վերջ կը գտնեն ազգամիջեան հակամարտութիւնները: Բայց Ատանայի 1909-ի ջարդը կուգայ յիշեցնելու, թէ խաբկանք է հաւատալ Թուրքին: Եւ, հետեւաբար, Վասպուրականի երիտասարդութիւնը, վերստին կը մտածէ ինքնապաշտպանութեան դիմելու մասին:

Իրաց այս վիճակին մէջ, 1914-ին կը պայթի Համաշխարհային պատերազմը: Նոյն տարուան Յուլիս 21-ին, Թուրքիա յախուռն որոշումով սէֆէրպէրլիք, այսինքն՝ զօրահաւաքի կը ձեռնարկէ եւ Հոկտեմբեր 16-ին պատերազմական գործողութիւններու կը դիմէ Ռուսիոյ դէմ: Քիչ անց այս վերջնոյն ուժերը կ'անցնին Թրքական սահմանը, իսկ Նոյեմբեր 19ին, այդ յաղթական բանակին մէկ թեւը Պարսկաստանի ճամբով ոտք կը դնէ Վասպուրականի Բաշգալէ ու Սարայ գաւառները:

Անդրանիկի Թնդանօթներուն խուլ որոտը Մոլլահասանէն Թունդ կը հանէ Վասպուրականի երիտասարդութեան սիրտը: Վայրկեանը կը նկատէ բախտորոշ՝ դիմելու փոխ - վրէժի: Չէ՞ որ Թուրք պաշտօնատարները փախուստի դիմելու պատրաստութիւններ կը տեսնեն. հարուստ Թուրքերը կը սկսին ծախել նոյնիսկ իրենց կահկարասիները՝ օր առաջ հեռանալու համար: Իսկ Թուրք ժողովուրդը վերահաս վտանգին առջեւ սահմռկած՝ կծկուած կը մնայ կրիայի նման իր պատեանին մէջ:

Սակայն պատմութեան դասերը հետատես ըլլալ կը թելադրեն: Չէր կարելի վըստահիլ բախտին ժամանակաւոր յաջողութեան. անակնկալ իրադարձութիւն մը կրնար վերիվայր շրջել կացութիւնը, իր կործանարար հետեւանքներով: Այսպէս, վռամեան եւ ուրիշներ կը քարոզեն, որ ժողովուրդը շրջահայեաց ըլլայ: Երիտասարդութիւնը կ'անսայ իրեն տրուած խորհուրդին ու կը զսպէ իր ներքին ալեկոծութիւնը: Ո՛չ մէկ հակապետական արարքի կը դիմէ:

Եւ իսկապէս, Ռուսերը կը նահանջեն իրենց յաղթական յառաջխաղացքին կէս ճամբուն վրայ: Անդրանիկ եւս կը հարկադրուի փութով ետ քաշուիլ: Թուրքերը կը սրտապնդուին. կը տուժէ միայն Բաշգալէի եւ Սարայի Հայութիւնը:

Թուրք իշխանութիւնը կ'ուզէ օգտուիլ իրեն համար նպաստաւոր նկատուող իրավիճակէն: Բազմաթիւ արուեստական առիթներ կը ստեղծէ հայ - Թրքական բախումներ ստեղծելու համար, որպէսզի ջարդերով միանգամընդմիշտ բնաջնջէ տեղւոյն Հայ տարրը: Բայց միշտ միեւնոյն շրջահայեաց քաղաքականութիւնը եւ ժամանակ շահելու, - մինչեւ կամաւորական գունդերուն վերադարձը, - հեռատես կեցուածքը կա՛մ արգելք կը հանդիսանան բուռն կռիւներու ստեղծումին եւ կա՛մ ալ կը սահմանափակեն զանոնք լուծելով հարցեր: Վասպուրականը կը փրկուի, թէեւ Վռամեանի, Իշխանի եւ տասը ընկերացող Վահան Խռանեանի, Քոթոթ Պօղոսի եւ Միհրան Տէր - Մարգարեանի կեանքերուն գինով:

Թուրք կառավարութեան դաւադիր եւ ոճրապարտ նպատակակէտը սակայն կարմիր թելի մը պէս ի յայտ կուգայ Վասպուրականի տարածքին: Բաշգալէի եւ Սարայի անխնայ ջարդերէն սկսեալ մինչեւ Ալբէկ Ամիկը, Թ'է գաւառներուն եւ Թ'է Վանի մէջ տեղի ունեցող արիւնալի դէպքերը, - Պէլուի կռիւն ու հրկիզումը Կարճկան գաւառին մէջ, Կարկառի քայքայումն եւ ժողովուրդին ցրւումը, Աթանանի ընդհարումը, Ալջաւազի գիւղերուն մէջ կատարուած կողոպուտներն ու կիներու բռնաբարումները եւ ասոնց արգիւնք եղող կռիւները, Թիմարի ընդհարումներուն շարքը, այդ բախումներուն առթիւ Թուրք անսանձ գինուորականներուն, ոստիկաններուն, ինչպէս նաեւ քիւրտ աշիրէթներուն ի գործ դրած վայրագութիւնները, բանակին մէջ ծառայող հայ զինուորներուն զինաթափութիւնը, զրատի գիրքին մատնուիլը, ի վերջոյ ասոնց զանգուածային ջարդերը եւայլն, այն համոզումը կը ստեղծեն ժողովուրդին մօտ, թէ դիմադրութիւնը անխուսափելի կը դառնայ:

Հայ ժողովուրդին համբերութեան բաժակը կը լեցուի: Հայ գիւղացին, բառին բուն իմաստով կը քամուի: Բացի ալանթալանէն, ռանչպարը Թրքական բանակին պահանջներուն ընդառաջելու համար կուտայ իր վերջին հացահատիկը, դրաստը եւ ոչխարը, եզն ու սայլը եւ բոլոր աշխատաւոր ձեռքերը՝ երիտասարդ: Իսկ հայ քաղաքաբնակին ալ սնանկութեան կը մատնուի;

Անոր ամբողջ հարստութիւնը Թէֆալիֆի - Հարպիէյի ամբարները կը փոխադրուին: Աւելին՝ կը հարկադրուի տասնեակ հազար զոյգ գուլպայ հիւսել, կօշիկ կարել, տոպրակ եւ այլ հանդերձանքներ մատակարարել Պետութեան, անվճար:

Հայ ժողովուրդը իր ակռաները սեղմած կը հանդուրժէ այս բոլոր դիտումնաւոր եւ անօրինակ կեղեքումներուն, անիրաւութիւններուն, յուսալով որ ամէն չարիք իր վերջը կ'ունենայ ... Միաժամանակ, կ'ըմբռնէ, թէ վերջ ի վերջոյ հարցը կը լուծուի սուրով՝ Հայուն եւ Թուրքին միջեւ:

Եւ Վասպուրականը այդ խոր համոզումով, գիտակցութեամբ, տոկալով հանդերձ, կը պատրաստուի ընդդիմանալու:

Այդ օրը կուգայ Ապրիլին:

Այդ ամիսին բովանդակ Վասպուրականը կը դառնայ կռուի, կրակի, վառօդի եւ արիւնի ծով մը, կատարեալ գեհեն մը, եւ այդ դժոխքին մէջ Այգեստանն ու Քաղաքամէջը, Շատախն ու Փէսանդաշտը հըպարտ եւ անսասան, կուրծք տալով նամարդ թշնամիին՝ ջարդ ու փշուր դուրս կը վռնտեն զայն Հայոց բնադաւառէն եւ կը կերտեն Վասպուրականի փառաւոր հերոսամարտը:

(Հատուած, որոշ ամփոփումներով, արեւմտահայերէնով, Վասպուրական հատորի ներածականէն, հրատարակութիւն Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան, Թաւրիզ, 1930):

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

7

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

Ռոտոլֆ եւ Մառի կը քալեն կածանէ մը որ անտառին շուրջ կը մագլցի: Իշխանը թեւը աղջկան մէջքին անցուցած է: Իրականութեան ճշգրիտ պատկերը. ինքն է որ կ'առաջնորդէ աղջիկը, բայց եւ այնպէս անոր կռթնած է: Կը լսուի խուլ աղմուկը փայտփորի մը որ կնձնիի մը կեղեւը կը ծակծկէ, կամ աղմկալից խընդուք մը՝ երբ շրջագայողները կը փախցնեն զայն: Կածանը բաւական ցից կը բարձրանայ: Վայրկեանը անգամ մը, Մառի կը կենայ:

- Շունչս կտրեցաւ, կ'ըսէ Ռոտոլֆի ձեռքը բռնելով եւ սրտին վրայ դնելով:

Իշխանը կը զգայ արագ բաբախումները մուշտակէ վերարկուին տակ: Կեանքը յորդառատ շրջան կ'ընէ այս երիտասարդ մարմնին մէջ...:

- Պիտի ուզէի մոլորիլ, Ռոտոլֆ, բայց անկարելի է քեզի հետ: Դուն այս բոլոր ծառերը մի առ մի կը ճանչնաս ու անոնք պահակներու պէս կը բարձրանան մեր շուրջը: Ձեմ վախնար:

Կրկին կը քալեն անոնք: Խօսելու պարտաւորութիւն չեն զգար: Անոնք սարսափած չեն իրենց համր մտածումներէն. ոչ մէկ բան կը պահեն իրարմէ: Մառի կը թաղուի ձմեռնային անտառին մէջ զոր երկար ատենէ ի վեր կ'երազէր:

Պէտք է վերադառնալ վերջապէս գիշերը շատ մութ է: Հեռուն, գիւղին քանի մը լոյսերը կը քթթեն: Քանի մը քայլ ալ, ու ահա որսորդական տաղաւարը հասած են անոնք:

Բաւական ընդարձակ սենեակ մըն է որ թէ դահլիճ է եւ թէ ճաշարան: Որսորդական պատկերներ եւ քանդակներ պատերը կը զարդարեն, ու ծաղիկներ: Որքա՜ն ծաղիկներ: Մառին երբեք այսքան պատիւ չէ տեսած: Այս ծաղիկներուն նման չէ՞ միթէ ինքն ալ. սա վարդերուն՝ որ հազիւ բացուած պիտի մեռնին: Ռոտոլֆ վարագոյր մը կը քաշէ. պզտիկ ննջասենեակն է: Ընդարձակ անկողին մը գրեթէ ամբողջութեամբ բռնած է զայն. ետեւը՝ արդուզարդի խուց մը:

- Այս է բոլորը, կ'ըսէ, ներողութիւն խնդրելով: Կը հաւնի՞ս:

Աղջիկը անոր վիզը կը նետուի, իր հիկնումը ցոյց չտալու համար:

Մառի իր տունէն փախած է ձեռքի պայուսակով մը միայն, իբր թէ քաղաքին մէջ պտոյտի ելած էր: Արդուզարդի խուցին մէջ գիշերազգեստ կը գտնէ, աղուոր սենեկազգեստ մը, ճերմակ քօղեր ու ժանեակներ, եւ երկու սիրուն մուճակներ կարապի փետուրով զարդարուած: Ռոտոլֆ ամէն բան խորհեր է: Կրկին կը համբուրէ զայն. քանի որ ուզեր է որ ճաշի ատեն գեղեցիկ ըլլայ ինք:

Ուրիշ ատեն մտահոգ պիտի ըլլար այս ճաշին համար, որուն կը մասնակցէին Ռոտոլֆի որսի ընկերները՝ իշխան Ֆիլիփ տը Քոպուրկն ու կոմս Հօյօսը, Մառի եւ Ռոտոլֆ արդէն հեռու են ընկերութենէն, անոնց համար այլեւս ոչ պաշտօնականութիւն կայ, ոչ ալ ուէւ նկատում: Ան կը չարունակէ եզակի խօսիլ իր սիրականին հետ: Ի՞նչպէս չեն ըմբռներ իր այս կերպ խօսակցութիւնը, երբ գերեզմանին դուռը կը գտնուի ան: Զարմանալի է որ բան մը չեն տեսներ անոնք. Ճաշը ուրախ կ'անցնի: Կառապանը՝ Պրաթֆիշ կանչուած է եւ ժողովրդական երգեր կ'երգէ այնքան արուեստով ու չարաճճիութեամբ որ Մառի չի կրնար չխնդալ:

Ու բոլորը կանուխ պառկելու կ'երթան. որովհետեւ վաղը որսորդութիւն կայ եւ պէտք է կանուխ ելլել: Դժբախտաբար, օդը սարսափելի է, փոթորիկը կը դառնայ լերան վրայ: Օրը պիտի մեռնի զուցէ:

Առաջին անգամ ըլլալով, Մառի, հազար գգուանքներէ վերջ, Ռոտոլֆի թեւերը կը մտրակեն ծառերը որ ցաւագին կը ճանչնայ: Ուշ կ'արթննայ, քովը կը գըտնէ զայն: Զարմա՜նք. որսի չէ՛ գացեր: Վայրկեան մը իսկ պիտի չհեռանայ իր քովէն: Դուրսը, ձիւնամրրիկն ու անձրեւը կը մտրակեն ծառերը որ ցաւագին կը հեծեն: Ռոտոլֆ կը կատակէ անոր հետ. կը խաղայ, նեղացնելու տափաճան: Ի՜նչ զուարճալի է տեսնել իշխանը սիրալիր, անհոգ:

(Շար. 82)

(Շար. Ա. էջէն)

կեպականներ կը դրուէին Վիքթոր ար Փիերի յուշարձանին Ազգ. Միութեան եւ այլ կազմակերպութեանց կողմէ: Ապա աւելի քան 2000 հոգիի մասնակցութեամբ թափօրը կ'ուղղուէր դէպի Թրբ. հիւպատոսարանը, հուսկ՝ Փալէ տէ Քոնկրէ, ուր տեղի կ'ունենար հանրաժողով մը: Հոս, Նորվան Եպիսկ. Ժողովուրդին կը կարդար (ֆրանսերէն) առաւօտեան իր քարոզը եւ խօսք կ'առնէին ընկերվարական եւ ՀՀՀ.ի ներկայացուցիչներ եւ յանուն Հայ դատի յանձնախումբին՝ Ռոպէր Այտապիրեան: Մեծ տպաւորութիւն կը գործէր «Ժողովուրդներու մնայուն դատարան»ի վերջին նիստին լուսարձակումը:

×

ՏԷՍԻՆ

Առաւօտեան պատարագէն ետք, ժողովուրդը կ'ուղղուէր դէպի Ապրիլեան Յուշարձանը, ուր ծաղկեպսակ կը դրուէր:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Հոս ալ ապրիլեան ոգեկոչումը միօրինակ պատկեր մը պարզած է: Տողանցքէն ետք, իրիկունը Սալ տէ Ֆէթը լեցուած են աւելի քան 400 Հայեր: Խօսք առած են քաղաքապետին Ա. կցորդը, Նարեկ Քհնյ. Վարդանեան եւ Կարօ Յովսէփեան:

×

ՆԻՍ

Երեքշաբթի առաւօտ, աւելի քան 300 հոգի տողանցեց, առաջնորդութեամբ՝ նախկին Ռազմիկներու եւ դիմադրականներու, մինչեւ Մեռեալներու յուշարձանը, ուր ծաղկեպսակ դրուեցաւ:

×

ԷՔՍ

Ժամը 11.30-ին է, որ փոքր գաղութը կը հաւաքուէր Փլաս տ'Ամենի, ուր մեծ գոհունակութեամբ կը տեղեկանար քաղաքապետին կցորդին արտասանած ուղերձէն, թէ հարց չկայ վերցնելու Հայերուն յուշատախտակը, ինչպէս տարածայնուած էր եւ արդար մտահոգութեան պատճառ եղած:

ՁԱՅՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ տասը մտաւորական բանտը կը մնային տակաւին, Երեքշաբթի օր: Սրճա Պոպովիչ, ծանօթ փաստաբանը (նաեւ՝ ինչպէս գրած էինք Լեւոնեանի եւ Էլպէքեանի) ազատ արձակուած է, 24 ժամուան ձերբակալութենէ ետք:

ՓԻԷՐ ՊԵՐԵԿՈՎՈՒԱ, ընկերային հարցերու նախարարը առանց ճշգրիտ տեղեկութիւններ տալու, գաղափար մը տուաւ սակայն այն որոշումներուն մասին, որոնք կը վերաբերին ընկերային կարգ մը խընդիրներու: Պետութիւնը 20էն 30 հազար Ֆ. հատուցում պիտի վճարէ այն գաղթած աշխատաւորներուն, որոնք տրամադիր են «դէպի տուն» երթալու: Նախարարը յայտնեց նաեւ թէ ընկերային ապահովութիւնը բաց չունի այլեւս, ընդհակառակն: 1984-ին «շահ» կայ եւ 85-ին ալ պէտք է հաւասարակշռուի: Պատճառ չէ - անշո՛ւշտ - որ ջնջուի այն 1%-ը որ կը գանձուի որոշ հարկատուներէ ընկերային ապահովութեան բացը գոցելու համար...:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ամէնէն բազմամարդ օտար գաղութը՝ Փորթուկալցիք (850 հազար), Ապրիլ 25-ին տօնեցին «Մեխակներու յեղափոխութեան» տասնամեակը: Փորթուկալերէնը Ֆրանսայի մէջ խօսուած երրորդ լեզուն է: Դէպի Ֆրանսա մեծ գաղթը սկսած է 1960-ին եւ չեչտուած 62-ին, այնպէս որ ամբողջ նոր սերունդ մը կայ, Ֆրանսա ծնած:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տէրոյեան ի յիշատակ՝ Սահակ Գաբրիէլեանի մահուան 2-րդ տարելիցին կը նուիրեն 250 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

LE YAN'S CLUB

présente

SEMAINE CULTURELLE
DU 24 AVRIL

Sous la Présidence d'Honneur
de Camille Bourniquel

CŒUR ET MEMOIRE
SPECTACLE POÉTIQUE A DEUX VOIX

Madeleine CARPENTIER
Nathalie KERYAN

Le Jeudi 26 Avril à 20 h. 30 précises

Participation au spectacle 50 F.

×

RECITAL A DEUX PIANOS
GISELE et CHANTAL ANDRANIAN

Au programme : **Johannes BRAHMS, Arno BABADJANIAN, Anton DVORAK, Aram KATCHATURIAN, Serge RACHMANINOFF.**

Le samedi 28 Avril, à 21h très précises.

Dîner à 22h 30 sur réservation

5, Avenue Reille 75014 Paris
Tél. : 589. 20. 48

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջանային Վարչութիւնը կը հրաւիրէ փարիզեան մասնաճիւղերը, միջմասնաճիւղային ժողովի, Ուրբաթ, Ապրիլ 27, Մշակոյթի Տունը, ժամը 20:30, 17 ռիւ Պլէօ:

RECHERCHE

Prêt à porter féminin en gros recherche jeune homme 25-30 ans — français correct exigé et si possible l'arabe - de préférence libanais- pour livraisons et expéditions.

Se présenter de 10h 30 à 12h 30 et de 15h à 17h.

G. KAZAZIAN
40, Rue des Jeuneurs — 75002 PARIS

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւն

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովը, Մայիս 24, Հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը 20-ին Ընկերակցութեան կեդրոնը՝ 77, ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9-րդ Թաղամաս:

Բարեփոխեալ կանոնագրին 5-րդ յօդուածին համաձայն, վարչութեան անդամներուն թիւին կէսը (8 անդամ) նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր բոլոր անդամներուն, որոնք կը փափաքին մաս կազմել նոր վարչութեան եւ իրենց գործունէութիւնը բերել Աղքատախնամի Ընկերակցութեան աշխատանքներուն:

Թեկնածութեան համար պայման է Ընկերակցութեան առնուազն վերջին երեք տարիներուն անդամ ըլլալ:

Թեկնածուները պարտին Ընկերակցութեան գրասենեակը գրաւոր դիմել, ամէնէն ուշը մինչեւ Մայիս 5, (վերջին պայմանաժամ): Դիմումնագիրը պէտք է ձեռագիր ըլլայ ու ստորագրուած թեկնածուին կողմէ որ շատ ընթեռնլի կերպով պէտք է գրէ նաեւ իր անունը, մականունը եւ հասցէն:

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Պօղոսէ 150 Ֆ. իր քեռայրին՝ Րաֆֆի Սարգիսեանի (մեռած՝ Հոլիվուտ, 76 տարեկան) յիշատակին:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց Խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պետրոսեան հաստատութենէն 7000 Ֆ. Մուշեղ եւ Մելքոն Պետրոսեանի աւանդական սովորութեան համաձայն:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

MESSE à NOTRE-DAME de PARIS

DIMANCHE 29 AVRIL A 16 H.

En commémoration du 69ème anniversaire de nos Martyrs de 1915, Mgr Grégoire GABROYAN célèbrera la messe pontificale à NOTRE-DAME de Paris,à 16 heures. Son Exc. Mgr Daniel PEZERIL, Evêque Auxilliaire de Paris prononcera l'homélie.

×

A l'issue de la cérémonie, les fidèles sont invités à une réunion amicale, vers 19 heures, au Centre Saint MESROB, 10bis, rue Thouin, 75005 Paris (Métro : Cardinal Lemoine ou Monge)

Conférence à NICE

par le Professeur

François RIGAUX

PRESIDENT DU

« TRIBUNAL PERMANENT DES PEUPLES »

au sujet de la récente sentence
sur le génocide des Arméniens

Samedi 28 Avril à 16 h. 30

amphithéâtre 202 de la faculté de droit et des sciences économiques de Nice

34, av. Robert Schuman

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը, խորին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Պետրոսեան հաստատութենէն 10.000 Ֆ. իրենց հիմնադիրներուն Մելքոնի եւ Մուշեղ Պետրոսեանի յիշատակին, Տիկին Արշալոյս Սարգիսեանէ 300 ֆրանք իր սիրելի բարեկամուհիին Տիկին Մաքրուհի Պաչէճեանի յիշատակին:

×

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է Կարպիս Քէյիճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեանէ 300 Ֆ., նաեւ՝ Արամ Գառնիկեանի մահուան առթիւ. - Այրի Տիկին Գալուստեան եւ Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Մանուկեանէ 500 Ֆ., Այրի Տիկին Մարիամ Պօյաճեանէ, Տէր եւ Տիկին Կիւ Պօյաճեանէ եւ Օր. Ռոզին Պօյաճեանէ 500 ԽՄԱՖ-էն 1000 Ֆ.:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 69ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ

Կիրակի, Ապրիլ 29, ժամը 13-ին, Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ, 12 - 14 ռիւ Սէն - Պազիլ:

Նախաձեռնութեամբ՝ կեդր. վարչութեան, մասնակցութեամբ՝ Վիէնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն: Հանդէսը կը յատկացուի՝ Թրիպիւնալ Փերմանանին, Վան եւ Պելկրատ գործողութեանց յանձնախումբերուն:

Կը նախագահէ. - ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կը խօսի. - ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին. - Տիկին Աստղիկ Սարաֆեան (արտասանութիւն), Տիկին Մարի Եազըճեան (երգ):

Տեղերը ապահովել. -

Աւտոյեան 70 - 02 - 33, Բաբայեան 66 - 30 66, Կրասեան 93 - 32 - 18
Մասնակցութիւն՝ 120 Ֆ.:

HOMMAGE **ՄԵԾԱՐԱՆՔ**

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ

DANIEL VAROUJAN

ՆԱՀԱՏԱԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ **POÈTE MARTYRE**

1884 - 1984

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

Présidé par
Kegham GANANIAN

Le poète et son œuvre seront présentés par :
Garo POLADIAN (en français)
Zoulal KAZANDJIAN (en arménien)

DECLAMATIONS en arménien et en français par :
Toros Sbidanian — Varoujan Der-Sarkissian

MUSIQUE : *Anahide Nazarian* (violoncelle),
Laurence Tcheordukian (flûte)

organisée par l'ACAL (association culturelle arménienne de Lyon).

Vendredi, 27 Avril à 20h 30

Salle de l'église arménienne
40, rue d'Arménie — LYON 3e

ENTREE LIBRE

SARL **ARA** TRAITEUR

RAFFI ET ARA POHANYAN

ALIMENTATION
SPÉCIALITÉS DE PRODUITS ORIENTAUX ET EXOTIQUES

106, RUE MOUFFETARD
75005 PARIS
Métro : Censier-Daubenton

Tél. 337 90 69
ouvert tous les jours et dimanche matin
fermé le lundi

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
27
VENDREDI
27 AVRIL
1984

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.689 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.689

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

ԿԱՄ

ԵՐԲ ՁԱԽԸ՝ ԴԺԳՈՀ Է ՁԱԽԷՆ ...

— × —

Միշտ «յանուն Ազատութեան» է, Տիկին Ռոլանէն ի վեր, որ կողմերը կ'ուզեն պարտադրել իրենց տեսակէտները եւ համոզել թէ իրե՛նք իրաւունք ունին, մինչ բուն ազատութիւնը կը կայանայ ոչ մէկ տեսակէտ պարտադրելու մէջ՝ ոչ ոքի: Տարօրինակ կրնայ թուիլ անշուշտ, որ փողոց իջնեն իշխանութեան գլուխ գտնուող վարչակարգի մը կողմնակիցները, մինչ ընդհանրապէս ցոյցերը՝ ընդդիմութեան պէտք է պատկանին:

Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, շուրջ 100 ցոյցերով, հանրային դպրոցի ջատագովնեըը ուզեցին տեսակ մը «Հակա - Վերսայլ» կազմակերպել, այլ խօսքով ցոյց տալ թէ մեծամասնութիւնը՝ հոն չէ ուր կը կարծուի: Հինգշաբթի առտու, ցուցարարներու թիւը ճշգրտօրէն ծանօթ չէր: Փարիզի համար, ՖՆԱԼ-ը (Աշխարհական Շարժումի Ազգ. Կոմիտէ) 500 հազարի խօսք կ'ընէ, մինչ ոստիկանութիւնը 75 հազար հոգի տեսած է: Նոյն հակասական թիւերը կը տրուին գաւառի համար: Անհաւասար յաջողութիւն մըն է ուրեմն, գլխաւորաբար Պուշարէսսաի համար, որ ոչ միայն Աշխարհական Շարժումին, այլեւ՝ Ուսուցիչներու Ազգ. Սենտիքային (անդամ՝ ՖԷՆ-ի) քարտուղարն է եւ մըն - ռանդ մը, որ կ'ուզէ անպայման վերջ տալ պետական նիւթական օժանդակութեան մասնաւոր դպրոցներուն (1960-ի Տըպրէ օրէնք, 1977-ի Կէռմէօր օրէնք, որոնց մանրամասն անդրադարձաւ Կարօ Յովսէփեան՝ «Յառաջ», Ապրիլ 6 - եւ 7 / 8): Պէտք է ըսել որ բացի ցոյցեր կազմակերպողներէն, եւ ցոյցերը գլխաւորողներէն զատ, ընդհանրապէս մնացեալները լաւ չեն գիտեր թէ ի՛նչ բանի ի նպաստ ցոյց կ'ընեն կամ աւելի ճիշդ՝ ի՛նչ բանի դէմ, քանի Ֆրանսացին միշտ բանի մը դէմ կ'արտայայտուի: Այս Չորեքշաբթի ալ, Ֆրանսա, անգամ մը եւս, հակասական պատկեր մը պարզեց, ոչ միայն Պուշարէսսաի ակնկալածը չպարզելով, այլեւ շատ տարբեր պատկերներ պարզելով ըստ հանէ շրջան: Բազմամարդ ցոյցերը համախմբուած են արեւմտեան եւ հարաւ - արեւմտեան կողմը, Մարսէյլ եւ արեւելքը (օրինակ՝ 600 ցուցարարի մասին կը խօսուի Սթրազպուրկի պէս քաղաքի մը համար) մասնակցողներու թիւը շատ ցած եղած է: Իր բնակչութեան համեմատութեամբ, ամէնէն շատ ցուցարար ունեցած է Փէրինեօ: Փարիզի ցոյցին մասնակցած է նաեւ Լիոնէլ Ժոսփէն, ինչ որ ըսել կուտայ շատերուն թէ ընկերվարականները այլեւս ոչ մէկ տարակուսութիւն կրնան ընել Ժորժ Մառշէի մը, երբ ան կը մասնակցի Լոռէնի պողպատի գործատուներու բանուորներու ցոյցին: Արդարեւ, ի՞նչ է կամ ո՞ւր է տարբերութիւնը: Ժոսփէն ալ կը բողոքէր կառավարութեան օրինագիծին դէմ (Սավարի), այն պատճառաբանութեամբ թէ Կրթական նախարարը շատ զիջում ըրած է կաթողիկէ ուսման ի նպաստ: Օրուան գլխաւոր նշանաբաններն էին՝ «Միթերա՛ն, տէր եղիր խոստումներուդ», «աշխարհականութիւն հաւասար է ազատութեան» եւայլն, եւայլն:

Մնաց որ, բուն հարցը, ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի ուսման, հո՛ս չէ, այլ ուսման մակարդակին մէջ է: Էր երբեմն, որ Ֆրանսայի պաշըլիէճ ամէնէն զարգացածն էր, այլ երկիրներու բաղդատմամբ, այսօր Ֆրանսայի համալսարանականնեըուն մէկ կարեւոր մասը, ուղղագրական եւ քերականական տարրական օրէնքներուն ծանօթ չէ: Դեռ կայ պատմութեան դասաւանդումը, որ արդիական մեթոտնեըու շնորհիւ բոլորովին շուարումի բերած է աշակերտը, քանի ժամանակագրական «հնամենի» մեթոտները ջնջուած են: Ուրեմն, ինչպէս գիտել տուաւ Ժորժ Մառբեմն, ինչպէս... չէ, հեռատեսիլէն, կարեւորը հանրային դպրոցին ուսման մակարդակը բարձրացնելն է, որպէսզի ծնողքը չնախընտրէ մասնաւոր դպրոցը: Մնացեալը «փողի» հարց մըն է: Այլ խօսքով եթէ հանրային դպրոցը վերագտնէ իր մակարդակը, շատ բան կրնայ փոխուիլ, հետզհետէ: Ամէն պարագայի մէջ, բուն ազատութիւնը՝ ընտրութեան կարելիութիւն ունենալու մէջ կը կայանայ եւ ոչ՝ պարտադրանքի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 17 / 24)

ԼՈՐԻՍ ԿՐՈՅԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Երեւանի մէջ, Ապրիլ 19-ին, իր մահկանացուն կնքած է Լորիս Մուշեղի Կրոյեան, «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի խմբագրապետը: Ծնած էր 1928-ին՝ Կամոյի շրջանի Սարուխան գիւղը: 1947ին ընդունուած է Երեւանի գեղարուեստա - թատերական հիմնարկի դերասանական լսարանը, զոր աւարտելէ ետք՝ 1951-ին մաս կազմած է «Աւանգարդ» թերթի խմբագրութեան: 1959 - 1969 թուականներուն վարած է կուսակցական զանազան պաշտօններ: 1970-էն ի վեր խմբագրապետն էր «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի, իսկ 1978-էն ի վեր՝ նախագահը Հայաստանի Լրագրողներու Միութեան:

×

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ԴԻՆԱՄՕ» ԿԻԵՒ ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 47-րդ ախոյենութեան վեցերորդ հանգրուանին «Արարատ» իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Կիեւի «Դինամօ»ն, որ կը գլխաւորէր դասաւորումը: Նախորդ խաղի համեմատութեամբ, երբ «Արարատ» իր դաշտին վրայ 1 - 2 արդիւնքով պարտուեցաւ Դոնի Ռոստովի բանակէն, Երեւանցիներու կազմին մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուած են. դաշտ իջած են պատանի յետսապահներ Արթուր Միրզոյեան, Մկրտիչ Մարգարեան եւ Գէորգ Ստեփանեան, որոնք իրենց գեղեցիկ խաղարկութեամբ արդարացուցած են թէ՛ մարզիչին եւ թէ մարզասէրներու ակնկալութիւնները: Առաջին կիսախաղին դաշտին տիրապետած են Երեւանցիները: 22-րդ վայրկեանին, խմբապետ Խորէն Յովհաննիսեան ազատ հարուածով մը գնդակը ղրկած է Կիեւցիներու բերդին անկիւնը՝ բանալով հաշիւը: Սակայն երկրորդ կիսախաղին պատկերը բոլորովին տարբեր եղած է: Նախորդ խաղերուն ալ «Արարատ» միշտ կիսախաղ մը լաւ խաղարկութիւն ունեցած է, իսկ երկրորդ կիսախաղին շրջուած են դերերը: Այդ պատճառով ալ Մոսկուայի «Ֆութպոլ - Հոքէյ» թերթը «Արարատ»ը կոչած է մէկ կիսախաղի խումբ: Այսպէս, օրինակ, Մոսկուայի մէջ «Սպարտակ»ի հետ հանդիպումի ընթացքին, առաջին կիսախաղին պարտուելէ ետք՝ 2-րդ կիսախաղին, Երեւանցիները ուղղակի «քրքրած են» Մոսկուացիներու պաշտպանութիւնը: Նոյնը եղած է Երեւան, ուր 5 - 2 արդիւնքով պարտութեան մատնած են Մոսկուայի «Դինամօ»ն: Պատկերը անփոփոխ մնացած է նաեւ Օդեսայի «Չերնոմորեց»ի (1 - 2), Տաշքենդի մէջ «Պախտակոր»ի (1 - 2) եւ Երեւանի մէջ Դոնի Ռոստովի բանակի (1 - 2) եւ վերջապէս Կիեւի «Դինամօ»ի հետ: Հոս եւս, երկրորդ կիսախաղին Կիեւցիները տիրապետած են դաշտին եւ 89-րդ վայրկեանին նշանակած հաւասարութեան կոլը: Այս խաղէն ետք «Արարատ» կը գտնուէր դասաւորման նախավերջին տեղը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Ապրիլ 17-ի թիւով:

×

ԶՕՐ. ՆՈՒԷՐ ՍԱՖԱՐԵԱՆ ՓՈՂՈՑ

Հայաստանի կառավարութեան որոշումով, Երեւանի քաղաքապետութիւնը՝ Սովետական շրջանի աւան - 3 թաղամասի Ջրվէժեան փողոցը կոչած է «Գեներալ - մայոր Նուէր Սաֆարեան»ի անունով:

×

ԴԵՐԱՍԱՆ ԱՐՄԷՆ ՋԻԳԱՐԽԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԳԻՐՔ ՄԸ

Մոսկուայի «Իսկուստվօ» («Արուեստ») հրատարակչականը լոյս ընծայած է «Արմէն Ջիգարխանեան: Թատրոնի, շարժանկարի եւ հեռատեսիլի մէջ» գիրքը, ուր ներկայացուած է Դաշնակցային Ռուսիոյ եւ Հայաստանի «ժողովրդական արտիստ»ին կեանքն ու գործը:

×

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՏԱՃԱՐԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՐԱՆ ՄԸ

Խորհ. Միութեան Թղթատարի նախարարութիւնը հրապարակ հանած է նոր պահարան մը, որուն վրայ պատկերացուած է Էջմիածնի Է. դարու ճարտարապետական հոյակապ կոթողը՝ Հռիփսիմէ տաճարը: Նկարին տակ արձանագրութիւնը կատարուած է հայերէն եւ ռուսերէն:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԲԱՂՈՒՄԵԱՆ ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

— × —

«Յառաջ»ի Ապրիլ 13-ի թիւով յայտնած էինք, թէ Ապրիլ 15-ին տեղի ունենալիք Իրանի երեսփոխանական ընտրութիւններուն՝ հիւսիսային եւ հարաւային շրջաններու Հայերը, մէկական աթոռի համար ունէին չորսական թեկնածուներ: Թեկնածուներու արժանաւորութիւնը հաստատուած ըլլալով իշխանութեանց կողմէ, ընտրապայքարը սկսած էր Մարտ 31-ին: Սակայն, ընտրութեան վաղորդայնին ստացած «Ալիք»ի Ապրիլ 10-ի եւ 11-ի թիւերէն կ'իմանայինք, որ պատկան իշխանութիւնները վերջին պահուն կը մերժէին 8 հայ թեկնածուներէն երեքին մասնակցութիւնը՝ հիւսիսային շրջանէն Նորայր Էլսայեանի եւ Սերոժ Սուքիասեանի, իսկ հարաւային շրջանէն Մարտիրոս (Մալուս) Պօղոսեանի: «Ալիք» կը գրէր. «Քէյհան օրաթերթը գրել է, որ Պահպան Խորհրդի ընտրութիւններին հսկիչ յանձնախումբը հիւսիսային Իրանահայութեան թեկնածուների դէմ կատարուած գանգատների հիման վրայ յետ է մղել Նորայր Էլսայեանի եւ Սերոժ Սուքիասեանի թեկնածութիւնը»:

Այդ դէպքէն ետք հայկական կազմակերպութիւնները իրենց հովանաւորութիւնը կը կեդրոնացնէին երկու թեկնածուներու վրայ՝ հիւսիսային շրջանէն Վարդան Վարդանեանի, հարաւային շրջանէն՝ Արտաւազդ Բաղումեանի:

«Ալիք»ի Ապրիլ 17 - 19-ի թիւերէն կ'իմանանք, թէ Արտաւազդ Բաղումեան ընտրուած է հարաւային Իրանահայութեան երեսփոխան՝ 5816 քուէներէն շահելով 3223 քուէ (նախկին երեսփոխանը՝ Հրաչ Խաչատրեան ստացած է 2593 ձայն), իսկ Վարդան Վարդանեան՝ հիւսիսային շրջանի, 20.628 քուէով՝ 30.902 քուէի վրայ:

Հիւսիսային Իրանահայութեան նոր երեսփոխանը՝ ճարտարագէտ Վարդան Վարդանեան, ծնած է 1943-ին՝ Նոր Ջուղա, ուր ստացած է իր նախակրթութիւնը, ապա աւարտած Թեհրանի հայկական Քուշեշ - Դաւթեան երկրորդական վարժարանը: 1968-ին շրջանաւարտ եղած է Թեհրանի Համալսարանի մեքենագիտական ճիւղէն: Մասնակցած է հայկական կեանքին. եղած է անդամ «Արարատ» կազմակերպութեան եւ Հայ Համալսարանականներու Ընդհ. Միութեան:

Հարաւային Իրանահայութեան նոր երեսփոխան Արտաւազդ Բաղումեան ծնած է 1954-ին՝ Փերիոյ գաւառի Սանկիպարան գիւղը: Ուսումը ստացած է Նոր Ջուղայի ազգային միջնակարգ, ապա պետական երկրորդական վարժարաններու մէջ: Զինուորական ծառայութենէն ետք յաճախած է Սպահանի համալսարանը եւ աւարտած տնտեսագիտութեան ճիւղը: Ուսանողութեան շրջանին պաշտօնավարած է Նոր Ջուղայի հայկական վարժարանին մէջ:

× Թուրք մամուլի համաձայն (Միլլիյէթ, Ապրիլ 24) բաւական ծանր միջադէպեր պատահած են Թեհրան, Ապրիլ 24ին, Հայերու տողանցքը արգիլուած ըլլալով: Ըստ այս լուրերուն, որոնց կ'արձագանգենք վերապահութեամբ, ձերբակալութիւններ կատարուած են:

×

«ՆԱՅԻՐԻ» ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՅ ՏԵՍՈՒՉԸ ՊԱՇՏՕՆԷ ՀԵՌԱՑՈՒԱԾ

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Ապրիլ 18-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ «Նայիրի» դպրոցին տեսուչը՝ Սամսոն Առաքելեան, հեռացուած է իր պաշտօնէն եւ տեղը նշանակուած ուրիշ մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ հաւանական նախարարապետն է՝ Ռաշիտ Քարամէ, որ տեւնուեցաւ առջի օր նախագահ Ճեմայէլի հետ եւ քանի մը օրէն կրնայ կազմել ազգ. միութեան կառավարութիւն մը, որու մէջ աթոռ մըն ալ պիտի գրաւէ՝ Վալիտ Ճումպլաթ. տիւրզիներու պարագլուխը, առջի օր ընդունուեցաւ Նախագահ Միթերանի կողմէ:

ՏԷՅՎԻՏ ՔԵՆԸՏԻ, սպաննուած ծերակուտական Ռոպըրթ Քենըտիի զաւակը, մեռած գտնուած է Ֆլորիտայի պանդոկի մը սենեակին մէջ: 28 տարեկան, քանիցս բուժարան փոխադրուած էր դարմանուելու համար թմրեցուցիչի ախտէն: Կը թուի թէ զոհ գացած է գեր - չափի մը (օվըրտոզ): Հօրեղբայրը յայտարարած է թէ ընտանիքին յոյսն է որ Տէյվիտ ի վերջոյ գտած ըլլայ այն խաղաղութիւնը, զոր չգտաւ՝ կեանքի մէջ:

ԹԱԹԱՐ - ՄՈՆԿՈՂՆԵՐԻ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ա.

ԺԳ. դարի սկիզբը միջնադարեան Հայաստանի պատմութեան ամենաբարեպատեհ շրջաններից մէկն էր. Զաքարեան Զօրապետների եւ հայրենասէր միւս ուստատէրերի ջանքերով ապահովուել էր երկրի մեծագոյն մասի քաղաքական անկախութիւնը, օտարների պարբերական կամ չընդմիջուող ասպատակութիւններից փրկուած ժողովուրդը լծուել էր խաղաղ - ստեղծարար աշխատանքի: Տեւական խաղաղութիւնն ու տնտեսական վերելքը հիմք էին դարձել շինարարական, գրական ու մշակութային մի այնպիսի աշխուժութեան, որը մեր պատմագիտութեան կողմից պէտք է կոչուէր Արծաթէ դար, ի տարբերութիւն հայրենի գրի ու դպրութեան հիմնադրումին անմիջապէս յաջորդած Ոսկեդարի: Սակայն ճակատագիրը հայ ժողովրդին երբեք էլ հնարաւորութիւն չի տուել վայելելու տեւական խաղաղութեան բարիքը: Կէս դարից էլ պակաս տեւած քաղաքական անդորրը պղտորելու եկաւ թաթար - մոնկոլների տիեզերական աղէտը, որը Հայաստանի վրայ ծանրացած պիտի մնար շուրջ երկու հարիւրամեակ:

Հիւսիսային Չինաստանի եւ մոնկոլական տափաստանների վաչկատուն, ռազմատենչ ցեղախմբերը, որոնք յայտնի էին թաթար ու մոնկոլ անուններով, ԺԳ. դարի սկզբին համախմբուեցին հզօր իշխան ու զօրավար Թեմուչինի գլխաւորութեամբ: Ցեղապետների ղուրուլթայը (համագումար) համամոնկոլական մեծ խաքան - թագաւոր ճանաչեց Թեմուչինին, նրան կոչեց Չինգիզ - խան, որ նշանակում է ծովի - ովկիանոսի թագաւոր («ճինկիզ» - «տենկիզ» - «տենիզ» - «ծով» բառից):

Չինգիզ - խանի գլխաւորած բանակները Չինական մեծ պարիսպն անցնելով, շարժուեցին դէպի արեւմուտք եւ իրենց գերիշխանութեան տակ առան հարեւան ու հեռաւոր երկրները՝ մինչեւ Թուրքեստան՝ Վոլգայի աւազանում: Միջին Ասիայի նուաճումից յետոյ Չինգիզ - խանը հետախուզական նպատակով Կասպից ծովի հարաւային ափով քան հազարանոց մի զօրաբանակ ուղարկեց Անդրկովկաս:

1220 թ. Դեկտեմբերն էր, թաթար - մոնկոլ ասպատակիչները, բուն դնելով Արցախի Մուխանք (այժմ Մուղան) դաշտի տաք ու բարեբեր դաշտում, յարձակումներով կողոպտում, աւերում էին շրջակայ գաւառները՝ հասնելով մինչեւ Վիրք - Վրաստանի մայրաքաղաքը: Տփղիսի մօտ, Խրամ գետի աւազանում նրանց դէմ դուրս եկան հայ - վրացական զօրքերը թագաւոր Գէորգի Լաշայի եւ Իվանէ աթաբեկ Զաքարեանի գլխաւորութեամբ, սակայն ջարդուեցին գլխովին, եւ թագաւորն ու աթաբէկ - զօրապետը փախչելով հազիւ փրկուեցին:

Յետագայում թաթար - մոնկոլներն աւերիչ արշաւանքով ոտքի տակ առին նաեւ Շաքին ու Շիրվանը: Նոյնիսկ անցան Կովկասեան լեռնաշղթան եւ ասպատակ փռեցին Հիւսիսային Կովկասում:

1223 թ. Մայիսին Մոնկոլները Դոնեցկ գետի Կալկա վտակի մօտ ջարդեցին Ռուսների ու Ղփչաղների (Պոլովցիներ) միացեալ զօրքերին եւ հարուստ աւարով ու մօտ ապագայում նուաճելիք երկրների մասին հանգամանալից տեղեկութիւններով վերադարձան Չինգիզ - խանի մօտ:

Թաթար - մոնկոլների այս հետախուզական արշաւանքներից յետոյ ցաւալիօրէն սկսեցին տկարանալ վրաց - հայկական զինական ուժերը: Դրա պատճառը ոչ միայն 1223 թ. մահացած Գէորգի Լաշայից յետոյ վրաց գահին բազմած նրա քոյր Ռուսուդանի անճարակութիւնն էր, այլեւ հարեւան սելճուք - թուրքական պետական կազմաւորումները, որոնցից յատկապէս Խորեզմի սուլթան Ջալալ էտ Տինը 1225 - 26 թուականներին մի շարք ճակատամարտերում յաղթելով վրաց - հայկական զօրքերին՝ տիրեց Գանձակին, Դուինին, ապա աւերեց Տփղիսը: Ժամանակակից արաբ հեղինակ Իպն ալ Ասիրը պատմում է, թէ «մուսուլմանները (տփղիս) քաղաքը գրաւեցին եւ ... կոտորեցին քաղաքում գտնուող բոլոր Վրացիներին՝ չխնայելով ո՛չ հասակաւորներին, ո՛չ էլ երեխաներին, բացի նրանցից, որոնք ընդունեցին Իսլամը եւ արտասանեցին (Ղուրանի) վկայութեան երկու խօսքը («Չկայ ուրիշ աստուած Ալլահից բացի, եւ Մոհամէտը նրա մարգարէն է»): Այդպիսիք փրկուեցին, որովհետեւ Ջալալ էտ Տինը հրամայեց նրանց թլփատել ու հանդերձ թողնել: Մուսուլմանները կողոպտեցին բնակչութեան գոյքը, գերի վերցրին ողջ մնացածներին եւ անչափահասներին տարան ստրկութեան»:

Նոյն վայրագութիւնները կատարել էին նաեւ Հայաստանում: Սելճուքեան 60 հազարանոց բանակը 1225-ի աշնանը հեղեղել էր Դուինը՝ պատճառելով դաժան աւերածութիւններ: Հայ - վրացական զօրամասերը միայն Գառնիի մօտ փորձեցին ճակատ տալ թշնամու անասանձ հորդաներին: Սակայն այստեղ էլ յաղթեցին թշնամու թուական գերակշռութիւնն ու ռազմավարական ճարպկութիւնը, եւ Հայոց երկիրը տրորուեց նուաճողների ոտքերի տակ: Պատմիչն այդ առթիւ դառնութեամբ պիտի յիշէր, որ «խորեզմցիները մեր երկիրն անտէրունչ գտնելով, անխնայ կոտորեցին ու գերեցին, հրդեհեցին քաղաքների, գիւղերի եւ վանքերի շինութիւններն ու տները, նաեւ այրեցին մեր ամբողջ վաստակը եւ կործանեցին այգիներն ու ծառերը, այդ պատճառով էլ սաստիկ սով տիրեց ամէնուրեք» (Ստ. Օրբելեան):

1227 թ. վրաց - հայկական զօրքերը յարձակուեցին Տփղիսի մահմեդական կայազօրի վրայ, գրաւեցին քաղաքը: Իսկ Վայոց ձորի տէր Պռօշ Խաղբակեանը՝ Հակասելճուքեան պատերազմների հերոս Վասակ Խաղբակեանի որդին, որ այս ժամանակ արդէն Հայոց զօրքերի սպարապետն էր, մօտ Դուին, կոտորեց այնտեղ տեղակայուած ջալալէտտինեան զօրքն ու այն մահմեդականներին, որոնք երկու տարի առաջ բռնակալին աջակցելով՝ սրի էին քաշել հայ բնակչութեանը:

Այս մասնակի յաջողութիւնները, սակայն, վճռական նշանակութիւն չունեցան երկիրը փրկելու համար, քանի որ Հայաստանի հարաւային շրջաններում արդէն տիրութիւն էին անում մահմեդական ամիրայութիւնները, իսկ մի քանի տարի յետոյ էլ Հայաստանն ու Անդրկովկասը ոտքի տակ էին տալու թաթար - մոնկոլական պետութեան հիմնական ուժերը:

Այս անգամ թաթար - մոնկոլների արշաւանքների նպատակն էր ոչնչացնել Իրանի հիւսիսում, արեւմտեան մասում եւ յատկապէս Հայաստանի հարաւային շրջաններում իշխող մահմեդական իշխանութիւնները: Մի ռազմերթով նրանք ընդմիջեցին Ջալալ էտ Տինի սուլթանութիւնը, պաշարձակուեցին Առանի կենտրոն Գանձակի վրայ եւ այն հողին հաւասարեցին, ի հարկէ, անխնայ կոտորելով բնակչութեանը:

Այսքանը տեղի է ունեցել 1232 - 33 թուականներին:

1235 թ. Ղարաղորում (մոնկոլ մեծ խաների մայրաքաղաք՝ Օրխոն գետի վրայ. հիմնադրուել է 1220 թ. Չինգիզ - խանի կողմից եւ աւերուել է ԺԶ. դարում) մայրաքաղաքում մոնկոլ աւագանու ժողովը (ղուրուլթայ) որոշեց մեծ արշաւանք սկսել դէպի արեւմուտք, եւ յաջորդ տարին Չինգիզ - խանի թոռ Բաթու - խանն ահռելի մի բանակով գնաց նուաճելու Ռուսաստանը, իսկ Չարմաղան նոյինը (զօրապետ) շարժուեց դէպի Հայաստան ու Վրաստան:

Չարմաղանի զօրքը եւս բանակ դրեց Մուխանք բարեբեր դաշտում եւ այստեղից սկսեց իր ասպատակութիւնները: Կիրակոս Գանձակեցին՝ դէպքերի ժամանակակիցն ու ականատեսը, թաթար - մոնկոլների այս միջոցառումը հետեւեալ խօսքով է ներկայացնում. Չարմաղանի զօրքերը «իրենց ազգ ու տակով եւ ամբողջ բազմութեամբ եկան - հասան Արեւելից աշխարհը եւ իրենց վրանները խփելով, տեղաւորուեցին Մուղան կոչուած դաշտում, որը լի էր ամէն տեսակ բարիքներով՝ ջրով, փայտով, մրգով ու որսով: Այստեղ նրանք ապրում էին ձմեռ ժամանակ, իսկ գարնանն ասպատակ աւեր էին սփռում տարբեր կողմերում, ապա վերադառնում էին եւ բանակում նոյն տեղը»:

Այս ասպատակն ու աւերը նրանք սփռում էին Հայաստանում ու Վրաստանում, քանի որ նախորդ արշաւանքներից հիւծած եւ նորեկ բռնագրաւիչների ձեռքին պղտորուող ահաւոր լուրերից սարսափած վրաց - հայկական զինական ուժերը համարեա անընդունակ գտնուեցին որեւէ լուրջ դիմադրութիւն ցոյց տալու: Եւ դարձեալ նոյն Կիրակոս Գանձակեցու վկայութեամբ՝ հայ ու վրացի զօրապետները միայն «իրենց անձերն էին փրկում՝ փախչելով ամրոցները, ուր որ կարողանում էին: Իսկ Մոնկոլները ամէնուրեք՝ դաշտերում, լեռներում ու ձորերում սփռուեցին բազմերամ մորեխի պէս կամ իբրեւ յորդառատ անձրեւ, որ տեղում է երկրի վրայ»:

Ասպատակիչ թաթար - մոնկոլները իրենց դաժանութեամբ կարծես որոշել էին ստուերի տակ թողնել սելճուք թուրքերին: Ականատես պատմիչները նրանց անգթութիւնների մասին խօսում են սարսափով ու նողկանքով: Արաբ Իպն ալ Ասիրը, որ միայն առաջին արշաւանքների էր վկայ եղել (վախճանուել է 1233 կամ 1234 թ.), դրանք ներկայացնում է իբրեւ «ամենասոսկալի դժբախտութիւնն ու մենաահաւոր աղէտը, որի նմանը գետ չի տեսնուել երկրի վրայ ո՛չ ցերեկը, ո՛չ էլ գիշերը, եւ որը պայթեց բոլոր ժողովուրդների, յատկապէս մուսուլմանների գլխին»:

«Պէտք է ենթադրել, - շարունակում է ալ Ասիրը, - որ այս երկրի ժողովուրդներն այլեւս չեն տեսնի նման մի աղէտ մինչեւ Գոգի ու Մագոգի ժամանակները, երբ լինելու է աշխարհի վերջը: Զի որ նոյնիսկ Նեռը պիտի խնայի նրանց, ովքեր կը հետեւեն իրեն եւ պիտի ոչնչացնի միայն նրանց, որոնք իրեն կը դիմադրեն: Իսկ թաթարները ոչ ոքի չէին խնայում. նրանք կոտորում էին ե՛ւ կանանց, ե՛ւ տղամարդկանց, ե՛ւ երեխաներին: Բացում էին յղի կանանց փորերը, մորթում դեռ չծնուածներին»:

Հայ պատմիչի վկայութեամբ՝ Աղուանքում, Հայոց ու Վրաց երկրներում նրանք ոչնչացնում էին ի՛նչ որ պատահում էր իրենց ճանապարհին. «ամէն ինչ որի էին քաշում՝ թէ՛ մարդ, թէ՛ անասուն, նոյնիսկ շներին: Ոչնչացնում էին բոլոր անասունները, բացի ձիերից, որոնք անմիջապէս իրենց հետ էին վերցնում» (Կիրակոս Գանձակեցի):

Մուղանում բանակած մոնկոլ զօրապետները (նոյինները) վիճակ հանելով իրենց մէջ բաժանել էին Հայոց, Վրաց ու Աղուանից երկրները՝ նահանգ առ նահանգ...

ՋՈՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Որ հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱԶԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ի պատասխան Փրոֆ. Մայրաքի, մի քանի անձեր խօսք առին՝ ըսելու համար որ ոչ մէկ մտաւորական առարկայական վերլուծումներու հակառակ է. սակայն նշեցին որ փրոֆ. Մայրաք սրամտօրէն կ'ըմբռնէ «առարկայականութիւն»ը: Նըշւեցաւ որ մէկ անձի «առարկայական» մօտեցումն ու եզրակացութիւնները «զգացական» կը թուին ուրիշի մը, որ նոյն տուեալները տարբեր վերլուծումով կը քննէ ու տարբեր եզրակացութեան կը յանգի: Ընդհանրապէս վստահելի չէ միա - միտ - վիճակագրական մօտեցումը: Քոմփիւթըրներով օժտուած ամերիկացի մասնագէտներ, օրինակ՝ տնտեսագէտներ, նոյն տուեալները քննելով բոլորովին տարբեր դուշակութիւններ կ'ընեն...:

Ջիւան Թապիպեան ըսաւ որ փրոֆ. Մայրաքի մօտեցումը ունի աւանդական մտաւորականութեան յատուկ ենթադրութիւն մը, այսինքն՝ մտածելը պէտք է ճշմարտութեան ծառայէ: Թէեւ սա կրնայ թուիլ բնականօրէն հակադիր՝ գործնական մարդոց չահախնդիր մօտեցումներուն, բայց եւ այնպէս երկու իրր թէ հակոտնեայ մօտեցումները կը բաժնեն մէկ վտանգաւոր հասարակաց ելակէտ, - մտածումը նախօրօք որոշուած նըպատակի մը պէտք է ծառայէ՝ կամ շահի, կա՛մ «ճշմարտութեան» «Ա փրիօրի» այսինքն՝ առաջուընէ որոշուած նպատակներու մասին մտածել անշուշտ իր տեղը ունի գործնական կեանքի մէջ, ու մտաւորականներ կրնան սատարել անոր: Սակայն պէտք է գոյութեան իրաւունք ունենայ ոչ - օգտապաշտ. մտածում մը՝ որ չի գգար թէ միայն այս կամ այն հարցին լուծում հայթայթելով, այս կամ այն «ճշմարտութիւն» կոչեցեալին ծառայելով կրնայ արդարացնել ինքզինք: Պէտք է որ Զօրեան Հիմնարկի եւ ընդհանրապէս Հայութեան մտքին ու մամուլին մէջ տեղ ըլլայ մտածումի հոսքին (տիսքորս) որ կը թափառի, որ առաջուընէ բեւեռուած գրաստ մը չէ՝ նպատակի մը բեռով, որ կը փնտռէ այն՝ ինչ որ չի՛ գիտեր թէ պիտի գտնէ: Մինչեւ որ Հայութիւնը տեղ չունենայ ոչ - ծառայող այլ ստեղծող այդ մտածումին, պիտի չունենայ «մշակոյթ»՝ բառին ամենալուրջ առումով: Մեր գըրականութիւնը, ինչպէս նաեւ մեր մտաւոր կեանքը, զոհ գացած են «ծառայութեան» գաղափարին, քանի որ միայն ծառայել փորձած են...:

Ժիրայր Լիպարիտեան ըսաւ որ մտաւորականութեան մասին վէճ մը, գոնէ Սփիւռքահայութեան ծիրին մէջ, միշտ քաղաքական բնոյթ ունեցող վէճ մըն է: Պարզ է որ Անթոնիօ Կրամշին (ԾՆԹ. Խ. Թ. 1915 - 1935 թուականներու Իտալացի ամենակարեւոր ձախ - մտաւորականը) շիտակ է, երբ կ'ըսէ՝ «ո՛չ ոք կը գործէ առանց մտածելու»: Արդարեւ, ամէնէն բթամիտ անձը, ամէնէն աւելի գործնականութեամբ յոխորտացող հայկական կազմակերպութեանց ղեկավարներն իսկ կը մտածեն: Սակայն այնքա՜ն աւանդական, կաղապարացած ու մեքենականացած, այնքա՜ն ԱՆԳԻՏԱԿԻՑ է երբեմն մտածումը, այնքա՜ն ծիսական է՝ որ իրե՛նք ալ չեն գիտեր թէ գործէն առաջ որոշում կայ, որոշումէն առաջ՝ վերլուծում - մտածում: Ուրեմն կարելի չէ խուսափիլ մտածումի կենսականութենէն եւ պարտականութենէն: Հարցն այն է որ կարելի պիտի ըլլա՞յ Սփիւռքահայութեան համար, ներառեալ՝ իր առաջնորդ դասին համար, մտածել անկաշկանդ եւ ՃԿՈՒՆ ձեւով, ինչ որ կը նշանակէ՝ մտածել առանց նախօրօք որդեգրուած նպատակներու եւ եզրակացութիւններու: Սփիւռքահայութեան յարափոփոխ վիճակը, որ քիչ մը տարբեր է իւրաքանչիւր երկրի մէջ, ամէն բանէ առաջ կը պահանջէ ճկուն մտածումի կարողութիւնը ունեցող ղեկավար դասակարգ եւ մտաւորականութիւն: Այս ըսել՝ չէ՛ նշանակեր որ ժողովուրդը պէտք չունի մտածելու, որ կրնայ կուրօրէն վստահիլ ղեկավարներուն: Ընդհակառակն, կրանչիի պէս պէտք է շեշտել թէ ամէն մարդ կը մտածէ, նոյնիսկ ամէնէն անգիտակից անձը: Հարցը՝ գիտակից ու ճկուն մտածելակերպ մը որդեգրելն է, եւ մտաւորականութեան հարցը՝ աւոր օրինակ դառնալ է, քոնթեքսթի մը մէջ, որ պէտք է ապահովել:

Փրոֆ. Կարպիս Քորթեան ըսաւ կ'ուզէ անդրադառնալ Արամ Գայլեանի բառին՝ «ազգային մտաւորականութեան» մասին: Հաստատեց որ հայերէն լեզու կայ, սակայն «հայ» գաղափարներ չկան, եւ ուրեմն զուտ հայ, միջազգայինէն անկախ կուսացած հայկական մտաւորականութիւն չի կրնար ըլլալ: Յոյն մշակոյթ «Աթէնքի» ու իր մտաւորականութիւնը «Աթէնքի յատուկ» գաղափարներ մշակելով չէ որ տիրապետեցին համաշխարհային գիտութեան ու մտքի: Պատմութիւնը կարելի դարձուց որ անոնք Աթէնքի մէջ մտածեն՝ համաշխարհային կշիռ ունեցող մտածումներու մասին: Ա՛յս է որ կը ստեղծէ իրական մշակոյթ:

(Շար. ...)

հանդ եւ գաւառ առ գաւառ, որպէսզի նուաճէն, տիրեն, կողոպտեն, աւերեն: Հայ իշխաններից շատերն սկզբում փորձեցին դիմադրել կամ բերդերում ամրացած՝ դիմանալ այդ աշխարհաւեր հեղեղին: Սակայն թշնամին անողորմ էր ու անյաղթահարելի: Կիրակոսը պատմում է, որ այժմեան Գանձասարի վանքի մօտ գտնուող Խոխանաբերդում ամրացած Հասան Ջալալ իշխանը տեսնելով դիմադրութեան անյուսալիութիւնը, հաշտութիւն խնդրեց մոնկոլ Նոյին Ջուղբուղայից եւ առատ նուէրներով իր տիրոյթները փրկեց կործանումից: Սիւնիքի Հրաշկաբերդ ամրոցում պաշարուած Էլիկում Օրբելեանն էլ փրկադնով հաշտութիւն կնքեց Ասլան Նոյինի հետ: Մոնկոլ զօրապետին ընդառաջելով՝ հպատակութիւն յայտնեց նաեւ Իվանէ Զաքարեանի որդի Աւագը, որն այդ ժամանակ վրաց արքունիքի բարձրապաշտօն գործիչներից մէկն էր եւ հիւսիսային Հայաստանի գահերէց իշխանը:

Այսպիսով, նուաճուած էին արդէն Հայաստանի հիւսիսային նահանգները, եւ Մոնկոլները Չարմաղանի գլխաւորութեամբ, երկրի կառավարիչ Աւագ Զաքարեանին էլ իրենց հետ առած, չարժուեցին դէպի Անի: Մոնկոլ Նոյինը նախապէս բանախօսներ ուղարկեց քաղաք՝ առաջարկելով յանձնուել իր ողորմածութեանը: Իշխանաւորները համաձայն էին կատարելու նուաճողի առաջարկութիւնը: Սակայն ժողովուրդն ըմբոստացաւ նրանց դէմ, կոտորեց բանախօսներին եւ քաղաքը պատրաստեց պաշտպանութեան: Նրանց դիմադրութիւնը, ականատեսների վկայութեամբ, յամառ էր ու հերոսական: Եւ յայտնի չէ, Մոնկոլներին կը յաջողուէ՞ր ընկճել ինքնապաշտպանութեան անցած ժողովրդին, եթէ նրա հետ ընդհանուր ճակատ կազմած լինէին նաեւ քաղաքի մեծամեծներն ու Հայոց զօրքը: Սակայն պաշարուածների անմիաբանութիւնը մի կողմից, յարձակուողների մեծաքանակ ուժը, արտասովոր զինավառութիւնը եւ հպատակութիւն յայտնած հայ իշխանների օգնութիւնն էլ՝ միւս, պատճառ դարձան, որ ընկնի Անին: Ներխուժած Մոնկոլներն արեան բաղնիք սարքեցին քաղաքում: Կոտորածից չփրկուեցին ո՛չ հերոսական պաշտպանները, ո՛չ էլ ձեռքները ծալած թշնամու դալըստին սպասողները: Դաժան էին թաթարմոնկոլները, եւ բանախօսների սպանութիւնն ու յամառ պաշտպանութիւնը նրանց դարձրել էին առաւել արիւնարբու:

Երբ նուաճողները այստեղ իրենց գործն աւարտած չարժուեցին դէպի Կարս ու Սուրբ Մարի (Սուրմարի), ամայի էր արդէն Բագրատունեաց չքեղաշուք ոստանը՝ քաղաքամայր Անին, եւ համատարած աւերածութեան ու փլատակների միջից միայն սուրբ տաճարների գմբէթներն էին միտում դէպի վեր՝ որպէս երկնակարկառ բողոք օտար անողորմ նուաճողների եւ սեփական ապիկար իշխանաւորների դէմ:

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՋՈՒՂԱՅԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

ԽՄԲ. - Արգամ Այվազեան հեղինակն է գիտական շուրջ յիսուն յօդուածներու, «Նախիջեւանի պատմա - ճարտարապետական յուշարձանները» (1978), «Նախիջեւանի ԻՍՍՀ հայկական ճարտարապետական յուշարձանները (1981) գիրքերու: Այդ ուսումնասիրութիւններուն մէջ մանրամասնօրէն կը նկարագրուին պատմական Հայաստանի Գողթան, Նախճաւան, Երնջակ, Ճահուկ եւ Շարուր գաւառներու դարաւոր նիւթական ժառանգութեան եւ արուեստի զանազան կոթողները: Մամուլի տակ է հեղինակին նոր ուսումնասիրութիւնը՝ «Ջուղան», նուիրուած միջնադարեան Հայաստանի հռչակաւոր Ջուղա քաղաքին: Ստորեւ՝ «Սովետական Հայաստան» ամսաթերթի Յունուարի թիւէն քաղելով, հատուած մը յիշեալ մենագրութենէն՝ արեւմտահայերէն:

×

Ջուղայի գերեզմանատունը հնադարեան քաղաքէն մնացած յուշարձաններու խումբ մըն է, խաչքարերու կիսաւեր անտառ՝ որ իր ընդարձակութեամբ, խաչքարերու այլազանութեամբ եւ կատարելութեամբ բացառիկ երեւոյթ մըն է, ճարտարապետական, քանդակագործական արուեստի սքանչելի թանգարան: Այս գերեզմանատան՝ անխօս վկաներու՝ տապաններու՝ խոյաձեւ տապանաքարերու տակ կը հանգչին Ջուղա քաղաքը, անոր փառքն ու հռչակը կերտած Ջուղայեցիներու աճիւնները:

Դարերու եւ բնութեան արհաւիրքներէն, մարդուն անողոք ձեռքի աւերումներէն բզկտուած ու ծուատուած Ջուղայի գերեզմանատունը տարածուած է քաղաքին արեւմտեան կողմը, իրարմէ փոքր ձորակներով բաժնուած երեք բլրակներու վրայ ու անոնց շուրջ: Հիւսիսէն հարաւ երկարող եւ մինչեւ Արաքս իջնող լեզուաձեւ գերեզմանատան խաչքարերն ու տապանաքարերը փլուզումներէ ու հեղեղներէ պաշտպանելու համար լեռնալանջերուն որպէս պատուար կառուցած են բարձր պատնէշ - պարիսպներ: Արաքսի եւ պարսպաձեւ լեռներու երակին մէջ սեպուած վաղեմի քաղաքի աւերակներու հետքեր, գեղաքանդակ խաչքարեր ու խոյաձեւ տապանաքարեր, լեռնալանջի եկեղեցիներու ուրուագծուող խօսուն պատկերներ ... Բազմաթիւ կանդուն, թեքուած, արդէն իսկ թիկնած խաչքարերն ու խոյաձեւ տապանաքարերը՝ մեր պատմութեան ու մշակոյթի քարէ մատեանի թերթերը, աննկարագրելի կերպով շատ բան կը պատմեն Ջուղայեցիներու անցեալին ու արուեստին մասին:

Եւ եթէ դուք Ջուղա քաղաքէն ուղղուիք դէպի արեւմուտք, Մ. Թաղիադեանի պատկերաւոր խօսքերով՝ ձեր աչքերուն առջեւ յանկարծ կ'երեւայ այս գերեզմանատունը. «իբրեւ զհեծեալս հրոսակաց՝ գերեզմանք Ջուղայեցւոց ... Տապանակք խրաքանչիւր շիրմաց էին մեծամեծ սալք որձաքարանց. եւ ուրոյն ի սնարից եւ յանոտից նոցա կանգնեալ բարձրաբերձ եւ հզօր խաչքարք, այնքան զարմանալի քանդակապարծն ի ճարտարաց ժամանակիս: Մեռեալք առաւել պատմեն զփառս նախահարց իւրեանց, քան կենդանիք Ջուղայեցւոց»:

Ջուղայի այս գերեզմանատունը հինէն մնացած հայկական ամէնէն մեծ գերեզմանատունն է: Ջուղայի տեղահանութենէն ետք, 1648-ին, ճամբորդ Ալեքսանդր Ռոտէս անցնելով Ջուղայէն, գրած է թէ հոն կանգուն մնացած են տասը հազարյա պահպանուած խաչքարեր: 1971 եւ 1973 թուականներուն կատարած մեր հաշիւներով Ջուղայի գերեզմանատունը մնացած է ընդամէնը 2707 խաչքար: Բացի խաչքարերէ այս գերեզմանատունը կան նաեւ աւելի քան հազար քանդակազարդ, խոյաձեւ, ինչպէս նաեւ երկթեք կազմութեամբ տապանաքարեր: Քաղաքին եկեղեցիներու եւ Ամենափրկիչ վանքի գերեզմանատուներուն մէջ եւ այլ վայրեր կը գտնուին շուրջ 250 ուրիշ խաչքարեր: Այս բոլորէն զատ, զանազան գերեզմանատուներու հողին մէջ թաղուած ու կոտրած խաչքարերու եւ խոյաձեւ տապանաքարերու թիւը՝ մօտաւոր հաշիւներով, կ'անցնի 400-ը:

Ջուղայի գերեզմանատան յուշարձաններու վերոյիշեալ վիճակագրութիւնը կը պարզէ, որ յուշարձաններու ամէնէն մեծ կորուստը տեղի ունեցած է ԺԹ. դարու վերջերը եւ Ի. դարու առաջին տասնամեակները, որոնց ընթացքին անվերականգնելի կերպով Ջուղայի այլեւայլ աւերակներու եւ յուշարձաններու հետ քանդուած են գերեզմանատան հինգ - վեց հազարի հասնող խաչքարերը: Ջուղայի տարածութենէն անցնող երկաթուղիի շինարարութեան աշխատանքներու ականատես Գեղամ Տէր - Գալստեան (Գնունի) 1904 Նոյեմբեր 2-ին «Մշակ» թերթին մէջ լոյս ընծայած «Պեղումներ» Հին Ջուղայում» յօդուածով՝ մեծ ափսոսանքով ու դառնութեամբ արձանագրած է. «Հին Ջուղայի անկումից յետոյ (1605) որպէս վկայ անցեալ փարթամութեան եւ ծով հարստութեան, դեռ մինչեւ այսօր էլ հպարտ եւ անարատ կանգնած է մնացել նրա հռչակաւոր գերեզմանոցը: Բայց բախտը կարծես այդքանն էլ է շատ համարել, եւ ահա Շահ Աբբասից երեք դար յետոյ գալիս է մի նոր, անգութ ձեռք՝ նաեւ գերեզմանոցն աւերելու: Եւ ... ականների խլացուցիչ պայթիւնները նայողին կարծել են տալիս, որ դա երկրորդ փոթորիկն է, որ պայթում է Հին Ջուղայի գլխին»: Ամէնէն հին շրջանի յուշարձանները, որոնց մեծ մասը քանդուած է, կը կրեն Թ. - ԺԵ. դարերու թուականները: ԺԶ. դարու կէսերէն մինչեւ 1605 խաչքարերու արուեստը ծաղկում մը ունեցաւ: Ասեղնագործ նրբութեամբ, ժանեականման ու բազմաձեւ զարդաքանդակներով, արտայայտիչ ու տինամիք խորաքանդակներով ու բարձրաքանդակներով, բոլորադիր վիմագրութեամբ, քարի դեղարուեստական մշակման բարձր արուեստով Ջուղայի խաչքարերը առանձին տեղ ունին ոչ միայն հայկական, այլեւ համաշխարհային քանդակագործական արուեստին մէջ եւ կ'եզրափակեն հայկական արուեստի մենաշնորհ հանդիսացող խաչքարերու զարգացման պատմական ընթացքը:

1914-ին Գողթն շրջելու ընթացքին նկարիչ Մարտիրոս Սարեան այցելելով այս գերեզմանատունը՝ գրած է. «Ջուլֆայում նայեցինք Ջուղայի հանճարեղ խաչքարերը: Եւ խաչքարերի այդ անտառի միջով անցնում էր երկաթուղին ... Խաչքարերն ինձ ապշեցրին իրենց անկրկնելի գեղարուեստական արժէքով, մոտիվների զարմանահրաշ բազմազանութեամբ ու ռիթմով: Միաժամանակ ցնցուած էի, տեսնելով, որ նրանց մի մասը ոչնչացուել են երկաթուղին անցկացնելու ժամանակ»:

Ջուղայեցի քանդակագործ վարպետներէն, դժբախտաբար, միայն քանի մը անուններ ծանօթ են՝ երկու Գրիգորներ, Իսրայէլ և Հայրապետ: Ջուղայական ոճը, փաստօրէն, հայկական խաչքարագործութեան նոր շրջան մը ու դպրոց մըն է: Հետաքրքրականն այն է՝ որ այս ոճը զարգացած ու պարփակուած է առաւելաբար Ջուղայի մէջ (յետագային նաեւ Նոր Ջուղա) եւ չէ թափանցած ու արմատացած նոյնիսկ Ջուղայի մերձ կեդրոններու՝ Ագուլիսի, Շոռոթի, Աբրակունիսի քանդակագործական արուեստին մէջ:

Ջուղայի գերեզմանատան խաչքարերու եւ խոյաքանդակներու արուեստին մէջ իբրեւ թեմա պատկերացուած են կենդանիներ, թռչուններ, բոյսեր, երաժշտական, աշխատանքի եւ զանազան այլ առարկաներ:

ԱՐԳԱՄ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԲԻՐԼԱՅԻ քաղաքապետարանի սրահին մէջ, Ապրիլ 2-ին, նշուած է Դանիէլ Վարուժանի ծննդեան հարիւրամեակը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի եւ գործակցութեամբ Հելլէն Գրողներու Միութեան: Խօսք առած են Գրողներու Միութեան ատենապետը, յոյն բանաստեղծ Նիքիֆորոս Վրեթաքոս, Փեթրոս Սփենծիս եւ Կիրակոս Մկրտիչեան, անդրադառնալով Դանիէլ Վարուժանի կեանքին ու գործին: Գեղարուեստական բաժինին հանդէս եկած է երգչուհի Ծաղիկ Գազանճեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Յակոբ Ճէլալեանի:

×

ՊՈՍԹԸՆԻ Համազգայինի կազմակերպութեամբ, Ապրիլ 4-ին, Պելմոնթի Հայ Սքուլի սրահին մէջ հանդէս եկած է Փըրանսահայ Նաւասարդ պարախումբը: Ներկայ եղած են 800 հոգի: Նուագախումբի ընկերակցութեամբ 32 երիտասարդ - երիտասարդուհիներ ներկայացուցած են հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական 22 պարեր: Մասնաւոր գնահատանքի արժանացած են Բերդ պարը, Հովիւներու պարը, Սասուն, Վաղարշապատ, Շալախօ, Եաման եար, Էնզելի, Տուիդ, Մանողներ եւ այլ պարեր:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

7

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

Ծաշէն վերջ, անտառային նոր պտոյտ մըն ալ կ'ընեն անոնք, բացուտքէ մը օդտուելով: Իրարու վարժուած են արդէն: Մառի Ռուտոլֆը հանդարտ կը տեսնէ, յօնքերուն միջեւ գտնուած կնճիռը անհետացած է: Միայն անցեալը, մտահոգութիւններով ծանր անցեալը վախ կը պատճառէ անոր: Բայց Ռուտոլֆի աչքերը, իրենններուն պէս, դէպի ապագան դարձած են: Վայրկեան մը, անիկա անգամ մըն ալ կը խորհի թէ Ռուտոլֆ ինչե՛ր կը լքէ իր սիրոյն համար ... : Օր մը, դանձարանին մէջ Շարլմանեի թագը տեսած է, ոսկիէ թագ մը՝ գոհարներով դրասանդրուած: Աչքին տակով Ռուտոլֆի կը նայի, ու այս սիրելի գլուխը կը տեսնէ տասն անգամ դարաւոր թագին տակ: «Ի՜նչ գեղեցիկ պիտի ըլլար: Եւ իմ պատճառով ...»: Իր անձնազոհութեան վրայ չի խորհիր, իր երիտասարդութեան աստուածային ծաղիկին ու վերջին ժամերու սարսափներուն՝ որոնք այնքան մօտեցած են: Կը հրճուի այն գաղափարէն թէ Ռուտոլֆին կ'ընկերանայ դէպի հոն, ուր ան որոշած է երթալ: Կրնա՞ր միթէ թողուլ որ անիկա առանձին ընէ այս ճամբորդութիւնը ուրկէ ոչ ոք կը վերադառնայ: Ռուտոլֆ երջանիկ է շնորհիւ իր սիրածին ներկայութեան ... :

Մառի կը վախնայ այս սիրելի հիւանդին վերջալոյսին համար: Անմիջապէս լամբարները բերել կուտայ:

- Կ'ուզեմ նամակ մը գրել, կ'ըսէ Ռուտոլֆ:

Մառի մտահոգութեամբ անոր կը նայի: «Դեռ գործե՞ր ունէր արդեօք: Նորէ՞ն կը կապուի արդեօք կեանքին որ իրմէ կը փախչի»:

Ռուտոլֆ կը հասկնայ զայն առանց խօսելուն:

- Միայն մօրս պիտի գրեմ ... : Այս տեղին շատ մօտիկ, Ալլանտի անտառին մէջ գերեզմաննոց մը կայ: Թող մեզ երկուքս քով քովի թաղեն: Բոլոր անոնք որ իրենց սիրոյն մէջ կը տառապին հակառակութիւններէ, ծաղիկներ պիտի բերեն մեզի եւ պիտի աղօթեն մեր շիրմին վրայ: Անիկա միշտ ծաղկազարդ պիտի ըլլայ, եւ մեր քունին մէջ, սիրահարներու փըսփըսուքը պիտի լսենք:

Մառի ալ կը գրէ իր մօրը, քրոջ եւ եղբօրը: Ներողութիւն կը խնդրէ այսպէս մեկնած ըլլալուն համար: Իր կեանքը յաւիտեան կապած է Ռուտոլֆի կեանքին: Այս աշխարհին մէջ հանդիստ չեն ձգեր զիրենք: Պարզուկ եւ սիրալիր բառեր կը գործածէ: Կ'ըսէ եղբօրը որ չլայ եւ կը խոստանայ միւս աշխարհէն հսկել իր վրայ:

Ու ահա ընթրիքը. միայն Հօյօսը ներկայ է: Իշխան տը Քօպուրկ Վիէննա վերադարձած է, Հօֆպուրկի մէջ ընտանեկան ճաշկերոյթի մը ներկայ ըլլալու:

Գիշերը, վերջապէս: Անոնք իրար գըրկած կը մնան, չեն խօսիր, եւ ոչ ալ հազարաւոր զգացանքներ կը փոխանակեն հասարակ սիրահարներու պէս: Մառի չի գիտեր թէ ինչ որոշած է Ռուտոլֆ: Ե՞րբ պիտի ըլլայ վախճանը: Չի հարցներ: Յոգնութենէն ընկճուած կը սրսփայ անոր բազուկներուն մէջ, ու կը մրմնջէ.

- Ա՜խ, երանի թէ ալ բնաւ չարթըննայի:

Եւ գիտակցութիւնը կը կորսնցնէ: Քունը համբոյր մը կը քարացնէ անոր կիսախուփ շրթունքներուն վրայ: Անիկա կը քնանայ, ապահով, տղու մը պէս երջանիկ: Գիշերը իջած է իր վրայ, Ռուտոլֆի վրայ: Մառի կ'երազէ եւ կը ժպտի: Չի զգար որ իր քով մարմին մը կը շարժի ու կը հեռանայ. չի լսեր խուլ հեծեծանք մը, ոչ բացուող դզրոցի մը աղմուկը, ոչ ալ պողպատէ հնչիւն մը ... : Անիկա պատուհանէն մաղուող անորոշ լոյսին մէջէն չի տեսներ զարհուրանքի թալաւորը որ դայլի ոտքերով կը յառաջանայ:

Առաջնակի առաջին պայթիւնը արթընցուց Լօշէքը որ իր տիրոջմէն հեռու չէր պառկեր: Նորէն քնացաւ, սակայն, առանց դուշակելու թէ ուրկէ կրնար ըլլալ պայթիւնը: Որսորդ մըն էր. անտառակոյս ... : Բայց եւ այնպէս, ելաւ: Հագիւ իշխանին սենեակը տանող նրբանցքը հասած էր, դրան ետեւ երկրորդ հարուած մը պայթեցաւ. դրան վրայ խոյացաւ: Կղպուած էր: Այդ միջոցին հասաւ կոմս Հօյօս: Երկուքը մէկ դուռը խորտակեցին:

(Շար. 83)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԻԼԸՄՈՊԼԸ. - Տիկին Արսինէ Խըտըրշեան 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Կարապետ Խըտըրշեանի մահուան 9-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

×

ԼԻՈՆ. - Մամբրէ Տէր - Պետրոսեան խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկ. Շաւարշ Խաչատուրեանի եւ զաւակնե-րուն, իրենց կնոջ եւ մօր մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՆՈՒԷՐ

Տէօփնէն Տէր եւ Տիկին Կարօ Ժամկոչեան 200 Ֆ կը նուիրեն Կեսարիոյ Հայրենակցական Միութեան (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

- ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑ -

ՍԷՆ - ՌԱՖԱՅԷԼ

Կիրակի, Մայիս 6-ին, նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերու (Պօմոն - Ս. Ժերոմ, Պլ. Օտտօ եւ քաղաք): Փափաքողները պէտք է հեռաձայնեն հետեւեալ ընկերուհիներու, արձանագրուելու համար. -

ՄԱՐՍԷՅԼ (քաղաք). -	91 - 24 - 98
Ս. ԺԵՐՈՄ. -	66 - 28 - 33
ՊՕՄՈՆ. -	87 - 17 - 54
ՊՈՒԼ. ՕՏՏՕ. -	69 - 03 - 00

Conférence à NICE

par le Professeur

François RIGAUX

PRESIDENT DU

« TRIBUNAL PERMANENT DES PEUPLES »

au sujet de la récente sentence

sur le génocide des Arméniens

Samedi 28 Avril à 16 h. 30

amphithéâtre 202 de la faculté de droit et des sciences économiques de Nice

34, av. Robert Schuman

à l'étoile

Concessionnaire

AUSTIN ROVER

Mini

METRO

M-G

TRIUMPH

ROVER

OUVERT SAMEDI

CREDIT MAXIMUM

Gd choix de voitures

Occasions garanties

carrosserie mécanique

Service Après-vente

Pièces détachées

ARC DE TRIOMPHE AUTOS

30, rue de TILSITT 380-55-11

amp

LE YAN'S CLUB

présente

SEMAINE CULTURELLE

DU 24 AVRIL

RECITAL A DEUX PIANOS

GISELE et CHANTAL ANDRANIAN

Au programme : **Johannes BRAHMS, Arno BABADJANIAN, Anton DVORAK, Aram KATCHATURIAN, Serge RACHMANINOFF.**

Le samedi 28 Avril, à 21h très précises.

Dîner à 22h 30 sur réservation

5, Avenue Reille 75014 Paris

Tél. : 589. 20. 48

RECHERCHE

Prêt à porter féminin en gros recherche jeune homme 25-30 ans — français correct exigé et si possible l'arabe - de préférence libanais- pour livraisons et expéditions.

Se présenter de 10h 30 à 12h 30 et de 15h à 17h.

G. KAZAZIAN

40, Rue des Jeuneurs — 75002 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սատուր Հոլոքիկեանի թաղման առթիւ. - Վարուժան Պօզաճեան 200 ե. պ., Միշէլ Գաբրիէլեան 200 Ֆ., Զարմայր Ալիքսանեան 100, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Ստեփանեան 100, Գալուստ Ահարոնեան ընտանիք 200 ե. պ., 200 Ֆ. ԺԱՖ-ին, 100 դպրոցին, Պերճ Կարապետեան 100 ե. պ., Վրէժ Ելքովանեան եւ աղջիկը 300, Տրդատ Գույումճեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Զենովք Շիրինճեան 300, Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան 500, Տէր եւ Տիկին Թորոս Աթոյեան 250, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան 500, Տիկին Էլիզ Զրբաշեան 250 Ֆ., Քէօնճեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Հրայր Փիլիկեան 100, Պ. Խորէն Մուրատեան 50, Պ. Սամուէլ Մարճոյեան 100 Ֆ. ե. պ., 100 Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ մարզական խումբին, 100 ԺԱՖ-ին, ԺԱՖ-ի Մարսէյլի մասնաճիւղը ե. պ. 500 Ֆ., Պ. Ժաք Վարժապետեան 50, Պ. Եղիա Կարապետեան 50, Պ. Ժաք Փափազեան 300, Ժիլպէր Հոլոքիկեան եւ Լիւսի Գույումճեան 10.000 Ֆ. ե. պ., 2000 Հ. Բ. Ը. Մ.եան, 2000 Ֆ. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին:

Արամ Սանտըգեան սարկաւագի հոգեհանգստեան առթիւ. - Այրի Տիկին Մաթիլտ Սանտըգեան 300 Ֆ. ե. պ., 300 Ֆ. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Այրի Տիկին Իթիլպարեան 100, Այրի Տիկին Տատուրեան 100, Այրի Տիկին Մ. Եավէր 100 Ֆ.:

Ծատուր Շեղիկ Մորոյեանի հոգեհանգստեան առթիւ. - Տիկին Ջաննի (ծնեալ՝ Մորոյեան) 1000 Ֆ. ե. պ.:

(Շար.)

ARMENIE 1984

DÉPARTS	RETOURS
31 MAI	10 JUIN
30 JUIN	13 JUILLET
14 JUILLET	27 JUILLET
04 AOUT	17 AOUT
18 AOUT	31 AOUT
01 SEPT.	14 SEPT.
15 SEPT.	28 SEPT.
06 OCT.	19 OCT.
26 DEC.	08 JAN.

Nos voyages comprennent des séjours simples, et des circuits. POSSIBILITE DE VOYAGES INDIVIDUELS... CONSULTEZ NOUS!

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	WASTEELS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	87, La Canebière
75001 PARIS	69003 LYON	13001 MARSEILLE
Tél. (1) 261 - 51 - 13	Tél. (7) 860 - 13 - 66	Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 29

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ 1915-ԻՆ ԹՈՒՐՔ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ՀՐԱՀԱՆԳՈՒԱԾ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 1 500 000 ՀԱՅ ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ի ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.-Ի

Ծայրագոյն Պատրիարք եւ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

ԵՒ

ԺՈԶԷՖ ՖՐԱՆՉԵՍՔԻ-Ի

Ալֆորվիլի Քաղաքապետ, վաղ ոչ Մարնի Գերագոյն խորհուրդի փոխ Ատենապետ, Հանրային Ապահովութեան Նախարար

10.30	ՊԱՏԱՐԱԳ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍՐԲ. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆ
12.30	ԹՓՈՐԹ ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ ԴԷՊԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ՎԱՅՐԸ
13.00	ԽԱՉՔԱՐ-ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ, ԳԱՌՆՕ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ

Կազմակերպուած Ֆր. Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի կողմէ՝

Մայիս - 15-էն - Մայիս 23 -

Արձանագրութիւններու եւ տեղեկութիւններու համար, հեռաձայնել մինչեւ Ապրիլ 15

888 - 92 - 51

կամ երեկոյեան ժամը 20.30էն յետոյ՝

854 - 22 - 93

MESSE à NOTRE-DAME de PARIS

DIMANCHE 29 AVRIL A 16 H.

En commémoration du 69ème anniversaire de nos Martyrs de 1915, Mgr Grégoire GABROYAN célèbrera la messe pontificale à NOTRE-DAME de Paris, à 16 heures. Son Exc. Mgr Daniel PEZERIL, Evêque Auxilliaire de Paris prononcera l'homélie.

×

A l'issue de la cérémonie, les fidèles sont invités à une réunion amicale, vers 19 heures, au Centre Saint MESROB, 10bis, rue Thouin, 75005 Paris (Métro : Cardinal Lemoine ou Monge)

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 69ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ

Կիրակի, Ապրիլ 29, ժամը 13-ին, Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ, 12 - 14 ռիւ Սէն - Պազիլ:

Նախաձեռնութեամբ՝ կեդր. վարչութեան, մասնակցութեամբ՝ Վիէնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն: Հասոյթը կը յատկացուի՝ Թրիպլինալ Փերմանանին, Վան եւ Պելկրատ գործողութեանց յանձնախումբերուն:

Կը նախագահէ. - ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսի. - ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին. - Տիկին Աստղիկ Սարաֆեան (արտասանութիւն), Տիկին Մարի Եազըճեան (երգ):

Տեղերը ապահովել. -

Աւտոյեան 70 - 02 - 33, Բաբայեան 66 - 30 66, Կրասեան 93 - 32 - 18

Մասնակցութիւն՝ 120 Ֆ.:

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille

tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
28-29
SAMEDI-DIMANCHE
28-29 AVRIL
1984

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.690 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.690

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅԿ. ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ՍԻՄՓՈԶԻՈՄԻ ՆԻՒԹ

Ե՞ՐԲ ՆՈՐ ԲԱՆ ՄԸ ՊԻՏԻ ԸՍՈՒԻ...

ԳԱԼՈՎ ԱՅԴ «ՀԱՅՈՒՆ» ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ···

×

Անգարայի համալսարանին մէջ, Ապրիլ 17-ին, *սիմփոզիոմ* մը բացուած է, նիւթ ունենալով հայկական եւ միջազգա-յին ահաբեկչութիւնը: Նոր բան ըսող չկայ, ինչպէս կը հաստատուի: Թուրքը, երբ է պարզ Մէհմէտ մը կամ համալսարանի փրոֆէսէօր, յանկերգ մը գիտէ, միշտ նոյն եղանակով, այդ է զոր կ'երգէ: Ամերիկացին ալ այդ երգը սորվեր է: Հայեր, մեռած են, ճիշդ է, ի՞նչպէս, ուղէ, հիւանդութենէ, քոլերայէ եւայլն: Այս քանի մը հարիւր հազար Հայերու դէմ երկուուկէս միլիոն Թուրք ջարդուեր է...: Գալով այն երանելի «Հայուն», Տիգրան Գէորգեանի, որ մինչեւ Փարիզի դատարանն ալ փութացած էր, զովքը հիւսելու համար Թուրքիոյ եւ Թուրքին, չի զարմացներ: Նման «Հայեր» միշտ եղած են: Կը թուի, որ այս մէկը արդարացումն իսկ չունի որ Թուրքը իրեն «կը թելադրէ» այդպէս արտայայտուիլ, այլ իմնաակոչ «խուշկիւզար» մըն է, այսինքն՝ փութկոտ ծառայ մը···:

×

Անգարայի Համալսարանին կողմէ կազմակերպուած եւ միջազգային եւ հայկական ահաբեկչութեան նուիրուած սիմփոզիոմը Անգարայի մէջ սկսաւ բազմաթիւ դասախօսներու, մասնագէտներու ու օտար ատենախօսներու մասնակցութեամբ: Բազմաթիւ տեղացի ու օտար գիտականներ, իրենց դասախօսութեան ընթացքին պնդեցին թէ միջազգային ու հայկական ահաբեկչութեան ետին Սովետները կը գտնուին ու Սովետական Միութիւնը, սկսելով իր դրացիներէն, բազմաթիւ երկիրներու մէջ ներքին պատերազմը կը հրահրէ, կործանելու համար այդ երկիրները:

Բացման ուղերձը արտասանեց համալսարանի վերատեսուչ փրոֆ. Թարըք Սօմէր, որ հաշուեկշիռը ըրաւ հայկական ահաբեկչութեան ցարդ կատարած արարքներուն, ապա յիշեցուց Վանի մէջ Անգլիացիներու հիւպատոսին 1896 Մարտ 4 թըւակիր նամակէն նախադասութիւն մը, ուր ան կ'ըսէր թէ «Անատոլուի մէջ պատահածներէն պատասխանատու են հայկական յրոսախումբերուն կողմէ գործըւած ոճիրները»:

Թէքսասի Համալսարանի դասախօսներէն փրոֆ. Մէթին Թամգոչ եւս դասախօսութիւն մը ըրաւ «Միջազգային ահաբեկչութեան ու Սովետներու կապը» նիւթին շուրջ եւ ըսաւ որ ԱՍԱԼԱ անկախ նպատակ մը չունի, պարզապէս որպէս գործիք կը գործածուի Սովետական Միութեան կողմէ:

Ելոյթ ունեցաւ նաեւ Ուաշինկթընի Թրքական հետազօտութիւններու ինսթիթիւի անդամներէն տոքթ. Հիթ Լաուրի, որ բաղդատութիւն մը ըրաւ 19-րդ դարու հայկական ահաբեկչութեան եւ այսօրուան հայկական ահաբեկչութեան միջեւ ու ըսաւ որ այս երկուքն ալ չափազանց կը նմանին իրարու: Ան սապէս խօսեցաւ.

«Հայերու զանազան առաջնորդները յայտարարութիւններ կ'ընեն ըսելով որ «մենք ահաբեկչութեան համամիտ չենք, բայց դուք ալ պէտք է հասկնաք թէ երիտասարդները ինչպիսի ընդվզումով է որ կը սատնձնեն այդպիսի ձեռնարկներ», բայց այսպիսի յայտարարութիւններ իրականութեան մէջ ահաբեկչութեան զօրավիգ կանդնիլ կը նշանակեն:

Քուիզվիլ համալսարանի դասախօսներէն փրոֆ. Ճասթին Մաք Քարթի եւս արտայայտուեցաւ հայկական ահաբեկչութեան ու հարցին մասին եւ ան մի առ մի ջրելով Հայոց պնդումները, ըսաւ որ հայ երիտասարդները այնպէս կը դաստիարակուին որ իբրեւ թէ Թուրքերը արգելք եղած են անոնց Պետութիւն մը կազմելուն եւ սպաննած են մէկուկէս միլիոն Հայեր: Այս պատճառաւ հայ երիտասարդները, սերունդներէ ի վեր, լեցուած են Թուրքերու դէմ ատելութեան զգացումներով: Մինչդեռ վստահելի վիճակագրութիւններ ցոյց կուտան, որ ցեղասպանութիւն մը գոյութիւն չունի: Ճշմարտութիւն է որ 1915 եւ 1922 թուականներուն միջեւ հարիւրհազարաւոր Հայեր Անատոլուի մէջ անհետացած են, բայց անոնց քովն ի վեր երկուքուկէս միլիոն Իսլամներ ալ մեռած գացած են: Բայց Հայերուն մեծ մասը զոհ գնաց ոչ թէ կազմակերպեալ ցեղասպանութեան մը, այլ սովի, քոլերայի կամ թիֆիւսի: Գալով տեղահանութեան խնդրին,ատոր մեծագոյն պատասխանատուն Ռուսիան է:

Ապրիլ 17-ի նիստին խօսք առած էր նաեւ Պատրիարքարանի Խորհրդակցական Մարմնի Ընդհանուր Քարտուղար Տիգրան Գէորգեանի, որ խօսեցաւ «Հայկական ահաբեկչութեան տեղը միջազգային ահաբեկչութեան մէջ եւ Թուրքիոյ հայ համայնքի զգացումները» նիւթին շուրջ: Գէորգեան ըսաւ որ հայկական ահաբեկչութիւնը դարբնուած է պարզապէս որպէսզի Թուրքիա անջատուի ՕԹԱՆ-ի շըրջանակէն: Հայկական Պետութիւն մը հիմնելու ծրագիրը Սեւրի դաշնագրին նման թուղթի վրայ մնալու դատապարտուած երեւակայական ծրագիր մըն է: Թուրքիոյ Հայութիւնը միշտ կը պախարակէ Թուրք դիւանագէտներու դէմ գործուած անմարդկային ոճիրները: «Մենք, ըսաւ ան, Թուրքիոյ մէջ հանգիստ ու երջանիկ կեանք մը կ'ապրինք մեր դպրոցներով, եկեղեցիներով ու առեւտրական կեանքով: Այս երկրին դրօշակը մեր ալ դրօշակն է եւ գործուած ոճիրները մեր ճակտին քսուած մուր մը կը նկատենք» ըսաւ Տիգրան Գէորգեան:

ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

Սովետական դեսպանատունը հակազդեցութիւն ցոյց տուաւ Անգարայի սիմփոզիոմին եւ սիմփոզիոմին բացումէն առաջ հաղորդագրութիւն մը հրատարակելով պնդեց թէ անհիմն են Սովետական Միութիւնը միջազգային ահաբեկչութեան ետին տեսնելու պնդումները: Ահաբեկչութիւնը ներհակ է խորհրդային աշխարհահայեացքին եւ քաղաքականութեան:

Խորհրդային դեսպանատունը ըսաւ որ նմանօրինակ պնդումներ կը ձգտին թըշնամական զգացումներ ստեղծել մտքերու մէջ Սովետներու դէմ:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅ ՏԵՍՈՒՉ ՄԸ ԵՒՍ ՊԱՇՏՕՆԷՆ ՀԵՌԱՑՈՒԱԾ

«Յառաջ»ի Ապրիլ 27-ի մեր թիւով յայտնած էինք, թէ Թեհրանի հայկական «Նայիրի» վարժարանին տեսուչը՝ Սամսոն Առաքելեան, հեռացուած է իր պաշտօնէն եւ տեղը նշանակուած ուրիշ մը: «Ալիք»ի Ապրիլ 21-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ յիշեալ դէպքէն երկու օր ետք՝ Ապրիլ 19-ին, նոյն դպրոցի նախակրթարանի բաժնի տեսուչը եւս՝ Գէորգ Առուլեան, պաշտօնէ հեռացուած է: Սամսոն Առաքելեան ուղեցոյց (միջնակարգ) բաժնի տեսուչն էր: Զոյգ տեսուչներու պաշտօնազրկումը մեծ յուզում յառաջացուցած է աշակերտներու եւ ծնողքներու մօտ: Ծնողքները եւ ազգային իշխանութիւնները դիմած են պատկան մարմիններուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՋԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԱՇԻՏ ՔԱՐԱՄԷ, *սիւննի, Լիբանանի կառավարութեան պետ նշանակուեցաւ, ինչպէս կը նախատեսուէր: Քարամէ, Սուրիոյ ամէնէն հաւատարիմ զինակիցներէն մէկն եղած է եւ իր նշանակումը կը նուիրագործէ Սուրիոյ տիրապետութիւնը Լիբանանի վրայ: 63 տարեկան, ամուրի, քիչ բոլ՝ շատ հասկցնելու համար, Ռաշիտ Քարամէ աւատապետական հարուստ ընտանիքի մը զաւակն է, աւանդական կերպով Տրիպոլիսի երեսփոխան է, նախկին փաստաբան (շրջանաւարտ Գահիրէի համալսարանէն): Նախարարապետ էր 1975-ին երբ սկսաւ լիբանանեան պատերազմը, իր դէմ ունեցաւ քրիստոնեաները:*

ԿՐԱՍՆՈԴԱՐՍԿԻ (*Խորհ. Միութիւն*) *ճաշարաններու շարքի մը տնօրէնուհին մահուան դատապարտուած է գեղծարարութեան համար: Ըստ՝* Ռուսի Սովիէթիք *թերթին, 1972-էն 1982 յաջողեր է իրեն հաշւոյն անցընել կէս միլիոն ռուբլի (5 միլիոն Ֆ.), սախելով իրեն ենթակայ պաշտօնեաներուն որ կաշառք տան եւ խարդախելով հաշիւներուն վրայ եւ պահեստներուն: 50 հազար ռուբլի ալ կերցուցեր է, որպէսզի մեղսակիցները լռեն:*

ՊՈԼՍՈՅ *զինուորական ատեանը եօթնական տարի բանտարկութեան դատապարտած է երկու ոստիկաններ, որոնք կասկածելի մը ցմահ չարչարած են: Զոհը Պոլսոյ համալսարանի ուսանող մըն էր, որ իբրեւ կասկածելի ձերբակալուած էր 1980-ին:*

ՄԱՐՍԷԼ ՓՐՈՒՍԹԻ *անտեսուհին՝ Սելեսթ Ալպարէ մեռաւ 94 տարեկանին: Այս կինը, որ գրագէտին ծառայութեան մըտած էր, անոր վարորդին հետ ամուսնանալով, ութ տարի մեծ նուիրումով խընամած է Փրուսթը, որու հիւանդ վիճակը երթալով կը ծանրանար, մինչեւ մահը՝ 1922-ին: Սելեսթ, երկար տարիներ լուռ մնալէ ետք, 1973-ին պատմած է իր յուշերը՝ «Պարոն Փրուսթ» հատորով մը, գիտակից որ ի վերջոյ պարտի հանրութեան յանձնել՝ ինչ որ տեսած է եւ ապրած Փրուսթի մտերմութեան մէջ: Ինք ալ ներկայ է գրագէտին գործին մէջ, զանազան տիպարներով: Մայիս 9-ին, գերման բեմադիրի մը պատրաստած ֆիլմը՝ «Սելեսթ» կը ներկայացուի Ֆրանսայի մէջ: Սելեսթի մահով, գրագէտին վերջին վկան է, որ կը մեկնի, ինչ որ ըսել կուտայ «Իւմանիթէ»ին թէ՝ Փրուսթ երկրորդ անգամ կը մեռնի:*

Լ. ՖԱԲԻՒՍ *Լոռէն գնաց, 2-րդ անգամ ըլլալով, յայտարարելու համար թէ աշխատանքի 4000 պաշտօն պիտի ստեղծուի: Մեծ խանդավառութիւն չի տիրեր, այս անգամ, այլ՝ սպառողական գիրք մը:*

ՔԱՈՒՆԹ ՊԷՅԶԻ, *ճազի մեծագոյն անուններէն մէկը, մեռաւ Ֆլորիտա, 79 տարեկանին, չարոյքի* (փանքրէաս) *խըլիրդէ: Դաշնակահար, յօրինող, դեկավար, Պէյզի անունը, նման՝ Ամսթրոնկի, կը մնայ սեւամորթ երաժշտութեան պատմութեան մէջ:*

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ *ֆրանսացի պահակազօրք մը սպաննուած է, ըստ սովորութեան՝ «անծանօթ»ներու կողմէ:*

ՆԱԽԱԳԱ ՀՄԻԹԵՐԱՆ *Ուրբաթ օր Հռոմ գնաց եւ Երկուշաբթի ալ՝ Աթէնք: Այս երկու այցելութիւնները կը կատարուին, Եւրոպայի Հասարակապետութեան հերթական նախագահի (վերջին օրերն են) իր պաշտօնին ծիրին մէջ:*

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 17 / 24)

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ ԳՈՐԾԵՐԷՆ ՆՈՐ ՀԱՏՈՐ ՄԸ

Երեւանի Համալսարանի Հրատարակչականը «Ուսանողի գրադարան» մատենաշարով լոյս ընծայած է Եղիշէ Չարենցի պոէմներէն եւ բանաստեղծութիւններէն ստուար հաւաքածոյ մը, զոր կազմած է Գառնիկ Անանեան: 40 հազար տպաքանակով լոյս տեսած գիրքին մէջ տեղ գըտած են «Երկերի ժողովածու»էն դուրս մնացած կարգ մը գործեր:

×

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ՉՈՐՍ ՄԻԼԻՈՆ՝ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ

Հայաստանի բնակչութիւնը, որ ներկայիս 3 միլիոն 300 հազար է, ժողովրդագիրներու գուշակութիւններով՝ յառաջիկայ տասնամեակի սկիզբը կ'անցնի 4 միլիոնի սահմանը: Բնակչութիւնը տարեկան կ'աւելնայ մօտաւորապէս 80 հազարով: Կարեւոր փոփոխութիւններ կը կատարուին նաեւ քաղաքներու կեդրոնացման տեսակէտէն: Քաղաքներու մէջ կը բնակի բնակչութեան մօտ 73 տոկոսը, մինչդեռ ներկայիս այդ թիւը կը կազմէ 65 տոկոս: Կ'աճի նաեւ աշխատունակ բընակչութեան թիւը: Բնակչութեան աճին վրայ կ'ազդէ նաեւ ամուսնութիւններու թիւին յաւելումը: Տակաւին քանի մը տարի առաջ Հայաստանի մէջ տարեկան 20 հազար ամուսնութիւն տեղի կ'ունենար: Անցեալ տարի 25 հազարը անցաւ: Տարուէ տարի Հայաստանի բնակչութիւնը աւելի ու աւելի կ'երիտասարդանայ: Ներկայիս քաղաքացիներու գրեթէ կէսին տարիքը չանցնիր 25-ը: Ժողովրդագիրներու նախատեսութիւնները կ'օգտագործուին Հայաստանի տնտեսական եւ ընկերային զարգացման յառաջիկայ հնգամեակի ծրագիրը (1986 - 1990) կազմելու ատեն:

×

ՀԱՅ ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նովոպոլոցկ (Բելոռուսիա) տեղի ունեցած ծանրաբարձութեան խորհրդային երիտասարդական ախոյենութեան Հայաստանի մարզիկները մեծ յաջողութիւն արձանագրած են: Հայկական խումբը 30 մրցանակներէն ինը շահած է, նոյնքան՝ որքան Դաշնակցային Ռուսիոյ խումբը: Հայ ծանրաբարձներէն երեքը ոսկէ մետալ շահած է: 56 քիլօ ծանրութեան դասակարգին հանդէս եկող Իսրայէլ Միլիտոսեան (Լենինականցի) 242,5 քիլօ բարձրացուցած է: Ուրիշ Լենինականցի մը՝ Պետրոս Եղեկեան, 272,5 քիլօ բարձրացնելով (60 քիլօ ծանրութեան դասակարգ) նուաճած է 2-րդ ոսկէ մետալը: Արթուր Բարայեան (գերծանր դասակարգ) 395 քիլօ բարձրացնելով գերազանցած է (2,5 քիլոյով) Հայաստանի մըրցանիշը: Պատանի ծանրաբարձը հաստատած է մրցանիշ մը եւս՝ ուսէն բարձրացնելով 225 քիլօ, որ 4,5 քիլօ աւելի է նախկին մրցանիշէն: Անդրանիկ Սարկաւագեան (52 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն) թէեւ զոհացած է արծաթէ մետալով, սակայն ուսէն 100,5 քիլօ բարձրացնելով մրցանիշ մը հաստատած է: Պըրոնզէ մետալներու արժանացած են Տիգրան Դաւթեան (52 քիլօ), Աշոտ Յովհաննիսեան (75 քիլօ) եւ Կարէն Խաչիկեան (82,5 քիլօ):

ԹԱԹԱՐ - ՄՈՆԿՈԼՆԵՐԻ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1236 թուականն էր, եւ այս տարում Հայաստանն ընդունեց թաթար - մոնկոլների տիրապետութիւնը: Ըստ պայմա - նագրութեան՝ այս ժամանակից սկսած հայ իշխանաւորները պարտաւոր էին բնակչութիւնից հարկ ու տուրք հաւաքել, յանձնել նոր տէրերին եւ, միաժամանակ, նրանց զօրքերի հետ միասին մասնակցել գալիք նուաճումներին: Աղբիւրները յըս- տակ տեղեկութիւններ են պահպանել այն մասին, թէ ինչպէս 1242 թ. հայ իշխան- ներն ու զինուորները թաթար նուաճողնե- րի հետ հասել են Կարնոյ մարզը, նուա- ճել այն: Յաջորդ տարում նրանք յար - ձակուել են Իկոնիայի սելճուք սուլթա - նութեան վրայ եւ մեծ զոհերի գնով ծուն- կի բերել: Այս ճակատամարտով փաստօ- րէն աւարտւում էր Միջերկրականի արե- ւելեան - փոքրասիական ափի գրաւումը, եւ օրակարգի մէջ էր դրւում Կիլիկեան Հայոց Թագաւորութեան նուաճման հար- ցը: Սակայն այստեղ Խաչէնի մեծ իշխան Հասան Ջալալը, զգալով Հայոց վերահաս աղէտը, միջնորդեց, որպէսզի թաթար - ներն ընդունեն Հեթում Թագաւորի հպա- տակութիւնը, զօրք չմտցնեն Հայոց Կի- լիկիա: Պայմանագրով խաղաղութիւն հաստատուեց եւ Կիլիկեան Հայկական Թագաւորութիւնը փրկուեց մոնկոլական վայրագութիւններից:

Երկու տարուայ ընդմիջումից յետոյ, 1245 թ. Մոնկոլները նորից հեռաւոր մի արշաւանք ձեռնարկեցին, եւ Հայոց զօր- քերն ստիպուած էին նրանց հետ չարժը- ւել դէպի Հայաստանի հարաւային շըր - ջանները: Այս հպատակեցնող ռազմերթն անցաւ Ամիդով, Եդեսիայով, Մծբինով, ոչնչացրեց Խլաթի Այուբեան ամիրայու - թիւնը, հասաւ Դամասկոս, բախուեց Ե- գիպտոսի Մամլուքների հետ:

Եթէ նկատի առնենք, որ թաթար - մոն- կոլական բռնագրաւիչները հիւսիսում էլ Վոլգայի աւազանն անցել, նուաճել էին Ռուսաց երկրի մեծագոյն մասը եւ իրենց իշխանութիւնը հաստատել Ռուսաստանի ու հարեւան երկրների վրայ, ապա դըժ- ւար չէ եզրակացնել, որ կարճ ժամանա- կում Չինգիզ - խանի ու նրա յաջորդների արիւնարբու հորդաներն ստեղծեցին տիե- զերական մի տիրակալութիւն, որը ժողո- վուրդների պատմութեան մէջ աննախա - դէպ էր իր ընդգրկումներով եւ մանա - ւանդ ծաւալումի կայծակնային թա - փով:

Ո՞րն էր պատճառը, թաթար - մոնկոլ- ներին ինչպէ՞ս յաջողուեց երկու - երեք տասնամեակում ստեղծել այդքան հզօր ու լայնատարած մի բռնատիրութիւն, որի մասին ահով ու սարսափով էին խօ- սում ժամանակակիցները:

Հետազօտողներից ոմանք այնպէս են կարծում, թէ թաթար - մոնկոլների ա- ռասպելական յաջողութիւնները հիմնա - կանում պայմանաւորուած են եղել նրանց ընտիր զէնքով՝ նետ ու աղեղով: Մոնկո- լական աղեղի լարը պատրաստուած էր լինում ուղտի աղիքից եւ, իբր, ամենա - ամուրն ու ամենաճկունն էր իր տեսակի մէջ: Անշուշտ, նետ ու աղեղի որակը պի- տի որոշ դեր խաղացած լինէր թաթար - մոնկոլական արշաւանքներում: Ի զուր չէ, որ նրանց մասին խօսող աղբիւրնե - րում այնքան մեծ տեղ է տրւում այդ զէն- քին, իսկ հայ պատմիչները Մոնկոլներին կոչում են ո՛չ այլ կերպ, քան «նետողաց ազգ»: Բայց նետ ու աղեղը միակ զէնքը չէր այն օրերում, եւ ուղտն էլ իր աղիքը միայն թաթար - մոնկոլների համար չէր պահել:

Ճշմարտութիւնն այն է, որ ճակատա - գիրը թաթար - մոնկոլներին պատմակա՛ն ասպարէզ հանեց նրանց համար վերի՛ն աստիճանի նպաստաւոր ժամանակաշրջա- նում. դէպի արեւմուտք ձգուող նրանց ճամբաներին համարեա բոլոր հին տէրու- թիւնները քայքայուել էին՝ ծնունդ տա - լով մրցակից, իրար յօշոտող մանր իշ - խանութիւնների: Վերջին երկու դարերի միակ հզօր վարչական կազմաւորումը, որ կարող էր լուրջ արգելք դառնալ նրա յաղթական երթի դէմ, սելճուք Թուրքե- րի մեծ պետութիւնն էր եւ այն էլ նա- խօրէին բաժանուել էր ամիրայութիւն - ների, որոնք կը նախընտրէին իրար պա - տառոտել, քան ընդհանուր ճակատ յար - դարել նորայայտ ընդհանուր թշնամու դէմ:

Պակաս դեր չէին խաղում նաեւ Մոնկոլ- ների հետախուզական - նախնական ար - շաւները, որոնցից յետո՛յ միայն ապագայ պատերազմների ու նուաճումների համար բազմակողմանի հարուստ ու սպառիչ տե- ղեկութիւններով, նրանք յարձակւում էին իրենց նոր զոհերի վրայ: Եւ եթէ վստահ չլինէին իրենց յաղթանակի ապահովու - թեանը, ոչ մի յարձակում էլ չէին նա - խաձեռնի: Մի՞թէ պակաս խօսուն է, օրի- նակ, այն փաստը՝ որ նրանք սելճուքեան ամիրայութիւնների ու սուլթանութիւն- ների վրայ արշաւի գնացին միայն Ան- դրկովկասը նուաճելուց յետոյ, հայ - վրացական ու հարեւան միւս զինական ուժերն իրենց գումարելուց յետոյ:

Եւ, ի հարկէ, չի կարելի մոռանալ նաեւ Մոնկոլների ռազմավարական քաղաքա- կանութիւնը, որի կազմակերպիչները ռազմատենչ, արիւնռուշտ ցեղապետներն ու առաջնորդներն էին, իրականացնող- ներն էլ՝ օրօրոցից ի վեր պատերազմի ու աւերածութիւնների վարժեցուած զինուո- րութիւնը: Նրանք կեանքում գիտէին մի- այն կռուել եւ յաղթել կամ մեռնել: Նը- րանք նուաճած երկրների ռազմական ամ- բողջ ուժը վերցնում էին իրենց հետ, իսկ քաղաքային բնակչութեանը ոչնչացնում՝ որպէս թիկունքի վտանգաւոր օճախ: Մասնատում էին իշխանութիւնները, ո- րոնք այս դէպքում կարող էին լինել մի- այն հլու կամակատարներ, նոյնիսկ ի- րենց զօրքերի շարքում անձնազոհ ու քաջ կռուողներ, բայց երբե՛ք վճռական ուժ՝ իբրեւ նոր տիեզերակալական տիրապե - տութեան հակառակորդներ:

Եւ, վերջապէս, մի հարց եւս. թաթար - մոնկոլական տիրապետութիւնն ի՞նչ բե- րեց նուաճուած ժողովուրդներին: Չէ՞ որ, օրինակ, Ալեքսանդր Մակեդոնացու ար- շաւանքներն ու նուաճումները իրենց յե- տեւից թողեցին հելլենիզմը, որը քաղա - քական ու մշակութային վիթխարի առա- ջադիմութեան կրողն էր, եւ նուաճուած աշխարհը նրա հետ ոտք դրեց զարգաց- ման մի նոր ու բարձր փուլ:

Համտալլահ Ղազուինին, որ թաթար - մոնկոլների բռնութիւնների ականատեսն է եղել եւ նրանց կենսագրութեան ամե - նաարժանահաւատ աղբիւրներից է, տը- ւել է մի բնութագրութիւն, որը ճշմա- րիտ է եւ հաստատւում է մնացած բոլոր աղբիւրների վկայութիւններով: «Եթէ այսուհետ հազար տարուայ ընթացքում այլեւս ոչ մի աղէտ էլ չլինի, դարձեալ անհնար կը լինի վերացնել մոնկոլական արշաւանքների ու տիրապետութեան հե- տեւանքները, աշխարհը չի կարողանայ վերադառնալ իր այն բարգաւաճ վիճա- կին, որ ունէր մինչեւ այս դէպքերը»:

Ռուս պատմաբանները գտնում են, որ Մոնկոլների մեղքո՛վ իրենց երկիրն ան - մասն մնաց եւրոպական երկրների առա- ջընթացից եւ գամուեց միջնադարեան խա- ւարին ու սարկութեանը:

Ուրեմն, Մոնկոլները մեր աշխարհը, իրենց տիրապետութեան տակ ձգած աշ- խարհը՝ ծայրէց ծայր, յետ նետեցին հա- զար տարով: Քաղաքակրթութիւնը հազար տարուայ ընթացքում չպէտք է կարողա- նար վերականգնել իր կորուստները: Եւ հրաշք պիտի լինէր, եթէ մի ժողովուրդ նման տիրապետութեան տակ կարողանար ոտքի կանգնել, առաւել եւս՝ իրեն վի - ճակուած հազարամեայ յետամնացու - թեան խորխորատները յաղթահարելով, վերադառնալ իր քաղաքակիրթ վիճա- կին:

Հայաստանը ժամանակի քաղաքակիրթ աշխարհում առաջինն իր ուսերին զգաց թաթար - մոնկոլական լծի անտանելի ծանրութիւնը եւ, առանց չափազանցու - թեան, երերի դժբախտ բերումով՝ միշտ էլ մնաց այդ ծանրութեան կենտրոնի ներքոյ:

Եւ այսպէս. երկիրը գտնւում էր մոն - կոլական տիրապետութեան տակ, ժողո- վուրդը՝ ենթակայ նոր տիրակալների ան- սանձ կամայականութիւններին: Մի[…] կողմից էլ Մոնկոլների հաճոյակատա[…] տեղական իշխանաւորներն էին կեղեքո[ւմ] խեղճ աշխատաւորին: Եւ այդ անյո[…] անհեռանկար իրականութիւնից դանդա[…] տաւոր Ֆրիկն այսպէս է ներկայացն[ում] թաթար - մոնկոլական տիրապետութեա[ն] աղէտը.

«Հիմիկ դժարեց բաներս,
Որ թաթարն ելաւ թագաւոր,
Զրկեց զամենայն աշխարհ
Ու գողերն եդիր մեծաւոր»:

Հայ շրջահայեաց զօրապետները հար- կադրուած էին օտար բռնակալութեա[ն] նոր նուաճումների օգտին զոհաբերել ա[…] արիւնը, որ խնայել էին սեփական հա[յ]- րենիքի պաշտպանութեան համար: Սա- կայն նրանք այս նոր ռազմերթերն օգտա- գործում էին նաեւ յանուն ազգօգուտ գործերի. հարաւային նահանգներում հայրենակիցներին էին փրկում սելճուք- եան սաժանակրութիւնից կամ հէնց Մոն- կոլների դաժանութիւններից: Օտար եր- կրներում փնտռում - գտնում էին Հա- յաստանից տարագրուած ձեռագիր մատ- եաններ եւ ուրիշ սրբազան հարստու- թիւններ, վերանուաճում կամ ետ գնում: Մատենադարանում պահպանուող բազ- մաթիւ ձեռագրեր կան՝, որոնց յիշատա- կարանները պատմում են հայ զօրավար- ների ու զինուորականների անշահախնդ[իր] […] նուիրուածութիւնն այս գործին: Կի- րակոս Գանձակեցին յիշում է Զաքար- ամիր - սպասալարի հարազատներ Աւա- գին ու Շահնշահին, Վահրամ Զաքար- եանի որդի Աղբուղային ու Գրիգոր Խա- չենեցուն, որոնք բազմաթիւ ձեռագրեր էին ազատագրել ե՛ւ պատերազմով, ե[ւ] Մոնկոլներին վճարած մեծամեծ փրկա- գիներով: Ասում է՝ Մոնկոլներն իրեն[ց] նուաճած ձեռագիր մատեանները Հայե- րին էին վաճառում բազմապատիկ թան[կ] գներով, որովհետեւ տեսել էին, որ ն[ը]- րանք ոչինչ չեն խնայում այդ ձեռագրերի համար: Եւ վերանուաճուած կամ վերա- գնումով փրկուած հայերէն ձեռագրեր[ը] բերում, նուիրում էին հայրենի գաւառ- ների վանքերին ու եկեղեցիներին:

Համատեղ մղած պատերազմներով յա- րեկամացան Մոնկոլներն ու Հայերը: Դ[ը]- րանից յետոյ նոր բռնակալներն աւե[լի] անսանձ էին կողոպտում իրենց ողորմ[ե]- ծութեանը յանձնուած ժողովրդին:

Նուաճուած քրիստոնեայ ժողովուրդնե- րի վիճակն աւելի անտանելի դարձա[ւ], երբ Մոնկոլները մահմեդականութի[ւնը] ընդունեցին: Դրանից յետոյ նրանք հպ[ա]- տակներին բռնութեամբ իրենց հաւատ[ին] էին դարձնում, իսկ ընդդիմացողներ[ին] կոտորում կամ քշում ահռելի հարկեր[ի] տակ:

Ուլճէյթու խանն էր (1304 - 1316 թթ.) այս դաժանութիւնների գլխաւորը: Իսլա- մի կրօնին դառնալով, նա իր անունն էլ էր փոխել՝ կոչուելով Մոհամէտ Խուտա- պանտա: «Խուտապանտա»՝ «աստծու ծա- ռայ» անունը հայ հեղինակները չաւա[…] ւեցին, դարձրին «Խար պանտա», որ կը նշանակի «էշի ծառայ»:

Ստեփանոս Օրբելեանը վկայում է, որ այս արնախում մոլեռանդի եւ յետորդ[…]

ՋՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

○

«Ո՞ր հարցումները պէտք է հարցնել»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ի պատասխան Փրոֆ. Քորթեանին, ես ըսի որ հայ մտաւորականը յաճախ փոր - ձած է միջազգայինը ազգայինի վերա- ծել, փորձած է հայութեան երբեմն ա- մուլ մտածումին պատուաստել դուրսէն բերուած՝ պտղատու մտածումը: Այս իմաստով «ազգային» մտաւորական ըլլա- լը ինքնին արգահատելի փորձ մը չէ: Դժբախտութիւնը ան է որ մեր մտաւո - րականութիւնը չէ մտածած այնպէս մը՝ որ կարենայ արտադրել «արտածուելու» արժանի գաղափարներ: Մնացած ենք ներածող տնտեսութիւն մը՝ մտաւորա - կան մարզի մէջ, թէեւ պատմական - ըն- կերային պատճառները բարդ են:

Խօսք առաւ Տիգրան Շիրվանեան, Պէյ- րութէն՝ Փալանճեան Ճեմարանէն, ապա՝ Փարիզէն: Այս օրերուն կը գտնուի Նիւ - Եորք եւ կրցած էր ներկայ ըլլալ Զօրեան Հիմնարկի գումարած այս կարեւոր հան- դիպումին: Շիրվանեան ըսաւ որ ինք կ'ուզէ արտայայտել իր համաձայնութիւ - նը՝ Թալիպեանի եւ ուրիշ խօսողներու, որոնք շեշտեցին առանց նախորոշուած նը- պատակի մտածելու կարեւորութիւնը: Պէտք է ազատ զգանք մեր միտքը փոխե - լու, նոյնիսկ մտածելու և խօսելու երբ հա- մոզուած չենք մեր ըսածներուն: Մտածու- մը կրնայ համոզումներու յանգիլ, սա - կայն անոնցմով սկսելու պէտք չունի: Պէտք է յաճախ մտածել թէ ինչպէ՞ս կըր- նանք հին համոզումներ գլխիվայր դար- ձրնել, անոնց հակառակը մտածել: Օրի- նակ, ըսաւ ան, վաթսուն տարիէ ի վեր կ'ողբանք որ Ջարդը եղած է, մենք դուրսն ենք, Սփիւռք ենք, ի՞նչ ահռելի բան: Հաս- կընալի է թէ այսպէս մտածելու պատ - ճառներ կան, սակայն սկսինք միւս կող- մէն մտածել: Ի՞նչ կը պատահի երբ ը- սենք՝ սքանչելի բան՝ որ Սփիւռքը կայ: Կան անձեր, որոնք կը գայթակղին. այդ ոչինչ: Ազատ մտածումը կրնայ հետեւ - ցընել սա կէտերը. - Հիմա որ Սփիւռք կայ, Հայութիւնը պիտի գոյատեւէ այն- քան ատեն՝ որքան երկրագունդի վրայ մարդ կը մնայ: Երեւակայեցէք որ միայն համաշխարհային առումով աթոմական պատերազմ մը կրնայ աշխարհի բոլոր Հայերը սպաննել, մինչդեռ եթէ 1918-ին Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ չյաղթէին, Հա- յութիւնը, նոյնիսկ Կովկասի եւ Իրանի Հայութիւնը կը բնաջնջուէր: Այսօր ու- նինք Սովետական Հայաստան մը, որ բա- ւական զօրաւոր է, ունի որոշ տեսակի հայկական վաւերականութիւն մը, կը շա- րունակէ մեր անցեալի հետ կապը: Սա- կայն ոչ անցեալը, ոչ ալ Սովետական Հա- յաստանը կրնան Սփիւռքի մօտէն ու նա- խագահ հայթայթել: Չշարունակենք ա- ւաղել որ պիտի չկարենանք հին հայկա - կան գիծեր պահել - պահպանել, Սփիւռ- քի մէջ: Ընդունինք որ այդ անխուսափե- լի է, որ անելի մը առջեւ ենք, եթէ փոր- ձենք վերստեղծել նո՛յն Հայութիւնը, որ կար Կիլիկիոյ մէջ 1920-ին կամ Պէյրու- թի մէջ 1960-ին: Սակայն ըսել որ անել մը կայ, չի՛ նշանակեր որ հորիզոնները նեղ են: Սփիւռքը ունի ի՛ր կարելիու - թիւնները, նոր մշակոյթէն մինչեւ նոր ահարեկչութիւն: Մտածումը՝ որ կաշ- կանդուած չէ այն ա փրիօրի ենթադրու- թեամբ որ հինը չշարունակելը աղէտ մըն է միայն, կրնայ տեսնել ազատ մտա- ծող ու թափառող մտքի տեսած կարե - լիութիւնները, Սփիւռք ըլլալու դրական կողմերը:

Փրոֆ. Կարպիս Քորթեան ընդգծեց Շիրվանեանի յայտնած մտածումներէն մէկուն կարեւորութիւնը: Եթէ կը կար- ծենք թէ վաւերական հայ մնալ՝ կը պա- հանջէ աւանդական հայ մնալ, այն ատե[ն] վտանգաւոր է մտաւորականութեան ազա- տութիւնը, ըսաւ ան: Սակայն եթէ հա[ս]- կընանք որ Սփիւռքի մէջ նոր վաւերակա- նութիւն մը կարելի է, կը մնայ միայ[ն] անոր գոյութեան սատարող նոր կառոյց- ներ ստեղծել, - ահա ա՛յն ատեն կը հա[ս]- կընանք թէ որքան կենսական է ազատ մտածումը որ միակ ուժն է՝ որ պիտի կարենայ նոր ինքնութիւններ որոնել, եւ անոնց ծնունդ տուող կառոյցներ յղանալ:

Հաճելի անակնկալ մը եղաւ այն իրո- ղութիւնը, որ միայն ակադեմական մտա- ւորականներ ու ղեկավար տարրեր խօս[…] չառին այս հանդիպման ընթացքին: Խօ- սեցան ուրիշներ՝ որոնք երիտասարդ, նոր գործօն դարձած ուժեր են, անծանօթ մեր մամուլին ու աւանդական կազմակեր- պութիւններուն: Այսպէս էին, օրինակ, Պերճ Կարապետեան՝ Ուաշինկթընէն, որ գովեց նոր, խնդրայարոյց մօտեցում- ներն ու մտածելակերպերը, որոնք կրնան անհանգստացնել մեզ, բայց ի վերջոյ կործանիչ վտանգ մը չեն ներկայացներ: Կրնան լաւ արդիւնք բերել, կամ ոչ մէկ արդիւնք, սակայն ինչո՞ւ ղեկավարներ այդքան կը վախնան հանրութեան առջեւ կատարուող քննադատութենէն:

(Շար. 2[…])

ԿԻՆԵՐԸ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ

«Եւրոպան կը ծերանայ», «Եւրոպան հետզհետէ կ'ամայանայ»: Պարբերաբար այս ահազանգը կը հնչեցնեն բոլոր անոնք որ՝ ինչպէս Մ. Տըլոլէ, ծնունդներու նուազումը չափազանց մտահոգիչ կը նկատեն, եւ չարան - չարան երախաներ կ'երազեն իրենց երկրին համար, մինչդեռ հարիւր պատճառաբանութիւններ առաջ կը քշեն փաստելու համար թէ, երկրագունդի բնակչութեան յաւելումը իսկական պատուհաս մըն է չորս մը այլ երկիրներու համար: Այս անգամ, ձայնը կու գայ Դանիայէն: Դանիան ծերանոցի կը վերածուի, կ'աղաղակեն այս յոռետեսները արդարեւ, ծնունդներու նուազումի տեսակէտէն՝ մանաւանդ այս վերջին տասնամեակներու ընթացքին, Դանիան աշխարհի ախոյեանը կը նկատուի. եթէ այսպէս չարունակուի կը խորհին մասնագէտները երկրի հինգ միլիոն բնակչութեան թիւը՝ մէկ քանի սերունդ ետք, երկու միլիոնի պիտի իջնէ...: Անշուշտ սա յոռետեսներու տեսակէտն է. նոյն բանը կ'ըսեն Ֆրանսայի յոռետեսներն ալ, բայց եկուր տես թէ, ամէն տարի երկրի բնակչութեան թիւը կ'աճի: Կը խորհիմ թէ, փոքր տարբերութեամբ նոյնն է Դանիոյ համար. գալով մասնագէտներու բարձրակոչ յայտարարութեանց, բոլորս ալ որոշ գաղափար մը ունինք, այս մարդոց անխախտ լականութեան մասին, մանաւանդ վստահ եմ թէ հասարակ մահկանացուն շատ աւելի յստակ կերպով կը զգայ, աշխարհի բնակչութեան սանձարձակ բարդումին լուրջ պատճառներ հետեւանքները, եւ մրջնանոցի մը հեռանկարը:

Ամէն պարագայի մէջ, համամիտ կամ ոչ, կարելի չէ ուրանալ, արեւմտեան երկիրներու, ինչպէս նաեւ Խորհրդային Միութեան ծնունդներու նուազումը, որ աւելի չեշտուած է սքանտինաւ յառաջդէմ երկիրներուն մէջ, ուր ապրելակերպի եւ մտայնութիւններու յեղաշրջումը աւելի զգալի է, կիներու կենցաղի փոփոխութեան պատճառով: Անշուշտ, կիներու հետզհետէ աւելի ծաւալուն կերպով աշխատանքի եւ ազատ ասպարէզներու չուկայէն ներս - մէջն բլլալով զինուորական ասպարէզը - մուտքն է գլխաւոր ազդակը, ասոնց հոգեբանութեան եւ կենցաղի փոփոխութեան: «Անպայման տեղ մը, բան մը խախտած է, կը խորհին դանիացի այրերը, երբ շատ մը կիներ կը նախընտրեն շուն մը ունենալ, փոխանակ երախայի մը պատասխանատուութիւնը ստանձնելու»: «Այո, կը պատասխանեն կիները, գոնէ այդ պարագային, մեզի չեն կրնար գործէ հանել երբ, ծննդաբերութեան կամ երախաներու հիւանդութեան պարագային գործէն բացակայինք» կամ այլ պատճառաբանութիւններ առաջ կը քշեն, օրինակ՝ թէ երախան աւելի սուղի կը նստի քան թէ կառք մը կամ արձակուրդի յարկաբաժին մը, եւ մանաւանդ շատ աւելի խնդիրներ կը ստեղծէ եւ կը կաշկանդէ զիրենք, եւ կամ յիմարութիւն է երախայ ունենալ այս անգործութեան եւ անապահովութեան շրջանին. իսկ բարձրագոյն ուսման տիրացած կիներու սովորական յանկերգն է թէ երախան արգելք մըն է իրենց անհատական ծաղկման եւ ինքնիրականացման եւայլն, եւայլն...: Սակայն իրականին մէջ, ծնունդներու նուազումին վերաբերեալ աւելի մտահոգիչ պարագայ մը կայ, կը խորհի դանիացի ընկերաբան մը. «այն է թէ, կիներու ազատագրման եւ աշխատանքի շուկայէն ներս մուտքէն աւելի՝ անոնք հետզհետէ մայրութեան տիպարը, եւ մայրական բնական զգացումները կը դրժեն, եւ իրենց կեանքի յաջող լրումի եւ ինքնիրականացման նոր պայմաններ կ'որոնեն»: Արդարեւ, նոյն բանը կ'ըսէր, աւելի զգայացունց կերպով ծանօթ գրագէտ Տիկին Պատենթէր, որուն անդրադարձանք ժամանակին: Առանց չափազանցութեան, բայց զգալի կերպով, այս մտայնութիւնը հող կը շահի սերունդէ - սերունդ:

Գալով Ֆրանսայի, կնոջ պայմաններու նախարար՝ Իվէթ Ռուտի մեծ գործունէութեան մէջ է, եւ մօտերս մեծ ծանուցումներ ծայր պիտի տան մէկտեղներէն, արհեստները սեռ չունին այսօր նշանաբանով: «Պէտք է 13-էն 16 տարեկան աղջիկները, ինչպէս նաեւ ծնողքները գիտնան թէ մանչերու վերապահուած 300 արհեստները, իրենք ալ կրնան ընել, եւ ո՛չ թէ միայն 30 հատը, որոնց համար ծնողք կամ հաստատութիւններ կը պատրաստեն զանոնք տարիներէ ի վեր, որովհետեւ ճիշդ այդ տարիքին է որ աղջիկները կրնան որոշել իրենց ապագայ ուղղութիւնը, աշխատանքի շուկայէն ներս. ուստի պէտք է վերջ տալ այս դրութեան եւ քարացած սովորութիւններուն, որ բոլորովին անհիմն են, ինչ որ կարելի է դիւրաւ փաստել», կը յայտարարէ Տիկին Ռուտի: Արդ, կասկած չկայ թէ աղջիկները աւելի լաւ կ'աշխատին դպրոցներէն ներս - քննութիւններու արդիւնքները յայտնի են - եւ ընդհանուր առմամբ, աւելի լուրջ եւ հլու են գործատուներէն ներս. գործատէրերուն ուզածն ալ այդ է, հետեւաբար մօտ ապագային կիներու գերիշխանութիւնը անխուսափելի կը դառնայ, բոլոր տեսակի աշխատավայրերէն ներս՝ նոյնքան անխուսափելի դարձնելով, այր - կին մրցակցութիւնն ու համերաշխ գոյակցութեան ապականումը որ կարող է հակամարտութեան մղել երկու սեռերը...: Այսօր կայ եւ կը մնայ անգործութեան տագնապը. ըստ լուրջ տնտեսագէտներու եւ ընկերաբաններու համոզումին, սա՛ անգործութեան սկզբնական շրջանն է միայն որ հետզհետէ պիտի ծաւալի, տրուած ըլլալով, ճարտարարուեստի հիմնական վերակազմութիւնը եւ թեքնոլոժին՝ որ արագօրէն կ'ընդգրկեն դէպի աշխատաւոր ձեռքերու ջնջումին - ռոպոներ արտադրող ռոպոներ կը շինուին - հետեւաբար, այլեւս անկարելի բան մըն է բոլոր աշխատաւորներուն, այր թէ կին, գործ հայթայթել, ասկէ նախընտրութեան անհրաժեշտութիւնը...:

Ինչ որ տարօրինակ է, միշտ նոյն մարդիկն են որ կը մտահոգուին ծնունդներու նուազումի հետեւանքներուն մասին, երբ միւս կողմէ կը քաջալերեն կիներու աշխատանքը, ինչ որ առնուազն անտրամաբանական է: Արդ, մեր անհամեստ կարծիքով, տնային տաղտկալի պարտաւորութիւններէն դուրս, կիներու արտաքին գործունէութիւնն է գլխաւոր պատճառը ծնունդներու նուազումին, երբ կին մը կը սորվի, կամ կը նախընտրէ աշխատիլ, ո՛չ ժամանակ, ո՛չ ալ փափաք կ'ունենայ երախայ արտադրելու, ինչ որ շատ բնական է. կիները հերոսներ չեն, ո՛չ ալ անոնց ամուսինները:

Սխալ չհասկնա՛նք, կիներու աշխատանքի իրաւունքը խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ հոս, պարզապէս աշխատաւոր կիներու սանձարձակ յաւելումն ու հետեւաբար տուներէն բացակայութիւնն է որ բնտանիքներու քայքայման եւ ընկերային դրութեան յեղաշրջման համար, անհեռատես եւ վտանգաւոր կը նկատենք: Միլիոնաւոր կիներ պէտք ունին աշխատելու, տնտեսական պայմաններու բերմամբ կամ անկախութեան եւ ինքնիրականացման արդարացի ձգտումներով: Մեր խօսքը միւսներուն համար է, միլիոնաւոր այլ կիներ, որոնք կը սիրեն մայր ըլլալ, բայց որպէս պատասխանատու անձեր՝ երախայ ունենալու եւ զանոնք խընամելու եւ կրթելու համար, ապահովութեան պէտք ունին: Երախայ խնամելն ու կրթելն ալ աշխատանք մըն է որ պէտք է վարձատրուի «գործատէր» Պետութեան կողմէ. բան մը որ ծնունդներու ջատագովները կը մոռնան:

Գ. Տ.

ների օրերում Թլփատում էին հայ հոգեւորականներին: Իսկ Գրիգոր Կարնեցին պատմում է, որ անասելի ծանր հարկերի տակ էին առնուել բոլոր բնակիչները՝ սկսած 11 տարեկանից, եւ ով չէր կարողանում հարկը վճարել, սպաննում էին կամ գերութեան քշում: Վերստին ասպարէզ էր եկել գլխահարկ ճիզան՝ այլադաւանութեան տուրքը, որով կողոպտում էին քրիստոնեաներին: Իսկ եթէ սրան էլ գումարենք բազմատեսակ այն հարկերը, որոնք գանձւում էին մարդկանցից՝ անասունների, հողատարածութիւնների, հանքային հանածոների ու բնական այլեւայլ հարստութիւնների դիմաց, ինչպէս նաեւ տեղական իշխանաւոր - դրածոների ինքնահնար տուրքերը, պարզ կը լինի, թէ ինչո՞ւ հայ ժողովուրդը մոնկոլական տիրապետութեան վերջին շրջանում դառնում էր տնտեսական քայքայման եւ քաղաքական անկման ամենավատթար վիճակում:

Կրօնական հալածանքներից, հարկահանների կամայականութիւններից ու չարութիւններից զզուած հայ մարդիկ զանգուածաբար հեռանում էին մայր հայրենիքից՝ ապահովութիւն փնտռելու օտար երկրներում: Այսպէս ամայացան բազմաթիւ քաղաքներ ու շէներ, վերջապէս դատարկուեց քաղաքամայր Անին, անշըքացան վաղեմի վաճառաշահ Կարսը, Դուինն ու միւս հռչակաւոր կենտրոնները:

Մեռնում էր քաղաքային կեանքը՝ որպէս Մոնկոլների տնտեսական ու մշակութային յետամնացութեան հակոտնեան: Հայոց լուսաւորութիւնն առկայծում էր միայն լեռնային շրջանների անմատչելի վայրերում: Երկրի վրայ ծանրացել էր միջնադարեան ամենամռայլ մղձաւանջը, որին դիմանալու եւ նորից առաջ գընալու համար պիտի պահանջուէին գերմարդկային ուժեր:

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ Հայկական Համախմբումը օժտուած է 2 միլիոն 150 հազար տոլարի հիմնադրամով, Ֆլորիտա գումարուած խնամակալութեան տարեկան ժողովին, ատենապետը՝ Հրայր Յովնանեան, նշած է թէ այս հիմնադրամը կարեւոր ազդակ մըն է Համախմբումի գործունէութեան մէջ: Որոշուած է գումարը հասցընել 10 միլիոն տոլարի: Հրայր Յովնանեան եւ հանգուցեալ Ստեփան Մուկար մէկական միլիոն տոլար նուիրած էին հիմնադրամին, որուն վրայ աւելցած են Տէյվիտ Շաքարեանի 100 հազար եւ Լեւոն Փիթըրզի 50 հազար տոլարի նուէրները:

Հայկական Համախմբումը հիմնուած է 1972-ին՝ Ուաշինկթըն:

×

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ «Աղաճանեան» սրահին մէջ, Մարտ 17-ին, տօնուած է Թէքէեան Մշակ. Միութեան մասնաճիւղին 4-րդ տարեդարձը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է մասնաճիւղին ատենապետը՝ տոքթ. Սիմոն Սիմոնեան, յայտնելով նաեւ թէ Տէր եւ Տիկին Վահան Պէշկէօթիւրեան հարիւր հազար տոլարի նոր նուիրատուութեամբ ստացած են «Թ. Մ. Մ. Վահան եւ Նարդուհի Պէշկէօթիւրեան Երիտասարդական Կեդրոն»ի շինութեան: Հանդիսութեան մասնակցած են երգիչ Մանուէլ Մէնէնկիչեան, դաշնակահար Ժաք Գոճեան եւ «Փասիֆիք» նուագախումբը:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ Ֆերահեան Վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 1-ին, տօնուած է Հ.Օ.Մ.ի 74-րդ տարեդարձը: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Ալիս Մատէնլեան: Խօսք առած են Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի կողմէ Խաժակ Տիգիճեան, Հ. Ե. Դ.ի կողմէ Պատրիկ Ազատեան: Ռուբինա Փիրումեան ներկայացուցած է Հ.Օ.Մ.ի գործունէութիւնը: Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք խօսք առնելով թեմին առաջնորդը՝ Եփրեմ Եպիսկ. Թապագեան, գնահատելէ ետք Հ.Օ.Մ.ը, անդրադարձած է ամուսնքի վարպետ Խաչիկ Արարատեանի վաստակին եւ յանուն Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի՝ անոր յանձնած է «Ս. Մեսրոպ» շքանշանը:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գ. ՄԱՍ

7

ՄԱՅԷՐԼԻՆԿ

Անկողնին վրայ, Մառի Վէցէրա երկընցած էր, վարդերու տակ ծածկուած: Շանթահարիչ մահը յանկարծակիի բերած էր զայն իր քունին մէջ: Ոչ մէկ չարժում ըրած էր:

Անկողնին լայնքին պառկած էր Ռոտոլֆ, Աւստրեւհունգարիոյ գահաժառանգը, գանկը ահաւոր կերպով ջախջախուած, աջ քունքին պարպած ատրճանակի գնդակով մը:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Այն Զորեքշաբթի առտուն, ժամը տասնըմէկէն քիչ մը վերջ, Տիկին Շռաթ, սովորականին պէս շքուած եւ զուարթ ներկայացաւ կայսրուհիին որ իրեն կը սպասէր: Այս վերջինը զայն ընդունեց ննջասենեակին մէջ, եւ ազատ խօսակցութիւն մը ծայր տուաւ այս երկու այնքան տարբեր կիներուն միջեւ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կայսեր մտերմութենէն իր բաժինը ունէր: Տիկին Շռաթ կայսրուհին զուարճացնելու արուեստը գիտէր:

Այդ միջոցին, ընդունելութեան դահլիճին վրայ գտնուած դուռը բացուեցաւ, եւ պատուոյ տիկիններէն մէկը, ան որ կայսրուհիին ամէնէն մօտիկն էր, Տիկին Ֆէրէնցի, ներս մտաւ: Հակառակ ինքզինքին իշխելու սովորութեան, անոր դէմքը տխուր էր: Կայսրուհին այս վիճակը ցոյց տուաւ Տիկին Շռաթի եւ խընդալով ըսաւ.

- Երեսը նայէ, ամէն բան եղերական կը դարձնէ: Եկած է ինծի ծանուցանելու թէ մուշտակներէս մէկը ցեցերը կերեր են:

Այս կատակը սպասուած արդիւնքը առաջ չբերաւ: Տիկին Ֆէրէնցիի տժգոյն դէմքը անշարժ մնաց: Կայսրուհիին մօտեցաւ ան, ձեռքը նամակ մը բռնած: Կայսրուհին զայն աւելի ուշադիր դիտելով, յանկարծական վախ մը ունեցաւ եւ ոտքի ելաւ.

- Ի՞նչ կայ:

Տիկին տը Ֆէրէնցի զուր ճիգեր կ'ընէր խօսելու համար: Սարսափահար կայսրուհին անոր ուսերէն բռնեց: Համրօրէն կը հարցաքննէր զայն: Խեղճ պատուոյ տիկինը, տերեւի մը պէս դողալով, վերջապէս ուժը ունեցաւ ըսելու.

- Կոմս Հօյօսը հիմա Մայէրլինկէն եկաւ...

Կեցաւ: Կայսրուհիին աչքերը զինքը կը լափէին...: Շուտով, անորոշ ձայնով մը աւելցուց.

- Ահաւո՛ր դժբախտութիւն մը ... Գահաժառանգ իշխանը մեռած է...:

Կայսրուհին, որ այնքան քաջասիրտ եղած էր, հարուածին տակ մարեցաւ: Տիկին Շռաթ վրայ վազեց զայն բռնելու համար: Երկու կիները սթափեցուցին զայն: Կայսրուհին զօրաւոր հոգի մը ունէր. շուտով բեկբեկուն ձայնով մը մանրամասնութիւններ ուզեց...: Անձնասպա՛ն...: Սարսուռ մը ունեցաւ, իրեններուն բոլորին վախճանը մտածելով...: Իշխանը իրեն հետ քաշած էր մանկամարդ պառոնուհի Վէցէրան...: Տիկին տը Ֆէրէնցիի ձեռքէն նամակը առաւ եւ կարդաց առաջին բառերը. «Սիրելի մայրիկ, սպաննեցի» ... Չկրցաւ շարունակել: Առանց բառ մը ըսելու, դէմքը ձեռքերուն մէջ, լացաւ:

Յետոյ շտկուեցաւ:

- Կայսրը, պէտք է որ իսկոյն իմանայ...:

Եւ, Տիկին Շռաթի դառնալով.

- Մեզմէ ո՞վ պիտի իմացնէ:

Երկու կիները իրարու նայեցան: Ո՞վ պիտի համարձակէր իբր գուժկան մըտնել կայսեր աշխատութեան սենեակը:

Անշարժ մնացին անոնք, անձկալից, վարանոտ, սրտապատառ, մինչեւ այն վայրկեանը երբ ոտնաձայներ լսեցին կայսեր եւ իր կնոջ յարկաբաժինները զատող չորս սալիճաններուն վրայ:

- Ինքն է, մրմնջեց կայսրուհին եւ Տիկին Շռաթի մօտեցաւ:

Դուռը բացուեցաւ. կայսրը երեւցաւ: Իր խորշոմած դէմքը դպրոցականի մը գոհունակ արտայայտութիւնը ունէր, քանի մը վայրկեան դպրոցէն փախած ըլլալուն համար:

Կայսրուհին անոր մօտեցաւ վճռական քայլերով եւ շատ փափկութեամբ, եւ առանց աջ ու ձախ իյնալու, քանի մը բառերով անոր իմացուց ահաւոր լուրը:

(Շար. 84)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պետոյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ցերման եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մայիս 6, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՊԵՏՈՅԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Քէշիշեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի շնորհս ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Մեռելոցի օրը, Ապրիլ 23-ին, Ս. Էջմիածնայ Մայր տաճարին մէջ, հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կատարուեցաւ ի յիշատակ Տիկին Թագուհի Պետոյեանի:

×

Ողբացեալին յիշատակին՝ 1000 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախորհրդակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի կեդր. վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով, խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Պ. Ժօժօ Ղազարեանի, իր քրոջը, իրենց հօր՝ Ղազար Ղազարեանի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 13-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժագ Փէշքէշեանի *թաղման առթիւ.- Տիկին Գոլոյեան 50 ե. պ., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պալճեան 100, Պ. Ժան Պապաչիգիթեան 300 Ֆ., Պ. Փօլ Գէորգեան 100 Ֆ., Պ. Սարգիս Փալամուտեան 200, Այրի Տիկին Բերուզ Փալամուտեան 200, Արթիւր Պօյաճեան 50, Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը 100 ե. պ., 50 դպրոցին, Տիկին Մարի Նաճարեան 50 Կապոյտ Խաչին, Տէր եւ Տիկին Լիւսի Կարապետեան 50 Կապոյտ Խաչին, Տէր եւ Տիկին Ֆրանկիւլեան 100 Կապոյտ Խաչին, Այրի Տիկին Աթարեան 300 «Յառաջ»ին, Պ. Արսէն Տէր - Զաքարեան 150 Ֆ. Հայ Մշակութային Տան, 150 Ֆ. ԺԱՖ-ին, Պ. Ժագ Պօղոսեան 100 Ֆ. Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան:*

Աղաւնի Գազանճեանի *թաղման առթիւ. - Այրի Տիկին Պէրպէր Սարգիսեան 50 ե. պ., Պ. Ժոզէֆ Տէրտէրեան 100 Ֆ. ե. պ., Պ. Սեպուհ Ճանիքեան 50 ե. պ., Պ. Խաչատուր Տէրտէրեան 100 Ֆ. ե. պ.:*

Ազնիւ Այվազեանի *թաղման առթիւ. - Տիկին Խրիմեան 100 Ֆ. ե. պ., Թէրզեան ընտանիք 100, Պ. Յարութիւն Ալիքսանեան 100 ե. պ., 100 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Զիչոյեանց եւ Զրահեան ընտանիքներ 100 Ֆ. Ազքատախնամին:*

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Նիւ - Եորքէն Մողոսեան ընտանիքը մէկ տարուան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Յ. Մողոսեանի (Փարիզ 19-րդ):

LE YAN'S CLUB

— présente —

SEMAINE CULTURELLE
DU 24 AVRIL

l'art au féminin

Exposition de Peinture
et de Sculpture

Daria GAMSARAGAN
Elvire JAN
Aïda KEBADIAN
Arlette KHERLAKIAN
Sonia TOPALIAN
Sonia VARTANIAN
YEVKINÉ

Vernissage le Jeudi 3 Mai
à partir de 18 heures

Exposition Vendredi 4 et Samedi 5
de 15 heures à 23 heures

Dîner à partir de 20 heures
tous les soirs sur réservation

5, Avenue Reille 75014 Paris
Tél. : 589. 20. 48

Toute défection sera indépendante
de notre volonté

- ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑ -
ՍԷՆ - ՌԱՖԱՅԷԼ

Կիրակի, Մայիս 6-ին, նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերու (Պօմոն - Ս. Ժերոմ, Պլ. Օսսօ եւ քաղաք): Փափաքողները պէտք է հեռաձայնեն հետեւեալ ընկերուհիներու, արձանագրուելու համար. -

ՄԱՐՍԷՅԼ (քաղաք). -	91 - 24 - 98
Ս. ԺԵՐՈՄ. -	66 - 28 - 33
ՊՕՄՈՆ. -	87 - 17 - 54
ՊՈՒԼ. ՕՍՍՕ. -	69 - 03 - 00

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ

Կազմակերպուած Ֆր. Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի կողմէ՝

Մայիս - 15-էն - Մայիս 23 -

Արձանագրութիւններու եւ տեղեկութիւններու համար, հեռաձայնել մինչեւ Ապրիլ 15

888 - 92 - 51

կամ երեկոյեան ժամը 20.30էն յետոյ՝

854 - 22 - 93

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 29

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ 1915-ԻՆ ԹՈՒՐՔ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ՀՐԱՀԱՆԳՈՒԱԾ
ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 1 500 000 ՀԱՅ ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ի ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.-Ի

Ծայրագոյն Պատրիարք եւ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

ԵՒ

ԺՈԶԷՖ ՖՐԱՆՉԵՍՔԻ-Ի

Ալֆորվիլի Քաղաքապետ, Վալ տը Մարնի Գերագոյն խորհուրդի
փոխ Ատենապետ, Հանրային Ապահովութեան Նախարար

10.30 ՊԱՏԱՐԱԳ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍՐԲ. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆ
12.30 ՇՔԵՐԹ ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ ԴԷՊԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ՎԱՅՐԸ
13.00 ԽԱՉՔԱՐ-ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ,
ԳԱՌՆՕ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

RECHERCHE

Prêt à porter féminin en gros recherche jeune homme 25-30 ans — français correct exigé et si possible l'arabe - de préférence libanais- pour livraisons et expéditions.

Se présenter de 10h 30 à 12h 30 et de 15h à 17h.

G. KAZAZIAN
40, Rue des Jeuneurs — 75002 PARIS

DELTA - DELTA - DELTA - DELTA - DELTA - D

DELTA AUTO

Tél. 737.15.37

Direction : GARO TOSONIAN
43bis, Bd. Jean Jaurès—92110 CLICHY

VENTE VOITURE NEUVE ET OCCASION
TOUTES MARQUES

CREDIT DE 6 à 48 MOIS

— FORD — LANCIA —
— AUTOBIANCHI — VOLVO —

DELTA - DELTA - DELTA - DELTA - DELTA - DELTA - D

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Մայիս 3, ժամը 15-ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ, բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան դաշտահանդէսը՝ Կիրակի, Յունիս 3-ին ժամը 11-էն 22:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

OPTIMA Tours

CETTE ANNEE EN ARMENIE

— du 5 au 19 MAI	6 250 F
— du 2 au 16 JUIN	6 250 F
— du 21 JUILLET au 4 AOUT	6 410 F
— du 4 au 18 AOUT	6 410 F
— du 18 AOUT au 1er SEPT.	6 410 F
— du 1er au 15 SEPTEMBRE	6 410 F
— du 6 au 20 OCTOBRE	5 430 F

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. : 742. 10. 35

A LYON
VOYAGES N° 1
TOURING OFFICE PROGRES
14, rue Waldeck Rousseau
69006 LYON
Tél. : 852. 25. 64

TOURISME ET MUSIQUE EN ARMENIE

DU 7 AU 21 JUILLET

Sous la conduite d'ALEXANDRE SIRANOSSIAN

Renseignements et inscriptions : OPTIMA TOURS
Sonia COUMRYANTZ
12, rue Vignon — 75009 Paris
Tél. : 742. 10. 35

VIENT DE PARAITRE

— SIMON AVDOYAN N° D-3179
Chants traditionnels de la région du Vaspouragan - document

RAPPEL . . . . RAPPEL . . . . RAPPEL . . . . RAPPEL . . . . RAPPEL . . . .

— LIZ SARIAN	N° D-3170	Liz Sarian à Bobino
— LIZ SARIAN	N° D-3171	Chansons arméniennes
— LIZ SARIAN	N° D-3177	Chansons arméniennes
— NAREK DOURIAN	N° D-3178	Enchanté N. Dourian
— HAMLET MINASSIAN	N° D-40005	Musique populaire arménienne
— ARMINEH MARDIROSSIAN	N° D-40006	Chansons folkloriques arméniennes

—RUSSE - TZIGANE—

— ZINA ET GUEORGUI	N° D-3173	Folk Tzigane russe
— MICHA BAJANOFF	N° D-3180	Balalaïkas
— DJAN TATLAN	N° DEG 2002	Chansons russes

PRODUCTION et DISTRIBUTION EXCLUSIVE

DISQUES DOM

EN VENTE CHEZ TOUS LES DISQUAIRES